

שבוע פרשת ויקרא

(22 – 28 March 09)

כ"ו אדר – ג' ניסן ה'תשס"ט

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

סדר הנחת תפילין

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אך חשוב להניחו מיד בבוקר

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליהדר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. **בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של-יד לשל-ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בלחש: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתְךָ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לֵבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם, עַל לֵבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבִנְיָךָ וּדְבַרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטָמָּטָף בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמָעוּ אֶל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְהָ אִתְּכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל לֵבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמְלַקֵּשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֹשֶׁב בְּשִׂדְךָ לְבָהֱמָתְךָ, וְאֶכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסִרְתָּם וּעֲבַדְתָּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יי בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבְרַתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתָּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לֵבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתָם אִתְּם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטָמָּטָף בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדַתֶּם אִתְּם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּע יי לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פֶּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לֵבְבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אִתְּם, זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם קְדָשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם אֲמַת. (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אֲמַת.

נכון לומר קודם התפילה:

חֲרִינִי מִקְבֵּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתְךָ לְרַעְדָּךְ כְּמוֹךָ מְצוּה לְהַתְפַּלֵּל בְּתִפְלִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוּלָּל שִׁיעוּר תְּהִלִּים כְּפִי שִׁמְתַּחֲלֵק לִימֵי הַחוּדָשׁ.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁבְעָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ. אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי לשכלל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת-צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה"י)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קז

זה המזמור נאמר על ארבעה שיצאו מצרה לרוחה צריכים להודות לה/ כי בעונש חטאם היו בצרה ובחסד אלהים נצלו ומהראוי לשבח ולספר בפני רבים:

א הָיוּ לַיהוָה בְּיָטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ב יֹאמְרוּ גֵּאוּלַי יְהוָה אֲשֶׁר גָּאֲלָם מִיַּד־צָר: ג וּמִאֲרָצוֹת קְבָצָם מִמְּזוֹרָה וּמִמַּעַרְב מִצָּפוֹן וּמִיָּם: ד תָּעוּ בַּמִּדְבָּר בִּישְׁמִיּוֹן דֶּרֶךְ עִיר מוֹשֵׁב לֹא מִצָּאוּ: ה רַעֲבִים גַּם־צִמְאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַמָּף: ו וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּצִּילֵם: ז וַיִּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יִשְׁרָאֵל לְלֶכֶת אֶל־עִיר מוֹשֵׁב: ח יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: ט כִּי־הִשְׁבִּיעַ נֶפֶשׁ שִׁקְקָה וּנְפֶשׁ רָעֵבָה מִלֹּא־טוֹב: י יֹשְׁבֵי חֲשֹׁךְ וְצִלְמוֹת אֲסִירֵי עֲנִי וּבְרוּל: יא כִּי־הִמְרוּ אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֲלוּן נָאצוּ: יב וַיִּכְנַע בַּעֲמֹל לִבָּם פָּשְׁלוּ וְאִין עֹז: יג וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: יד וַיִּצִּיאֵם מִחֲשֹׁךְ וְצִלְמוֹת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יִתַּק: טו יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: טז כִּי־שָׁבַר דְּלָתוֹת נַחֲשֶׁת וּבְרִיחֵי בְרוּל גָּדַע: יז אוֹיְלִים מִדֶּרֶךְ פִּשְׁעָם וּמַעֲוֹנוֹתֵיהֶם יִתְעַנּוּ: יח כֹּל־אֲכָל תִּתְעַב נֶפֶשָׁם וַיִּנְיֻעוּ עַד־שַׁעֲרֵי־מוֹת: יט וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: כ יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וַיִּרְפָּאֵם וַיַּמְלֵט מִשְׁחִיתוֹתָם: כא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: כב וַיִּזְבְּחוּ זִבְחֵי תוֹדָה וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: כג יוֹדְרֵי הַיָּם בָּאֲנִיּוֹת עָשִׂי מְלָאכָה בַּמַּיִם רַבִּים: כד תִּמְחָה רְאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו בְּמִצּוֹלָה: כה וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סַעֲרָה וְתוֹרוֹמִם גָּלְיוּ: כו יַעֲלֻ שָׁמַיִם יוֹדוּ תְהוֹמוֹת נַפְשָׁם בְּרָעָה תִתְמוּגַג: כז יִחוּגוּ וַיִּנְוֻעוּ בַּשָּׁבוֹר וְכָל־חֲכָמָתָם תִּתְבַּלַּע: כח וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם וּמִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּצִּיאֵם: כט יָקָם סַעֲרָה לְדִמְמָה וַיַּחֲשֹׁ גִלְיָהֶם: ל וַיִּשְׁמְחוּ כִי־יִשְׁתַּקּוּ וַיִּנְחָם אֶל־מַחֲזוֹ חַפָּצָם: לא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: לב וַיִּרְוּמוּהוּ בְּקֹהֶל עָם וּבְמֹשֵׁב זִקְנִים וַיְהַלְלוּהוּ: לג יֵשֶׁם נְהָרוֹת לְמִדְבָּר וּמִצְאֵי מַיִם לְצִמְאוֹן: לד אֶרֶץ פְּרִי לְמִלְחָה מְרֻעַת יֹשְׁבֵי בָהּ: לה יֵשֶׁם מִדְבָּר לְאֲגַם־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה לְמִצְאֵי מַיִם: לו וַיִּוֹשֶׁב שָׁם רַעֲבִים וַיִּכְוֶנּוּ עִיר מוֹשֵׁב: לו וַיִּזְרְעוּ שְׂדוֹת וַיִּטְעוּ כִּרְמִים וַיַּעֲשׂוּ פְרִי תְבוּאָה: לח וַיִּכְרְסוּ וַיִּרְבּוּ מֵאֹד וּבְהִמָּתָם לֹא יִמְעִיט: לא וַיִּמְעֻטוּ וַיִּשְׁחֻ מַעַצֵּר רָעָה וַיְגֹזוּ: לב שִׁפְךָ בּוֹ עַל־גְּדִיכִים וַיִּתְּעַם בְּתוֹחוֹ לֹא־דֶרֶךְ: לא וַיִּשְׁגְּבּ אֲבִיוֹן מַעֲוֵנִי וַיִּשֶׁם כְּצֹאֵן מִשְׁפָּחוֹת: מב יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְחוּ וְכָל־עוֹלָה קִפְצָה פִּיהָ: מג מִי־חֲכָם וַיִּשְׁמַר־אֱלֹה וַיִּתְבַּנֶּנּוּ חֲסִדֵי יְהוָה:

קח

חברו דוד בכרחו מפני שאלו ובאותו פעם היה לו הרבה שונאים שהיו מדברים רק רע עליו והיו מראין אליו כאלו היו אוהביו לכך היה מקללם במר נפשו:

א לְמַנְצָח לְדוֹד מִזְמוֹר אֱלֹהֵי תַהֲלָתִי אֶל־תַּחֲרֹשׁ: ב כִּי כִּי רָשָׁע וּפִי־מִרְמָה עָלַי פָּתְחוּ דִּבְרוּ אֵתִי לְשׁוֹן שָׂקָר: ג וּדְבָרֵי שִׁנְאָה סִבְּבוּנִי וַיִּלְחַמוּנִי חֲנָם: ד תַּחַת־אֲהַבְתִּי יִשְׁמִינוּנִי וְאֲנִי תַפְלָה: ה וַיִּשְׁמְנוּ עָלַי רָעָה תַחַת טוֹבָה וְשִׁנְאָה תַחַת אֲהַבְתִּי: ו הִפְקֵד עָלַי רָשָׁע וְשִׁמְן יַעֲמֹד עַל־יָמִינוּ: ז בַּהֲשִׁפְטוֹ יֵצֵא רָשָׁע וְתַפְלָתוֹ תַהֲיֶה לְחִטָּאָה: ח יִהְיוּ־יָמָיו מַעֲטִים פְּקֻדָּתוֹ יָקָח אַחֵר: ט יִהְיוּ־בָנָיו יְתוּמִים וְאִשְׁתּוֹ אֶלְמָנָה: י וְנוֹעַ יִנְוֻעוּ בָנָיו וְשִׁאֲלוּ וְדָרְשׁוּ מִחֲרֻבוֹתֵיהֶם: יא יִנְקֹשׁ גִּוְשָׁה לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיִּבּוּזוּ זָרִים וַיִּנְעוּ: יב אֶל־יְהִי־לִּי מִשְׁךְ חֲסִד וְאֶל־יְהִי חוֹזֵן לִיתוּמָיו: יג יִהְיֶה־אֲחֵרִיתוֹ לְהַכְרִית בְּדוֹר אַחֵר וַיִּמָּח שְׁמִם: יד וַיִּכָּר: טו עֲנֹן אֲבָתִיו אֶל־יְהוָה וְחַטָּאת אִמּוֹ אֶל־תִּמָּח: טז יִהְיוּ נִגְדֵי־יְהוָה תִּמְדִּי וַיִּכָּרַת מֵאֶרֶץ זָכָרָם: טז יֵעַן אֲשֶׁר: יז לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חֲסִד וַיִּדְרֹף אִישׁ־עֲנִי וְאֲבִיוֹן וּנְכָאָה לִכְבֹּב לְמוֹתָת: יח וַיֵּאָהֵב קָלְלָה וְתִבְוָאָהּ וְלֹא־חָפֵץ בְּכִרְכָּה וּתְרַחֵק מִמֶּנּוּ: יט וַיִּלְבֹּשׁ קָלְלָה בְּמִדּוֹ וּתְבָא כַּמִּים בְּקִרְבּוֹ וְכִשְׁמֹן בַּעֲצָמוֹתָיו: כ תִּהְיֶה־לּוֹ בִּבְגָד יַעֲטָה וְלִמְזוֹחַ תִּמְדִּי יִחַגְרֶה: כג זֹאת: כד פָּעֵלֶת שְׁמִנִי מֵאֵת יְהוָה וְהַדְּבָרִים רָעַע עַל־נַפְשִׁי: כה וְאֵתָה: כו יְהוָה אֲדֹנִי עֲשֵׂה־אֵתִי לְמַעַן שִׁמְךָ בְּיָטוֹב חֲסִדְךָ הַצִּילֵנִי: כז כִּי־עָנִי וְאֲבִיוֹן אֲנִי וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי: כח כִּצְלֵב־כְּנֻסוֹתָיו נִהְלַכְתִּי לְנִעְרָתִי כְּאִרְבָּה: כט בְּרַפִּי פָשְׁלוּ מִצּוֹם וּבִשְׂרִי פָחַשׁ מִשְׁמֹן: כס וְאֲנִי: כט הֵייתִי חֲרָפָה לָהֶם וְרֵאוֹנִי וַיִּנְעוּן רֵאשִׁים: כט עֲזַרְנִי יְהוָה אֱלֹהֵי הוֹשִׁיעֵנִי כַחֲסִדְךָ: כט וַיִּדְעוּ כִּי־יִדְרֹף זֹאת אֲתָה יְהוָה עֲשִׂיתָה: כט יִקְלָל־הַמָּוֶה וְאֲתָה תִבְרָךְ קָמוּ: כט וַיִּבְשׂוּ וַעֲבָדְךָ יִשְׁמַח: כט וַיִּלְבְּשׁוּ שׂוֹמְנֵי כִלְמָה וַיַּעֲטוּ כַּמְעִיל בְּשֵׁתָם: ל אֲוֹדָה יְהוָה מֵאֹד בְּפִי וּבְתוֹךְ רַבִּים אֶהְלֶלְנוּ: לא כִּי־יַעֲמֹד לִימִין אֲבִיוֹן לְהוֹשִׁיעַ מִשְׁפָּטִי נַפְשׁוֹ:

א	סדר הנחת תפילין	ב
ב	מזמורי תהלים ק"ז ק"ט	ג
ג	מאמר ד"ה אדם כי יקריב שבת פרשת ויקרא, ג' ניסן, ה'תשמ"ב	ה
ד	שיחת שבת פרשת ויקרא, ג' ניסן, ה'תשמ"ב	ט
ה	לקוטי שיחות פרשת ויקרא (בלה"ק)	לא
ו	שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת ויקרא	לו
ז	אמירת הנשיאים לתחילת חודש ניסן	מו
ח	לוח "היום יום" לשבוע פרשת ויקרא	מח
ט	הלכה יומית לעיון ברמב"ם	נב

שיעורי רמב"ם – ע"פ נוסח כתבי יד תימן מדוייקים (קאפח):

י	– ג' פרקים ליום לשבוע פרשת ויקרא	נד
יא	– פרק אחד ליום לשבוע פרשת ויקרא	עא
יב	– ספר המצוות לשבוע פרשת ויקרא	עו
יג	נביאים וכתובים שופטים פרק יב, דברי הימים-ב פרק ז	עט
יד	מסכת בבא קמא עם ביאורים מדף פד עד דף צ	פד

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

טו	שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן	קיד
טז	שולחן ערוך הלכות קריאת שמע - אדמו"ר הזקן	קטו
יז	לקוטי תורה - ד"ה ששת ימים - אדמו"ר הזקן	קטו
יח	מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי	קיט
יט	דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו"ר ה"צמח צדק"	קכ
כ	תורת שמואל תרל"א - אדמו"ר מוהר"ש	קכא
כא	קונטרס התפלה - אדמו"ר מוהרש"ב	קכב
כב	ספר המאמרים ה'תש"ד - אדמו"ר מוהרי"צ	קכב
כג	לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צ	קכד
כד	ספר הזכרונות – אדמו"ר מוהרי"צ	קכה
כה	אגרות קודש – אדמו"ר מוהרי"צ	קכח
כו	חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת ויקרא ע"פ חומש "תורה תמימה"	קל
כז	לוח זמנים לשבוע פרשת ויקרא	קנ
כח	סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	קנא

בס"ד. שבת פרשת ויקרא, ג' ניסן ה'תשמ"ב.

(הנחה בלתי מוגה)

אדם כי יקריב מכם קרבן לה' מן הבהמה ומן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם¹, ומדייק בזה כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן בעל ההילולא (דב' ניסן)² למה צריך להקדים מתחלה ענין אדם כי יקריב וגו' הוה ליה למימר ענין זה בהפסוק³ דאם עולה קרבנו גו', שמדבר בנוגע לעצם ענין הקרבנות. גם צריך להבין⁴ מה שנאמר כאן שם אדם דוקא, דהנה ידוע⁵ שבד' השמות אנוש גבר איש אדם, הרי שם אדם מורה על המדריגה היותר נעלית, והרי הקרבנות באים על חטא (ואפילו קרבן עולה בא לכפר על מצוות עשה) ואם כן למה נאמר בקרבנות שם אדם דוקא⁶. גם צריך להבין (כפי שמדייק אדמו"ר הזקן בלקוטי-תורה⁷) מה שכתוב אדם כי יקריב מכם, דלפי הכוונה הפשוטה (כשיקריב אחד מכם קרבן) היה צריך לומר אדם מכם כי יקריב, ובאמרו אדם כי יקריב מכם משמע שהקרבן יהיה מהאדם גופא. ועוד⁸, דבתחלה אומר יקריב לשון יחיד, ואחר-כך אומר תקריבו את קרבנכם, לשון רבים.

וביאור הענין הוא, דהנה מבואר בתניא⁹ (בשם ה"עץ-חיים¹⁰) דהנשמה עצמה אינה צריכה תיקון ולא ירדה למטה אלא לתקן את הגוף והנפש הבהמית וחלקו בעולם, לעשות מכל עניני העולם משכן ומקדש לו יתברך. ומבאר בזה כ"ק מורי וחמי אדמו"ר במאמרי ההילולא¹¹, מה שאחת העבודות (העיקריות) במשכן ובמקדש היתה עבודת הקרבנות, דקרבן הוא מלשון קירוב¹², וענין הקרבנות הוא לקרב את עניני העולם, עולם מלשון העלם והסתור, ולעשותם כלים לאלקות, וכמאמר¹³ רזא דקורבנא עולה עד רזא דאין-סוף, דהיינו שעושה מכל עניני העולם דירה לו יתברך וממשיך בהם בחינת עיקר שכינה.

וזוהו אומרו אדם (דייקא) כי יקריב גו', דהכח לקרב את עניני העולם לאלקות הוא מבחינת אדם¹⁴. והענין הוא¹⁵, דאדם נקרא כן על-שם אדמה לעליון¹⁶, וענין אדמה לעליון

(9) פל"ז (מח, ב).

(10) שכ"ו.

(11) ד"ה באתי לגני ה'שית פ"ב (סה"מ ה'שית ע' 112 ואילך). וראה ד"ה טעמה תש"ט ס"ב (סה"מ תש"ט ע' 28 ואילך).

(12) ראה ספר הבהיר סמ"ו (קט). וראה גם זח"ג ה, א. של"ה מס' תענית שלו (ריא, ב). ועוד.

(13) ראה זח"ג רלט, א. זח"ג כו, ב.

(14) זחר שבערה 6.

(15) ראה ריש וסוף ד"ה זה תרס"ו (סה"מ תרס"ו ע' קפז-ו' וע' קצה-ו).

(16) של"ה ג, א. כ, ב. רסח, ב. שא, ב. עשרה מאמרות מאמר

אם כל חי ח"ב סל"ג.

(1) פרשתנו א, ב.

(2) בד"ה זה אעת"ר (סה"מ אעת"ר ע' קפט).

(3) שם, ג.

(4) רד"ה זה תרס"ט (סה"מ תרס"ט ע' קנז). וראה גם רד"ה

זה תרס"ו (סה"מ תרס"ו ס"ע קפז ואילך).

(5) זח"ג מח, א (בנדו"ד). וראה גם ספר הערכים-חב"ד ערך

אדם ס"ח-ט. וש"נ.

(6) זח"ג שם. הובא באוה"ת פרשתנו ע' ב.

(7) ד"ה זה - פרשתנו ב, א. וראה גם ד"ה הנ"ל תרס"ט. ד"ה

ושאבתם מים תש"א פ"ג (סה"מ קונטרסים ח"ב תנ, א). קונטרס

לימוד החסידות פ"ב. ועוד.

(8) לקו"ת שם. סה"מ אעת"ר שם. אוה"ת פרשתנו רד"ה זה

(כרך ב) ע' תשכא. תשכח.

1 הוא, כמבואר ב"לקוטי-תורה" (פרשתנו¹⁷) דנשמות ישראל הם בחינת שלוחים שלמעלה,
2 ושלוחו של אדם העליון כמותו [וגם מטעם זה אמרו רבותינו ז"ל¹⁸ הוּ מַכְבִּידִין אֶת הַמְצוֹת
3 שֶׁהֵן שְׁלֹחֵי, דְּשִׁלּוּחֵי שֶׁל אָדָם הָעֲלִיּוֹן כְּמוֹתוֹ] ולמעלה יותר, והנה אנו אומרים¹⁹ נשמה
4 שנתת בי טהורה היא דשרש ומקור הנשמה היא בבחינת טהירו עילאה שלמעלה
5 מאצילות²⁰, ולמעלה יותר הנה שרש הנשמות הוא בעצמותו יתברך²¹, דהנה כתיב²² עם
6 המלך במלאכתו ישבו שם ואמרו רבותינו ז"ל²³ במי נמלך בנשמותיהן של צדיקים, ומכיון
7 שההמלכה על בריאת העולם היתה בנשמות ישראל, הרי מובן שהם למעלה מהעולם, ובהם
8 נמלך על ענין הבריאה כו', כי שרש הנשמות הוא בעצמותו יתברך, אדם על-שם אדמה
9 לעליון, ומכיון שהם אדמה לעליון לכן ביכולתם לקרב את כל עניני העולם לאלקות.
10 והנה סדר הדברים בקירוב עניני העולם לאלקות הוא²⁴, דתחלה צריך לקרב את עצמו
11 לאלקות, קשוט עצמך²⁵, ואחר-כך להעלות את עניני העולם, קשוט אחרים²⁶, וזהו
12 מה שכתוב מתחלה אדם כי יקריב מכם קרבן להוי', דתחלה צריך להיות הקרבן מכם,
13 ואחר-כך מן הבהמה מן הבקר וכו'. והענין בעבודת האדם, הנה תחלה צריך להיות עבודת
14 התפלה, דתפלה היא סולם²⁶ מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה²⁷, דעל-ידי עבודת התפלה
15 מעלה את עצמו מבחינת ארצה עד לבחינת שמימה²⁸, לשרשו ומקורו, ענין קשוט עצמו,
16 ואחר-כך צריך לילך מבית הכנסת לבית המדרש²⁹, ואחר-כך הנהג בהם מנהג דרך ארץ³⁰,
17 שמקרב את עניני העולם לאלקות, עד שמקריב מן הבהמה ומן הבקר ומן הצאן כפשוטו
18 (מסוג החי), ועל-דרך-זה הנסכים והמלח שבקרבנות (צומח ודומם), קשוט אחרים.
19 והנה כתיב³¹ גם את העולם נתן בלבם, ומזה מובן, שגם בעבודת האדם עם עצמו ישנם
20 ב' הענינים, מכם קרבן לה' ומן הבהמה ומן הבקר וכו'³². והענין הוא³³, דהנה
21 בנשמות יש שתי דרגות, בחינת זרע אדם ובחינת זרע בהמה³⁴, דזרע אדם קאי על נשמות
22 דאצילות, דאצילות הוא עולם האחדות, וזרע בהמה קאי על נשמות דבריאה-יצירה-עשיה
23 - עלמא דפרודא, והעבודה דזרע אדם הוא בחינת קשוט עצמך, והעבודה דזרע בהמה
24 בחינת קשוט אחרים. ועל-דרך-זה בכל נשמה יש ב' מדריגות אלו, בחינת האצילות

(17) א, ג. (28) ראה ד"ה זה היום תרצ"ד ספ"א (סה"מ קונטרסים ח"ב

שיח, סע"ב ואילך).

(29) ברכות בסופה וראה שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ה-קנו.

וש"נ.

(30) ברכות לה, ב.

(31) קהלת ג, יא.

(32) ראה בהבא לקמן ד"ה הנ"ל אעת"ר (סה"מ אעת"ר ס"ע

קצג ואילך).

(33) ראה גם לקו"ת פרשתנו הנ"ל (הערה 7) ג, ד. אוה"ת

שם ע' תשכא ואילך.

(34) תו"א ר"פ משפטים. לקו"ת צו ח, ב. ובכ"מ.

(18) תנחומא ויגש ו.

(19) נוסח ברכת השחר (ברכות ס, א).

(20) לקו"ת שמע"צ צ, א. ובכ"מ.

(21) ראה סה"מ תרצ"ט ע' 48.

(22) דה"א ד, כג.

(23) רות רבה רפ"ב.

(24) בהבא לקמן - ראה ד"ה הנ"ל אעת"ר (סה"מ אעת"ר ע' קצג ואילך).

(25) ב"מ קז, סע"ב. וש"נ.

(26) ויצא כח, יב.

(27) זח"א רסו, ב. ח"ג שו, ב. תקו"ז תמ"ה.

שבנשמה, כמאמר נשמה שנתת בי טהורה היא³⁵, ד(לפירוש אחד) קאי על עולם האצילות
 (בחינת קשוט עצמך), ואתה בראתה אתה יצרתה וכו' - בחינת בריאה-יצירה-עשיה
 שבנשמה (בחינת קשוט אחרים), ומזה נמשך בעולם, שיש ב' מדריגות בעולמות גופא,
 עולם האצילות שהוא עולם האחדות, ועולמות בריאה-יצירה-עשיה שהן עלמא דפרודא.
 וזהו אדם כי יקריב מכם קרבן להוי' מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם,
 שמקריב כל דבר הצריך קירוב, אפילו מדריגה הכי נעלית, עולם האצילות ואפילו
 עולמות האין-סוף שלמעלה מאצילות, מקרב אותם למעלה יותר, כי גם עולם האצילות,
 ואפילו עולמות האין-סוף שלמעלה מאצילות הם בסדר השתלשלות והם עולמות, וכיון
 שהם עולמות הרי הם במדידה והגבלה וצריך להעלותן לבחינת אין-סוף שלמעלה
 מהגבלה. ואחר-כך מפרט תחלה מכם קרבן להוי' שקאי על העבודה דעצם הנשמה, או
 הנפש האלקית³⁶, או האדם בכלל. ואחר-כך מן הבהמה מן הבקר וגו', שקאי על העבודה
 בחלק הנשמה המלוכשת בגוף, או על הנפש הבהמית³⁶ או על העבודה עם עניני העולם
 בכלל, שמעלה אותם לשרשם ומקורם. וזהו תקריבו את קרבנכם לשון רבים, שעל-ידי
 שמעלה את ניצוצות הקדושה שבעניני העולם, הרי הם מסייעים אותו בעבודתו.
 ועל-ידי עבודת הקרבנות נעשה ריח ניחוח להוי' ואמרו רבותינו ז"ל³⁷ נחת רוח לפני
 שאמרתי ונעשה רצוני, היינו שהנחת רוח הוא לפני דייקא שלמעלה גם משם
 הוי', וכמובן גם ממה שאמרו דרזא דקורבנא עולה עד רזא דאין-סוף, והרי אין-סוף הוא
 למעלה גם משם הוי', ועד שנחת-רוח זה הוא בחינת נחת-רוח לבורא, שלמעלה
 (באין-ערוך) מנחת-רוח של נברא, כמבואר בהמשך וככה³⁸.
 והנה שלימות ענין הקרבנות יהיה לעתיד לבא³⁹, וכמו שאומרים⁴⁰ ושם נעשה לפניך
 כמצות רצונך, דמצוה הוא מלשון צוותא וחיבור⁴¹, שהאדם מתאחד עם בעל הרצון,
 דענין זה יהיה בשלימות לעתיד לבא, ולכן גם שלימות עבודת הקרבנות תהיה לעתיד לבא.
 והגם שאמרו רבותינו ז"ל⁴² שעל שלשה דברים העולם עומד על התורה על העבודה ועל
 גמילות-חסדים, שענין העבודה הוא ענין הקרבנות, ומזה מוכרח שגם הקרבנות דעכשיו
 פועלים קיום בעולם, בכל-זאת הרי בקרבנות ישנם כמה דרגות, ושלימות ענין הקרבנות
 יהיה לעתיד לבא דוקא. והענין הוא (כמבואר ב"תורת-חיים" פרשת ויחי⁴³, ועוד), דבכדי
 שיהיו הקרבנות בשלימות, כמצות רצונך, צריך להיות האדם המקריב בשלימות, וזה יהיה
 דוקא לעתיד לבא, ולכן, תהיה אז גם הקרבת הקרבנות כמצות רצונך. ואף-על-פי שעולם

קפט ואילך. ס"ע קצו"ח).

(40) תפלת מוסף דשבת ויו"ט.

(41) לקו"ת בחוקותי מה, ג. ובכ"מ.

(42) אבות פ"א מ"ב.

(43) צה, א ואילך. וראה גם סה"מ תרס"ו הנ"ל (הערה 15)

(35) ראה גם סה"מ תרס"ט שבהערה 4.

(36) ראה גם לקו"ת שם ב, ד. אעת"ר שם.

(37) תו"כ (הובא בפרש"י) עה"פ פרשתנו א, ט. ספרי (הובא

בפרש"י) עה"פ פינחס כח, ח.

(38) פי"ב.

(39) בהבא לקמן - ראה ד"ה הנ"ל אעת"ר (סה"מ אעת"ר ע' ע' קצו).

1 על מילואו נברא⁴⁴, דאלה תולדות מלא כתיב⁴⁵, שגם בתחלת הבריאה היה העולם בתכלית
 2 השלימות, מכל-מקום הרי זו השלימות דעולם, דעולם הוא במדידה והגבלה, ולימוד
 3 התורה (בעולם) צריך להיות בהבנה והשגה, שזהו ענין של הגבלה. ועל-דרך-זה בנוגע
 4 לקיום המצוות הרי ישנו הציווי⁴⁶ דלא תוסיף ולא תגרע, שצריך להיות במדידה והגבלה.
 5 ואף שתורה ומצוות הם חכמתו ורצונו של הקב"ה⁴⁷ שלמעלה ממדידה והגבלה, הרי עכשיו
 6 זהו בהעלם, ולעתיד לבא כשיהיה אלה תולדות פרץ, שתומשך דרגה שלמעלה ממדידה
 7 והגבלה, הרי אז יתגלה בתורה ומצוות מה שהם למעלה ממדידה והגבלה. ועל-דרך-זה
 8 הוא גם בנוגע לקרבנות, שלעתיד לבא יתגלה אמיתית ענין הקרבנות, בחינת רזא דקורבנא
 9 שעולה עד רזא דאין-סוף, שלמעלה ממדידה והגבלה, כמצות רצונך.
 10 ועל-ידי מעשינו ועבודתינו במשך זמן הגלות על-פי הוראות בעל ההילולא בפרט,
 11 ורבותינו נשיאינו בכלל, נזכה בקרוב ממש לגאולה האמיתית והשלימה על-ידי
 12 משיח צדקנו⁴⁸, שאז יהיה בנין בית המקדש השלישי, בית המקדש הנצחי⁴⁹, והקיצו ורננו
 13 שוכני עפר⁵⁰ והם בתוכם, ובמהרה בימינו ממש.

(48) ראה תניא פל"ז.

(49) זח"א כח, א.

(50) ישעי' כו, יט.

(44) ראה ב"ר פי"ד, ז. פי"ג, ג.

(45) רות ד, יח. ב"ר פי"ב, ו. שמו"ר פ"ל, ג.

(46) ראה יג, א. וראה ואתחנן ד, ב.

(47) תניא פ"ג.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב אד"ש, תשי"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מי"ז אד"ש, בו כותב ההשתלשלות איך שבא לכתוב אלי.

והנה מובן אשר כל קישור של בני ישראל צריך להתבטא בהוספה בעניני תורה ומצוות, וכיון שחי
 עתה בדי' אמות של תורה ובא בקשר עמדי. נכון וגם טוב אשר יתקף יקבע לימוד בתורת החסידות חב"ד
 אשר בודאי נודע לו אודותה, כיון שנפגש עם כמה מאנשי, והם יורוהו ג"כ סדר הלימוד ואופניו, ואין לך
 דבר העומד בפני הרצון, ויהי רצון מנותן התורה שיזכהו גם כן להשפיע על חבריו שגם הם יעשו ככה וזכות
 הרבים מסייעתו.

בברכה לבשו"ט בכל האמור,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

בס"ד. שיחת ש"פ ויקרא, ג' ניסן ה'תשמ"ב.

בלתי מוגה

- א. יום השבת שייך במיוחד לערב שבת, כי "ערב שבת" פירושו - כשמו - "ערב" והכנה ליום השבת. וכמרוז"ל "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת".
- ואע"פ שבענין זה (טירחא בערב שבת בתור הכנה ליום השבת) נכללים כל ימי השבוע ב"ערב שבת" - הרי רואים בפועל ב"מנהג ישראל" ("תורה הוא") שעיקר ההכנה לשבת היא בערב שבת כפשוטו - ביום הששי (וכן הוא בהלכה).
- ומזה מובנת השייכות המיוחדת שבין יום הששי ליום השבת - מאחר שהטירחא דערב שבת מביאה ופועלת את האכילה דשבת, היינו, שהאכילה דשבת היא באותו ענין שבו היתה הטירחא בערב שבת.
- ובנוגע לענינו: יום הששי דשבוע זה - היתה קביעותו ביום ב' ניסן. ומאחר שיום השבת קשור במיוחד עם יום הששי, מובן, שהענינים דב' ניסן (דלקמן) שייכים גם ליום השבת.
- ב. בנוגע לב' ניסן - ישנם ב' ענינים (ענין א' - ידוע ומפורסם לכל, וענין הב' - שמסיבות שונות אין שימת לב לענין זה בנוגע לפועל):
- ב' ניסן הוא: (א) יום ההילולא דכ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע, (ב) יום התחלת הנשיאות דבנו יחידו - כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו.
- ובלשון הכתוב: "זרח השמש ובא השמש", היינו, כאשר "בא השמש" - הסתלקות כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע, הנה תיכף ומיד נפעל הענין ד"זרח השמש" - התחלת הנשיאות דממלא מקומו, בנו יחידו, כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו.
- ובפרט כאשר מדובר אודות בנו יחידו של בעל ההילולא - מתחילה נשיאותו תיכף ומיד, ללא כל פעולה מיוחדת. וכמבואר בגמרא [במסכת הוריות (יא, ב), שענינה - הוראה על כל הדורות] ש"אין מושחין מלך בן מלך" אלא כאשר ישנה מחלוקת בדבר כו', משא"כ כאשר מדובר אודות בנו יחידו. וכמובא גם בפוסקים (רמב"ם הל' מלכים ספ"א) בנוגע להלכה.
- ובפרט ע"פ הידוע גודל הקירוב והחיבה שרחש כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע לבנו יחידו, בחיים חייתו בעלמא דין.
- ג. והנה, אע"פ שמצד סדר הזמנים ישנו לכל לראש הענין ד"בא השמש", ורק לאח"ז שייך הענין ד"זרח השמש", וכמרוז"ל "אין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא" - אעפ"כ, ביחס אלינו נוגע ושייך יותר הענין ד"זרח השמש", זריחת שמשו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו.
- דהנה, ענינו של נשיא הדור שייך לכל בני הנמצאים בדורו, היינו, שהוא הנשיא דכל בני שבדורו - "מנער ועד זקן טף ונשים". ויתירה מזו: נשיא הדור הוא הנשיא על העולם כולו (כל עניני העולם שבדורו), כי כל העולם כולו נברא "בשכיל ישראל שנקראו ראשית", והוא הנשיא דכל בני.
- ומזה מובן, שכאשר מדברים אודות דורנו - נוגע ושייך בעיקר זריחת השמש דב' ניסן, היינו, התחלת הנשיאות דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, כי מאחר ש"בתר רישא גופא אזיל", מובן, שענינו של נשיא הדור נוגעים ושייכים ביותר לדור זה בנוגע למעשה בפועל, ש"המעשה הוא העיקר".
- ד. אבל לאידך - כאשר מתבוננים במנהגי החסידים בנוגע לפועל, רואים שהענין ד"בא השמש" מתבטא בענינים של מעשה בפועל, כידוע מנהג החסידים במשך כמה שנים (יותר משני חזקה) ללמוד משניות ולהוסיף בנתינת הצדקה כו'; ואילו בנוגע לענין ד"זרח השמש" - לא מצינו מנהגים מיוחדים בנוגע לפועל. וטעם הדבר - כי בענין זה גופא "בתר רישא גופא אזיל":
- בנוגע ל"בא השמש" - ישנו הענין דשבעה ושלושים וכו', ואילו בנוגע ל"זרח השמש" - הרי הענין דאמירת "מזל טוב" (באופן גלוי, הנשמע לרבים - כמנהג פולין) אינו מנהג חב"ד (לא נשמע מעולם מנהג כזה אצל חסידי חב"ד). וזאת - אע"פ שבהכרח לומר שישנו ענין זה, שהרי מפורש בפסוק "ובא השמש וזרח השמש", ויתירה מזו: הענין ד"זרח השמש" מתחיל עוד קודם ש"בא השמש", ובלשון חז"ל: עד שלא שקעה שמשו של

- 1 זה זרחה שמשו של זה [וכמובן שזהו באופן ד"אין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא"], וטעם הדבר
- 2 - כי העולם לא יכול להיות ללא "שמש", אבל אעפ"כ, אין נוהגים בחב"ד לומר "מזל טוב" - באופן גלוי,
- 3 הנשמע לרבים.
- 4 והנה, משנ"ת שבנוגע ל"בא השמש" ישנו הענין דשבעה ושלשים כו' - הרי זה רק בשנה הראשונה. ובנדו"ד
- 5 - הרי גם בשנה הראשונה הופסקה האבילות דשלשים ע"י חג הפסח ("ראשון לרגלים"), היינו, שגם אז הי'
- 6 ענין זה רק במשך כשבועיים ימים. אבל בשנים שלאח"ז - הרי הענין ד"בא השמש" שייך רק באותו יום עצמו
- 7 (ב' ניסן), וביום זה גופא - הרי מקצת היום ככולו (שזוהי ההלכה בנוגע לענינים אלו), ואילו עיקר ההדגשה
- 8 ביום זה (מלבד מקצת היום) היא - בנוגע לענין ד"זרח השמש".
- 9 ועפ"ז מובן שכאשר "הימים האלה (ב' ניסן) נזכרים ונעשים" מידי שנה בשנה - מודגש בעיקר הענין ד"זרח
- 10 השמש" (מאחר ששוב לא שייך הענין דשבעה ושלשים כו'). ובפרט ע"פ האמור לעיל שבנוגע לדורנו נוגע
- 11 ושייך במיוחד הענין ד"זרח השמש" - התחלת הנשיאות דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו.
- 12 אבל אעפ"כ, צריכים להתחיל עם הענין ד"בא השמש" (לימוד הוראה בנוגע לפועל מעניניו של בעל
- 13 ההילולא) - כי כן הוא רצונו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו ("זרח השמש"), כמובן ממכתביו ושיחותיו,
- 14 ואפילו - ממאמרו.
- 15 ה. והנה, ההוראה הקשורה עם ענינו של בעל ההילולא ("ובא השמש") - צריכה להיות מובנת לכל, "מנער
- 16 ועד זקן טף ונשים".
- 17 ולכן, לא נתעכב על הוראה הקשורה עם לימוד תורתו של בעל ההילולא, מאחר שענין זה אינו שייך לכאו"א
- 18 מישראל באופן שוה,
- 19 [ובפרט כאשר מדובר אודות לימוד תורתו בפנימיות התורה, באופן דהבנה והשגה כו' - שענין זה שייך רק
- 20 לאחר שמגיעים לכלל הבנה והשגה בנגלה דתורה, שאז יכול להיות הענין ד"דע את אלקי אביך", וכתוצאה
- 21 מזה - "ועבדהו בלב שלם"],
- 22 ועד"ז מובן שהלימוד מכללות הנהגתו של בעל ההילולא אינו שייך לכאו"א מישראל בשוה,
- 23 ולכן, נתעכב עתה על הוראה כללית השייכת לכאו"א מישראל באופן שוה - שהוראה זו מתבטאת בשמו
- 24 של בעל ההילולא - שזהו ענין הנראה בגלוי לכאו"א מישראל.
- 25 ו. ובהקדים:
- 26 ידועה תורת הבעש"ט שכל דבר שיהודי רואה או שומע - צריך לשמש לו הוראה בעבודתו לקונו.
- 27 וענין זה מפורש בהלכה (אלא שלא שמים לב לדבר) - "בכל דרכיך דעהו": כאשר יהודי רואה או שומע
- 28 דבר מסויים, הרי זה בכלל "דרכיך", ועל זה אומרים "בכל דרכיך דעהו", היינו, שע"ז נוסף ענין בדיעת הקב"ה.
- 29 זאת אומרת: לא זו בלבד שענין זה הוא "לשם שמים", אלא שבזה גופא הרי הוא מקיים את הציווי ד"דעהו"
- 30 - ידיעת הקב"ה.
- 31 והדיוק בזה הוא - "בכל דרכיך דעהו", באופן של ידיעה דוקא, היינו, לא באופן של אמונה פשוטה [כי
- 32 ענין זה קיים גם קודם הענין ד"בכל דרכיך דעהו", ואין צורך בעבודה זו כדי לבוא לאמונה פשוטה], אלא
- 33 באופן של ידיעה - הבנה והשגה.
- 34 ומאחר שמדובר אודות הידיעה באלקות שבא ע"י "דרכיך", ולא ע"י לימוד פנימיות התורה, מובן, שהכוונה
- 35 ב"דעהו" היא ל"עצמותו ומהותו", ולא לענין של גילויים כו'.
- 36 וע"ד המבואר בתו"א (יד, ב) ש"המאור הוא בהתגלות, ולכן אפילו תינוקות יודעים שיש שם אלוהה מצוי",
- 37 וכמובן בפשטות שכאשר כאו"א מישראל (כולל עמי הארץ ונשים כו') מתפלל להקב"ה הרי כוונתו היא ל"עצמותו
- 38 ומהותו", "אליו ולא למדותיו", זאת אומרת, שכאשר מדובר אודות אנשים פשוטים שאין להם ידיעה בענינים של
- 39 גילויים וכו' (בדוגמת הענין ד"דרכיך" ביחס ללימוד פנימיות התורה), הרי בודאי שכוונתם ל"עצמותו ומהותו".
- 40 ועפ"ז מובן שכאשר יהודי שומע אודות שמו של בעל ההילולא, או כאשר רואה את חתימת שמו של בעל
- 41 ההילולא - הרי זו הוראה בעבודתו לקונו (ולא רק כאשר מדובר אודות לימוד תורתו של בעל ההילולא, או
- 42 לימוד מכללות הנהגתו כו') - כי עבודתו צריכה להיות באופן ד"בכל דרכיך דעהו".

ויתירה מזו:

- 1
- 2 כאשר מדובר אודות לימוד תורתו של בעל ההילולא - ישנם בזה חילוקי דרגות בהתאם להבנה והשגה
- 3 בפנימיות התורה כו', משא"כ כאשר מדובר אודות שמו של בעל ההילולא - הרי בענין זה אין חילוקים כלל.
- 4 ומזה מובן, שההוראה משמו של בעל ההילולא קשורה עם עצם מציאותו, ולכן, הוראה זו היא בשה אצל
- 5 כאו"א, ללא כל חילוקים (שלא כבלימוד תורתו), מאחר שזהו ענין הקשור עם עצם מציאותו.
- 6 ומובן בפשטות ששם האדם קשור עם עצם מציאותו (ללא חילוק ביחס לדרגתו ודרגתו בלימוד התורה וכיו"ב)
- 7 - שהרי שמו הוא בשה במשך כל ימי חייו (גם בקטנותו).
- 8 וכללות ענין השם שייך כבר תיכף ומיד כאשר יוצא לאויר העולם - כמבואר בכ"מ שחיבור הנשמה עם
- 9 הגוף נפעל ע"י אותיות השם, ולכן, בהכרח לומר שבצאתו לאויר העולם ישנו כבר כללות ענין השם. ורק הכרזת
- 10 השם בגלוי היא בשעת המילה, שאז הוא "תחלת כניסה נפש זו הקדושה" [ושלימותה - "גמר ועיקר כניסת
- 11 נפש הקדושה באדם הוא ב"ג שנים", כאשר נעשה בר-מצוה, כמבואר בשו"ע אדה"ז (מהדו"ב - או"ח סוס"ד)].
- 12 זאת אומרת: כשם שבנוגע לידיעת הקב"ה הרי הענין ד"בכל דרכיך דעהו" קאי על עצמותו ית', כמו כן
- 13 מובן, שההוראה משמו של בעל ההילולא (שהיא בהתאם להוראה ד"בכל דרכיך דעהו") - קשורה עם עצם
- 14 מציאותו של בעל ההילולא.
- 15 דהנה, בנ"י נקראים בשם "אדם", ע"ש "אדמה לעליון". ובפרט כאשר מדובר אודות צדיקים ונשיאי ישראל,
- 16 ובענינו - בעל ההילולא, שהי' "מורם מעם" וכו' - הרי אצלם מודגש ביותר כללות הענין ד"אדמה לעליון".
- 17 ולכן, כשם שהענין ד"בכל דרכיך דעהו" (אצל הקב"ה) קשור עם עצמותו ומהותו, כמו כן מובן, שההוראה
- 18 משמו של בעל ההילולא ("אדמה לעליון") קשורה עם עצם מציאותו (כפי שזה מתבטא בשמו).
- 19 ז. והביאור בזה:
- 20 לבעל ההילולא היו ג' שמות: "שלוש", "דוב", "בער". ואעפ"כ, כאשר מסתכלים בחתימת יד קדשו
- 21 (בצילומים של מכתביו) רואים שהחתימה היא באופן שב' השמות האחרונים מחוברים לשם אחד - "דובער".
- 22 והנה, לכל לראש ישנו בזה ענין הנוגע להלכה בפועל [כי כאשר מדברים עם "בן ישיבה", ועאכו"כ "ראש
- 23 ישיבה", ועאכו"כ "רב" - הרי לכל לראש שואל הוא: למאי נפק"מ בנוגע להלכה בפועל] - ולפלא שאף אחד
- 24 לא שם לב לענין זה, למרות שזהו ענין פשוט:
- 25 בנוגע לכתיבת שטרות ע"פ תורה - ישנו כלל שכאשר ישנם ב' שמות לאדם אחד, שם אחד הוא בלשון
- 26 הקודש, והשם השני בלשון חול (לע"ז), כותבים לכל לראש את השם בלשון הקודש, ולאח"ז מוסיפים
- 27 "המכונה" או "דמתקרי" - בשם לע"ז (חול).
- 28 ועפ"ז מובן שאופן החתימה של בעל ההילולא נוגע לענין של הלכה בפועל - כי אופן כתיבת השם בשטרות
- 29 צריך להיות באותו אופן שבעל השם חותם את שמו (כידוע פרטי השקו"ט בענין זה בנוגע להלכה בפועל).
- 30 וכאמור לעיל - חתימת שמו של בעל ההילולא היא באופן שב' השמות האחרונים ("דוב" ו"בער"), שאחד
- 31 מהם הוא בלשון הקודש ("דוב") ואחד מהם הוא בלשון של חול ("בער"), כתובים ביחד: "דובער", ללא כל
- 32 הפסק ביניהם [היינו, לא זו בלבד שביניהם לא מופיעה התיבה "המכונה" או "דמתקרי"), אלא אין ביניהם
- 33 אפילו הפסק דהיקף גויל], מאחר שהאות ב' כתובה פעם אחת בלבד, ומשמשת הן בתור סיום השם בלה"ק
- 34 ("דוב"), והן בתור התחלת השם בלע"ז ("בער").
- 35 ח. ההוראה מזה בעבודת ה':
- 36 כללות החילוק בין השם בלשון הקודש ("דוב") לשם בלע"ז ("בער") הוא - בדוגמת החילוק שבין קודש
- 37 לחול.
- 38 ובעבודת האדם - הרי זה בדוגמת החילוק שבין מחשבה ודיבור למעשה, היינו, שענין המעשה ביחס לדיבור
- 39 ומחשבה הוא ע"ד ענין של חול ביחס לקודש.
- 40 דהנה, מבואר בכתבי האריז"ל החילוק שבין ד' עולמות אבי"ע - שעולם האצילות כולו טוב, עולם הבריאה
- 41 רובו טוב ומיעוטו רע, עולם היצירה מחצה על מחצה, ועולם העשי' רובו ככולו רע. וכמובא בתניא (פ"ו) ש"כל

- 1 מעשה עוה"ז קשים ורעים והרשעים גוברים בו". ומזה מובן, שענין המעשה (בדוגמת כללות עולם העשי') הוא
- 2 ענין של חול ביחס לענינים שלמעלה ממנו.
- 3 וזהו גם מה שמבואר בחסידות שהלשון "מעשה" מורה על ענין של כפי', מלשון "מעשין על הצדקה" - כי
- 4 מאחר שענין המעשה קשור עם עולם העשי', שרובו רע, הרי בהכרח שיהי' כללות ענין הכפי' (עבודה באופן
- 5 דאתכפיא), ולולי זאת יכולים להיות ענינים בלתי-רצויים.
- 6 ואעפ"כ, הרי "המעשה הוא העיקר" - כי עיקר העבודה מתבטאת בזה שלוקחים עניני חול, דברי הרשות,
- 7 ועושים מהם ענינים של קדושה. וזהו ענין החיבור דב' השמות דלשון הקודש ולע"ז ביחד ("דובער") -
- 8 שלוקחים ענינים של חול ועושים מהם עניני קדושה.
- 9 ויתירה מזו: לא זו בלבד שלוקחים עניני חול (דברי הרשות) ועושים מהם עניני קדושה, אלא תכלית
- 10 השלימות היא - להפוך גם את הענינים דלעו"ז, שזהו כללות ענין עבודת התשובה - "זדונות נעשו לו כזכיות",
- 11 ועד ל"זכיות" ממש (ללא כ"ף הדמיון).
- 12 ועי"ז נפעל כללות הענין דיתרון האור מן החושך ויתרון החכמה מן הסכלות - כי כדי להפוך את החושך
- 13 זקוקים לגילוי אור נעלה יותר ("יתרון האור").
- 14 ט. והביאור בזה:
- 15 מבואר בגמרא (קידושין עב, א) שתכונותיו של ה"דוב" הם - שהוא מסורבל בבשר, ואין לו מנוחה.
- 16 וענינו בעבודת האדם:
- 17 "מסורבל בבשר" - מורה על עבודה והתעסקות עם בירור והעלאת עניני הגוף וכללות העולם. דהנה, הנשמה
- 18 מצד עצמה אינה שייכת לענין של "בשר", וכפי שאמר משה רבינו "מאין לי בשר", ועד"ז מובן בנוגע לבחי'
- 19 משה רבינו שבכאו"א מישראל, ובכללות - נשמתו של כאו"א מישראל, שמצד הנשמה אין לו שייכות כלל
- 20 לענינים של בשר. ואעפ"כ ירדה הנשמה למטה ונתלבשה בגוף כו' - כדי לברר את הגוף וחלקו בעולם, כי
- 21 תכלית הכוונה היא - לעשות לו ית' דירה בתחתונים, ע"י בירור והעלאת התחתונים.
- 22 ומאחר שה"דוב" הוא "מסורבל בבשר", ריבוי בשר, מובן, שניתנו לו כחות נעלים ביותר - שהרי "איני
- 23 מבקש לפי כחי, אלא לפי כחן", היינו, כאשר הקב"ה תובע עבודה קשה ביותר (מאחר ש"מסורבל בבשר"),
- 24 הרי בוראי שנותן את הכחות הדרושים לעבודה זו, שיוכל לברר ולהעלות את עניני העולם לקדושה.
- 25 ועבודה זו נעשית באופן ש"אין לו מנוחה":
- 26 כאשר מתבוננים בהתנהגותו של "דוב" הנמצא ב"גן חיות" - רואים במוחש שאין לו מנוחה: אפילו כאשר
- 27 הוא סגור בתוך כלוב, ואינו יכול להתהלך בחפשיות, הרי הוא מתנועע ומתהלך אנה ואנה בתוך הכלוב, ואינו
- 28 מוצא מנוחה. וכמובן, שגם בהיותו חפשי אין לו מנוחה, אלא עיקר החידוש הוא - שגם בהיותו סגור בתוך
- 29 כלוב, ללא אפשרות של יציאה לחפשי, הנה גם אז הנהגתו היא באופן שאין לו מנוחה.
- 30 והנה, כל עניני עוה"ז "נשתלשלו מהן" - מרוחניות הענינים, ומזה מובן שישנו ענין זה גם בעבודה הרוחנית
- 31 - שזהו כללות הענין דעבודת הנשמות, שעליהם נאמר "צדיקים אין להם מנוחה כו'".
- 32 דהנה, המלאכים נקראים בשם "עומדים", משא"כ הנשמות שהם בבחי' "מהלכים" - היינו, שעבודתם של
- 33 נש"י היא באופן שאינם יכולים להשאר במעמד ומצב הקודם, "אין להם מנוחה", אלא הם נמצאים תמיד בתנועה
- 34 של הליכה מדרגא לדרגא.
- 35 ואפילו כאשר יהודי נמצא במעמד ומצב שאינו יכול להתעלות לדרגא נעלית יותר (ברגע זה עכ"פ) - הרי
- 36 זה גופא פועל אצלו מצב של היפך המנוחה, בעמדו בתנועה של תשוקה וצמאון להתעלות לדרגא נעלית יותר.
- 37 וכידוע שהצמאון עצמו הוא ענין של עבודה - בדוגמת כללות העבודה דאהבת ה' (הבאה מחמת גודל התשוקה
- 38 והצמאון כו').
- 39 ואע"פ שכללות הענין דאהבת ה' היא ענין של "גדפין" ביחס לכללות העבודה - הרי אהבת ה' נכללת במנין
- 40 רמ"ח מ"ע, ויתירה מזו: אהבת ה' היא השורש דכל רמ"ח מ"ע, כמבואר בתניא (פ"ד), וכן הוא ע"פ נגלה
- 41 דתורה.

- 1 ועפ"ז מובן שהשם "דוב" מורה על כללות העבודה באופן ד"מסורבל בבשר" (בירור עניני העולם כו'),
2 ובאופן ד"אין להם מנוחה".
- 3 והנה, השם "דוב" הוא בלשון הקודש. ונוסף לזה - ישנו השם "בער", בלשון של חול (בלע"ז), ובאופן
4 שב' השמות נעשים לשם אחד - "דובער", וההוראה מזה - שצריכים לחבר את עניני החול עם הקודש, עי"ז
5 שמעלים את החול לקדושה.
- 6 זאת אומרת: לא זו בלבד שהעבודה היא באופן דהתעסקות עם ענינים של חול, היינו, שהנה"א מתעסקת
7 עם הגוף ונה"ב וחלקו בעולם, אלא העבודה היא באופן שמחברים את עניני החול עם עניני קדושה, עי"ז
8 שהופכים את עניני החול לעניני קדושה.
- 9 י. אבל עדיין צריך להבין: כיצד יתכן באמת להפוך חול לקודש, הרי ישנה הבדלה בין קודש לחול -
10 "המבדיל בין קודש לחול"?!
- 11 והביאור בזה מתבטא בהקדמת השם "שלום" קודם השם "דובער" (המורה על הפיכת החול לקודש):
12 "שלום" מורה על כללות הענין דחיבור הפכים. וזהו ענין התורה - "התורה ניתנה לעשות שלום בעולם",
13 היינו, שהתורה פועלת "שלום" אפילו "בעולם", במעמד ומצב דהעלם והסתר (עולם מלשון העלם) - בירור
14 והפיכת עניני העולם (חול) לקדושה.
- 15 ומה שהתורה בכחה לפעול שלום בעולם (חיבור חול וקודש) - הרי זה לפי שבתורה עצמה אין חילוקים
16 בין קודש לחול:
- 17 כאשר מדובר אודות קדושת ושלמות הס"ת - הרי בזה שוים כל אותיות ופסוקי התורה, היינו, שאין חילוק
18 בין "אנכי ה' אלקיך" ובין "ואחות לוטן תמנע" (למרות שבנוגע לתוכן הענין ישנו חילוק בין ב' פסוקים אלו).
19 ובדוגמת מעמד ומצב העולם לעתיד לבוא, לאחר קיום היעוד "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" - כמ"ש
20 "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה גו' לעבדו כולם שכם אחד".
- 21 אבל אעפ"כ, מובן שגם לעת"ל יהי' חילוק בין חול לקדושה - שהרי גם לאחר קיום היעוד "אז אהפוך אל
22 עמים גו' לעבדו שכם אחד", יהיו אוה"ע במעמד ומצב ד"זרים" (כמ"ש "ועמדו זרים ורעו צאנכם"), זאת
23 אומרת, שגם לעת"ל תהי' כללות העבודה דחיבור חול וקודש.
- 24 וע"ד המבואר בכ"מ שלעתיד לבוא תהי' כללות העבודה באופן של עליות בקדושה גופא. והרי מובן שלגבי
25 דרגא נעלית יותר בקדושה, נחשבת הדרגא שלפנ"ז בדוגמת ענין של חול.
- 26 דוגמא לדבר: "עשר קדושות הן כו'" - שכל אחת מהן נחשבת לחול בערך לקדושה הנעלית ממנה. ועד"ז
27 בנוגע לחילוקים שבין כהנים לויים וישראלים, שישראל נחשב לזר ביחס ללוי, ולוי נחשב לזר ביחס לכהן. ועד"ז
28 ישנם חילוקים בשמותיו של הקב"ה: שם הוי', כללות ז' השמות שאינם נמחקים, ועניני קדושה סתם. וכיו"ב.
- 29 ומכל זה מובן שגם לעת"ל תהי' כללות העבודה דחיבור קודש וחול.
- 30 יא. וכאמור לעיל - "התורה ניתנה לעשות שלום בעולם", וכמרז"ל "כל העוסק בתורה משים שלום בפמליא
31 של מעלה ובפמליא של מטה". זאת אומרת: לא זו בלבד שהתורה פועלת שלום למעלה, אלא התורה פועלת
32 שלום גם למטה - "בעולם", מלשון העלם והסתר, היינו, הפיכת החול לקודש.
- 33 והדיוק בזה הוא "בפמליא של מטה": תיבת "פמליא" היא בלע"ז, ופירושה - מלשון חבורה ומשפחה
34 [פמליא" מלשון "פאמיליע" - באידיש, ועד"ז בשפת מדינה ההיא, וכן בשפת מדינה זו, וכיו"ב], היינו, כל
35 הענינים שיש להם שייכות וקשר עם "מטה", ענינים זרים שהם מחוץ לחבורה דילי, מחוץ לגבול הקדושה.
- 36 ומצד גודל העילוי שבענין התורה - נפעל "שלום" אפילו "בפמליא של מטה", היינו, שלוקחים את הענינים
37 דלעז"ז ומהפכים אותם לקדושה.
- 38 וכידוע פי' הבעש"ט עה"פ "סור מרע ועשה טוב", שלא זו בלבד שישנם ב' אופני עבודה, (א) "סור מרע"
39 (באופן של דחי'), (ב) "ועשה טוב", אלא העבודה ד"עשה טוב" באה בהמשך ובאותו ענין ד"סור מרע" -
40 "עשה טוב" מהפיכת הרע.

- 1 ועפ"ז מובן בנוגע לעניינו (ההוראה משמו של בעל ההילולא) - שהנתינת כח לכללות העבודה דחיבור חול
- 2 וקודש, כפי שזה מתבטא בחיבור ב' השמות "דוב" ו"בער", לשון הקודש ולשון חול, לשם אחד ("דובער") -
- 3 הרי"ז ע"י הקדמת כללות ענין ה"שלוש", שמו הראשון של בעל ההילולא.
- 4 יב. וזוהי ההוראה הנלמדת מאופן חתימת שמו של בעל ההילולא:
- 5 מאחר שבעל ההילולא הי' חותם את שמו באופן שב' השמות "דוב" ו"בער" (לשון הקודש ולשון חול)
- 6 נעשים לשם אחד - "דובער", הרי בזה פתח הוא דרך חדשה בכללות ענין העבודה, שלא זו בלבד שצריכים
- 7 להתעסק עם עניני חול, אלא צריכים לחבר את החול עם הקודש, עי"ז שמעלים את החול לקודש.
- 8 וענין זה מודגש ביותר אצל בעל ההילולא:
- 9 דובר כמ"פ שגם לאדמו"ר הזקן היו ב' שמות: "שניאור" - בלשון הקודש, ו"זלמן" - בלע"ז. אבל אעפ"כ,
- 10 בנוגע לאופן חתימת השם ע"י אדמו"ר הזקן, מצינו שלפעמים חותם בשם "שניאור" בלבד, ולפעמים חותם
- 11 בשם "זלמן" בלבד, וגם כאשר חותם "שניאור זלמן" - הרי ישנו הפסק בין השם דלשון הקודש לשם דלע"ז.
- 12 ובנוגע לאדמו"ר האמצעי - הנה אע"פ שמצינו בכמה אגרות שאדמו"ר האמצעי הי' חותם בשם "דובער"
- 13 (חיבור ב' השמות "דוב" ו"בער" ביחד), הרי אין זה בכל המקומות, כי ישנם מקומות (בהקדמה לכמה ספרים
- 14 שנדפסו בחייו - תניא, ועוד) שבהם מופיע שמו - "דוב בער". ועד"ז בנוגע לשמו של המגיד - שלפעמים מצינו
- 15 "דובער", ולפעמים - "דוב בער".
- 16 משא"כ בנוגע לבעל ההילולא - שבכל המקומות הי' חותם את שמו באופן שב' השמות הם ביחד - "דובער",
- 17 כי אצלו הי' מודגש ביותר כללות הענין דחיבור והפיכת החול לקודש.
- 18 ונוסף לזה: ענינו של אדמו"ר האמצעי אינם שייכים כל כך לדורנו זה, משא"כ בנוגע לבעל ההילולא -
- 19 שבנו יחידו הי' נשיא דורנו. ובפרט בעמדנו ביום ההילולא שלו (ב' ניסן) - הרי בודאי שבעיקר נוגעים ענינו
- 20 של בעל ההילולא.
- 21 יג. ההוראה מכל האמור בנוגע למעשה בפועל - וכידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (שהתחלת
- 22 נשיאותו "זרח השמש" בב' ניסן) שהבחינה לדעת אם לימוד החסידות הי' כדבעי - הרי זה ה"בכץ" בנוגע
- 23 למעשה בפועל:
- 24 כאשר יהודי בא וטוען שעבודתו היא כדבעי, מאחר שהוא עמל ומתייגע ביותר, ועד שאינו מספיק לאכול
- 25 ולישון כדי צרכו ("ער דערעסט ניט און דערשלאפט ניט וכו'") בנוגע לכללות עניני התורה ומצוותי' - שואלים
- 26 אותו: האם עבודתך היתה באופן דהפיכת עניני החול לעניני קדושה?!
- 27 וכל זמן שעדיין לא פעל ענין זה בעבודתו - אין עבודתו בשלימות הראוי'. ומאחר שתובעים זאת מכאו"א,
- 28 הרי בודאי שניתנו לו הכחות הדרושים לעבודה זו (כאמור לעיל).
- 29 והוראה זו נלמדת מאופן החתימה דבעל ההילולא:
- 30 חתימת כל הענינים (ללא חילוק בתוכן הענינים הכתובים קודם החתימה), היינו, סיום כללות העבודה -
- 31 צריכה להיות באופן דחיבור חול וקודש, עי"ז שלוקחים את עניני החול ומעלים אותם לקדושה, עד שהחול
- 32 והקודש הם ביחד - כמודגש באופן חתימת שמו של בעל ההילולא, שהשמות דלשון הקודש ולשון חול הם
- 33 ביחד "דובער".
- 34 וחתימה זו של בעל ההילולא נשלחה לכל המקומות (כי החתימה היא על "אגרת" וכיו"ב, ששולחים אותה
- 35 לכל המקומות), ובפרט לאחר פירסום הדברים באופן של דפוס ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו - כדי
- 36 להדגיש ולפרסם שהוראה זו שייכת לכאו"א מישראל (שרואה או שומע אודות אופן החתימה דבעל ההילולא).
- 37 יד. והנה, האמור לעיל אודות ההוראה הנלמדת מחתימת שמו של בעל ההילולא (חיבור והפיכת חול לקודש)
- 38 - מודגש גם ביום השבת (שלאחרי יום ההילולא):
- 39 כללות ענין השבת הוא - קודש, כמ"ש "ושמרתם את השבת כי קודש היא". ונוסף לזה - ישנו הענין דהוספה
- 40 מחול על הקודש, ע"י עבודת בני".
- 41 זאת אומרת: עבודתם של בני"י היא - להוסיף מחול על הקודש, היינו, לקחת זמן השייך ליום חול, ולעשות
- 42 ממנו חלק מיום השבת. ועי"ז פועלים ענין נעלה יותר מאשר כללות ענין השבת מצ"ע ("מקדשא וקיימא").

דהנה, אע"פ שהענין ד"מקדשא וקיימא" הוא למעלה ממדידה והגבלה (מאחר שאינו תלוי בעבודת האדם), ואילו ההוספה מחול על הקודש שע"י עבודת בני"ה היא באופן של מדידה והגבלה (שהרי ישנו זמן קצוב (מדוד ומוגבל) שיכולים להוסיף מחול על הקודש) - אעפ"כ, ישנו עילוי מיוחד בהוספה מחול על הקודש, שע"י עבודת בני"ה (נוסף על המעלה ד"קב שלו"), מצד כללות הענין דהפיכת החול לקדושה, שע"י נפעל "יתרון האור מן החושך".

ונוסף לזה:

כללות ענין השבת הוא - שבו נעשים כל הענינים ברורים ומוארים ("קלאר און ליכטיק"), וכמרו"ל שביום השבת לא הי' הענין ד"ויהי ערב", אלא במשך כל יום השבת הי' אך ורק ענין של אור - "ל"ו שעות שימשה אותה האורה".

וענין זה מצינו ביום השבת דוקא - כי בכל ששת ימי המעשה (אפילו ביום הראשון) מודגש הענין ד"ויהי ערב ויהי בוקר" [ובזה גופא צריך להבין: כיצד שייך הענין ד"ערב" ב"יום אחד", כאשר הי' הקב"ה יחיד בעולמו. ואכ"מ], משא"כ ביום השבת, שאז הי' רק ענין של אור - "ל"ו שעות שימשה אותה האורה".

וכפי שזה מתבטא גם בנוגע להלכה בפועל - בנגלה דתורה:

אפילו עם-הארץ אינו משקר בשבת, ולכן, כאשר אומר שעושה פירותיו, מותר לאכול את הפירות, אע"פ שבימי החול הרי זה איסור של דמאי. זאת אומרת, שביום השבת כל הענינים הם ברורים ומוארים לאמיתתם, ולא רק בנוגע למציאותו של העם-הארץ, אלא אפילו כאשר מדובר אודות נכסיו - הפירות שברשותו. ועפ"ז מובן, שביום השבת מודגשת עוד יותר כללות ההוראה הנ"ל בנוגע לאופן חתימת שמו של בעל ההילולא (כנ"ל בארוכה) - כשם שכל הענינים נעשים ברורים ומוארים ביום השבת.

טו. בנוגע לפועל:

בעמדנו ביום השבת שלאחרי יום ההילולא, שאז עולים הענינים דיום ההילולא באופן ד"ויכולו", שזהו ענין התענוג כו' - ישנה הדגשה מיוחדת בנוגע ללימוד הוראה הנ"ל מאופן חתימת שמו של בעל ההילולא.

וכאמור לעיל - הוראה זו שייכת לכאו"א מישראל, "מנער ועד זקן טף ונשים", ובאופן שוה - "ביום אחד". ובפרט בנוגע לאלו שזכו לראות את בעל ההילולא, ועאכו"כ אלו שזכו לשמוע את תורתו של בעל ההילולא - שאליהם נוגעת הוראה זו ביתר שאת וביתר עוז.

ומצד כללות הענין ד"ואהבת לרעך כמוך", שזהו "כלל גדול בתורה" - מובן, שהם צריכים לפעול זאת בכל מקום שידם מגעת.

ובפרט ביום השבת, שאז מאירה בגלוי אהבת הקב"ה לבני"ה ואהבת בני"ה להקב"ה - והרי כללות הענין דאהבת הקב"ה קשור עם אהבת ישראל, כידוע ש"ואהבת את ה' אלקיך" הוא ענין אחד עם "ואהבת לרעך כמוך". וכמפורש גם בנגלה דתורה - בפירוש רש"י במסכת שבת (לא, א - ד"ה דעלך): "רעך ורע אביך אל תעזוב, זה הקב"ה", היינו, ש"רעך" קאי גם על הקב"ה, נוסף על הפירוש ד"רעך" כפשוטו.

ומזה מובן, שביום השבת ישנה נתינת כח מיוחדת בנוגע לכללות ההתעסקות באהבת ישראל. ולכן, צריכים להשתדל להשפיע על הזולת בנוגע לכל האמור לעיל, וכמובן, לא באופן של רוגזה ח"ו (ועאכו"כ באופן שלמטה מזה כו') - אלא בדרכי נועם ובדרכי שלום, מתוך אהבה וכו'.

טז. והנה, בעמדנו בימי חודש ניסן, שענינו - "ניסי נסים" (ב' נו"ן ין), ישנה נתינת כח מיוחדת להצלחה בכל הענינים האמורים, היינו, לא זו בלבד שרואה פרי טוב בעמלו, לפי ערך היגיעה, אלא באופן של "ניסי נסים", היינו, באופן של מציאה, שלא לפי ערך היגיעה כלל.

ועד שזוכים לנס העיקרי - "בניסן עתידין ליגאל" - גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, בגשמיות כפשוטה, למטה מעשרה טפחים.

ו"הקיצו ורגנו שוכני עפר", והם בתוכם - הן "ובא השמש" (בעל ההילולא דב' ניסן) והן "וזרח השמש" (כ"ק מו"ח אדמו"ר), ומשה ואהרן עמם.

1 וזוכים לבנין בית המקדש השלישי, הקשור גם עם מדה השלישית - כללות ענין השלום.
2 ו"שלום" הרי זה גם מלשון שלימות - היינו, שנמצאים במעמד ומצב של שלימות, כי כל בני יוצאים
3 מהגלות, "מנער ועד זקן טף ונשים", "בנערינו ובזקנינו ובבנותינו", וכולם יחד זוכים לגאולה האמיתית
4 והשלימה ע"י משיח צדקנו, שאז יהי' כללות קיום התומ"צ בתכלית השלימות - "כמצות רצונך", ובמהרה
5 בימינו ממש.

* * *

6 יז. נוסף על האמור לעיל ששבת זו באה בהמשך לערב שבת - ב' ניסן, ישנו ענין מיוחד השייך ליום השבת
7 עצמו - ג' ניסן:
8 מר"ח ניסן ואילך אומרים בכל יום פרשת הנשיאים - פרשת הנשיא שהקריב קרבנו ביום זה. וביום השלישי
9 בניסן "נשיא לבני זבולון".
10 ובקביעות שנה זו - חל יום השלישי בניסן (שבו הקריב ה"נשיא לבני זבולון") - ביום השבת.
11 יח. והנה, הקשר ד"זבולון" (הנשיא שהקריב בג' ניסן) ליום השבת (כמודגש בקביעות שנה זו) דורש ביאור
12 - דלכאורה, הרי זה דבר תמוה ביותר:
13 כללות ענינו של זבולון הוא - כמ"ש "זבולון בצאתך", היינו, שעבודת זבולון מתבטאת בזה שיוצא ממקומו
14 לעסוק בפרקמטיא בעניני העולם. וזוהי השייכות ד"נשיא לבני זבולון" ליום השלישי - כי ע"י עבודת זבולון
15 נפעל קשר וחבור בין עניני העולם לעניני קדושה, היינו, שעבודת זבולון היא - בירור והעלאת עניני העולם
16 לקדושה, שזהו כללות הענין דקן השלישי.
17 ועפ"ז מובן שעיקר העבודה ד"זבולון" היא - בימי החול, כי רק אז שייכת ההתעסקות בפרקמטיא, שע"ז
18 מרויחים ממון רב, ונותנים לצדקה יותר מ"מעשר", ואפילו יותר מ"חומש" (כמבואר באגה"ת (פ"ג) ובאגה"ק
19 (ס"י)) - שזוהי כללות העבודה ד"זבולון".
20 ואילו העבודה דיום השבת קשורה (לכאורה) עם אופן העבודה ד"ישכר" - כי שבת קשור עם ענין התורה,
21 וכמרו"ל שהתורה ניתנה בשבת (כמבואר בכ"מ קשר הענינים דשבת ותורה), והעבודה דלימוד התורה היא
22 כללות העבודה דשבת ישכר.
23 ועפ"ז - הרי ענינו של יום השבת שייך יותר ליום השני דחודש ניסן, כי "ביום השני הקריב נתנאל בן צוער
24 נשיא ישכר", שכללות עבודתו היא - לימוד התורה (שזהו ענין השבת), וכמבואר במדרז"ל שנתנאל בן צוער
25 נשיא ישכר נתן עצה לשאר הנשיאים להתנדב קרבנות הללו, וטעם הדבר שעצה זו ניתנה ע"י נשיא ישכר דוקא
26 - כי עיקר העבודה דשבת ישכר היא בלימוד התורה, כמ"ש "ומבני ישכר יודעי בינה לעתים גו'". וכמבואר
27 בארוכה בדרוש הידוע ד"ה ביום השני הקריב גו' לאדמו"ר מהר"ש - אודות השייכות דישכר לענין התורה.
28 וא"כ, תמוה ביותר: כיצד קורין ביום השבת אודות הקרבן ד"נשיא לבני זבולון", ויתירה מזו: לאחר אמירת
29 פרשת הנשיא אומרים "יהי רצון כו' יאירו נא עלי כל ניצוצין קדישין וכל האורות הקדושות הכלולות בקדושת
30 זה השבט" - שבט זבולון, וכל זה - ביום השבת? !
31 יט. והביאור בזה - בהקדים:
32 כללות העבודה ד"זבולון" (בירור עניני העולם) היא באופן עראי ובאופן זמני בלבד, ולא באופן נצחי. דהנה,
33 תכלית הכוונה בעבודת זבולון היא - לעשות לו ית' דירה בתחתונים, זאת אומרת, שכללות מציאותם של
34 התחתונים ובירורם (שזוהי העבודה דזבולון) היא רק כדי שתהי' דירה לו ית' בתחתונים, וא"כ, לאחר שנעשית
35 הדירה לו ית', שוב אין צורך להתעסק בבירור התחתונים, ולכן, כללות עבודה זו היא באופן עראי בלבד.
36 וזהו בדוגמת ענין ה"אגרת" - כמבואר בהוספות לתו"א בדרושי פורים (קיט, א) שישנו חילוק בין "ספר"
37 ל"אגרת" (ש"התורה נקראת ספר והמגילה נקראת אגרת"): "ספר הוא נצחי תמיד, בלתי יבוטל לעולם. . . אך
38 האגרת אינו נכתב אלא לפי שעה בלבד, ולא להתקיים כלל, כי הרי אחר קריאתו את האגרת. . . אין צריך לו
39 עוד לעולם, כי אין ענין האגרת רק לקרות בו דבר הצריך לו לידע לפי שעה בלבד".
40 והנה, ב"אגרת הקודש" לאדמו"ר הזקן (חלק הרביעי דתושב"כ דתורת החסידות) בתחלתו, מבואר עילוי

מיוחד בעבודת בעלי עסקים (זבולון) ביום השבת נזוהי השייכות ל"אגרת הקודש" - כאמור לעיל שעבודת זבולון היא באופן של "אגרת", באופן עראי בלבד, כדלקמן.

כ. באגה"ק בתחלתו (ס"א קג, א) מדובר אודות כללות הענין דעבודת התפלה - שבזה ישנו חילוק בין ימי החול ליום השבת (בנוגע לבעלי עסקים). וז"ל:

"כל ימי החול לא ירדו לפני התיבה הבעלי עסקים שאין להם פנאי כ"כ, רק אותם שיש להם פנאי או המלמדים או הסמוכים על שולחן אביהם, שיכולים להאריך בתפלת השחר ערך שעה ומחצה לפחות. . מהם יהי' היורד לפני התיבה. . והוא יאסוף אליו בסביב לו כל הסמוכים על שולחן אביהם או מלמדים שיוכלו להאריך כמוהו".

ובעלי העסקים צריכים להשתדל שלא להפריע בענין זה, היינו, שהם לא ירדו לפני התיבה, אלא רק אלו שיכולים להאריך בתפלתם, ובזה גופא יוצאים הם ידי חובתם].

וממשיך שם: "אך בשבתות וימים טובים שגם כל בעלי עסקים יש להם פנאי ושעת הכושר להאריך בתפלתם ככוונת לבם ונפשם לה' (מאחר שאין שום מניעה ועיכוב בענין זה), ואדרבה, עליהם מוטל ביתר שאת וביתר עוז. . לזאת גם הם ירדו לפני התיבה בשבת ויום טוב כו".

ומזה מובן גודל העילוי בעבודת התפלה דבעלי עסקים (זבולון) ביום השבת - היינו, לא זו בלבד שביום השבת צריכים גם הם להאריך בתפלה כמו יושבי אוהל (מארי תורה), אלא אדרבה: "עליהם מוטל (ענין האריכות בעבודת התפלה) ביתר שאת וביתר עוז".

כא. והנה, באגה"ק הנ"ל מדובר אודות העילוי דבעלי עסקים בנוגע לעבודת התפלה (אע"פ שברוב המקומות באגה"ק מבואר שעיקר העבודה דבעלי עסקים היא - עבודת הצדקה).

והעילוי דבעלי עסקים בנוגע ללימוד התורה וקיום המצוות - מבואר בתו"א פ' תרומה (פ, ב ואילך):

עה"פ "אמצאך בחוץ אשקך גו' אנהגך אביאך אל בית אמי גו' אשקך מיין הרקח מעסיס רמוני" - מבאר אדמו"ר הזקן בתו"א (שם) ש"אמצאך בחוץ קאי על בעלי עסקים", מאחר שכללות עבודתם היא "בחוץ" - בירור עניני העולם (זבולון).

"אנהגך אביאך אל בית אמי, הוא בחינת תורה, כי גם הבעל עסק צריך לקבוע עתים לתורה, כי הגם שעיקר עבודתם הוא ע"י מעשה. . מ"מ ההמשכה צ"ל כסדר שמתלבשת תחלה במחשבה ודיבור ואח"כ במעשה, ומחשבה ודיבור זהו בחי' קביעות עתים לתורה של הבעלי עסק". ועל זה נאמר "אשקך", כי "עיקר גלוי נשיקין הוא ע"י קביעות עתים לתורה".

והנה, לא זו בלבד שגם בעלי עסקים צריכים לקבוע עתים לתורה, אלא אדרבה: "זהו יתרון מעלת קביעות עתים לתורה של הבעל עסק, שהוא בחי' אתכפיא, יותר מביושבי אוהלים, ע"כ נק' עסק תורתם יין הרקח. . ריח ובחי' מקיף כו".

ועד"ז מובן בנוגע לקיום המצוות - כפי שממשיך שם שגם "מי שאינו יכול ללמוד כלל ולקבוע עתים לתורה, עליו נאמר ג"כ מעסיס רמוני, ע"ד מארז"ל ע"פ כפלח הרמון רקתך שאפילו ריקנין שבך מלאים מצוות כרמון. . מלאים מצוות ודרך ארץ, והרי המצוות מעוררים ג"כ גילוי תענוג העליון, וכנודע מענין ריחא דלבושייכו כו", היינו, שזהו ג"כ בחי' ריח ובחי' המקיף.

כב. עפ"ז מובן גודל העילוי דבעלי עסקים בנוגע לכללות העבודה בג' הקוין (תפלה, תורה, וקיום המצוות) שעליהם העולם עומד, הן ה"עולם קטן זה האדם", והן העולם כפשוטו.

והנה, אע"פ שבאגה"ק הנ"ל מבאר את העילוי שבעבודת בעלי עסקים ביום השבת בנוגע לעבודת התפלה בלבד - הרי זה משום שעיקר העבודה דיום השבת היא עבודת התפלה, ועד ש"בקושי התירו לדבר דברי תורה בשבת".

ועד"ז מובן שישנו עילוי מיוחד גם בקביעות עתים לתורה ובקיום המצוות דבעלי עסקים (ובמיוחד ביום השבת, שאז זמנם פנוי מעניני החול) - ע"פ המבואר בתו"א פ' תרומה.

נזוהי השייכות המיוחדת לפ' תרומה - כי בפ' תרומה מדובר אודות נתינת "תרומה לה" מהכסף וזהב (וכל הי"ג או ט"ו דברים המנויים בפרשה), וב"תרומה" ישנם ב' פירושים: מלשון הפרשה, ומלשון הרמה - בדוגמת

- 1 כללות עבודתם של הבעלי עסקים, שהם מרימים ומעלים את כספם וזהבם לענייני קדושה. ולכן, מבוארת מעלת
- 2 הבעלי עסקים בתו"א דפ' תרומה דוקא.
- 3 וענין זה מתבטא ומודגש ביותר ביום השבת - שאז כללות עבודתם היא באופן דהרמה מענייני העולם, היינו,
- 4 שהם עצמם מתעלים מענייני העולם ועוסקים רק בענייני קדושה.
- 5 ועפ"ז מובן שאין זה דבר פלא מה שבקביעות שנה זו חל יום השלישי בניסן, "נשיא לבני זבולון", ביום
- 6 השבת - כי ביום השבת ישנו עליו מיוחד בנוגע לכללות העבודה דבעלי עסקים (זבולון), כנ"ל בארוכה.
- 7 כג. והביאור בזה:
- 8 אודות כללות העבודה דזבולון נאמר - "שמח זבולון בצאתך", היינו, שיציאתו להתעסק בפרקמטיא, שזוהו
- 9 כללות הענין דבירור ענייני העולם (שהוא בדוגמת ענין המסחר (ראה תו"א ר"פ וישב)), צריכה להיות באופן
- 10 של שמחה.
- 11 ולכאורה, אינו מובן: כל "מסחר" יכול להיות בכמה וכמה אופנים, וא"כ, כיצד יכול לצאת למסחר מתוך
- 12 שמחה, כאשר אינו יודע כיצד יסתיים המסחר - "אל יתהלל חוגר כמפתח"?!
- 13 ואעפ"כ, הוראת התורה (תורת אמת, ותורת חיים, הוראה בחיים) היא - "שמח זבולון בצאתך", כי כאשר
- 14 זבולון יודע שיציאתו לעסוק בפרקמטיא היא בשליחותו של הקב"ה, הרי הוא בטוח שיצליח בשליחות זו, ולכן,
- 15 יציאתו למילוי השליחות נעשית כבר מתוך שמחה ("שמח זבולון בצאתך").
- 16 זאת אומרת: גם כאשר יהודי עוסק בפרקמטיא מתוך ידיעה שאין זה באופן ד"כחי ועוצם ידי", אלא בכחו
- 17 של הקב"ה - יכול לעסוק בזה באופן סתמי, היינו, שלא חושב בשעת מעשה אודות התכלית והמטרה שבכללות
- 18 עסקו בפרקמטיא - שיוכל לתת לצדקה וכיו"ב.
- 19 ובדוגמת אכילה ושתי' סתם, היינו, שאע"פ שאינו אוכל ושותה כדי למלא תאוותו ח"ו, אבל אעפ"כ אינו
- 20 אוכל ושותה לשם שמים, אלא אוכל ושותה סתם - לבריאות גופו.
- 21 ואין זה דבר פראי ("א ווילדקייט") - כי הקב"ה ברא את האדם באופן כזה שכאשר עובר משך זמן שלא
- 22 אכל ושתה, נעשה רעב וצמא, וטבע גופו מושך אותו לאכול ולשתות. זאת אומרת: למרות היותו "אדם", ע"ש
- 23 "אדמה לעליון", הטביע הקב"ה בטבע גופו שירצה לאכול ולשתות. וזהו טבע גופו של יהודי, ומבנ"י נמשך
- 24 ונשתלשל ענין זה ("נשתלשלו מהן") גם בנוגע לאוה"ע.
- 25 אבל אעפ"כ, כאשר אוכל ושותה סתם, לשם בריאות גופו - אין זה באופן רצוי, ועד שצריכים תיקון על זה,
- 26 כמבואר בתניא (פ"ז), כי התעסקותו בענייני אכילה ושתי' צריכה להיות "לשם שמים".
- 27 ועד"ז מובן שהעסק בפרקמטיא צריך להיות "לשם שמים", היינו, לא באופן סתמי (שאינו חושב אודות
- 28 תכלית ומטרת הענין), אלא מתוך כוונה למלא את שליחותו של הקב"ה לעשות לו ית' דירה בתחתונים.
- 29 וכאשר התעסקותו בפרקמטיא נעשית מתוך ידיעה והרגשה שזוהי שליחותו של הקב"ה - בטוח הוא שיצליח
- 30 במילוי שליחותו של הקב"ה, ולכן, יציאתו היא באופן ד"שמח זבולון בצאתך".
- 31 כד. והנה, ההתעסקות בענייני העולם באופן האמור לעיל - מתבטאת בשם "זבולון":
- 32 השם "זבולון" הוא ע"ש "הפעם יזבלני איש" (ויצא ל, כ), "לשון זבול . . . בית מדור" (פרש"י עה"פ),
- 33 שזהו ענין של דירה.
- 34 ועד"ז מצינו בגמרא (חגיגה יב, ב) שא' משבעת הרקיעים נקרא בשם "זבול", וענין זה קשור עם בית המקדש
- 35 ("זבול שבו ירושלים ובית המקדש כו'") הנקרא בשם "זבול", כמ"ש "בנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך
- 36 עולמים".
- 37 ובזה מרומז כללות העבודה דזבולון - לעשות לו ית' דירה בתחתונים, בדוגמת ענינו של ביהמ"ק - "מכון
- 38 לשבתך עולמים".
- 39 ועפ"ז מובז הקשר שבין כללות העבודה דזבולון ליום השבת:
- 40 כאשר עבודתו בענייני העולם (עבודת זבולון) היא כדי למלא את שליחותו של הקב"ה לעשות לו ית' דירה
- 41 בתחתונים - הרי הנהגתו ביום השבת היא באופן שמאריך בעבודת התפלה, וכיו"ב.

זאת אומרת: אופן הנהגתו ביום השבת (שמאריך בתפלה, וכיו"ב) היא "אבן הבוחן" לדעת אם עבודתו בעניני העולם (במשך כל השבוע) היא באופן המתאים - למלא את שליחותו של הקב"ה לעשות לו ית' דירה בתחתונים.

כה. אבל עדיין נשאלת שאלה פשוטה: רואים בפועל שישנם בעלי עסקים שאינם מאריכים בתפלתם ביום השבת, וכפי שראו במוחש בשבת זו ובבית כנסת זה - שבעלי העסקים שהתפללו כאן סיימו את תפלתם ביחד עם המנין, וישנם כאלו שסיימו את תפלתם לפני - קודם שהמנין סיים את התפלה, ועאכו"כ שלא האריכו בתפלתם? ! גם אצל ה"מארי תורה" הנמצאים כאן לא ראינו "שטורעם" בעבודת התפלה באריכות כו', אלא אריכות התפלה אצלם היתה ע"פ ה"שעון"! - אינני רוצה לומר זאת על כולם, אבל עכ"פ ישנם אחדים שנמצאים במעמד ומצב כזה!

והנה, בשלמא בנוגע ל"מארי תורה" - ישנו תירוץ ואמתלא: באגה"ק הנ"ל מודגש ענין האריכות בתפלה בשבתות וימים טובים בנוגע לבעלי עסקים, ש"עליהם מוטל (הדבר) ביתר שאת וביתר עוז", משא"כ בנוגע ל"מארי תורה" שזמנם פנוי להאריך בתפלה גם בימי החול (ולכן, אין הדגשה מיוחדת בנוגע ליום השבת); אבל כאשר מדובר אודות בעלי עסקים - אין שום תירוץ ואמתלא, מאחר שאודותם נאמר בהדגשה מיוחדת שביום השבת צריכים הם לעסוק באריכות התפלה!

ובפרט כאשר הוא מחזיק את עצמו ל"סוחר", ועד שכאשר מישוהו אומר עליו שהוא "בחור-ישיבה", הרי זה נחשב אצלו כ"סטירת לחי", כי הוא מחזיק את עצמו ל"סוחר גדול" - וא"כ, הרי בודאי שביום השבת צריך לעסוק בעבודת התפלה!

כו. והנה, בעמדנו ביום השבת, ובפרט ביום ההילולא דב' ניסן, צריכים ללמד זכות על בני" - ועד"ז בעניננו: מבואר במאמרי בעל ההילולא (ובמיוחד - בהמשך תער"ב) שישנם כמה אופנים בעבודת ה': ישנה עבודה באופן של רעש, עבודה באופן של רוח, עבודה באופן של אש, וכיו"ב. אבל תכלית השלימות בעבודה - הרי זה כאשר העבודה היא באופן ד"קול דממה דקה" ("לא ברעש ה' גוי").

ועד"ז בעניננו: עבודתו היא באופן ד"קול דממה דקה", ולכן, לא רואים אצלו שום תנועה חיונית, "מ'זעט ניט קיין שאקל, מ'זעט ניט קיין טרייסל", לא שומעים אותו להרים קולו בתפלה, ועאכו"כ שלא שומעים ממנו "ניגון חסידי" - עבודתו היא באופן ד"קול דממה דקה", בדוגמת עולם האצילות כאן למטה! !

ישנו אמנם אופן העבודה ד"חיות" ו"שרפים", שעבודתם היא באופן של "רעש גדול", "דער שטורעם", דער ליארעמט, דער פאטשט מיט די הענט, און דער פליט וכו'; אבל עבודתו היא באופן נעלה יותר - "קול דממה דקה", בדוגמת אופן העבודה דעולם האצילות!

והנה, כל זה הוא רק כאשר מדובר אודות "לימוד זכות". אבל כאשר מדברים אודות עצם הענין - הרי "המעשה הוא העיקר", וכפתגם הידוע של בעל ההילולא: "טאפארודא-פלאחו", היינו, הגרזן על העץ, מעשה בפועל, ואי אפשר להסתפק בזה שה"גרזן" נמצא במקום אחד, ה"עץ" נמצא במקום שני, והאדם עצמו נמצא במקום שלישי!

כז. בנוגע לפועל: ידוע המבואר בכ"מ שבימינו אלו לא שייך אופן העבודה ד"תורתו אומנתו" בדוגמת רשב"י וחסידיו. ומזה מובן שאופן העבודה דרובם ככולם מבני" היא בדוגמת העבודה דבעלי עסקים. וגם אלו שעוסקים בצרכי ציבור - הרי עבודתם היא בבחי' עסק, בדוגמת העבודה דבעלי עסקים. ועפ"ז מובן שהנהגת כולם צריכה להיות באופן האמור לעיל:

לכל לראש צריכים להוסיף בקביעות עתים לתורה, וכמדובר כמ"פ שהקביעות צריכה להיות באופן דקביעות בנפש. וביום השבת צריכים לעסוק בעבודת התפלה באריכות, ועי"ז נוסף עליו גם בלימוד שיעורי התורה דיום השבת, וכן בקיום המצוות דיום השבת.

וכללות ההתעסקות בעניני העולם היא - כדי למלא את שליחותו של הקב"ה, לעשות לו ית' דירה בתחתונים. וכאמור לעיל שהבחינה לדבר היא - אופן הנהגתו ביום השבת.

- 1 כח. ובעמדנו ביום השבת, ש"מיני' מתברכין כולהו יומין", ובפרט ביום השבת שלאחרי יום ההילולא - הרי
2 זהו הזמן המתאים לקבל החלטות טובות בנוגע לכל הענינים האמורים לעיל, הן בנוגע לעניני העבודה השייכים
3 ליום השבת, והן בנוגע לעניני העבודה השייכים במשך כל ימי השבוע.
- 4 ובפרט ע"פ המבואר בסה"צ להצ"צ מצות לא תבערו אש ביום השבת - שמערב שבת לאחר חצות ואילך
5 מתחיל כללות הענין דעליית העולמות, היינו, שעולם העשי' מתעלה לדרגא נעלית יותר, ולכן, הרי זה זמן
6 מסוגל לקבל החלטות טובות בנוגע למעשה בפועל בקשר לכללות העבודה דבירור העולם.
- 7 ועאכו"כ כאשר נמצאים ביום השבת לאחר חצות, בזמן ד"רעוא דרעוין" - שאז אומרים "ואני תפלתי לך
8 ה' עת רצון", ויתירה מזו: "אלקים ברוב חסדך", היינו, שאפילו הגילוי דשם אלקים הוא באופן ד"רוב חסדך",
9 כמבואר בכ"מ שאז מתבטלים כל הכ"ד בתי דינים (היפך ענין הרחמים), וכמבואר בדרושי בעל ההילולא ד"ה
10 ואני תפלתי,
- 11 ומזה מובן שבזמן ד"רעוא דרעוין" ישנה נתינת כח מיוחדת בנוגע לכללות העבודה דבירור עניני העולם,
12 הקשורים עם שם אלקים, כמ"ש "בראשית ברא אלקים גו'" - כי גם שם "אלקים" הוא באופן ד"רוב חסדך".
- 13 וע"י כללות העבודה באופן האמור לעיל - זוכים בקרוב ממש לכללות הענין ד"ויקרא אל משה", היינו,
14 שכאו"א מישראל שומע את קריאתו של הקב"ה מ"אוהל מועד" - בבית המקדש השלישי, בירושלים עיר הקודש
15 ובארץ הקודש [אע"פ שלעת"ל תתפשט א"י בכל הארצות, כי בודאי תהי' א"י במעמד ומצב נעלה יותר] -
16 בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.
- 17 כט. נוסף על המדובר לעיל אודות יום ההילולא ב' ניסן, ואודות הקביעות דיום השבת בג' ניסן - ישנו ענין
18 נוסף הקשור עם פרשת השבוע שקורין בשבת זו - פ' ויקרא.
- 19 [דהנה, ישנם שינויים משנה לשנה בנוגע לאופן הקביעות דיום השבת ביחס לימי החודש, וחילוקים בפרשת
20 השבוע שקורין ביום השבת, ובפרט החילוק הכללי בין שנה פשוטה לשנה מעוברת. והקביעות דשנה זו היא -
21 שבשבת זו קורין פ' ויקרא].
- 22 וכידוע הפתגם שצריכים "לחיות" עם הזמן - עם ההוראות הנלמדות מפרשת השבוע שקורין באותו זמן,
23 ובמיוחד - מחלק הפרשה השייך ליום זה, שזהו השיעור חומש היומי.
- 24 והנה, בכל פרשה ישנם ריבוי ענינים, אבל אעפ"כ, ישנו ענין כללי השייך לכל הפרשה כולה - שזהו שם
25 הפרשה, כידוע שבשם מתבטא תוכן כללות הענין.
- 26 ובנוגע לעניננו: אע"פ שהפתגם אודות לימוד הוראה מפרשת השבוע אמור (בעיקר) בנוגע לשיעור חומש
27 היומי, משביעי ועד סיום הפרשה - הרי סיום הפרשה הוא הסיום וחותרם דכל הפרשה, שתוכנה הכללי מתבטא
28 בשמה - פ' ויקרא.
- 29 והנה, ע"פ הפתגם שצריכים "לחיות" עם ההוראות הנלמדות מפרשת השבוע - מובן, שמדובר אודות הוראות
30 השייכות לכאו"א מישראל בשוה, "מנער ועד זקן טף ונשים" - כשם שבכללות ענין החיות לא שייך ענין של
31 התחלקות, כידוע ומובן שרק בפרטי הכחות שייך ענין של התחלקות, ולא בעצם ענין החיות.
- 32 ולכן, ההוראה הנלמדת מתוכן כללות הפרשה, כפי שזה מתבטא בשם הפרשה (פ' ויקרא) - צריכה להיות
33 שייכת ומובנת לכאו"א מישראל בשוה, כדלקמן.
- 34 ל. והביאור בזה:
- 35 ההוראה הכללית משם הפרשה - "ויקרא" - היא, שכאו"א מישראל צריך לדעת שבכל רגע ובכל מעמד
36 ומצב קוראים לו (שזהו הפירוש הפשוט דתיבת "ויקרא")!
- 37 והקריאה היא - מהקב"ה בעצמו, "עצמות ומהות", שהוא קורא לכאו"א מישראל ללכת "מחיל אל חיל",
38 דהנה, בהמשך הפסוק נאמר "וידבר הוי'", אבל בהתחלת הפסוק נאמר "ויקרא" סתם, ואינו מפרש מי הוא
39 הקורא - כי מדובר אודות הקריאה ד"עצמות ומהות", דלא אתרמיז בשום אות וקוץ כו'.
- 40 והנה, מאחר שהקריאה היא מ"עצמות ומהות", מובן, שזהו ענין השייך לכאו"א מבנ"י בשוה, שהרי שם
41 שמים שגור בפי כל, ואפילו נשים וקטנים יודעים אודות מציאות ה"עצמות", כמוזכר לעיל (ס"ו).

- ומזה מובן גם לאידך, שהקריאה ד"עצמותו ומהותו" היא בכל רגע ורגע, ובכל מעמד ומצב שיהודי נמצא בעבודת ה', היינו, שגם כאשר מדובר אודות צדיק גמור עובד ה' ביראה ואהבה בתענוגים - גם אליו מופנית הקריאה ד"עצמותו ומהותו", להתעלות בעבודתו לדרגא נעלית יותר, באופן נעלה ורחב ועמוק יותר.
- ומובן בפשטות שביחד עם הציווי ד"ויקרא" ישנה גם נתינת כח לכאו"א מישראל שיוכל למלא ציווי זה.
- לא. ומאחר שהקריאה היא לכאו"א מישראל - מובן, שהכוונה בזה היא גם לאותם בעלי עסקים שאודותם דובר לפני"ז:
- גם כאשר מדובר אודות בעל עסק שעבודתו ביום השבת אינה באופן המתאים (ע"פ המבואר באגה"ק ובתו"א הנ"ל), היינו, תמורת זה שביום השבת יעסוק באריכות בתפלה ובלימוד שיעורי תורה כו' באופן נעלה ביותר (מצד העילוי דכללות העבודה באופן ד"אמצאך בחוץ", כנ"ל בארוכה) - לא רואים אצלו שום חיות והתלהבות בעבודת ה',
- ולא משום שעבודתו היא באופן ד"קול דממה דקה" (כנ"ל בנוגע ל"לימוד זכות"), אלא משום שניכר אצלו הרושם מהתעסקותו בענייני העולם במשך כל השבוע (כי מחשבתו טרודה עדיין בענייני העסק כו'),
- הנה גם בהיותו במעמד ומצב זה - עליו לדעת שעצמותו ומהותו ית' קורא לו ("ויקרא") לצאת ממעמדו וממצבו, ולהתעלות לדרגא נעלית יותר בעבודת ה'.
- לב. לפני שלושים וכמה שנים ראיתי - בהשגחה פרטית - מאורע מסויים, ולא חשבתי שענין זה יהי' נוגע לאחרי משך זמן ארוך ביותר, כדלקמן.
- ובהקדים: בחיי האדם ישנם מאורעות שרואים תיכף ומיד את התוצאות שבאים מהם, וישנם מאורעות שלא רואים בגלוי את התוצאות שבאים מהם, וישנם מאורעות שרואים את התוצאות מהם לאחרי משך זמן רב. וכן הוא בסיפור דלקמן:
- כאשר אמי ע"ה יצאה ממדינה ההיא, נסעתי לפריז כדי לפגוש אותה, ולהביאה לארה"ב.
- במשך שהותי שם פגשתי עוד יהודים מאנ"ש שיצאו ממדינה ההיא באותה תקופה (או במשך זמן לפני"ז). וכאשר התפללנו יחד ביום השבת (יותר משבת אחת), ראיתי כמה מהם שמתפללים באריכות, מנגנים ניגון חסידי באמצע התפלה, ומכים באצבע צרידה כו'.
- [אע"פ שהכאה באצבע צרידה בשבת היא ענין של שבות כו' - הרי מדובר כאן אודות הכאה באצבע צרידה כתוצאה מהתלהבות בשעת התפלה (כמנהג החסידים). ובדוגמת מחיאת כפיים מפני גודל השמחה, וכיו"ב].
- אמנם אין אדם יודע מה שיבלבו של חברו, אבל אעפ"כ, כאשר רואים שפלוגי למד חסידות לפני התפלה (יותר זמן או פחות זמן), ולאחרי זה הוא מאריך בתפלה מתוך ניגון חסידי כו' - הרי זה מסתמא ענין הקשור עם עבודת ה'.
- בין אותם יהודים שראיתי אותם בפריז להאריך בתפלה - ישנם גם יהודים הנמצאים כאן עתה (ונמצאים בהתוועדות זו), וראיתי אותם להתפלל בשבת זו - ללא תנועה חיונית, וללא כל "שטורעם" בעבודת התפלה!
- בהיותו במעמד ומצב הנ"ל, לאחרי היציאה "מאחורי מסך הברזל", הי' עוסק בעבודת התפלה; ואילו לאחרי שהקב"ה עזר לו להגיע למדינת הרווחה, וברכו בבני חיי ומזוני רויחי, ועזר לו להצליח בעסקיו באופן של עשירות כו' (עכ"פ - שלא בערך לגבי המעמד ומצב שתיאר לעצמו באותם ימים) - ויה"ר שהקב"ה ימשיך את ברכתיו כמה פעמים ככה - אינו מוצא לנכון לעסוק באריכות התפלה!
- ובמכ"ש וק"ו: אם באותה תקופה עסק בעבודת התפלה, הרי עאכו"כ שבהיותו במעמד ומצב ד"מסורבל בבשר" עליו לעסוק בעבודת התפלה!
- וכאמור לעיל - כאשר ראיתי זאת לפני שלושים וכמה שנים, לא תארתי לעצמי שענין זה יהי' נוגע בשנת תשמ"ב ב"770"!
- כוונתי בדברים אלו - אינם לאדם מסויים, אלא לכל מי שהדברים שייכים אליו, וכפתגם הידוע - לכל מי שה"כובע" מתאים לראשו! ואם ישנו מישהו שהדברים מתאימים אליו, ולא חשבתי אודותיו - הרי הדברים מכוונים גם אליו!

לג. בנוגע לפועל:

- 1 על כאו"א להוסיף ולהתעלות לדרגא נעלית יותר בעבודת ה' - בהתאם להוראה הנלמדת משם הסדרה -
- 2 "ויקרא" - ש"עצמות ומהות" קורא אליו, כנ"ל בארוכה.
- 3 וכללות עבודתו צריכה להיות באופן גלוי, שיוכלו לראות זאת במוחש, ולא באופן ד"קול דממה דקה"!
- 4 ובפרט כאשר מדובר אודות העבודה וההתעסקות בהפצת היהדות והמעיינות ביחס אל הזולת - שאז בודאי מוכרח שעבודתו תהי' באופן גלוי, ולא באופן ד"קול דממה דקה", כי אם ישב וישתוק (מצד גודל ענוותנותו),
- 5 באופן ד"קול דממה דקה", לא יוכל לפעול על הזולת מאומה!
- 6 ולכן, צריכים להוסיף בכל הפעולות הקשורות עם הפצת היהדות והמעיינות - החל מהמבצע שהזמן גרמא
- 7 - "מעות חטים".
- 8 ועד"ז המבצע הכללי דרישום כאו"א מישראל בספרי תורה הכלליים.
- 9 ועד"ז בנוגע לפעולות דשאר כל ה"מבצעים" (מענין לענין באותו ענין): אהבת ישראל, חינוך, תורה, תפילין, מזוזה, צדקה, בית מלא ספרים - יבנה וחכמי, נרות שבת קודש, כשרות האכילה ושת"י, וטהרת המשפחה.
- 10 ועי"ז זוכים למבצע הכללי הקשור עם חודש ניסן - "בניסן עתידין להגאל" (כפי שנהוג ("און מ'קאכט זיך"))
- 11 לאחרונה לקשר כל ענין עם הגאולה) - גאולה אמיתית ושלמה ע"י משיח צדקנו.
- 12 וההתעסקות בכל הענינים האמורים נעשית מתוך שמחה וחיות, ובאופן של זריזות - וכפי שהולכים לקרוא בתורה בתפלת מנחה ב' צו, שענינה - "זירוז מיד ולדורות", וכידוע שבתיבת "דורות" ישנו גם הפירוש מלשון "שורות", היינו, שענין הזריזות (זירוז) הוא בכל הדרגות (שורות) ופרטים שבעבודת כאו"א מישראל.
- 13 ועי"ז פועלים זריזות בכללות ענין הגאולה - במהרה בימינו ממש, ומתוך שמחה וטוב לבב.
- 14 * * *
- 15 לד. מאמר (כעין שיחה) ד"ה אדם כי יקריב.
- 16 * * *
- 17 לה. נהוג ללמוד פסוק בפרשת השבוע עם פירוש רש"י, ובפרשתנו - ישנו ענין כללי הדורש ביאור בפשוטו של מקרא (וכפי שרואים שכמה מפשטני המקרא מתעכבים לבאר ענין זה), ורש"י אינו מבאר זאת:
- 18 בפרשתנו מדובר אודות כללות ענין הקרבנות. והנה, כאשר הבן חמש למקרא לומד אודות ענין הקרבנות - מתעוררת אצלו שאלה פשוטה: מהו כללות הענין וכיצד יתכן שאדם יקריב קרבן עבור הקב"ה?!
- 19 וקושיא זו מתעוררת אצל הבן חמש למקרא עוד יותר - כאשר לומד בהמשך הפסוקים (ג, א) אודות קרבן "שלמים", שעל זה מפרש רש"י (בפירוש הב') "שיש בהם שלום למזבח ולכהנים ולבעלים":
- 20 כשם שענין השלום לבעלים מתבטא בזה שהבעלים אוכלים את בשר הקרבן, וענין השלום לכהנים מתבטא בזה שהכהנים אוכלים את החזה ושוק דקרבן השלמים - כמו כן מובן שהשלום למזבח מתבטא בזה שמקריבים על המזבח את האימורים של הקרבן, שזהו בדוגמת אכילת הבעלים והכהנים.
- 21 והבן חמש למקרא מבין ש"שלום למזבח" קאי (לא על המזבח עצמו - הנחושת וכיו"ב שממנו עשוי המזבח, אלא) על הקב"ה שצוה לעשות מזבח ולהקריב קרבנות. וא"כ, שואל הבן חמש למקרא: כיצד שייך לומר שע"י הקרבת הקרבן נעשה "שלום למזבח" [שענין זה שוה בכל הקרבנות, והחידוש דקרבן שלמים הוא - שיש בו גם אכילת הכהנים והבעלים], היינו, שהקב"ה מקבל ענין מסויים (כביכול) ע"י הקרבת הקרבן (בדוגמת אכילת הכהנים והבעלים)?!
- 22 [ועד"ז יקשה הבן חמש למקרא כאשר ילמד בכתוב שהקרבת נקרא בשם "לחמי לאשי" - כיצד שייך לומר ענין כזה? ! - אלא שעדיין לא למד זאת הבן חמש למקרא].
- 23 וא"כ, הי' רש"י צריך להקדים ולבאר בהתחלת פרשת הקרבנות - מהו כללות הענין דהקרבת הקרבנות בפשוטו של מקרא.

- 1 וכאמור לעיל - ישנם פשטנים שנעמדים על קושיא זו. ולדוגמא: ראב"ע מבאר ש"חלילה להצטרך לעולה
2 . רק יש לו סוד", היינו, שכללות ענין הקרבנות הוא ענין של סוד. ולכאורה, ה' גם רש"י צריך להתעכב על
3 קושיא זו, מאחר שזוהי קושיא שאינה מובנת בפשוטו של מקרא.
- 4 וממה-נפשך: או שרש"י יבאר ענין זה ע"פ המבואר במדרשי חז"ל, כפי שמצינו שלפעמים מביא רש"י
5 בפירושו ענינים המבוארים במדרשי חז"ל; או שרש"י יאמר "איני יודע", כפי שמצינו ביטוי זה בפירוש רש"י,
6 היינו, שבפשוטו של מקרא אין ביאור על ענין זה (ולא שזהו דבר שאינו מובן לגמרי ח"ו), וכפי שאומר ראב"ע
7 שזהו ענין של סוד.
- 8 מצינו אמנם שרש"י מבאר את הענין ד"ריח ניחוח" שבקרבנות - "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני".
9 אבל: (א) רש"י אינו מבאר כיצד נפעל ענין זה, (ב) ועיקר: ענין זה שייך לכאורה בכל המצוות, כדלקמן.
10 עד"ז ישנם עוד כמה ענינים הדורשים ביאור בפשוטו של מקרא, אבל נסתפק בענין האמור לעיל.
- 11 לו. עד"ז ישנו ענין בפירוש רש"י הדורש ביאור - בפירושו עה"פ "ריח ניחוח", "נחת רוח לפני שאמרתי
12 ונעשה רצוני":
13 "אמרתי ונעשה רצוני" שייך לכאורה בכל המצוות כולם, כי כל המצוות הם ציוויים של הקב"ה, וכאשר
14 יהודי מקיים איזו מצוה שתהי', הרי זה באופן ד"אמרתי ונעשה רצוני", וא"כ, בכל המצוות כולם צריך להיות
15 הענין ד"נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני", ומדוע מודגש ענין זה בנוגע לקרבנות דוקא?!
- 16 ובפרט לאחר שהבן חמש למקרא למד כבר אודות כמה וכמה מצוות, ולדוגמא: בפ' בא למד אודות מצות
17 תפילין, ולפנ"ז (בפ' זו גופא) - אודות קרבן פסח, וכללות הענין ד"החודש הזה לכם" (קידוש החודש), ועד"ז
18 למד את כל המצוות שבפ' משפטים (כמובא בספרים שבפ' משפטים ישנם קרוב לששים מצוות). וגם בספר
19 בראשית למד כבר אודות מצוות: מצות מילה, ולפנ"ז - מצות "פרו ורבו". וא"כ, נשאלת השאלה: מדוע מודגש
20 הענין ד"נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני" בנוגע לענין הקרבנות דוקא, ולא בכל המצוות כולם?!
- 21 גם צריך להבין: מדוע לא מפרש רש"י את הפירוש ד"ריח ניחוח" בפעם הראשונה שנאמר ענין זה - בקרבן
22 שהקריב נח, כמ"ש (נח ח, כא) "וירח ה' את ריח הניחוח"?!
- 23 ובפרט כאשר רואים שרש"י מפרש את הפירוש ד"ריח ניחוח" בפ' תצוה (כט, יח. שם, כה), וזאת - למרות
24 שבפ' תצוה אין הכרח לפרש זאת, כי בפ' תצוה מדובר אודות הקרבנות שהקריבו בימי המילואים (בתור הכנה
25 לכללות ענין הקרבנות), ולכן אין צורך לבאר את כל הפרטים שיתבארו לאח"ז בנוגע לכללות הקרבנות.
26 ובלאה"כ צריך לומר כן בנוגע לכמה פרטים הנלמדים רק בפרשתנו, כגון: איסור הקרבה מן הגזל, וכיו"ב.
- 27 וא"כ, מאחר שבפ' תצוה מפרש רש"י את הפירוש ד"ריח ניחוח" (למרות שהי' יכול לסמוך על פירושו
28 בפרשתנו) - הרי בודאי שהי' צריך לפרש את הפירוש ד"ריח הניחוח" בפעם הראשונה שנאמר ענין זה, בפ'
29 נח?!
- 30 ובפרט לפי פירוש ה"שפתי חכמים" שבפירושו "נחת רוח כו'" בא רש"י לשלול שאין הכוונה שהקב"ה "יקבל
31 מנוחה מריח הקרבן" - הרי בודאי שרש"י הי' צריך לשלול זאת בפ' נח, ששם נאמר "וירח ה' את ריח
32 הניחוח"?! וכפי שיתבאר לקמן.
- 33 לז. בהערות אאמו"ר על הזהר דפרשתנו (לקוטי לוי"צ ע' קסט) מביא מ"ש ברע"מ (ג, ב) "פתח ואמר באתי
34 לגני אחותי כלה, איהי מלכות אדני".
35 ומבאר אאמו"ר: "הב' תוארים, מלכות אדני, הוא לנגד אחותי כלה. אחותי הוא בחי' מלכות כמו שהיא
36 באצילות, ששם היא דבוקה תמיד בז"א, זהו אחותי, מלשון אחות וחיבור, והיינו מלכות. כלה הוא כמו שיוordת
37 לבריא, שאז יש לה כלות הנפש לעלות למעלה", וממשיך לבאר כמה פרטים בדבר.
- 38 וכמדובר כמ"פ שישנם ענינים שאאמו"ר לא ביאר בהסתמכו על זה שיבינו זאת ע"פ המבואר במק"א. ועד"ז
39 בעניננו - אינו מבאר את הקשר ד"באתי לגני" עם "אחותי כלה", היינו, שדוקא ע"י "אחותי כלה" נפעל הענין
40 ד"באתי לגני". וגם: מהי ההוראה בזה בנוגע לעבודת האדם.
- 41 גם צריך להבין: מהו דיוק הלשון "פתח ואמר". וכידוע המבואר בדרושי בעל ההילולא שהלשון "פתח"
42 מורה על פתיחת צינור חדש בענין מסויים. וא"כ, מהו הביאור בזה בנוגע לעניננו. וכפי שיתבאר לקמן.

- 1 לה. כאן המקום לבאר כמה ענינים ששאלו אודותם:
- 2 נרשם ב"הנחה" (דשיחת ש"פ ויק"פ סנ"ב) שכאשר בת קטנה מדליקה נרות שבת בפעם הראשונה, צריכה
- 3 לברך ברכת "שהחיינו". ושאלו על זה - ממה שדובר כמ"פ (לקו"ש חי"א ע' 289) שהיות שיש שקו"ט בנוגע
- 4 לברכת "שהחיינו" בפעם הראשונה שמניחים תפילין, לכן אינני רוצה להכריע ולקבוע האם לברך "שהחיינו"
- 5 כאשר מדליקים נרות שבת בפעם הראשונה.
- 6 והנה, אע"פ שאינני זוכר שאמרתי כן בהתוועדות הנ"ל (כפי שנרשם), וכוונתי היתה לברכת "שהחיינו"
- 7 בחגה"פ - אעפ"כ, מאחר שרשמו כן ופלפלו בזה וכו', הרי טוב ונכון שכאשר בת קטנה מתחילה להדליק נרות
- 8 שבת (בגיל שנתיים, שנתיים וחצי, או שלש שנים) - תברך גם ברכת שהחיינו.
- 9 ואין להקשות מזה שאין נוהגים לברך "שהחיינו" כאשר מניחים תפילין בפעם הראשונה - כי אין זה דומה
- 10 להדלקת נרות שבת ע"י בת קטנה, כדלקמן.
- 11 לט. והביאור בזה:
- 12 ברכת "שהחיינו" קשורה עם מצוה שיש בה שמחה, ולכן, כאשר מדובר אודות הנחת תפילין בפעם
- 13 הראשונה, בהיותו מחוייב במצוות (אצל אלו שנוהגים להתחיל להניח תפילין מיום הבר-מצוה) - הרי צריכים
- 14 לדעת האם הוא אמנם שמח באופן כזה שיהי' חייב לברך "שהחיינו".
- 15 ובפרט בהתחשב עם חומר הענין דהזכרת שם שמים במקום שאין חיוב בדבר (כפי שלמדים זאת מכ"ש "לא
- 16 תשא את שם ה' גו'") - הנה כאשר מדובר אודות נער שנעשה בר-מצוה, ישנו כבר החומר דהזכרת שם שמים,
- 17 ולכן, היות שאי אפשר להיות בטוח בגודל השמחה (עד שמחוייב לברך "שהחיינו") - אין נוהגים לברך
- 18 "שהחיינו".
- 19 ואפילו לפי המנהג שמתחילים להניח תפילין ב' או ג' חדשים קודם בר-מצוה (כמנהגנו) - הרי בהיותו
- 20 "מופלא הסמוך לאיש", יש להחמיר כאשר מדובר אודות חומר הענין דהזכרת שם שמים (וכאשר נעשה
- 21 בר-מצוה אין מקום כלל לברכת "שהחיינו" - שהרי הוא כבר מניח תפילין משך זמן).
- 22 אבל כאשר מדובר אודות ילדה קטנה שמתחילה להדליק נרות שבת בהיותה בגיל שנתיים לערך, קודם
- 23 שהגיעה לחינוך (בגיל חמש ושש, ואצל בנות - משך זמן לפנ"ז) - הרי החומר דהזכרת שם שמים אינו גדול
- 24 כל כך, מאחר שמדובר אודות ילדה קטנה, קודם שהגיעה לחינוך [ובפרט ע"פ המבואר בספר פסקי דינים להצ"צ
- 25 (לקוטים בסופו) שבספיקא דינא דברכת שהחיינו, יש להקל ולברך שהחיינו]; ולאידך - אין ספק בגודל
- 26 שמחתה כאשר נותנים לה להדליק נרות שבת בפ"ע.
- 27 וכפי שרואים במוחש שכאשר אומרים לילדה קטנה שמהיום והלאה נותנים לה "פמוט" מיוחד כדי שתדליק
- 28 בעצמה נרות שבת קודש, היינו, שמחשיבים אותה לילדה גדולה, ולכן מדליקה נרות שבת כמו אמה - הרי זה
- 29 פועל אצלה שמחה גדולה ביותר. ובפרט כאשר באה לכלל הבנה ומסבירים לה שהקב"ה נותן לה שליחות
- 30 מיוחדת להאיר את כל הבית והעולם כולו - הרי זה מעורר אצלה שמחה גדולה ביותר.
- 31 ולכן, ראוי להנהיג שכאשר ילדה קטנה מתחילה להדליק נרות שבת קודש - אזי תברך גם ברכת "שהחיינו".
- 32 ובפרט כאשר נמצאים בסוף זמן הגלות, בעקבתא דמשיחא - שאז ישנו צורך מיוחד להוסיף בכל עניני אור
- 33 וברכה כו', לכן ראוי גם לברך ברכת "שהחיינו" בפעם הראשונה שילדה קטנה מדליקה נרות שבת.
- 34 וכל זה - כאשר מדובר אודות ילדה קטנה. אבל אלו ה"מתעקשים" שלא להדליק נרות שבת עד שנעשית
- 35 בת-מצוה,
- 36 [זוהי "עקשנות" גרידא רח"ל, ללא טעם ודעת, למרות שמנסים להלביש זאת באיצטלא של הלכה ויר"ש
- 37 כו'.
- 38 ותקוותי שאלו שהתעקשו בעבר שלא לתת לבנותיהם הקטנות להדליק נרות שבת ולהאיר את חשכת הגלות
- 39 - חזרו בהם, ומעתה מניחים לבנותיהם למלא את רצונם להדליק נרות שבת. וכמובן בפשטות שכל בת בישראל
- 40 רוצה להדליק נרות שבת, ע"ד מארז"ל "בנות ישראל נאות הן כו'", אלא שלפעמים ישנם ענינים דלעו"ז
- 41 ("עקשן" או "עקשנית") המונעים ומעכבים מהם למלא את רצונם. ואין כאן המקום להאריך בזה],

- הנה כאשר מתחילים להדליק נרות שבת בגיל בת-מצוה - אין לברך "שהחיינו" (כשם שאין מברכים "שהחיינו" על הנחת תפילין בפעם הראשונה), מאחר שישנו כבר החומר דהזכרת שם שמים, כי מדובר אודות נערה שחייבת במצוות.
- מ. כללות הענין דברכת "שהחיינו", וכן הענין דכל הברכות - הרי זה ענין של ברכה והודאה להקב"ה. ובנוגע לענין זה - הרי ידוע המסופר אודות הבעש"ט, שהי' נוהג לחזר בכפרים ועיירות, ולדבר עם אנשים פשוטים, כולל נשים וקטנים, באופן כזה שיביא אותם לומר "ברוך השם", וכיו"ב - שזהו בדוגמת כללות ענין הברכה.
- ובהמשך לזה כאן המקום לבאר מה ששאלו אודות המדובר בהתוועדות הקודמת (שיחת ש"פ ויק"פ סמ"ד) שמובא בא' מספרי חסידות-פולין שהבעש"ט הי' גלגול של הרס"ג, ונתבאר שאין מסתבר לומר כן, כי ענינו של הבעש"ט הוא מיוחד בפ"ע וכו'.
- ושאלו על זה - ממ"ש בספר "שבחי הבעש"ט": "שמעתי מחמי ז"ל שאמר הבעש"ט על עצמו שהוא גלגול רבינו סעדי' גאון".
- והנה, לכל לראש - אין הכרח לומר שכל הפרטים המובאים בספר "שבחי הבעש"ט" הם בתכלית הדיוק (למרות שמסופר שם אודות צדיקים אמיתיים כו'). וכדמוכח גם מזה שלא רגילים כל כך להביא את הספר "שבחי הבעש"ט" בתור מקור לענינים המבוארים בדרושי חסידות (אבל ראה תו"ח סוף בראשית).
- והביאור בעצם הענין - ובהקדים:
- נוסף על האמור לעיל אודות מ"ש שהבעש"ט הי' גלגול של רס"ג - מובא בספרים (שבחי הבעש"ט מהדורת "הורודצקי" - ברלין תרפ"ב) בשם "סדר הדורות החדש" שנשמתו של הבעש"ט היא נשמת חנוך. ויש שאמרו שהיו לו "נפש דוד ורוח שלמה".
- ועד"ז מובא אודות השתדלותו של הבעש"ט להפגש עם האוה"ח הקדוש, שאם היו נפגשים יחד היו מביאים את הגאולה כו' - לפי שאחד מהם הוא בחי' נפש דוד ואחד מהם הוא בחי' רוח דוד.
- ולהעיר ממכתב הבעש"ט לגיסו (נדפס ב"התמים" ח"א ע' יב ואילך) ששם מובא שנשמתו של הבעש"ט היא נשמתו של יהודי שחי בצפת בשנת של"ג.
- והביאור בכללות ענין זה:
- בכללות ענין הגלגולים ישנם ב' אופנים (כמובן ע"פ המבואר בספר הגלגולים, ובמיוחד - בשער הגלגולים): (א) נשמות שהיו כבר למטה (נשמות ישנות), ועתה חוזרים ומתגלגלים פעם נוספת, היינו, שכל ענינו הוא - הגלגול של הנשמה שהיתה כבר בעוה"ז. (ב) גלגול של נשמה מסויימת בתור הוספה על עיקר ענינו. ואין זה בתור עונש ח"ו, אלא כדי לסייע בעבודתו בענין מסויים, היינו, כאשר צריך לעסוק בענין מסויים, נוסף אצלו גלגול של נשמה מסויימת שיש לה שייכות מיוחדת לעבודה זו. ובזה גופא ישנם כמה אופנים - אם הגלגול הוא במשך כל הזמן, או לזמן מסויים, וכיו"ב.
- ובנוגע לענינו: ענינו של הבעש"ט הוא מיוחד בפ"ע כו', ובתור הוספה על עיקר ענינו - ישנו גם הגלגול של חנוך, נפש או רוח דוד, הרס"ג, וכיו"ב (כאמור לעיל באופן הב').
- דוגמא לדבר:
- ידוע מארז"ל "פינחס זה אליהו". וידועה הקושיא בזה: מאחר שפינחס הי' בזמנו של משה רבינו, ואליהו הי' בזמן מלכי יהודה (ריבוי זמן לאח"ז) - היו צריכים לומר "אליהו זה פינחס", היינו, שכאשר נולד אליהו בתקופה מאוחרת יותר, אמרו שזהו פינחס שהי' בתקופה הקודמת, ומדוע נאמר "פינחס זה אליהו", הרי כאשר נולד פינחס עדיין לא נולד אליהו!?
- והביאור בזה: נשמתו של אליהו היא נשמה מיוחדת שהיתה קודם כללות הבריאה, ואינה שייכת ליחוד זו"ג, כידוע. ולכן אומרים "פינחס זה אליהו", היינו, שכאשר נולד פינחס, אמרו שנשמתו היא הנשמה של אליהו.
- והנה, ידועה הפלוגתא אם אליהו כהן הוא [כמסופר בגמרא (כ"מ קיד, ב) שרבה בר אבוב פגש את אליהו בבית הקברות, ואמר לו "לאו כהן הוא מר, מאי טעמא קאי מר בבית הקברות"], או שהוא משבט גד (הובא בתוס' שם).

- 1 ועפ"ז - נשאלת שאלה: כיצד אפשר לומר שאלהיו הוא משבט גד וכל עניניו שייכים לשבט גד, וע"ד
- 2 שאומרים ב"יהי רצון" שלאחרי אמירת הנשיאים "באם אני עבדך משבט פלוני . יאירו נא עלי כו" הענינים
- 3 השייכים לשבט זה], וביחד עם זה לומר שפינחס זה אליהו - הרי פינחס הוא כהן?!
- 4 ומזה מובן שיתכן שמוצאו יהי' משבט מסויים, ואעפ"כ יהיו אצלו גם ענינים נוספים. וע"ד המדובר לעיל
- 5 אודות אופן הב' שבענין הגלגולים.
- 6 ובנוגע לענינו: מובן בפשטות שענינו של הבעש"ט הוא מיוחד בפ"ע כו', ובפרט ע"פ מ"ש הרמ"מ
- 7 מהאראדאק אודות גדלותו של הבעש"ט ש"אחד הי', ומהקדמונים לא קם כמוהו כו". ונוסף לעיקר ענינו -
- 8 ישנם אצלו גם הענינים דחנוך, נפש או רוח דדוד, וכן ענינו של הרס"ג, כאמור לעיל מ"ש באחד מספרי
- 9 חסידות-פולין, שנאמרו ע"י צדיקים כו'.
- 10 אבל אנו אין לנו אלא המבואר בדברי רבותינו נשיאינו. וכידוע המבואר בנוגע לענינו של הבעש"ט, שישנו
- 11 הענין ד"שם" סתם, וישנו הענין ד"שם טוב", והבעש"ט הוא "בעל שם טוב", היינו, בעה"ב על ה"שם טוב"
- 12 (ראה גם לקו"ש ח"ח ע' 27).
- 13 וכללות ענינו של הבעש"ט נמשך אצל אדמו"ר הזקן, וכידוע שאדמו"ר הזקן אמר שהוא נכדו של הבעש"ט
- 14 (ברוחניות), ומאדמו"ר הזקן נמשך ענין זה לכל רבותינו נשיאינו, עד לבעל ההילולא, וממלא מקומו - כ"ק
- 15 מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, ורבותינו נשיאינו ממשיכים ענין זה לכל ההולכים בדרכיהם באופן ד"נצח סלה ועד".
- 16 מא. כאן המקום להזכיר גם אודות המדובר לעיל בקשר ליום הפטירה של ר' נחמי' מדובראוונא:
- 17 אע"פ שבספר "בית רבי" מובא רק שר' נחמי' נפטר בט"ו בשבט, ולא מוזכר שם "ראש השנה לאילנות"
- 18 (ולכן הי' מקום לשקו"ט בענין זה (ראה שיחת ש"פ ויק"פ סמ"א)) - הרי בספר "דברי נחמי" (חאהע"ז)
- 19 בהקדמת בן המחבר מפורש שיום פטירתו הי' "ביום שנולד, חמשה עשר בשבט, בר"ה לאילנות". ועפ"ז - שוב
- 20 אין ספק בדבר.
- 21 ובזה רואים עד כמה צריכים לדייק בכל דבר, ועד שלא מספיק לסמוך על מ"ש בספר אחד, אלא צריכים
- 22 לברר בספרים נוספים כו'.
- 23 וע"ד המסופר בגמרא, (סנהדרין ז, ב) אודות רב אשי, כי הוה אתי טריפתא לקמי', מכניף ומייתי להו לכולהו
- 24 טבחי כו".
- 25 מב. והנה, בעמדנו בחודש ניסן - יה"ר שיקויים בקרוב ממש היעוד "בניסן עתידין להגאל".
- 26 ובפרט לאחר שבנ"י עברו כבר ריבוי סוגי נסיונות במשך כל שנות הגלות, היינו, לא רק ד' סוגים כלליים
- 27 שבגלות, החל מגלות בבל, הנקראת "רישא דדהבא", אלא בכל אחת מד' הגלויות עברו בנ"י ריבוי סוגים של
- 28 נסיונות, ובמיוחד - בגלות זה האחרון.
- 29 ובפרט ע"פ המבואר בשערי תשובה לאדמו"ר האמצעי (ספ"ה) שלאחרי כל הגזירות ושמדות כו' לא יהיו
- 30 עוד ענינים כאלו, כמבואר שם בארוכה - והרי ענין זה נאמר בזמנו של אדמו"ר האמצעי!
- 31 והנה, למרות כל הנ"ל - הרי כבר עבר ר"ח ניסן (ה"ראש" דכל החודש), ואנחנו לא נושענו!
- 32 ויתירה מזו: כבר עבר גם יום ב' ניסן, יום ההילולא דכ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע, שביום זה נפעל עילוי
- 33 בכללות עבודתו במשך כל ימי חייו, וכן הוא בכל שנה ושנה - ע"ד המבואר בדרושי חסידות אודות גודל
- 34 העילוי דל"ג בעומר, יום ההילולא דרשב"י, בכל שנה ושנה שבה נאמר המאמר ע"י רבותינו נשיאינו ונכידוע
- 35 המסופר אודות אופן הנהגתו של אדמו"ר האמצעי בל"ג בעומר - שהיו רואים אצלו מופתים גלויים בנוגע
- 36 לזרעא חייא וקיימא - ולמרות גודל העילוי דיום ההילולא דב' ניסן, עבר כבר יום זה "ואנחנו לא נושענו"!
- 37 וכבר נמצאים אנו ביום השבת, ג' ניסן, שבו עולים הענינים דר"ח ניסן וב' ניסן, ואעפ"כ "אנחנו לא
- 38 נושענו"!
- 39 והעיקר - שאין פוצה פה ומצפצף!!
- 40 אם בנ"י היו מבקשים ודופקים על השולחן ותובעים שמישיח צדקנו יבוא תיכף ומיד, "נאו" - היו פועלים
- 41 כבר ביאת משיח צדקנו "נאו", ואפילו ביום השבת, וכאשר יבוא משיח צדקנו - יתרח כבר את הקושיא בנוגע
- 42 לענין התחומין, והקושיא בנוגע להכנת "סעודה שלישית" וסעודת "מלוה מלכה"!

זאת אומרת: לא זו בלבד שכאשר רואה שהילדים שרים "ווי וואנט משיח נאו", הרי הוא מצטרף לשירה שלהם - אלא הכוונה שהוא ירצה ויבקש באמת שמשח צדקו יבוא "נאו"!
(פני כ"ק אדמו"ר שליט"א הרצינו מאד, ולאחרי שהפסיק לרגע, הפטיר בחיוך:) ונסיים כפי שה"מגידים" רגילים לסיים: "ובא לציון גואל ונאמר אמן", "יהי רצון מלפניך שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך".

* * *

מג. הביאור בפרש"י:
כאשר הבן חמש למקרא לומד בפרשתנו אודות כללות ענין הקרבנות - לא צריך רש"י לבאר מהו כללות ענין הקרבנות, כי הבן חמש למד זאת כבר בפשטות הכתובים אודות הקרבן שהקריב נח:
עה"פ "ויבן נח מזבח לה' ויקח מכל הבהמה הטהורה גו' ויעל עולות במזבח" (נח ח, כ), מפרש רש"י: "אמר לא צוה לי הקב"ה להכניס מאלו שבעה שבעה (לא רק "שנים שנים", לקיום המין, כשאר בעלי חיים) אלא כדי להקריב קרבן מהם", זאת אומרת, שמצינו כבר ציווי הקב"ה בנוגע לענין הקרבנות - אצל נח. ובענין זה מודגש כבר גודל העילוי שנפעל ע"י כללות ענין הקרבנות: "וירח ה' את ריח הניחוח ויאמר ה' אל לבו לא אוסיף לקלל עוד את האדמה גו' ולא אוסיף עוד להכות את כל חי גו'", היינו, שע"י הקרבת הקרבן פעל נח את שבועתו של הקב"ה בנוגע לשלילת ענין המבול.
ומאחר שיודעים כבר שישנו ציווי של הקב"ה בנוגע לענין הקרבנות, ורואים את גודל העילוי הנפעל ע"י הקרבת הקרבנות - שוב אין רש"י צריך להקדים ולבאר את כללות ענין הקרבנות.
ובנוגע לעצם הענין - כיצד נפעל ענין זה ע"י הקרבת הקרבנות - אין זו שאלה הדורשת ביאור בפשוטו של מקרא, כשם שע"ד הרגיל אין רש"י מבאר את טעמי המצוות (מלבד כאשר ישנה קושיא בפשוטו של מקרא, ע"ד שנתבאר בנוגע לפרש"י בענין עריפת פטר חמור ועגלה ערופה (ראה שיחות ש"פ שופטים וש"פ תצא תשמ"א)). ולדוגמא: בס"פ בא מבאר רש"י ש"טוטפות" קאי על תפילין, "ועל שם ארבעה בתים קרויין טוטפות, טט בכתפי שמים, פת באפריקי שמים", ורש"י לא מבאר מהו הטעם שישנם ד' בתים וד' פרשיות דוקא, ולא ג' או ה' (אע"פ שהבן חמש למקרא לא למד עדיין ב' הפרשיות דשמע והי' אם שמוע).
ועד"ז מובן בנוגע לענינו - שרש"י אינו צריך לבאר מהו הטעם שע"י הקרבנות יכולים לפעול ענין כזה. מד. והנה, בפ' נח לא מבאר רש"י ש"ריח ניחוח" פירושו "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני" - אלא דוקא בפרשתנו. והביאור בזה:
בפ' נח נאמר "ריח ניחוח" סתם (ולא "ריח ניחוח לה'"), ולכן, אין הכרח לומר שהכוונה בזה ל"ריח ניחוח" אצל הקב"ה, אלא אפשר לומר (ויתכן שכן לומד רש"י בפש"מ דפ' נח) שהכוונה ל"ריח ניחוח" אצל נח.
זאת אומרת: היות שהקב"ה הביא מבול על העולם, ונח ומשפחתו ובעלי החיים שבתובה היו היחידים שנשארו בעולם, ועל ידם נמשך קיום העולם - מובן גודל הנחת-רוח של נח לאחר צאתו מהתיבה, כאשר זכה להנצל מהמבול, ועתה יכול להקריב קרבן להקב"ה כו'.
אבל בפרשתנו מפורש "ריח ניחוח לה'", ולכן, מוכרח רש"י לפרש "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני". ולאחרי שיודעים כבר אודות ההכרח ממש"נ "ריח ניחוח לה'", הרי זו הוכחה שגם בפ' נח הפירוש ד"ריח ניחוח" הוא בנוגע להקב"ה.
ומה שרש"י לא מעתיק תיבת ("ריח ניחוח) לה'" - הרי זה משום שמפרש בפירושו "נחת רוח לפני כו'". ויתירה מזו: שם ה"ה מורה על מדת הרחמים. ובענינו לא נוגע להדגיש את מדת הרחמים, כי מדובר אודות קרבן עולה המכפר על דברים קלים בלבד, "עשה ולא הניתק לעשה" (פרש"י פרשתנו א, ד), ואילו מצד מדת הרחמים אינו מובן מהי ההדגשה והצורך בענין של הקרבת קרבן - כאשר מדובר אודות דברים קלים בלבד.
ומ"ש בשפ"ח שרש"י בא לשלול את הפירוש "שיקבל מנוחה מריח הקרבן" - אינו מתאים בפש"מ, כי רש"י לא מעתיק תיבת "ריח". ולכן, בהכרח לומר שכוונת רש"י היא להדגיש ולבאר שזהו "נחת רוח לפני כו'" ("ריח ניחוח לה').

- 1 מה. הביאור בזה שכללות הענין ד"נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני" נאמר רק בנוגע לענין הקרבנות,
- 2 ולא בנוגע לשאר המצוות:
- 3 כאשר יהודי מקיים ציווי של הקב"ה - אין זה ענין הקשור עם "נחת רוח" מיוחדת להקב"ה, כי מאי קמ"ל
- 4 שיהודי מקיים את ציווי הקב"ה?!
- 5 אבל כאשר מדובר אודות הקרבת קרבן, היינו, יהודי שהי' במעמד ומצב בלתי רצוי, ועתה הוא מתחרט ושב
- 6 בתשובה [שהרי גם עולה מכפרת, ומנחת נדבה שייכת לעולה - ע"פ פשש"מ], ועד כדי כך - שמוציא מממונו
- 7 (ולא מן הגזל) לקנות בהמה שלימה ולהקריבה לה' - מובן, שענין זה גורם נחת רוח מיוחדת אצל הקב"ה,
- 8 "נחת רוח לפני כו".
- 9 [ומובן שגם הקרבן דנח קשור עם כפרה על ענינים בלתי רצויים - כי מעמד ומצב העולם קודם המבול הי'
- 10 באופן בלתי רצוי כו].
- 11 מו. הביאור בנוגע להערות אאמור"ר:
- 12 בדרושי ההילולא דכ"ק מו"ח אדמו"ר (ד"ה באתי לגני ה'שי"ת) - שב' ניסן הוא יום התחלת נשיאותו -
- 13 מובא מארז"ל עה"פ "באתי לגני אחותי כלה", "לגן אין כתיב כאן אלא לגני, לגנוני, למקום שהי' עיקרי בתחלה,
- 14 דעיקר שכינה בתחתונים היתה".
- 15 והנה, בנוגע למ"ש "עיקר שכינה בתחתונים היתה", מבואר במאמרי בעל ההילולא (ד"ה אדם כי יקריב
- 16 אעת"ר) - שתוכן מאמר זה הובא במאמר דלעיל - שהכוונה במ"ש "עיקר שכינה בתחתונים" לאו"ס שלמעלה
- 17 מגדר העולם.
- 18 דהנה, מצד האור האלקי שמתלבש בעולמות, אור הממכ"ע, אי אפשר לומר שעיקר שכינה בתחתונים, כי
- 19 אור זה מאיר בעולמות העליונים בגילוי יותר מאשר בעולמות התחתונים, ולכן, בנוגע לאור הממכ"ע לא שייך
- 20 לומר ש"תכלית השתלשלות העולמות וירידתם כו' אינו בשביל עולמות העליונים, הואיל ולהם ירידה מאור
- 21 פניו ית"י - כי האור דממכ"ע מאיר בעולמות העליונים בגילוי יותר מאשר בעולמות התחתונים (וכמבואר גם
- 22 במאמרי ההילולא דכ"ק מו"ח אדמו"ר).
- 23 [וכמבואר ברמב"ם שכללות הענין דמקום ברוחניות הוא - החילוקים דמעלה ומטה בדרגא כו].
- 24 ועד"ז אי אפשר לומר ש"עיקר שכינה בתחתונים" קאי על אור הסוכ"ע:
- 25 לא מבעי בנוגע לסובב הפרטי שבכל עולם ועולם, שבזה ישנם חילוקי דרגות לפ"ע העולם, אלא אפילו
- 26 הסובב הכללי, עיגול הגדול, שמקיף את כללות סדר ההשתלשלות בשוה - הרי עצם הענין ד"סובב כל עלמין"
- 27 מורה על השייכות לעולמות. ולכן, אין לומר על אור הסוכ"ע שעיקרו בתחתונים.
- 28 ועפ"ז מובן ש"עיקר שכינה בתחתונים" קאי על גילוי ה"עצמות", או על האור הקשור עם "עצמות" (עצם
- 29 האור). וזהו כללות הענין דעשיית דירה לו ית' בתחתונים - המשכת ה"עצמות" למטה.
- 30 ועפ"ז מובן הקשר שבין "באתי לגני" עם "אחותי כלה":
- 31 "אחותי" קאי על בחי' המלכות כפי שהיא באצילות, ששם היא באופן של חיבור עם ז"א, "אחותי" מלשון
- 32 אחות וחיבור. ו"כלה" קאי על המלכות כמו שיוורת לבריאה, שאז יש לה כלות הנפש לעלות למעלה.
- 33 זאת אומרת, ש"אחותי כלה" מורה על חיבור ב' הענינים דז"א ומלכות. וזהו ע"ד הענין ד"באתי לגני" -
- 34 חיבור והמשכת ה"עצמות" בתחתונים.
- 35 ולכן נאמר הלשון "פתח ואמר" - כי כדי לפעול ענין נעלה כזה (המשכת ה"עצמות" בתחתונים) - זקוקים
- 36 לענין של פתיחת צינור חדש כו'.
- 37 מז. האמור לעיל מודגש גם בשם הפרשה שקורין בשבת זו (שבה מבואר בזהר ענין זה) - "ויקרא":
- 38 תיבת "ויקרא" כתובה באל"ף זעירא. ובוה ישנם ב' פירושים: (א) א' זעירא רומז לבחי' שלמטה משם הוי'. (ב) "ויקרא" סתם, שלא נאמר מי הוא הקורא, קאי על עצמותו ומהותו ית' (כמבואר בלקו"ת בתחלתו). ומזה
- 40 מובן שבתיבת "ויקרא" מרומז חיבור דב' ענינים הנ"ל, ע"ד המבואר לעיל בענין "באתי לגני אחותי כלה".

וענין זה מרומז גם בשם הפרשה שהולכים לקרוא בתורה בתפלת מנחה - "צו":

"אין צו אלא לשון זירוז, מיד ולדורות". ומובן, שחיבור ב' הענינים ד"מיד" ו"לדורות" - מורה על ענין שלמעלה ממדידה והגבלה דכללות ענין הזמן.

והכח לפעול חיבור ב' המצבים ד"מיד" ו"לדורות" - הרי"ז נפעל בכח העצמות, שאצלו הוה ועתיד כאחד, וממנו נמשך הכח לפעול ענין של זירוז "מיד ולדורות" בעבודת כאו"א מישראל. וכדוגמת האמור לעיל ש"ויקרא" קאי על עצמותו ומהותו ית'.

והחיבור ב' ענינים אלו הוא בדוגמת כללות הענין ד"באתי לגני אחותי כלה" - חיבור ב' ענינים נפרדים והפכיים.

מח. וזוהי ההוראה בנוגע לפועל - שכללות העבודה הקשורה עם "באתי לגני", עשיית דירה לו ית' בתחתונים, צריכה להיות באופן של "צו" - היינו, הן בנוגע לענין הזריזות ("אין צו אלא לשון זירוז"), והן בנוגע לכללות הענין דצוותא וחיבור עם הקב"ה, מצוה המצוות, שזהו כללות ענין הביטול לבעל הרצון (לא רק לרצון, אלא לבעל הרצון).

וזוהו גם דיוק הלשון "זריזין מקדימין למצוות" - למעלה וקודם לכללות ענין המצוות, כי ע"י ענין הזריזות נפעל הקשר עם בעל הרצון, שהוא למעלה מענין הרצון (מצוות).

ומצד כללות הענין דאהבת ישראל, מובן, שפועל את ענין הזריזות בעבודת ה' גם בנוגע אל הזולת.

וכל זה נעשה ע"י שמדבר עם הזולת בדברים היוצאים מן הלב כו', ועוד ועיקר: ע"י שמראה "דוגמא חי" מהנהגתו האישית בנוגע לענין הזריזות בכל הקשור לעבודת ה', זאת אומרת, שאינו מסתפק במחשבה בלבד, ואפילו לא מסתפק בדברים היוצאים מן הלב כו', אלא הוא מראה "דוגמא חי" מאופן הנהגתו במעשה בפועל.

ובאותיות פשוטות: כאשר הסבא מחנך את נכדו שצריכים לעסוק בעבודת ה', בלימוד התורה וקיום המצוות, באופן של זריזות כו', ולאחרי שמדבר עם נכדו בענין זה, הרי הוא מתנהג בעצמו באופן הפכי, בישבו לקרוא "עיתון", או לדבר ב"טלפון" אודות ענינים של מה בכך, "דברים בטלים", שאין שום תוצאה מזה בנוגע לפועל [אע"פ שאינו מדבר דברים אסורים ומאוסים ח"ו - כמבואר בפי"המ"ש להרמב"ם שגם כאשר אינו מדבר דברים אסורים, צריכה להיות זהירות גדולה בענין הדיבור, ולכן צ"ל "אמור מעט כו'"] - הרי זה מעורר תמיה ופליאה אצל הנכד ששמע זה עתה כיצד צריכה להיות הנהגתו, ובפועל רואה שסבו מתנהג באופן שאינו מתאים לזה! ורק מאחר שאינו מעיז לומר דברים אלו בפני סבו, הרי הוא חושב זאת בעצמו, ומובן, מהי ההשפעה שנפעלת עליו כתוצאה מזה!

ועד"ז כאשר יושב לאכול ולשתות בתיאבון רב - לאחר שמדבר עם נכדו בנוגע להתעסקות בעבודת ה' בזריזות רבה! הנכד אינו יודע אודות כוונות האכילה של סבו, שמכוין לאכול "לשם שמים" וכו', כי הוא רואה רק את המעשה בפועל - שסבו יושב לאכול ולשתות בתיאבון רב! ומזה מובן, שלכל לראש צריך הסבא עצמו להתנהג באופן המתאים, וע"י שיראה "דוגמא חי" מהנהגתו האישית, יוכל להשפיע על נכדו באופן הרצוי. וכל זה - אינו רק בנוגע ליחס שבין סבא לנכדו, אלא כן הוא גם בנוגע ליחס שבין אב לבנו, ובין איש לאשתו:

כאשר הבעל עושה "שטורעם" בנוגע לענין השבת כו', וכאשר בא יום השבת, הרי הוא חוזר לביתו, פותח את כפתורי ה"סירטוק" (וכיו"ב) ומתיישב לשתות "תה", ולהתבונן אודות הענינים שברא הקב"ה בעולמו, ולעומת זאת, משאיר את המאמר חסידות על ה"מדף שבארון" - מובן בפשטות איזו השפעה תהי' להנהגה זו על אשתו, שהיא רוצה להיות במעמד ומצב ד"אשה כשרה שעושה רצון בעלה", ואז יכולים כבר לתאר כיצד יראה ה"בית" כולו (כולל הבעל עצמו), וכיצד ייראו הילדים שיגדלו בבית זה!

לגרום הנאה ותענוג ליהודי הרי זה אמנם ענין גדול, וכמובן בפשטות שאסור לגרום צער ליהודי, אלא אדרבה, צריכים להשתדל לגרום לו הנאה ותענוג. וא"כ, הרי הוא עושה "חשבון" ש"עניי עירך קודמין", ובמילא צריך להשתדל לגרום תענוג גשמי לעצמו! אבל לאידך - עליו לשאול את עצמו: האם לא תובעים ממנו להתעסק בענינים נעלים יותר מזה?!

1 מט. ובנוגע לפועל:

2 בעמדנו ביום השבת שלאחרי יום ההילולא - צריך כאו"א לקבל על עצמו החלטות טובות בנוגע לכללות
3 עבודת ה', בהתאם להוראות דבעל ההילולא, וכידוע הפתגם שאמר קודם הסתלקותו: "איך גיי אין הימל, און
4 די כתבים לאז איך אייך דא".

5 ועבודתו צריכה להיות הן בנוגע לעצמו, והן בנוגע לפעולה עם הזולת, ובאופן - שמראה "דוגמא חי"
6 מהנהגתו האישית.

7 והנה, היות שצריך להראות "דוגמא חי", מובן, שהנהגתו צריכה להיות בתכלית השלימות, כי כאשר רוצה
8 לפעול על הזולת במאה אחוז, הרי הנהגתו צריכה להיות יותר ממאה אחוז, כי הזולת המושפע ממנו עושה
9 חשבון שמספיק לו להגיע עד "קסוליו" של המשפיע שלו, ועאכו"כ כאשר מגיע לדרגא נעלית יותר. ובפרט
10 שאינו רוצה להגיע לדרגתו של המשפיע, כי אין זה כבוד למשפיע שהמושפע שלו יהי' בדרגתו!

11 וכאמור לעיל - שצריכים להוסיף בכל הפעולות דהפצת היהדות, החל מה"מבצע" שהזמן גרמא - לימוד
12 הלכות החג, והתעסקות ב"מעוה חטים", "קמחא דפסחא", ועד"ז בנוגע לשאר המבצעים הכלליים.

13 ויה"ר שע"י ההתעסקות בכל הענינים האמורים באופן המתאים - נזכה בקרוב ממש לגאולה האמיתית
14 והשלימה ע"י משיח צדקנו, ונזכה לחגוג את חג הפסח בירושלים עיר הקודש, "כמצות רצונך", "בנערנו
15 ובזקנינו בבנינו ובבנותינו", ומתוך שמחה וטוב לבב.

* * *

16 כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה להכריז אודות ה"מלוה מלכה" לטובת ישיבת תומכי תמימים.

17 אח"כ צוה להכריז אודות סיום כתיבת הס"ת הכללי (ביום א', ד' ניסן) שנכתב ע"י מוסד חינוך "בית רבקה".

18 כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "ניגון שמח"ת" (וניגנו ניגון "הקפות" לאביו הרלוי"צ ז"ל).

19 אח"כ הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה.

20 כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן את המזונות להרב משה שי' ירוסלבסקי - עבור "הכנסת אורחים".

21 לאחר מנחה התחיל לנגן "ווי וואנט משיח נאו".

לקוטי שיחות פרשת ויקרא כרך ז'

מתורגם ללשון הקודש

27 גם לפי הגירסא, שמילים אלו נכללות בפירוש רש"י,
28 לא מובן מדוע הן מופיעות לפני דבריו "למי שהממון
29 שלו": והרי במילים "למי שהממון שלו" רש"י מפרש את
30 המשמעות של "לאשר הוא לו", ובמילים "לאפוקי בנו
31 ושלוחו" הוא מדגיש את החידוש שבפסוק. ואם כך, הוא
32 צריך היה, לכאורה, לכתוב תחילה את הביאור המילולי
33 עצמו, ולאחר מכן לציין את החידוש שבהן.

ג.

החומש - קנס על הגזול

34 ההסבר לכך הוא:
35 בפשטות, הטעם לכך שהגזול צריך להוסיף חומש,
36 אינו כדי שהגזול יקבל בחמישית יותר ממה שנלקח ממנו,
37 אלא כיון שהגזול עבר עבירות חמורות² – גילה, שבועת
38 שקר – ולכן התורה קנסה אותו בהוספת חומש: אילו היה
39 משיב רק את הקרן, הוא לא היה מפסיד בכך דבר. ולכן,
40 אילו לא היתה התורה אומרת "לאשר הוא לו", ניתן היה
41 לחשוב שאפשר לתת את החומש גם למישהו אחר, ואולי
42 דוקא לקדוש-ברוך-הוא (לגבוה), אשר נשבע בשמו לשקר,
43 העיקר, שהגזול יתן תוספת של חומש.
44 אמנם, אנו מוצאים כבר לפני כן, בפרשת משפטים³,
45 שגם את תשלומי הכפל של ארבעה וחמשה יש לשלם
46 דוקא לאדם שממנו גנבו, על-אף שהם מוטלים כקנס על
47 הגנב⁴, אך בכל זאת אין מכך הוכחה, שגם החומש שצריך
48 לתת מי ש"כחש בעמיתו" ניתן לנגזל. כי מלשון הפסוק
49 "ושלם אותו בראשו וחמישיתו יוסיף עליו" – שהחומש
50 אינו נכלל בתוך תשלומי הקרן (בדומה לתשלומי כפל
51 וארבעה וחמשה, הנכללים יחד עם תשלומי הקרן:
52 "חמשה...ישלם"; "שנים ישלם"; "ישלם שנים"⁵), אלא
53 זוהי הוספה על תשלומי הקרן, ניתן לומר, שהחומש אינו
54 צריך להינתן דוקא לנגזל.

א.

"לאשר הוא לו" - "למי שהממון שלו"

1 בסוף הפרשה אומרת התורה, שאם אדם הכחיש לגבי
2 כספי זולתו שהיו בידו, ונשבע על כך שבועת שקר, ולאחר
3 מכן הוא מודה על כך ושב בתשובה, עליו להשיב את
4 הכסף בתוספת חמישית – "וחמשתי יוסף עליו לאשר
5 הוא לו יתנו ביום אשמתו".
6 רש"י מצטט את המילים "לאשר הוא לו", ומפרש:
7 "למי שהממון שלו" – שעליו לתת את החומש לאדם
8 שהכסף שייך לו.
9 וצריך להבין: גם ללא פירוש רש"י היתה מובנת,
10 לכאורה, משמעות המילים "לאשר הוא לו". מדוע צריך
11 רש"י לפרש זאת?
12 כן יש להבין, מדוע צריכה התורה עצמה להוסיף
13 מילים אלו: לכאורה, גם בלעדיהן מובן, שיש לתת את
14 החומש לנגזל. וכי למי יתנו כסף זה?

ב.

"לאפוקי בנו ושלוחו"

15 לפני המילים "למי שהממון שלו" אומר רש"י
16 (בסוגריים) "לאפוקי בנו ושלוחו. תורת כהנים"¹ –
17 שמפסוק זה לומדים, שבנתינת הכסף לבנו של הנגזל או
18 לשליחו, כדי שיעבירוהו לנגזל, אין יוצאים ידי חובת
19 ההשבה, עד אשר יגיע הכסף לנגזל עצמו. ולפי זה מובן
20 מדוע מוסיפה התורה את המילים "לאשר הוא לו".
21 אך מזה שמילים אלו מוסגרות בסוגריים, מובן, שיש
22 חילוקי דעות אם הן כלולות בפירוש רש"י, ואף ישנן
23 מספר מהדורות (ובניהן – ההדפסה הראשונה של פירוש
24 רש"י על התורה), אשר מילים אלו אינן מופיעות בהן כלל.
25 ולפי הגירסא שמילים אלו אינן חלק מדברי רש"י, יש
26 להבין: מה מוסיפה התורה במילים "לאשר הוא לו"?

(ראה פירוש רש"י שם). ולכן מפרש בכלל וגם אומר "לרעהו" (ולא "לאשר הוא לו"), שכולל את שניהם.

(ב) מכיון שהחוב כפל בטוען טענת גנב הוא כשנשבע דוקא – והעון דשבועת שקר הוא בנוגע לגבוה – (שאינו שייך לכאורה להמפקיד) – והוצרך הכתוב לפרש, שאעפ"כ ישלם שנים לרעהו. (ובזה יומתק מה שרש"י שם שטעל זיק על התיבות "ישלם שנים לרעהו"). אבל אין לומר שטעם זה הוצרך הכתוב כאן לפרש "לאשר הוא לו" לפי שחוב החומש הוא בנשבע דוקא – כי לאחר שגילה לנו הכתוב בטוען טענת גנב אף שחובו הוא בנשבע דוקא, "ישלם שנים לרעהו", מובן מעצמו שכ"ה גם בחוב החומש ד"וכחש בעמיתו". (אלא שמ"מ א"א ללמוד חומש משם, מהטעם דלהלן בפנים).

(1) וכ"ה במשנה ב"ק קג, א. אבל בתו"כ שלפנינו כאן – שלוחו (ואינו מזכיר בנו).

(2) להעיר ג"כ מפי הראב"ע נשא ה, ז (דכשמוסיף בעונו – אינו מתודה – יוסיף עוד חומש) – אף שבביאור הפשט דתיבת חמישיתו דכאן – חולק עליו פירש"י דכאן.

(3) כא, לו, ג. ו. ח.

(4) וי"ל דזה פשוט כ"כ, עד שלא הי' צריך הכתוב לפרש זאת, ולכן בכתובים הראשונים כתב ישלם – טתם.

ומה שבפסוק ח' שם מפרש "ישלם שנים לרעהו" – יש לומר: (א) לפי שהתשלומין דשם, לפעמים הם להמפקיד ולפעמים – להשומר

ד.

נתינת החומש תלויה בהודאת הגזול

1 טעות זו, שהחומש אינו צריך להינתן לנגזל, שעלולה
2 היתה להיווצר לולא המילים "לאשר הוא לו", אינה נובעת
3 רק מדברי הפסוק "וחמישיתיו יוסף עליו" (שהחומש הוא
4 בנוסף לתשלומים), אלא גם מכך שהחובה לשלמו נקבעת
5 דוקא על ידי ההודאה של מי ש"כחש בעמיתו" –
6 "כשיכיר בעצמו לשוב בתשובה..."⁵ – ולא על-פי עדים:

7 אילו היה החומש תשלום אשר מי ש"כחש בעמיתו"
8 חייב לשלם לנגזל, הרי אין חוב זה תלוי בהודאתו
9 ובתשובתו של הגזול. ואדרבה, כאשר הוא נתפס על ידי
10 עדים, ולא הודה, הרי בודאי יש לחייבו. כפי שאכן רואים
11 בתשלומי כפל וארבעה וחמשה, שהם חלים דוקא על פי
12 עדים, ולא על ידי הודאה.⁶

13 וכיון שהתורה תלתה את נתינת החומש בהודאתו
14 ובתשובתו של הגזול, יש מקום לומר שזוהי מעין כפרה
15 כקרבן אשם⁷, ולא תשלומים. וכיון שזוהי כפרה, יש לתת
16 אותה לקדוש-ברוך-הוא, כקרבן אשם, ואין לכך קשר אל
17 הנגזל.

ה.

מה מחדש רש"י?

18 כל האמור לעיל הוא הסבר לכך שהתורה צריכה לציין
19 "לאשר הוא לו". אך עדיין קשה: מדוע צריך רש"י לבאר
20 "למי שהממון שלו" – כיצד היו מתפרשות מילים אלו
21 באופן אחר?

22 יש המפרשים⁸, שאילו לא היה רש"י מבאר "למי
23 שהממון שלו", אפשר היה להבין שמשמעות המילים "לאשר
24 הוא לו" היא, ש"טובת ההנאה" מהתשלום⁹ שייכת למי
25 שמשלם את הכסף. (בדומה לפירוש רש"י על הפסוק "ואיש
26 את קדשיו לו יהיו"¹⁰ – "מגיד שטובת הנאתן לבעלים").

27 אך עדיין לא מובן: מדוע אפשרית הבנת המילים
28 באופן זה, והרי ביאור זה אינו מתאים כלל ללשון הפסוק
29 בפשטותו¹¹:

(5) רש"י בפרשתנו ה, כג.
(6) כדילפינן בב"ק עה, א. וגם בדרך פשט, משמעות הלשון "ירשיעון אלקים" (משפטים כב, ח) הוא שהרשיעוהו עפ"י עדים (ראה פירש"י שם). וכן משמעות הלשון "המצא תמצא" (שם כב, ג) "ימצא" (שם ו) הוא שמצאו אצלו ולא שהודה מעצמו.
(7) ראה רמב"ם הל' גזילה פ"ז ה"ח.
(8) ראה רא"ם וש"ח כאן.
(9) גם של הקרן – ראה להלן הערה 13. וכן אין טעם לחלק ביניהם (ובפרט ע"ד הפשט).
כן להעיר אשר "טובת הנאה" כאן (כמו בכ"ח) היינו שיכול ליתנו לכל מי שירצה (ואפילו לא לבנו או שלוחו) ע"מ שימסרו להנגזל.

לפי ההסבר שהמילה "הוא" מכוונת לטובת ההנאה
מהתשלום, ובמילה "לו" הכוונה היא למשלם את הכסף,
הרי אין למילה "לאשר" המשך. וכיון שנאמר "לאשר הוא
לו", ובמיוחד כשמודגש "לאשר", בתוספת למ"ד – למי
שהכסף שייך לו, מובן בפשטות, שמילים אלו אמורות
לגבי הנתינה והתשלומין, ומופיעות בקשר למילה "יתנו"
של אחריהן, שיש לשלם את הכסף למי שהממון שייך לו.
וקשה: מה מחדש רש"י בפירושו "למי שהממון שלו"? 37

ו.

מדוע לא נאמר "לעמיתו"?

38 ההסבר לכך הוא:
39 באותה פרשה, מספר פסוקים לפני כן, מכנה התורה
40 את בעל הממון בשם "עמיתו" – "וכיחש בעמיתו"; "עשק
41 את עמיתו". וצריך להבין: מדוע צריכה התורה לומר שלוש
42 מילים "לאשר הוא לו" (ועדיין אין המשמעות ברורה דיה),
43 והרי אפשר היה לומר, כמקודם, מילה אחת – "לעמיתו",
44 והכוונה היתה ברורה.
45 מפני קושי זה, היתה עלולה להיווצר הטעות, שבמילים
46 "לאשר הוא לו"¹² הכוונה היא שטובת ההנאה מהתשלום
47 שייכת למשלם.

48 אמנם, לפי פירוש זה קשה להבין את המילה "לאשר",
49 אך לפי הפירוש "למי שהממון שלו" מתעוררת שאלה קשה
50 יותר: הרי לא ייתכן להאריך במילים, ושעל ידי כך
51 המשמעות אינה ברורה, כאשר אפשר לכתוב מילה אחת
52 שבאמצעותה תהיה המשמעות ברורה –

ולכן ניתן היה לפרש את הפסוק כך: הדין הראשון
הוא: "ושלם אותו" (בראשו וחמישיתיו יוסף עליו). הדין
השני הוא, שמי ש"ושלם אותו"¹³ – "אשר הוא לו" (לגבי
טובת הנאה, ולכן) "יתנו" (סתר¹⁴, אפילו לבנו
ולשלוחו¹⁵, אלא שהתנאי הוא: "ביום אשמתו". ולגבי
ה"למ"ד של "לאשר", הרי לשיטת רש"י "כך דרך
המקראות לכתוב למ"ד יתירה"¹⁶. אין הדבר יוצא דופן,
אלא דרך המקראות.

(10) נשא ה, י"ד.

(11) ופשט שמצד ההסברה דלעיל (שמכיון שהיא כפרה אי"ז שייך להנגזל) אין מקום לעקם את הכתוב ולהוציאו מפשטו.

(12) שבפרשתנו – שהרי התלמיד לא למד עדיין הכתוב "ונתן לאשר אשם לו" שבפרשת נשא (ה, ז).

(13) עפ"י מתורץ "הוא" "יתנו" – לשון יחיד.

(14) ע"ד פ"י התו"כ בזה.

(15) ואפילו לאחר, ע"מ שימסרו להנגזל. ומ"ש בהשיחה "אפילו לבנו ולשלוחו" – כי בזה מדובר בפירוש. ובהשליה מובן שפורטס, רבנו ושלוחו

– כמותו. ומכ"ש דאחר לא.

(16) בשלח יד, כח.

24 "לאשר הוא לו" ולא "לעמיתו", שהרי המילה "לעמיתו" 24
25 כבר הופיעה פעמיים בפסוקים הקודמים.
26 אך דעה אחרת סוברת, שכאשר ניתן לקצר ו"לחסוך" 26
27 מספר מילים, הרי התורה מקצרת, אף כשלצורך יופי 27
28 המליצה מתאים ביטוי ארוך יותר. לפי דעה זו הכרחי 28
29 לומר, שבמילים "לאשר הוא לו" מתכוונת התורה "לאפוקי 29
30 בנו ושלוחו".

ח.

הוספת החומש - כיסוי לרווח אפשרי

31 אמנם, פירוש רש"י על התורה מבאר בגלוי את פשוטו 31
32 של מקרא, אך הוא כולל גם את חלק הרמז והדרוש 32
33 שבתורה, ובמיוחד¹⁸ את חלק הסוד שבתורה, כלשון 33
34 רבותינו¹⁹ – יינה של תורה.

35 בעל "כלי יקר" [שדבריו מצוטטים בתורת החסידות], 35
36 אומר בפירושו, שהטעם לתוספת החומש הוא "לפי שהיו 36
37 מעותיו בטלים אצלו"²⁰.

38 כאשר הכסף מצוי ברשות האדם, הוא סוחר בו, ויכול 38
39 להפיק ממנו רווחים. כאשר נוטלים מהאדם את כספו, אף 39
40 אם משיבים לו זאת אחר כך, הרי לא הושלם הפסד זה, 40
41 וכדי שיקויים "והשיב את הגזילה" בשלמות, ללא הפסד 41
42 לנגזל, יש להוסיף לו חומש, כדי לכסות את הרווח 42
43 שאפשר להשיג על ידי מסחר בכסף זה²¹.

44 על פירוש זה מתעוררת שאלה על פי דברי ה"תניא": 44
45 בספר התניא מבואר²², שכאשר אדם גורם נזק לזולתו, 45
46 אין לניזק לכעוס על המזיק, כי הנזק נגזר עליו מן השמים.

1 לפיכך צריך רש"י לפרש, שבמילים "לאשר הוא לו" 1
2 הכוונה היא "למי שהממון שלו"¹⁷. ולגבי הקושי מדוע 2
3 מאריך הפסוק בדבריו, מבהיר רש"י, לפי אחת הגירסאות 3
4 בפירושו "לאפוקי בנו ושלוחו": התורה מאריכה כאן 4
5 בלשונה כדי להבהיר את הדין של "לאפוקי...".

6 ומשום כך כותב רש"י את המילים "לאפוקי בנו 6
7 ושלוחו" לפני "למי שהממון שלו", למרות שהמילים "למי 7
8 שהממון שלו" מבארות את המשמעות הפשוטה של 8
9 המילים "לאשר הוא לו", כי מפני הקושי שמעורר פירוש 9
10 זה לגבי האריכות שבפסוק היה הכרחי לבארן באופן אחר. 10
11 ולכן מקדים רש"י ומציין, שבאריכות הלשון מבהירה 11
12 התורה את הדין "לאפוקי בנו ושלוחו", ורק לאחר מכן יש 12
13 מקום לבאר "למי שהממון שלו".

ז.

קיצור או יופי המליצה

14 אך לפי זה אינה מובנת האריכות בלשון הפסוק על פי 14
15 הגירסא שהמילים "לאפוקי בנו ושלוחו" אינן מדבריי 15
16 רש"י?

17 ההסבר לכך הוא, ששתי גירסאות אלה כרוכות 17
18 במחלוקת שבין מפרשי התנ"ך:

19 יש מפרשי התנ"ך הסוברים, שמפני יופי המליצה, 19
20 מחליפה התורה מילה שכבר הופיעה מספר פעמים בביטוי 20
21 לשוני אחר, אף אם הוא ארוך יותר, כדי לא להשתמש 21
22 באותה מילה פעמים רבות.

23 לפי דעה זו אין להסיק דבר מכך שהתורה אומרת

וגם צדקת לקט כו' בסתם היינו פעם בשנה). וא"כ בל' יום הוא חומש (שצ"ל מלבר – פיה"מ ב"ק פ"ט מ"ז. רמב"ם הל' גזילה פ"ז ה"ז).

ולכאורה אינה מובנת הטענה דמעתי בטלות אצלו – בהלואה ופקדון ושכר שכיר. ואת"ל ההכוונה משעה שכחש בעמיתו – א"כ אין לזה שייכות לסתם מלוה ל' יום. וי"ל דכאן שייך הא דהרחבת ב"ד (לאחרי דכחש והפסד) הוא ל' יום (ראה שו"ע חו"מ רס"ק ובנ"כ).

(21) ואף ששיעור ביטול המעות תלוי בכמות משך הזמן שמשעת הגזילה עד שעת ההשבה (אבל ראה הערה שלפני זו) – יש לומר, שעיקר טעם החיוב דחומש הוא מצד כפרה כנ"ל בפנים, ולא לפי שביטול מעותיו (כי על "מניעת הריח" (ולא הפסד) אינו שייך חיוב כ"כ. ולכן בלא נשבע, או בלא הודה, אינו מוסיף חומש). ורק שאחרי שמחייבים אותו מטעם כפרה, אמרה תורה שחומש זה יתן להנגזל, מצד מניעת הריח שגורם לו*.

ועד"ז יש לומר בחשלומו כפל וד' וה', שעיקר טעם החיוב הוא קנס להגב. אלא שמ"מ צריך לשלם הקנס למי שגנב ממנו, לפי שביטול מעותיו. (ולהעיר מפירוש רש"י משפטים (כא, לו), שטעם הראשון הוא בנוגע להגב, וטעם השני – "שביטול ממלאכתו". וראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 259 ואילך).

(22) אגה"ק סכ"ה.

(17) ומה שבחר רש"י בפי' זה – כי ע"ד הפשט נראה יותר לפרש "הוא לו" – שהממון שלו, מאשר – טובת הנאה דהממון. ולכן בנושא (ה, יו"ד) דאין שם פי' אחר יותר קרוב לדרך הפשט – מוסיף עכ"פ רש"י: ועוד מדרשים כו' ומדרש אגדה כו'.

(18) כי כמו שבעולמות, עולם האצילות הנרמז בתיבת "אף" נסמך ל"עשיתיו" דוקא (ראה לקו"ת בלק סט, סע"ג), כן גם בד' חלקי התורה פרד"ס שהם כנגד ד' העולמות, חלק הסוד שבתורה – אצילות – שייך לחלק הפשט – עשי' (ראה לקו"ת ויקרא (ה, ד) שמביא שם הענין ד"אף עשיתיו" לענין השייכות דפנימיות התורה למקרא). ולהעיר מסדר הבנים בהגש"פ – שג"ז כנגד אבי"ע: חכם רשע כו' (משיחת ש"פ נח תשכ"ה – לקו"ש ח"ה ע' 279).

(19) היום יום ע' כד.
(20) ועיי"ש במש"כ הטעם להוספת חומש דוקא. ולכאורה אינו מובן. וי"ל (לחידודי עכ"פ, אבל חד הוא כו'): דבדיני קנסות נקבע הסכום (לדעת כמה מפרשים) ע"ד הרוב – בסתם (ראה מפרשים בטעם קנס העבד ל' שקלים. מו"נ ח"ג פ"מ. עקירה שמ"ו ועוד). והנה כאן המדובר בפקדון ובהלוואה וכו' וסתם הלוואה ל' יום (מכות ג, ב) שאז תובעו ומכחש כו' היינו שבסתם היו מעותיו בטלים ל' יום והנה ריוח מעטק בחמישים זהו הוא שיהי' לו מאתים זה (פאה פ"ח מ"ט) היינו ריוח ק"ג זהו. והוא במשך שנה (ראה שם מ"ח במפרשים.

(*) ויש לומר, שזוהו גם כונת הכלי יקר כאן במה שרוסיף "וענין החומש הוא כו'" (ושמשמעות לשון "וענין כו'" (ולא "ועוד", וכדומה) משמע שבא בהמשך לדלעיל מיני') – שבוה בא לבאר עיקר טעם החיוב (והשיעור חומש). והטעם ד"מעתי אצלו" הוא רק על זה מה שנתית החומש הוא להנגזל.

- 1 גם אילו לא היה המזיק גורם לו נזק זה, הוא היה נגרם
2 בדרך אחרת.
- 3 אמנם, למזיק מגיע עונש על הנזק שגרם מפני היותו
4 בעל בחירה, והיה ביכולתו לבחור שלא לעשות את
5 המעשה המזיק²³, והגזירה היתה מתממשת באופן אחר,
6 שהרי "הרבה שלוחים למקום". אך חישוב זה קשור רק
7 למזיק. הניזק אינו צריך לחשוב על כך, שהרי הוא היה
8 סובל מנזק זה בכל מקרה, כי כך נגזר עליו מלמעלה. (אילו
9 לא היה נגזר עליו הדבר, לא היה נגרם לו שום נזק, אף
10 אם המזיק היה מנסה לפגוע בו. הבחירה ניתנה לאדם רק
11 לגבי עצמו, ולא לגבי זולתו)²⁴.
- 12 לפי זה מתעורר קושי: מכך שהגזול נטל מן הנגזל
13 סכום כסף מסויים לזמן מסויים, מובן, שכך נגזר על הנגזל
14 מן השמים, וגם אילו לא היה הגזול גזול, היה סכום כסף
15 זה נלקח מן הנגזל בתקופה זו, והוא לא היה יכול לסחור
16 בו. מדוע אפוא יש להוסיף לו חומש?
- 17 ההסבר לכך הוא: אותו קושי מתעורר גם לגבי הקרן,
18 ולא רק לגבי החומש: כיון שמלמעלה נגזר על האדם
19 שהכסף יחסר לו, והגזירה היתה מתקיימת גם ללא מעשהו
20 של הגזול – מדוע יש להשיב לו את הכסף²⁵?
- 21 אמנם, הגזול חייב לשלם, שהרי הגזירה היתה לגבי
22 הנגזל, ולא לגבי מעשהו של הגזול. מעשה הגזילה נעשה
23 מתוך בחירה, להיפך מהרצון העליון אשר ציוה עליו שלא

- לגזול. אך השאלה היא: מדוע הוא צריך להשיב את הכסף
לנגזל? ייתכן שעליו לתת כסף זה למטרה אחרת, בדומה
לגזול שאין מישהו שאפשר "להשיב האשם אליו"²⁶ –
למטרת צדקה וכדומה²⁷.
- התשובה לכך בפשטות היא: מכך שהכסף נגזל אין
הוכחה שאכן נגזר על הנגזל שהכסף יינטל ממנו לתמיד.
הרי ייתכן, שנגזר עליו לאבד כסף זה רק לזמן מסויים.
הבידור אם גזר הדין קבע שהנגזל יאבד את הכסף לתמיד
או רק לזמן מסויים ייודע מעצם התפתחות הענינים: אם
הגזול ישיב את הגזילה הרי זו הוכחה שגזר הדין קבע על
הפסד זמני בלבד, ואם הגזילה לא תשוב אליו, גם על ידי
אחרים, שהרי "הרבה שלוחים למקום"²⁸, הרי מובן מכך,
שנגזר עליו להפסיד ממון זה לתמיד.
- כיון שאין ידוע מה נגזר על הנגזל, הרי אין לגזול שום
הצדקה שלא להשיב את הגזילה לנגזל, ואף לא לדחות את
השבת הממון, בטענה, שאי-השבתו את הגזילה תוכיח
שמלמעלה נגזר על הנגזל להפסיד ממון זה לתמיד, או
לזמן ארוך יותר, עד שהוא ישיב לו זאת. בדיוק כשם שלא
ייתכן לגרום למישהו נזק או הפסד ממון, בטענה שמעשה
זה עצמו מוכיח שנגזר על הניזק נזק זה.
- תשובה זו אמורה גם לגבי החומש: כיון שקיימת
אפשרות, על ידי תוספת חומש, שלא ייגרם שום הפסד
לנגזל, הרי ייתכן, שהגזירה היתה לגבי הפסד החומש רק
עד שעת השבת הגזילה, ולא לתמיד.

כך כו' ומ"ש כו' טיבותא כו' היינו כי כו' הוא בעל בחירה (מרשימת כ"ק אדמו"ר שליט"א).

(25) ואין לומר שחייב השבת הגזילה הוא לפי שכל זמן שלא השיב את הגזילה לבעלי "עונו גלוי ונוכר" (לשון רש"י יבמות כב, ב) ד"ה השתא – לענין בא על הערוע והוליד ממנה ממזר: (א) לזה מספיק שיוציא הגזילה מתחת ידו (ע"ד ב"ק קט, א). (ב) הרי גם כשהגזילה אינה בעין, חייב הוא בתשלומין, והא ד"עונו גלוי ונוכר" הוא רק "כל זמן שממזר קיים" (רש"י שם). ואין לומר שגם לאחר הנ"ל יש זכרון לעונו, לפי שנשאר ההפסד שהגיע להנגזל על ידו – כי הפסד אינו מציאות, שמציאות מזכרת (עון).

(26) נשא ה, ח.

(27) ראה טוה"ע חו"מ סו"ס שסו.

(28) שלכן גם ב"אינו יודע חבריו שחטא לו כדי שיהזיר לו או ישאל ממנו למחול לו" – אי אפשר לו שישבו בתשובה גמורה (רמב"ם הל' תשובה פ"ד ה"ג) – אף שבאינו יודע אי אפשר שיהזיר לו הגזילה – כי מכיון ש"הרבה שלוחים למקום" ואפשר שיתמלא חסרונו ע"י אופן אחר (מציאה וכיו"ב), הרי אין שום הוכחה כלל שנגזר עליו שיפסיד לעולם*. ומכיון שכן, הרי נמצא שישנם בידו מעותיו של הנגזל, ולכן אין תשובתו תשובה גמורה.

(23) ראה ג"כ רמב"ם הל' תשובה ספ"ו.

(24) אעפ"כ אמרו בנוגע להשפעת הטוב (ב"ק צב, ב) חמרא למר' טיבותא לשקיי, והטעם – כיון שהשליח הוא בעל בחירה צריך להודות לו (דרמ"צ ו, ב) – וזהו גם הטעם מה שנצטוונו בכבוד אב ואם כמצוה שכלית – להיותם בעלי בחירה (ד"ה מים רבים תשי"ז (סה"מ מלוקט ח"א ע' נד) ס"ד. ובכ"מ. לקו"ש חלק לו ע' 93 ואילך). ואי"ז סותר למ"ש כאן (מאגה"ק) – כי שאני השפעת הטוב מהשפעת היפך הטוב, בשתים:

(א) גם בהיפך הטוב, מתחייב המזיק בדיני אדם על רוע בחירתו (אגה"ק שם). אלא שמובן, אשר לחייבו (ולעונשו) בדיני אדם – מוטל על "שופטים (ושוטרים)", ופשיטא דלא על הניזק הנוגע בדבר ויחם לבבו (ושאני דין גואל הדרם), משא"כ בנוגע לשכר וטובה, הרי גם המקבל את הטובה הוא ככל ישראל, שצריכים לשבח את משפיע הטוב על טיב בחירתו. ואדרבה: מכיון שהוא קיבל ממנו את הטוב, צריך להודות לו יותר מהשאר.

(ב) בהשפעת הטוב, השליח מוסיף (לפעמים) בהשפעה שמלמעלה (ואפשר להוסיף – כמו שמועלת תפלת צדיק עליו או ברכתו וכיו"ב) – ראה תוספות (ד"ה חמרא) ב"ק שם. (ומש"כ בדרמ"צ הוא אליבא דפרש"י). ואולי יל"פ כן גם בדרמ"צ ע"פ הדיוק ושינוי שם: "כי אין כו' בחירה כלל להשפיע כך או

(*) ובכלל, כל זה רק כלפי שמיא גליא. כי (כ"ח) אופנים בהמילוי – כולל גם ביטול חסרון אחר (שנגזר על הנגזל), וכן לאידך גיסא – גם כשימצא מציאה וכיו"ב, הרי אפ"ל שהמציאה לא למלאות באה, כ"א בלאח"כ שייכת אליו.

וגם אפשר שמיילי החסרון יר' לאחר מות הנגזל, וימלא ג"כ הריח שר' יכול להרויח במשך כל הזמן – שמוזה הוכחה אליבא דאמת שלא נגזר על הנגזל הפסד כלל והגזול מן ומעות הנגזל בידו. ופשוט.

מעין דוגמא לדבר: לזה רשע ולא ישלם – (ראו) וצדיק (הקב"ה, המקום) חזון ונותן להמלוה (ראה מפרשים לאבות פ"ב מ"ו).

1 על כך אומר רש"י "למי שהממון שלו". אין כוונתו רק
2 לציין שיש לתת את החומש לנגזל, אלא גם לבאר את
3 הטעם לכך: ההוכחה לגבי הגזירה שנקבעה היא רק לגבי
4 העבר. אך לגבי העתיד, צריך להחשיב את הכסף כשייך
5 לנגזל – "הממון שלו", ולפיכך יש להוסיף לו חומש, כדי
6 לכסות את ההפסד בשלמות.

ט.

יש לעשות הכל כדי למנוע צער מהזולת

7 ענין זה מהווה הוראה לגבי ההנהגה שבין אדם לחבירו
8 בכללות:

9 כאשר אדם פגע בזולתו – גרם לו נזק, העליבו וכדומה
10 – והוא שם לב שלא נהג כשורה, ושעליו לבקש סליחה
11 מחבירו, טוען כלפיו היצר הרע: הרי אדמו"ר הזקן אומר
12 שהעונש הגיע לנפגע, ואילו לא הייתי עושה לו זאת, היה
13 משהו אחר פוגע בו, ואם כך – הוא לא סבל כלל בגללי,
14 ומדוע אפוא צריך אני לבקש ממנו סליחה? אמנם, אני לא
15 נהגתי כשורה, וכפי שאומר אדמו"ר הזקן, המזיק צריך
16 להיענש על בחירתו ברע, אך זהו עוול כלפי הקדושברוך
17 הוא. עלי לשוב בתשובה, לצום, לומר תהילים. אך מדוע
18 עלי לבקש סליחה מחבירי?

19 התשובה לכך היא: על ידי בקשת סליחה מקילים,
20 במדה מסויימת, את הצער שגרמו לזולת. ולכן אין כלל
21 הצדקה לגרימת צער גדול יותר לזולת על ידי אי-בקשת
22 מחילתו, שהרי אין זו הוכחה לכך שנגזר עליו לסבול צער
23 גדול יותר. אלא, חייבים לעשות ככל האפשר כדי להפיג
24 את צער הזולת.

י.

טענת היצר הרע: "אין עוד מלבדו"

25 אך היצר הרע הוא "פיקח". הוא מתכסה באיציטל של
26 ירא שמים, וטוען, שלפי התורה צריך היהודי לחשוב רק
27 על הקדושברוך הוא. הרבי מבאר במאמרי חסידות
28 רבים²⁹ – כך טוען היצר הרע – שגם את ה"משפטים",
29 את המצוות השכליות שבין אדם לחבירו, כגון "לא תגזול"
30 וכדומה, יש לקיים מתוך קבלת עול מלכות שמים, בדיוק
31 כמו קיום ה"חוקים".

(29) ד"ה למען דעת תר"ץ (בסה"מ קונטרסים ח"א) סעיף ה'. הוי' לי
בעוורי תרצ"א (תרפ"ז) (בסה"מ שם) סעיף ג'. סה"מ אידיש ע' 46. ובכ"מ.
(30) ראה יומא פז, א: חטאתי לאלקי (גירסא זו – דע"י – הובאה לפס"ד
בשור"ע או"ח תר"ו. משא"כ ברמב"ם (הל' תשובה ספ"ב) "לה' אלקי" ישראל
2921.

(31) ראה שו"ע אדה"ז סתר"ו סוס"ב "להכניע א"ע".

(32) ראה ח"פ להרמב"ם פ"ו, אשר המעלה ד"כובש את יצרו" הוא רק
בענין החוקים. משא"כ הרעות אשר גם מצד השכל הן רע, א"צ להתאות

32 ולכן האדם עושה חשבון: העוול שעשיתי על ידי
33 פגיעה בחבר והצער שגרמתי לו לא הביא לידי חוסר צדק
34 ויושר כלפיו, אלא החטא הוא בכך שאני עשיתי את ההיפך
35 מגזירת המלך. ואם כך, עלי לשוב בתשובה ולבקש מחילה
36 מהקדושברוך הוא, ולא מהאדם שנפגע.

37 אמנם כתוב בשולחן ערוך שצריך לרצות את החבר,
38 וכיון שהקדושברוך הוא ציוה כך, אקיים גם זאת מתוך
39 קבלת עול מלכות שמים, ככל המצוות האחרות. אך מי
40 אומר, שצריך באמת להיות אכפת לי צערו של חברי,
41 ושעלי לחפש כל דרך לפייס אותו?

42 אדרבה – כך הוא טוען: התורה מדגישה כל כך ש"אין
43 עוד מלבדו", וכאשר מחשיבים ענין אחר חוץ מאלקות,
44 הרי זוהי הנהגה הנוגדת לאמת. אם יהיה אכפת לי צערו
45 של הזולת (לא משום שהקדושברוך הוא ציוה שלא לצער)
46 ואלך לפייסו (לא מפני שכך כתוב בשולחן ערוך אלא) מפני
47 התחושה שגרמתי עוול לאדם אחר – הרי זה ר"ל מעשה
48 של "פירוד" מאלקות, להיפך מ"אין עוד מלבדו!

49 מובן, שטענה זו אינה נובעת מהנפש האלקית³⁰, אלא
50 מהנפש הבהמית, אשר התלבשה במעיל של משי. אי רצונו
51 לפייס את הזולת אינו נובע מן התורה, אלא מתחושת
52 הישות שבו³¹.

53 דברי הרבי, שאת ה"משפטים" צריך לקיים בדיוק כמו
54 החוקים, לא נאמרו לקולא ח"ו, אלא לחומרא: ודאי ומובן
55 בפשטות שאסור ליהודי להיות בעל מדות רעות וצריך
56 להיות אכפת לו כל ענין של צדק ויושר בין אדם לחבירו³².
57 ועל כך מוסיף הרבי, ואינו גורע ח"ו, שאת כל זה יש
58 לעשות מתוך קבלת עול מלכות שמים, כחוקים³³, וכך
59 נוספת "חומרא" לענין:

60 אילו היו המשפטים מקויימים רק מפני ההגיון והשכל,
61 הרי האדם עלול תמיד לחשוב שהזולת הוא ה"אשם",
62 ואילו הוא עצמו צודק, שהרי "על כל פשעים תכסה
63 אהבה"³⁴, והאדם משוחד מאהבת עצמו.

64 ואף אם יצליח האדם להסיר את פניותיו העצמיות
65 ולהתבונן בדברים "אליבא דנפשיה", ואכן יגיע להכרה
66 שראייתו חסרונות זולתו נובעת מאשמתו שלו³⁵ – בכל

אליהן. עיי"ש בארוכה.

(33) כי גם המיאוס בהרעות שמצד השכל, צ"ל בדרך קב"ע, לקיים רצון
העליון, שרצונו הוא אשר נזכך את נפשותינו ונמאס בהם.

(34) משלי י"ד, יב. – גם על פשעים אלו המרדים (יומא לו, ב. שבועות
יב, ב) תכסה אהבה.

(35) וכפירוש הבעש"ט עה"פ (ירמ" ב, יט) תיסרך רעתך, שהרע שרואה
בזולתו הוא "רעתך" – רע שלו. וראה עד"ז לקו"ת בהעלותך לג, סע"א.

1 זאת, השכל וההגיון בכלל מדודים ומוגבלים, ולכן, כאשר
 2 יקיים את ה"משפטים" רק מתוך שכל והבנה, יהיה הקיום
 3 מוגבל בהתאם למגבלות שכלו.
 4 לפיכך מבאר הרבי שצריך לקיים את המשפטים כמו
 5 חוקים, בדרך של קבלת עול מלכות שמים, שאין בה שום
 6 הגבלות.

יא.

קיום מתוך קבלת עול, הבנה ורגש

7 והרי - "נעוץ סופן בתחלתן"³⁶ -

8 בתחילת הפרשה נאמר קודם "ויקרא" באופן סתמי,
 9 מעל לשם הוי"³⁷, ואחר כך נאמר - "וידבר הוי". משמעות
 10 הדברים בעבודת ה' היא, שיסוד העבודה ותחילתה צריכים
 11 להיות מתוך קבלת עול שלמעלה מטעם ודעת³⁸, ולאחר
 12 מכן יש להוריד זאת להבנה שכלית ולרגש³⁹.

13 וכך גם לגבי המצוות שבין אדם לחבירו: היסוד אכן
 14 צריך להיות - קיום ציווי הבורא. אך לאחר מכן יש להוריד
 15 זאת לרגש פנימי, וגם זהו רצון ה', שהאדם יהיה בעל

16 מדות טובות, כך שהוא אכן יחוש את זולתו, ויגיע לידי
 17 "יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך"⁴⁰, כשם שאת כבודו
 18 שלו אין הוא מחשיב רק מתוך קבלת עול.

19 כשם שהדברים אמורים לגבי ההנהגה הנדרשת בין
 20 אדם לחבירו מלכתחילה, כך גם לגבי "והשיב את הגזילה",
 21 הפיוס והמחילה שעליו לבקש מחבירו אם "וכיחש
 22 בעמיתו" אינם צריכים לנבוע רק מתוך קבלת עול, כדי
 23 לקיים את ההלכה הכתובה בשולחן ערוך, אלא עליו לחוש
 24 באמת בעוול שגרם לזולתו, ולהשתדל בכל דרך לפייס
 25 אדם זה.

26 וכאשר בקשת המחילה נעשית באופן זה, היא מפחיתה
 27 הרבה מן הצער שנגרם (וזוהי סיבה נוספת לבקשת
 28 הסליחה דוקא באופן זה), וממילא תתקבל יותר תשובתו
 29 אצל הקדוש-ברוך-הוא.

30 וגדולה מעלת התשובה, שישראל כשעושים תשובה -
 31 מיד (וכפי שמוסיף אדמו"ר הזקן⁴¹: תיכף ומיד) הן
 32 נגאלין⁴², בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.
 (משיחת ש"פ ויקרא תשכ"ה)

(36) ספר יצירה פ"א מ"ז.

(37) ראה לקו"ת ר"פ ויקרא וראה סד"ה ויקרא העת"ר (בהמשך תער"ב ח"ב).

ועפ"י יומתק מ"ש רש"י "אבל לנביאי האומות כו'" (דלכאורה, מאיזה טעם יהי"ס"ד לומר, שהקריאה, שענינה הוא "לשון חזיבה", הייתה גם לנביאי אור"ה) - כי בכיון שהקריאה היא מבחינה שלמעלה מהוי", הרי בבחינה זו כחשיכה כאורה, אח עשו ליעקב - שניהם בשוה. ואעפ"כ - ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי.

(38) תניא פמ"א.

(39) אלא שגם זה עצמו צריך להיות בכדי לקיים רצון הבורא (כי רצה"ע הוא שהעבודה תהי' גם בהשגה והרגש). וזהו"ע "לכל דברות כו" קדמה

קריאה", שגם ה"דברות" - השגה והרגש - הקדמתם ויסודם הוא "ויקרא" - קבלת עול.

וכ"ה גם בהענינים שבין אדם לחבירו, שאף שצ"ל בהרגש כו', הנה זה עצמו צ"ל מצד קב"ע, כנ"ל הערה 33. ובוה יומתק, מה שגם סיום הסדרה (אף שהמדובר בו הוא ענינים שבין אדם לחבירו) נקרא "ויקרא".

(40) אבות פ"ב מ"י.

(41) אגה"ת פי"א.

תוספת תיכף על מיד - עיין תענית (יט, ב) איזהו מיד שלהן כו'. רש"י ד"ה מיד שבת פט, א. משא"כ תיכף עפמש"כ זבחים לג, א. תוד"ה כל (סוטה לט, א). שו"ע או"ח סקס"ו.

(42) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

יום ראשון כ"ו אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מח, וכל ניצוץ לא ירד... עד עמ' 96, ניצוצין וכו'.

ליקוטי אמרים

1 וְכָל נִיצוּץ - של נשמה, לֹא יֵרֵד לְעוֹלָם הָזֶה, - כדי לתקן ולהעלות
2 את עצמו, כי אם לתקן את הגוף והנפש החיונית - כפי שרבונו הזקן
3 מסביר להלן. כיוון שרבונו הזקן מזכיר כאן את ירידת הנשמה, הוא
4 מפסיק (כמאמר המוסגר) כדי להדגיש גודל הירידה לגבי הנשמה,
5 שגם אם ניצוץ הנשמה יגיע
6 כאן למטה לדרגה העליונה
7 ביותר של אהבה ויראה של
8 צדיק גמור - אין זה שווה
9 לאהבה וליראה של הנשמה
10 למעלה, לפני ירידתה למטה
11 - אֵף שֶׁהָיָה - ירידת
12 הנשמה לעולם הזה, יְרִידָה
13 גְּדוּלָּה וּבְחִינַת גְּלוּת מִמֶּשֶׁה,
14 - לנשמה, כִּי גַם שִׁתְיָהּ -
15 בירידתו למטה בגוף, צָרִיךְ
16 גְּמוּר עוֹבֵד ה' בִּירְאָה
17 וְאַהֲבָה רַבָּה בְּתַעֲנוּגִים -
18 המדריגה העליונה ביותר
19 באהבה ויראה, לֹא יֵגִיעַ -
20 ניצוץ הנשמה של הצדיק,
21 לְמַעְלֵה דְבָקוּתוֹ בַּה'
22 בְּדַחֲלוֹ וּבְחִימוֹ בִּירְאָה
23 ואהבה שהיו לניצוץ
24 הנשמה, בְּמֶרֶס יְרִידָתוֹ
25 לְעוֹלָם הָזֶה הַחֲמִיר, לֹא מִיָּנָה וְלֹא מִקְצָתָהּ, - לא ממנה ואף לא
26 ממקצת ממנה, וְאֵין עֶרֶךְ וְדִמְיוֹן בֵּינֵיהֶם - בין היראה והאהבה של
27 הנשמה למעלה, לבין יראתה ואהבתה בהיותה למטה בגוף, כָּלֵל,
28 בְּנוֹדָע לְכָל מַשְׂכִּיל, שֶׁהַגּוֹף אֵינוֹ יָכוֹל לְסַבֵּל בּוֹ, - יראה ואהבה
29 גדולות כאלו שיש לנשמה למעלה, הרי שהירידה הגדולה של
30 הנשמה, היא לא עבור עצמה - אֲלָא יְרִידָתוֹ לְעוֹלָם הָזֶה לְהַתְלַבֵּשׁ
31 בְּגוֹף וּנְפֶשׁ הַחַיּוֹנִית, הוּא כְּרִי לְתַקְנָם - את הגוף ונפש הבהמית,
32 בְּלִבָּר, וּלְהַפְרִידם מִהָרַע שֶׁל שְׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמָאוֹת, עַל יְדֵי

33 שְׁמִירַת שֵׁם"ה לֹא תַעֲשֶׂה וְעֲנִיָּהּ, - להישמר מאיסורים
34 דאורייתא ודרבנן, וּלְהַעֲלוֹת נַפְשׁוֹ הַחַיּוֹנִית עִם חֲלָקָה הַשְּׂדֵה לָהּ
35 מִכְלָלוֹת עוֹלָם הָזֶה, וּלְקַשְּׁרָם וּלְיַחֲדָם בְּאוֹרֵי-אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא,
36 אֲשֶׁר יִמְשִׁיד בָּהֶם - וזאת, עַל יְדֵי קִיּוּמוֹ כָּל רִמ"ח מִצְוֹת עֲשֵׂה
37 בְּנַפְשׁוֹ הַחַיּוֹנִית, שֶׁהָיָה
38 הָיָה - הנפש החיונית,
39 הַמְקַנְנָתָה כָּל מִצְוֹת
40 מַעֲשִׂיּוֹת בְּנוֹכַח לְעֵיל. -
41 בפרק זה, שאין הנפש
42 האלקית יכולה לקיים את
43 המצוות הנעשות עם הגוף
44 הגשמי, אלא על ידי הנפש
45 החיונית. שכן, בלעדיה אין
46 הנפש האלקית יכולה לפעול
47 בגוף. וְכַמוֹ שֶׁבָּתוּב [בְּעֵין
48 חַיִּים שֶׁעַר כו':] כִּי הַנֶּשְׁמָה
49 עֲצָמָה אֵינָה צָרִיכָה תִּקּוֹן
50 כָּלֵל בּוֹ, וְלֹא הַצָּרִיכָה
51 לְהַתְלַבֵּשׁ בְּעוֹלָם הָזֶה וְכוּ',
52 - ובגוף ונפש הבהמית, רַק
53 לְהַמְשִׁיד אוֹר - אלקי, כדי
54 לְתַקְנָם בּוֹ, - את הגוף
55 ונפש הבהמית, וְהוּא מִמֶּשֶׁה
56 דְּגִמַּת סוּר גְּלוּת הַשְּׂכִינָה,
57 לְבָרֵךְ נִיצוּצֵי וְכוּ'. - כשם שהשכינה ירדה לגלות כדי לברר
58 ולהעלות את ניצוצי הקדושה שנפלו בקליפה - כך גם יורדת הנשמה
59 בגוף, דבר המהווה גלות לגבה, כדי לתקן את הגוף ונפש הבהמית
60 ולברר את ניצוצות הקדושה שבהם. על כל פנים, מוסברת עתה
61 היטב מעלת המצוות המעשיות: כיוון שכל תכלית בריאת העולמות
62 וירידת הנשמה למטה, הוא כדי להעלות את הגוף ונפש הבהמית,
63 ועל ידי כך גם את כל העולם - הרי הדבר מתבצע בעיקר על ידי
64 מצוות מעשיות, הנעשות עם הגוף והנפש הבהמית.

11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "י"ל"פ השייכות כאן: דלכאורה אינו מובן כלל ירידת וסבל נפח"א (שהיא חלק א' ממעל ממש וכמשנ"ת באורכה פ"ב גודל מעלתה שהוא וזכ' אחד וכו') בשביל לתקן - נפש החיונית והגוף (ק"נ וכו'), ועד שאפי' לאחר שלמות התיקון ע"י נפח"א, הרי נת' זה עתה שאפי' צדיק גמור תכלית הבירור כו' אינו סובל כו'). והתירוץ שזהו ממש כו' [כי השכינה - היא מקור נפח"א - לקמן ס"פ. והניצוצין - ה"ה המהווים כל עניני העולם, גוף נפח"ח וכו'] וזה נק' סוד (מן השכל וההבנה) גלות השכינה כו". הרבי שליט"א מסביר בהערותו זו, שייכות ענין סוד גלות השכינה למה שמדובר כאן - שכן, לכאורה לא מובנת בכלל ירידתה וסבלה של הנפש האלקית (שהיא חלק אלקי ממעל ממש, כפי שלמדנו במפורט בפרק השני על גדלות ומעלת הנשמה. שהיא באה מ"חכמה עילאה", ו"הוא וחכמתו אחד" - וממדריגה גבוהה כזו יורדת הנשמה ירידה גדולה כל כך וסובלת סבל רב כזה) - הרי זה רק כדי לתקן את הנפש החיונית והגוף (שהם קליפת נוגה, עד שגם לאחר שלמות תיקון הגוף ונפש החיונית על ידי הנפש האלקית, כפי שהדבר בצדיק גמור - הרי למדנו זה עתה, שגם בצדיק, שהגיע כבר לתכלית הבירור (האופן הנעלה ביותר בבירור הגוף וכו'). אין גופו יכול להכיל אהבה כזו להקב"ה כמו שהיה לנשמה בהיותה למעלה. ולכאורה לא מובן כלל, לשם מה היתה, בכל זאת, ירידת הנפש האלקית? - והתירוץ הוא, שזהו ממש אותו ענין של סוד גלות השכינה לברר את הניצוצין, שכן, השכינה היא מקורה של הנפש האלקית (כפי שנלמד בסוף פרק זה) - והניצוצין הם הם שמהווים את כל עניני העולם, כולל הגוף והנפש החיונית - הרי זה ממש אותו ענין: הנפש האלקית הבאה מן השכינה, מתקנת ומבררת את הנפש החיונית והגוף הבאים מהניצוצין. וזה נקרא סוד, "סוד גלות השכינה", כי זה נסתר ולמעלה מהשכל וההבנה: כך גם בירידתה וגלותה של הנפש האלקית, לברר את הגוף והנפש החיונית, יש משום ענין שלמעלה מהשכל וההבנה.

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 96, ובוה 'ובן מה... עד עמ' מט, אחרות.

37 **שֶׁנִּשְׁתַּחֲוּ בּוֹ מַעֲוֹת אֱלֹהִים, וּבִשְׁנוֹתָנָן לְצִדְקָהּ – אֹתָם כִּסְפִים**
 38 **שֶׁהִשְׁקִיעַ בְּהִשְׁגָּתָם אֶת כָּל כּוֹחַ נַפְשׁוֹ הַחַיּוּנִית, הָרִי כָּל נִפְשׁוֹ**
 39 **הַחַיּוּנִית עֹלָה לָהּ. – שֶׁהָרִי בְּעֹבְדוּתָהּ וּבִיגִיעֶתָהּ בֶּא לִידִי בִּטּוֹי כֹּל**
 40 **כּוֹחַ-הַפּוֹעֵל שֶׁל נַפְשׁוֹ הַחַיּוּנִית – שֶׁלֹּא כִּמוּ בְּמִצְוָה אַחֶרֶת, כֹּאמֹר,**
 41 **הַקְשׁוּרָה בְּכוֹחַ יָחִיד שֶׁל**
 42 **הַנֶּפֶשׁ הַחַיּוּנִית. וְלִכֵּן יִשְׁנֶה**

ליקוטי אמרים

43 מעלה גדולה כל כך
 44 בצדקה, יותר מאשר בכל
 45 שאר המצוות. ברם, נשאלת
 46 השאלה: מה הדין בצדקה
 47 שאדם נותן מכסף שלא עבד
 48 ולא יגע להשגתו, האם אין
 49 בה אותה מעלה? – מסביר
 50 רבנו הזקן: וְגַם מִי שֶׁאֵינוֹ
 51 נִהְיָה מִיָּגְעוֹ, מְכַל מְקוֹם,
 52 הוֹאִיל וּבְמַעוֹת אֵלָיו –
 53 שהוא נותן לצדקה, הֵיחָ
 54 יָבוֹל לְקִנּוּת – אמצעים
 55 לסיפוק חַיֵּי נַפְשׁוֹ הַחַיּוֹנִית
 56 – הַרִי – שבנתינתו כסף זה
 57 לצדקה, הוא נוֹתֵן חַיֵּי
 58 נַפְשׁוֹ לַחֲ – כִּךְ, שבמצות
 59 הצדקה מתלבשת הנפש
 60 החיונית הרבה יותר מאשר
 61 בכל שאר המצוות
 62 המעשיות. וְלִכֵּן אָמְרוּ

63 רבוֹתֵינוּ וְזָרוֹנוֹם לְכַרְכֵּהָ 13 – על צדקה ש'מְקַרְבֶּת אֶת הָאֱלֹהִים",
 64 לְפִי שְׂבִיבָדָקָה אַחַת – במתן צדקה פעם אחת, מַעֲלָה חֲרִיבָה מִנְפֶּשׁ
 65 הַחַיִּינִית, מִזֶּה שְׁלֹא הָיָה יָכוֹל לְהַעֲלוֹת מִמֶּנָּה כָּל כֹּךְ כַּחוֹת
 66 וּבַחֲיִינוּת, כִּכְמָה מִצּוֹת מַעֲשִׂיּוֹת אַחֲרוֹת. – בקיום הרבה מצוות
 67 מַעֲשִׂיּוֹת אַחֲרוֹת לֹא הָיָה מַעֲלָה כָּל כֹּךְ הִרְבָּה כַּחוֹת וּבַחֲיִינוּת שֶׁל
 68 הַנֶּפֶשׁ הַחַיִּינִית, כִּמוּ בְקִיּוֹם מִצּוֹת הַצִּדְקָה פֶּעַם אַחַת. וּכְכֹל שֶׁמִּבְרָרִים
 69 וּמוֹעִלִים יוֹתֵר אֶת הַנֶּפֶשׁ הַחַיִּינִית – מִקְרִיבִים יוֹתֵר אֶת הָאֱלוֹהִים, כִּפִּי
 70 שֶׁכֵּבֶר לַמִּדְנָה, שֶׁתְּכִלִּית יְמוֹת הַמִּשְׁחָה קְשׁוּרָה בַּהַעֲלָתָה הַנֶּפֶשׁ
 71 הַחַיִּינִית לְהַקְבִּ"ה. עַל כָּל פָּנִים מְבוֹאֵר, שֶׁבִּצְדָקָה יֵשׁ מַעֲלָה לְגַבִּי כָּל
 72 שָׂאֵר הַמִּצְוֹת, כּוֹלֵל גַּם מִצְוַת לִימוּד תּוֹרָה.

1 וַיְבֹרֶךְ - במה שהוֹסִיב, שמעלת המצוות המעשיות מתבטאת בכך
2 שעל ידן מתעלית הנפש החיננית, יוֹכֵן מֶה שֶׁהַפְּלִיגוֹ רַבּוֹתֵינוּ
3 וְזֵרוֹנָם לְרִבְכָּה¹² בְּמֵאֵד מֵאֵד בְּמַעֲלַת הַצִּדְקָה, וְאָמְרוּ
4 שֶׁ"שְׁקוּלָהּ בְּנֵגֶד כָּל הַמִּצְוֹת", וּבְכָל תַּלְמוּד יְרוּשְׁלָמִי הִיא -
5 מצות הצדקה, נִקְרְאת
6 בְּשֵׁם "מִצְוַת" סתם, -

1 כְּשֹׂאמִיִּם שֶׁאֵדָם עֹמֵד
2 לַעֲשׂוֹת מִצְוָה (סֵתֵם).
3 הַכוּנָה הִיא לַמִּצְוָה הַצִּדְקָה.
4 **כִּי כִּן הִיָּה הַרְגֵּל הַלְשׁוֹן**
5 **לִקְרֹא צִדְקָה בְּשֵׁם**
6 **"מִצְוָה" סֵתֵם,** – וְכֵל כִּן
7 לְמַד? מִפְּנֵי שֶׁהִיא – מִצְוָה
8 הַצִּדְקָה, עֶקֶר הַמִּצְוָה
9 מַעֲשִׂיּוֹת, וְעוֹלָה עַל בְּלִנְתָּהּ,
10 שֶׁכֵּלָן – כֹּל הַמִּצְוֹת
11 הַמַּעֲשִׂיּוֹת, הֵן רַק – כִּדִּי
12 לְהַעֲלוֹת נֶפֶשׁ הַחַיּוּנִית
13 לַה', שֶׁהִיא – הַנֶּפֶשׁ
14 הַחַיּוּנִית, הִיא הַמִּסְתַּמֶּת
15 אוֹתָהּ, וּמִתְלַבֶּשֶׁת בָּהֶן –
16 בַּמִּצְוֹת הַמַּעֲשִׂיּוֹת, לִיְחַלֵּל
17 בְּאֹרֶן אֵי־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא
18 הַמִּלְבָּשׁ בָּהֶן, – בַּמִּצְוֹת
19 הַמַּעֲשִׂיּוֹת. וּמִכִּיּוֹן שֶׁכֹּל
20 כּוּוֹנֶתָה וּמִטְרַתָּה שֶׁל מִצְוָה

27 היא בזה שהנפש החיונית מתלבשת באותה מצוה ומוקפת באור אֵין
28 סוף ברוך הוא שבמצוה – וְאֵין לָהּ מִצְוָה שֶׁנֶּפֶשׁ הַחַיּוּנִית
29 מִתְלַבֶּשֶׁת בָּהּ כֹּל כֹּךְ בְּכַמּוּצוֹת הַצִּדְקָה, – שהרי בצדקה
30 מתלבשת הנפש החיונית במדה גדולה בהרבה מאשר בכל שאר
31 המצוות המעשיות: שֶׁכָּבֹל הַמִּצְוֹת אֵין מִתְלַבֵּשׁ בָּהֶן רַק בֶּח אֶחָד
32 מִנֶּפֶשׁ הַחַיּוּנִית – כגון: כוח המעשה שבידי המניחה תפילין, או
33 המחזיקה באתרוג וכדומה, וגם זה רק בִּשְׁעַת מַעֲשֵׂה הַמִּצְוָה לְבַד,
34 אֲכָל בְּצִדְקָה שְׂאֵרֶם נֹתֵן מִיָּגִיעַ כִּפּוּי – שנותן צדקה מהכסף
35 שהרוויח מיגיעת כפיו, הרי כֹּל בֶּח נִפְשׁוֹ הַחַיּוּנִית מְלַבֵּשׁ בְּעִשִּׂית
36 מְלֻאכְתּוֹ אוֹ עֵסֶק אֲחֵר – שהשקיע בו כל כוח נפשו החיונית,

יום שלישי כ"ח אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מט, ומ"ש רז"ל שת"ת... עד עמ' מט, כמ"ש לעיל.

78 תואם למה שלמדנו זה עתה,
79 שצדקה היא למעלה משאר
80 כל המצות? - חֲנִינוּ מִפְּנֵי
81 שְׂתֵּלְמוּד תּוֹרָה הִיא כְּדָבוּר
82 וּמַחֲשֶׁבֶת, שֶׁחֵם - דִּיבוּר

ליקוטי אמרים

ומ"ש רו"ל שת"ת כנגד
כולם היינו מפני שת"ת היא בדבור ומחשבה שהם

73 וּמָה שְׁאֵמְרוּ רְבוּתֵינוּ
74 וְכוּנָם לְכִרְכָּה¹⁴
75 שִׁ"ת לְמוֹד תוֹרָה כְּנֶגֶד
76 בְּלִם", - גַּם כְּנֶגֶד מִצּוֹת
77 צִדְקָה. כִּי־צַד, אִיפּוֹא, הַדָּבָר

1 ומחשבה, לבושים הפנימיים של נפש החיונית. - שלא כ"מעשה"
 2 שהוא לבוש חיצוני - ורק על ידי לימוד התורה, מאיר אור התורה
 3 בלבושים הפנימיים, דבר שאינו יכול להיעשות על ידי מצוות אחרות:
 4 וגם - מעלה נוספת במצות לימוד התורה: מהותן ועצמותן של
 5 החיות הקמה-בינה-דעת
 6 מקליפת נגה שבנפש
 7 החיונית - נכללות בקדושה
 8 ממש כשעוסק בתורה
 9 בעיון ושבח - כשלומדים
 10 תורה בעמקות השכל, נתון
 11 אז השכל של הנפש החיונית
 12 בענין הנלמד, ועל ידי כך
 13 נהפכות בחינות חכמה
 14 בינה-דעת של קליפת נוגה
 15 (שבנפש החיונית), מהותן
 16 ועצמותן, לקדושה. שכן,
 17 כוח השכל המבין את הענין
 18 הנלמד, נעשה חלק מהמצוה
 19 של לימוד התורה. אף
 20 שבפרק י"ב למדנו,
 21 שה"בינוני" יכול להפוך
 22 לקדושה רק את הלבושים
 23 של הנפש הבהמית, ולא את
 24 עצמיות הנפש שהיא
 25 הכחות, כיצד, איפוא, אנו
 26 אומרים כאן שגם מהותן
 27 ועצמותן של הכחות נהפכות לקדושה? - ברם, אין בכך משום
 28 סתירה, שכן, בפרק י"ב מדובר אודות מדותיה של הנפש הבהמית,
 29 ואותן אין בידו של ה"בינוני" להפוך לקדושה. ואילו כאן מדובר
 30 אודות השכל, ואותו ביכולתו של ה"בינוני" להפוך לקדושה על ידי
 31 לימוד תורה. להלן יסביר רבנו הזקן את הסיבה להבדל זה שבין
 32 המדות לשכל: ואף שמחותן ועצמותן של המדות: חסר גבורה
 33 תפארת כו' - לא יכלו להם הבינונים להפכם לקדושה, - כיצד,
 34 איפוא, אנו אומרים כאן, שמדות ועצמות שכל נפש הבהמית נכלל
 35 בקדושה? הנינו משום שהרע - של הקליפה, חזק יותר במדות
 36 מהקמה-בינה-דעת, מפני יניקתן - של המדות, שם מתקדשה
 37 יותר, - מאשר המוחין, כידוע ליודעי ת"ן: - לומדי תורת הקבלה
 38 (ח"ן - חכמה נסתרת). (כי עיקר ענין "שבירת הכלים" היה במדות.
 39 ולכן קשה יותר לברר ולהפוך לקדושה את הרע שבמדות). ואילו את
 40 הרע של המוחין והשכל, יכול ה"בינוני" להפוך לקדושה, על ידי
 41 לימוד תורה מתוך עיון ושכל, ולכן, "תלמוד תורה כנגד כולם" - מפני
 42 שעל ידי תורה מהפכים את השכל של הנפש הבהמית לקדושה. זאת
 43 - נוסף על המעלה האמורה, ועוד אחת, - יש מעלה נוספת, והיא
 44 העולה על כלל, במעלת עסק תלמוד תורה על כל המצוות,
 45 על פי מה שנתבאר לעיל - בפרק כ"ג, בשם התקונים, - "תיקוני

ליקוטי אמרים

לבושים הפנימי של נפש החיונית וגם מהותן ועצמותן של בחי' חב"ד מקליפת נוגה שבנפש החיונית נכללות בקדושה ממש כשעוסק בתורה בעיון ושכל ואף שמהותן ועצמותן של המדות חג"ת כו' לא יכלו להם הבינונים להפכם לקדושה היינו משום שהרע חזק יותר במדות מבחב"ד מפני יניקתן שם מהקדושה יותר כידוע לי"ח: זאת ועוד אחרת והיא העולה על כולנה במעלת עסק ת"ת על כל המצו' ע"פ מ"ש לעיל בשם התיקוני' דרמ"ח פיקודין הן רמ"ח אברי' דמלכא וכמו באדם התחתון ד"מ אין ערוך ודמיון כלל בין החיות שברמ"ח איבריו לגבי החיות שבמוחין שהוא השכל המתחלק לג' בחי' חב"ד ככה ממש ד"מ להבדיל ברבבות הבדלות לאין קץ בהארת אור א"ס ב"ה המתלבשות במצות מעשיות לגבי הארת אור א"ס שבבחי' חב"ד שבחכמת התורה איש איש כפי שכלו והשגתו. ואף שאינו משיג אלא בגשמיות הרי התורה נמשלה למים שיורדים ממקום גבוה כו' כמ"ש לעיל

זוהר, דרמ"ח פיקודין הן רמ"ח אבריו דמלכא, - רמ"ח (248) 46
 מצוות העשה הן רמ"ח אברי המלך. וכשם שכל אבר הוא כלי לכוון 47
 של הנפש, כך כל מצוה היא כלי להמשכת הרצון העליון. ברם, ביחס 48
 לתורה, כתוב ב"תיקוני זוהר", ש"אורייתא וקודשא בריך הוא כולא 49
 חד", תורה והקב"ה הם דבר 50
 אחד ממש (ולא כמו 51
 "אברים"), וכפי שיתבאר 52
 להלן ההבדל שבין מצוות 53
 לתורה. וכמו דרמ"ח אברי' 54
 התחתון, דרמ"ח אברי' 55
 ערוך ודמיון כלל בין החיות 56
 שברמ"ח אבריו לגבי 57
 החיות שבמוחין, שהוא 58
 השכל המתחלק לשלש 59
 בחינות: הקמה-בינה-דעת 60
 - שכן, אבר, שהוא חלק 61
 מגוף האדם, אמנם מאוחד 62
 עם הנפש המחיה את הגוף - 63
 אך עם זאת הם שני דברים 64
 שונים ונפרדים. שונה הדבר 65
 ביחס לשכל ונפש, כי השכל 66
 הוא התפשטות וחלק מן 67
 הנפש, והתאחדותו עם 68
 הנפש הוא (שלא כמו שני 69
 דברים נפרדים המתאחדים, 70
 אלא) התאחדות של חלקים 71
 של דבר אחד. הבדל זה שבין האברים לשכל אצל האדם, משמש 72
 כמשל על ההבדל שבין מצוות לתורה. בכה ממש דרמ"ח אברי' 73
 להבדיל ברבבות הבדלות לאין קץ, - בין הדברים כפי שהם באדם 74
 לבין כמו שזה למעלה, ההבדל שישנו תפארת אורייתא-סוף פקוד 75
 הוא המתלבשות במצוות מעשיות לגבי הארת אורייתא-סוף 76
 שבבחינת הקמה-בינה-דעת שבחכמת התורה, איש איש כפי 77
 שכלו והשגתו. - עד כמה שהוא משיג ומבין בתורה - באותה מדה 78
 מתאחד שכלו עם הקב"ה, באופן היחוד של התאחדות השכל עם 79
 הנפש. בכך נעלה תורה משאר כל המצוות המעשיות, כולל מצות 80
 הצדקה, שהיחוד עם הקב"ה על ידי לימוד תורה, הוא התאחדות 81
 נעלה בהרבה מאשר היחוד שעל ידי מצוות מעשיות. ואף שאינו 82
 משיג - את התורה, אלא בגשמיות - הוא משיג את התורה רק כפי 83
 שהיא מלוכשת בענינים גשמיים, כמו "שנים אווזין בטלית" או 84
 "המחליף פרה בחמור", הרי התורה נמשלה למים, שיורדים 85
 ממקום גבוה כו', - למקום נמוך. שגם בירידתם למטה הם נשארים 86
 אותם מים כמו שהיו במקום הגבוה; כך גם ביחס לתורה, שגם אחרי 87
 שירדה ונתלבשה בענינים גשמיים - מלוכשת עצמיות חכמתו ורצונו 88
 של הקב"ה, באותם ענינים גשמיים בהם ירדה התורה, כמו שנתבאר 89
 לעיל. - בפרק ד'. 90

יום רביעי כ"ט אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מט, ואעפ"כ ארו"ל לא... עד עמ' 98, באריכות.

ליקוטי אמרים

1 וְאִתְּעַלְפִּיכֶן - למרות מעלת לימוד התורה לגבי המצוות, שעל
2 ידי לימוד תורה ההתאחדות עם הקב"ה היא למעלה בהרבה מאשר
3 על ידי מצוות מעשיות, בכל זאת, אִמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְזָכוֹנֵם
4 לְבִרְכָּהּ¹⁵: "לֹא הַמְדִּישׁ עֵקֶר אֱלֹא הַמַּעֲשֵׂה", - קיומן של המצוות
5 המעשיות, וְהַיּוֹם - בחי
6 העולם הזה, לַעֲשׂוֹתָם
7 בְּתִיבָה¹⁶, - שהעיקר הוא
8 קיום המצוות בפועל,²
9 וּמִבְּמַלְיָן תִּלְמוּד תּוֹרָה³
10 לְקִיּוֹם מִצְוַת מַעֲשִׂית⁴
11 בְּשֵׁאִי אֲפֻשֶׁר לַעֲשׂוֹתָהּ עַל⁵
12 יְדֵי אֲחֵרִים, מִשּׁוּם כִּי זֶה -
13 קיום מצוות מעשיות, כָּל -
14 תכליתו של הָאָדָם וְתִבְלִית⁸
15 בְּרִיאָתוֹ וְיִדְרָתוֹ - של
16 הנשמה, לְעוֹלָם הָהָא¹⁰
17 לְהִיטֵל לֹא יִתְבָּרַךְ הַיָּדֵה¹¹
18 בְּתַחְתּוֹנִים דְּנֻקָּא, -
19 בעולמות ובנבראים
20 הַתַּחְתּוֹנִים, לְאַהֲבָא
21 חֲשׂוֹכָא לְנִהוּרָא, - להפוך את חושך העולם הזה לאור הקדושה,
22 וְיִמְלָא - על ידי כך, כְּבוֹד ה' אֵת כָּל הָאֶרֶץ הַנִּשְׁמִית דְּנֻקָּא,
23 - דוקא, וְיִרְאוּ כָל בָּשָׂר יִתְחַיּוּ, - את האור האלקי, בְּנוֹכַח לְעִיל.
24 - בפרק לו. כלומר, התכלית של "דירה בתחתונים" מתבצעת
25 בעיקר על ידי מצוות מעשיות. ולכן, כשמדובר אודות מצוה מעשית
26 שאיננה יכולה להיעשות על ידי אחר - צריכים גם לבטל לימוד
27 תורה, כדי שעל ידי קיום המצוה תתבצע כוונת הקב"ה להיות לו
28 דירה בתחתונים. ברם, כשאותה מצוה יכולה להיעשות על ידי אחר,
29 הרי תתבצע כוונת הקב"ה ב"דירה בתחתונים", וכל ההבדל נוגע רק
30 לשאלה אם הוא יקיים את המצוה ובנפשו הוא תאיר ההמשכה
31 הנמשכת על ידי אותה מצוה - הרי בקשר לכך, גוברת מעלת לימוד
32 התורה. שכן, על ידי לימוד התורה מגיע האדם הלומד לדרגת
33 המשכה נעלית יותר ולהתאחדות הנפש גדולה יותר עם אלקות.
34 ולכן עליו אז לא לבטל מלימוד תורה בגלל קיום המצוה. ובלשון
35 ה"תניא": מַה שֵׁאִין בֶּן בְּשֵׁאֲפֻשֶׁר לַעֲשׂוֹתָהּ - את המצוה, עַל יְדֵי
36 אֲחֵרִים - שאז אֵין מִבְּמַלְיָן תִּלְמוּד תּוֹרָה, - לשם קיום מצוה, אִם
37 שֶׁכָּל הַתּוֹרָה אֵינָה אֱלֹא פְרוּשׁ הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, - ובכל זאת,
38 אסור לבטל לימוד תורה כדי לקיים מצוה שיכולה להיעשות על ידי
39 אחר, וְהֵינּוּ, מִשּׁוּם שֶׁהָיָא - תורה, בְּחִינַת חֻכְמָה בִּינְיָה דְּעֵת שֶׁל
40 אֵין-סוּף פְּרוּדֵיהּ, וּבְעֶסְקוֹ בָּהּ - בתורה, הוא מְמַשֵּׂה עָלָיו
41 אור-אֵין-סוּף פְּרוּדֵיהּ בִּיתֵר שֶׁאֵת וְהָאֶרֶץ גְּדוּלָּה לְאֵין קֵץ
42 מִהָאֶרֶץ וְהַמִּשְׁכָּה עַל יְדֵי פְקוּדִין - שהוא ממשיך על נפשו על
43 ידי מצוות, שֶׁהֵן אֲבָרִין דְּמִלְכָּא. - אברי המלך. הערת כ"ק אדמו"ר
44 שליט"א: "ע"פ הנ"ל במצוות - עיקר התועלת בירור הגוף והעולם,

45 בת"ת יחוד הנפש, ועפ"ז יובן ז"ש. כלומר: לפי האמור, שעיקר
46 התועלת במצוות הוא בירור הגוף והעולם, ועיקר התועלת בתלמוד
47 תורה הוא יחוד הנפש - יובן מאמרו של רב ששת, כדלהלן: וְזֶהוּ
48 שֵׁאֲמַר רַב שְׁשֵׁת¹⁷: "חֲרָאִי נַפְשָׁאִי, לָךְ קָרְאִי לָךְ תְּנָאִי", - שמדוי
49 נפשי, בשבילך אני לומד
50 מקרא, בשבילך אני לומד
51 משנה. שכן, בשביל הנפש,
52 היחוד שעל ידי תורה -
53 מקרא ומשנה - הוא למעלה
54 מהיחוד שעל ידי מצוות,
55 ולכן הוא אומר לנפשו,
56 שבשבילה הוא לומד מקרא
57 ומשנה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב
58 בְּמִקְוֵם אַחֵר בְּאַרְיִכוֹת¹⁸:
59 - מעלת יחוד הנפש הבאה
60 על ידי תורה. עד כאן הסביר
61 רבנו הזקן שהמשכת אור
62 אין סוף ברוך הוא על נפש
63 האדם עצמה, הבאה על ידי
64 לימוד תורה, היא למעלה
65 בהרבה מאשר על ידי קיום מצוות. להלן יסביר רבנו הזקן (כלשון
66 כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערה) "ענין נעלה בהרבה יותר - שבת"ת
67 לגבי מצות שבהמשכת האור"ס שעי"ת דוקא מצינו חידוש שנק'
68 קריאה (משא"כ - במצות) - פי' שקורא בו' (שלמעלה מאור). ולא
69 עוד - אלא שאפילו לגבי קריאה סתם - יש מעלה בת"ת, וז"ש לכל
70 קוראיו גו' באמת בו' - היינו בנוגע לפעולת ההמשכות". כלומר:
71 רבנו הזקן מסביר עתה ענין הרבה יותר נעלה שיש בלימוד תורה
72 לגבי מצוות, והוא - שבהמשכה מאור אין סוף הנמשכת על ידי
73 תורה דוקא, מוצאים אנו חידוש, שהיא נקראת בשם "קריאה" (מה
74 שאין כן במצוות). כמו שאדם קורא לחברו שיבוא אליו עם ה"עצם"
75 שלו - כך גם על ידי תורה קוראים וממשיכים עצמות אור אין סוף
76 ברוך הוא (שלמעלה מהאור שממשיכים על ידי מצוות); ולא זו
77 בלבד, אלא שבקריאה עצמה ישנה "קריאה" סתם - והיא נגרמת
78 על ידי תפילה; ולעומת זה, הקריאה שעל ידי תורה היא נעלה
79 יותר, בכך שהיא נקראת קריאה באמת. זוהי כוונת הפסוק: "קרוב
80 ה' לכל קוראיו" המוסב על קריאה סתם, ואילו המשך הפסוק: "לכל
81 אשר יקראוהו באמת" מוסב על קריאה נעלה יותר, באמת, וזה בא
82 על ידי תורה - ומעלת הקריאה באמת (שעל ידי תורה) לגבי
83 קריאה סתם, היא בנוגע לפעולה - להמשכות הנמשכות על ידי כך.
84 וכפי שהרבי שליט"א מציין למאמרו של רבנו הזקן על הפסוק
85 ב"סידור", שם מוסבר ההבדל, שעל ידי קריאה סתם (תפלה)
86 ההמשכה היא בענינים גשמיים: רפואה לחולים, ברכת השנים,
87 וכדומה, ואילו על ידי קריאה באמת (תורה) ההמשכה היא רוחנית
88 ובפנימיות הנשמה.

יום חמישי א' ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 98, והנה המשכה והארה זו... עד עמ' 98, [פ' כ"ג].

33 דהיינו שְׁקוּרָא - וממשיך לְהַקְדוּשׁ-בְּרִיָּהּ הוּא עַל יְדֵי הַתּוֹרָה
34 דְּנִקְיָא, לְאִפּוּקִי - לשלול את המשמעות של "קראוהו באמת"
35 שהיא הכוונה מִי שְׁקוּרָא אוֹתוֹ שְׁלֵא עַל יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה, אֲלֵא
36 צוּעֵק בְּדִ: אֲבָא! אֲבָא! - כלומר בעבודת התפילה שיהודי צועק

וקורא בתפילתו "אבא

38 אבא", מצד אהבתו להקב"ה

39 - הנה ההמשכה שהוא

40 ממשיך, אינה דומה

41 להמשכה הבאה על ידי

42 הקריאה של תורה. וְכֵּמָּה

43 שְׁקוּבֵל עָלָיו הַנְּבִיא²²:

44 "וְאִין קוּרָא בְּשִׁמְךָ בּוֹ, -

45 והערת כ"ק אדמו"ר

46 שליט"א: "דהול"ל יאין

47 קוראך" או 'קורא אותך'

48 ומזהו הדיוק 'בשמך'.

49 כלומר: היה עליו לומר

50 "ואין קוראך" או "קורא

51 אותך" - שאין מי שקורא

52 אותך; מזה, איפוא, הדיוק

53 של "בשמך" (שזה מורה

54 שכאילו אכן קוראים

55 להקב"ה, אלא שאין קוראים

56 אליו בשמו, "בשמך"). אלא הכוונה, שהנביא קובל שאין מי שיקרא

57 אותך בשמך, היינו על ידי תורה, שכן, כל התורה היא הרי שמותיו

58 של הקב"ה, וְכֵּמָּה שְׁפָתַיִם בְּמִקּוֹם אֶחָד. וּמִזֶּה יִתְבַּרְּן הַמְּשָׁבִיל,

59 לְהַמְשִׁיךְ עָלָיו יִרְאָה גְּדוּלָּה - מכאן יכול מי שמתבונן להשרות

60 על עצמו יראה גדולה מן הקב"ה, בְּשַׁעַת עֶסֶק הַתּוֹרָה, - מכיון

61 שעל ידי לימוד תורה הוא ממשיך אליו, כביכול, את הקב"ה, כמו,

62 למשל, בשעה שהוא קורא אליו אדם אחר - הרי שזה צריך

63 להמשיך עליו יראה גדולה מן הקב"ה, בשעה שהוא לימוד תורה,

64 בְּמֹו שְׁתַּחֲבָּא לְעִיל [פֶּרֶק בנ]²³:

1 ובלשון רבנו הזקן: וְהֵנָּה, הַמְשָׁכָה וְהָאֲרָה זֶה, שְׁתַּחֲבָּא מִמְּשִׁיךְ
2 וּמֵאִיר מִהָאֲרָת אֲוִיר־סוּף בְּרִיָּהּ הוּא עַל נַפְשׁוֹ, וְעַל נַפְשׁוֹת
3 כָּל יִשְׂרָאֵל, הִיא הַשְׂכִּינָה, בְּנִסְתַּת יִשְׂרָאֵל, מְקוֹר כָּל נִשְׁמוֹת
4 יִשְׂרָאֵל בְּמֹו שְׁתַּחֲבָּא לְקָמָן, - בפרק מ', שעל ידי תורה ממשיך

5 אדם הארת אור אין סוף

6 ברוך הוא, לא רק על נפשו

7 הוא, אלא גם על נפשות כל

8 ישראל, מכיוון שההמשכה

9 היא במקור נשמות ישראל

10 שהיא השכינה - והמשכה

11 זו הנמשכת על ידי עֶסֶק

12 הַתּוֹרָה - נִקְרָאת בְּלִשׁוֹן

13 "קְרִיאָה", - ככתוב: "קוּרָא

14 בַּתּוֹרָה", - אדם הלומד

15 תורה נקרא "קורא בתורה",

16 שמשמעו, קריאת והמשכת

17 ה"עצם" של הנקרא, פְּרוּשׁ

18 שְׁעַל יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה

19 קוּרָא לְהַקְדוּשׁ-בְּרִיָּהּ הוּא

20 לְבּוֹא אֵלָיו, בְּכִיכּוּל,

21 בְּאֶדָם הַקּוּרָא לְחִבְרוֹ

22 שְׂיָבֵא אֵלָיו, וְכֵּן קָמָן

23 הַקּוּרָא לְאִבּוֹ לְבֹא אֵלָיו

24 לְהִיטֵת עִמּוֹ בְּצִוְיָתָא הָרָא, - ביחד אתו, וְלֹא לְפָרֵד מִמֶּנּוּ וְלִשְׁאֵר

25 יְחִידֵי חֵם וְשָׁלוֹם. - כך גם על ידי תורה; ישנם יהודים המוכתרים

26 כ"אחים ורעים" להקב"ה - וביחס אליהם מובא כאן המשל מאדם

27 הקורא לחברו, וישנם יהודים שהם בדרגת "בן" לגבי הקב"ה -

28 וביחס אליהם ה"קריאה בתורה" היא כבן הקורא לאביו. וְהִוּוּ

29 שְׁפָתַיִם¹⁹: "קְרִיב ה' לְכָל קוּרְאָיו לְכָל אֲשֶׁר יִקְרְאוּהוּ בְּאֵמֶת",

30 - הקב"ה קרוב (א) לכל אלה שקוראים אליו - (ב) לכל אלה

31 שקוראים אליו באמת²⁰, "וְאִין אֵמֶת אֱלֹא תוֹרָה"²¹, - כלומר: ישנה

32 קריאה סתם: "לכל קוראיו", וישנה קריאה "באמת" - על ידי תורה;

19. תהלים קמה, יח. 20. הסימון א) וב) משל כ"ק אדמו"ר שליט"א, שהעיר על כך שזהו: "עפמשנ"ת סנהדרין לט, רע"ב. ובסידור על פסוק

זה". 21. תנא דבי אלי' זוטא, כא. 22. ישעי' סד, ו. 23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו מובן כלל - כי אדרבה - עיקר היראה

גדולה באה מהתבוננות דכאן - סיום פ' זה - שבא חברו וכו' ממש, משא"כ בפכ"ג - שהוא רק מהמשכת רצה"ע ואור (נעלה). ועכצ"ל דפי'

כמש"ל פכ"ג - הוא להוכיח (1) שצ"ל יראה (גדולה) בשעת עסק התורה [אף שלכאורה השכלה ויראה (וכיווץ) - הפכיים]. ועוד (2) ש'מזה

(מת"ת) יתבונן' - שת"ת טפל ומשמש בכדי להמשיך בו - וכמ"ש בספכ"ג: (1) ויצונו ה' את וכו' ליראה. (2) שהתורה תרעא לדרתא". כלומר:

לכאורה לא מובן כלל מה שרבונו הזקן מציין כאן למה מדובר בפרק כ"ג, שהרי, אדרבה - עיקרה של היראה הגדולה בא מההתבוננות המבוארת

כאן, בסוף פרק זה, שעל ידי לימוד תורה ממשיך ומביא אדם כביכול, את הקב"ה ממש אליו למטה, כמו החבר הבא אליו על ידי שהוא קורא

לו; ואילו בפרק כ"ג מדובר רק על המשכת הרצון העליון ואור נעלה על ידי תורה, מדוע, איפוא, מציין רבנו הזקן ומקשר את הענין המדובר

כאן למה שנתבאר בפרק כ"ג? - מסביר הרבי שליט"א, שמן ההכרח לומר שפירוש ההוספה "כמ"ש לעיל פרק כ"ג" הוא: (א) להוכיח ולהדגיש

שצריכה להיות יראה (גדולה) בשעת לימוד התורה (שכן, לכאורה אפשר הרי לחשוב שבשעת הלימוד עצמו אין משום מעלה ביראה, כי יראה

מביאה לכיווץ, דבר הנוגד להשכלה ולהבנה כשלומדים ענין בתורה. - לכן מביא רבנו הזקן מפרק כ"ג, שם מוסבר שמן ההכרח שתהיה יראה

גדולה בשעת לימוד התורה. (ב) מה שמדובר כאן שמלימוד התורה יתבונן האדם להמשיך יראה גדולה, הכוונה להתבונן שתלמוד-תורה הוא

"טפל" (ליראה) ומשמש כמכשיר להמשכת היראה, וכפי שמוסבר בסוף פרק כ"ג מהפסוק "ויצונו ה' את כל החוקים ליראה את ה'": (א) שהתכלית

של "ויצונו" של כל חוקי התורה, היא - "ליראה"; (ב) שהתורה נקראת "תרעא לדרתא" ליראה, כלומר: התורה היא כשער לגבי היראה, שהוא

דבר טפל לבית - ועל כך מדובר בסוף פרק כ"ג.

יום שישי ב' ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 98, פרק לח והנה... עד עמ' נ, כל חי.

39 וּבְרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל תְּפִלַּת שְׁמוֹנֶה עָשָׂר¹, - שאם לא כיוונו
40 בהן, לא יוצאים ידי חובה גם בדיעבד, וּבְרָאִיתָא [בְּרִישׁ פֶּרֶק ב
41 דְּבִרְכּוֹת]: - וכמו שאנו מוצאים בתחילת פרק שני במסכת ברכות²:
42 "עַד כָּאֵן מִצְוֹת בְּזוֹנָה - עד סוף פסוק ראשון של קריאת שמע
43 המצוה היא בעיקר הכוונה,
44 מִכָּאֵן וְאֵילָף - בשאר
45 פסוקי קריאת שמע, מִצְוֹת
46 קְרִיאָה וְכוּ". - ויוצאים
47 בהם ידי חובה בדיבור, גם
48 אם חסרה הכוונה. -
49 לכאורה יש לשאול: מדוע
50 לא תהינה, כוונה ומחשבה
51 (בלי דיבור), טובות כל כך
52 כמו דיבור בלי כוונה? -
53 אלא, לפי מה שלמדנו
54 במעלת הדיבור, הדבר
55 מוסבר. וְהִנֵּנוּ, מִשּׁוּם
56 שֶׁהַנִּשְׁמָה אֵינָה צְרִיכָה
57 תִּקּוּן לְעֲצָמָה בְּמִצְוֹת, רַק
58 - עֵינֵן הַמִּצְוֹת בֹּא כִּי
59 לְהַמְשִׁיךְ אוֹר - להביא

1 פֶּרֶק לַח. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, מעלת המצוות המעשיות
2 והמצוות התלויות בדיבור, שעל ידן מתעלה הנפש החיונית לקדושה.
3 שכן, המצוות שבמעשה ושבדיבור, נעשות בכוח הנפש החיונית, המחיה את
4 האברים הגשמיים (כלי הביצוע של המצוות) ובכוח מוצאות הפה והלשון וכו'
5 הגשמיות, שעל ידן באות דיבורי
6 התורה והתפילה לידי ביטוי.
7 ומכיון שתכלית ירידת הנשמה
8 למטה היא, הרי, לא בשביל
9 הנשמה עצמה, כי אם, כדי לתקן
10 ולהעלות את הנפש החיונית
11 והגוף - הדבר מושג על ידי
12 מצוות מעשיות ועל ידי המצוות
13 שבדיבור.
14 וְהִנֵּה, עִם כָּל הַנִּזְכָּר לְעֵיל,
15 - אודות מעלת המצוות
16 שבמעשה ושבדיבור, שעל
17 ידן מתעלה הנפש החיונית
18 לקדושה, יוֹכֵן הֵיטֵב פֶּסֶק
19 הַהֲלָכָה הַעֲרוּכָה בַּתְּלֵמֹד
20 וּפּוֹסְקִים דְּ"הֶרְהוּר לֹאוּ
21 בְּדִבּוּר דְּמִי", - ש"הרהור"

ליקוטי אמרים

פרק לח והנה עם כל הנ"ל יוכן היטב פסק ההלכה הערוכה בתלמוד ופוסקי' דהרהור

לֹאוּ כְּדִבּוּר דְּמִי וְאֵם קָרָא ק"ש בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ וּבִלְבּוֹ לְכַד
בְּכָל כַּח כּוּוֹנָתוֹ לֹא יֵצֵא יְדֵי חוּבָתוֹ וְצָרִיךְ לַחְזוֹר וּלְקַרְוֹת
וְכֵן בְּבִרְכַּת הַמּוֹזֵן דְּאוֹרִייתָא וּבִשְׁאֵר בְּרִכּוֹת דְּרַבְנָן
וּבְתַפְלִי וְאֵם הוֹצִיא בְּשַׁפְתּוֹ וְלֹא כִּיּוֹן לְכּוֹ יֵצֵא יְדֵי חוּבָתוֹ
בְּדִיעַבְדּוֹ וְאֵין צָרִיךְ לַחְזוֹר לְכַד מִפְּסוּק רִאשׁוֹן שֶׁל ק"ש
וּבְרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל תְּפִלַּת שְׁמוֹנֶה עָשָׂר וּכְדִאִי'
[בְּרַפ"ב דְּבִרְכּוֹת] ע"כ מִצְוֹת כּוּוֹנָה מִכָּאֵן וְאֵילָף מִצְוֹת
קְרִיאָה וְכוּ', וְהִינּוּ מִשּׁוּם שֶׁהַנִּשְׁמָה אֵינָה צְרִיכָה
תִּקּוּן לְעֲצָמָה בְּמִצְוֹת רַק לְהַמְשִׁיךְ אוֹר לְתַקֵּן נִפְשׁ
הַחַיּוֹנִית וְהַגּוֹף ע"י אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר שֶׁהַנִּפְשׁ מְדַבֵּר בָּה'
מוֹצִאוֹת הַפֶּה וְכֵן בְּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁהַנִּפְשׁ עוֹשֶׂה
בִּשְׁאֵר אַבְרֵי הַגּוֹף: אֵךְ אַעפ"כ אִמְרוּ תְּפִלָּה אוֹ שֹׁאֵר

22 (מחשבה) אֵינוֹ נֶחֱשֵׁב כְּמוֹ דִּבּוּר, וְאֵם קְרִיאָה קְרִיאָה שְׁמַע
23 בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ וּבִלְבּוֹ לְכַד - גַּם אִם עָשָׂה זֹאת בְּכָל בֶּחַ בְּזוֹנָתוֹ - לֹא
24 יֵצֵא יְדֵי חוּבָתוֹ, - בְּקְרִיאַת שְׁמַע, עַל יְדֵי הַרְהוּר וּבְעֵינֵי קְרִיאַת
25 שְׁמַע עַל כָּל כּוּוֹנוֹתֶיהָ, וְצָרִיךְ לַחְזוֹר וּלְקַרְוֹת, - וּלְבַטֵּא אֶת מַלּוֹת
26 קְרִיאַת שְׁמַע בְּפִיו; וְכֵן בְּבִרְכַּת הַמּוֹזֵן² דְּאוֹרִייתָא³, - [אף שלא
27 נֶאֱמַר בָּהּ וּדְבַרְתָּ בָּם כְּמוֹ בְּקְרִיאַת שְׁמַע]⁴ - אף שֶׁלִּגְבֵי בְּרִכַּת הַמּוֹזֵן
28 לֹא נֶאֱמַרָה בְּתוֹרַת הַלְשׁוֹן "וּדְבַרְתָּ", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּקְרִיאַת שְׁמַע;
29 לְמַרְוֹת זֹאת, הַדִּין הוּא, שֶׁאֵין יוֹצֵאִים יְדֵי חוּבָת בְּרִכַּת הַמּוֹזֵן בְּהַרְהוּר
30 בְּלִבָּד, אֲלֵא מִן הַהִכָּרָה לְבַטָּא בְּדִבּוּר דּוּקָא, וּבְשֹׁאֵר בְּרִכּוֹת⁵ -
31 [אף שֶׁהֵם רַק¹⁴] דְּרַבְנָן, - וְכֵן גַּם בִּשְׁאֵר בְּרִכּוֹת, אֵף שֶׁהֵן רַק מְדַרְבְּנָן,
32 וּבְרַפְּפָלָה⁶; - [אף שֶׁהִיא "עֲבוּדָה שְׁלֵבָל"¹⁴] - עֲבוּדָה עִם הֵלֵב וּבְתוֹךְ
33 הֵלֵב. בְּכָל זֹאת, מִן הַהִכָּרָה, שֶׁהַתְּפִלָּה תִּהְיֶה בְּדִבּוּר דּוּקָא, וְלֹא
34 יוֹצֵאִים יְדֵי חוּבָה עַל יְדֵי הַהַרְהוּר בְּלִבְ עֵינֵי הַתְּפִלָּה⁷. וְאֵם -
35 וְלַעֲוֹמֵת זֶה, אִם הוֹצִיא בְּשַׁפְתּוֹ - אֶת מַלּוֹת קְרִיאַת שְׁמַע אוֹ בְּרִכַּת
36 הַמּוֹזֵן אוֹ בְּרִכּוֹת אוֹ תְּפִלָּה, וְלֹא בְּזֵן לְבֹ - יֵצֵא יְדֵי חוּבָתוֹ
37 בְּדִיעַבְדּוֹ, - אֵף שֶׁלְּכַתְּחִילָה צְרִיכִים גַּם לְכוּן, וְאֵין צָרִיךְ לַחְזוֹר, -
38 כְּדִי לומר אוֹתָן בְּכוּוֹנָה, לְכַד מִפְּסוּק רִאשׁוֹן שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע⁸,

לְעוֹלָם הַזֶּה אֶת הָאוֹר הָאֱלֹקִי וּבְכֵן לְתַקֵּן נִפְשׁ הַחַיּוֹנִית וְהַגּוֹף, -
זֹאת, עַל יְדֵי אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר שֶׁהַנִּפְשׁ מְדַבֵּר בָּהּ מוֹצִאוֹת
הַפֶּה, - הַגְּשְׁמִיּוֹת, וְכֵן בְּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁהַנִּפְשׁ עוֹשֶׂה בְּשֹׁאֵר
אֲבָרֵי הַגּוֹף: - מִתְּעַלִּים עַל יְדֵי כֵךְ הַנִּפְשׁ הַחַיּוֹנִית וְהַגּוֹף. וּמִכִּיּוֹן,
כְּפִי שֶׁהוֹסֵר - שֶׁהַתְּכִלִּית⁹ הִיא בְּשִׁבְלִי הַנִּפְשׁ הַחַיּוֹנִית וְהַגּוֹף, הִרִי
בְּכָל הַמִּצְוֹת שְׁבַדִּיבּוּר, אֵינֵן עוֹזְרוֹת הַכוּוֹנָה וְהַמַּחֲשָׁבָה בְּהֵן בְּלִבָּד,
דְּבַר שֵׁשׁ לוֹ שִׁיכּוֹת לְנִפְשׁ הָאֱלֹקִית, אֲלֵא מִן הַהִכָּרָה שִׁיחִיהָ כֵּאֵן
דִּבּוּר, וּמִטַּעַם זֶה יוֹצֵאִים יְדֵי חוּבָה בְּדִיעַבְדּוֹ בְּדִבּוּר בְּלִי כּוּוֹנָה
וּמַחֲשָׁבָה. שְׁכֵן, עַל יְדֵי מַעֲשֶׂה וּדְבִיבּוּר דּוּקָא, מַעֲלִים וּמִתְקַנִּים אֶת
הַנִּפְשׁ הַחַיּוֹנִית וְהַגּוֹף. עַד כֵּאֵן (הַחֵל מִפֶּרֶק ל"ה) לְמַדְנוּ עַל הַמַּעֲלָה
הַגְּדוּלָּה שֶׁבְּ"לַעֲשׂוֹתוֹ", שֶׁכָּל הַתְּכִלִּית טְמוּנָה בְּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת. שְׁכֵן,
כֵּאֲמוֹר, כְּדִי שֶׁתִּבְצַע כּוּוֹנָה הַקְּב"ה בְּבִרְיַת הַעוֹלָמוֹת, שֶׁתִּהְיֶה לוֹ
יִתְבָּרַךְ "דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים", שֶׁבְּעוֹלָם הַזֶּה הַגְּשְׁמִי תִּהְיֶה "דִּירָה", מִקּוֹם,
לְהַתְּגַלּוֹת אוֹר אֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא - הִרִי זֶה בֹּא עַל יְדֵי מִצְוֹת
מַעֲשִׂיּוֹת דּוּקָא, אוֹ מִצְוֹת שְׁבַדִּיבּוּר הַנֶּחֱשֵׁב לְמַעֲשֶׂה. כִּי, עַל יְדֵי כֵךְ,
מִתְּבַרְרֵת הַחַיּוֹת שֶׁל הַנִּפְשׁ הַחַיּוֹנִית וְהַגּוֹף, הַבֹּאָה מִקְּלִיפַת נֹגֶה,
וְעוֹלָה לְקַדּוּשָׁה. וְעַל יְדֵי הַעֲלָאתָהּ שֶׁל קְלִיפַת נֹגֶה, תִּתְּבַטְּלֶנָּה

1. ברכות כ, ב. שו"ע או"ח סימן סב סעיף ג. 2. רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"א. 3. שו"ע שם, סימן קפה, סעיף ב. 4. לשון כ"ק אדמו"ר שליט"א.
5. שו"ע שם, סימן רי, סעיף ג. 6. שם, סימן קא, סעיף ב. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והנה הנ"ל בפ"ע ל"ק כלל - כי אין שייך להקשות
למה ציווה ה' מצוה לדבר ג"כ, כמו של"ק למה ציווה לעשות כו' אבל צריך הבנה (היטב) - למה במצוה ששייך בה ב' הענינים, דבור וכוונה,
דינם הפכי". כלומר: דבר זה כשלעצמו לא היה קשה כלל, שהרי לא שייך לשאול מדוע ציווה הקב"ה מצוה של לדבר גם, כשם שלא שייך
לשאול מדוע ציווה הקב"ה לעשות מצוה מעשית; אלא מה שיש להבין הוא מדוע במצוה ששייכים בה שני הענינים של דיבור וכוונה, - דינם
הפכי: בדיבור בלא כוונה - יוצאים ידי חובה, ואילו בכוונה בלא דיבור - לא יוצאים ידי חובה; וזאת מסיים רבנו הזקן: ואם הוציא בשפתיו...
8. שו"ע שם, סימן ס, סעיף ה. 9. שם סימן קא, סעיף א. 10. יג, ב.

אותו. כך, ויותר מכך, ישנו בגוף של עצם חי – ובכל זאת, אין
השוואה וחס כלל בין האור והחיות שבנשמה: **וְאֵף־עַל־פִּי־כֵן אֵין**
עֶרְךָ וְדִמְיוֹן כָּלֵל בֵּין בְּחִינַת אֹר וְחַיִּית הַמַּאִיר בְּגוֹף לְגַבִּי
בְּחִינַת אֹר וְחַיִּית הַמַּאִיר בְּנִשְׁמָה, שְׁחִיָּא נֶפֶשׁ כָּל חַי. – שכן,
דבר מובן הוא שאין
השוואה כלל בין גשמיות
לרוחניות. גם החוקרים
מודים, ש"התהוות
הגשמיות מן הרוחניות –
אין לך יש מאין גדול מזה".
ומכיון שהגוף הוא מציאות
גשמית, והנפש – מציאות
רוחנית – הרי שאין יחס
והשוואה ביניהם. וההבדל
הוא, כמובן, בכך שהאור
והחיות המאיר בגוף אינו
דומה כלל לאור וחיות
המאיר בנפש. ורבנו הזקן
מסביר שההבדל אינו מתבטא במדת ההעלם והגילוי של האלקות,
שהאלקות בגוף מוסתרת, ובנפש – בהתגלות, שכן, בכך הם שניהם
שוים: כשם שהגוף הוא נברא שבעולם הזה, בו החיות האלקית
מוסתרת על ידי לבוש של קליפת נוגה, ולכן לא נראה בגוף
שחיותו היא אלקות, כך גם קיים אותו לבוש־מסתיר על החיות
האלקית המחיה את הנפש, ולא רואים ולא מרגישים שחיות הנפש
באה מאלקות. ההבדל שבין הגוף והנפש, מתבטא במדת הצמצום
וההתפשטות של האור והחיות האלקי – אם האור והחיות הבאים
דרך ההעלמה, הם עצמם באים במדה מצומצמת, או שהם, האור
והחיות, באים בהתפשטות, כלומר שלמרות שהאלקות של האור
והחיות אינה נראית, אבל החיות עצמה, על כל פנים, נראית.
ובלשון ה"תניא":

ממילא, הקליפות הטמאות לגמרי האחרות, ולא ישאר שום דבר
שיסתיר על אלקות, ויאיר אור אין סוף בעולם הזה במדה יותר
גדולה מאשר בעולמות העליונים. להלן תוסבר המעלה שבכוונת
המצוות. היינו, בכוונה שיש ליהודי, שעל ידי המצוה שהוא מקיים,
יתאחד עם הקב"ה מצוה
המצוה – ובגלל כך הוא
עושה את המצוה, שכן אנו
מורצים, מצד שני, יתרון גם
לגבי הכוונה. **אֲךָ אֵף־עַל־**
פִּי־כֵן אִמְרוּ: **תִּפְּלֶה או**
שְׁאֵר בְּרָכָה – הנאמרות
כִּלְא כִּוְנָה הֵן בְּגוֹף כִּלְא
נִשְׁמָה, – מדוע מדמים את
התפילה, או הברכה,
ל"גוף", ואת הכוונה –
ל"נשמה"? – **פְּרוּשׁ, כִּי**
כִּמוֹ שֶׁכָּל הַבְּרוּאִים **כָּל חַי**
שֶׁבְּעוֹלָם הֵזֶה שֵׁשׁ לָהֶם
גּוֹף וְנִשְׁמָה, שְׁחֵם: "נֶפֶשׁ כָּל חַי וְרוּחַ כָּל בָּשָׂר אִישׁ, וְנִשְׁמַת
"כָּל אֲשֶׁר רוּחַ חַיִּים בָּאֵפָיו" מִכָּל בְּעָלֵי חַיִּים, – לכל נברא
בעולם יש גם גוף וגם נשמה, ו'מִחֵיה אֵת כָּלָם וּמִחֵיה אוֹתָם
מֵאֵין לִישׁ תְּמִיד בָּאֹר וְחַיִּית שִׁמְשִׁפִּיעַ בָּהֶם, – בגוף ובנשמה;
שֵׁנִם הַגּוֹף הַחֲמָרִי, – ולא רק הגוף, אלא גם וְאִפְּלוּ אֲבָנִים וְעֹפֵר
תְּדוּמָם מִמֶּשׁ – בהם לא נראית אפילו התנועה החיונית שישנה
בצומח, הגדל מקטן לגדול – הרי אפילו בהם, **יֵשׁ בּוֹ אֹר וְחַיִּית**
מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ, – ובמה מתבטאת החיות שבדומם? – **שֶׁלֹּא יִחְדָּר**
לְחַיִּית אֵין וְאִפֹּס בְּשִׁחְיָה, – לפני בריאתו. – כפי שרבנו הזקן
יסביר להלן, ב"שער היחוד והאמונה", שולא היה האור האלקי
ניצב ופועל תמיד בנברא – היה הנברא חוזר להיות אין ואפס כמו
קודם שנברא. הרי שגם לדומם יש אור וחיות אלקי המחיה ומאיר

יום שבת קודש ג' ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' ג, ואף שבשניהם אור... עד עמ' 100, והתפשטות.

העולם הזה הרי הם שוים מבחינת הסתרת האור האלקי,
שֶׁבְּכָלֵלוֹתוֹ – בכל העולם הזה, על עניני הגשמיים והרוחניים,
מִסְתַּתֵּר בְּשִׁוּת הָאֹר
וְחַיִּית שְׁמִרוֹת פִּיו
יִתְבָּרֵךְ, בְּבְחִינַת הַסֵּתֵר
פָּנִים וִירִידַת הַמַּדְרָגוֹת
בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת הָעוֹלָמוֹת
מִמְדְּרָגָה – עליונה,
לְמִדְּרָגָה – תחתונה,
בְּצִמְצוּמִים רַבִּים וְעֲצָמִים,
עַד שְׁנִתְלַבֵּשׁ – האור
והחיות, **בְּקִלְפַת נִנְה**
לְחַיִּית כָּלֵלוֹת עוֹלָם הַחֲמָרִי, – כדי שהחיות האלקית הבאה

וְאֵף שֶׁבְּשִׁנְיָהֶם – בגוף ובנפש, **אֹר אַחֵד שְׁוֶה,** – האור והחיות
האלקי היוצר ומחיה את הגוף ואת הנפש, בא בהם במדה אחידה
של אור, כשהאחידות
מתבטאת בכך: **בְּבְחִינַת**
הַסֵּתֵר פָּנִים – שפנימיות
החיות מוסתרת, **וּלְבוּשִׁים**
שׁוּיִם, שְׁהָאֹר מִסְתַּתֵּר
וּמִתְלַבֵּשׁ בּוֹ, –
המדרגות בהשתלשלות העולמות ממדרגה למדרגה
והלבושים בהם הוא מסתתר
– שווים בגוף ובנפש. **כִּי**
שְׁנִיָּהֶם – הגוף והנפש, **הֵם**
מְעוֹלָם הָזֶה, – ומאחר ששניהם – גם הגוף וגם הנפש – הם מן

ליקוטי אמרים

ואף שבשניהם אור אחד שוה בבחי' הסתר
פנים ולבושי' שוים שהאור מסתתר ומתעלם ומתלבש
בו כי שניהם הם מעו"הו שבכללותו מסתתר בשוה
האור והחיות שמרוח פיו ית' בבחי' הסתר פנים וירידת
המדרגות בהשתלשלות העולמות ממדרגה למדרגה
בצמצומים רבים ועצומים עד שנתלבש בקליפת
נוגה להחיות כללות עו"הו החומרי דהיינו כל דברים
לְחַיִּית כָּלֵלוֹת עוֹלָם הַחֲמָרִי, – כדי שהחיות האלקית הבאה

1 מ"מלכות דאצילות", הנקראת "רוח פיו יתברך", תהיה במדריגה של
 2 להחיות את העולם הזה החומרי – היה עליה לרדת בהשתלשלות
 3 העולמות. (מ"בריאה" ל"יצירה", מ"יצירה" ל"עשיה"), ובכל
 4 המדריגות שבכל עולם ועולם, והיה עליה לעבור דרך צמצומים
 5 רבים, הממעטים ומצמצמים
 6 את האור. ברם, גם כל
 7 המדריגות והצמצומים
 8 הרבים האלה, לא היו
 9 מספיקים ליצירת דבר של
 10 "יש" ו"מציאות", שכן, לאחר
 11 כל הצמצומים הרבים
 12 האלה, היה האור נשאר
 13 במדריגה כזו, שמציאות
 14 גשמית לא היתה יכולה להיווצר ממנו כי אם רק מציאות רוחנית,
 15 וכדי שיווצרו ממנו ענינים גשמיים של העולם הזה, היה על האור
 16 לעבור גם צמצומים מהפכניים, עד לידי שינוי מוחלט של מהות
 17 האור. ולאחר כל הצמצומים והירידות התלבש האור בקליפת נוגה,
 18 כדי שלא יראה כלל שהחיות באה מאלקות, וכך לתת את
 19 האפשרות והברירה שהדבר יוכל להיות מנוצל לקדושה ולדבר
 20 מצוה, או ח"ו להיפך, לעשות בו עבירה, שהיא היפך הקדושה, שהרי
 21 זה ענינה של קליפת נוגה, כפי שלמדנו בפרקים הראשונים, שלגבי
 22 הדברים המקבלים חיותם מקליפת נוגה, שיש בה טוב ורע, קיימת
 23 הברירה להיות מנוצלים לענינים של טוב וקדושה, או חס ושלום של
 24 רע ועבירה. וכשהם מנוצלים, חלילה, לענין של איסור ועבירה, הם
 25 מקבלים אז את חיותם משלש קליפות הטמאות לגמרי. – על כל
 26 פנים, לאחר הירידות והצמצומים הרבים שעובר האור והחיות
 27 האלקי, הוא גם מתלבש בלבוש של קליפת נוגה, כדי להחיות את כל
 28 הענינים, גם המותרים וגם האסורים, של העולם הזה: דְּהִינּוּ כָּל
 29 דְּבָרִים הַמְּתָרִים וְהַמְּהוּרִים שֶׁבְּעוֹלָם הַזֶּה, – מקבלים את חיותם
 30 על ידי לבוש של קליפת נוגה, וּמִמֶּנָּה – מקליפת נוגה, וְעַל יָדָהּ
 31 מְשַׁפְּעִים דְּבָרִים הַמְּמַאִים, – כל הדברים הטמאים והאסורים,

ליקוטי אמרים

המותרים והטהורים שבעולם הזה וממנה ועל ידה
 מושפעים דברים הטמאים כי היא בחי' ממוצעת כנ"ל
 אעפ"כ ההארה שהיא המשכת החיות אשר ה' מאיר
 ומחיה דרך לבוש זה אינה שוה בכולן בבחי' צמצום
 והתפשטות

הבאים משלש קליפות הטמאות לגמרי – מקבלים חיותם מן
 הקדושה, באמצעות קליפת נוגה. כִּי הִיא – קליפת נוגה, כְּהִינָה
 מְצַעֶת – בין הקדושה לבין שלש קליפות הטמאות לגמרי, כְּנֻכָּר
 לְעֵל – הרי שהאור והחיות האלקי של כל עניני העולם הזה, התלבש
 בלבוש של קליפת נוגה,
 המסתיר על האלקות שלא
 יראו ולא ירגישו שהחיות
 באה מאלקות – ובדבר זה,
 הגוף והנפש שווים. אֶתְעַל־
 פִּיכֵן הַהֶאֱרָה, שְׁהִיא
 הַמְשַׁכֶּת הַחַיּוּת אֲשֶׁר ה'
 מְאִיר וּמְחִיָּה דְּרֶךְ לְבוּשׁ
 זֶה, אֵינָה שְׁוָה בְּכֻלָּן – במה
 מתבטא אי ההשוואה? – הרי זה כְּהִינָת צְמֻצִים וְהַתְּפִשְׁטוּת. –
 אם ההארה והחיות הן יותר בבחינת צמצום, או שהן יותר בבחינת
 התפשטות – בכך מתבטא ההבדל שבין סוג נברא אחד למשנהו. את
 מה שלמדנו קודם אודות ה"הסתר פנים" של האור והתלבשותו
 ב"לבוש" ניתן להמשיך לאור המאיר דרך מסך עבה, שאז האור אינו
 אותו מהות אור כפי שהוא לפני שעובר את המסך, עד שהאור
 המאיר דרך המסך העבה, הוא כאילו "תולדה" של האור שלפני
 המסך; ואילו המדובר כאן הוא אודות צמצום והתפשטות האור,
 כלומר: עד כמה האור מצטמצם פחות או יותר. את הענין הזה ניתן
 להמשיך לאור המאיר דרך נקב קטן, הרי שהאור מצומצם וקטן
 ביותר, אבל זה אותו מהות אור שמאיר דרך חלון, שהוא אז יותר
 בהתפשטות ובמוחשיות. כך גם בענינו: ההארה האלקית הבאה על
 ידי הסתרה (שבקשר ל"הסתר פנים" כל הנבראים של העולם הזה
 שווים) קיים בה הבדל, אם היא באה באופן של צמצום והקטנה, או
 באופן של התפשטות. ובכך, כפי שנלמד להלן, ההבדל שבין ההארה
 בגופו של נברא, לבין ההארה שבנפש. אלא, לפני שרבונו הזקן מסביר
 את ההבדל הזה כפי שהוא מתבטא בגוף ונפש, הוא מסביר את
 ההבדל בין צמצום להתפשטות בשאר סוגי הנבראים:

אגרות קודש

ב"ה, כ"א אדר"ש, תשי"ז

ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מו"ה דוד שי

שלום וברכה!

...בהנוגע לתפלין לא שמעתי בזה הוראות. ואפשר ידוע מה לזקני אני"ש שבאה"ק ת"ו. נוהג אני

שגובה התפלין יהי כארכן ורחבן עיין ס' האשכול ובד"מ ועוד.

הרעיון דעריכת ס' בתורת הנפש ע"פ חב"ד ובעיקר – ע"ד אדמו"רי חב"ד ותורתה, בשביל בתה"ס

באה"ק נכון במאד מאד וכדאי שיתיעץ בזה עם הרא"ח שי גליצנשטיין.

בחבילה בפ"ע ובדואר רגיל הוחזרו לו כמה מהמסמכים השייכים להרשת ששלח לכאן. ובטח

יאשר קבלתם.

ב"ה, כ"ט אדר"ר, תשכ"ב
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מיום החמישי, ובהוספה להכתוב במכתבי להתלמידים שיי שנסעו מהכא להתם, לכאור"א הדברים מכוונים כמוכן, בו כותב אודות תקון העבר.

וידועה הוראת רבותינו נשיאינו, אשר בנוגע לתלמיד ישיבה הרי ענינו הוא עניני לימוד התורה [וכשהמדובר בישיבה חסידותית מיסודם ובהנהלתם של רבותינו נשיאינו, הרי פשוט שהמכוון גם ללימוד תורת החסידות] קיום המצות בהידור ובנקודתן - עבודת התפלה.

לכתבו אודות הכנות לענין הנשואין - עליו לדבר בזה עם המשפיע דא"ח בישיבת תומכי תמימים וכן להודיע איך נהגו בזה בישיבת תו"ת [מאז במקומה ברוסיה ולאחרי כן בפולין], והרי באה"ק ת"ו נמצאים כו"כ שם היו מארי דעובדא בזה.

לכתבו אודות הנהגה ביו"ט שני של גליות. - מובן שבכל עניני הוראות ופסקי דינים עליו לפנות ולשאול מורה הוראה מאנ"ש על אתר ויכול לפרט כל הטעמים שכותב, והוא יורהו.

לכתבו באופן ההסתדרות לאחר הנשואין - מובן שאין עתה הזמן להיות בפיזור הנפש כבר עתה מהנ"ל, כיון שכמה זמן עד זמן הנשואין וכו'.

ויהי רצון שיבשר טוב בכל האמור, והרי נמצאים אנו בחדשים בהם נצטוינו להיות בשמחה, שאין זה מענין החוקים שבתורה, כי אם מהמצות שיש להם טעם גם בשכל, ז. א. שישנה סיבה וגם מרובה המביאה לריבוי השמחה.

המחכה לבשו"ט.

ז"ע נתקבל מכתבו מכ"ט אדר"ר (ולפלא על שמתרגש כ"כ וכו') - ומובן שכתבך שאין זה ענין בשבילך להתוכח עם כו' נכון הוא בהחלט. ובפעם הבאה תאמר (פשוט שבנימוס ובכבוד אבל בסגנון ברור) אשר שוהה הוא באה"ק ת"ו ונשאר לע"ע שם - בתור תלמיד **פנימית** ישיבת תו"ת. וכמו בכל ישיבה ובפרט בתו"ת - התנהגותך, סדרי היום (כולל זמנים הפנוים מהלימוד בסדר הזאל וכו', וכולל הש"ק וחודש ניסן) שלך ועאכו"כ לימודיך - תלויים וצ"ל ע"פ הוראות הנהלת הישיבה. ולכן אין תועלת בהשקו"ט אתך (ובפרט שאתה רוצה לשמור על יחסכם) - ועליו לפנות בכ"ז אך להנהלת הישיבה. ועד שתקבל הוראה מהנהלה - הרי הנהגתך ככל שאר תלמידי הישיבה.

יש לקרוא בכל יום ויום מן ר"ח ניסן עד י"ב בו דבר יום ביומו מ"ב נשיאים. וביום י"ג זאת חנוכה המזבח. ואחר שקרא הפרשה של אותו יום, יאמר יהי רצון, של אחר הנשיאים, וגם כהנים ולוים אומרים אותו:

יום חמישי, ר"ח ניסן

וַיְהִי בַּיּוֹם בָּלוֹת מִשָּׁה לְהִקִּים אֶת־הַמִּשְׁכָּן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ וַיִּקְדֹּשׁ אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וַיִּמְשְׁחֵם וַיִּקְדֹּשׁ אֹתָם: וַיִּקְרִיבוּ נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁי בֵּית אֲבֹתָם הֵם נְשִׂאֵי הַמִּטָּה הֵם הַעֲמֻדִים עַל־הַפְּקָדִים: וַיָּבִיאוּ אֶת־קֶרְבָּנָם לִפְנֵי יְהוָה שֵׁשׁ־עֶגְלֹת צֹב וּשְׁנֵי־עֶשְׂרֵי בָקָר עֶגְלָה עַל־שְׁנֵי הַנְּשָׂאִים וְשׂוֹר לְאֶחָד וַיִּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: קַח מֵאֹתָם וְהָיוּ לְעֹבֵד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְנִתְּתָה אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם אִישׁ כְּפִי עֲבָדָתוֹ: וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הָעֶגְלֹת וְאֶת־הַבָּקָר וַיִּתֵּן אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם: אֵת | שְׁתֵּי הָעֶגְלֹת וְאֵת אַרְבַּעַת הַבָּקָר נָתַן לְבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּפִי עֲבָדָתָם: וְאֵת | אַרְבַּע הָעֶגְלֹת וְאֵת שְׁמֹנֶת הַבָּקָר נָתַן לְבְנֵי מְרָרִי כְּפִי עֲבָדָתָם בִּיד אֵיתָמָר בִּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן: וּלְבְנֵי קָהָת לֹא נָתַן כִּי־עֲבָדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בַּפֶּתַח יִשְׂרָאֵל: וַיִּקְרִיבוּ הַנְּשָׂאִים אֶת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בַּיּוֹם הַמִּשַׁח אֹתוֹ וַיִּקְרִיבוּ הַנְּשָׂאִים אֶת־קֶרְבָּנָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְשִׂאֵי אֶחָד לַיּוֹם נְשִׂאֵי אֶחָד לַיּוֹם יִקְרִיבוּ אֶת־קֶרְבָּנָם לְחֻנֻּכַּת הַמִּזְבֵּחַ: וַיְהִי הַמִּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֶת־קֶרְבָּנוֹ נֹחֲשׁוֹן בֶּן־עֲמִינָדָב לְמִטָּה יְהוּדָה: וְקֶרְבָּנוֹ קְעֵרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרֵק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מִלֵּאִים סֹלֶת בָּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה: כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מִלֵּאָה קִמְרַת: כֹּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד בֶּן־שִׁנְתוֹ בֶּן־שִׁנְתוֹ לְעֹלָה: שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתוּדִים חֲמִשָּׁה כִּבְשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קֶרְבֵּן נֹחֲשׁוֹן בֶּן־עֲמִינָדָב:

יום שישי, ב' ניסן

בַּיּוֹם הַשְּׁנִי הַקָּרִיב נִתְּנָאֵל בֶּן־צוּעָר נְשִׂאֵי יִשְׁשַׁכָּר: הַקָּרִיב אֶת־קֶרְבָּנוֹ קְעֵרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרֵק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מִלֵּאִים סֹלֶת בָּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה: כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מִלֵּאָה קִמְרַת: כֹּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד בֶּן־שִׁנְתוֹ לְעֹלָה: שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתוּדִים חֲמִשָּׁה כִּבְשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קֶרְבֵּן נִתְּנָאֵל בֶּן־צוּעָר:

יהי רצון שאומרים אחר אמירת הנשיאים בניסן:

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שתאיר היום בחסדך הגדול על נשמתין קדישין דמתחדשין בצפריים ומצפצפין ומשבחין ומצלאין על עמא קדישא ישראל. רבוננו של עולם, תכנים ותעיל תנך ציפרי קדישי לאתר קדישא דאיתמר עליה עין לא ראתה אלהים וולתך. יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שבאם אני עבדך משכמ

ליום חמישי ר"ח ניסן ליום שישי ב' ניסן

יחודת ישישכר

שקראתי בתורתך פרשה של הנשיא היום אזי יאירו נא עלי כל נצוצין קדישין וכל האורות הקדושות הכלולות בקדשת זה השכט להבין ולהשפיל בתורתך וביראתך לעשות רצונך כל ימי חיי אני וזרעי וזרע זרעי מעתה ועד עולם אמן:

שבת קודש ג' ניסן

ביום השלישי נשיא לבני זבולן אליאב בן-חלון: קרבנו קצרת-כסף אחת שלשים ומאה משקלה מורק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת: פר אחד בן-בקר איל אחד בבש-אחד בן-שנתו לעלה: שעיר-עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה בבשים בני-שנה חמשה זה קרבן אליאב בן-חלון:

יהי רצון שאומרים אחר אמירת הנשיאים בניסן:

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שתאיר היום בחסדך הגדול על גשמתין קדישין דמתחדשין בצפרים ומצפצפין ומשבחין ומצללין על עמא קדישא ישראל. רבנו של עולם, תכנים ותעיל הנך ציפרי קדישי לאתר קדישא דאיתמר עליה עין לא ראתה אלהים וזלתך. יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שבאם אני עבדך משבט

ליום שבת קודש ג' ניסן

זבולן

שקראתי בתורתך פרשה של הנשיא היום אזי יאירו נא עלי כל נוצצין קדישין וכל האורות הקדושות הכלולות בקדשת זה השבט להבין ולהשפיל בתורתך וביראתך לעשות רצונך כל ימי חיי אני וזרעי וזרע זרעי מעתה ועד עולם אמן:

אגרות קודש

בי"ה, כ"ט אד"ש, תשכ"ב

ברוקלין.

הרה"ג הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו' מו"ה יצחק שי

שלום וברכה!

... מכתבו מו' אד"ש נתקבל. ובמענה לשאלותיו:

(א) מהי הגזירה שנלקחה אסתר לבית המלך כו' והרי לא ידעו שהיא יהודית - צע"ג כוונתו: וכי מפני שאחשורוש לא ידע כו' אין בהנ"ל גזירת ג"ע על אסתר? ! [ועוד שהרי גזירת ויקבצו גוי הייתה גם על בנות ישראל].

(ב) מהו ענין תענית נערות אסתר שהן אי"י - (דרך אגב - במגלת סתרים פי' שהיו ישראליות) - וגם בזה צע"ג כוונתו - שהרי לא גרע מהבהמה בקר וצאן דננוה. ועוד שהרי משרתות שלה היו (דין עבד כנעני - שיש בו כמה מצות כו')?

(ג) בהנאמר שבריה"ע בכ"ה (באלול) ולא בזה - והרי זהו (כ"ה) רק רמז - כ"כ בלקו"ת ד"ה שוש אשיש פ"ב.

(ד) בהנאמר דנתמלא הבית כולו אורה - ממכ"ע והרי בית הוא מקיף, אבל אור הממלא הבית - הוא ממלא.

הפ"י יקרא בעת רצון על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

יום ראשון

תהלים:
פרק קיט
מפסוק צו
עד סוף
הפרק

יום רביעי

כו אדר א

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויקהל, רביעי.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תנאי: ומ"ש בגמרא . . . 82 חרדים.

בשלישה כלי שרת - אהבת ה', אהבת התורה, אהבת ישראל - צריכים צעירים בני תורה לגשת לעבוד בפרט ה' צבאות, לקרב לב אחיהם לקיום מצות מעשיות וקביעות עתים לתורה - מבלי התחשב עם מחלת המפלגות. והאמת הגמור הוא, אשר לב ישראל הוא מעין מקור מים חיים, וברית כרותה לעבודה ותעמולה שאינן חוזרות ריקם.

יום ששי

כו אדר שני

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמיני, ששי עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תנאי: כי מי . . . בנפשותינו כנו"ל.

כל הקדוש בעם אלקי אברהם ויסוד בית ישראל, בהעמדת דור ישרים ותנוכם, בכשרות האכל, ואצילות טהר קדשת השבת, מסר ונתן השם הנכבד והנורא על ידי נשי ישראל לשמכם ולעבדכם. האשה אשר תמלא חובתה ותעודתה בחיי המשפחה, בהנהגת הבית ובחנוך על פי התורה, עליה הכתוב אומר "חכמות נשים בנתה ביתה".

יום שני

יום חמישי

כו אדר א

ה'תש"ג

תהלים:
מפרק קכ
עד פרק קלד

שיעורים. חומש: ויקהל, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קכ"ד.
תנאי: אבל מי . . . 82 אהבת ריעים.

אאמו"ר אמר: אמת איז דער דרך המיצוע, א נטי' לימין אויף מחמיר זיין אויף זיך און געפינען אין זיך חסרונות, אדער עניני עבירות, וואס ניט ווי דער אמת איז, אדער א נטי' לשמאל, מקיל זיין זיך, מכסה זיין אייגענע חסרונות, אדער מקיל זיין אין עניני עבודה מצד אהבת עצמו, זיינען ביידע פאלשע דרכים.

אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] אמר: אמת היא דרך המצוה. נטיה לימין להחמיר על עצמו ולמצא בעצמו חסרונות או עניני עבירות, שאינם כפי שהאמת היא, או נטיה לשמאל, להקל על עצמו, לחפות על חסרונות עצמו, או להקל בעניני עבודה בגלל אהבת עצמו - שתיהן דרכים לא אמתיות.

שבת

כו אדר שני, פרשת החדש

ה'תש"ג

מברכים ראש חודש ניסן. אמירת כל התהלים בהשפעה. יום התעודות.
הפטורה: כה אמר - עולת תמיד.

שיעורים. חומש: שמיני, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קכ"ד.
תנאי: פרק לט. ומפני . . . 104 מצוה עצמה.

משיחת אאמו"ר: חטא בני אהרן הי' בקרבתם לפני ה' וימותו. רצוא בלי שוב. דער אמת איז אז מ'קומט לפני ה' דארף זיין תטהרו, ריין און קלאהר, עס מוז זיך דערהערען אין מעשה בפועל, כל הגבוה גבוה ביותר יורד למטה מטה ביותר, ורצוא בלי שוב, היא מיתה. ועל זה בא ציווי ה' אל משה (ויקרא טז ב) שיאמר לאהרן, אותיות נראה,

ובכחות הנפש הוא השכלה, לאמר, בשביל לבוא אל הקדש גם מבית לפרוכת שהוא לפני הצמצום, דארף מען וויסען אז על הארץ, אותיות נראה, השכלה, איז פאראן א כפורת, א כוונה פון א פארשטעל, וואס דאס איז דער פני הכפורת, אשר על כן ולא ימות, זאל מען ניט בלייבען באם רצוא אליין, כי בענן אראה על הכפורת, דער צמצום הראשון איז כוונתו הגילוי, און דער מבוא צו דעם איז דער ואל, ביטול עצמי, טאן וואס חסידות הייסט, ניט דאס וואס דער שכל זאגט, דאן איז יבוא אל הקדש.

משיחת אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: חטא בני אהרן היה "בקרבתם לפני ה' וימותו". רצוא בלי שוב. האמת היא, שפאשר נגשים "לפני ה'" צריך להקדים "תטהרו" – נקי וזך. חייבים להפנים במעשה בפעל, שכל הגבה גבה ביותר יורד למטה מטה ביותר, ורצוא בלי שוב היא מיתה. ועל זה בא צווי ה' אל משה (ויקרא טז ב), שיאמר לאהרן – אותיות נראה – ובכחות הנפש הוא השכלה, לאמר: בשביל לבוא אל הקדש גם מבית לפרכת, שהוא לפני הצמצום, יש לדעת שעל הארץ – אותיות "נראה", השכלה, ישנה "כפרת", פונה של הסתרה, שזהו "פני הכפרת", אשר על כן [האזהרה] "ולא ימות", שלא להשאיר ברצוא בלבד, "כי בענן אראה על הכפרת", הצמצום הראשון כונתו הגילוי, והמבוא לכך הוא ה"ואל", בטול עצמי, לבצע את מה שהחסידות מורה, לא את מה שהשכל אומר. או אז – "יבא אל הקדש".

ה'תש"ג

כח אדר א

יום ששי

יום שלישי

תהלים:

מפרק קלה
עד פרק קלט

שיעורים. חומש: ויקהל, ששי.

תהלים: קלה-קלט.

תניא: וגם המקורבים . . . דשבת.

בקריאת שמע שעל המטה: "רבוננו של עולם, הריני מוחל", וכן "למנצח גו' בבוא" – אין אומרים בשבת יום טוב, אבל צריך לומר בשאר ימים שאין אומרים בהם תחנון. בסיים הג' פרשיות אומרים תבת "אמת". יעלו חסידים – פעם אחת, הגה משהו – ג' פעמים, יברך – ג' פעמים. בתקון חצות אין אומרים "למנצח גו' בבוא" בימים שאין אומרים בהם תחנון.

ה'תש"ג

כח אדר שני

יום ראשון

שיעורים. חומש: תזריע, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: קלה-קלט.

תניא: ועולם . . . 104 אלקות ממש.

"הרחמן" דברית מילה – אומרים.

(משיחה בסעודת ברית מילה): בברית מילה אומרים כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים. ונוהגים אצלנו, אז מען גיט דמי קדימה אז דער אינגעל זאל לערנען – (ונתן כ"ק אדמו"ר שליט"א סכום מסוים באמרו): – דאס איז פאר דער ישיבה.

(משיחה בסעודת ברית מילה): בברית מילה אומרים, "כשם שנכנס לברית, כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים". ונוהגים אצלנו, שנותנים דמי קדימה שהילד ילמד (ונתן כבוד קדשת אדמו"ר שליט"א [אדמו"ר מהור"צ נשמתו ע"ן] סכום מסוים באמרו): זה עבור הישיבה.

יום
רביעי

תהלים:
מפרק קמ
עד פרק קנ

שבת

כט אדר א, פרשת שקלים

ה'תש"ג

הַפְּטוּרָה: וַיִּכְרַת יְהוֹדָע גּוֹ, וּמוֹסִיפִים פֶּסוּק רֵאשׁוֹן וְאַחֲרוֹן שֶׁל הַפְּטוּרָה מִחֹר הַדָּשׁ.
מְבָרְכִים רֹאשׁ הַדָּשׁ אֲדָר שְׁנִי, אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה, יוֹם הַתּוֹעֲדוֹת.

שיעורים. חומש: ויקהל, שביעי עם פירש"י.

תהלים: קמ"קמד.

תניא: פרק לג. עוד . . . באמונה זו.

באמירת לחיים יש שתי נוסחאות: א) לחיים טובים ולשלום, וטעם הברכה – להיות כי בשתיית היין הנזכרת בפעם הראשונה בתורה היו תוצאות לא טובים – ויחל נח גו', ועץ הדעת – גפן הי', ולכן מברכים שיין זה יהי' לחיים טובים.

ב) הרב המגיד ממעזריטש הי' עונה לחיים ולברכה. פעם בהתועדות שהי' נוכח רבינו הזקן, ענה רבינו הזקן: לחיים ולברכה. אחרי ההתועדות שוחחו החסידים בטעם נוסח זה, ששמעוהו אז פעם הראשונה. אחד החסידים אמר, אשר להיות כי נכנס יין יצא סוד, ובעבודה הוא התגלות המדות, לכן זקוקים לברכה. והנוסח הוא "לחיים ולברכה" – אותיות לברכה. הצ"צ אמר ע"ז: דאָס קען זאָגען א חסיד, וואָס האָט געדאווענט און געטאָן אין עבודה דרייסיג יאָהר.

בְּאִמִּירַת "לְחַיִּים" יֵשׁ שְׁתֵּי נִסְחָאוֹת: א) "לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם", וְטַעַם הַבְּרָכָה – לְהִיּוֹת כִּי בְּשִׁתִּית הַיַּיִן הַנִּזְכָּר בַּפֶּעַם הָרֵאשׁוֹנָה בַּתּוֹרָה הָיוּ תוֹצְאוֹת לֹא טוֹבִים – "וַיִּחַל נֹחַ גּוֹ", וְעֵץ הַדַּעַת גִּפֶּן הָיָה, וְלִכֵּן מְבָרְכִים שֵׁיִין זֶה יִהְיֶה לְחַיִּים טוֹבִים.

ב) הָרַב הַמַּגִּיד מִמְעַזְרִיטֶשׁ הָיָה עוֹנֶה "לְחַיִּים וּלְבְּרָכָה". פֶּעַם בְּהַתּוֹעֲדוֹת שֶׁהָיָה נֹכַח רִבְנֵנוּ הַזָּקֵן, עָנָה רִבְנֵנוּ הַזָּקֵן: "לְחַיִּים וּלְבְּרָכָה". אַחֲרֵי הַהַתּוֹעֲדוֹת שֹׁחַחוּ הַחֲסִידִים בְּטַעַם נִסָּח זֶה, שֶׁשָּׁמְעוּהוּ אָז פֶּעַם הָרֵאשׁוֹנָה. אֶחָד הַחֲסִידִים אָמַר, אֲשֶׁר לְהִיּוֹת כִּי נִכְנָס יַיִן יֵצֵא סוּד, וּבְעִבּוּדָה הוּא הַתְּגָלוֹת הַמִּדּוֹת, לִכֵּן זָקוּקִים לְבְּרָכָה. וְהַנִּסָּח הוּא "לְחַיִּים וּלְבְּרָכָה" – אוֹתִיּוֹת "לְבְּרָכָה". הַצַּמַּח צִדִּק אָמַר עַל זֶה: זֹאת יָכוֹל לוֹמַר חֲסִיד, שֶׁהִתְפַּלֵּל וְעָסַק בְּעִבּוּדֵת ה' שְׁלֹשִׁים שָׁנָה.

יום שני

כט אדר שני

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תזריע, שני עם פירש"י.

תהלים: קמ"קנ.

תניא: והנה צמצום . . . נג עבודתם.

באחת ההתועדות אמר אאמו"ר: הקב"ה ברא את העולם וכל הדברים הגשמיים מאין ליש, און אידען דארפען מאַכען מיש לאין, פון די גשמיות מאַכען רוחניות. די עבודה מאַכען פון גשמיות רוחניות און דעם גשמי מאַכען א כלי פאר רוחניות, דאָס איז א חובת גברא, אין דעם איז מחויב כל אחד ואחד בפרט .

בְּאַחַת הַהַתּוֹעֲדוֹת אָמַר אֲדֹנֵי אֲבֵי מוֹרֵי וְרַבֵּי [הַר"ש"ב]: הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּרָא אֶת הָעוֹלָם וְכָל הַדְּבָרִים הַגְּשָׁמִיִּים מֵאֵין לִישׁ, וַיְהוּדִים צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת מִ"ישׁ" לִ"אֵין", מִהַגְּשָׁמִיּוֹת לַעֲשׂוֹת רוּחָנִיּוֹת. הַעֲבֹדָה לַעֲשׂוֹת מִגְּשָׁמִיּוֹת רוּחָנִיּוֹת וְאֵת הַגְּשָׁמִי לַעֲשׂוֹת כְּלֵי לְרוּחָנִיּוֹת – זֹהִי מִסְלָה אִישִׁית. בְּזֶה מְחִיב כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּפֶרֶט.

יום ראשון

ל אדר א, ר"ח

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קמה־קנ.
תניא: פרק לד. והנה . . . מג כמ"ש לקמן.

אאמו"ר אמר: א חסיד מאכט א סביבה. אויב ניט, דארף ער גוט א טאפ טאן בא זיך אין פעקל, וואס טוט זיך מיט איהם אליין. און דאס אליין וואס ער מאכט ניט קיין סביבה – דארף איהם צוברעכען ווי א קינעלע (קיסם). און ער דארף פרעגען בא זיך אליין: וואס טו איך אויף דער וועלט?

אָדני אָבי מורי ורבי [הרש"ב] אָמר: חסיד יוצר סביבה. אם לא – עָליו לפֿשפש בכליו, מה מצבו האִשי. ודבר זה עצמו, שאִינו יוצר סביבה – צריך לשָבֵרוּ [=את רוחו] כְּקִיסָם. וְעָליו לשָאֵל אֶת עצמו: מה אֲנִי עוֹשֶׂה בְּעוֹלָם הַזֶּה?

יום
חמישי

יום שלישי

א ניסן, ר"ח

ה'תש"ג

כל החודש אין אומרים תחנון.
אחר אמירת הנשיא אומרים "יהי רצון" הנדפס בסדור תורה אור, וגם כהנים ולויים אומרים אותו.
שיעורים. חומש: תזריע, שלישי עם פירש"י.
תהלים: א"ט.
תניא: אך מי . . . נג ל"ח.

אָדני אָבי מורי ורבי [הרש"ב] צוה לגיסו הרב משה הורנשטיין הכהן לאמר ה"יהי רצון" שאחר הנשיא, ואמר לו כי אפלו כהן ולוי צריך לאמרו, כי זה שיף לעבור.

יום
שישי

יום רביעי

ב ניסן

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תזריע, רביעי עם פירש"י.
תהלים: י"ז.
תניא: והנה שכן . . . 106 קדם ה'.

הלולא של כבוד קדשת אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]. נסתלק אור ליום א, ב ניסן שנת תר"ף ברוססוב, ושם מנוחתו כבוד.

מאמר הראשון אשר אמרו ברבים, אחרי הסתלקות אביו: ביום השני דחג הסוכות תרמ"ג, ומתחיל "כתר יתנו לך כו". מאמר – ברבים – האחרון בהיותו בעלמא דין – בסעודת פורים תר"ף, ומתחיל "ראשית גוים צמלק גו' קץ שם לחשך".

שבת
קודש

יום חמישי

ג ניסן

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תזריע, חמישי עם פירש"י.
תהלים: יח־כב.
תניא: והיינו אפילו . . . 106 כמ"ש לקמן.

משעורי אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: בכל יום פרשה חמש עם פרוש רש"י. אמירת תנ"ך בעל פה: פרק אחד מתורה, וכן מנביאים, וכן מכתובים. פרק אחד משניות. שעור גמרא לעיוני – ב' דפים לשבוע, שעור למגס – ג' דפים ליום. שעור בירושלמי. גם שעור – לא בכל יום – בפוסקים. במשך השנה היה מסים כל המדרש רבה: לזה בסדרות הארכות ופורע בקצרות.

תהלים:
מפרק יח
עד פרק כב

'בר מצרא' בשכירות

יום ראשון כ"ו אדר ה'תשס"ט

ולאחר שנגמרו ימי השכירות של הדייר – לדייר שגר קודם בבית יש דין 'בר-מצר' כנגד הדייר שרוצה לשכור את הבית כעת. ואם השני הקדים ושכר את הבית – יכול הראשון לסלקו (ט"ז חו"מ קעה, ס).

ואולם אם משפחת הדייר הראשון גדולה ממשפחת הדייר השני – אין לדייר הראשון דין 'בר-מצר', כי בעל הבית רשאי לטעון שהוא מעדיף להשכיר לדייר השני שמספר הנפשות במשפחתו קטן יותר (קצות החושן, חו"מ שם).

הלכות שכנים, פרק י"ב הלכה ח: השכירות, אין בה משום דין בן המצר.

וכן מפרש הטור את דברי הרמב"ם: אם ראובן השכיר את חצרו לשמעון, לוי שבבעלותו חצר סמוכה אינו יכול לבוא ולטעון שהוא קודם לשכור את החצר, כי בשכירות אין דין 'בן המצר'. כל שכן שכאשר החצר שברשות לוי היא רק בשכירות, וראובן מכר את החצר הסמוכה לו לשמעון – אין לוי נחשב כ'בר-מצר' ואינו יכול להוציא את הקונה (כסף משנה).
וכל זה לענין בית או חצר סמוכים, אבל באותו בית עצמו –

'בר מצרא' בבתי

יום שני כ"ז אדר ה'תשס"ט

בתיים אינם מצויים כל כך לקנות. (ב) בשדות, בעל השדה רוצה שיהיו לו יותר שדות, אבל בבתיים מי שיש לו בית לגור בו ורוצה בית נוסף להשכיר לאחרים, לא ראוי שיסלק את הקונה מדירתו לשם כך. (ג) בניגוד לשדות, הבתיים מובדלים זה מזה בכתלים.

אבל הרשב"א (שו"ת ח"א סי' תתקט) כתב שדנים דין מצרנות בבתיים כבשדות, וגם הרא"ש כתב על דעת ר"ת "דברים נכונים הם, אלא שלא נהגו כן". ובתרומו הדין (סי' שלה) כתב שאין לצרף את דעת ר"ת אפילו בתור 'סניף' כי המנהג פשוט שלא כמותו. וכן פסקו הטור השו"ע והרמ"א (חו"מ סי' קעה סנ"ג) שבכל דבר המחובר לקרקע יש דין מצרנות.

הלכות שכנים, פרק י"ג הלכה ד: החליף חצר בחצר, אין בה דין בעל המצר. החליף חצר בבהמה או בשאר ממלטין – רואין דמי אותה בהמה או אותן הממלטין, ונותן לו בן המצר ומסלקו. וכתב המגיד משנה: מכאן שלדעת הרמב"ם גם בבתיים יש דין בר מצרא ולא רק בשדות. אבל ה'נמוקי יוסף' (ב"מ סה, ב) כתב שאין זו הוכחה כי יתכן שהרמב"ם מדבר בחצר שאינה עשויה לדירה אבל בעשויה לדירה אפשר שאין בה דין מצרנות. ונחלקו בדבר בראשונים:

התוס' (ב"מ קח, ב) כתבו שאין דין מצרנות בבתיים, וכן כתב הרא"ש (שם סי' לד) בשם רבנו תם מכמה טעמים: (א) דין בר מצרא בשדות הוא משום שהקונה יכול לקנות שדה במקום אחר, אבל

האם ראוי להשתמש בעורך דין?

יום שלישי כ"ח אדר ה'תשס"ט

רש"י (שבועות שם ד"ה זה): משום שהוא עוסק ב"ריב לא לו", ויתכן שבעלי הדין היו מגיעים לפשרה, אך בגלל מעורבות ה'מורשה' הפשרה תימנע, "שאנו יכול לעשות פשרה בממון אחרים".

ובעלי התוספות מסבירים כי חסרונו של ה'מורשה' הוא בכך שברוב המקרים הוא 'איש מלחמה' והמלחמות הללו הן פרנסתו ורק במיעוט המקרים הוא מנסה להגיע להוצאת הצדק לאור בדרכי נועם.

הרמב"ם כאן מביא את דברי חז"ל ללא הסבר ואילו הראב"ד מחלק ואומר כי הפסוק "לא טוב עשה" נדרש רק על מורשה הדר בעיר בה דר בעל-הדין אבל אם בעל-הדין דר במקום אחר ובגלל המרחק נאלץ להסתייע ב'מורשה' – הרי ה'מורשה' "מציל ממון חבירו הוא".

הלכות שלוחין ושותפין, פרק ג הלכה ה: וְכָל הָאֵלֶּה בְּהִרְשָׁאָה, הִרִי הוּא בְּכָלֵל הַנֶּאֱמָר בָּהֶן: "וְאִשֶּׁר לֹא טוֹב עָשָׂה בְּתוֹךְ עַמּוּי".

במהלך הדורות קנו להם המורשים שביתה בבתי הדין, אך בייצוג באמצעות 'מורשים' יש גם חסרון, כי עדיף שהדיין ישמע את הצדדים עצמם כמשיחים לפי תומם ואילו כאשר משימים בפיהם טיעונים כדי להוליך את הדין בכיוון הרצוי להם, קיים חשש שהאמת ואי האמת ישמשו בערבוביה... מאידך, יש בעלי טענות נכונות ובגלל שהם 'כבדי פה' ובעלי דינים ניחנו בשפת חלקות, ללא עזרת ה'מורשה' עלולים הם לצאת נפסדים.

ולמה קראו חז"ל (שבועות לא, א) על הבא בהרשאה את הפסוק ביחזקאל (יח, יח): "ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו"? מסביר

אומן בחנות חברו

יום רביעי כ"ט אדר ה'תשס"ט

מותר: מה השותפות בחצר מועילה לחנות? ויש שאמרו (בעי חיי חו"מ ח"א סי' קל) שהגירסא הנכונה היא "בחנוות", וכן הוא באחד מכת"י הרמב"ם. וכן היא הגירסא בתוספתא (ב"מ פ"ד ה"ז), ויש גורסים (רשב"א ב"מ סח, א) בתוספתא "ואם היה שורה עמו בחנות מותר".

הלכות שלוחין ושותפין פרק ז הלכה ז: המושיב את חברו בחנות למחצית שכר – אם היה אמן, לא יעסק באמנותו, לפי שאין עיניו על החנות בשעה שעוסק באמנותו; ואם היה שתף עמו בחצר, מותר.
רבים תמחו על דברי הרמב"ם "ואם היה שותף עמו בחצר

נג הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

לג, א) "אין בעלי אומניות רשאים לעמוד מפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקין במלאכתם". והקשו בתוס' מה שייך כאן לשון "רשאים", וכי מה איסור יש אם יעמדו? ותרצו שמדובר בעוסקים במלאכת אחרים, וכן כתב רש"י בחולין (נד, ב), הרי שאסור להם לעסוק במצוה או בתורה אם בכך גורמים הפסד לבעל הבית.

ובטעם ההיתר כתב הלחם משנה: אם השותף נמצא עמו, הרי בשעה שעוסק באומנותו השותף השני ישרת את הלקוחות. ויש שכתב (בעי חיי שם) שבשעה שיבואו קונים יוכל השותף השני לומר לו: הפסק מלאכתך ותתעסק עם הקונים. או שכשהשותף נמצא עמו ולא מונע ממנו לעסוק במלאכתו, הרי מחל לו. ולעסוק בדבר מצוה או בלימוד תורה, מבואר בגמרא (קידושין

יום חמישי א' ניסן ה'תשס"ט

שבועת השותפין

השותפים הוא שהשותף יכול לדרוש משותפו להישבע לו גם ללא טענה מבוררת ואפילו אם טוען "שמה השותף השני נטל ממון השותפות שלא כדין".
ואם כן, לכאורה כל שכן שיכול להשביע את שותפו בטענה שידוע לו בוודאות שחבירו נטל ממעות השותפות שלא כדין, אולם הנתיבות (ח"מ סימן צג, ס"ק א') כתב שכאשר התובע בא בטענת שמא, הנתבע מסוגל להעזי פניו ולכפור בטענה. אבל כאשר התובע בא בטענת ברי, חזקה שאין הנתבע מעזי פניו כנגד התובע וקיימת סבירות שטענתו אמת, אך כיון שאין זו סבירות ודאית, הטילו חכמי הגמרא שבועה על הנתבע, וכיון שטענת הנתבע מסתייעת בחזקה שאינו מעזי פניו, אין מטילים עליו את שבועת המשנה – שבועת השותפין – שהיא 'שבועה חמורה', אלא שבועת היסט (מדרבנן).

הלכות שלוחין ושותפין פרק י הלכה א: אם רצה - מְגַלְגֵל עָלָיו כָּל אֲלוֹ הַדְּבָרִים בְּשִׁבְעַת הַשְּׁתָּפִין.

בפרק זה דן הרמב"ם בחילוקי דעות ותביעות בין שותפים, שמזיקות לעיתים הטלת שבועת השותפים על מי מהצדדים. בדרך כלל מטרת השבועה היא לברר את האמת, כי אנשים חוששים להישבע לשקר (ט"ז ח"מ סימן רצ"ו) וכן מסתבר שאם החייב שבועה ימנע מלהשבע, אף זו דרך לברר האמת שהורה שהוא חייב (או שהוא מעדיף לא להישבע אפילו אמת, ולכן מוכן לשלם).

לכאורה, אף שבועת השותפים מטרתה בירור האמת (ראה: משנת המשפט סוף סימן פז) אך המאירי (שבועות דף מט, א) הציג בשם מקצת מפרשים ששבועת השותפין נועדה "להפיס את דעת השותף". מסוגיית הגמרא (שבועות מח, ב) עולה כי החידוש בשבועת

יום שישי ב' ניסן ה'תשס"ט

רפואת עבדים ופדיון שבויים על מי?

הוא נהנה מהפירות. לכן, כאשר מגרשה אינו יכול לתבוע את הוצאותיו (כתובות עט, ב).
ומזה שלענין עבד הוצרכה תורה ללמדנו שהאדון פטור מלשלם את הוצאות הרפואה שהוציא על העבד – נוכל ללמוד שאם אדם שילם עבור חברו את הוצאות רפואי חלויו, צריך חברו לשלם לו בחזרה את מה שהוציא עליו. והרי כך היא ההלכה (רמ"א י"ד רנב, יב) שהפודה את חברו מהשבי – חייב הנפדה לשלם לו בחזרה את כל הוצאותיו.

(משך חכמה, דאה סו, יג)

הלכות עבדים, פרק ב הלכה י"ב: חֵלָה וְהוֹצִיא עָלָיו רְבֹו הוֹצֵאוֹת - אֵינוֹ חַיֵּב לוֹ כָּלוּם, שְׁנֵאמַר: "יֵצֵא לְחַפְּשֵׁי חֲנָם".

וכן הובא (באבן עזרא, משפטים כא, ב) בשם רבי סעדיה גאון בביאור הכפילות בלשון הפסוק "ויצאה חנם אין כסף" ללמדנו, שאם השפחה חלתה והאדון הוציא עליה לצורך רפואתה, אינה צריכה לשלם לו.

וזאת, מכיוון שהוצאות רפואת העבד הן בסופו של דבר לצורך האדון, כדי שהעבד יבריא ויוכל למלא את תפקידו ולשרת את האדון, והרי זה כדוגמת המוציא הוצאות על נכסי אשתו ('נכסי מלוג') כדי להשביחם, וכוונתו לטובת עצמו, כי

שבת קודש ג' ניסן ה'תשס"ט

קניין חליפין בגוי

שנעשית על ידי העדים עבור הגוי אין חסרון כי ההקנאה אינה מבוססת על הלכות שליחות, אלא על דין 'עבד כנעני', היינו שאדם יכול לתת מכספו לבעלים (המקנה) כדי לקנות מהבעלים עבור אדם שלישי. שהרי כך מצאנו בעבד כנעני המשתחרר מהבעלות של אדונו על ידי כספם של אחרים.
ולדברי ה'קצות' דין 'עבד כנעני' תקף גם בחליפין וכן אין קשר בין דין עבד כנעני לשליחות, ולכן דין זה נוהג גם בגוי. אכן יש להעיר, כי אף שה'קצות' נקט בפשטות שעבד כנעני נקנה בחליפין, הדבר שנוי במחלוקת. לפי הרמב"ם, עבד אינו יוצא לחרות בקניין חליפין ואילו לפי הראב"ד קניין סודר "הרי הוא ככסף", וכשם שעבד כנעני יוצא לחרות בכסף, כך הוא נקנה בחליפין.

הלכות עבדים פרק ה הלכה א: וְקִנְיָה אֶת עַצְמוֹ בְּכֶסֶף, או בְּשֵׁטֶר, או בְּרֵאשֵׁי אֲבָרִים.

מעיקר הדין, הקונה חפץ בקניין סודר צריך היה להקנות סודר שלו למקנה, שהרי כך פועל קניין חליפין - הקונה והמקנה מחליפים חפצים זה עם זה. אולם נהוג שהעדים מקנים סודר שלהם למקנה, וכשהוא זוכה בסודר נקנה החפץ לקונה, כי העדים פועלים את הקניין בשליחותו של הקונה. וכאשר העדים הם שליחי הקונה, כותבים בשטר "וקנינא מיניה" (לשון רבים המוסבת על העדים). לפי זה, אומרים בעלי התוספות (קידושין ג, א ד"ה שטר), כאשר הקונה הוא גוי שאינו בדיני שליחות - יש לכתוב 'וקנה הגוי'.

ומבואר בקצות החושן (סי' קצה סק"ט), שבהקנאה עצמה

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – ב"ו אדר-ג' ניסן ה'תשס"ט

יום ראשון כ"ו אדר ה'תשס"ט

הלכות שכנים פרק י

א. מרחיקין את האילן מן העיר עשרים וחמש אמה, ובחרוב ובשקמה [עץ תאנים] חמשים אמה, מפני נזאי [ניופין] העיר. וכל אילן הנמצא קרוב לעיר בפחות מזה, קוצצין אותו. ואם האילן קדם, נותנין לו בני העיר את דמיו; ואם היה הדבר ספק ולא נודע איזה מהן קדם, אין לו לבעל האילן דמים, אלא נוטל עציו, והולך.

ב. מרחיקין גרן קבוצה [שדשים את התבואה והרבה מין במקום] מן העיר חמשים אמה, כדי שלא יוליך הרוח התבן בעת שזורה, ויזיק לבני העיר. וכן לא יעשה אדם גרן קבוצה בתוך שלו, אלא אם כן היה לו חמשים אמה לכל רוח, כדי שלא יזיק התבן לנטיעת חבירו או לגירו [מקום חרוש].

ג. מרחיקין את הנבלות ואת הקברות ואת הבוסקין מן העיר חמשים אמה.

ד. ואין עושין בוסקין [מפעל לעיבוד עורות] אלא למזרח העיר, מפני שרוח מזרחית חמה וממעטת הזק ריח עבוד העורות.

ה. מי שבא לעשות משרה של פשתן בצד ירק של חבירו, שהרי מי המשרה נבלעין בארץ והולכין ומפסידין הירק, או שנטע פרשין קרוב מן הבצלים של חבירו, שהן מפיגין טעמן, או שנטע חרדל בצד כנרת דבורים, שהרי הדבורים אוכלין העלין ומפסידין הדבש - בכל אלו וכיוצא בהן, אינו צריך להרחיק בכדי שלא יזיק; ועל הנזק להרחיק את עצמו, אם ירצה, עד שלא יגיע לו הנזק; שזה בתוך שלו הוא עושה, והנזק בא לחבירו מאליו. במה דברים אמורים שאינו מרחיק? בשהיה הנזק בא מאליו אחר שיפסקו מעשיו של מזיק. אבל אם היו מעשיו של זה שעושה ברשותו מזיקין את חבירו בשעת עשייתו, הרי זה כמי שמזיק בידו; הא למה זה דומה? למי שעמד ברשותו, ויורה חצים לחצר חבירו ואמר: 'ברשותי אני עושה', שמונעין אותו. וכן כל ההרחקות האמורות למעלה בענין זה - אם לא הרחיקן, הרי זה כמי שהזיק בחציו. לפיכך, צריך להרחיק משרה מן הירק, וכרשין [חציר] מן הבצלים, וחרדל מן הדבורים, שלשה טפחים או יתר מעט - כדי שלא יהיה הנזק בידים; אבל להרחיק עד שלא יבוא הנזק מאליו, אינו צריך.

ו. בעל עליה שהיה שופך מים, והן יורדין על הדר בבית למטה - אם היתה שם מעזיבה [טיח ספיגה] שהמים פלין בה בעת שפיקה, ואחר שיפסק עליהן מלשפך יבלעו המים ויורדו וינשפו על הפתחון - צריך הפתחון לתקן ולהרחיק עצמו מן הנזק; ואם אין שם מעזיבה, אלא כשישפך ירדו המים מיד - הרי זה כמיזיק בחציו, והעליון מתקן, או ימנע מלשפך. וכן כל כיוצא בזה.

ז. מי שהיה לו בור בתוך שדהו, ובא חבירו ונטע אילן בתוך שדהו קרוב לבור חבירו - אין בעל הבור יכול לעכב עליו ולומר לו: 'הרי שרשי האילן נכנסין לבור שלי ומפסידין אותו'; שזה נזק הבא מאליו הוא לאחר זמן, ובעת שנטע אינו מזיקו; וכשם שזה חופר בתוך שלו, כך זה נוטע בתוך שלו. וכן ראובן שחפר בור, וירד ומצא שרשי אילן של שמעון בתוך שדהו - קוצץ וחופר, והעצים שלו. ואם היה קרוב לאילן שמעון בתוך שש עשרה אמה - השרשים של שמעון, קוצצין ונותנין לו. ואם אינו צריך לחפר, ויצאו השרשים של שמעון לתוך שדהו - הרי זה מעמיק שלשה טפחים כדי שלא יעכב המחרשה, וכל שרש שימצא בתוך שלשה טפחים - קוצצו; ואינו חושש שמא ייבש האילן של חבירו, שזה בתוך שלו הוא חופר.

ח. מי שהיתה שדה חבירו נטועה גפנים או שאר אילנות, ובא הוא לנטע בתוך שדהו גפנים בצד גפנים או אילנות בצד אילנות - צריך להרחיק ארבע אמות. במה דברים אמורים? בארץ ישראל. אבל בחוצה לארץ, ירחיק בין גפנים לגפנים שתי אמות; ובין גפנים לשאר אילנות, או בין אילנות לאילנות, ארבע אמות בכל מקום. היה גדר ביניהם, זה סומך לגדר וזה סומך לגדר בכל מקום. מי שהיה אילן חבירו נוטה לתוך שדהו, קוצץ מלא מרדע על גבי המחרשה; ובחרוב ובשקמה - קוצץ כל הנוטה, עד שהיה שקול כנגד המצר. וכן אם היה נוטה על בית השלהין של חבירו, או על בית האילן - קוצץ את כל הנוטה, עד שהיה שקול כנגד המצר.

הלכות שכנים פרק יא

א. מי שעשה גרן בתוך שלו, או קבע בית הפסא, או כל מלאכה שיש בה אבק ועפר וכיוצא בהן - צריך להרחיק כדי שלא יגיע העשן או ריח בית הפסא או האבק והעפר לחבירו, עד שלא יזיקו. אפלו היתה הרוח היא שמסיעת אותו בעת שעושה מלאכתו, ומולכת העפר או נערת הפשתן והמזן וכיוצא בהן, ומגיעתן לחבירו - הרי זה חייב להרחיק כדי שלא יגיעו ולא יזיקו, ואפלו על ידי הרוח המצויה; שכל אלו כמי שהזיק בחציו הן.

ב. אף על פי שהוא חייב להרחיק כל כך - אם הוליקה הרוח המצויה את המזן ואת העפר והזיקה בהן, הרי זה פטור מלשלם; שהרוח היא שסיעה אותו, ואין נזק זה בא מלח המזיק עצמו.

ג. הכותש את הריפות [סומסומים] וכיוצא בהן בתוך שלו, ובעת שמכה מנודד חצר חבירו עד שיתנדנד כסוי החבית על פי החבית - הרי זה כמיזיק בחציו, וחייב להרחיק כדי שלא ינדנד, או יבטל ממלאכתו שמוקת. ואם הזיק בעת הנדנד - חייב לשלם, שהרי מכחו בא הנזק. ד. כל ההרחקות האמורות בפרקים של מעלה - אם לא

סדום היא. אבל אם היה חלק אחד ממנה טוב, או קרוב לנהר יתר, או קרוב לדרך, ושמו אותה היפה כנגד הרע, ואמר: 'תנו לי בשומא שלי מצד זה' - אין שומעין לו, אלא נוטל בגורל. אמר: 'תנו לי חצי מדתה מן הצד הרע בלא שומא, וטלו אתם את החצי הטוב, כדי שיהיה חלקי סמוך לשדה שלי' - הורו מקצת הגאונים ששומעין לו; ולזה דעתי נוטה, ובו ראוי לדון.

ב. הבכור שחלק, נוטל שני חלקים שלו כאחד. אבל היבם שחלק עם אחיו בנכסי האב, נוטל חלקו וחלק אחיו בגורל; ואם עלו במקום אחד, עלו; ואם עלו לו בשני מקומות, עלו.

ג. ארץ מרפעת שהיה הנגר מקיף לה מזרח וצפון, והדרך דרום ומערב - חולקין אותה באלכסון, כדי שיעצו לזה נהר ודרך, ולזה נהר ודרך. ואם אמר: 'תנו לי החצי שמצד זה שהוא בצד שדי', שומעין לו. כללו של דבר: כל דבר שהוא טוב לזה, ואין על חברו הפסד כלל - כופין את חברו לעשותו.

ד. אחד מן האחים או מן השתפין שמכר חלקו לאחר - מסלקין את הלוקח, ונותנין לו שאר האחים או השתפין דמים שנתן, והולף, כדי שלא יפגס זר ביניהם.

ה. ולא עוד, אלא כל המוכר קרקע שלו לאחר - יש לחברו שהוא בצד המצר שלו לתן הדמים ללוקח, ולסלק אותו, וזה הלוקח הרחוק, כאלו הוא שליח של בן המצר; בין שמכר הוא, בין שמכר שלוחו, בין שמכרו בית דין, בין שמכר שלוחו - יש בו דין בן המצר. אפילו היה הלוקח תלמיד חכמים ושכן קרוב למוכר, וכן המצר עם הארץ רחוק - בן המצר קודם, ומסלק את הלוקח. ודבר זה, משום שנאמר: "ועשית הישר והטוב"; אמרו חכמים: הואיל והמכר אחד הוא - טוב וישר הוא שיקנה מקום זה בן המצר, יתר מן הרחוק. היו בני המצר רבים - כלם זוכים בזה השדה הנמכרת, והיא ביניהן לפי מנינן, ונותנין כלן הדמים ללוקח; והוא, שבאו כלן פעם אחת. אבל אם קדם אחד מהן לסלק הלוקח - זכה בה לבדו, הואיל והוא בן המצר. וכן אם באו מקצתן, ומקצתן במדינה אחרת - מסלקין אותו אלו העומדין כאן בלבד, והיא להן. וכן המוכר לאחד מבני המצר, או לאחד מן השתפין שלו במשא ומתן - אף על פי שאינו שתפו בקרקע, זכה בה; ואין שאר השתפין או שאר בני המצר נוטלין עמו.

ו. המוכר כל נכסיו לאחד - אין בעל המצר של שדה אחת מהן מסלק את הלוקח מאותה השדה, שהרי היא ואחרת קנה כאחד. וכן המוכר לבעלים הראשונים, או הלוקח מן הגוי - אין בו דין בן המצר.

ז. המוכר לגוי - משמתין [מנדים] אותו עד שיקבל כל אנס שיבוא מן הגוי, עד שינהגה הגוי עם בן המצר הזה שלו כדיני ישראל בכל. ואם אנסו בדבר שלא כדין ישראל, משלם המוכר.

ח. השכירות, אין בה משום דין בן המצר.

הרחיק, וראה חברו ושתק - הרי זה מחל, ואינו יכול לחזור ולהצריכו להרחיק. והוא, שיראה ממנו שמחל - כגון שפיצו עמו ביד, או שאמר לו לעשות, או שראהו שעשה בצדו בלא הרחקה ושתק ולא הקפיד על זה; שכל המחזיק בנזק, זכה בו כמו שבארנו. במה דברים אמורים? בשאר נזקין, חוץ מארבעת מיני נזקין אלו האמורות בפרק זה - שהן: העשן, וריח בית הכסא, והאבק וכיוצא בו, ונדנוד הקרקע; שכל אחד מאלו, אין לו חזקה. ואפילו שתק הנזק במה שנים, הרי זה חוזר וכופהו להרחיק. וכן הזק ראה במקום שצריך מחיצה, כופהו לעשות מחיצה בכל עת שירצה, כמו שבארנו. ולמה שנו נזקים אלו משאר נזקין? לפי שאין דעתו של אדם סובלת נזק מאלו; וחזקתו שאינו מוחל, שהזקן הזק קבוע. ואם קנו מידו שמחל בנזקין אלו, אינו יכול לחזור בו. ה. מי שהחזיק לעשות מלאכת דם או נבלות וכיוצא בהן במקומו, ויבואו העורכים וכיוצא בהן בגלל הדם ויאכלו, והרי הן מצרין לחברו קולן וצפצופן, או בדם שברגליהן שהן יושבין על האילנות ומלכלכין פרוחיהן - אם היה חברו קפדן או חולה שצפצוף זה מזיקו, או שהפרות שלו נפסדין בדם - חייב לבטל אותה המלאכה, או ירחיק עד שלא יבוא הזק ממחמתו; שנוק זה דומה לריח בית הכסא וכיוצא בו, שאין לו חזקה. וכן בני מבוי או בני חצר שנעשה אחד מהן אמן, ולא מחו בו שהרי החזיק, והיו העם נכנסין ויוצאין לקנות ממנו, ושתקו - לא החזיק בדבר זה, ויש להן בכל עת לעצב ולומר: 'אין אנו יכולין לישן מקול הנכנסין והיוצאין'; שזה הזק קבוע הוא, כמו העשן והאבק. וזוהו הורו הגאונים.

ו. מי שהחזיק בנזק שיש לו חזקה, כגון שפתח חלון, או העביר אמת המים, או לא הרחיק מה שארץ להרחיק, והרי המחזיק טוען: 'אתה אמת לי לעשות', או 'מחלת לי אחר שראית', או 'שהכר הנזק ושתקת ולא מחית בי', והנזק אומר: 'עכשו הוא שראיתי, ולא ידעתי מקדם', או שאמר: 'כשראיתי מחיתי בך, ואתה אומר עתה ארחיק או אסתם, ואתה מדחה אותי מיום ליום כדי שתקבע הנזק' - בכל אלו וכיוצא בהן, על הנזק להביא ראיה; ואם לא הביא ראיה, יטען המחזיק שגנה מידו של נזק - על המחזיק להביא ראיה שקנו מידו; ואם לא הביא ראיה, יטען המחזיק שגנה מידו של נזק - על המחזיק להביא ראיה שקנו מידו של נזק. ויסלק זה הזק.

חפץ ופטר.

ז. החזיק בנזק שאין לו חזקה, כגון עשן ובית הכסא וכיוצא בהן, וטען המחזיק שגנה מידו של נזק - על המחזיק להביא ראיה שקנו מידו; ואם לא הביא ראיה, יטען המחזיק שגנה מידו של נזק - על המחזיק להביא ראיה שקנו מידו של נזק. ויסלק זה הזק.

הלכות שכנים פרק יב

א. האחים או השתפין שבאו לחלק את השדה, ולטל כל אחד מהן חלקו - אם היתה פלה שנה ואין שם מקום טוב ומקום רע, אלא הכל אחד - חולקין לפי המדה בלבד. ואם אמר אחד מהן: 'תנו לי חלקי מצד זה, כדי שיהיה סמוך לשדה האחרת שלי ויהיה הכל שדה אחת' - שומעין לו, וכופה אותו על זה; שעפובין בדבר זה, מדת

ב. אמר הלוקח: 'כן הוא, והערמה עשינו ומכירה היא, ובכך וכן קניתי' - נשבע בנקיטת חפץ, ונוטל כדין כל השלוחין [נשבעים ונוטלים]. ויראה לי שצריך לטעון דמים שהן ראויין, או יתר מעט; אבל אם אמר על שוה מאה: 'במאתים קניתי', אינו נאמן.

ג. היה כתוב בפטר מתנה: 'וקבלתי עלי אחריות מתנה זו, שאם תצא מידו אתן לו מאתיים' - נותן לו בן המצר מאתיים, ואחר כך מסלקו, ואף על פי שאינה שוה אלא מנה.

ד. החליף חצר בחצר, אין בה דין בעל המצר. החליף חצר בבהמה או בשאר מטלטלין - רואין דמי אותה בהמה או אותן המטלטלין, ונותן לו בן המצר ומסלקו; ואינו יכול לומר לו: 'אתן לי כמין שלקחתי בו', שזו הערמה היא, ואינה מועלת כלום.

ה. מכר לו קרקע מעט באמצע שדהו, ואחר כך מכר לו קרקע בצד אותה שבאמצע - רואין: אם אותו המעט שמכר לו תחלה הוא עדית או זבורית לגבי זאת הקרקע שמכר לו באחרונה - זכה הלוקח, ואין בן המצר יכול לסלקו, שהרי הוא עצמו בן מצר הוא, מפני אותו המעט שקנה באמצע. ואם אותו המעט כמו זאת שמכר לו בסוף בצדו - הרי זה מערים, וכן המצר מסלק אותו מן השדה שקנה בסוף.

ו. המוכר על תנאי, בין שהתנה מוכר בין שהתנה לוקח - אין בעל המצר יכול לסלקו עד שיתקמו התנאים, ויזכה הלוקח בקרקע ולא תשאר בה עלה כלל; ואחר כך יסלק אותו.

ז. הלוקח שבנה והשביח, או סתר והפסיד - בן המצר מסלקו ונותן לו דמים הראויין לו, והרי הוא בכל מעשיו כמו השליח. וכן אם לזה הלוקח קדם שישלך אותו בן המצר, וסלקו בן המצר - אין בעל חוב שלו טורף מיד בן המצר. זה הוא העקר בכל אלו הדינים: שכל הלוקח בצד מצר חברו, הרי הוא כמו שליח לחברו, ולתקן שלחו, ולא לעות. לפיכך, אם השביח - נוטל הוצאה; ואם הפסיד וסתר והרס או אכל פרות - מנכין אותו מן הדמים. במה דברים אמורים שמחשבים לו הפרות? בשאכלן אחר שבא בן המצר והביא מעות לסלקו. אבל כל הפרות שאכל מקדם - שלו הוא אוכל, ואין מחשבים אותו.

ח. אחד שלקח משנים שדה אחת, ובא בעל המצר לסלקו מחציה בלבד שלקח מן האחד - אינו יכול, אלא מסלקו מכלה או מניח כלה. אבל המוכר קרקע לשנים - יש לבעל המצר לסלק שניהם, או לסלק האחד ולהניח אחד.

ט. בן המצר שבא לסלק את הלוקח, וקדם שישלכו מכר את השדה שיש לו על המצר - אבד את זכותו.

י. שליח שמכר, והרי הוא בעל המצר - אינו מסלק את הלוקח; שהרי הוא מכר לו, ואין לך מחילה גדולה מזו. **יא.** בעל חוב של מוכר שטרף השדה מיד בעל המצר - הרי בעל המצר חוזר ונוטל מן הלוקח ששלכו, והלוקח חוזר ונוטל מן המוכר.

ט. הממשכן מקום, ואחר כך מכרו לזה שהוא ממשכן בידו - אין בו משום דין בן המצר. וכן המוכר מקום רחוק כדי לגאל מקום קרוב, או שמכר רע כדי לגאל מקום יפה בדמיו, או שמכר כדי לתן מנת המלך, או שמכר לקבורה, או שמכרו למזון האשה או הבנות - אין באחד מאלו דין בן המצר, אלא זכה הלוקח.

י. ולמה אין בהן דין בן המצר? שכל אלו טרדין למכר, ומפני צורך גדול מוכרין, ואם תאמר 'יש בה דין בן המצר', לא ימצאו לוקח, שהרי הוא אומר: 'למה אטרח ואקח, ויבוא זה ויסלק אותי'? ואין הבעלים יכולין להמתין עד שיביא בעל המצר מעות ויגנה.

יא. הרי שטען הלוקח ואמר: 'מפני המס וכיוצא בו מכר לי המוכר', ובעל המצר אומר: 'שקר אתה טוען לבטל זכותי' - על בעל המצר להביא ראיה, ואחר כך יוציא מיד הלוקח; ואם לא הביא ראיה, ישבע הלוקח הסת.

יב. אפלו היה שם בדבר ספק, אין הלוקח מסתלק אלא בראיה ברורה שמביא בעל המצר. לפיכך, אם טען הלוקח ואמר לו: 'צולן אתה לשדה זו', 'אריס אתה', או 'שוכר אתה' או 'ממשכן' - צריך בעל המצר להביא ראיה שהוא בעל המצר, ושקרקע זו בחזקתו. וכן כל פיוצא בזה.

יג. המוכר ליתומים קטנים, אין בו דין בעל המצר; הטוב והישר שעושין חסד עם אלו, יתר מבעל המצר.

יד. וכן המוכר לאשה - אין בו דין בעל המצר, מפני שאין דרבה לטרח תמיד ולקנות, והואיל ולקחה, חסד הוא שתעמד הקרקע בידה.

טו. מכר לטמטום ואנדרגיס, אין בעל המצר יכול לסלקו, מפני שהן ספק אשה.

טז. היתה הקרקע של אחד, והבנן או האילנות של אחד - אם יש לבעל הבנן או לבעל האילנות זכות בקרקע, כל אחד מהן בן מצר של חברו; לפיכך, אם מכר אחד מהן חלקו, חברו מסלק הלוקח. אבל אם אין לבעל האילנות או לבעל הבנן כלום בקרקע, אלא כל זמן שירצה יאמר לו: 'עקר אילנך או הרס בנינך', ומכר בעל השדה - זכה הלוקח, ואין בעל האילנות או בעל הבנן מסלק אותו. ואם מכר בעל האילנות או בעל הבנן, הרי בעל הקרקע מסלק אותו.

יז. היה מפסיק בינו ובין מצר חברו רכב [שורה] של דקלים, או בנן גבוה וחזק, או גמא וכיוצא בהם - רואין: אם יכול להכניס אפלו תלם אחד בתוך הדבר המפסיק, עד שיתערבו שתי השדות - הרי זה בן מצר שלו, ומסלק הלוקח; ואם לאו, אינו מסלק הלוקח.

יום שני כ"ז אדר ה'תשס"ט

הלכות שכנים פרק יג

א. הנותן מתנה, אין בה דין בן המצר. היה כתוב בפטר מתנה שאחריות מתנה זו על הנותן, יש בה דין בן המצר; הואיל ויש בה אחריות - מכירה היא, ולא כתב מתנה, אלא לבטל זכות בן המצר. וכמה נותן לו? מה שהיא שוה.

מתנה. לקח שנה מנה במאמים - אינו יכול לסלקו, עד שיתן המאמים. טען בן המצר שזו קנוניא ביניהן - נשבע הלוקח בנקיטת חפץ, ונוטל מאתם. ואם היו שם עדים שנתן מאמים, וכן המצר טוען שאמנה היתה בינו ובין המוכר, ואני יודע בודאי שלא לקח ממנו אלא מאה - הרי זה נותן המאמים כמו שהעידו העדים, ואחר כך מסלקו, ומשביעו הסת שלקח במאמים, ונפטר.

ה. כל הרוצה למכר קרקע, ויבאו שנים, כל אחד מהן אומר: 'אני אקח בדמים אלו', ואין אחד מהן בעל המצר - אם היה האחד מיושבי העיר ואחד משכני השדה, בן העיר קודם; שכן ותלמיד חכמים, תלמיד חכמים קודם; שכן וקרוב, השכן קודם; שגם זה בכלל הטוב והישר הוא. קדם אחד מהן וקנה, ובה; ואין חברו שראוי לקדם לו יכול לסלקו, הואיל ואין אחד מהן בעל המצר; שלא צוו חכמים בדרך זה דרך, אלא אלא דרך חסידות ונפש טובה היא שעושה כך.

ברייך רחמנא דסייען

הלכות שלוחין ושתפין

ענין אלו ההלכות - לידע דין שלוחו של אדם ושתפו, ומשפטיהן במשקחן וממכרן ובהפסדן ושכרן. ובאור כל הדינים האלו - בפרקים אלו.

הלכות שלוחין ושתפין פרק א

א. האומר לשלוחו: 'צא ומכר לי קרקע או מטלטלין', או 'קנה לי' - הרי זה מוכר ולוקח לו ועושה שליחותו, וכל מעשיו קיימין. ואין העושה שליח צריך קנין ולא עדים, אלא באמירה בלבד בינו לבין חברו; ואין צריכין עדים אלא לגלות הדבר, אם כפר אחד מהם, כשאר כל השטות. ב. שליח שעבר על דברי משלחו, לא עשה כלום. וכן אם טעה בכל שהוא, בין בקרקע בין במטלטלין - חזר, שהרי אומר לו: 'לתקן שלחתיך, ולא לעות'. ולא אמרו שההונאה במטלטלין שתות, והעבדים והשטרות והקרקעות אין בהן הונאה, אלא במוכר שלו, או קונה לעצמו; אבל השליח שטעה בכללן בכל שהוא, חזר. ג. נתן מעות לשלוחו לקנות לו קרקע, וקנה לו שלא באחריות - הרי זה עוות; והשליח לוקח אותה לעצמו שלא באחריות כמו שעשה, וחוזר ומוכר אותה למשלח באחריות; הואיל וקנה אותה במעותיו, האחריות על השליח. וכן כל פיוצא בזה. לפיכך, אם התנה עליו שעשה שליח בין לתקן בין לעות - אפלו מכר לו שנה מאה בדינר, או לקח שנה דינר במאה - אינו יכול לחזור בו, וחיוב המשלח לתת לו כפי התנאי.

ד. האומר לשלוחו: 'מכר לי משדה שלי בית סאה', ומכר לו בית סאתים - הרי זה מוסיף על דבריו, וקנה הלוקח בית סאה בלבד. אומר לו: 'מכר לי בית סאתים', ומכר לו בית סאה - הרי זה מעביר על דבריו, ולא קנה לוקח. אומר

יב. כל בעל חוב שטרף בחובו, יש לבצל המצר לסלקו; לא יהיה כח הטורף גדול מכת הלוקח. ואם ירצה הטרף לתן הדמים שהיו חוב עליו - תחזור לו שדהו לעולם, כמו שיתבאר במקומו.

יג. קטן שהיה בן המצר, וראו בית דין שזכות היא לו - מסלקין לו את הלוקח, או יטלו לו חלק עם שאר בעלי המצר כמו שיראו.

יד. בעל שהיתה אשתו בן המצר, הרי זה מסלק את הלוקח; שכל נכסי אשתו ברשותו, וכל זכות שתבוא לה - זכות היא לו. אפלו קנו מיד אשתו שמחלה בזכות זו ללוקח - אינו מועיל, אלא הבעל מסלקו. עמדה האשה מדעתה, וסלקה את הלוקח, וכן העבד שהיה נושא ונותן בנכסי אדוניו, שסלק את הלוקח - אם רצה הבעל או האדון, מקנים על ידיהן; ואם רצה, לא יקנים, ותחזור ללוקח, ויחזיר הדמים.

הלכות שכנים פרק יד

א. הרוצה למכר שדהו, והביא בן המצר שלו וזה שהוא רוצה לקח ממנו לבית דין, ואמר לבן המצר: 'אם תרצה לקנות בכך וכך קנה, ואם לאו - סלק עצמך, והרי זה לוקח' - הרי זה לא נשארה לו טענה; אלא או מכיא מעות מיד וקונה, או בטלה זכותו. אומר: 'אטרח ואביא', אין שומעין לו. 'אלף ואביא' - אם הוא אמוד שיש לו, ממתינין לו עד שילף ויביא; ואם אינו אמוד, אין שומעין לו, שאינו רוצה אלא להשמיט. לפיכך אומרים לו: 'או הוציא עתה זווים, או בטלה זכותך'; שאין קובעין זמן לבעל המצר. הוציא בן המצר המעות, והוציא הלוקח מעות - אם היו של לוקח טובים מזויו, או ממנהרין לצאת יתר מזויו - בטלה זכותו, ואין לו דין בן המצר. היה רוצה הלוקח לקנותה לבנות בה בתים, וכן המצר רוצה לזרעה - הלוקח זוכה, משום ישוב הארץ, ואין בה דין בן המצר.

ב. בא הלוקח ונמלך בבן המצר, ואמר לו: 'הרי פלוני בן המצר שלך רוצה למכר לי שדה זו, אלף ואקח ממנו'; ואמר לו: 'לך וקח' - לא בטל זכותו; ויש לו לסלק אותו אחר שקנה, אלא אם בן קנו מידו. במה דברים אמורים שצריך קנין? בשמחל לו קדם שיקנה. אבל אם מחל לו זכותו אחר שלקח, כגון שבא בן המצר וסיע עמו, או שכר ממנו, או שראה אותו בונה וסותר כל שהוא ומשתמש ולא מחה בו ולא ערער - הרי זה מחל, ושוב אינו יכול לסלקו. ג. היה בן המצר במדינה אחרת, או חולה, או קטן, ואחר זמן הבריא החולה, או הגדיל הקטן, ויבא ההולף - אינו יכול לסלקו; שאם אתה אומר בן - אין אדם יכול למכר קרקעו, שהרי הלוקח אומר: 'לאחר כמה שנים תצא מדי'. וכנה הזור הגאונים.

ד. המוכר שנה מאתים במנה - אם לכל העם מוזיל ומוכר, נותן לו בן המצר מאה ומסלקו; ואם אינו מוזיל לכל העם - נותן לו מאתים שהיא שנה, שהמוכר נתן לזה

ואחרים רמזו בך, שמעון חזק באחריותו, וישלם לראובן אחר שיתרים על מי ששלח כתב זה מדעתו ולא יודה. ויש מי שהורה שישבע ראובן ואחר כך יטל, כדין כל הנשבעין ונוטלין.

ט. לוי שבא בשליחות ראובן, ולקח חמשים משמעון, ובא ראובן ואמר: 'לא שלחתיו לקח אלא עשרים, ועשרים בלבד הביא לי' - הרי ראובן נשבע שלא שלחו לקח אלא עשרים ועשרים בלבד הביא לו, כדין כל מודה במקצת; ולוי נשבע הסתם שהחמשים שנתת לי נתתי לראובן. וישלם שמעון מביתו, אם היה חזק לראובן. וכן כל פיוצא בזה.

יום שלישי כ"ח אדר ה'תשס"ט

הלכות שלוחין ושתפיו פרק ב

א. אין הגוי נעשה שליח לדבר מן הדברים שבעולם, וכן אין ישראל נעשה שליח לגוי לדבר מן הדברים, שנאמר: "בן תרימו גם אתם" - מה "אתם" בני ברית, אף שלוחכם בני ברית; והוא הדין לכל התורה כלה. ומה משלחכם בן ברית, אף בכל התורה כלה המשלח בן ברית.

ב. עושה אדם שליח איש או אשה, ואפלו אשת איש; ואפלו עבד ושפחה - הואיל והן בני דעת וישנן במקצת מצוות, נעשין שלוחין למשא ומתן. אבל מי שאינו בן דעת, והוא חרש שוטה וקטן - אינן נעשין שלוחין; ולא עושין שליח, אחד הקטן ואחד הקטנה. לפיכך, השולח בנו קטן אצל החנוני (ובחשבוננו "זכות" בשני איסורים), ומדד לו באסר (סוג מטבע) שמן, ונתן לו את האסר (הנותר בתור "עודף"), ואבד את השמן ואת האסר - החנוני חזק לשלם; שלא שלחו אלא להודיעו, ולא היה לו לשלם אלא בן דעת. וכן כל פיוצא בזה. ואם פרש ואמר: 'שלח לי עם הקטן', הרי זה פטור.

ג. האומר לחברו: 'מנה שיש לי בידך, בין פקדון בין מלוה, שלחהו לי ביד פלוני' - אפלו היה קטן - אם רצה לשלחו בידו, נפטר; ואינו חזק באחריותו. וכן שנים שהתנו ביניהן שכל מי שירצה לשלח לחברו, ישלח ביד מי שירצה המשלח - הרי זה משלח ביד מי שירצה או שהוא ראוי להוליך דבר זה; ואם אבד או נגבב בדרך, או שפטר בו השליח - הרי המשלח פטור, שכל תנאי שבממון קיים.

ד. השליח שקנה או שמכר, והודיע שהוא שליח בדבר זה לפלוני - אף על פי שמשפך או שהמשיך, ונמצא שעבר על דעת משלחו - בטל המקח, ומחזיר. ואם לא הודיע שהוא שליח - נקנה המקח, ויהיה הדין בינו ובין זה ששלחו.

ה. ראובן שקנה שדה משמעון, ואמר לו: 'ללוי קניתי אותה', וכתב שטר מכר בשם לוי, וחזר ראובן ואמר לשמעון: 'לעצמי קניתי', חזר וכתב שטר מכר בשמי' - אין כופין את המוכר לכתב לו שטר אחר בשם ראובן. ואם התנה עמו בתחלה ואמר לו: 'לעצמי אקנה, וזה שאכתב שטר בשם לוי כדי שלא ידעו בי שאני הוא הקונה' - הרי זה כופהו לחזר ולכתב לו שטר אחר בשמו.

ו. 'מכר לי שדי לאדם אחד', והלך השליח ומכרה לשנים - ממכרו בטל, שהרי עבר על דבריו. אמר לו: 'מכר לי שדי', ולא פרש - אפלו מכרה למאה, ממכרו קיים.

ה. הנותן מעות לשלוחו לקח לו בהן חטים, או מין ממיני סחורה, ולא לקח - אין לו עליו אלא תרעמת. נתן לו מעות לקח בהן חטים בין לאכילה בין לסחורה, והלך ולקח לו בהן שעורים, או שנתן לו לקנות שעורים והלך ולקח לו חטים - אם פחת דמי זה שלקח, פחתו לשליח, מפני שהוא משנה; ואם הוסיפו דמיהן, הוסיפו לבעל המעות. היה השער קצוב וידוע, והוסיפו לשליח במנן או במשקל או במדה - כל שהוסיפו לו המוכרים, הרי הן של שניהם; וחולק התוספת, השליח עם בעל המעות. ואם היה הדבר שאין לו קצבה, הכל לבעל המעות.

ו. מי שהיה חזק לחברו ממון, בין משום מלוה בין משום פקדון או שכירות, ונתן הממון ביד השליח, ואמר לו: 'הולך ממון זה לבעל חובי' - אין השליח צריך להטפל ולתן לו בפני עדים; ואם אמר לשליח: 'אל תפרע חוב זה אלא בעדים', ופרעו שלא בעדים - חזק לשלם. וכן אם היה החוב בשטר, בין שאמר לו: 'קח לי השטר ונתן לו המעות', בין שאמר לו: 'נתן לו המעות וקח השטר', ונתן בלא עדים ולא לקח השטר - חזק לשלם, שהרי לתקן שלחו, ולא לעות.

ז. השולח ממון שבידו ביד שליח, ואמר לו: 'הולך ממון זה לפלוני שאני חזק לו', והלך ונתן לו שלא בעדים - השליח אומר: 'נתתי', ובעל חוב או הפועל אומר: 'לא לקחתי', והרי שלשמן עומדין - השליח נשבע הסתם שנתן, ובעל חוב או הפועל נשבע הסתם שלא לקח, וישלם הלה לבעל חובו או לפועל או לבעל הפקדון. ואפלו היו השלוחין שנים - אין עדותן מועלת, מפני שהן כנוגעים בעדותן, שהרי חזקין להשבע הסתם. במה דברים אמורים? בשהיה השליח מכחיש את בעל חוב, והרי שלשמן עומדין. אבל אם בא שליח ואמר: 'נתתי כמו שאמרת לי' - אינו יכול להשביעו הסתם שעשה שליחותו, שהרי אין שם טוען עליו טענת ודאי שלא נעשה שליחותו. וכן אם מתו השלוחין, או הלכו להן למדינת הים, ובא בעל חוב לתבע חובו - אינו יכול להשביעו הסתם שלא פרעו השליח, שהרי אין כאן מי שטוען עליו טענת ודאי שלקח; אלא מתרים הלוה סתם, ומשלם החוב שעליו. וכן כל פיוצא בזה.

ח. ראובן ששלח כתב לשמעון, ואמר לו: 'מנה שיש לי בידך, שלחהו לי ביד לוי' - אם רצה לשלחו, אינו חזק באחריותו, בין שהיה מלוה בין שהיה פקדון; והוא שפיר שהוא כתב ידו. ואם טען המלוה ואמר: 'לא כתבתי ולא שלחתי לך' - ישבע הלוה הסתם שכתב ידו בא אליו ולפיכך שלח, ויפטר; וכזה הורו רבותי. אבל אם לא היה הפתב בכתב ידו, או שאין הלוה יודע אם הוא כתב ידו או אינו - אפלו היו כתובין בו סימנים ואותות שביניהן בחדוד - אם טען ראובן ואמר: 'לא שלחתי כתב

הללו; ואם לא כתב לו בן, אינו יכול לדון עמו, מפני שהוא אומר לו: 'אין אתה בעל דיני'. אף על פי שכתב לו בן, אינו אלא שליח, וכל מה שיוצא בו, הרי הוא של משלחו. וכל ההוצאות שיוציא השליח על דין זה שהרשעה בו, הרי המשלח חייב בהן; שכן כותבין בהרשאה: 'כל שתוציא בדין זה, עלי לשלמו'.

ב. הקנה לזה המרשה שלישי או רביע מה שיש לו ביד חברו, הרי זה דין על הכל; הואיל ודן על חלקו, והרי הוא בעל דינו בחלקו - דין על הכל.

ג. אחד מן האחים שלא חלקו, או מן השתפין, שבא לתבע - תובע על הכל; הואיל ויש לו חלק בזה הממון, אין צריך הרשאה מן השתפין. ואין השתפין האחר יכול לומר לשתפו שדן: 'אלו אני הייתי התובע, הייתי טוען טענה אחרת ומחייב בעל דיני', שהרי אומרים לו: 'למה לא באת לתבע גם אתה?' לפיכך, אם בא ממדינה אחרת, יש לו לחזור על בעל הדין, ולדון עמו, ולומר לו: 'אני איני מודה בכל מה שטען שתף שלי'; לפיכך יש לנתבע לעכב ולומר לזה: 'או דון עמי בחלקך, או הבא הרשאה, שהרי ממון שניכם בדי וישניכם בפעל דיני, ולמחר יבוא אחיך או שתפך ויתבע גם הוא'.

ד. הפעל בנכסי אשתו, צריך הרשאה; ואם יש שם פרות בקרקע - מתוף שיש לדון על הפרות שהרי הן שלו, דן על הקרקע, ואין צריך הרשאה מאשתו, שאם אין קרקע אין פרות.

ה. מי שהיה לו ביד חברו פקדון או מלוה, בין מטלטלין בין מעות, ועשה שליח בעדים להביאן לו - הרשות ביד זה שהן אצלו; אם רצה לתן - נפטר ואינו חייב באחריותו, שהרי נתן לשלוחו; ואם לא רצה לתן - אינו נותן, שאין זה בעל דינו עד שיבוא בהרשאה על הפקדון. וכל הבא בהרשאה, הרי הוא בכלל הנאמר בהן: "ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו".

ו. התובע חברו בדין במטלטלין או במעות שהפקיד אצלו, וכפר בו - אינו יכול לכתב הרשאה עליו; שנומצא זה כמשער - שהוא אומר לו: 'הרשיתיך לטל מה שיש לי ביד פלוני, וכבר אמר פלוני שאין לו אצלו פלוס'. וכן מי שנתחייב לו חברו שבועה, אינו יכול להרשות עליו אחר להשביעו; שאין שם דבר שיקנה לו, ואין אדם מרשה על תביעת דברים, שאין הדברים נקנין אלא עם תביעת הממון.

ז. מי שהיה לו מעות פקדון ביד אחר, ורצה להרשות שליח להביאן - אין הקנן [סודר] מידו מועיל בה, שאין המטבע נקנה בחליפין. אלא כיצד עושה? נותן לו קרקע כל שהוא, ומקנה לו המעות על גבה כדי להוציאן בהרשאה זו, והולך ודן עמו, ומוציאן. היתה לו מלוה ביד אחר - אינו יכול לכתב הרשאה עליה, ואפלו היה חוב בשטר, מפני שמלוה להוצאה נתנה, ואין אדם מקנה לחברו דבר שאינו בעולם. ואין לה דרך שיקנה אדם בה חוב, אלא או במעמד שלשתן, והוא דבר שאין לו טעם

ו. הסרסור - שליח הוא, אלא שהוא נוטל שכר על שליחותו; לפיכך, אם שנה על דעת הבועלים, משלם מה שהפסיד. כיצד? הרי שנתן ראובן חפץ לשמעון הסרסור, ואמר לו: 'מכר לי זה, ואל תמכר בפחות ממאה', והלך ומכרו בחמשים - משלם חמשים מביתו; מכרו במאתים - הכל לראובן. וכן כל פיוצא כזה. ראובן אומר: 'במאה אמרתי לך למכר', והסרסור אומר: 'בחמשים אמרתי לך, וכן מכרתי בחמשים' - נשבע הסרסור שבועת התורה, שהרי הודה במקצת. ואם כבר נתן לו החמשים - נשבע הסת שעשה שליחותו, וזוכה הלוקח. ואם ידע הלוקח שחפץ זה של ראובן הוא, ושזה המוכר לו סרסור הוא - יחזיר החפץ לבעליו; ויחרים על מי שנתן לו רשות למכר בחמשים, או שרצה בחמשים, וחזר בו אחר שקניתי.

ז. כל סרסור שהודיע ללוקח שחפץ זה או קרקע זה של ראובן, ואמר שקנה הלוקח אחר ראובן: 'איני רוצה למכר בדמים אלו' - מחזיר הלוקח, שהרי לא פסק [נקב בסכום של] דמים ואמר לו 'מכר בך וכו''. וכל סרסור שאבד החפץ מידו, או נגנב, או נשבר - חייב לשלם, מפני שהוא נושא שכר.

ח. הלוקח בלים מבית האמן לשגרן לבית חמיו, ואמר לו: 'אם מקבלין אותן ממני, אני אתן לך את דמיהן; ואם לאו, אתן לך שכר מעט', ונאנסו בהליכה - הרי זה חייב לשלם; ואם נאנסו בחזרה, פטור. נטלן על מנת למכרן לאחרים, ואמר לו: 'אם ימכרו במקום פלוני או עד זמן פלוני, אתן לך דמים כך וכך, ואם לא ימכרו, אחזירם לך', ונאנסו, בין בהליכה בין בחזרה - חייב לשלם.

ט. כל שליח שטען שארעו אנס פלוני, והפסיד כף וכף - הרי זה נשבע שבועת השומרים על טענתו, ויפטר. ואם היה האנס במקום שאפשר להביא עליו עדים, או דבר שהוא גלוי וידוע לכל, שהרי ימצא עדים - הרי זה צריך להביא ראיה על טענתו; ואם לא הביא עדים - אינו נאמן, ומשלם. מעשה באחד שאמר לשלוחו: 'קנה לי ארבע מאות גרבי זין', ממעות שהיו לו בידו, וקנה לו, ונמצאו חמץ. ואמר חכמים: מנין גדול כזה שהחמץ, קול יש לו; והואיל ואפשר להביא ראיה, שהיה זין בעת שלקחו ויפטר; ואם לא יביא ראיה, ישלם. וכן כל פיוצא כזה מדברים שהראיה מצויה בהן. אבל דבר הנעלם שאין ראיתו מצויה, ישבע עליו השליח. וכן הדין בכל טענה שיטען השתף פיוצא כזו, וכן הדין בטענת השומרים - אם הראיה יכולה להיות - או יביא ראיה על טענתו, או ישלם, כמו שבארנו.

הלכות שלוחיו ושתפיו פרק ג

א. מי שהיה לו קרקע תחת יד אחר, או שהיה לו מטלטלין פקדון, ורצה לעשות שליח לדון עם זה, ולהוציא הקרקע או הפקדון מתחת ידו - הרי זה כותב לו הרשאה [שהקנה לו הזכויות]. וצריך לקנות מידו שהרשאה, ואמר לו: 'לך דון וזכה והוצא לעצמך', וכיוצא בענינים

הלכות שלוחיו ושתפיו פרק ד

א. כשיצאו השתפין להשתתף, במה יקנה כל אחד מהן ממון חבירו להשתתף בו? אם במעוֹת ושתתפו - לביא זה מעותיו, ויביא זה מעותיו, ויטילו אותן לכיס אחד, ויגביהו את הכיס שניהם. אבל אם כתבו שטר והעידו עדים - אף על פי שקנו מיד שניהם שביא זה מאה וזה מאה וישתתפו בהן - לא קנו, ועדין לא נעשו שתפין; שאין המטבע נקנה בחליפין. לפיכך, אם נשתתפו בשאר מטלטלין, כיון שקנו מידם שביא זה חביתו של זין וזה כדו של דבש, והרי נשתתפו בהן - נעשו שתפין בהן. וכן אם ערכו פרותיהן, או ששכרו מקום בשתפות, והניח זה חביתו וזה כדו שנשתתפו בהן - הרי אלו שתפין. כללו של דבר: בכל הדרכים שקונה הלוקח, באותן הדרכים עצמן קונין השתפין זה מזה הממון המטל ביניהן להשתתף בו.

ב. האמנין שנשתתפו באמנות - אף על פי שקנו מידם, אינם שתפין. כיצד? שני חטים או שני אורגים שהתנו ביניהן שכל שיקח זה וזה במלאכתו, יהיה ביניהם בשוה - אין כאן שתפות כלל, שאין אדם מקנה לחבירו דבר שלא בא לעולם. אבל אם היו לוקחין הבגדים מממון עצמן ותופרין אותן ומוכרין, ולוקחין השתי והערב ממעותיהן ואורגין ומוכרין, ונשתתפו בממון שלוקחין בו - הרי אלו שתפין; וכל שיריחו בשכר מלאכתן ובמשאן ומתנן, הרי הוא לאמצע.

ג. השתפין שהטילו לכיס, זה מנה וזה מאתים וזה שלש מאות, ונתעסקו כלם בממון, ופחתו או הותירו - השכר או הפחת ביניהן בשוה לפי מנינם, לא לפי המעות. ואפלו לקחו שור לטביחה, שאלו טבחוהו היה כל אחד נוטל מבשרו כפי מעותיו - אם מכרוהו חי ופחתו או הותירו, השכר או הפחת לאמצע. במה דברים אמורים? בשנשא ונתנו במעות שנשתתפו בהן. אבל אם המעות קמין, ועדין לא הוציאו אותן, ופחתו או הותירו ממדת המטבע, ששנהו המלך או אנשי המדינה - חולקין השכר או ההפסד לפי המעות. במה דברים אמורים? בסתם. אבל אם התנו שיטל בעל המאה שלשה רבעים מן השכר, ויטל בעל המאתים רביע, ואם יפחתו לא יפחות זה שיטל שלשת רבעי השכר אלא רביע ההפסד, ויפסיד זה שנוטל רביע השכר שלשה רבעים מן הפחת - הרי אלו חולקין לפי מה שהתנו; שכל תנאי שבממון קיים.

ד. שתפין שהתנו ביניהן שיעמדו בשתפות זו עד זמן קצוב - כל אחד מהן מעצב על חבירו, ואינו יכול לחלק עד שיגיע הזמן, או עד שיכלה כל ממון השתפות. ואין אחד מהן יכול לטל חלקו בקרן ולא בשכר, עד סוף הזמן הקצוב. נשתתפו סתם ולא קבעו להם זמן - הרי אלו חולקין כל זמן שירצה אחד מהם, וזה נוטל חלקו מן הסחורה וזה נוטל חלקו. ואם לא היה באותה הסחורה דין חלקה, או היה בחלקה הפסד - הרי אלו מוכרין

כמו שבארנו, או בהקנית שטר החוב עצמו בכתיבה ומסירה, מפני שהוא מקנה השעבוד שבו. זה הוא הדין שיראה לי מן התלמוד. אבל הגאונים תקנו שכותבין הרשאה אף על המלוה, כדי שלא יטל כל אחד ממון חבירו, וילך לו למדינה אחת; ועוד תקנו, שאם הרשאה לטל מעות שיש לו ביד חבירו או לתבע ממנו הלואה, ולא היתה קרקע למקנה - מקנהו ארבע אמות מחלקו שבארץ ישראל, ומקנה לו המעות על גבן. ודברים אלו דברים קלים הם עד מאד, ורעועים: שזה מי לאמר [מנין לנו] שיש לו חלק בארץ ישראל? ואפלו הוא ראוי, אינו ברשותו. והגאונים עצמם שתקנו תקנה זו אמרו, שאין אומרים בה 'יקב הדין את החר', ואינה אלא כדי לאים על הנתבע: אם רצה לדון בהרשאה זו ולתן, נפטר. ולמה נפטר? שאין זה הבא בהרשאה זו הרעועה פחות משלח שעשהו בעדים. אבל אם לא ירצה הנתבע לדון עמו - אין כופין אותו לא לתן לו ולא להשבע, עד שיבוא בעל דינו. וכן הוורו, שאם היתה לו מלוה אצל חבירו, בין בשטר בין בעדי קנן - אף על פי שפפר בה בבית דין - כותבין עליו הרשאה, מפני שהיא כפירת שעבוד קרקעות; אבל מלוה על פה שפפר בה, לא תקנו שיתכתבו עליה הרשאה.

ח. מי שהרשה לאחד, ורצה לבטל השליחות וליהרשות לאחר - הרי זה מבטל. ואין למרשה רשות לכתב לאחר הרשאה, שזה אומר לו: 'אין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר'. לפיכך, אם התנה עליו שירשה הוא לאחר, ואחר לאחר - הרי השליח כותב הרשאה לשני, ושני לשלישי; הכל לפי תנאו.

ט. הבא בהרשאה שמחל לזה הנתבע, או שמכר לו, או שמחל לו על השבועה, או שעשה עמו פשרה - לא עשה כלום, שהרי אומר: 'לתמן שלחתיך, ולא לענות'. לפיכך אם התנה, בין לתמן בין לענות - אפלו מחל לו על הכל, הרי זה מחול.

י. ראובן שבא בהרשאה, וכתב שמעון - אין שמעון יכול לדחותו ולומר לו: 'שמא המשלח אותך הרשה אחר ובטל שליחותך'; שהרי ראובן אומר לו: 'תן לי הפקדון שיש בידך, וזו הרשאתי תהי אצלך'; אם המפקיד הרשה אחר, הוא הפסיד על עצמו. ושמעון פטור, שהרי בהרשאתו נתן. **יא.** ראובן שבא בהרשאת שמעון, וכתב לוי, ואמר: 'לא היו דברים מעולם, אבל ישבע שמעון ויטל' - מוציאין ממון מיד לוי, ויהיה מנח בבית דין עד שיבוא שמעון וישבע ויטל. וכן כל הדברים שתולה לוי בשמעון - דיון עם ראובן, ויהיה הממון מנח עד שיבוא שמעון וישאל; ויש לראובן להחרים על מי שטוען טענת שקר כדי לעצב הממון ולאחרו. ונתחייב לוי שבועה - אינו יכול לעצב ולומר: 'איני נשבע, עד שאחרים בפני שמעון על מי שטוען עלי טענות שקר'; שאין זה החרם אלא תקנה קלה שתקנה הגאונים האחרונים כדי שיכוננו בצלי דינין טענותיהן, ואין מעצבין שבועתו של זה מפני תקנה זו הקלה.

בכלל חטים או בכלל שעורים, כדי שיהיו מעות שניהן שוין במחלה.

ד. אחד מן השתפין שאמר: 'נולף הסחורה למקום פלוני שהיא בילק ונמכר שם' - אף על פי שקבל עליו כל אנס או כל פחת שייבא להם, הרי חבירו מעצב עליו; שהרי אומר לו: 'אין רצוני שאתן מעות שבדי, ואהיה רודף אחריך לדין להוציא מידך'. וכן כל פיצא בזה.

ה. אחד מן השתפין שבא לישן את הפרות עד זמן הידוע, אין חבירו מעצב עליו; ואם אין זמן לאותן הפרות, הרי חבירו מעצב עליו.

ו. שתפין ששמו פרותיהן ונשתתפו בהן, יש להן אוניה זה על זה. ערכו פרות בלא שומא, ומכרום ונשאו ונתנו בדמיהן - הרי אלו מחשבינן את הפרות כמה היו שוין בעת שנשתתפו, ומחשבינן את השכר או את ההפסד.

ז. שתפין שמחלו להן מוכסין, מחלו לאמצע. ואם אמרו: 'משום פלוני מחלנו' - מה שמחלו, מחלו לו. היו באין בדרך, ועמדו עליהן לסטים וגזלו את השגרה, והציל אחד מן השתפין - הציל לאמצע; ואם אמר: 'לעצמי אני מציל', הציל לעצמו.

ח. דבר הידוע לשיני שתפין - אף על פי שהוא ברשות אחד מהן, אינו יוצא מחזקתו של שני כל ימי השתתפות; ואינו יכול לטען שלקחו ממנו או שנתנו לו במתנה, ונאמר לאחר 'המוציא מחבירו עליו הראיה', אלא הרי הוא בחזקת שניהם, עד שיביא האחד ראיה.

ט. אחד מן השתפין שבא לחלק שלא מדעת חבירו, חולק בפני שלשה אפלו הן הדיוטות, ובלבד שיהיו נאמנין, ויודעין בשומא; ואם חלק בפחות משלשה, לא עשה כלום. במה דברים אמורים? בשחלק פרות; אבל אם היו מעות, המעות בחלוקתן הן, ויש לו לחלק שלא בפני בית דין, ומניח חלק חבירו בבית דין. במה דברים אמורים? בשיהיו המעות בלן מטבע אחד ושוין. אבל אם היו מקצתן חדשים ומקצתן ישנים, ואין צריך לומר אם היו מקצתן יפות ומקצתן רעות - הרי הן כפרות, ואין חולקין אותן אלא בבית דין.

י. אסור להשתתף עם עובד עבודה זרה - שמא יתחייב לו שבועה, וישביעו ביראתו. [בעבודה זרה] וכבר בארנו במקומו, שאסור לעשות סחורה בפרות שביעית, ולא בכורות, ולא בנבלות, ולא בטרפות, ולא בתרומות, ולא בשקצים, ולא בקדשים. ואם עבר ועשה, השכר לאמצע; ויראה לי, שאם הפסיד - הפסיד לעצמו, מפני שעבר.

יא. אחד מן השתפין או מן המתעסקין שמת - בטלה השתתפות או העסק, אף על פי שהתנו לזמן קבוע; שכתב יצא הממון לרשות היוזשין. וכזה הורו הגאונים.

הלכות שלוחין ושתפין פרק ו

א. שנים שהן נושאים ונותנים בממון השתתפות - אף על פי שהממון של אחד מהן, הרי זו נקראת 'שתתפות'; ואם פחתו או הותירו, הרי הוא לאמצע. ויש להן להתנות

אותה, וחולקין את הדמים. היה זמן ידוע למכירת אותה הסחורה - יש לכל אחד מהן לעצב שלא יחלקו עד שתמכר הסחורה בזמן הידוע למכירתה. ואין אחד מהן נוטל לא מן הקרן ולא מן הרווח, עד זמן החלוקה, אלא אם כן התנו ביניהם. היה להם חוב אצל אחד - אינו יכול לומר לחבירו: 'לא נחלק עד שנגבה כל חוב שיש לנו', אלא חולקין; וכשפירעו החובות, יטל כל אחד חלקו. היה עליהם חוב לאחד - אם אינן אחראין זה על זה, חולקין; ולכשיגיע זמן החוב לפרעו, יתן כל אחד חלקו. ואם הן אחראין - כל אחד מעצב לחלק, עד שיגיע זמן השטר לפרעו ויפרעו החוב. ולמה מעצב? שהרי חבירו אומר לו: 'הואיל וכל אחד ממנו חייב לשלם כל השטר, נשא ונתן בדמים אלו עד שיגיע הזמן'. אומר לו חבירו: 'נחלק, וטל את הדמים כנגד כל השטר, ועשה בהן סחורה לעצמך, ותשלם כל השטר בזמנו' - יש לו לעצב עד זמן ולומר לו: 'שמא נפסיד, והשנים יתר מרויחין מן האחד'.

ה. הנותן לחבירו ממון לילף בו למדינה פלונית לסחורה, או לקנות פרות לסחורה, או לישוב בו בחנות - אינו יכול לחזור בו ולהחזיר הממון מיד השתף, עד שילף למקום שהתנו ויחזר, או שיקנה אותן הפרות וימכר, או עד שישב בחנות; שזה כמי שקבע זמן הוא.

יום רביעי כ"ט אדר ה'תשס"ט

הלכות שלוחין ושתפין פרק ה

א. המשתתף עם חבירו בסתם, לא ישנה ממנהג המדינה באותה הסחורה. ולא ילף למקום אחר, ולא ישתתף בה עם אחר, ולא יפקיד ביד אחר, ולא יתעסק בסחורה אחרת, ולא ימכר בהקפה - אלא אם כן התנו בתחלה, או שעשה מדעת חבירו. עבר ועשה שלא מדעת חבירו, ואחר כך הודיעו ואמר לו: 'עשיתי כך וכך', והסכים למעשיו - הרי פטור. ואין כל אלו הדברים צריכין קנין, אלא בדברים בלבד.

ב. אחד מן השתפין שעבר ומכר בהקפה, או פרש בים, או הלף למקום אחר, או שנשא ונתן בסחורה אחרת, וכל פיוצא באלו הדברים - כל פחת שייבא מחמת שעבר, חייב לשלם לבדו; ואם יהיה שם שכר, השכר לאמצע כמו מה שהתנו ביניהם בשכר. לפיכך, הנותן מעות לחבירו בתורת שתתפות לקנות בהן חטים לסחורה, והלף וקנה שעורים, או שנתן לו לקנות שעורים וקנה חטים - אם פחתו, פחתו לזה שעבר; ואם הותירו, הותירו לאמצע. וכן אם הלף ונשתתף עם אחר בממון השתתפות - אם הפסיד, הפסיד לעצמו; ואם נשתפר, השכר לאמצע. אבל אם נשתתף עם אחר בממון עצמו - אם פחת, פחת לעצמו; ואם הרויח, הרויח לעצמו. ואם התנו ביניהם, הכל לפי התנאי.

ג. הנותן מעות לחבירו לקח בהן פרות למחצית שכר, רשאי לקח לעצמו מאותו המין; וכשהוא מוכר, לא ימכר שניהם כאחד, אלא מוכר אלו בפני עצמן, ואלו בפני עצמן. ולא יקח לעצמו חטים ולחבירו שעורים, אלא או

הפסד, נפסיד עשיריתו - הואיל והתנו שיהיה רוח המתעסק יתר על הפסדו, תנאו קים; ותוספת זו, היא כנגד עמלו. ורבתי הורו, שאין תנאי זה מועיל אלא אם כן היה למתעסק עסק אחר; אבל אם אין לו עסק אחר, צריך שיהיה שוכר המתעסק יתר על הפסדו בשתות כמו שבארנו, שדבר זה אסור הוא, ואין התנאי מועיל בו. ולא יראה לי זה.

ה. הורו רבתי, שאם התנו שישלם המתעסק שלשה חלקים מן השכר, ובעל המעות רביע השכר, נמצא רביע המעות בלבד בתורת פקדון, ושלושה רבעים בתורת מלוה; לפיכך, אם היה שם הפסד, נפסיד המתעסק שלשה רביעי ההפסד פחות שלישי הרביע, ונפסיד בעל המעות רביע ושליש רביע, שהוא שלישי כל ההפסד. כיצד? נתן לו מאה דינרים על תנאי זה, וחסרו ארבעה ופצושים - בעל המעות נפסיד רביע ושליש רביע, שהוא שלישי כל ההפסד, נמצא מפסיד שמונה, והמתעסק משלם ששה עשר; ועל דרך זו לעולם. כל חלק שיש לבעל המעות בשכר - אם יש שם רוח, נוטל כמו שהתנו; ואם יש שם הפסד, נפסיד אותו החלק ותוספת שלישו. נמצאת למד לפי מדה זו, שאם התנו שישלם המתעסק רביע השכר - אם פחתה, לא ישלם המתעסק כלום, שהרי רביע ההפסד שהוא חייב לשלם מפני המלוה, יש לו כנגדו שלישי מה שישלם בעל המעות שהוא רביע; ונמצא זה כנגד זה. וכן אם התנו על הפחתה, ולא הזכירו הרוח - אם פחתה, פחתה המתעסק כפי מה שהתנו; ואם הוסיפו - נוטל המתעסק כמו אותו החלק שהיה מפסיד, ותוספת שלישי מה שנוטל בעל המעות. כיצד? התנו שאם היה שם הפסד, נפסיד המתעסק רביע, והפחיתו - משלם רביע הפחתה; ואם הותירו, נוטל מחציה. ואף על פי שהדברים אלו שהורו דברי טעם הן, אם תלך על דרך זו, נמצא המתעסק אפסיד שיפחות, וישלם שכר. כיצד? כגון שהתנה עמו שישלם המתעסק אחד משבעה בשכר, ופחתה - נוטל המתעסק אחד משבעה יתר על זה ההפסד. כיצד? כגון שפחתה שבעה דינרים - הרי המתעסק אומר לו: 'אני חייב לך דינר אחד כפי התנאי, ואתה חייב לשלם לי שנים שהן שלישי חלק הפקדון'; נמצא בעל המעות חייב לתן לו דינר בשכר שהפסיד שבעה. ואלו הפסיד ארבעה עשר, היה חייב בעל המעות לתן לו שני דינרים. וזה תמה גדול, ודבר שאין הדעת סובלתו; ואין זה אצלי אלא כמו דברי החלום. אבל הדרך והדין האמת שיראה לי, שכל שריוח המתעסק - אם יהיה שם הפסד, נפסיד שני שלישי החלק שהיה מרויח. וכן אם התנו על ההפסד, והרויח - ישלם אותו החלק שהיה מפסיד, ותוספת שלישי חלק חבירו. נמצאת אומר לפי מדה זו, שאם התנו שישלם המתעסק רביע השכר, והפסיד - הרי זה משלם שתות. ואם התנו שישפסיד רביע, והרויח - ישלם מחציה. ועל דרך זה לא תמצא תמה, ויצא הדין בקו הנצרך.

בשכר ובהפסד כל מה שירצו, כמו שבארנו. אבל אם היה האחד בלבד הוא שנושא ונותן במזון השותף - אף על פי שהמזון של שניהם, הרי זאת השתפות נקראת 'עסק'; וזה הנושא ונותן נקרא 'מתעסק', שהרי הוא לבדו מתעסק במשא ומתן, ושתפו שאינו נושא ונותן, נקרא 'בעל המעות'.

ב. תקנו חכמים, שכל הנותן מעות לחברו להתעסק בהן - יהיה חצי המעות בתורת הלואה, והרי המתעסק חייב באחריותו אף על פי שאבד באנס, והחצי האחר בתורת פקדון, והרי הוא באחריות בעל המעות, ואם אבד או נגנב החצי של פקדון, אין המתעסק חייב לשלם; ולפיכך יהיה שכר זה החצי אם הרויחו, לבעל המעות. ולפי תקנה זו, אי אפשר שיהיה השכר או ההפסד של כל המזון לאמצע בשוה; שאם אתה אומר כן - נמצא בעל המעות נוטל שכר חצי מעותיו שהן פקדון, ואינו עושה כלום, אלא זה המתעסק טורח לו בחצי של פקדון מפני מעותיו שהלוהו, ונמצאו באין לידי אבק רבית [מדברנו]. והיאך יעשו אם רצה להיות השכר או ההפסד לאמצע בשוה? יתן למתעסק שכר בכל יום ויום מימי השתפות, כפועל בטל של אותה מלאכה שבטל ממנה. ואם היה לו עסק אחר כל שהוא להתעסק בו עם מעותיו של זה, אינו צריך להעלות לו שכר כל יום ויום, אלא אפלו העלה לו דינר אחד בכל ימי השתפות, דיו; ואם פחתה או הותירו, יהיה לאמצע בשוה. וכן אם אמר לו: 'כל הרוח שתרויח יהי לך, שלישי או עשיריתו בשכרך' - הואיל ויש לו עסק אחר, הרי זה מתר; ואם הפסידו, נפסיד מחציה. ואם היה זה המתעסק אריסו [עובד על בסיס אחוזים], והיה לו עסק אחר - אינו צריך להעלות לו שכר כלל, שהאריס משעבד הוא לבעל השדה.

ג. ועוד תקנו חכמים, שכל הנותן מעות לחברו להתעסק בהן, ופחתה או הותירו, ולא רצה לתן לו שכר עמלו בכל יום, ולא התנו ביניהם שום תנאי - שיהיה שכר המתעסק באותו החצי של פקדון שלישי רוח הפקדון, שהוא שתות רוח כל המזון. לפיכך, אם הרויחו - ישלם המתעסק שני שלישי הרוח; חצי הרוח של חצי המעות שהן מלוה, ושתות הרוח בשכר שנתעסק בפקדון; נמצא הכל שני שלישי הרוח. וישלם בעל המעות שלישי הרוח. ואם פחתה - נפסיד המתעסק שלישי הפחתה; שהרי הוא חייב בחצי הפחתה מפני שחצי המעות מלוה, ויש לו שתות בשכרו באותו החצי של פקדון; נמצא שנשאר עליו מן הפחתה שלישי. ובעל המעות נפסיד שני שלישי הפחתה.

ד. יש מי שטועה ואומר, שהנותן עסק סתם, אם יהיה שם שכר, ישלם המתעסק חציו, ואם היה שם הפסד, נפסיד שלישי; ואין הדבר כן, אלא אם התנו על דבר זה בפרוש. וכן אם התנו שישפסיד המתעסק מחציה, ואם יהיה שם שכר ישלם שני שלישי הרוח - הרי זה מתר. וכן אם התנו שאם יהיה שם שכר, ישלם המתעסק תשיעיתו, ואם יהיה שם

ועשה זה, אפילו בבית דין הגדול - לא עשה כלום; אלא השכר או ההפסד ביניהם, על אותן הדרכים שבארנו. ה. המתעסק שנתן מתנה לאחר מן המטלטלין של עסק, או ממעות העסק, והביא בעל הממון ראיה ברורה שאלו המטלטלין או המעות משל עסק הן - מוציאים אותן מידן; ואפילו שנה אותן המקבל מתנה ומכרן, או נתן לאחר, או שהפסיד - חייב לשלם. והכל בראיה ברורה. כ. בארנו, שהמתעסק שמת, נשבע בעל המעות וגובה מחצה; ואם יש שם עדים שמטלטלין אלו מן המעות של עסק הן, נוטל אותן בעל המעות בלא שבועה. ואין בעל חוב ולא האשה נוטלים מהן כלום, אלא אם כן היה בהן רוח; הרי חלק הרוח של מת, של יורשים; ונטל מאותו חלק, בעל חוב או האשה.

ו. הנותן מעות לחברו לקח בהם פרות למחצית שכן, ולא לקח - אין לו עליו אלא תרעמת; ואם נודע בראיה ברורה שלקח ומכר, הרי זה מוציא ממנו השכר בעל כרחו. ז. נתן לו מעות לקח בהן פרות למחצית שכן, לוקח בהן מכל מין שירצה; ולא יקח לא כסות ולא עצים. וכן כל פיוצא בזה. המושיב את חברו בחנות למחצית שכן - אם היה אמן, לא יעסק באמנותו, לפי שאין ענינו על החנות בשעה שעוסק באמנותו; ואם היה שותף עמו בחצר, מתר. ולא יהיה לוקח ומכר דברים אחרים; ואם לקח ומכר, השכר לאמצע.

יום חמישי א' ניסן ה'תשס"ט

הלכות שלוחין ושתפין פרק ח

א. הנותן ביצים לבעל תרנגולין להושיב התרנגולין עליהן עד שיצאו האפרוחים, ויגדל אותן בעל התרנגולין, ויהיה הרוח ביניהן - צריך להעלות לו שכר כפועל בטל. וכן השם עגלים וסוּחִים על הרועה להיות מתעסק בהן עד שיגדלו, והשכר לאמצע - חייב להעלות לו שכר עמלו ומזונו כפועל בטל בכל יום; ומגדלין אותן עד שיהיו העגלים בני שלש שנים, והחמור עד שתהיה טוענת. ואינו יכול למכר שלא מדעת חברו בתוך זמן זה. וכן השם בהמה על המפסם להיות מפסם אותה, והשכר לאמצע - צריך לתן לו שכר עמלו כפועל בטל; ואם אמר לו: 'הרי הראש או האליה שלך בעמלק' יתר על מחצית השכר, מתר. היו לפסם בהמות אחרות שמפסם אותן עם זו השומה אצלו, וכן אם היו לו עגלים וסוּחִין אחרים או ביצים אחרות שלו - הואיל והוא מתעסק בשלו ובשל חברו - אפילו לא העלה לו אלא דבר מועט בכל ימי השתפות הזאת, דיו; וחולק בשכר בשנה. ואם היה אריסו - הואיל והוא מטפל בשלו ובשל בעל השדה, אינו צריך להעלות לו כלום.

ב. השם עגלים וסוּחִין, או הושיב תרנגולין, או שם בהמה על הפסם למחצית שכן, ולא העלה לו שכר - הרי דינו כדין העסק של מעות: רואין בכמה שמו בהמות או הביצים, וכמה הרויחו, ונוטל המתעסק שני שלישי השכר. ואם הפסידו, משלם שלישי ההפסד.

הלכות שלוחין ושתפין פרק ז

א. הנותן מעות לחברו סתם להתעסק בהן, או שהתנו בפרוש שיהיה השכר וההפסד ביניהם בשנה, ואבד כל הממון - יש מי שהורה שישלם המתעסק שלישי, כמו שבארנו, אם אבד מקצת הממון. ויראה לי שהוא משלם מחצה, שהוא בתורת מלוה; וזה שאמרו חכמים שהוא משלם שלישי בהפסד, בשלא הגיע ההפסד לטל בעל המעות פחות מחצי ממנו. ביצד? ראוהו שנתן לשמעון מאה ועשרים, ונשא ונתן ופחת תשעים - הרי שמעון משלם שלשים, ונמצא ראוהו נוטל ששים. אבל אם פחת שמעון מאה וחמשה, אין אומרים: 'יפסיד שמעון חמשה ושלשים'; שאם אתה אומר כן - נמצא ראוהו נוטל חמשים, ולעולם לא יטל ראוהו פחות ממששים. לפיכך, שטר עסק היוצא על היתומים שהיה אביהם מתעסק בו - נשבע בעל השטר, וגובה מחצה שהוא בתורת מלוה, אף על פי שלעולם טוענין לירוש. הנה למדת, שאינו נוטל לעולם פחות ממחצה. ולמה אני אומר שאין פותחין לו כאן, כנגד שכרו שנתעסק בפקדון? שהרי אבד כל החצי של פקדון, ולא נשאר כאן פקדון כלל, כדי שנאמר: 'אם לא יטל שכרו יראה ברבית', שהרי חצי המלוה בלבד נוטל. וכן אם התנו שיטל המתעסק רביע השכר, ואבד הממון בלו - משלם הרביע בלו, שהוא בתורת מלוה. אבל אם נשאר מן הממון מעט, כדי שאם תוסיף על אותו המעט שתות ההפסד שפחת יבוא הפל רביע הממון או יתר - הרי זה משלם שתות בלבד, מן הטעם שכתב בארנו. ב. המתעסק שהפסיד, וחזר וטרח עד שהרויח - אינו יכול לומר לבעל המעות: 'בוא ונחשב ההפסד שהפסדנו תחלה ותפסיד שני שלישי, ונחשב הרוח שהרוחנו באחרונה, ונטל שלישי'; אלא מחשב באחרונה בלבד על הרוח או על ההפסד, ואין לו אלא ברוח שהוסיף על הקרן. ג. נתן לו מאתים ורבעות במאתים דינר בעסק, וכתבן בשני שטרות, מאה בכל שטר - מחשב הוא על שטר שטר בפני עצמו, ובעל המעות הוא שהפסיד על עצמו. נתן לו מאה ורבעות במאה דינר, וחזר ונתן לו בעסק אחר מאה חביות של יין במאה דינר, וכתב לו שטר עסק אחד במאתים דינר - אינו מחשב לו אלא בשטר אחד, והמתעסק הוא שהפסיד על עצמו. ביצד? שאם מכר המאה ורבעות במאה ושלשים, והמאה החביות בשבעים - בעל המעות נוטל הכל; מפני שעשה שטר אחד, הרי הפל מאתים ולא הרויח כלום. אבל אלו הניחם שני עסקים כשהיו - היה מרויח המתעסק בחלקו בבגדים עשרים, ומפסיד בחלקו בחביות עשרה, והיה נוטל עשרה. וכן כל פיוצא בזה.

ד. אין המתעסק יכול לחלק המעות של עסק או הסחורה, ולומר: 'אטל אני החצי שבתורת מלוה לעצמי ואשא ואתן בו, ואניח החצי שבתורת פקדון בבית דין'; שלא נתן לו ממון זה, אלא להתעסק בכלו. ואם חלק

המלך, הרוח לאמצע. חלה אחד מהן ונתרפא - נתרפא מן האמצע; ואם חלה בפשיעה, כגון שהלך בשלג, או בחמה בימי החם, עד שחלה, וכן כל פיצא כזה - הרי זה מתרפא משל עצמו.

הלכות שלוחין ושתפין פרק ט

א. השתפין בלן, והאריסין, והאפטרופין שמונו אותן בית דין על היתומים, והאשה שהיא נושאת ונותנת בתוך הבית, או שהושיבה בעלה חנונית, וכן הבית - כל אחד מאלו נשבע מדבריהן בטענת ספק; שמה גזל חבירו במשא ומתן, או שמה לא דקדק בחשבון שביניהם, ולמה תקנו חכמים שבועה זו? מפני שאלו מורין לעצמן, שכל מה שיקחו מנכסי בעל המעות ראוי הוא להן, מפני שטורחין ונושאים ונותנים; לפיכך תקנו להם חכמים שתיכין שבועה בטענת ספק, כדי שיעשו כל מעשיהם בצדק ואמונה.

ב. ואין אחד מכל אלו נשבע בטענת ספק, עד שיחשד המשביע אותן בשתי כסף, שהן שתי מעין של כסף, כמו שיתבאר; אבל אם חשדן בפחות מזה, אין נשבעין.

ג. מכאן הורו רבותי, שאם מת השתף האחד, אין היורש יכול להשביע שתפו של אביו בטענת 'שמה', שהרי אינו יודע הדבר שחשדו בו אביו בודאי, כדי שיחשד אותו זה היורש בשתי כסף. ויש מי שהורה שמשביע אותו היורש בטענת 'שמה'; ולא ראינו מי שדן כך.

ד. אף על פי שאין שם עדים שזה שתפו או אריסו או כן ביתו, אלא הרי הוא מודה מפי עצמו ואמר: 'שתפו' או 'אריסו' או 'כן ביתו אני, אבל לא גזלתי כלום' - הרי זה נשבע בנקיטת חפץ; שאין אומרים 'מגו' לפטרו משבועה, אלא לפטרו ממון. איזה הוא כן הבית שיש לו להשביעו בטענת ספק? זה שמוציא פועלים ומכניס פועלים, מכניס לו פרות ומוציא לו פרות. אבל כן הבית שאינו נושא ונותן, אלא נכנס ברגליו ויוצא בלבו - אינו יכול להשביעו מספק. וכן אפטרופוס שמנהו אבי יתומים, אין היתומים משביעין אותו בטענת ספק. וכן האשה שלא נעשית אפטרופא בחיי בעלה, ולא נשאה ונתנה אחר קבירת בעלה - אין משביעין אותה מספק. וכן אם נשאה ונתנה בין מיתה לקבורה, אין משביעין אותה על זה שנשתמשה בו בין מיתה לקבורה; שאם אתה אומר תשבע על זה, לא תמכר לקבורה; ונמצא המת מתגנול.

ה. המשלח ביד חבירו חפץ למכרו, או ששלח בידו מעות לקנות לו סחורה או פרות - אף על פי שלא נתן לו שכר על זה, ואין לו חלק ולא הניה בשליחות זו, הואיל ונשא ונתן בממון חבירו, הרי זה כן בית; ויש לו להשביעו מספק, שלא גזלו כלום בעת שהביא לו הסחורה שקנה, או המעות שמכר לו בהן.

ו. השתפין שנושאים ונותנים ביחד, או שהיה האחד נושא ונותן ומפקיד הסחורה או מקצתה או המעות עם השני בלא משקל ולא מנין ולא מדה - הרי שניהם נכנסו לספק, ויש לכל אחד מהן להשביע חבירו שבועת השתפין.

ג. שמין פרה וחמור וכל דבר שדרכו לעשות ולאכל, ויהיה השכר לאמצע בשוה; אף על פי שזה מתעסק, הרי יש לו רוח אחר לעצמו בעבודת הבהמה, שהרי שוכר אותה או עובד בה, ונהנה בשכרה ובעבודתה. ואין שמין עגל עם אמו, ולא סוה עם אמו - שהעגל והסוה אינו עושה כלום, ויש בו עסק.

ד. השם בהמה לחברו, עד מתי חייב להטפל בה? באותונות, שמונה עשר חדש; ובגודרות, והן הצאן והבקר - עשרים וארבעה חדש. ואם בא לחלק בתוך זמן זה - חבירו מעכב עליו, מפני שנשתתפו סתם. לפי שאינו דומה טפולה של שנה ראשונה, שהוא מרבה והרוח מועט, שאינה משתמנת בתחלה אלא בקשי, לטפולה של שנה האחרת, שהוא מועט והרוח מרבה, שהרי היא משתמנת הרבה ומוספת בכל יום; לפיכך מעכב עליו עד סוף שנה שניה. ילדה הבהמה השומה [ששמו אותה] אצלו, הרי הנולד מכלל הרוח לאמצע. ומקום שנהגו לגדל הנולדות, יגדלו ואחר כך ימכרו. ומקום שנהגו שלא לגדל, חייב המתעסק להטפל בנולדות, בדקה שלשים יום ובגסה חמשים יום, וחולקין. רצה להטפל בהן יתר מזמן זה, שם אותם בפני שלשה ביום שלשים וביום חמשים, וכל שירויחו אחר כך - יטל המתעסק שלשה חלקים, וחבירו רביע הרוח; שהרי יש לו חצי הנולד, ומפני שמתעסק בחצי של חבירו נוטל חצי אותו החצי; הרי שלשה רבעים. ואם לא התנה בן בפני שלשה - הרי מחל, והנולדות ביניהם בשוה כמות שהם. מקום שנהגו להעלות שכר פתף למעות העסק - מעליו, ויהיה כל השכר שנוטל המתעסק בשכר שנושא על כתפו בכלל שכר המעות; וכן אם דרכן להעלות שכר הבהמה, מעליו. מקום שנהגו להעלות ולדות בשכר עצמן, מעליו. וכל המתעסק או המשתתף סתם, לא ישנה ממנהג המדינה.

ה. ראובן שהיתה לו שדה, והוריד שמעון לתוכה לזרעה או לנטעה ולהוציא עליה הוצאות ולמכר הפרות, וכל היתר על ההוצאה יהיה ביניהם - בין שהתנו שיחלקו בשוה, בין שהתנו שישל ראובן יתר, בין שהיתה ההוצאה פלה משל ראובן, בין שהיתה ההוצאה משל שמעון - כל זה מתר, ואין כאן אבק רבית. ושמעון המטפל בעבודת הארץ ובהוצאה ובמכירת הפרות, הוא הנקרא 'אריס'. אריס אומר: 'למחצה ירדתי', ובעל השדה אומר: 'לשליש הורדתי' - הולכין אחר מנהג המדינה; וזה שטען שלא כמנהג, עליו להביא ראיה.

ו. בעל שהוריד אריסין בנכסי אשתו, וגרשה - אם היה הבעל אריס - הואיל ונסתלק בעל, נסתלקו הם, ואין להם מן ההוצאה, אלא שעור השבח ובשבועה. ואם אין הבעל אריס - על דעת הארץ ירדו, ושמין להם כאריס.

ז. האחין או שאר היושעין שלא חלקו ירשת מורישן, אלא בלן משתמשין בה ביחד - הרי הן בשתפין לכל דבר ודבר. אחד מן האחין או מן השתפין שנפל לאמנות

בכל עת שנרצה ועדין לא נשבעת, ואתה מדרה אותי מיום ליום - אינו יכול להשביעו בטענת ספק. אפלו אמר הנתבע: 'בן חלקנו, ונשאר לך אצלי, וזה הנשאר אינו אלא חוב שנקפתו עלי, או פקדון הנחתו אצלי' - אף על פי שיש עדים שהיה שתפו, אינו יכול להשביעו בטענת ספק, ואינו יכול להשביעו הסת שכתב חלקו או שלא נשתתפו מעולם, ואפלו על ידי גלגול; לפי שאין משביעין הסת ואין מגלגלין, אלא על טענה שאם יודה בה יהיה חייב לשלם ממון; אבל דבר שאפלו הודה בו, אינו חייב אלא שבועה - אינו נשבע עליו, ואפלו על ידי גלגול. וכזה הורו כל הגאונים בצלי הוראה.

ג. טען שצדין שתפי אתה ונשאר לי אצלך כף וכד', וזה אומר: 'כבר חלקנו, ולא נשאר לך אצלי כלום', או: 'לא היית שתפי מעולם' - הרי הנתבע נשבע הסת שאין לו בידו כלום, ומגלגל עליו שלא גולתני כלום מעולם; ואינו מגלגל עליו שלא היית שתפי מעולם או שכתב חלקנו בו, מן הטעם שכתבנו.

ד. טען שצדין שתפין אנחנו ויש לי להשביעך בטענת ספק, והלה אומר: 'לא נשתתפנו מעולם', והביא התובע עדים שהיה שתפו, וחזר הנתבע אחר כף ואמר: 'חלקנו' - אין שומעין לו; שהרי החזק כפון לשבועה זו, וישבע שבועת השתפין. וכן כל פיוצא בזה.

ה. ראובן שהטיל לכיס ארבע מאות דינרים, והטיל שמעון מאתים, ונשתתפו ונשאו ונתנו ביחד, והרי הממון פלו ביד ראובן, וטען ראובן שפחת מן הקרן חמש מאות - אין אומרים: 'ישבע ראובן שבועת השתפין שפחתו כף, וישלם שמעון חמשים מביתו', אלא 'ישבע ראובן שבועת השתפין, וילך במנה שבידו בלבד, ולא ישלם שמעון כלום. טען ראובן ששמעון ידע בודאי בפחת זה שפחתו, יגלגל על שמעון שאינו יודע בודאי סכום הפחת הזה; ואם לא נתעסק שמעון בשתפות זו כלל - ישבע שמעון שבועת הסת שאינו יודע בודאי בזה ההפסד, ויפטר. ולא עוד, אלא אם היה זה המנה הנשאר ביד שמעון, חולקין אותו בשוה; שאין השתף מן הנשבעין ונוטלין, כדי שישבע ויטל מה שביד חברו, אלא נשבע ונפטר, או נוטל מדבר שהוא פחת ידו. והנהר בדין זה, שכתב טעו בו בצלי הוראה.

ו. טען שמעון שיש ללוי עלי חוב בזה השתפות מנה - אם היה בידו כדי החוב, והיה יכול לתנו ללוי - נאמן; ונותנין החוב, ואחר כף מחשבין. ואם אין בידו לתן, אינו נאמן להוציא מיד ראובן הממון או הסחורה הידועה לשתפות - שמא קנוגיא הן עושין שמעון ולוי על נכסי ראובן. ואפלו היה המלוה בשטר, אין ראובן חייב לשלם ממנה כלום. אבל אם טען שמעון שראובן יודע בודאי שזה החוב שעלי מחמת השתפות הוא, והחוב אצלנו הוא - ישבע ראובן הסת או על ידי גלגול, שאינו יודע שחוב זה אצלנו; וישלם שמעון החוב משלו. וכן אם יצא שטר חוב על לוי בשם שמעון במאה דינרין מממון השתפות,

אבל אם היה האחד הוא שושא ונותן, והשני לא נתעסק עמו כלל - אין נשבע אלא זה שושא ונותן.

ז. חלקו השתפין והאריסין, ונתגרשה האשה, ונפרד מעליו בן הבית, והביא לו השליח סחורה שקנה לו או מעות שמכר לו בזה, ושתק, והלכו להן ולא תבעו מיד - אינו יכול לחזר ולהשביעו בטענת ספק. אבל אם היה לו טענת ודאי - משביעו עליה, ומגלגל בה כל מה שירצה. וכן אם נתחייב לו שבועה אחר זמן, בין של תורה בין של דבריהם, כגון שנעשה לו שתף או בן בית פעם אחרת - הרי זה יכול לגלגל עליו שלא גולתני בשתפות זו שבינינו, ולא כשהיית שתפי או אריסי או בן ביתי או אפטרופי בראשונה. וכן כל פיוצא בזה.

ח. השתפין שחלקו, ונשאר להן חובות אצל אחרים - אינן יכולין להשביע זה את זה מספק; שהרי חלקו, והחוב שנשאר דבר ידוע הוא; כל מה שיפדעו, יקח זה חלקו וזה חלקו מן החוב. וכן אם נשאר להן מעות בפיס, וכבר ידעו אותן ועדין לא נטל כל אחד חלקו - אין משביעין זה את זה, שהמעות פחלוקין הן. וכן אם עשו חשבון על כל השתפות, ונשאר לאחד מהן אצל חברו דבר קצוב וידוע - אף על פי שצדין לא נטלו, הרי חלקו. אבל אם נשאר ביניהן כל שהוא מן הפרות, ועדין לא חלקו אותן ולא ידעו משקלם, או שנשאר ביניהם צד מן השתפות שלא עשו בו חשבון, ולא ידע כל אחד מהן כמה חלקו המגיע - הרי השתפות קימת עדין, ומשביעין זה את זה.

ט. מי שתבע חברו אחר חלקה, אינו יכול להשביעו אלא על ידי גלגול, כמו שאמרנו; אבל יש לו להחרים סתם על מי שגזלו כלום כשהיה שתפו או אריסו או בן ביתו, ולא יודה במה שגזל.

הלכות שלוחין ושתפין פרק י

א. שתף שטען על חברו שפך היה תנאי בינינו, והלה אומר: 'לא היה תנאי זה מעולם', או שטען שהקרן שלי היה כף וכד', והלה אומר: 'אינו אלא פחות מזה', או שטען שכתב נתתי לך מן השתפות, והלה אומר: 'לא לקחת', או שטען שסחורה זו משלי, והלה אומר משל אמצע, וכל פיוצא בטענות אלו - הרשות ביד התובע בשבועה. פיצד? אם רצה התובע שלא ישביע השתף שבועת השתפין, וישביעו הסת על הטענה שכתב בה ואומר 'לא היו דברים מעולם' - הרי זה משביעו. ואם רצה - מגלגל עליו כל אלו הדברים בשבועת השתפין, ומשביעו בטענת ספק שלא גולתני כלום כל ימי השתפות, ושהיה בינינו תנאי כף וכד', וישוה הסחורה שלך, וישנתת לי כף וכד'; וכן כל פיוצא בזה.

ב. התובע שתפו להשביעו שבועת השתפין, הנתבע אומר: 'כבר חלקנו, ולא נשאר לך אצלי כלום', והתובע אומר: 'עדין לא חלקנו, ולא עשינו חשבון', או שאמר התובע: 'חלקנו על מנת שנשביע אותך שבועת השתפין

ד. ב' ואמר לך: 'הריני מוכר עצמי לגויים' - אין אתה זקוק לו, עד שימכר. אבל אחר שנמכר לגוי - אף על פי שעבר ועשה שלא כהלכה, מצוה לפדותו, שלא יטמע בהם; שנאמר: "אחרי נמכר, גאלה תהיה לו".

ה. אחד המוכר עצמו, או שמכרוהו בית דין - אינו נמכר בפריהסיה (בפומבי) על אכן המקח (שעליה מוכרים עבדים), ולא בסמטא פדרף שהעבדים נמכרים; שנאמר: "לא ימכרו ממכרת עבד" - אינו נמכר אלא בצנעה ודרף כבוד.

ו. כל עבד עברי, אסור לעבד בו בפריה. ואיזו היא עבודת פריה? זו עבודה שאין לה קצבה (לוח זמנים), או עבודה שאינו צריך לה, אלא תהיה מחשבתו להעבירו בלבד, שלא יבטל. מכאן אמרו חכמים, שלא יאמר לו: 'עדר' (חפור) תחת הגפנים עד שאבוא, שהרי לא נתן קצבה; אלא יאמר לו: 'עדר עד שעה פלונית', או 'עד מקום פלוני'. וכן לא יאמר לו: 'חפר מקום זה', והוא אינו צריך לו. ואפילו להחם לו כוס של חמין, או להצנן לו, והוא אינו צריך לו - אסור, ועובר עליו בלא תעשה, שנאמר: "לא תרדה בו בפריה", הא אינו עושה לו אלא דבר קצוב שהוא צריך לו. וכן הגוי שנמכר לו - אם רדה בו בפריה, הרי ישראל מצוין למנועו. ואם הניחוחו - עוברין בלא תעשה, שנאמר: "לא ירדנו בפריה לעיניך". ואין אנו נזקקין (נדרשים) להכנס לרשותו של גוי ולבדק אחריו שלא יעבידנו בפריה, שנאמר: "לעיניך", בזמן שאתה רואה.

ז. כל עבד עברי - אסור לישראל שקנהו להעבירו בדברים בווים שהם מיחדין לעשית העבדים (הכנענים), כגון שיליף אחריו פליו לבית המרחץ, או יחלץ לו מנעליו, שנאמר: "לא תעבד בו עבדת עבד". אינו נוהג בו אלא כשכיר, שנאמר: "כשכיר כתושב יהיה עמך". ומתיר לספר שער, ולכבס לו כסותו, ולאפות לו עסתו. אבל לא יעשה אותו בלן לרבים, או ספר לרבים, או נחתום לרבים; ואם היתה אמנותו זאת קדם שימכר, הרי זה יעשה. אבל רבו לא ילמדנו בתחלה מלאכה כלל; אלא אמנות שהיה בה, הוא שעושה כשהיה עושה מקדם. במה דברים אמורים? בעבד עברי, מפני שנפשו שפלה במכירה. אבל ישראל שלא נמכר - מתיר להשתמש בו כעבד, שהרי אינו עושה מלאכה זו אלא ברצונו ומדעת עצמו.

ח. אנשים שאין נוהגין בשוה, מתיר לרדותן בתוקה ולהשתעבד בהן. מלך שגזר שכל מי שלא יתן המס הקצוב על כל איש ואיש, ישתעבד לזה שנתן המס על ידו - הרי זה מתיר להשתמש בו יותר מדי, אבל לא כעבד; ואם אינו נוהג בשוה, מתיר להשתמש בו כעבד.

ט. כל עבד עברי או אמה עבריה - חייב האדון להשוותן אליו במאכל ובמשקה בכסות ובמדר, שנאמר: "כי טוב לו עמך" - שלא תהיה אתה אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קר (מעורבת בסובין), אתה שותה יין וישן והוא שותה על גבי התבן, אתה דר בכרך והוא בכפר, או אתה בכפר והוא

ואמר שמעון: 'נפרעתי והחזרתיו לפיס', או שאמר שמעון: 'קבעתי לו זמן לשנה או לשנים' - אינו נאמן, שמה קנוניה הוא עושה על נכסי ראוהו. וכיצד דין בדין זה? לוי כבר נפטר בהודאת שמעון; ואם לא הביא שמעון ראיה - ישלם מביתו, ויתבע לוי בסוף זמן שאמר. וכן כל כיוצא בזה.

ברוך רחמנא דסייען

יום שישי ב' ניסן ה'תשס"ט

הלכות עבדים

יש בכללן שלש עשרה מצוות - חמש מצוות עשה, ושמונה מצוות לא תעשה; וזה הוא פירושן: (א) דין קנן עבד עברי; (ב) שלא ימכר ממכרת עבד; (ג) שלא יעבידנו בפריה; (ד) שלא נניח גר תושב לרדות בו בפריה; (ה) שלא נעבד בו עבודת עבד; (ו) להעניק לו בצאתו חפשי; (ז) שלא יצא ריקם; (ח) לפדות אמה עבריה; (ט) להעדה; (י) שלא תמכר; (יא) לעבד בעבד כנעני לעולם, אלא אם בן הפיל לו אדוניו אחד מראשי איבריו; (יב) שלא להסגיר עבד שברח מחוצה לארץ לארץ ישראל; (יג) שלא להונות עבד זה הנצול אלינו. ובאור כל המצוות האלו - בפריקים אלו.

הלכות עבדים פרק א

א. "עבד עברי" האמור בתורה - זה הישראלי שמכרו אותו בית דין על כרחו, או המוכר עצמו לרצונו. כיצד? גנב, ואין לו שלם את הקרן - בית דין מוכרין אותו, כמו שבארנו בהלכות גנבה. ואין לך איש מישראל שמוכרין אותו בית דין אלא הגנב בלבד, ועל זה שמכרוהו בית דין הוא אומר: "כי תקנה עבד עברי"; ועליו הוא אומר במשנה תורה: "כי ימכר לך אחיד העברי". מוכר עצמו כיצד? ישראל שהעני ביותר - נתנה לו תורה רשות למכור את עצמו, שנאמר: "וכי ימוך אחיד עמך, ונמכר לך". אינו רשאי למכור את עצמו ולהעניע את דמיו, או לקנות בהן סחורה או פלים, או לתן לבעל חובו, אלא אם צריך לאכלן בלבד. ואין אדם רשאי למכור את עצמו, עד שלא ישאר לו פלים, ואפילו כסות לא תשאיר לו; ואחר כך ימכר את עצמו.

ב. כבר בארנו, שאין האשה נמכרת בגנותה, וכן אינה מוכרת את עצמה; ואינה קונה עבד לא עברי ולא כנעני, מפני החשד. ואין הגר נקנה בעבד עברי - שנאמר: "יושב אל משפחתו", מי שיש לו משפחה.

ג. עבד עברי שמכרוהו בית דין - אין מוכרין אותו אלא לישראל, או לגר צדק. וכן המוכר עצמו - אינו רשאי למכור עצמו, ואפילו לגר תושב; ואם עבר ומכר עצמו אפילו לעבד עבודה זרה, ואפילו לעבד זרה עצמה - הרי זה מכור, שנאמר: "או לעקר משפחת גר", זה הנמכר לעבודה זרה עצמה.

ידו - הרי זה נותן עשרים דינר לאדוניו, ויצא לחרות. וכן אם מכר עצמו בארבעים דינר לעשר שנים - הרי זה מגרע ארבעה דינרין לכל שנה שעבד, ונותן הנשאר כסף או שנה כסף, ויוצא. וכן הנמכר לגוי - מחשב הדמים לפי השנים הנשארות עד שנת היובל, שנאמר: "וחשב עם קנהו, משנת המקור לו, עד שנת היובל". כיצד? מכר עצמו במאה ונשאר ליובל בשעת מכירה עשר שנים - מחשב עשרה לכל שנה, וגורע מן הדמים; ומשיב השאר כסף, לא תבואה ולא כלים - שנאמר: "כסף ממכרו" - בכסף הוא נגאל מיד הגוי, ואינו נגאל בשנה כסף.

ט. כל עבד עברי או עבריה שיצא בגרעון כסף, והכריא והוסיפו דמיו, או נשחף [חלה בשחפת] ופחתו דמיו - מחשבין לו להקל עליו. כיצד? הרי שנמכר במאה, והרי הוא עתה שנה מאתים - אינו מחשב עם אדוניו אלא לפי מאה. נמכר במאתים, והרי הוא שנה מאה - מחשב עמו על פי השנים הנותרות לפי מאה.

י. הנמכר לגוי - הואיל ויש לו לגאל עצמו לחציו כמו שבארנו, פועמים יהיה להקל ופעמים להחמיר. כיצד להקל? קנה אותו הגוי במאתים, ונשחף והרי הוא עתה שנה מאה, ונתן לו חמשים חצי דמיו, והכריא והרי הוא שנה מאתים - נותן לו מאה שנה חצי דמיו הנשאר, ויוצא. כיצד להחמיר? קנה אותו במאתים, ונתן לו חצי דמיו מאה, ונשחף והרי הוא עתה שנה מאה - נותן לו חמשים שנה חצי דמיו הנשאר, ונמכר שנתן מאה וחמשים אף על פי שהוא עתה שנה מאה.

יא. הרב שמחל לעבד על הכסף שנשאר לו לעבד כנגדו - אינו מחול לו, עד שיכתב לו שטר שחרור. כיצד? הרי שקנהו בששים, ועבד שנה או שנים, ואמר לו: 'שאר הדמים מחולין לך, לך לדרבך' - לא נפטר משעבודו, עד שיכתב לו שטר.

יב. אדון שמת - אם הניח בן זכר - הרי העבד עובד את הבן עד סוף השש, או עד סוף השנים שמכר עצמו להן, או עד שפגע בו יובל, או עד שיגרע פדיונו ויתן השאר. אבל אם לא הניח בן זכר - הרי זה יצא לחרות, ואינו עובד לא את הבת ולא את האח; ואין צריך לומר שאינו עובד שאר היורשין. והנמכר לגר צדק, או לגוי - אפלו [את] הבן אינו עובד; אלא בין שמת האדון, יצא לחרות. נמצאת אומר, שעבד עברי נקנה בכסף או בשטר, וקונה את עצמו בחמשה דברים: בשנים, או ביובל, או בגרעון כסף, או בשטר שחרור, או במיתת האדון בלא בן; ובגוי ובגר, אפלו הניח בן. מצוה לומר לו 'צא' בשעת יציאתו, ואף על פי שאם לא יאמר לו, הרי הוא יוצא בחנם, ואינו צריך שטר. אפלו חלה והוציא עליו רבו הוצאות - אינו חייב לו כלום, שנאמר: "יצא לחפשי חנם".

הלכות עבדים פרק ג

א. כל עבד עברי - הרי האדון חייב במזונות אשתו הנשואה, לא ארוסה ושומרת יכם [אשת אחיו שמת ומחכה

בכרך - שנאמר: "ויוצא מעמך". מכאן אמרו חכמים: 'כל הקונה עבד עברי, קונה אדון לעצמו'. וחיוב לנהוג בו מנהג אחזה, שנאמר: "ובאחיכם בני ישראל איש באחיו". ואף על פי כן, צריך העבד לנהוג בעצמו מנהג עבדות, באותן העבודות שהוא עושה לו.

י. אין אמה עבריה נוהגת ולא עבד עברי נוהג, אלא בזמן שהיובל נוהג. בין עבד עברי שמכר עצמו, בין זה שמכרוהו בית דין; וכבר בארנו מתי בטלו היובלות.

הלכות עבדים פרק ב

א. עבד עברי שמכרוהו בית דין, נקנה בכסף; והמוכר עצמו, נקנה בכסף ובשנה כסף ובשטר. כיצד בשטר? כותב לו על הנרי או על החרש: 'הריני מכור לך', 'הריני קנוי לך', ונותן לו השטר.

ב. מכרוהו בית דין - עובד שש שנים מיום מכירתו, ובתחלת השנה השביעית שלו יצא בן חורין. ואם פגעה בו שנת השמיטה בכלל השש, הרי זה עובד בה; אבל אם פגעה בו שנת יובל, אפלו נמכר שנה אחת לפני היובל - הרי זה יצא לחרות, שנאמר: "בשנת היובל הזאת" וגו'.

ג. המוכר עצמו, יש לו למכר עצמו ליתר על שש; הרי שמכר עצמו לעשר שנים, או לעשרים שנה, ופגע בו יובל, אפלו אחר שנה - הרי זה יוצא ביובל, שנאמר: "עד שנת היובל יעבד עמך".

ד. אחד המוכר עצמו או שמכרוהו בית דין, וברח - חייב להשלים שני; ואם פגע בו יובל, יצא לחרות.

ה. חלה, בין שחלה שנה אחר שנה או שחלה חללים מקטעים - אם הכל פחות מארבע שנים, עולין לו למנן שש; אבל אם חלה ארבע - חייב להשלים כל ימי החלי, שנאמר: "כשכיר כתושב". ואם פגע בו יובל, יצא. במה דברים אמורים שמחשבין ימי החלי? בשנה חליו כבד, שאינו יכול לעשות מלאכה. אבל אם לא היה חליו כבד, אלא יכול לעשות מעשה מעט - אפלו חלה כל שש, עולין לו.

ו. המוכר עצמו לגוי - אם לא נפדה, אינו יוצא אלא ביובל, שנאמר: "ואם לא יגאל באלה - ויצא בשנת היובל, הוא ובניו עמו".

ז. הנמכר לגוי - אם לא השיגה ידו לגאל עצמו, קרוכיו פודין אותו; והקרוכ הקרוב קודם, שנאמר: "או דדו או כן דדו יגאלנו, או השיגה ידו ונגאל". ובית דין כופין את קרוכיו לפדותו, שלא ישמע בגוים. לא פדוהו קרוכיו, או שאין ידם משגת - מצוה על כל אדם מישאל לפדותו; ובין שפדוהו קרובים, בין שפדוהו שאר אדם - יצא לחרות. ויש לו ללוות ולגאל עצמו מן הגוי, וגואל לחציו. אבל הנמכר לישראל - אין הקרובים פודין אותו, ואינו לוה וגואל, ואינו גואל לחציו. אלא כיצד דינו? אם השיגה ידו לתן כפי השנים הנותרות, נותן ויוצא; ואם לאו, לא יצא.

ח. אחד המוכר עצמו בין לישראל בין לגוי, ואחד שמכרוהו בית דין - הרי זה מגרע פדיונו, ויוצא. כיצד? הרי שמכרוהו בששים דינר, ועבד ארבע שנים, ומצאה

עד שִׁינֵיעַ לְדֶלֶת - שְׁנֹאמֶר: "וְנִתַּת בְּאֲזֹנוֹ וּבִדְלֶת". וְלֹא נֹאמֶר "מִזְוֶה" אֲלֵא שִׁיְהִי עוֹמֵד, בֵּין אֲצֵל דֶּלֶת בֵּין אֲצֵל מִזְוֶה. וּמֵה מִזְוֶה כְּשֶׁהִיא עוֹמֶדֶת, אִף דֶּלֶת כְּשֶׁהִיא עוֹמֶדֶת; אֲבָל הִרְצִיעָה בְּדֶלֶת, אִף עַל פִּי שְׁאִין שֵׁם מִזְוֶה. הָאֲדוֹן הוּא שְׂרוּצֵעַ בְּעֶצְמוֹ, שְׁנֹאמֶר: "וְרִצַּע אֲדֹנִי אֶת אֲזֹנוֹ" - לֹא בָנוּ, וְלֹא שְׁלֹחוֹ, וְלֹא שְׁלִיחַ בֵּית דִּין. וְאֵין רוֹצֵעִין שְׁנֵי עֲבָדִים כְּאֶחָד, שְׁאִין עוֹשִׂין מִצְוֹת חֻבִּילוֹת וְחֻבִּילוֹת.

י. "וְאִם אָמַר יֹאמֶר" - עַד שִׁיאֲמַר וְיִשְׁנֶה. "הָעֶבֶד" - עַד שִׁיאֲמַר כְּשֶׁהוּא עֶבֶד; אֲבָל אִם אָמַר אַחֵר שֵׁשׁ, אִינוּ נִרְצָע; עַד שִׁיאֲמַר בְּסוֹף שֵׁשׁ, בְּתַחֲלַת פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה. כִּיצַד? כִּגוֹן שְׁנֹשְׂאָר מִן הַיּוֹם כְּדִי שֶׁהָ פְּרוּטָה מְדַמִּי מְכִירָתוֹ, אוֹ יֵתֵר; אֲבָל אִם נִשְׂאָר פְּחוֹת מִפְּרוּטָה, הָרִי זֶה כְּאֹמֶר אַחֵר שֵׁשׁ. יא. הֵיתָה לְעֶבֶד אִשָּׁה שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית, וְלוֹ מִנְּהָ בָנִים, וְלִרְבוֹ אֵין אִשָּׁה וּבָנִים - אִינוּ נִרְצָע, שְׁנֹאמֶר: "כִּי אֶהְיֶה וְאֶת בֵּיתִי". לְרַבּוֹ אִשָּׁה וּבָנִים, וְלוֹ אֵין אִשָּׁה וּבָנִים - אִינוּ נִרְצָע, שְׁנֹאמֶר: "אֶהְיֶה אֶת אֲדֹנִי, אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בְּנֵי". הוּא אוֹהֵב אֶת רַבּוֹ, וְרַבּוֹ אִינוּ אוֹהֵב - אִינוּ נִרְצָע, שְׁנֹאמֶר: "כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ". רַבּוֹ אוֹהֵב, וְהוּא אִינוּ אוֹהֵב אֶת רַבּוֹ - אִינוּ נִרְצָע, שְׁנֹאמֶר: "כִּי אֶהְיֶה". הוּא חוֹלָה וְרַבּוֹ אִינוּ חוֹלָה, רַבּוֹ חוֹלָה וְהוּא אִינוּ חוֹלָה, אוֹ שֶׁהִיוּ שְׁנֵיהֶם חוֹלִים - אִינוּ נִרְצָע, שְׁנֹאמֶר: "כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ", עַד שִׁיְהִיו שְׁנֵיהֶם בְּטוֹבָה.

יב. מֵה בֵּין מוֹכֵר עֶצְמוֹ לְמַכְרוֹהוּ בֵּית דִּין? מוֹכֵר עֶצְמוֹ, אִינוּ נִרְצָע; וּמַכְרוֹהוּ בֵּית דִּין, נִרְצָע. מוֹכֵר עֶצְמוֹ, אִסּוּר בְּשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית; וּמַכְרוֹהוּ בֵּית דִּין, רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית. מוֹכֵר עֶצְמוֹ, נִמְכָּר לִגְוִי; וּמַכְרוֹהוּ בֵּית דִּין, אִינוּ נִמְכָּר אֲלֵא לְיִשְׂרָאֵל - שְׁנֹאמֶר: "כִּי יִמְכַר לְךָ אֶחָדִי", אֵין בֵּית דִּין מוֹכְרִין אוֹתוֹ אֲלֵא לְךָ. מוֹכֵר עֶצְמוֹ, נִמְכָּר לְשֵׁשׁ וְיֵתֵר עַל שֵׁשׁ; מַכְרוֹהוּ בֵּית דִּין, אִינוּ נִמְכָּר אֲלֵא לְשֵׁשׁ. מוֹכֵר עֶצְמוֹ, אֵין מַעֲנִיקִין לוֹ; מַכְרוֹהוּ בֵּית דִּין, מַעֲנִיקִין לוֹ. יג. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמָדוּ, שְׁאִין הָאִשָּׁה נִרְצָעֶת; וְכֵן יִרְאֶה מַעֲנִין הַתּוֹב, שֶׁהָרִי הוּא אוֹמֵר בְּנִרְצָע: "אֶהְיֶה אֶת אֲדֹנִי, אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בְּנֵי". וּמֵה הוּא זֶה שְׁנֹאמֶר: "וְאִף לְאִמָּתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵּן"? לְהַעֲנִיק; כִּשֵּׁם שִׁמְצוֹת עֲשֶׂה לְהַעֲנִיק עֶבֶד עֲבָרִי, כִּף מַעֲנִיק אִמָּה עֲבָרִיָּה.

יד. כָּל הַמְשַׁלַּח עֶבְדוֹ וְאִמָּתוֹ רִיקִם - עוֹבֵד בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֹאמֶר: "לֹא תִשְׁלַחְנוּ רִיקִם"; וְהָרִי הַתּוֹב נִתְקוֹ לַעֲשֶׂה, שְׁנֹאמֶר: "הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ". אֶחָד הֵיזָא בְּסוֹף שֵׁשׁ, אוֹ שִׁיָּצָא בְּיּוֹבֵל, אוֹ בְּמִיתַת אֲדוֹן, וְכֵן אִמָּה עֲבָרִיָּה שִׁיָּצָא בְּאֶחָד מִכָּל אֵלֶּה, אוֹ בְּסִימָנִים [בַּגְּרוֹת] - הָרִי אֵלֶּה מַעֲנִיקִין לָהֶן. אֲבָל הֵיזָאִין בְּגִרְעוֹן כֶּסֶף, אֵין מַעֲנִיקִין לָהֶן. שְׁנֹאמֶר: "וְכִי תִשְׁלַחְנוּ חֲפָשִׁי מִעִמָּךְ", וְזֶה לֹא שְׁלַחוֹ חֲפָשִׁי, אֲלֵא הָעֶבֶד נִתֵּן שָׂר הַדָּמִים שְׁנֹשְׂאָר לוֹ לְעֶבֶד כֶּהֱן, וְאַחֵר כִּף יָצָא. "הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ, מִצֶּאֱנָה, מִגִּרְנָה וּמִיָּקָבֶה" - כַּעֲנִין צֶאֱן גִּרְן וְנִקֵּב, דְּבָרִים שִׁשִּׁשׁ בִּהְיוֹן בְּרַכָּה מִחֲמַת עֶצְמָן, הוּא שְׁחִיב לְהַעֲנִיק לוֹ מִהֵן; אֲבָל הַכֶּסֶפִּים וְהַבְּגָדִים, אִינוּ חִיב לְתַתּוֹן לוֹ מִהֵן. וְכַמָּה נִתְּנָן לוֹ? אֵין פְּחוֹת מִשְׁוֶה שְׁלֹשִׁים סָלַע, בֵּין מִמֵּין אֶחָד בֵּין מִמִּינוֹת הַרְבֵּה,

לִיִּיבּוּס; וְהוּא, שִׁתְּהִיָּה מִתְּרַת לוֹ. אֲבָל אִם הֵיתָה מֵאִסּוּרִי לְאוֹיֵן, אֲפֹלוּ שְׁנִיָּה [אִסּוּרָה מִדְּרַבָּנ] - אִינוּ חִיב בְּמִזְוֶנוֹתֶיהָ, שְׁנֹאמֶר: "אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ" - אִשְׁתּוֹ הָרְאוּיָה לְעַמֵּד עִמּוֹ. וְכֵן חִיב בְּמִזְוֶן בָּנָיו וּבְנוֹתָיו. בְּמַכְרוֹהוּ בֵּית דִּין נֹאמֶר: "אִם בַּעַל אִשָּׁה הוּא, וְיִצְאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ". וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ, שֶׁכִּינֵן שְׁנִיָּה זֶה, נִשְׁתַּעֲבָדָה אִשְׁתּוֹ? אֲלֵא לֹא בֹא לְלִמָּד, אֲלֵא שֶׁהָאֲדוֹן חִיב בְּמִזְוֶנוֹתֶיהָ. וּבְמוֹכֵר עֶצְמוֹ נֹאמֶר: "וְיִצָּא מִעִמָּךְ" - הוּא, וּבְנָיו עִמּוֹ; וּבְנִמְכָּר לִגְוִי נֹאמֶר: "וְיִצָּא בְּשִׁנֵּת הַיָּבֵל, הוּא וּבְנָיו עִמּוֹ". אֶחָד אִשָּׁה וּבָנִים שֶׁהִיוּ לוֹ בְּשַׁעַת מְכִירָה, אוֹ אִשָּׁה וּבָנִים שֶׁהִיוּ לוֹ אַחֵר מְכִירָתוֹ: וְהוּא, שִׁיִּקְחָנָה מִדַּעַת הָאֲדוֹן; אֲבָל אִם לְקַחָה שְׁלֹא מִדַּעַת רַבּוֹ, אִינוּ חִיב בְּמִזְוֶנוֹתֶיהָ.

ב. אִף עַל פִּי שֶׁהָאֲדוֹן חִיב בְּמִזְוֶנוֹת אִשְׁתּוֹ וּבְנָיו, אֵין לוֹ בְּמַעֲשֶׂה יְדִיהֶם [בְּתַפּוּקָה שְׁלֹהֶם הַשּׁוּוֹה כֶּסֶף] כְּלוּם, אֲלֵא הָרִי מַעֲשֶׂה יְדֵי הָאִשָּׁה וּמִצִּיאָתָהּ, לְבַעֲלָהּ. וְכָל שְׁוֹזָכָה הַבַּעַל בְּאִשְׁתּוֹ - זוֹכָה בָּהּ, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא עֶבֶד עֲבָרִי. ג. מִי שֶׁמַּכְרוֹהוּ בֵּית דִּין, יֵשׁ לְרַבּוֹ לְתַתּוֹן לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית; בֵּין הָאֲדוֹן, בֵּין בְּנוֹ שֶׁל אֲדוֹן אִם מֵת אָבִיו - הָרִי זֶה נִתְּנָן לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית; וְכוֹפֶהוּ עַל זֶה, כְּדִי שִׁיּוֹלִיד לוֹ מִנְּהָ עֲבָדִים. וְהָרִי הִיא מִתְּרַת לוֹ כָּל יְמֵי עֲבָדוֹתוֹ, שְׁנֹאמֶר: "אִם אֲדֹנִי יִתֵּן לוֹ אִשָּׁה" וְגו'. וְהַמּוֹכֵר עֶצְמוֹ, אִסּוּר בְּשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית כְּשֶׁאֵר כָּל יִשְׂרָאֵל.

ד. אֵין עֶבֶד עֲבָרִי מִתֵּר בְּשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית, עַד שִׁתְּהִיָּה לוֹ אִשָּׁה יִשְׂרָאֵלִית וּבָנִים, אֲבָל אִם אֵין לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים, אֵין רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית; וְדָבָר זֶה, קִבְּלָהּ הוּא. אֲפֹלוּ הִיָּה הַנִּמְכָּר כֶּהֱן - הָרִי זֶה מִתֵּר בְּשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית כָּל יְמֵי עֲבָדוֹתוֹ. ה. אִם הִיוּ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים, אִף עַל פִּי שֶׁמָּסַר לוֹ רַבּוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית, אִינוּ יָכוֹל לְהַפְרִישׁוֹ מֵאִשְׁתּוֹ וּבְנָיו - שְׁנֹאמֶר: "אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ". וְאִינוּ יָכוֹל לְתַתּוֹן לוֹ שְׁתֵּי שִׁפְחוֹת, וְלֹא לְתַתּוֹן שִׁפְחָה אַחַת לְשְׁנֵי עֲבָדָיו הָעֲבָרִים כְּדֶרֶךְ שְׁנוֹתָן לְכַנְעֲנֵיהֶם, שְׁנֹאמֶר: "יִתֵּן לוֹ אִשָּׁה". נִרְצָע [=עַבֵּד שְׁנוֹרַצֵּעַ עַקֵּב סִירּוּבוֹ לְצִאָתָּה] שֶׁמָּסַר לוֹ רַבּוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית, וְהִגִּיעַ יוֹבֵל, וְהִיָּה רַבּוֹ מְסַר [מִפְּצִיר] בּוֹ לְצִאָתָּה וְאִינוּ רוֹצֶה לְצִאָתָּה, וְחֻבֵּל בּוֹ - פְּטוּר, שֶׁהָרִי נֹאסֵר בְּשִׁפְחָה.

ו. הַמּוֹכֵר עֶצְמוֹ, אִינוּ נִרְצָע. אֲבָל מַכְרוֹהוּ בֵּית דִּין, וְעֶבֶר שֵׁשׁ, וְלֹא רָצָה לְצִאָתָּה - הָרִי זֶה נִרְצָע; וְעוֹבֵד עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל, אוֹ עַד שִׁמְמוֹת הָאֲדוֹן.

ז. אִף עַל פִּי שֶׁהִנִּיחַ בֶּן, אֵין הַנִּרְצָע עוֹבֵד אֶת הַבֶּן; מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמָדוּ: "וְעֶבְדוֹ", לֹא לְבָנוֹ; "לְעַלְם", לְעוֹלָמוֹ שֶׁל יוֹבֵל. וְנִמְצָאתָ לְמָד, שֶׁהַנִּרְצָע אִינוּ קוֹנֶה אֶת עֶצְמוֹ אֲלֵא בְּיּוֹבֵל אוֹ בְּמִיתַת הָאֲדוֹן.

ח. עֶבֶד עֲבָרִי כֶּהֱן - אִינוּ נִרְצָע, מִפְּנֵי שְׁנַעֲשֶׂה בַעַל מוֹם, וְהָרִי הוּא אוֹמֵר: "וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ" - לְחֻזָּקָה שֶׁהִיָּה בָּהּ; וְאִינוּ שָׁב לְשִׁרְרָה שֶׁהִיָּה בָּהּ.

ט. כִּיצַד רוֹצֵעִין? מִבִּיאוֹ לְבֵית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה, וְאוֹמֵר דְּבָרָיו בְּפִנְיֵיהֶם; וּמִגִּישׁוֹ בְּסוֹף שֵׁשׁ אֶל הַדֶּלֶת אוֹ אֶל הַמִּזְוֶה, כְּשֶׁהֵן עוֹמְדִין. בֵּין דֶּלֶת וּמִזְוֶה שֶׁל אֲדוֹן, בֵּין שֶׁל כָּל אָדָם; וְנוֹקֵב אֶת אֲזִנוֹ הַיְמָנִית בְּגִבָּהּ שֶׁל אֲזֵן בְּמִרְצָע שֶׁל מִתְּכָת,

סמא עינו, משלם לו בדין החובל בחברו, כמו שבארנו בהלכות חובל. נמצאת למד, שאמה עברה נקנית בשני דברים - בכסף, או בשטר; וקונה עצמה בששה דברים - בשנים, וביוכל, ובגרעון כסף, ובשטר שחרור, ובמיתת אדון, ובסימנין.

ז. יעד אותה האדון לעצמו או לבנו - הרי היא פשאר הארוסות, ואינה יוצאה באחד מכל אלו, אלא במיתת הבעל, או בגט; ומצות יעוד קודמת למצות פדיה. כיצד מצות יעוד? אומר לה בפני שנים: 'הרי את מקדשת לי', 'הרי את מארסת לי', 'הרי את לי לאשה'; אפלו בסוף שש סמוך לשקיעת החמה. ואינו צריך לתן לה כלום, שמעוה הראשונות לקדושין נתנו. ונהוג בה מנהג אישות, לא מנהג שפחות. ואינו מייעד שתיים כאחת, שנאמר: "יעדה". וכיצד מייעדה לבנו? אם היה בנו גדול, ונתן רשות לאביו ליעדה לו - הרי האב אומר לה בפני שנים: 'הרי את מקדשת לבני'.

ח. אין האדון מייעד אמה עברה לא לו ולא לבנו, אלא מדעתה [בהסכמתה], אף על פי שפכר קבל אביה מעוטה; הרי הוא אומר: "יעדה" - מדעתה. ואם מת האדון - אין בנו יכול ליעדה לו, שהרי יצאת לחרות במיתת האדון. ט. היעוד בארוסין, ואינו בנשואין; לפיכך [אם הוא כהן] אינו מטמא לה, ולא יורשה, ולא מפר נדרה - עד שתפנס לחפה. "ואם שלש אלה לא יעשה לה" - לא יעדה לו, ולא יעדה לבנו, ולא נפדית בגרעון כסף; "ויצאה חנם" - בהבאת סימנין, כמו שבארנו.

י. יתר על אותן הדרכים שקונה בהן עצמה כעבד עברי אין האדון יכול למכר אמה עברה, ולא לתנה לאיש אחר, בין רחוק, בין קרוב. ואם מכר או נתן - לא עשה כלום, שנאמר: "לעם נכרי לא ימשל למכרה". וכן עבד עברי - לא יכול למכרו לאחר, ולא לתנו. ויראה לי, שלא הצריך הכתוב לאסור דבר זה באמה, אלא מפני שיש לו ליעדה לבנו; לכך נאמר: "לעם נכרי לא ימשל למכרה".

יא. אין אמה עברה נמכרת אלא למי שיש לה עליו או על בנו קדושין, כדי שתהיה ראויה ליעוד. כיצד? מכר אדם את בתו לאביו - שאף על פי שאין האדון יכול ליעדה, ראויה היא לבנו, שהרי האמה בת אביו. אבל אינו יכול למכר את בתו לבנו - מפני שאינה ראויה לאדון, שהרי היא אחותו, ולא לבן בנו, מפני שהיא אחות אביו. יב. יש לאדם למכר את בתו לפסולין, כגון אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט; שאף על פי שהן בלאו, קדושין תופסין בהן.

יג. המקדש בתו כשהיא קטנה, ונתארמלה [נתאלמנה] או נתגרשה - אינו יכול למכרה; שאין אדם יכול למכר את בתו לשפחות אחר אישות; אבל מוכרה לשפחות אחר שפחות. כיצד? מכרה לשפחות תחלה, ויעד אותה האדון, ומת האדון או גרשה וחרזה לרשות האב כשהיא קטנה - הרי האב מוכרה פעם שניה, אפלו לכהן גדול. וכן אם נפלה לפני יבם מן היעוד, וחלץ לה - אף על פי שהיא

כשלישים של קנס העבד, שנאמר בו: "יתן לאדניו"; בין שנתברך הבית בגללו, בין שלא נתברך - שנאמר: "העניק תעניק לו", מפל מקום. אם פן למה נאמר "אשר ברכך ה'"? הכל לפי הברכה תן לו.

טו. ברח ופגע בו היובל כשהוא בורח, ויצא לחרות - אינו חייב להעניקו, שנאמר: "וכי תשלחנו חפשי מעמך". ענק עבד עברי - לעצמו, ואין בעל חובו גובה ממנו. וענק אמה עברה, וכן מציאתה - של אביה; ואם מת אביה קדם שיבואו לידו - הרי הן של עצמה, ואין לאחיה בהן כלום; שאין אדם מוריש זכות שיש לו בבתו לבנו.

שבת קודש ג' ניסן ה'תשס"ט

הלכות עבדים פרק ד

א. אמה עברה, היא הקטנה שמכרה אביה; ומשתביא שתי שערות אחר שתיים עשרה שנה, ותעשה נערה - אינו יכול למכרה, אף על פי שעדין יש לו בה רשות, ויש לו לקדשה לכל מי שירצה. אף הקטנה שהיא אילנית בסמימיה, ואינה ראויה להבאת שתי שערות - יש לאביה למכרה כל זמן שהיא קטנה. אבל הטמטום והאנדרגיס - אינו נמכר לא בדין עבד עברי, ולא בדין אמה עברה.

ב. אין האב רשאי למכר את בתו, אלא אם פן העני, ולא נשאר לו כלום - לא קרקע, ולא מטלטלין, ואפלו כסות שעליו; ואף על פי כן, כופין את האב לפדותה אחר שמכרה, משום פגם משפחה. ברח האב, או שמת, או שלא היה לו לפדותה - הרי זו עובדת עד שתצא.

ג. אמה עברה נקנית בכסף או בשוה כסף, ובשטר. ואינה נקנית בפרוטה, מפני שצריך לקנותה בדמים שראויין לגרעון, כדי שתגרע פדיונה ותיצא. כיצד בשטר? כותב לו על הנזר או על החרש: 'בתי מכורה לך', 'בתי קנויה לך', ונותן ביד האדון; ושטר אמה עברה, האב כותבו.

ד. אמה עברה עובדת שש שנים כעבד שמכרוהו בית דין, שנאמר: "פי ימכר לך אחיד העברי, או העבריה"; ויוצאה בתחלת שבע. ואם פגע בה יובל בתוך שש, יוצאה חנם כעבד. ואם מת האדון - אף על פי שהניח בן, יוצאה כנרצע, שנאמר: "ואף לאמתך תעשה בן". וכן מגרעת פדיונה, ויוצאה; ואם כתב לה שטר שחרור, ומחל על השאר - יוצאה חנם כעבד.

ה. יתרה אמה עברה, שהיא יוצאה בסימנין. כיצד? בין שהביאה סימנין, ונעשית נערה - יוצאה לחרות בלא כסף. אפלו הביאה סימנין מאחר יום שלקחה - הרי זו יוצאה לחרות, שנאמר: "ויצאה חנם" - רבה לה הפתוי יציאה אחרת בחנם, יתר על העבד; ומפי השמועה למדו, שהיא הבאת סימני נערות, ותחזור לרשות אביה עד שתבגר, ותיצא מרשות אביה. היתה הבת אילנית שאין לה ימי נערות, אלא יוצאה מקטנותה לבגרות - בין שבגרה, תצא לחרות. ו. אין אמה עברה יוצאה בראשי אברים, שנאמר: "לא תצא פצאת העבדים". וכן עבד עברי - אם הפיל שנו או

ה. אין יוצא בראשי אברים אלא עבדים שְמלו וטבלו, שהרי ישנן במקצת מצוות; אבל עבד שהוא בגיורתו, אינו יוצא בראשי אברים. ואלו הן ראשי אברים שאינן חוזרין: אצבעות ידים ורגלים עשירים, ראשי האזניים, וראש החטם, וראש הגויה, וראשי ידין שבאשה; אבל העינים והשנים, הרי הן מפרשין בתורה.

ו. היתה לו אצבע יתרה, וחתכה - אם נספרת על גב היד, עבד יוצא בה לחרות. היתה עינו סמויה, וחסטה נעקר אותה - עבד יוצא בה לחרות, שהרי חסרו אבר. והוא הדין לאחד מראשי אברים שהיה בטל, ואינו עושה בו מלאכה - שאם חתכו, הרי חסרו אבר ויצא לחרות. ז. הכהו על עינו וסמאה, על אָזְנו וחרשה - עבד יוצא בהן לחרות; הכהו כנגד עינו ואינו רואה, כנגד אָזְנו ואינו שומע - אין עבד יוצא בהן לחרות.

ח. הכהו על עינו וחסר מאורה, על שנו ונדנדה - אם יכול להשתמש בהן, אינו יוצא לחרות; ואם לאו, יצא לחרות. ט. היתה עינו כהה וחסר מאורה, או שנו מנדנדת, והכהו האדון והפיל השן הנודדת, או סמא העין הכהה - אם היה משתמש בהן כבד כל שהוא, יצא לחרות; ואם לאו, לא יצא לחרות.

י. הכהו על ידו וצבת [והתנפחה] ידו, וסופה לחזר - אינו יוצא לחרות. תלש בזקנו, ודלדל בו עצם מן הלחי - יצא לחרות, שהרי בטל מעשה השנים הקבועין באותו העצם. יא. הפיל שנו או סמא עינו בלא כונה - כגון שזרק אֶבֶן לבהמה, ונפלה בעבד והפילה שנו או חתכה אצבעו - לא יצא לחרות, שנאמר: "אם שן עבדו או שן אמתו נפיל", עד שיתפנו.

יב. הושיט ידו למעי שפחתו, וסמא עין העבד שבמעיה - לא יצא לחרות, שהרי לא ידע דבר שיתפנו לו.

יג. היה רבו רופא, ואמר לו: 'כחל לי עיני' וסמאה, 'חתר לי שני' והפילה - שחק באדון, ויצא לחרות; שאף על פי שלא נתפנו להזיק, הרי נתפנו לנגוע באברי העבד ולסכן בהם. ואין צריך לומר, אם היתה עין העבד פואכת, והיה רבו רופא, וצקרה לו - שהרי יצא לחרות.

יד. המפיל שן עבדו, וסמא את עינו - הרי זה יצא לחרות בשנו, ונותן לו דמי עינו. וכן כל פיוצא בזה.

טו. מי שחציו עבד וחציו בן חורין, ועבד של שני שתפין - אינו יוצא בראשי אברים, לפי שאינו מִתְחַד לרבו שחבל בו.

טז. עבדי צאן כְּבִל [באחריותו המלאה של הבעל] - יוצאין בראשי אברים, אם חסרן הבעל; אבל לא האשה. ועבדי מלוג [שהובאו על ידי האשה ובבעלותה] - אינן יוצאין בראשי אברים, לא אם הפילן הבעל, שהרי אין לו בהן אלא פרות, ולא אם הפילה אותן האשה, מפני שאינן מִתְחַדִּין לה.

יז. יציאת העבד בראשי אברים, אינו נוהג בכל מקום ובכל זמן, ואין דנין בו אלא בית דין סמוכין, מפני שהוא קנס. לפיכך, עבד שאמר לרבו: 'הפלת את שני', ויסמית

חליצה פסולה מפני שהיא קטנה, הרי נפסלה מן הכהנה, ויש לו למכרה לכהן, הואיל וקדושין תופסין בה, כמו שנתבאר.

יד. המוכר את בתו, ויצאת בשנים או ביוכל או בגרעון כסף, ועדין היא קטנה - יש לו לחזר ולמכרה פעם שנייה, כמו שאמרנו.

טו. המוכר את בתו, ואחר כך הלך וקדשה לאחר - אם רצה האדון ליעד, מיעד. ואם לא יעד האדון, לא לו ולא לבנו - כשתצא מרשות אדון, יגמרו קדושיה ותעשה אשת איש.

טז. המוכר את בתו, ופסק על האדון על מנת שלא ליעד אותה - אם רצה האדון ליעד, מיעד; שהתנה על מה שכתוב בתורה, שתנאו בטל.

הלכות עבדים פרק ה

א. עבד כנעני [כל גוי] - נקנה בחמשה דברים, וקונה את עצמו בשלשה: נקנה בכסף, או בשטר, או בחזקה, או בחליפין, או במשיכה; וקונה את עצמו בכסף, או בשטר, או בראשי אברים. ועבד קטן - הרי הוא כבהמה, ונקנה במשיכה כמשיכת הבהמה. וכבר בארנו בתחלת ספר זה כל הדרכים שהעבדים נקנין בהן.

ב. כיצד קונה את עצמו בכסף? כגון שנתן אחד לרבו מעות ואמר לו: 'על מנת שייצא עבדך בהם לחרות' - כיון שקבל הרב הכסף או שוה כסף, יצא העבד לחרות. ואינו צריך דעת העבד - שזכות היא לו, וזכין לאדם שלא בפניו. וכן אם נתן אחד לעבד מעות ואמר לו: 'על מנת שתצא בהן לחרות' - אם רצה האדון וקבל המעות, יצא העבד לחרות; ואם לא רצה, לא קנה העבד המעות; שלא נתן לו אלא על מנת שייצא בהן לחרות. ואחד הכסף או שוה כסף, בין לקנותו בין להקנות עצמו לו.

ג. כיצד בשטר? כתב לו על הגיר או על החרש: 'הרי אתה בן חורין', או 'הרי אתה של עצמך', או 'אין לי עסק בך', וכן כל פיוצא בזה בענין זה, שהיה הוא גופו של גט שחרורו, ומסר לו את השטר בפני שני עדים, או שהיו העדים חתומים בו ומסרו לו בינו לבינו - הרי זה יצא לחרות, שהרי גטו וידו באין כאחד. אמר לו שלא בכתב: 'הרי אתה בן חורין', 'הרי אתה של עצמך' - אף על פי שהעיד עליו עדים בבית דין, ואף על פי שקנה מידו - עדין לא נשתחרר; שאין העבד יוצא לחרות, אלא בכסף או בשטר או בראשי [עיקרי] אברים. והכותב לשפחתו: 'הרי את מתרת לכל אדם', לא אמר כלום.

ד. כיצד בראשי אברים? המכה את עבדו בכונה, וחסרו אחד מעשרים וארבעה אברים שאין חוזרין - יצא לחרות, וצריך גט שחרורו. אם בן, למה לא נאמר בתורה אלא "שן" ו"עין"? לדון מהן: מה שן ועין, מומין שבגלוי ואינן חוזרין - אף כל מום שבגלוי שאינו חוזר, יצא העבד בו לחרות. אבל המסרס עבדו בביצים, או החותך לשונו - אינו יוצא לחרות, שאינן מומין שבגלוי. וכן המפיל שן הקטן - אינו יוצא לחרות, שהרי סופו לחזר.

פיצד? כל השטרות העולים בערכאות של גוים, כשרים בכל התנאים שאנו מבארים בהלכות הלואה - חוץ מגטי נשים ושחרורי עבדים.

ו. וכל שטר שיש עליו אפלו עד אחד כותי, פסול - חוץ מגטי נשים ושחרורי עבדים, שהם כשרין בעד אחד ישראל ועד אחד כותי; והוא, שיהיה כותי חבר [ת"ח]. ובזמן הזה, שהכותים כגוים לכל דבריהם, אנו למדין מהם לצדוקין [תלמידי צדוק שאינם מאמינים בתושבע"פ], שהצדוקין בזמן הזה כמו הכותי באותו הזמן, קדם שיגזרו עליהם שיהיו כגוים לכל דבריהם. בגט אשה הוא אומר: "וכתב לה", לשמה; ובגט שחרור הוא אומר: "או חפשה לא נתן לה", עד שיתכתב לשמה. בגט אשה הוא אומר: "וכתב ונתן", מי שאינו מחסר אלא נתינה - יצא הכתוב במחבר ואחר כך קוצץ, שהרי הוא מחסר קציעה ונתינה; ובגט שחרור הוא אומר: "נתן לה", לא יהיה מחסר אלא נתינה. אחד גטי נשים ושחרורי עבדים, אין חותמין עדיהן אלא זה בפני זה. וכבר בארנו טעם הדבר בהלכות גרושין. ז. וכיצד הן שוין במוליך ובמביא? שהמביא גט שחרור בארץ ישראל, אינו צריך לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'. ובחוצה לארץ, אם אין עדים לקימו, ואמר השליח: 'בפני נכתב ובפני נחתם' - זה הוא קיומו; ואם בא האדון וערער אחר בן - אין משגיחין בו, כמו שבארנו בגטי נשים. כשם שהאשה עצמה מביאה גטה ואינה צריכה לקימו, הואיל והגט יוצא מתחת ידה - כך העבד ששטר שחרורו יוצא מתחת ידו, אינו צריך לקימו. וכשם שהאשה אומרת 'בפני נכתב ובפני נחתם' אם התנה עליה, כמו שבארנו במקומו - כך העבד שהביא גט ואמר 'בפני נכתב ובפני נחתם', נאמן על אותה הדרך ואין צריך קיום.

ח. כל הכשר להביא גט אשה, מביא גט העבד; והעבד מקבל גט לחברו מיד רבו של חברו, אבל לא מיד רבו של מקבל. הכותב שטר ארוסין לשפחתו, אף על פי שאמר לה: 'צאי בו לחרות, והתקדשי בו' - אין בלשון הזה לשון שחרור, ואינה מקדשת ולא משחררת.

את עיני, והאדון אומר: 'לא עשיתי זה' - פטור; שאם יודה מעצמו, אינו חייב להוציאו לחרות בלא עדים, שהמודה בקנס - פטור; כמו שבארנו בהלכות גנבה, שכל מודה בקנס - פטור מלשלמו.

הלכות עבדים פרק ו

א. הכותב גט שחרור לעבדו, וזכה לו בו על ידי אחר, ואמר: 'זכה בגט זה לפלוני עבדי' - יצא בן חורין, אף על פי שלא הגיע הגט לידי; שזכין לאדם שלא בפניו. אבל אם אמר: 'תנו גט זה לעבדי' - אינו יכול לחזור בו, ולא יצא העבד לחרות עד שיגיע הגט לידי; לפיכך האומר: 'תנו גט זה לעבדי' ומת, לא יתנו לאחר מיתה. ב. הכותב בשטר: 'עשיתי פלוני עבדי בן חורין', או: 'עשה פלוני עבדי בן חורין', או: 'הרי הוא בן חורין' - לא יצא לחרות; כתב בשטר: 'אעשנו בן חורין', לא יצא לחרות.

ג. האומר: 'עשיתי פלוני עבדי בן חורין', והוא אומר: 'לא עשאי' - חוששין שמא זכה לו על ידי אחר. אמר: 'כתבתי גט שחרור ונתתי לו', והוא אומר: 'לא כתב ולא נתן לי' - הודאת בעל דין כמאה עד, והרי זה עבד עד שישחררו בפנינו.

ד. מי שצוה בשעת מיתתו ואמר: 'פלוגית שפחתי אל ישתעבדו בה יורשים' - הרי זו שפחה כשהיתה; ואסור ליורשים להשתעבד בה, מפני שמצוה לקיים דברי המת. וכן אם אמר: 'עשו לה קורת רוח' - כופין את היורשין, ואין משעבדין אותה אלא במלאכה שהיא רוצה בה. צוה ואמר: 'שחררה', כופין את היורשין לשחרר אותה.

ה. בששה דברים שוין שחרורי עבדים לגטי נשים; ובשאר הדברים, הרי הן כשאר השטרות. ואלו הן הששה: פסולין בערכאות של גוים, ולשרין בעד כותי [גוים שהתיישבו בשומרון והתגידו], וצריכין כתיבה לשם המשחרר עצמו, ואין נכתבין במחבר [לקרע], ואין עדיהם חותמין אלא זה בפני זה; ואחד גטי נשים ושחרורי עבדים, שוין במוליך ובמביא [השטר ע"י שליח].

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ו אדר-ג' ניסן ה'תשס"ט

יום ראשון כ"ו אדר ה'תשס"ט

הלכות סנהדרין פרק כב

תגורו מפני איש" - שלא תאמר: 'איש פלוני רשע הוא, שמא יהרג את בני, שמא ידליק את גדישי, שמא יקצץ נטיעותי'. ואם היה ממנה לרבים, חייב להזקק להם.

ב. וכן תלמיד שהיה יושב לפני רבו, וראה זכות לעני וחובה לעשיר - אם שתק - הרי זה עובר משום "לא תגורו מפני איש", ועל "מדבר שקר תרחק". ומניין לדון, שלא יושב תלמיד בור לפניו? תלמוד לומר: "מדבר שקר תרחק".

א. שנים שבאו לפניו לדון, אחד בן ואחד קשה - עד שלא תשמע את דבריהם, או משתשמע את דבריהם ואין אתה יודע להיכן הדין נוטה - אתה רשאי לומר להם: 'איני נזקק לכם'; שמא יתחייב החזק, ונמצא רודף אחר הדין. אבל משתשמע את דבריהם, ותדע להיכן הדין נוטה - אי אתה רשאי לומר: 'איני נזקק לכם', שנאמר: "לא

יום שני כ"ז אדר ה'תשס"ט

הלכות סנהדרין פרק כג

א. "לא תקח שחד" - אין צריך לומר לענות את הדין, אלא אפילו לזכות את הזכאי ולחייב את החייב - אסור, ועובר בלא תעשה. והרי הוא בכלל: "אורור לקח שחד"; וחייב להחזיר השחד, כשיחבבנו הנותן.

ב. וכשם שהלוקח עובר בלא תעשה - כך הנותן, שנאמר: "ולפני עור, לא תתן מכשול".

ג. כל דין שיושב ומגדל מעלתו, כדי להרבות שכו לחזונו [נשמיו] ולסופריו - הרי הוא בכלל הנוטים אחרי הכצע; וכן עשו בני שמואל, ולכך נאמר בהן: "ויטו אחרי הכצע, ויקחו שחד". ולא שחד ממון בלבד, אלא אפילו שחד דברים. ומעשה בדין שהיה עולה בדוגית [סירה] קטנה לעבר בנהר, ופשט אחד ידו וסיעו בעליתו, והיה לו דין; ואמר לו הדין: 'הריני פסול לך לדין'. ומעשה באחד שהעביר אברה [נוצה] של עוף מעל רדיד [צעיף] הדין, ואחר פסה רק מלפני הדין; ואמר לו: 'הריני פסול לך לדין'. ומעשה באחד שהביא מתנה ממתנות כהנה לדין כהן; ואמר לו: 'פסול אני לך לדין'. ומעשה בארס אחד של דין שהיה מביא לו תאנים מתוך שדהו מערב שבת לערב שבת; פעם אחת הקדים והביא בתמישי בשבת, מפני שהיה לו דין, ואמר לו הדין: 'הריני פסול לך לדין'; אף על פי שהתאנים משל דין, הואיל והביאן שלא בזמנו, נפסל לו לדין.

ד. כל דין ששאל שאלה [חפץ כל שהוא], פסול לדון לזה שהשאלו. במה דברים אמורים? בשלא היה לדין להשאל. אבל אם היה לו להשאל - פשוט, שהרי גם זה שואל ממנו.

ה. כל דין שנטל שכרו לדון - דיניו בטלים; והוא, שלא יהיה שכר הנפר. אבל אם היה עוסק במלאכתו, ובאו לפניו שנים לדין, ואמר להם: 'תנו לי מי שיעשה תחתי עד שאדון לכם', או 'תנו לי שכר בטלתי' - הרי זה מתר; והוא שהיה הדבר נפר, שהוא שכר הבטלה בלבד בלא יותר; ויטל משניהם בשוה, זה בפני זה. כגון זה מתר. ו. אסור לדין לדון למי שהוא אוהבו, אף על פי שאינו שושבינו [ידידו המלווה בימי חופתו] ולא רעו אשר כנפשו; ולא למי ששונאהו, אף על פי שאינו אויב לו ולא מבקש רעתו. אלא צריך שהיה שני בעלי דינים שוין בעיני הדין, ובלבד. ואם לא היה מפיר את אחד מהם, ולא מעשיו - אין לך דין צדק כמוהו.

ז. וכל שני תלמידי חכמים ששונאים זה את זה - אסורין לישיב בדין זה עם זה, שדבר זה גורם ליציאת משפט מעקל [עקום]; מפני השנאה שביניהן, דעת כל אחד נוטה לסתור דברי חברו.

ח. לעולם יראה הדין עצמו כאלו חרב מנחת לו על צוארו, ויגיהנום פתוחה לו מתחתיו; וידע את מה הוא דן,

ג. ומנעו לתלמיד שראה רבו שטעה בדין, שלא יאמר: 'אמתין לו עד שיגמר הדין, ואסתננו ואכננו, כדי שיקרא הדין על שמי'? תלמוד לומר: "מדבר שקר תרחק".

ד. מצוה לומר לבעלי דינים בתחלה: 'בדין אתם רוצים, או בפשרה'? אם רצו בפשרה, עושין ביניהם פשרה. וכל בית דין שעושין פשרה תמיד - הרי זה משבח, ועליו נאמר: "ומשפט שלום שפטו בשעריכם"; איזה הוא משפט שיש עמו שלום? הוי אומר, זה בצוה [מיצוה]. וכן בדרך הוא אומר: "ויהי דור עושה משפט וצדקה לכל עמו"; איזה הוא משפט שיש עמו צדקה? הוי אומר - זה בצוה, והיא הפשרה. במה דברים אמורים? קדם גמר דין; אף על פי ששמע דבריהם, וידע להיכן הדין נוטה - מצוה לבצע. אבל אחרי שגמר הדין ואמר: 'איש פלוני אתה חייב, איש פלוני אתה זכאי' - אינו רשאי לעשות פשרה ביניהם, אלא יקב הדין את ההר.

ה. אף על פי שרצו בעלי הדין בפשרה בבית דין - יש להם לחזור ולהבצע את הדין, עד שיגנו מיד שניהם.

ו. יפה כח הפשרה מכל הדין; ששני הדייטות שדנו - אין דיניהם דין, וגם לבעלי דין לחזור בהם; ואם עשו פשרה, וקנו מידם [עשו על כן קנין] - אינן יכולין לחזור בהם.

ז. אסור לאחד מן הדיינים ששיצא מבית דין לומר: 'אני הוא המזכה או המחייב, וחברי חולקין עלי, אבל מה אעשה, והם רבו עלי'. ואם אמר, הרי הוא בכלל: "הולך רכיל, מגלה סוד". ומעשה בתלמיד אחד, שהוציא דברים שנאמרו בבית המדרש, לאחר שתיים ועשרים שנה; והוציאוהו בית דין מן המדרש, והכריזו עליו: 'זה מגלה סוד הוא'.

ח. שאל אחד מבעלי דינים לכתב לו פסק דין, כותבין לו כך: 'בא פלוני לבית דין של פלוני עם פלוני בעל דינו, שטענו ככה, ויצא זכאי', או 'חייב'; ונותנין לו. ואין מזכירין שם המזכירין ולא שם המחזיקין, אלא: 'בית דינו של פלוני, מדבריהם נדפסה פלוני'.

ט. כך היה מנהגו של אנשי ירושלים: מכניסין בעלי דינים, ושומעים דבריהם וטענותיהם, ומכניסים העדים, ושומעים דבריהם; ומוציאין כל אדם לחוץ, ונושאים הדיינים ונותנים ביניהם בדבר, וגומרין את הדבר. ואחר כך מכניסין בעלי דינים, וגדול שבדיינים אומר: 'איש פלוני אתה זכאי, איש פלוני אתה חייב' - כדי שלא ידע אחד מבעלי דינים איזה דין הוא שזכה אותו, ולא איזה דין הוא שחייבו.

י. דין שהוא יודע בתברו שהוא גזלן, או רשע - אסור להצטרף עמו, שנאמר: "מדבר שקר תרחק". וכך היו בקיאי הדעת שבירושלים עושין: אין יושבין בדין, עד שיידעו עם מי הן יושבין; ולא חותמין את השטר, עד שיידעו מי חותם עמך; ולא נכנסין לסעודה, עד שיידעו מי מסב עמך.

חכמים כראוי ובעלי בינה - הסכימו רב בתי דיני ישראל, שלא יתפכו שבועה [על התובע] אלא בראיה ברורה, ולא יפגימו שטר ויפסידו חזקתו בעדות אשה או פסול; וכן בשאר כל הדינים, לא ידון הדין בסמיכת דעתו ולא בדיעתו, כדי שלא יאמר כל הדין והדין: 'לפי מאמין לדברי זה, ודעתי סומכת על זה'. וכן אין מוציאין מן היתומים אלא בראיה ברורה - לא בדעת הדין, ולא באמון הדין המה או הטוען [אם אמודין בהם או לאו]. ואף על פי כן, אם העיד אדם נאמן בדבר מכל הדברים, ונטתה דעת הדין שאמת הוא אומר - ממתיק הוא בדיו, ואינו דוחה עדותו; ונושא ונותן עם בעלי דינים, עד שידור לדברי העד, או יעשו פשרה, או יסתלק מן הדין.

ג. ומניין לדין שהוא יודע בדיו שהוא מרמה, שלא יאמר: 'אחתיכנו, ויהיה הקולר [העוון] תלוי בצוארי העדים'? תלמוד לומר: "מדבר שקר תרחק". כיצד יעשה בו? ידרש ויחקר הרבה, בדרישה וחקירה של דיני נפשות - אם נראה לו לפי דעתו שאין בו רמיות, חותם את הדין על פי העדות. אבל אם היה לבו נוקפו שיש בו רמיות, או שאין דעתו סומכת על דברי העדים, אף על פי שאינו יכול לפסלם, או שדעתו נוטה שבעל דין זה רמאי ובעל ערמה והשיא [שיכנע] את העדים, אף על פי שהם כשרים ולפי תמם הטעם, או שנוראה לו מכלל הדברים שיש שם דברים אחרים מסתריין, ואינם רוצים לגלותם - כל אלו הדברים וכיוצא בהן, אם באו לדין בדיו - אסור לו להתיר אותו הדיו; אלא יסלק עצמו מדיו זה, וידונונו מי שלבו שלם בדבר. והרי הדברים מסורים ללב, והכתוב אומר: "כי המשפט - לאלהים הוא".

ד. יש לבית דין להלקות מי שאינו מחזיק מלקות, ולהרג מי שאינו מחזיק מיתה; ולא לעבר על דברי תורה, אלא לעשות סג לתורה. וכיון שרואים בית דין שפרצו העם בדבר - יש להם לגדר ולחזק הדבר, כפי מה שיראה להם; הכל הוראת שעה, לא שיקבע הלכה לדורות. מעשה והלקו אדם שבעל אשתו פחת האילן; ומעשה באחד שרכב על הסוס בשבת בימי יונים, והביאווה לבית דין וסקלוהו. ומעשה ותלה שמעון בן שטח שמונים [מכשפות] ביום אחד באשקלון; ולא היו שם כל דרכי הדרישה והחקירה וההתראה, ולא בעדות ברורה, אלא הוראת שעה, כפי מה שראה.

ה. וכן יש לבית דין בכל מקום ובכל זמן, להלקות אדם ששמועתו רעה [יש עליו שמועות שטובות עבירות], והעם מרגנים אחריו שהוא עובר על העריות; והוא שיהיה קול שאינו פוסק כמו שבארנו, ולא יהיו לו אויבים ידועים שמוציאין עליו שמועה רעה. וכן מבזין את זה ששמועתו רעה, ומחריפין את יולדתו [אמו] בפניו.

ו. וכן יש לדון תמיד להפקיר ממון שיש לו בעלים, ומאבד זכותו, כפי מה שיראה לגדר פרוצות הדת ולחזק הפדק [פרצות הדת], או לקנס אלם זה; והרי הוא אומר בעזרא: "וכל אשר לא יבוא לשלשת הקמים, בעצת

ולפני מי הוא דין, ומי עתיד להפרע ממנו אם נוטה מקו האמת, שנאמר: "אלהים נצב בעדת אל", ואומר: "ראו מה אתם עשים - כי לא לאדם תשפטו, כי לה'".

ט. כל דין שאינו דין דין אמת לאמתו, גורם לשכינה שתסתלק מישראל. וכל דין שנוטל ממון מזה ונותנו לזה שלא בדין - הקדוש ברוך הוא גובה ממנו נפשות, שנאמר: "וקבע את קבעיהם, נפש". וכל דין שדן דין אמת לאמתו, אפלו שעה אחת - כאלו תקן את כל העולם כולו, וגורם לשכינה שתשרה בישראל, שנאמר: "אלהים נצב בעדת אל". ושמה יאמר הדין: 'מה לי ולצרה הזאת' [אם אטעה אענוש]? - תלמוד לומר: "ועמכם בדבר משפט"; אין לדון אלא מה שעיניו רואות.

י. לעולם יהיו בעלי דינים לפניך כרשעים, ובחזקת שפיל אחד מהם טוען שקר, ודון לפי מה שתרצה מן הדברים; וכשיפטר מלפניך, יהיו בעיניך כצדיקים שקבלו עליהם את הדיו, ודון כל אחד מהם בלבד לכף זכות.

יום שלישי כ"ח אדר ה'תשס"ט

הלכות סנהדרין פרק כד

א. יש לדון לרון בדיני ממונות, על פי הדברים שדעתו נוטה להם שהם אמת, והדבר חזק בלבו שהוא כן, אף על פי שאין שם ראיה ברורה; ואין צריך לומר, אם היה הוא יודע בודאי שהדבר כן, שהוא דין כפי מה שיזע. כיצד? הרי שנתחייב אדם שבועה בבית דין, ואמר לדיון אדם שהוא נאמן אצלו ושדעתו סומכת על דבריו, שזה האיש חשוד הוא על השבועה - יש לדון להפך השבועה על שפגגו, וישבע ויטל, הואיל וסמכה דעתו של דין על דברי זה. אפלו היתה אשה או עבד נאמנים אצלו - הואיל ומצא הדבר חזק ונכון בלבו, סומך עליו ודן; ואין צריך לומר, אם ידע הוא עצמו שזה חשוד. וכן אם יצא שטר חוב לפניו, ואמר לו אדם שסומך עליו, אפלו אשה או קרוב: 'זה פרוע הוא' - אם סמכה דעתו על דבריו, יש לו לומר לזה: 'לא תפרע אלא בשבועה'; או אם היה עליו שטר חוב לאחר [לעוד בעל חוב], יתן לזה שלא נפגם שטרו כלל [שלא ערערו עליו], ויניח זה שנפגם שטרו בדברי האחד, או לשליף השטר בפניו ולא ידון בו; כפי מה שיראה. וכן מי שבא וטען שיש לו פקדון אצל פלוני שמת בלא צוואה, ונתן סימנין מבקקין, ולא היה זה הטוען רגיל להפגס לבית זה שמת - אם ידע הדיון שזה המת אינו אמוד [מערר] להיות לו חפץ זה, וסמכה דעתו שאין זה החפץ של מת - מוציאו מן הדין, ונותנו לזה האמור בו שנתן סימניו; וכן כל פיוצא בזה; שאין הדבר מסור אלא ללבו של דין, שידון כפי מה שיראה לו שהוא דין אמת. אם בן למה הצריכה תורה שני עדים? שבזמן שיבואו לפני הדיון שני עדים - ידון על פי עדותם, אף על פי שאינו יודע אם באמת העידו או בשקר.

ב. כל אלו הדברים, הם עקר הדיו. אבל משרבו בתי דינים שאינן הגונים, ואפלו היו הגונים במעשיהם, אינם

לצבור שתהיה אימת הדין עליהם. ולא יתבזה בפניהם, ולא ינהג קלות ראש בעצמו.

ד. כיון שנתמנה אדם פרנס על הצבור, אסור בעשיית מלאכה בפני שלישה, כדי שלא יתבזה בפניהם. אם המלאכה ברבים אסורה עליו - קל וחמר לאכל ולשתות ולהשתכר בפני רבים, ובכנסת [אסיפת] עמי הארץ, ובסעודת מרעות [- חברים]. או להם לאותם הדינים שנהגו בכך, מעלבון תורת משה, שבוז דיניה והשפילות עד ארץ והגיעה עד עפר, וגרמו להם רעה ולכני בפניהם, בעולם הזה ולעולם הבא.

ה. אסור לנהג קלות ראש בשליח בית דין; והרי השליח נאמן בשנים לענין הנדוי - שאם אמר: 'פלוני הקלני' [ביזה אותו], או 'הקל [ביזה] הדין', או 'לא רצה לבוא לדין' - משמתין [מנדים] אותו על פיו. אכל אין כותבין עליו פיתחא [שטר-נידוי], עד שיבואו שנים ויעידו שנמנע לבוא. ואין שליח בית דין חיב באמירת דברים אלו, משום לשון הרע. וכל המצער שליח בית דין, יש לבית דין רשות להכותו מכת מדהות [מלקות מדרבנן].

ז. שליח בית דין שאמר: 'פלוני שלחני' בשם אחד מן הדינים, ולא רצה בעל דין לבוא - אין כותבין עליו פיתחא של שמתא; עד שיאמר משם שלשתם. במה דברים אמורים? שהלך השליח ביום שאינו ידוע לשיבת הדינים. אכל ביום הידוע שהדינים ישובו בו לדין, הכל יודעים שכל הדינים מקבצין בו, ואף על פי שבא השליח בשם אחד, כאלו בא בשם שלשתם.

ח. מי ששלחו לו בית דין, ולא בא לדין - מנדין אותו, וכותבין עליו פיתחא, ונותן שכר הסופר; ובעת שיבוא, קורעין הפיתחא. כתבו לו פיתחא מפני שלא קבל הדין - כיון שאמר: 'הריני מקבל הדין', קורעין נדוי. קבעו לו בית דין זמן שיבוא היום, ולא בא כל אותו היום - כותבין עליו פיתחא לערב. במה דברים אמורים? בשהיה במדינה [- בעיר], ומרד ולא בא. אכל אם היה בפפרים, ויוצא ונכנס - קובעים לו זמן שני וחמישי ושני. ואם שלם יום שני ולא בא - אין כותבין עליו פיתחא עד למחר.

ט. אין קובעין זמן לא בימי ניסן ולא בימי תשרי, מפני שהעם טרודין במועדות, ולא בערב שבת, ולא בערב יום טוב. אכל קובעין בניסן שיבוא [- לבית דין] - אחר ניסן, ובתשרי שיבוא אחר תשרי. אכל אין קובעין בערב שבת שיבוא אחר השבת, מפני שהכל טרודין בערב שבת.

י. מי שהוא במדינה, והלך שליח בית דין ולא מצאו - אין קובעין לו זמן לבוא, עד שימצא אותו השליח ויאמר לו: הנה בכפר חוץ למדינה - אם דרכו לבוא באותו היום - אומר השליח אפלו לאחד מן השכנים, אפלו אשה: 'אם יבוא פלוני, הודיעוהו שבית דין קבעו לו זמן שיבוא היום לבית דין'. ואם לא בא, מנדין אותו לערב. במה דברים אמורים? בשאין הדרך שדרכו לילך בה על מקום בית דין. אכל אם היה דרכו עליהם - אין מנדין אותו, עד

השרים והזקנים - יחרם כל וכושו", מכאן שהפקר בית דין הפקר.

ז. וכן יש לדין לנדות ולהחרים מי שאינו בן נדוי, כדי לגדר פרץ כפי מה שיראה לו שהשעה צריכה לכך, ויאמר שגדוהו והחרימוהו על דעתו, ויפרסם חטאו ברבים - שנאמר: "אורו מרוז, אמר מלאך ה' - ארו ארו ישיביה, כי לא באו לעזרת ה'".

ח. וכן יש לדין לעשות מריבה עם הראוי להריב עמו, ולקללו, ולהכותו, ולחלש שערו, ולהשביעו באלהים בעל כרחו שלא יעשה או שלא עשה - שנאמר: "ואריב עמם ואקללם, ואבה מהם אנשים ואמרטם; ואשביעם באלהים". וכן יש לו לכתף [לקשור] ידים ורגלים, ולאסור בבית האסורים, ולדחף, ולסחב על הארץ - שנאמר: "הן למות, הן לשרשי [- לסחוב], הן לענש נכסין [- ממונ] ולאסורין" [- בית האסורים].

י. כל אלו הדברים, לפי מה שיראה הדין שזה ראוי לכך, ושהשעה צריכה לכך. ובכל יהיו מעשיו לשם שמים, ואל יהי כבוד הבריות קל בעיניו, שהרי הוא [כבוד הבריות] דוחה את לא תעשה של דבריהם [של חכמים], וכל שכן כבוד בני אברהם יצחק ויעקב המחזיקין בדת האמת - שיהיה זהיר שלא יחרס כבודם, אלא להוסיף בכבוד המקום בלבד; שכל המבזה את התורה, גופו מחלל על הבריות; וכל המכבד את התורה, גופו מכבד על הבריות. ואין כבוד התורה, אלא לעשות על פי חקיה ומשפטיה.

יום רביעי כ"ט אדר ה'תשס"ט

הלכות סנהדרין פרק כה

א. אסור לדין לנהג בשררה על הצבור ובגסות רוח [והירות], אלא בענוה ויראה. וכל פרנס [מנהיג] המטיל אימה יתרה על הצבור שלא לשם שמים - נענש, ואינו רואה לו בן תלמיד חכמים, שנאמר: "לכן יראוהו אנשים; לא יראה כל חכמי לב".

ב. וכן אסור לו לנהג בהם קלות ראש, אף על פי שהם עמי הארץ, ולא יפסע [כשנכנס לידרוש] על [- בגובה] ראשי עם הקדש [בני ישראל]; אף על פי שהם הדיוטות ושפלים, בני אברהם יצחק ויעקב הם, וצבאות ה' שהוציא מארץ מצרים בכח גדול ובקד חזקה. וסובל טרח הצבור ומשאם כמשה רבנו, שנאמר בו: "כאשר ישא האמן את היונק". והרי הוא אומר: "ואצוה את שפטיכם" - זו אזהרה לדין, שייסבל את הצבור "כאשר ישא האמן את היונק". וצא ולמד ממשוה רבנו, רבן של כל הנביאים - כיון ששלחו הקדוש ברוך הוא להם במצרים, נאמר: "ויצאם אל בני ישראל"; אמרו מפי הקבלה [- מסורת], שאמר להם למשה ולאהרן: 'על מנת שיהיו מקללים אתכם, וסוקלין אתכם באבנים'.

ג. דרך שנצטוו הדין לנהג במדה זו, כך נצטוו הצבור לנהג כבוד בדין - שנאמר: "ואצוה אתכם", זו אזהרה

ונתחייב. אבל מי שנתחייב נדוי מפני שהפקיר [התחצף] בבית דין, ורצו בית דין למחל על כבודם, ולא נדוהו - הרשות בידם; והוא שלא יהיה בדבר הפסד בכבוד הפורא - כגון שהיו העם מבעטין בדיני תורה ובדינים, הואיל ופקרו העם בדבר, צריכין לחזק ולענש כפי מה שיראה להם.

ז. כל הדין בדיני גוים ובכרפאות [בתי משפט] שלהם - אף על פי שהיו דיניהם בדיני ישראל - הרי זה רשע, ובאלו חרף והרים יד בתורת משה רבנו, שנאמר: "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" - לפניהם ולא לפני גוים, לפנייהם ולא לפני הדיוטות. היתה יד הגוים תקיפה, ובעל דינו אדם, ואינו יכול להוציא ממנו בדיני ישראל - תבענו לדיני ישראל תחלה; אם לא רצה לבוא - נוטל רשות מבית דין, ומציל בדיני גוים מיד בעל דינו.

ברוך רחמנא דסייע

יום שישי ב' ניסן ה'תשס"ט

הלכות עדות

יש בכללן שמונה מצוות - שלש מצוות עשה, וחמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להעיד בבית דין למי שידע לו עדות; (ב) לדרוש ולחקר העדים; (ג) שלא יורה העד בדין זה שהעיד עליו, בדיני נפשות; (ד) שלא יקום דבר בעדות אחד; (ה) שלא יעיד בעל עברה; (ו) שלא יעיד קרוב; (ז) שלא להעיד בשקר; (ח) לעשות לעד זומם כאשר זומם. ובאור מצוות אלו בפרקים אלו.

הלכות עדות פרק א

א. העד מצוה להעיד בבית דין בכל עדות שידע, בין בעדות שיחייב בה חבירו, בין בעדות שיזכרה בה; והוא, שיתבענו להעיד בדיני ממונות - שנאמר: "והוא עד, או ראה או ידע; אם לא יגיד, ונשא עונו".

ב. הנה העד חכם גדול, והנה בית דין פחות ממנו בחכמה - הואיל ואין כבודו שילף לפנייהם - עשה של כבוד תורה [- והדרת פני זקן] עדיף, וגש לו להפגע. במה דברים אמורים? בעדות ממון. אבל בעדות שמפריש בה מן האסור, וכן בעדות נפשות או מכות - הולף ומעיד; "אין חכמה... לנגד ה'" - כל מקום שיש חלול השם, אין משגיחין על כבוד הרב.

ג. כהן גדול אינו חייב להעיד אלא עדות שהיא למלך ישראל בלבד, הולף לבית דין הגדול ומעיד בה; אבל בשאר העדויות, פטור.

ד. מצות עשה לדרוש העדים, ולחקר אותן, ולהרבות בשאלתן; ומדקדקין עליהן, ומסיעין [מעבירים] אותן מענין לענין בעת השאלה, כדי שישתקו [ימנעו מלהעיד] או יחזרו בהן, אם יש בעדותן דפי [פגס], שנאמר: "וידרשם וחקרם ושאלם היטב". וצריכין הדין להזהר בעת חקירת העדים, ששם מתוכן ילמדו לשקר. בשבוע חקירות בודקין העדים: באיזו שבוע [שמיטה], באיזו

שידעו השליח בעצמו; ששם לא אמרו לו השכנים, שהרי הם אומרים: 'דרךך על בית דין, וכבר הלך אליהם, ונפטר'. וכן אם לא בא למדינה עד למחר - אין סומכין על השכנים, ששם שכחו השכנים ולא אמרו לו.

יא. מי שבא לבית דין וקבל הדין, ואמרו לו לשלם, והלך ולא שלם - אין מנדין אותו, עד שמתרין בו שני וחמישי ושני; ואחר כך מנדין אותו, עד שיתן מה שהוא חייב. ואם עמד שלשים יום, ולא תבע נדויו - מחרימין אותו.

יום חמישי א' ניסן ה'תשס"ט

הלכות סנהדרין פרק כו

א. כל המקלל דין מדיני ישראל - עובר בלא תעשה, שנאמר: "אלהים לא תקלל". וכן אם קלל הנשיא - אחד ראש הסנהדרין הגדולה, או המלך - עובר בלא תעשה, שנאמר: "ונשיא בעמך לא תאר". ולא דין ונשיא בלבד, אלא כל המקלל אחד מישראל - לוקה, שנאמר: "לא תקלל חרש". ולמה נאמר "חרש"? שאפילו זה שאינו שומע, ולא נצטער בקללה זו - לוקה על קללתו. ויראה לי, שהמקלל את הקטן, לוקה; הרי הוא כחרש.

ב. המקלל את המת, פטור. הואיל ומקלל כל אדם מישראל חייב, למה יחד לאו לדון ולאו לנשיא? לחיבו שמים. נמצאת למד, שהמקלל אחד מישראל - בין איש בין אשה, בין גדול בין קטן - לוקה אחת. ואם קלל דין, לוקה שמים; ואם קלל נשיא, לוקה שלש. וכן נשיא שקלל אביו, חייב משום ארבעה שמות - שלשה של כל אדם, ואחת משום האב.

ג. המקלל עצמו - לוקה כמי שקלל אחרים, שנאמר: "השמר לך ושמר נפשך". ואחד המקלל עצמו, או חברו, או דין, או נשיא - אינו לוקה עד שקלל בשם מן השמות, כגון 'יה' או 'שדי' ו'אלהים' וכיוצא בהן, או בכנוי מן הכנויים, כגון 'חנן' ו'קנא' וכיוצא בהן. הואיל והוא חייב אם קלל בכל הכנויים - כך אם קלל בכל לשון, חייב; שהשמות שקוראין בהם הגוים להקדוש ברוך הוא, הן בכל הכנויים. וארור, בו שבועה, ובו קללה, ובו נדוי.

ד. אינו לוקה עד שיתרו בו בפני עדים, כשאר כל חייבי לאוין. אבל אם לא היתה שם התראה, או שקלל בלא שם ולא פנוי, כגון: 'ארור פלוני', או שהיתה הקללה באה מפלל הדברים, כגון שאמר: 'אל יהי פלוני ברוך לה', או 'אל יברכהו ה', וכיוצא בדברים אלו - אינו לוקה.

ה. אף על פי שאינו לוקה - אם חרף תלמיד חכמים, מנדין אותו. ואם רצו הדינים להכותו מכת מרדות [מלקות מדברנו], מפין; ועונשין אותו כפי מה שיראו, שהרי בזה את הנזק [- זה שקנה חכמה]. ואם חרף עם הארץ - עונשין הדינים בדבר כפי מה שהשעה צריכה לו, לפי המחרף ולפי זה שמתחרף.

ו. אף על פי שיש [- מותר] לדון או לנשיא למחל על כבודו, אינו יכול למחל על קללתו. וכן שאר העם - אף על פי שמחל על קללתו - מפין את המקלל, שכבר חטא

זו את זה, ואמר העד האחד לשני: 'בשבע פלוגי, בשנה פלוגית, בחדש פלוגי, בכך וכך בחדש, ברכיעי בשבת, בשש שעות ביום, במקום פלוגי הרגו'; וכן כשדורשו במה הרגו, אמר: 'הרגו בסיף'. וכן העד השני כנו עדותו בכל חוץ מן השעות, שאמר: 'איני יודע בכמה שעות היה ביום', או שכן את השעה, ואמר: 'איני יודע במה הרגו, ולא הכנתי בפלי שהיה בידו' - עדותן בטלה. אבל אם כונו הפל, ואמרו להן הדינין: 'פלוגי היו שחרים, או לבנים?' ואמרו: 'אין אנו יודעין, ולא שמנו לבנו לדברים אלו שאין בהם ממש' - עדותן קצומת.

ב. אמר אחד: 'פלים שחרים היה לבוש', והשני אמר: 'לא כי, אלא פלים לבנים היה לבוש' - הרי עדותן בטלה; וכאלו אמר האחד 'ברכיעי בשבת' והשני 'בחמישי', שאין פאן עדות, או שאמר האחד 'בסיף הרגו' והשני אמר 'ברמח', שאין פאן עדות, שגאמר: 'נכון הדבר'; וכיון שהכחישו זה את זה בדבר מכל הדברים - אין זה "נכון".

ג. היו העדים מרבין - שנים מהם כונו עדותן בחקירות ובדרישות, והשלישי אמר: 'איני יודע' - תתקנס העדות בשנים, ויהרג. אבל אם הכחיש את שניהן, אפלו בבדיקות - עדותן בטלה.

ד. עד אחד אמר: 'ברכיעי בשבת בשנים בחדש', והשני אמר: 'ברכיעי בשבת בשלשה בחדש' - עדותן קצומת; שזה ידע בעבורו של חדש, וזה לא ידע. במה דברים אמורים? עד חצות החדש. אבל אחר חצות - כגון שאמר האחד: 'בשעה עשר בחדש', והשני אמר: 'בשעה עשר' - אף על פי שכינו שניהן יום אחד מימי השבת, עדותן בטלה; שאין חצי החדש פא, אלא וכך ידעו הפל אימתי היה ראש החדש.

ה. אמר האחד: 'בשלשה בחדש', והשני אמר: 'בחמישה' - עדותן בטלה. אמר עד אחד: 'בשתי שעות ביום', והשני אמר: 'בשלוש שעות היה' - עדותן קצומת; שדרך העם לטעות בשעה אחת. אבל אם אמר האחד: 'בשלוש שעות', והשני אמר: 'בחמש' - עדותן בטלה. אמר עד אחד: 'קדם הגז החמה', ואחד אמר: 'בהגז החמה' - עדותן בטלה, אף על פי שהיא שעה אחת; שהדבר נכר לכל. וכן אם נחלקו בשקיעתה.

שנה, באיזה חדש, בכמה בחדש, באיזה יום מימי השבת, ובכמה שעות ביום, ובאיזה מקום; אפלו אמר: 'היום הרגו', או 'אמש הרגו' - שואלין לו באיזה שבוע, באיזה שנה, באיזה חדש, בכמה בחדש, באיזה יום, באיזה שעה. ומכלל החקירות, יתר על השבע השוות בכל (בכל עדות), שאם העידו עליו שעבד עבודה זרה - שואלין להן את מה עבד, ובאיזה עבודה עבד; העידו שחלל את השבת - שואלין אותם איזה מלאכה עשה, והיאך עשה; העידו שאכל ביום הפפורים - שואלין אותם איזה מאכל אכל, וכמה אכל; שהרג את הנפש, שואלין אותם במה הרגו. וכן כל פיוצא בזה, הרי הוא מכלל החקירות.

ה. החקירות והדרישות - הם הדברים שהם עקר העדות, ובהם יתחייב או פטר (הנידון). והן פונת המעשה שעשה (מה ואיך), וכיון הזמן, וכיון המקום - שבהן יומו העדים, או לא יומו; שאין אנו יכולים להזים העדים, עד שיקונו הזמן והמקום.

ו. ועוד מרבין לבדק העדים בדברים שאינן עקר בעדות, ואין העדות תלויה בהן; והן הנקראין 'בדיקות'. וכל המרבה בבדיקות, הרי זה משבח. פיצד הן הבדיקות? הרי שהעידו עליו שהרג, ונחקרו בשבע חקירות שמנינו, שהן בכונת הזמן וכונת המקום, ונדרשו בכונת המעשה, וכינו הפלי שהרגו בו - בודקין אותן עוד, ואומרים להן: 'מה היה לובש הנהרג או ההורג, בגדים לבנים או שחרים? עפר הארץ שנהרג עליה, לכן או אדם? אלו וכיוצא בהן, הן הבדיקות. מעשה, שאמרו עדים: 'הרגו במקום פלוגי פחת התאנה', ובדקו העדים ואמרו להם: 'תאנים שלה שחרות היו, או לבנות? עקצין של אותם התאנים ארכות היו, או קצרות? וכל המרבה בבדיקות אלו וכיוצא בהן, הרי זה משבח.

שבת קודש ג' ניסן ה'תשס"ט

הלכות עדות פרק ב

א. מה בין חקירות לבדיקות? בחקירות ודרישות - אם כנו האחד את עדותו, והעד השני אמר: 'איני יודע' - עדותן בטלה; אבל בבדיקות - אפלו שניהן אומרים: 'אין אנו יודעין' - עדותן קצומת. ובזמן שהן מכחישין זה את זה, אפלו בבדיקות - עדותן בטלה. פיצד? העידו שהרג

שיעורי רמב"ם ספר המצוות — כ"ו אדר-ג' ניסן ה'תשס"ט

יום ראשון כ"ו אדר ה'תשס"ט

מצות עשה רלו.

המצוה הרל"ו — הצווי שנגטוינו בדין חובל בחברו, והוא אמרו 'תעלה': 'וכי-יריבן אנשים והכה-איש את-רעהו' (שמות כא, יח). ואלו הם הנקראים: דיני קנסות. ויש פתוב הפולל דיני

קנסות כלם, והוא אמרו 'תעלה': 'באשר עשה בן יעשה לו' (ויקרא כד, יט). הפונה בזה שלוקחים מממונו (מה שהזיק לו) כדי מה שהזיק, כמו שבא בקבלה: אפלו בישו בלבד — הרי אלו גובים מממונו כדי אותו השעור. ודע שדיני קנסות אלו כלם נזקי אדם באדם. וכן אם הזיקה בהמה

המצוה הרנ"ח — האזהרה שהזהרנו מלמכור עבד עברי בדרך שנמכרים העבדים והוא: שיעמד במקום מכירת העבדים וכריזו עליו ויעלו הקונים את דמיו זה על זה — אין עושין בן בשום פנים, אלא (נמכר) בהצנע ובדרך נאה, והוא אמרו יתעלה באזהרה על כך: "לא ימכרו ממכרת עבד" (ויקרא כה, מב) ולשון ספרא (פרשת בהר): "לא ימכרו ממכרת עבד — שלא יעשה סמטא (מכרז שוק) ויעמידו (במכרז) על אבן הלוקח ובכלל לאו זה בלי ספק אזהרה לגונב נפש מישראל, לפי שאם מוכרו הרי הוא מוכרו כאלו הוא עבד כנעני ונמצא עובר על אמרו: "לא ימכרו ממכרת עבד"; וכבר הזכרנו את-זה לעיל (לא תעשה רמג) ובאר הפתוב שהוא נהרג (הגונב נפש ומכרו). ודיני מצוה זו עם שלפניה (רנז) מבארים בגמרא קדושין בפרק א' (כ).

המצוה הרנ"ט — האזהרה שהזהרנו מלהעביד עבד עברי בדבר שאין לנו צורך בו, וזהו הנקרא "עבודת פרך", והוא אמרו יתעלה: "לא-תבדיל בן בן-בין" (שם, מג), ולא נעבידנו אלא כשיכריחנו הצורך לעשות אותה עבודה אז נוטיל אותה עליו. ולשון ספרא (פרשת בהר): "לא-תבדיל בן בן-בין" — שלא תאמר לו החם את-הפוס הזה והוא אינו צריך לו, וכן כל-הדומה לזה. ואמנם הביאו משל מן-הקלה ביותר שבמלאכות והפשוטה שבהן, ואף-על-פי-כן אינו מתיר אלא בשעת הצורך.

המצוה הרנ"ז — האזהרה שהזהרנו מלהעביד עבד עברי בעבודות שיש בהן זלזול גדול והשפלה, שבכמותן עובד עבד כנעני, והוא אמרו יתעלה: "לא-תעבד בו עבדת עבד" (שם, לט) ובספרא (פרשת בהר): "שלא יטול אחריו בלינטא ולא יטול לפניו פלים למרחץ". ולינטא מחצלת קטנה שיושב עליה כשייגע, ולוקח אותה העבד ומוליכה אחר אדוניו. וכן כל-הדומה לעבודות אלו מזהר מלהטילן על עבד עברי, אלא רק ישמשנו בדברים שמשמש בהם השכיר והפועל שהסכים עמו לעשות לו עבודה מסימת, אמר ה': "כשכיר כתושב יהיה עמך" (שם, מ).

את-האדם או את-הבהמה — הרי כל-הדינים האלה לא ידון בהם ולא יפסוק אלא בית דין הסמוכין בארץ (שנסמכו לסמכויות אלה ועוד — מדור לדור). וכבר נתבארו הלכות דין זה בפרק ח' מ' (בבא קמא).

יום שני כ"ז אדר ה'תשס"ט

יום שלישי כ"ח אדר ה'תשס"ט

יום רביעי כ"ט אדר ה'תשס"ט

יום חמישי א' ניסן ה'תשס"ט

מצות עשה רמה.

המצוה הרמ"ה — הצווי שנצטוינו בדין מקח וממכר, כלומר: הדיכים שבהן מתקנים המקח והממכר בין המוכרים והקונים, וכבר למדו על אפן (קנין) זה ממה-שאמר יתעלה: "וכי-תמכרו ממכר לעמיתך וגו'" (ויקרא כה, יד), אמרו (בבא מציעא מז): "דבר הנקנה מיד ליד, כלומר המשיכה". וכבר נתברר, שדבר תורה מעות קונות, ואין המשיכה במטלטלין אלא תקנת חכמים: וכן המסירה וההגבהה. ובפרוש אמרו (שם צט): בדרך שתקנו משיכה בלוקחין כך תקנו משיכה בשומרין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הנה נתבאר לך, שזה שהתנו משיכה במקח וממכר — תקנה, כמו שנתבאר במקומו: אבל שאר הדיכים שבהן נקנות הקרקעות וזולתן. כלומר שטר וחזקה — הסמיכון לפסוקים. וכבר נתבארו משפטי דין זה, כלומר: ידיעת הדיכים שבהן מתקנים המקח בכל-סוג וסוג, בפרק א' מקדושין ופרק ד' ופרק ח' מ' (בבא מציעא ופרק ג' ופרק ד' ופרק ה' ופרק ו' ופרק ז' מ' (בבא בתרא).

יום שישי ב' ניסן ה'תשס"ט

מצות עשה רלב. מצות לא תעשה רנח.

רנט. רנז. רס.

המצוה הרל"ב — הצווי שנצטוינו בדין עבד עברי, והוא אמרו יתעלה: "כי תקנה עבד וגו'" (שמות כא, ב). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפסוקי התורה, והלכות מצוה זו נתבארו בלן בריש מסכת קדושין (יד).

דבר מרכושנו, והוא אמרו יתעלה: "וכי־תשלחנו חפשי מעמך לא תשלחנו ריקם" (שם, יג) וכבר נתבארו דיני מצוה זו, כלומר: מצות העניקה, בריש מסכת קדושין (יד, טז; יז).

המצוה הרל"ד — הצווי שנוצטוינו בפדיון אמה עברה, הוא אמרו יתעלה: "והפדה" (שמות כא, ח), ופדה זו יש בה דינים ותנאים ומשפטים רבים, וכבר נתבאר כל־זה במסכת קדושין (יט), ושם נתבאר דיני אמה עברה בשלמות. ובמכלתא (פרשת משפטים) אמרו בפרוש אמרו יתעלה באמה עברה: "ואם־שלש־אלה לא יעשה לה" (שם, יא), אמרו: יעד לה או לבנה או פדה אותה.

המצוה הרל"ג — הצווי שנוצטוינו לשא אמה עברה — אדונייה שקנאה, או בנו, וזוהי מצות יעוד (שמיעדה לאשה לו או לבנו). ובפרוש אמרו (מכילתא פרשת משפטים): מצות יעוד קודמת למצות פדה, לפי שאמר יתעלה: "אשר־לא יעדה והפדה" (שם, ח) ודע שדין עבד עברי ודין אמה עברה אינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק א' ממסכת קדושין (יח).

המצוה הרס"א — האזהרה שהזהר קונה אמה עברה מלמכרה לזולתו, והוא אמרו יתעלה: "לא־ימשל למכרה בנגד־בה" (שמות כא, ח). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בשלמות בריש קדושין (יז; ואילך).

המצוה המשלימה מאתים ויששים — האזהרה שהזהרנו מלהניח גוי הגר בארצנו שיעבד בפרך עבד עברי שמכר לו את־עצמו, והוא אמרו יתעלה: "לא־ירדנו בפרך לעיניך" (שם, נג) ולא נאמר הואיל ועבד זה פשע בעצמו ומכר עצמו לגוי נעזבנו לקבל פרי מעשיו, אלא נפקח על הגוי בכך ונמנענו מלהעבדו עבודת פרך. ולשון ספרא (שם): "לא־ירדנו בפרך לעיניך — אין אתה מצוה אלא לעיניך", כלומר: שאינך מחיב לפקח עליו בביתו אם הוא מעבדו עבודת פרך או לא, אלא כל־זמן שנראהו שהוא עושה זאת נזהרנו עליו.

שבת קודש ג' ניסן ה'תשס"ט

מצות עשה קצו. מצות לא תעשה רלג.

מצות עשה רלד. רלג. מצות לא תעשה רסא.

המצוה הקצ"ו — הצווי שנוצטוינו להעניק (מענקים ומתנות) לעבד עברי ולעזור לו בצאתו לחפשי, ולא יצא בידים ריקות, והוא אמרו יתעלה: "העניק תעניק לו מצאנך ומגרנך ומיקרך אשר ברכך ה' אלהיך תתן־לו" (דברים טו, יד). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק א' מקדושין (יד).

המצוה הרל"ג — האזהרה שהזהרנו מלשלח עבד עברי בידים ריקניות מעבודתנו בצאתו בן־חורין בסוף שש שנים: אלא בהכרח נעניק לו

שופטים יב א-טו

יב א וַיִּצְעַק אִישׁ אֶפְרַיִם וַיַּעֲבֹר צָפוֹנָה וַיֹּאמְרוּ לְיִפְתָּח מַדּוּעַ | עָבַרְתָּ | לְהִלָּחֵם
בְּבְנֵי-עַמּוֹן וְלָנוּ לֹא קָרָאתָ לְלָכֶת עִמָּךְ בֵּיתְךָ נִשְׂרָף עָלֶיךָ בָּאֵשׁ: ב וַיֹּאמֶר
יִפְתָּח אֲלֵיהֶם אִישׁ רִיב הָיִיתִי אֲנִי וְעַמִּי וּבְנֵי-עַמּוֹן מְאֹד וַאֲזַעֲק אֶתְכֶם
וְלֹא-הוֹשַׁעְתֶּם אוֹתִי מִיָּדָם: ג וַאֲרָאָה כִּי-אֵינְךָ מוֹשִׁיעַ וַאֲשִׁימָה נַפְשִׁי בְּכַפִּי
וַאֲעַבְרָה אֶל-בְּנֵי עַמּוֹן וַיִּתְּנֶם יְהוָה בְּיָדִי וְלָמָּה עָלִיתֶם אֵלַי הַיּוֹם הַזֶּה לְהִלָּחֵם
בִּי: ד וַיִּקְבֹּץ יִפְתָּח אֶת-כָּל-אֲנָשֵׁי גִלְעָד וַיִּלָּחֶם אֶת-אֶפְרַיִם וַיִּכּוּ אֲנָשֵׁי גִלְעָד
אֶת-אֶפְרַיִם כִּי אָמְרוּ פְּלִיטֵי אֶפְרַיִם אַתֶּם גִּלְעָד בְּתוֹךְ אֶפְרַיִם בְּתוֹךְ מְנַשֶּׁה:
ה וַיִּלְכְּדוּ גִלְעָד אֶת-מַעְבְּרוֹת הַיַּרְדֵּן לְאֶפְרַיִם וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ פְּלִיטֵי אֶפְרַיִם
אֶעֱבְרָה וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֲנָשֵׁי-גִלְעָד הָאֶפְרַתִּי אַתָּה וַיֹּאמֶר לָא: ו וַיֹּאמְרוּ לוֹ
אֶמְרָנָא שְׂבַלְתָּ וַיֹּאמֶר סְבַלְתָּ וְלֹא יָכִין לְדַבֵּר בֵּן וַיֵּאחָזוּ אוֹתוֹ וַיִּשְׁחַטוּהוּ
אֶל-מַעְבְּרוֹת הַיַּרְדֵּן וַיָּפֹל בַּעַת הַהִיא מֵאֶפְרַיִם אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם אָלָף: ז וַיִּשְׁפֹּט

רש"י

תרגם יונתן: (ה) וילכוד גלעד את מעברות וגו'. היו שומרים במקום המעברות: (ו) אמר נא שכולת. שכולת הנהר הזה אעבור: ולא יכין לדבר כן. שהיו מגמגמים בלשונם:

(א) ויעבור צפונה. ויעבור את הירדן, והלכו לצפון עבר הירדן, אל הגלעד: (ד) כי אמרו פליטי אפרים אתם גלעד. פחותים שבאפרים היו מבזים את הגלעד, ואומרים להם: מה אתם גלעד חשובים בתוך אפרים ובתוך מנשה, כן

מצודת ציון

(א) ויצעק. ענין אסיפה: (ד) פליטי. ענין שויר, כמו (יהושע ח כב) שריד ופליט, ורצונו לומר פחותים ובזוים, שאינם אלא שיריים: (ו) שבלת. כן יקרא מרוצת המים, כמו (תהלים סט ג) ושכולת שטפנתי: יכין. רוצה לומר, לכויץ, והוא מלשון הכנה, וכן (דברים יג ט) אמת נכון הדבר: כן. רוצה לומר, כמו שהוא ראוי, ודוגמתו (במדבר

מצודת דוד

(א) איש אפרים. קרא כל השבט בלשון יחיד: צפונה. אל מקום יפתח: נשרף עליך. רצה לומר, בשעה שאתה בו, ואז תשרף גם אתה: (ב) איש ריב. פעמים רבות הייתי אני ועמי בעלי מריבה עם בני עמון, ומאז צעקתי אליכם להושיע לי, ולא שמעתם אלי (ויתכן שהיה זה בעודו יושב בארץ טוב): (ג) ואראה. וכאשר ראיתי כי אינך מושיע לי בשום פעם, ואמרתי, מה לי לזעוק עוד: ואשימה

נפשי בכפי. רצה לומר, כמו המחזיק דבר מה בכפו, הנה, בקל יפול כאשר יפתח, כמו כן סכנתי את נפשי 'ואעברה' במלחמה, עם כי היה נוח הדבר שאפול בידם, כי במתי מעט ירדתי במלחמה: ויתנם ה' בידו. רצה לומר, הואיל וה' נתנם בידו, למה אם כן תלחמו בי היום, כי אם הייתי מנוצח, היה הדין עמכם בצד מה, כי אז יכלתם לומר, אילו קראת לנו בזה הפעם אחר שהעמידוך ראש בגלעד, היינו הולכים גם אנו ברוב עם והיינו מנצחים, אבל עתה, על מה זה תתרעמו: (ד) כי אמרו וגו'. רצה לומר, מה שהגלעדים הרבו להכות בבני אפרים בשטף אף, היה על כי בני אפרים בזו אותם ואמרו להם 'פליטי אפרים' וכו', רצה לומר, כערך הפחותים שבבני אפרים, כן אתם בני גלעד נחשבים בתוך בני אפרים ובתוך בני מנשה, ואפילו המכובדים שבכם נחשבים בעיני כל בני יוסף כהפחותים שבבני אפרים: (ה) מעברות. רצה לומר העמידו שומרים במקום מעבר הירדן, אשר יעברו בו בני אפרים: כי יאמרו. כאשר אמרו אעבור הירדן: פליטי אפרים. בני אפרים הנשארים מן החרב, או רצה לומר, הפחותים, כי החשובים היו ידועים וניכרים, ולא היו צריכים לשאול אם הוא אפרתי: האפרתי אתה. אם מבני אפרים אתה: ויאמר לא. וכאשר אמר לא: (ו) אמר נא. רצה לומר, אז היו מבחינים לדעת אם הוא אפרתי או לא, ואמרו לו, אמור 'אעבור שכולת המים': ויאמר סבלת. וכאשר אמר 'סכולת', כדרך האפרתיים שאומרים במקום השי"ן סמ"ך: ולא יכין. ולא היה יכול לכוון

יִפְתָּח אֶת־יִשְׂרָאֵל שֵׁשׁ שָׁנִים וַיָּמָת וַיִּפְתָּח הַגִּלְעָדִי וַיִּקְבֹּר בְּעָרֵי גִלְעָד: ח וַיִּשְׁפֹּט אַחֲרָיו אֶת־יִשְׂרָאֵל אֲבָצָן מִבֵּית לָחֶם: ט וַיְהִי־לֹו שְׁלֹשִׁים בָּנִים וּשְׁלֹשִׁים בָּנוֹת שֶׁלַח הַחוּצָה וּשְׁלֹשִׁים בָּנוֹת הֵבִיא לְבָנָיו מִן־הַחוּץ וַיִּשְׁפֹּט אֶת־יִשְׂרָאֵל שִׁבְעָ שָׁנִים: י וַיָּמָת אֲבָצָן וַיִּקְבֹּר בְּבֵית לָחֶם: יא וַיִּשְׁפֹּט אַחֲרָיו אֶת־יִשְׂרָאֵל אֵילָון הַזְּבוּלָנִי וַיִּשְׁפֹּט אֶת־יִשְׂרָאֵל עֶשֶׂר שָׁנִים: יב וַיָּמָת אֵילָון הַזְּבוּלָנִי וַיִּקְבֹּר בְּאֵילָון בְּאֶרֶץ זְבוּלָן: יג וַיִּשְׁפֹּט אַחֲרָיו אֶת־יִשְׂרָאֵל עֲבָדֹן בֶּן־הֵלֵל הַפְּרָעַתוֹנִי: יד וַיְהִי־לֹו אַרְבָּעִים בָּנִים וּשְׁלֹשִׁים בָּנִי רַכָּבִים עַל־שִׁבְעִים עֵיֶרֶם וַיִּשְׁפֹּט אֶת־יִשְׂרָאֵל שְׁמֹנֶה שָׁנִים: טו וַיָּמָת עֲבָדֹן בֶּן־הֵלֵל הַפְּרָעַתוֹנִי וַיִּקְבֹּר בְּפְרָעַתוֹן בְּאֶרֶץ אֲפֹרִים בְּהַר הָעֲמָלָקִי:

רש"י

(ח) אבצן. זה בועז:

מצודת ציון

מצודת דוד

לדבר כהוגן וכראוי, אז אחזו אותו וישחטוהו: (ז) בערי גלעד. באחד מערי גלעד, או שחלקו עצמותיו וקברו בכל עיר ועיר, לזכרון שהציל את כולם מיד בני עמון: (ח) אבצן. אמרו רבותינו זכרונם לברכה (בבא בתרא צא א) שהוא בועז: (ט) שלח החוצה. רצה לומר, השיאן לאנשים: הביא לבניו. להנשא להם (וספר מגדל הצלחתו שהשיא בחייו כל בניו, עם כי רבו): (יד) רכבים וגו'. ודבר חשיבות הוא זה:

דברי הימים ב ז א-כב

ז א וּבְכָל־זֹאת שְׁלֹמֹה לְהִתְפַּלֵּל וְהָאֵשׁ יִרְדָּה מִהַשָּׁמַיִם וְהָאֵכָל הָעֹלָה וְהַזִּבְחִים וּבְכֹד יִהְיֶה מָלֵא אֶת־הַבַּיִת: ב וְלֹא יָכֻלוּ הַכֹּהֲנִים לָבֹא אֶל־בַּיִת יְהוָה כִּי־מָלֵא כְבוֹד־יְהוָה אֶת־בַּיִת יְהוָה: ג וְכָל א בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רֹאִים בְּרִדַת הָאֵשׁ וּבְכֹד יִהְיֶה עַל־הַבַּיִת וַיִּכְרְעוּ אֲפִים אֶרֶצָה עַל־הַרְצָפָה וַיִּשְׁתַּחֲוּ וְהוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לַעֲוֹלָם חֲסִדוֹ: ד וְהַמֶּלֶךְ וְכָל־הָעָם זָבַח לִפְנֵי יְהוָה: ה וַיִּזְבַּח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה אֶת־זֶבַח הַבֶּקָר עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֵלֶף וְצֹאן מֵאָה וְעֶשְׂרִים אֵלֶף וַיַּחֲנֹכוּ אֶת־בַּיִת הָאֱלֹהִים הַמֶּלֶךְ וְכָל־הָעָם: ו וְהַכֹּהֲנִים

רש"י

(ו) והכהנים על משמרותם. כאשר חלקן דוד לכ"ד משמרות לשרת כל משמרה ומשמרה שבוע

מצודת ציון

מצודת דוד

(א) וכבוד ה' וכו'. ר"ל שכן היה מלא כאשר היה קודם ירידת האש מעת שיצאו הכהנים מן הקדש והתחילו להרים קול וכו' כמ"ש למעלה: (ג) והודות לה'. אמרו הודות לה' את ההלול האמור בה כי טוב וכו' והוא הלל הגדול: (ו) על משמרותם. כל משמרה במקום מיוחד:

עַל־מִשְׁמֹרוֹתָם עֹמְדִים וְהַלְלוּם בְּכָל־יְשִׁיר יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה דָוִיד הַמֶּלֶךְ
 לַהֲדוֹת לַיהוָה כִּי־לְעוֹלָם חֲסִדוֹ בְּהַלֵּל דָּוִיד בְּיָדָם וְהַכְהִנִים מַחְצְצִרִים (מחצרים
 קרי) נִגְדָם וְכָל־יִשְׂרָאֵל עֹמְדִים: ז וַיִּקְדָּשׁ שְׁלֹמֹה אֶת־תּוֹךְ הַחֹצֵר אֲשֶׁר לִפְנֵי
 בֵּית־יְהוָה כִּי־עָשָׂה שָׁם הָעֹלֹת וְאֵת חֲלָבֵי הַשְּׁלָמִים כִּי־מִזְבֵּחַ הִנְחִישָׁתָּ
 אֲשֶׁר־עָשָׂה שְׁלֹמֹה לֹא יָכוֹל לְהַכִּיל אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הַחֲלָבִים:
 ח וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה אֶת־הַחֹג בַּעֲת הַהִיא שִׁבְעַת יָמִים וְכָל־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ קָהָל
 גָּדוֹל מְאֹד מִלְּבֹא חֶמֶת עַד־נָחַל מִצְרִים: ט וַיַּעַשׂוּ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצָרַת כִּי
 א חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ עָשׂוּ שִׁבְעַת יָמִים וְהַחֹג שִׁבְעַת יָמִים: י וּבַיּוֹם עֲשָׂרִים
 וַשְּׁלֹשָׁה לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי שָׁלַח אֶת־הָעָם לְאַהֲלֵיהֶם שְׂמֵחִים וְטוֹבֵי לֵב

רש"י

שלה והלויים כמו כן על כ"ד משמרות שלהם: להודות. בכלי שיר שהיו אומרים הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו: בהלל דויד. הכלי שיר שהיו אומרים בו הלל של דוד וההודיות בידם של לויים: והכהנים מחצרים נגדם. שעליהם לשורר בחצוצרות שנאמר ובני אהרן הכהנים יתקעו וגו' (מדבר י'): (ז) ויקדש שלמה את תוך החצר. רבותינו חולקין בדבר זה (ובאים נ"ט) רבי יהודה אומר קדש את רצפת העזרה בקדושת מזבח להקטיר על הרצפה כי מזבח הנחשת קטן מהכיל שרבו קרבנות להביא אמר לו רבי יוסי והלא כבר נאמר (לעיל ב' ח') אלף עולות יעלה שלמה על מזבח שעשה משה וכשאתה מגיע לחשבון אמות ומנין עולות תמצא שזה של אבנים גדול משל משה שהמזבח של משה מקום מערכתו אמה על אמה ושל שלמה מקום מערכתו כ"ד על כ"ד הרי של שלמה חמשה מאות ושבעים ושש

כשל משה א"כ מה הוא קדש המלך את תוך החצר שקבע בו מזבח של אבנים מחובר ברצפה: לא יכול להכיל. בשל משה הוא אומר כאדם האומר ננס פלוני ופסול לעבודה: (ח) מלבוא חמת. שהוא בצפון של ארץ ישראל: עד נחל מצרים. שהיא כנגדו כמפורש באלה מסעי: (י) וביום עשרים ושלשה לחדש השביעי שלח את העם. שהוא ט' לחנוכת הבית ובמלכים (א' ח') כתוב וביום השמיני שהוא כ"ב לחדש פתרון ביום ח' נתן להם רשות לילך לאחר החג ולמחר כשיצא החג אז הלכו כולם יחד, ע"א ביום ח' נתן להם רשות ושלח אותם היושבים בתוך תחום שבת וכל מי שירצה ליסע ולילך באותו היום באותו התחום ולמחר שלח כל העם כולו ובכ"ר מפרש נטלו רשות ממנו והמתינו עוד שם יום אחד וחזרו ונטלו רשות עוד למחר פעם שניה לכך נאמר ביום כ"ג בחדש: שמחים וטובי לב

מצודת דוד

מצודת ציון

להודות לה'. ר"ל עמדו בכלי שיר להודות לה' בהלול האמור בה כי לעולם חסדו: בהלל דוד בידם. ר"ל בידם היו כלי שיר שעשה דוד להלל במ והוא כפל ענין במ"ש: מחצרים. תקעו בחצוצרות: נגדם. מול הלויים: עומדים. לשמוע ההלול: (ז) את תוך החצר. רצפת חצר הכהנים קדש בקדושת המזבח כי עשה וכו': מזבח הנחשת. ר"ל מזבח אבנים תחת מזבח נחשת שעשה משה במדבר: לא יכול להכיל את. מרבית הקרבנות: (ח) ויעש וכו'. ר"ל מלבד ימי החנוך הרבו עוד להביא קרבנות בימי החג בעבור חנוכת הבית: מלבוא חמת. מן המקום שבאים בה לחמת והיא בפאת הצפוני עד נחל מצרים שהיא בפאת הדרומי: (ט) כי חנוכת המזבח. ר"ל כאשר השלימו לעשות שבעת ימי חנוכה ושבעת ימי החג עשו עצרת כמשפט התורה: (י) וביום עשרים ושלשה. הוא יום המחרת מן יום

עַל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְדָוִיד וּלְשָׁלֹמֶה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ: יא וַיְכַל שְׁלֹמֶה אֶת־בֵּית יְהוָה וְאֶת־בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֵת כָּל־הַבָּא עַל־לֵב שְׁלֹמֶה לַעֲשׂוֹת בְּבֵית־יְהוָה וּבְבֵיתוֹ הַצִּלִּיחַ: יב וַיֵּרָא יְהוָה אֶל־שְׁלֹמֶה בַּלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ שָׁמַעְתִּי אֶת־תַּפְלִתְךָ וּבַחֲרָתִי בַּמָּקוֹם הַזֶּה לִי לְבֵית זְבַח: יג הֲנֵן אֶעֱצֹר הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהֵן־אֶצְוֶה עַל־חֹגֶב לֶאֱכֹל הָאָרֶץ וְאִם־אֲשַׁלַּח דָּבָר בְּעַמִּי: יד וַיִּפְנְעוּ עַמִּי אֲשֶׁר נִקְרָא־שְׁמִי עֲלֵיהֶם וַיִּתְפַּלְּלוּ וַיִּבְקְשׁוּ פָנַי וַיֵּשְׁבוּ מִדְּרָכֵיהֶם הָרָעִים וְאֲנִי אֲשַׁמַּע מִן־הַשָּׁמַיִם וְאֶסְלַח לַחַטָּאתָם וְאֶרְפָּא אֶת־אֲרָצָם: טו עֲתָה עֵינִי יִהְיוּ פְתָחוֹת וְאֲנִי קֹשְׁבוֹת לַתְּפִלַּת הַמָּקוֹם הַזֶּה: טז וְעַתָּה בַּחֲרָתִי וְהַקְדַּשְׁתִּי אֶת־הַבֵּית הַזֶּה לַהֲיוֹת שְׁמִי שָׁם עַד־עוֹלָם וְהָיוּ עֵינִי וְלִפְנֵי שָׁם כָּל־הַיָּמִים: יז וְאַתָּה אִם־תִּלְךָ לִפְנֵי כַּאֲשֶׁר הָלַךְ דָּוִיד אָבִיךָ וְלַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ וְחָקִי וּמִשְׁפָּטֵי תִשְׁמֹר: יח וְהַקִּימוּתִי אֵת כָּפֶס מַלְכוּתְךָ כַּאֲשֶׁר פָּרַתִּי לְדָוִיד אָבִיךָ לֵאמֹר לֹא־יִכָּרֵת לְךָ אִישׁ מוֹשֵׁל בְּיִשְׂרָאֵל: יט וְאִם־תִּשׁוּבוּן אִתָּם וַעֲזַבְתֶּם חֻקוֹתִי וּמִצְוֹתַי אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם וְהִלַּכְתֶּם

רש"י

שלמה ושמעת השיב הקב"ה שמעתי תפלתך הוא התפלל בהעצר השמים השיב הקב"ה הן אעצור, הוא התפלל רעב וארבה והקב"ה משיבו והן אצוה על חגב, הוא התפלל על דבר והקב"ה משיבו ואם אשלח דבר בעמי: ויכנעו עמי. במה שיתפללו ויבקשו פני וישוּבו מדרכיהם הרעים הרי ג' כנגד ג': (יג) הן אעצור. והן אצוה ואם אשלח. כנגד ג' תפילות ואני אשמע ואסלח לחטאתם וארפא את ארצם: (טז) והיו עיני ולבי. תרגם יונתן ותהי שכינתי שריא ביה אם רעותי מתעבדא תמן כל יומיא, והיו עיני שם אם לבי וחפצי

מצודת ציון

להחזיק: (יג) אעצור. ענין מניעה: חגב. מין ארבה: (טז) קשובות. שומעות:

וגו'. לדוד ולשלמה. כי מה שדבר בפיו (לעיל כ"ח) בנך שלמה הוא יבנה בית לשמי מלא בידו שנתן לו בן יושב על כסאו שבנה הבית לשם ה' ובכ"ר מפרש א"ר לוי כתיב כי חנוכת וגו' שמחים מוסב על אשר אמר ה' לדוד שקיים מה שנדר לשלמה שבחר בו מכל אחיו כי חכם הוא: ולישראל עמו. כדכתיב במלכים (א' ח') לא נפל דבר אחד וגו', ע"א ולישראל עמו שהיה להם מושל שהיו יושבין בבטחון ובהשקט כדכתיב וישב יהודה וישראל וגו' (שם ה'): (יב) וירא ה' אל שלמה כלילה. בחזיון לילה: שמעתי את תפלתך. בלשון שאמר

מצודת דוד

שמיני העצרת: לדוד. שקיים לו הבטחתו אשר בנו היושב על כסאו בנה הבית: ולישראל עמו. על כי ראו אשר שרתה השכינה בהבית הבנוי: (יא) ואת כל הבא

וכו'. את כל מה שחשב לעשות עשה והצליח: (יב) לבית זבח. להיות לי בית זבח: (יג) הן אעצור וכו'. ר"ל כל צרה שתבוא בהם הן עצירת השמים מן המטר הן שילוח החגב וכו': (יד) ויכנעו. וכאשר יכנעו עמי וכו': ואני אשמע. אז אני אשמע וכו': (טז) לתפלת המקום הזה. אל התפלה אשר יתפללו בהמקום הזה: (טז) עד עולם. לא אשרה עוד שכינתי במקום אחר: עיני ולבי. ר"ל השגחתי: (יח) והקימותי. להיות מתקיים לעולם לזרעך אחריך: לך. ר"ל מזרעך: (יט) אתם. על ישראל בכללם יאמר: אשליך. ר"ל אמאס בם: למשל. מחורבן הבית יביאו למשל

וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: כ וּנְתַשְׁתִּים מֵעַל אֲדָמְתִי אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם וְאֶת־הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר־הִקְדַּשְׁתִּי לְשְׁמִי אֲשַׁלֵּךְ מֵעַל פְּנֵי וְאֶתְנַנּוּ לְמַשָּׁל וּלְשִׁנְיָה בְּכָל־הָעַמִּים: כא וְהַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר־הָיָה עָלָיו לְכָל־עֹבֵר עָלָיו יִשָּׁם וְאָמַר בְּמָה עָשָׂה יְהוָה לָכֵה לְאָרֶץ הַזֹּאת וּלְבַיִת הַזֶּה: כב וְאָמְרוּ עַל־אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיַּחֲזִיקוּ בָּאֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לָהֶם וַיַּעֲבְדוּם עַל־כֵּן הֵבִיא עֲלֵיהֶם אֶת כָּל־הָרָעָה הַזֹּאת:

רש"י

ויספר ואשתעי ולשועי: (כא) לכל עובר עליו ישום. כלומר יחרב הבית ואז כל עובר עליו ישום כמו (איוב י"ח) על יומו נשמו אחרונים: במה עשה ה'. כמו על מה עשה ה' (דברים כ"ט) וכן כתיב (במלכים א' ט):

שם: (כ) אשליך מעל פני. כתנאי שביני וביניכם ואם לא תשמעו לי (ויקרא כ"ו) מה נאמר והשימותי את מקדשיכם: ואתננו למשל ולשנינה. כענין שמושלים משל על מי שאירע לו דבר פגע: ולשנינה. כמו (דברים ו') ושננתם לבנך ותנינון לשון סיפור רעות וכן תרגום

מצודת ציון

(כ) ונתשתים. ענין עקירה כמו לנתוש ולנתוך (ירמיה א): ולשנינה. ענין התמדת הדבור כמו ושננתם לבניך (דברים ו): (כא) ישום. ענין תמהון כמו ישום וישרוק (ירמיה ט):

מצודת דוד

על חרבנות אחרות: (כא) היה עליון. שהיה קודם החורבן עליון במעלה לכל עיני העובר עליו עתה בחורבנו ישום כל אחד על גודל החורבן: במה. בעבור מה: (כב) ואמרו. המשיבים יאמרו: הביא. ה' אלהי

אבותיכם האמור למעלה:

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום ראשון עמ' ב

1 בתחילה 'בְּיָהּ תַחַת בְּיָהּ', דְּאִיתָ בָּהּ חֲבוּרָה אֵין - שדווקא אם הכויה
2 גרמה לחבורה, חייב לשלם על הצער מלבד הנזק שמחמת החבורה, אך אי
3 לא היתה חבורה, וכגון שכואו על ציפורנו, לא חייב לשלם על הצער. וכן
4 עֲזָאִי סָכַר, ש'בְּיָהּ' האמורה בתחילת הפסוק, דְּאִיתָ בָּהּ חֲבוּרָה מִשְׁמַע -
5 משמעותה שיש עמה חבורה, ומשמע שדווקא באופן זה שעשה אף חבורה
6 חייב לשלם על הצער, אך באופן שכואו בשפור שלא עשה בו אלא צער
7 בלבד אינו חייב, לכך כָּתֵב דְּחִמָּנָא 'חֲבוּרָה' לאחריה, לְגַלּוּיָי עָלָה ד'בְּיָהּ'
8 דְּלִיתָ בָּהּ חֲבוּרָה, ואף על פי כן חייב לשלם על הצער.
9 ולביאור זה מחלוקתם במשמעות 'כויה' לולא שנאמר 'חבורה', שלרבי כויה
10 משמעותה ללא חבורה, ובאה ה'חבורה' האמורה לאחריה לגלות שאינו
11 חייב אלא כשנעשה הצער עם חבורה, ובן עזאי סובר שכויה משמעותה עם
12 חבורה, ובאה ה'חבורה' האמורה לאחריה לגלות שחייב אף על הכויה
13 לבדה.
14 רב פפא אינו מקבל ביאור זה בברייתא: מִתְקִיף לָהּ רַב פָּפָא, אֲדֹרְבָה,

15 אִיפְכָא מִסְתַּבְּרָא - מהסברא נראה לבאר מחלוקתם להיפך, רַבִּי אֹמֵר
16 'בְּיָהּ' נִאֲמָרָה תַחֲלִילָה, סָכַר, ש'בְּיָהּ' דְּאִיתָ בָּהּ חֲבוּרָה מִשְׁמַע, ולכך
17 כָּתֵב דְּחִמָּנָא 'חֲבוּרָה', לְגַלּוּיָי עָלָה ד'בְּיָהּ' דְּלִיתָ בָּהּ חֲבוּרָה ואף על פי
18 כן חייב, ואילו בן עזאי אֹמֵר 'חֲבוּרָה' נִאֲמָרָה תַחֲלִילָה, סָכַר, ש'בְּיָהּ'
19 דְּלִיתָ בָּהּ חֲבוּרָה מִשְׁמַע, ולכך כָּתֵב דְּחִמָּנָא 'חֲבוּרָה', לְגַלּוּיָי עָלָה
20 ד'בְּיָהּ', דְּאִיתָ בָּהּ חֲבוּרָה אֵין, אִי לֹא לֹא - לומר שאינו חייב על הכויה
21 אלא אם כן יש עמה חבורה. וְאִמְרָנָא קְרִימִי - ולביאור זה מה שאמרו
22 'כויה נאמרה תחילה' או 'חבורה נאמרה תחילה', היינו כפי איך שנפרש את
23 הכויה לאחר שנאמרה חבורה, שלרבי לאחר שנאמרה חבורה לגלות
24 הכויה, 'כויה' נאמרה תחילה אף בלא חבורה, ואילו לבן עזאי לאחר
25 שנאמרה החבורה לגלות על הכויה 'חבורה' נאמרה תחילה.
26 אִי נָמִי - או אפשר לבאר ביאור אחר במחלוקתם, דְּכֹלִי עָלָמָא 'בְּיָהּ' בֵּין
27 דְּאִיתָ בָּהּ חֲבוּרָה בֵּין דְּלִיתָ בָּהּ חֲבוּרָה מִשְׁמַע, וְהָכֵא שנחלקו רבי ובן
28 עזאי,

קמן – אדם נמוך שהרג את הגדול, וגדול שהרג את הקטן, היכי קמלין ליה – כיצד אפשר להורגו, והרי נאמר (שם כד כז) יָפֶשׂ תַּחַת נֶפֶשׁ, ואין הרצח כנרצח במידת גופו, ואם תאמר שאכן כשאנים שווים לא יהרג, והרי התורה אמרה שם בהמשך הפרשה (כד כב) מִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם, ויש לדרוש שצריך שיהיה מִשְׁפָּט הַשָּׁוֶה לְכֻלָּכֶם, ולא שישתנה הדין בין אדם לאדם. אלא בהכרח לומר, נִשְׁמָה שְׁקִיל מִיָּנִיה, נִשְׁמָה אֶמֶר רַחֲמֵנָא נִשְׁקֹל מִיָּנִיה – שכיון שהרצח נטל מהנרצח את נשמתו, אמרה התורה שיטלו מן הרצח את נשמתו, ומה לי אם הרצח קטן מהנרצח או לא. הָכֵא נִמְי לַעֲנִין חֻבֵּל עֵינָיו שֶׁל חֲבִירוֹ, אָף אִם עֵינָיו שֶׁל הַחוּבֵל קִטְנָה מֵעֵינָיו שֶׁל הַחֻבֵּל, נְהוּרָא שְׁקִיל מִיָּנִיה, נְהוּרָא אֶמֶר רַחֲמֵנָא נִשְׁקֹל מִיָּנִיה. ואין להוכיח מכאן שחייב התורה הוא בממון.

תניא אידך – שנינו בברייתא אחרת במקור דין תשלום הממון בחבלה, רבי שמעון בן יוחאי אומר, מה שנאמר (שם כד כב) עֵצֶן תַּחַת עֵצֶן, הכוונה לממון. אתה אומר לממון, או אינו אלא עין ממש, שצריך לעורר את עינו. אין לומר כך, שאם כן הרי שהיה החובל סומא, וסימא את עינו של הנחבל, או שהיה קיפץ – חסר יד וקיפץ את ידו של הנחבל, או שהיה חניף – קטוע רגל וחניף – וקטע לרגלו של חבירו, הֵיאָךְ אֵינִי מְקַיֵּם בַּחוּבֵל זֶה עֵצֶן תַּחַת עֵצֶן, והרי אין לו את האבר שנטל מחבירו. ואם תאמר שאכן באופן זה משלם ממון אך באופן שיש לו את האבר יטלוהו ממנו, והרי התורה אמרה (שם כד כב) מִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם, מִשְׁפָּט הַשָּׁוֶה לְכֻלָּכֶם. ובהכרח שכונת התורה לחייב בממון.

הגמרא דוחה את ראיית רבי שמעון בן יוחאי: אמר – הקשו בני הישיבה, ומאי קושיא? היא זו אם אין לו אבר כיצד יקיימו בו עין תחת עין, דלמא – שמא אכן עיקר הדין הוא ליטול את האבר, אך היכא דאפשר לקיים דין זה, אפשר, וכך יעשו לו, והיכא דלא אפשר לקיים דין זה, וכגון שאין לחובל אותו אבר, לא אפשר, ופטרין ליה לגמרי, ואין בכך משום 'משפט אחד יהיה לכם' שכן הדין אחד הוא שנטלים ממנו את האבר, או שיפטרורו לגמרי.

ויש להוכיח כן: דאי לא תיבא הכי שהיכן שלא ניתן לקיים את דין התורה פוטרם אותו לגמרי, ואין בכך משום 'משפט אחד יהיה לכם', אם כן אדם מרבה שהרג את השלם, מאי עבדין ליה – איזה דין נוכל לעשות לו, הרי להורגו אי אפשר, שבין שעתיד הוא למות לאחר זמן מחמת המום שבו, נחשב הוא כבר לאדם הרוג, ונמצא שאם יזימו את העדים שהעידו על הריגתו לא יוכלו להורגם, שהרי זה כמו שרצו להרוג אדם הרוג, וכיון שאי אפשר לקיים בהם דין הזמה, אין לקבל כלל לעדות זו, שכל עדות שאי אתה יכול להזימה לא שמה עדות, ואיזה דין אחר נוכל לעשות לו. אלא בהכרח לומר, היכא דאפשר אפשר, היכא דלא אפשר לא אפשר, ופטרין ליה, ואף בחובל יש לומר כן.

ברייתא נוספת: רבי רבי ישמעאל תנא – בבית מדרשו של רבי ישמעאל שנו דרשה זו, אמר קרא (שם כד כב) כְּאִשֶּׁר יִתֵּן מוֹם בְּאָדָם בֶּן יִתֵּן בּוֹ, ואין לשון נתינת מורה אלא על נתינת ממון.

מקשה הגמרא: אלא מעתה שלשון נתינת היינו נתינת ממון, מה שנאמר בפסוק למי: כן כשנטלים ממנו אבר. ומה שאין נאמר דממון הוא, הרי פשוט ששם הכוונה שנתן בו מום ממש, ואף המשך הפסוק יש לפרש על מום ממש.

אמר – תירצו בני הישיבה, רבי רבי ישמעאל לא למדו כן מלשון נתינת, אלא קרא יתירא דרשי, מבדי כתב – מאחר וכבר נאמר בפסוק הקודם (שם כד כז) וְאִישׁ כִּי יִתֵּן מוֹם בְּעַמִּיתוֹ כְּאִשֶּׁר עָשָׂה בֶּן יַעֲשֶׂה לוֹ, הרי כבר נאמר הדין שיעשו לחובל כמו שעשה, ומה שנאמר לאחריו בן יתן בן יתן למה לי – לשם מה נכתב, שמע מינה שלכל בכתב ללמד שיתן ממון. שואלת הגמרא: ומאחר והפסוק מיותר, מה שנאמר קודם כְּאִשֶּׁר יִתֵּן מוֹם בְּאָדָם, למה לי. משיבה הגמרא, אידי דקצי מכתב – כיון שרצתה התורה לכתוב את המשך הפסוק בן יתן בן יתן, ללמד שמשלם ממון, כתב נמי את תחילת הפסוק כְּאִשֶּׁר יִתֵּן מוֹם בְּאָדָם.

ברייתא נוספת: רבי רבי תנא – בבית מדרשו של רבי חיאי שנו דרשה זו, אמר קרא לגבי עדים זוממין (דברים יט יט, כא) וְעֵשִׂיתֶם לוֹ כְּאִשֶּׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאֶחָיו וגו', ולא תחוס עיניו וגו' יד ביד רגל רגל, ויש לדרוש יד ביד' שהיינו דבר נתינת מיד ליה, ומאי נידו ממון. והיינו, שאם העידו על אדם שחבל בחבירו והזמה עדותו, אין מענישים אותם בנטילת האבר אלא

משלמים ממון למי שהעידו עליו. ומוכח שאף החובל עצמו אין נוטלים ממנו האבר אלא משלם ממון.

מקשה הגמרא: אלא מעתה מה שנאמר בהמשך הפסוק רַגְלִי בְּרַגְלִי, נמי הכי הוא – וכי אף בזה יש לפרש כך, הרי אין שייך לומר כן.

אמר – תירצו בני הישיבה, רבי רבי תנא לא דרשו כן ממשמעות הפסוק אלא קרא יתירא קא דרשי, מבדי כתב – שמאחר וכבר נאמר בפסוק (שם יט יט) וְעֵשִׂיתֶם לוֹ כְּאִשֶּׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאֶחָיו, אי סלקא דעתך שמה שנאמר בחובל בחבירו עין תחת עין, הכוונה ממש, אם כן פשוט שאף בעדים זוממים הדין כן, שהרי עושים להם כמו שזממו לעשות, ומעתה מה שנאמר יד ביד, למה לי, שמע מינה שלכן נכתב ללמד שאינו ממש אלא ממון, והיינו דבר הניתן מיד ליד. שואלת הגמרא, אם כן מה שנאמר שם עוד רַגְלִי בְּרַגְלִי למה לי. משיבה הגמרא, אידי דכתב – כיון שכתבה התורה יד ביד' כדי ללמד דין זה, כתב נמי אף רַגְלִי בְּרַגְלִי.

מקור נוסף שהחובל בחבירו משלם ממון: אפי' אומר, אתיא – יש ללמוד דין זה מהפסוק רבי חזקיה, דתנא רבי חזקיה, נאמר בחובל בחבירו (שמות כא כד) עֵצֶן תַּחַת עֵצֶן, וגו', ובפסוק שלפני זה לגבי הורג אדם נאמר (שם כג) יָפֶשׂ תַּחַת נֶפֶשׁ, והיינו שתחת הנפש יטלו נפש ותחת העין יטלו עין, ולא נפש ועין תחת העין בלבד. ואי סלקא דעתך ש'עין תחת עין' היינו ממש, וימנין דמשכחת לה – פעמים יצא שיטלו עין ונפש תחת העין בלבד, וכגון דכתרי דעורי ליה נפקא ליה נשמתיה – שבעוד שנעורר את עינו תצא נשמתו ממנו וימות מרוב יסורים. ובהכרח ש'עין תחת עין' אינו ממש אלא ממון.

דוחה הגמרא: ומאי קושיא? היא זו אם כשנעורר את עינו תצא אף נשמתו ממנו, דלמא מימד אמדין ליה – שמא אכן יאמדהו בית דין קודם אם יכול לקבל יסורים אלו ולא ימות, ואי מצי מקבל עבדין – מעוררים אותו, ואי לא מצי מקבל לא עבדין, ואי אמדין דמצי מקבל ועבדין ביה – ואם אמדהו בית דין שיכול לקבל את העיוורון ועיוורוהו ונפק רוחיה – ובתוך כדי כך יצאה נשמתו ומות, אי מית לית – אם מת מות, כלומר אין כל חשש בכך, ואין זה נחשב שנטלו נפש ועין תחת עין, מאחר שאמדו שיכול לקבל זאת.

ויש להוכיח כן, מי לא תנן במשנה (מכות כב) כיוצא בזה לנפי מלקות, שאם אמדהו שיכול לקבל את המלקות וקיבלם, וכת תחת ידו של המלקה, פטור, משום שאמדוהו מתחילה שיכול לקבל את המלקות. הרי שאין חוששים למה שמת מחמת המלקות אם אמדהו קודם שיכול לקבלם ולא ימות. ואף כאן אין לחשוש לכך.

מקור נוסף: רב יבדי משמיה דרבה אמר, אמר קרא (שמות כא כד) פָּצַע תַּחַת פָּצַע, ומכאן לומדים ליתן צער במקום נזק – שצריך לשלם על הצער אף במקום שהזיקו, שמלבד הנזק משלם לו אף על הצער. ואי סלקא דעתך ש'עין תחת עין' היינו ממש, מדוע אכן צריך לשלם על הצער, הלא כי היכי דלחאי הוי ליה צערא לחאי נמי אית ליה צערא – כשם שלנחבל היה צער מחמת החבלה, אף החובל כשיטלו ממנו האבר יש לו אותו צער, ומדוע מלבד צער זה ישלם על הצער שגרם לנחבל. ובהכרח אינו ממש אלא ממון ומרבה התורה שמלבד תשלום הנזק ישלם צער.

דוחה הגמרא: ומאי קושיא? היא זו, הלא דלמא איבא איניש דמפנק – יש אדם שמעורר בטבעו, ואית ליה צערא מפי כשנטלים ממנו אבר, ואיבא איניש דלא מפנק – שאינו מעורר כל כך, ולית ליה צערא – ואין לו צער גדול כל כך כשנטלים ממנו אבר. ולמא נפקא מינה – ולענין מה אמרה התורה שישלם צער במקום נזק, לאופן שצערו של החובל היה קטן מצער הנחבל, לומר שצריך למתבי ליה הֵיאָךְ דביני ביני – לשלם לנחבל את ההפרש שבין צערו לבין הצער שנצטער בו הנחבל.

מקור אחר: רב פפא משמיה דרבה אמר, אמר קרא (שם כא יט) וְרָפָא וְרָפָא, ולומדים מכך ליתן רפואה במקום נזק – שצריך לשלם הרצאות הרפואה אף במקום שהזיקו, משלם על הירפוי מלבד הנזק. ואי סלקא דעתך ש'עין תחת עין' ממש, מדוע אכן צריך לשלם על הרפואה, הלא כי היכי דלחאי בעי אסתיא האי נמי בעי אסתיא – כשם שהנחבל צריך לרפוא שירפאהו כמו כן החובל צריך רפוא שירפאהו, ומדוע מלבד מה שמשלם על רפואת עצמו ישלם על רפואת הנחבל. ובהכרח אינו ממש אלא ממון, ומשמיעה התורה שמלבד תשלום הנזק ישלם על הרפואה.

דוחה הגמרא: מאי קושיא? היא זו, דלמא איבא דסליק בשריה תניא –

בבא קמא. פרק שמיני – החובל דף פד עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס

פה

תוספות

רש"י

- 1 קמן שהרג. אדם נס שהרג את הגדול: קופע וקופע היאך אני קורא בו. ובי
- 2 תימא הכא נשקול ממונא התורה אמרה משפט שנה: ופטרין ליה. כולא כלום
- 3 ונהי משפט שנה או ליטול אבר ממש או לפטור לגמרי: מאי עבדינן ליה. הא
- 4 גברא קטילא הוא והנה ליה עדות שאי אתה יכול להזיקה דהא אי משתבחי עדים
- 5 זוממים פטורים דגברי קטילא בעו למקטל
- 6 והלקר איהו נמי פטור והכי אמרינן באלו
- 7 הן הנשפרין וסבורין דף פח: יד ביד. גבי עד
- 8 זומם כתיב ואשמועינן דאם העיד באיש
- 9 פלוני שקטשע יד חבירו משלם ממונו הניחן
- 10 מיד ליה: במקום נזק. ואע"פ שיש שם
- 11 תשלומי הנזק משלם אף הצער ומקרא
- 12 יתירא קדריש דהא כתיב ביה תחת כותה
- 13 למזה לי פצע תחת פצע וכותה ותבורה
- 14 מדריש לקמן: ואיכא איניש דלא מפנך
- 15 כו' נפקא מינה. מפצע תחת פצע למיתב
- 16 ליה היאך דביני ביני. תי"א. מזה כמו
- 17 אשור הייא במסכת שבת דף קט"ו: אלא
- 18 במויק. עינו של מוויק שיימינן במה הוא
- 19 שנה לימכר עשיו וכמה הוא יפה בלא עין
- 20 ותינו ממש דקאמר עינו של מוויק נישומה
- 21 תחת עינו של נזק: וחמור אין משלם אלא
- 22 נזק. כדאמרינן בפ' ב' דף טו. איש בעמיתו
- 23 ואל שור בעמיתו: והא קמחיבת ליה
- 24 לינוקא. אתה חב ומריע לו שמוחל אתה
- 25 על חבולתיו דהא תשלומין של תינוק הן
- 26 שנה שלף כדתניא לקמן דף פח: קטנים יעשה
- 27 להם סגולה: דאלם. לעס וקסס: כל
- 28 הנשום בעבד. הואיל ודבר שאין קצוב
- 29 הוא אין גובין אותו בבבל וטעמא מפרש
- 30 לקמן: דאי תפס. הכי אמר להו שומנו ליה
- 31 והיום או למחר אם יתפס משלו יעבבנו:
- 32 נזקי שור בשור. נזקי שור שבאו לו על ידי
- 33 השור: נזקי שור באדם. נזקי שור שבאו לשור
- 34 על ידי אדם: נזקי אדם בשור. אדם שהחזיק
- 35 על ידי שור דבקי למשימיה בעבדא: אלהים
- 1 רב' אשי אמר אתיא תחת תחת משור. ושאר אמוראי סברי דאותה ג"ש לענק
- 2 מיטב ואין להוציא מג"ש עין תחת עין מפשטיה דמשמע עין ממש אלא
- 3 מדרשא אחריהא: אלא בדמויק. דס"ל לרבי אליעזר דהוי כבופר דמשלם דמי
- 4 מוויק דרחקא קרייה כופר אבל אתה לוקח כופר בו ותנאי דלעיל ס"ל דדוקא
- 5 כבופר משלם דמי מוויק משום פדיון נפשו:
- 6 זילו שומנו ליה ד' דברים. הוי סבור
- 7 דאדם הויקו ואותו קטן כל כך
- 8 גדול הוי דמפלמי ליה ומקלס: קנסא
- 1 דהא בעי אסייא האי נמי בעי אסייא מאי קושא דלמא איכא דסליק בשריה הייא ואיכא דלא סליק בשריה הייא למאי נפקא מינה
- 2 למיתב ליה היאך דביני ביני רב אשי אמר אתיא תחת תחת משור כתיב הכא עין תחת עין וכתיב התם שלם שלם שור תחת השור
- 3 מה להלן ממונו אף כאן ממונו מאי הוית דילפת תחת תחת משור גילף תחת תחת מאדם דכתיב ונתת נפש תחת נפש מה להלן
- 4 ממש אף כאן ממש אמרי דנין נזקין מנזקין ואין דנין נזקין ממיתה אדרבה דנין אדם מאדם ואין דנין אדם מבהמה אלא אמר רב אשי
- 5 מתחת אשר ענה ילף ליה אדם מאדם ונזקין מנזקין תניא ר"א אמר עין תחת עין ממש ממש סלקא דעתך רבי אליעזר לית ליה
- 6 ככל הני תנאי אמר רבה לומר שאין שומן אותו בעבד א"ל אביי אלא כמאן כבן חורין מי אית ליה דמי אלא אמר רב אשי
- 7 לומר שאין שומן אותו בניזק אלא במויק: ההוא חמרא דקמע דא דינוקא אתא לקמיה דרב פפא בר שמואל אמר להו זילו שומנו
- 8 ליה ארבעה דברים אמר ליה רבא והא אנן חמשה תנן א"ל לבר מנזק קאמינא אמר ליה אביי והא חמור הוא וחמור אינו משלם
- 9 אלא נזק אמר להו זילו שומנו ליה נזקיה והא בעבדא בעי למשימיה אמר להו זילו שיימיהו בעבדא אמר להו אבוי דינוקא לא
- 10 בעינא דזילא ביה מילתא אמרו ליה והא קא מחיבת ליה לינוקא אמר להו לבי גדיל מפייסנא ליה מדידי: ההוא תורה דאלם ידיה
- 11 דינוקא אתא לקמיה דרבא אמר להו זילו שיימיהו בעבדא אמרו ליה והא מר הוא דאמר כל הנשום בעבד אין גובין אותו בבבל
- 12 אמר להו לא צריכא דאי תפס רבא למעמיה דאמר רבא נזקי שור בשור ונזקי שור באדם גובין אותו בבבל נזקי אדם באדם ונזקי
- 13 אדם בשור אין גובין אותו בבבל מ"ש נזקי אדם באדם ונזקי אדם בשור דלא אלהים בעינן ולכא נזקי שור בשור ושור באדם נמי
- 14 אלהים

1 **קנסא** קמנבית בבבלי. לאו דוקא קנס אלא משום דלית ביה חסרון כס קרי
 2 ליה קנס: **אי** נמי אית ביה חסרון כס ולא שכיח לא עבדינן
 3 שליחותיהו. וגולות וחבולות דבעי מומחים כדאמר בפרק קמא דסנהדרין (דף עג
 4 איבא למימר דגולות וחבולות מילתא דלא שכיח היא (טפי) אכל הודאות
 5 והלואות שכיחי וכן יש בהמגרש (גיטין דף
 6 פה: וכו') ותימיה דבכמה מקומות שדוהי דנין
 7 דיני גולות בהגול (לקמן דף טו:) והוא גברא
 8 דגול פדנא דתורא ובהגול בתרא (לקמן דף
 9 קטו:) גרשאה גב ספרא והוא דגב גלימא
 10 ובהרבה מקומות יש לדחות דכל הנהו
 11 איירי בתפס או ע"י דאל אקבעו דינא
 12 לא"י כדאמר בפרק קמא (דף טו:) וי"מ
 13 דדוקא גולות שעי' חבולות כגון דמנצו בי
 14 תרי ומחו אהדי עד שתקפו אהד מן וגול
 15 את חבירו דכי האי גונא לא שכיח וטפיו
 16 ולא עבדינן שליחותיהו ומעשים בכל יום
 17 שאנו דנין דיני גולות: **צער** שלא במקום
 18 נזק דמשתלם מאן תנא. פירשתי בסוף פרק
 19 ב' (דף טו: וכו' ד"ס סוף:)
 20 **אלהים בעינן וליכא אלא שניא שור בשור ושור**
 21 **באדם באדם באדם ואדם בשור נמי שליחותיהו קא**
 22 **והלואות אדם באדם ואדם בשור נמי שליחותיהו קא**
 23 **עבדינן מידי דהוה אהלואות והלואות אמרי פי קא**
 24 **עבדינן שליחותיהו במידי דקים לן בגויה במידי דלא**
 25 **קים לן בגויה לא עבדינן שליחותיהו אמרי שור בשור**
 26 **ושור באדם נמי לא קים לן בגויה אלא פוק חזי היכא**
 27 **מודבני תורא בשוקא אדם באדם ואדם בשור נמי**
 28 **פוק חזי היכא מודבני עבדי בשוקא ועוד תשלום כפל**
 29 **ותשלום ארבעה והמשה דקצי נעבד שליחותיהו אמרי**
 30 **פי קא עבדינן שליחותיהו בממונא בקנסא לא עבדינן**
 31 **שליחותיהו אדם באדם דממונא הוא נעבד שליחותיהו**
 32 **כלל**
 33 **פי קא עבדינן שליחותיהו במילתא דשכיחא אדם באדם דלא שכיחא לא עבדינן שליחותיהו**
 34 **הרי בושט ופגם דשכיח נעבד שליחותיהו אמרי הכי נמי דהא רב פפא אנבי ארבע מאה זוזי**
 35 **לבושט והא ליתיה לדרב פפא דשלח ליה רב חסדא לרב נחמן ושלח ליה חסדא חסדא נקנסא**
 36 **קא מנבית בבבלי אלא פי עבדינן שליחותיהו במילתא דשכיחא ואית ביה חסרון כס אכל**
 37 **מילתא דשכיחא ולית ביה חסרון כס אי נמי מילתא דלא שכיחא ואית ביה חסרון כס לא**
 38 **עבדינן שליחותיהו הלכך אדם באדם אע"ג דאית ביה חסרון כס פיו דלא שכיחא לא עבדינן**
 39 **שליחותיהו בושט אע"ג דשכיחא פיו דלית ביה חסרון כס לא עבדינן שליחותיהו ושור בשור**
 40 **גובין בבבלי והאמר רבא שור שהזיק אין גובין אותו בבבלי דאזיק מאן אילמא דאזיק אדם מאי**
 41 **אריא שור דאזיק אדם אפילו אדם דאזיק אדם נמי אין גובין אותו בבבלי אלא פשיטא דאזיק**
 42 **שור וקתני אין גובין אותו בבבלי אמרי התם בתם הכא במועד והאמר רבא אין מועד בבבלי**
 43 **אמרי דאיעד התם ואיתיה להכא והא מילתא דלא שכיחא היא ומילתא דלא שכיחא הא**
 44 **אמרת דלא עבדינן שליחותיהו דאתו רבנן דהתם ויעידה הכא סוף סוף מילתא דלא שכיחא**
 45 **היא ואת אמרת מילתא דלא שכיחא לא קא עבדינן שליחותיהו אלא פי קאמר רבא בשן ורגל**
 46 **דמועדן מתחילתן ניתנו: צער כוונא בשפוד או במסמר וכו': צער שלא במקום נזק משתלם**
 47 **מאן תנא אמר רבא בן עזאי היא דתניא רבי אומר כויה נאמרה תחילה בן עזאי אומר חבורה**
 48 **נאמרה תחילה במאי קא מפלגי רבי סבר כויה דלית בה חבורה משמע כתב רחמנא חבורה**
 49 **לגלוי עלה דכויה דאית בה חבורה אין אי לא לא וכן עזאי סבר כויה דאית בה חבורה משמע**
 50 **כתב רחמנא חבורה לגלוי עלה דכויה דלית בה חבורה מתקיף לה רב פפא אדרבה איכא**
 51 **מסתברא רבי אומר כויה נאמרה תחילה סבר כויה דאית בה חבורה משמע כתב רחמנא חבורה**
 52 **לגלוי עלה דכויה דלית בה חבורה בן עזאי אומר חבורה נאמרה תחילה סבר כויה דלית בה**
 53 **חבורה משמע כתב רחמנא חבורה לגלוי עלה דכויה דאית בה חבורה אין אי לא לא ואמסקנא**
 54 **קיימי אי נמי דכולי עלמא כויה בין דאית בה חבורה בין דלית בה חבורה משמע והכא**
 55 **בבבלי**
 56 **הוצרכה חבורה ללמד שאין חייב כלום עד שיהא חבורה עמה דכיון דמשלם רפוי משום חבורה משלם נמי צער אכל שלא במקום חבורה כגון על צפורן פטור דצער**
 57 **בלא נזק לא משלם דאי לא משום הכי לא אצטרך חבורה דהשתא כויה בלא חבורה שמינן דחייב כל שכן חבורה שיש בה נזק: בן עזאי סבר כויה דאית בה**
 58 **חבורה משמע. והיינו דקאמר חבורה נאמרה תחילה כלומר מכויה האמורה ראשונה היינו שומעין שאין חייב אלא במקום חבורה דסתם כויה יש בה חבורה**
 59 **לפיכך הוצרכה תורה לכתוב חבורה בהדיא דהשתא על כרחך כויה דרישא בלא חבורה היא וחייב בצער בלא נזק כמתניתין: איכא מסתברא. ומתניתין רבי היא**
 60 **ולא בן עזאי דלא עקרין ליה מרבי דהוא סדרה ועוד דהכי מסתברא טפי דהא נאמרה דקאמרי רבי וכן עזאי אמסקנא דמילתא קיימי דמחוקקא בה דרישא דקרא**
 61 **ולא אמשמעת קמא קאי דסוף המקרא עתיד להוציא ודאי סוף המקרא מוכיח לנו דכויה בלא חבורה חייב הכתוב בתחילתו וצער משתלם שלא במקום**
 62 **נזק מאי טעמא כויה דאית בה חבורה משמע כתב רחמנא כי וכן עזאי אומר סוף המקרא מוכיח לנו דחבורה נאמרה תחילה כלומר מסוף המקרא אנו למדין שכויה**
 63 **שדיחב הכתוב בתחילתו אינה אלא אם כן יש עמה חבורה מאי טעמא כויה (נאמרה תחילה) דלית בה חבורה משמע כי: ואמסקנא קיימי. האי נאמרה דקאמרי אסוף**
 64 **הדרשה ועקרה שהיא עומדת קיימי:**

1 **אלהים בעינן. דהא בולחו בפרשת אלה המשפטים בתיבי אדם באדם וכי וריבון**
 2 **אדם בשור וכי יגח ובההיא פרשה בתיב עד האלהים יבא דבר שניהם וקסבר**
 3 **אבולחו קאי והיינו מומחין וסמוכין ובבבלי אין סמיכה כדאמר בסנהדרין פ' קמא**
 4 **(דף טז:) שור בשור ושור באדם נמי התם בתיבי שור בשור וכי יגח שור וגו' שור**
 5 **באדם ארבעה שומרים התם בתיבי**
 6 **ושליחות יד התם בתיבי: מידי דהוה**
 7 **אהלואות והלואות. דאמר בפרק קמא**
 8 **דסנהדרין (דף טז:) דלא בעינן מומחין שלא**
 9 **תנעול דלת בפני לווין הודאות הבא לידון**
 10 **בעדי הודאה שאמר בפנינו הודה לו**
 11 **והלואות שבא לידון בעדי הלואה**
 12 **שאומרים בפנינו הלך לו: דלא קים לן.**
 13 **כגון הבא דבעינן למשימיה: תשלומי כפל**
 14 **נעבד שליחותיהו. אלקמה קיימא לן דאין**
 15 **דנין דיני קנסות בבבלי: אדם באדם**
 16 **דקמנא הוא. דקא מפתיה מדמיה:**
 17 **ופגם. שייך באונס ומפתיה והוא במקום נזק**
 18 **דאומדים כמה אדם רוצה ליתן בין שפחה**
 19 **בתולה לבועלה להשיאה לעבדו שיש לו**
 20 **קורת רוח ממנו אלמא ממונא הוא**
 21 **דאפחקה מבספא בושט לאו קנס הוא**
 22 **שהרי אין קצוב אלא לפי המבייש**
 23 **ותמתבייש: ד' מאה זוזי. דתנין צרם באינו**
 24 **תלש בשערו כו' במתני' (לקמן דף טז:) דשלח**
 25 **ליה רב חסדא. בהמניח את דברו (נעול דף כז:)**
 26 **חסרון כס ושכיח. הודאה והלואה: מאי**
 27 **אריא שור דאזיק אדם. דלא שכיח**
 28 **לגמרי אפילו אדם דאזיק אדם. דשכיח**
 29 **טפי קאמר רבא דאין דנין: בתם. אין גובין**
 30 **דקיימא לן פלגא נזקא קנסא בפ"ק (דף טז:)**
 31 **אין מועד בבבלי. דכיון דמגניחות דתמות**
 32 **לא מיתנין ליה לבי דיקא היכי מיעד ליה:**
 33 **והא לא שכיחא הוא. לבא שור מועד**
 34 **מארי ישראל לבבלי ואמרין לעיל**
 35 **במילתא דלא שכיח לא עבדינן**
 36 **שליחותיהו: אלא פי קאמר רבא. דשור**
 37 **בשור גובין בבבלי: בשן ורגל קאמר. כגון**
 38 **שנתחבר כחבירו ובההיא הלואה דשן או הזיקו (והפילו**
 39 **על שור אחר) והיינו תולדה דשן או שהזיק**
 40 **את שור חבירו בגופו דרך הילוכו שדחפו**
 41 **ולא כיון דהוי תולדה דרגל: צער שלא**
 42 **במקום נזק. פי מתניתין על צפורנו דלא**
 43 **אפחתי: ה"ג רבי אומר כויה נאמרה**
 44 **תחילה בן עזאי אומר חבורה נאמרה**
 45 **תחילה: כויה דלית בה חבורה משמע.**
 46 **והיינו דקאמר כויה לחבורה נאמרה תחילה**
 47 **כלומר כויה שנאמר בפסוק תחילה היינו**
 48 **שומעין שהיא חייב על כויה גרידא אפילו**
 49 **בלא חבורה דליכא אלא צער לכך**
 50 **הוצרכה חבורה ללמד שאין חייב כלום עד שיהא חבורה עמה דכיון דמשלם רפוי משום חבורה משלם נמי צער אכל שלא במקום חבורה כגון על צפורן פטור דצער**
 51 **בלא נזק לא משלם דאי לא משום הכי לא אצטרך חבורה דהשתא כויה בלא חבורה שמינן דחייב כל שכן חבורה שיש בה נזק: בן עזאי סבר כויה דאית בה**
 52 **חבורה משמע. והיינו דקאמר חבורה נאמרה תחילה כלומר מכויה האמורה ראשונה היינו שומעין שאין חייב אלא במקום חבורה דסתם כויה יש בה חבורה**
 53 **לפיכך הוצרכה תורה לכתוב חבורה בהדיא דהשתא על כרחך כויה דרישא בלא חבורה היא וחייב בצער בלא נזק כמתניתין: איכא מסתברא. ומתניתין רבי היא**
 54 **ולא בן עזאי דלא עקרין ליה מרבי דהוא סדרה ועוד דהכי מסתברא טפי דהא נאמרה דקאמרי רבי וכן עזאי אמסקנא דמילתא קיימי דמחוקקא בה דרישא דקרא**
 55 **ולא אמשמעת קמא קאי דסוף המקרא עתיד להוציא ודאי סוף המקרא מוכיח לנו דכויה בלא חבורה חייב הכתוב בתחילתו וצער משתלם שלא במקום**
 56 **נזק מאי טעמא כויה דאית בה חבורה משמע כתב רחמנא כי וכן עזאי אומר סוף המקרא מוכיח לנו דחבורה נאמרה תחילה כלומר מסוף המקרא אנו למדין שכויה**
 57 **שדיחב הכתוב בתחילתו אינה אלא אם כן יש עמה חבורה מאי טעמא כויה (נאמרה תחילה) דלית בה חבורה משמע כי: ואמסקנא קיימי. האי נאמרה דקאמרי אסוף**
 58 **הדרשה ועקרה שהיא עומדת קיימי:**

ולחילוק זה יתורצו כל הקשויות לעיל: הִלְכָּךְ – ומאחר שזה הכלל, יש
לתרץ שלכך אין גובים בבבל נזקי האדם ותשלומי הבושת, שְׁאֵדָם שהזק
בְּאֵדָם, אָף עַל גַּב דְּאִית בִּיה חֶסְרוֹן בִּים, מכל מקום בִּיּוֹן דְּלֵא שְׂכִיחָא
דבר זה שאדם זיק לאדם אחר, לא עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהוּ. וכן הַבּוֹשֶׁת, אָף
עַל גַּב דְּשְׂכִיחָא דבר זה שאדם יבייש אדם, מכל מקום בִּיּוֹן דְּלִית בִּיה
למתבייש חֶסְרוֹן בִּים, שהרי לא הפסידו ממון, לֹא עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהוּ.
הגמרא דנה בדברי רבא שנוקי שור גובים בבבל. מקשה הגמרא: וְכִי שׁוֹר
שהזק בְּשׁוֹר גּוֹבִין בְּבָבֶל, וְהָאִמֶּר רַבָּא עֲצֻמו, שׁוֹר שְׁחָדִיק אִין גּוֹבִין אוֹתוֹ
בְּבָבֶל. ויש לברר בכוונת רבא, דְּאִיִּךְ מָאן – את מי הזיק השור, אִילִּמָּא
דְּאִיִּךְ אֲדָם, יקשה מֵאִי אִירִיָּא שׁוֹר דְּאִיִּךְ אֲדָם – מדוע נקט רבא דווקא
שהשור הזיק את האדם שאופן זה אינו מצוי כלל, והלא אֲפִילוּ אֲדָם דְּאִיִּךְ
אֲדָם שנוק מצוי יותר משור שהזיק אדם, נָמִי אמר רבא לעיל שֶׁאִין גּוֹבִין
אוֹתוֹ בְּבָבֶל. אֲלֵא פְּשִׁטָּא, שכוונתו באופן דְּאִיִּךְ שׁוֹר, וְקִתְּנִי כאן בשם
רבא שֶׁאִין גּוֹבִין אוֹתוֹ בְּבָבֶל, ושלם כמו שאמר לעיל ששור שהזיק שור
גובים בבבל.
מתרצת הגמרא: אֲמַרִי, הָתָם שאמר רבא ששור שהזיק שור אין גובים
תשלום נזקו בבבל, מדובר בְּתָם שעדיין לא נגח שלם פעמים, ודינו לשלם
על הנגיחה חצי נזק בלבד משום קנס, ולכך אין גובים אותו בבבל כדין דיני
הקנסות וכמו שנתבאר לעיל. ואילו הִכָּא שאמר רבא שגובים תשלומי נזקי
שור שהזיק בשור, מדובר בְּמוֹעֵד להזיק, שכבר נגח שלם פעמים והועד
בפני הבעלים בבית דין שישמרוהו, ומעתה אם נוגח משלם נזק שלם שהוא
ממון ואינו קנס, והזיקו מצוי, ולכך גובים אותו בבבל.
מקשה הגמרא: וְהָאִמֶּר רַבָּא עֲצֻמו, אִין מוֹעֵד בְּבָבֶל – אין אפשרות שיהיה
שור מועד בבבל, שכיין שעל נגיחותיו שבעודו תם לא הביאודו לבית דין
להתרות בבעלי שישמרוהו, שהרי אין דנים וגובים נזקי שור תם בבבל משום
שדיני קנסות הם, נמצא שלא נעשה השור מועד. ואיך אמר רבא שגובים
נזקי שור מועד בבבל. מתרצת הגמרא. אֲמַרִי, כאן מדובר דְּאִיעֵד הָתָם
וְאִיתִיהָ לְהִכָּא – שהעידו על השור בפני בית דין שבארץ ישראל, ובכך
נעשה מועד, ואחר כך הביאודו לבלב, וכשנגח שוב יכולים דיני בבבל
לחייבו לשלם נזק שלם כיון שהוא מועד.
מקשה הגמרא: וְהָאִמֶּר אָפוֹן זה שיבוא השור מארץ ישראל לבלב, מִלְּתָא
דְּלֵא שְׂכִיחָא הִיא, וּמִלְּתָא דְּלֵא שְׂכִיחָא הִיא אֲמַרְתָּ דְּלֵא עֲבָדִין
שְׁלִיחוּתֵיהוּ, ואין לומר שרבא דיבר באופן זה. מתרצת הגמרא, אכן אין
מדובר שהביאו את השור מארץ ישראל, אלא כגון דְּאִיתוֹ רִבְּנִי דְּהָתָם
וְיַעֲדִיהָ הָתָא – שבאו דיני ארץ ישראל המומחים לבלב, והעידו על השור
בפניהם ובכך נעשה מועד. מקשה הגמרא, סוֹף סוֹף אָף דבר זה מִלְּתָא
דְּלֵא שְׂכִיחָא הִיא, וְאִתָּא אֲמַרְתָּ מִלְּתָא דְּלֵא שְׂכִיחָא לֹא קָא עֲבָדִין
שְׁלִיחוּתֵיהוּ.
הגמרא מיישבת דברי רבא באופן אחר: אֲלֵא, כִּי קָאִמֶּר רַבָּא – מה שאמר
רבא שגובים נזקי שור שהזק בשור בבבל, מדובר בְּנֻזִי שֶׁן וְרִגְלִי, וכגון
שנתחכך השור בשור אחר להנאתו והזיקו בכך, שאופן זה תולדה של נזקי
שן הוא, או שדחף שור אחר בדרך הילוכו והזיקו בלא כוונה, שאופן זה
עין הוא של נזקי רגל הוא, וּמִלְּתָא דְּלֵא שְׂכִיחָא הִיא – שבאופנים אלו מועד
השור לכך כבר בפעם הראשונה שעשה כן, כלומר שחייב לשלם על נזקי
אף בפעם הראשונה נזק שלם, ולכך גובים אותו בבבל, שאופנים אלו
שכיחים, ודיני ממונות הם ולא קנס;
שנינו במשנה: צֶעֶר, בְּנֻזִי אוֹ בְּפִשּׁוֹר אוֹ בְּמִסְכָּר וְכוּ', ואפילו על ציפורנו
מקום שאינו עושה חבורה;
מבררת הגמרא: מה שמבואר במשנתנו שצֶעֶר שֶׁלֵּא בְּמִקּוֹם נֻזֵּק מִשְׁתַּלֵּם
– שמשלם על הצער אף במקום שלא נעשה נזק, מָאן תָּנָא – כדעת איזה
תנא נשנתה.
אֲמַר רַבָּא, משנתנו כדעת בֶּן עֲזַאי הִיא, וכמו דְּתִנָּא, נאמר בפרשת
החולד בחבירו (שמות כא כז) 'בְּיוֹם תַּחַת בְּיוֹם פָּצַע תַּחַת פָּצַע חֲבוּרָה תַּחַת
חֲבוּרָה' רַבִּי אוֹמֵר, 'בְּיוֹם' נִאֲמַרְתָּ תַּחֲלִית. בֶּן עֲזַאי אוֹמֵר, 'חֲבוּרָה'
נִאֲמַרְתָּ תַּחֲלִית. ומבאר רבא, בְּמָא קָא מִפְּלִג – במה נחלקו רביובן עזאי,
רַבִּי סֵכֶר, ש'בְּיוֹם' האמורה בתחילת הפסוק, דְּלִית בָּהּ חֲבוּרָה מִשְׁמַע –
משמעותה שעשה בו כויה בלבד, כלומר שציערו בלבד ולא גרם לו כל נזק,
ומשמע שאף באופן זה חייב לשלם על הצער, לִכְךָ בְּתָם דְּחִתְּנָא לאחר מכן
'חֲבוּרָה' תַּחַת חֲבוּרָה, לְגַלּוּנִי עָלָה ד'בְּיוֹם' – לגלות על מה שנאמר

אֱלֹהִים' בְּעֵינֵי – צריך שידונו אותם דווקא דינים מומחים הנקראים
אֱלֹהִים, וְלִיכָּא בבבל דינים מומחים, וכיצד אומר רבא שגובים אותם
בבבל.
אֲלֵא צריך לומר, מֵאִי שְׁנָא נזקי שור בְּשׁוֹר וְשׁוֹר בְּאֵדָם שניתן לגבותם
בבבל, משום דְּשְׁלִיחוּתֵיהוּ קָא עֲבָדִין – שאנו דיני בבבל עושים את
שליחותם של דיני ארץ ישראל המומחים, שהם נתנו לנו רשות לכך, מִיָּד
דְּהָתָא אֲהוּדָאוֹת וְהִלְוָאוֹת – וכשם שבדיני הודאות והלוואות דנים בבבל אף
שאינם מומחים מטעם זה שעושים בשליחות דיני ארץ ישראל, שהרשום
לכך כדי שלא ימנעו המלוים להלוות, ואף בנוקי שור נאמר שלכך יכולים
דיני בבבל לדון בכך, כדי שלא ירבו המזיקים בישראל, ויאבדו אנשים את
ממונם. אם כן אֲדָם בְּאֵדָם וְאֵדָם בְּשׁוֹר, נָמִי שְׁלִיחוּתֵיהוּ קָא עֲבָדִין – אף
בנוקי האדם מחמת האדם או השור, ויכולו לדון בשליחות דיני ארץ
ישראל, כדי שלא ירבו מזיקים בישראל, מִיָּד דְּהָתָא אֲהוּדָאוֹת וְהִלְוָאוֹת
שעושים בהם שליחותם וכמו שנתבאר. ומדוע חילק רבא בין נזקי השור
לנזקי האדם.
אֲמַרִי – חילקו בני הישיבה, כִּי קָא עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהוּ – באיזה דינים
עושים דיני בבבל שליחותם של דיני ארץ ישראל, בְּמִיָּד דְּקִים לָן בְּגוֹיָה
– בדברים שברור לנו בהם כמה סכום החיוב, וכגון בדיני ההלוואות שאין
צריך לשום את ההלוואה כמה היא, אך בְּמִיָּד דְּלֵא קִים לָן בְּגוֹיָה – שאין
ברור לנו סכום החיוב וצריכים לשומו, וכגון בנוקים אלו שצריך לשום את
הניזק כעבר לדעת סכום תשלום הניזק, לֹא עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהוּ.
מקשה הגמרא: אֲמַרִי – הקשו בני הישיבה, הרי שׁוֹר בְּשׁוֹר, וְשׁוֹר בְּאֵדָם,
נָמִי לֹא קִים לָן בְּגוֹיָה – אף בהם אין ברור לנו סכום החיוב, וצריך לשום
את שווי הניזק כדי לדעת כמה צריך המזיק לשלם, ומדוע בהם עושים
שליחותם. אֲלֵא ודאי נחשב דבר זה כמו שברור לנו סכום החיוב, משום
שפּוֹק הָיוּ הִכָּא מוֹדְבִי תוֹרָא בְּשׁוֹקָא – נצא ונראה באיזה שווי נמכר
שור בשוק, ובכך נדע את שווי השור שהזק, ואם כן אף בנוקי אֲדָם בְּאֵדָם,
וְאֵדָם בְּשׁוֹר, נָמִי נאמר פּוֹק הָיוּ הִכָּא מוֹדְבִי עֲבָדִי בְּשׁוֹקָא – שנצא
ונראה בכמה נמכר עבד בשוק ונדע את שווי הניזק, ומדוע בנוקים אלו אין
עושים שליחותם. וְעוֹד קשה, אם זהו טעם החילוק, אף תְּשֻׁלוֹם כֶּפֶל
שמשלם הגנב, וְתִשְׁלוֹם אֲרָבָעָה וְחִמְשָׁה שמשלם הגונב שור או שה וטבחו
או מבכר, דְּכִנְצִי – שסכום קצוב הוא, שמשלם כפל או ארבעה וחמשה כפי
שווי הגניבה, נִעְבֵּד שְׁלִיחוּתֵיהוּ ונגבה אותם בבבל, וכלל הוא בידנו שאין
גובים דיני קנסות בבבל.
הגמרא מחלקת באופן אחר: אֲמַרִי – חילקו בני הישיבה, כִּי קָא עֲבָדִין
שְׁלִיחוּתֵיהוּ – באיזה דינים עושים שליחותם, בְּמִמּוֹנָא – בדיני ממונות,
כגון נזקים והלוואות, אך בְּקִנְיָנָא – בדיני קנסות כגון תשלומי הכפל
וארבעה וחמשה, לֹא עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהוּ.
מקשה הגמרא: אם כן אף נזקי אֲדָם שהזק בְּאֵדָם, דְּמִמּוֹנָא הוּא ולא קנס,
שהרי משלם על מה שהפחיתו משוויו, נִעְבֵּד שְׁלִיחוּתֵיהוּ, ומדוע אמר
רבא שאותם אין דנים בבבל.
מתרצת הגמרא: כִּי קָא עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהוּ, בְּמִלְּתָא דְּשְׂכִיחָא – בהזיק
המצוי, אך אֲדָם שהזק בְּאֵדָם, דְּלֵא שְׂכִיחָא הִזֵּק זֶה, לֹא עֲבָדִין
שְׁלִיחוּתֵיהוּ.
מקשה הגמרא: הֲרִי תשלום בּוֹשֶׁת וּפְגָם, דְּשְׂכִיחָא הִזֵּק זֶה, נִעְבֵּד
שְׁלִיחוּתֵיהוּ ונגבה בבבל. מתרצת הגמרא. אֲמַרִי – אמרו בני הישיבה, הֲכִי
נָמִי – אכן אף תשלום זה גובים בבבל, דְּהָא רַב פֶּסָא אֲנִי אֲרַבֵּעַ מָאָה וְזוּי
לְבוֹשֶׁת – שהרי רב פפא גבה ארבע מאות זוז מאדם שבייש עבור תשלום
הבושת.
מקשה הגמרא: וְהָאִיתִיהָ לְרַב פֶּסָא – והרי אין ההלכה כרב פפא,
דְּשִׁלַּח לִיה רַב חֶסְדָּא לְרַב נַחֲמָן – שהרי שלח רב חסדא לרב נחמן שאלה
בענין תשלומי הבושת, וְשִׁלַּח לִיה רַב נַחֲמָן בתשובה, חֶסְדָּא חֶסְדָּא, קִנְיָנָא
קָא מְנִיבִית בְּבָבֶל – וכי גובה הנך בבבל תשלום הבושת שנחשב לקנס, הרי
אין דנים דיני קנסות בבבל.
הגמרא מחלקת באופן אחר: אֲלֵא, כִּי עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהוּ, דווקא בְּמִלְּתָא
דְּשְׂכִיחָא, וְאִית בִּיה – ויש בדבר זה אף חֶסְרוֹן בִּים – שהתובע מפסיד
ממון. אֲבָל מִלְּתָא דְּשְׂכִיחָא וְלִית בִּיה חֶסְרוֹן בִּים, אִי נָמִי – או אף באופן
שהוא מִלְּתָא דְּלֵא שְׂכִיחָא וְאִית בִּיה חֶסְרוֹן בִּים, באופנים אלו לא
עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהוּ.

בבבלי ופריט הכתובים בפרשה אחת והם מרומקס במקומם בפסוק זה מזה, קמפלגי – נחלקו. רבי סבר, שאין דנין אותה במידת כלל ופריט, והיינו שאין אומרים שהפרט בא לפרש את הכלל ואין בכלל אלא את הדינים שבפרט, אלא דורשים את הכלל לחוד ואת הפרט לחוד. ואף בענינו, הכויה האמורה תחילה בפסוק היא 'כלל' לכל סוגי הכויות, ואחר כך נאמר 'פצע תחת פצע' שאינו שייך לדרשה זו, ורק אחר כך נאמר 'חבורה תחת חבורה' שהיא פרט, שהיא כוללת רק מכה שיש עמה חבורה בלבד. וכיון שלא נכתבו הכלל והפרט בבת אחת אין דורשים אותם בכלל ופרט, ש'חבורה' מפרשת את ה'כויה', שחייבים רק על כויה שיש בה חבורה, אלא דורשים את ה'כויה' בפני עצמה, וחיוב בתשלומי הצער אף אם אין עמה חבורה. וכן עזאי סבר, שאף ענין זה דנין אותה במידת כלל ופריט, וממילא 'חבורה' שהיא הפרט באה לפרש את הכלל שהוא 'כויה', וללמד שחייב בדמי הצער רק על כויה שיש בה חבורה. אומרת הגמרא: וכן תיקא – ואם תקשה, אם כן לשון 'חבורה' שנאמרה בסוף הפסוק, לשיטת רבי שלשון 'כויה' היא גם כשאין חבורה, למה לי, והרי תחילת הפסוק כבר לימד שחייב בכל האופנים. אין זו קושיא, כיון שהתורה כתבה כן לדימים יתירים, ללמד שאף במקום שיש תשלום צער, אם יש עמו חבורה משלם גם את ה'נזק' של החבורה, ולא רק את הצער:

שנינו במשנה: צער וכו' אומדין כמה אדם רוצה לזלזל וכו' להיות מצטער כך: התבאר לעיל (פד) שהאופן המובא במשנה שכוואו בשיפוד או במסמר היינו בצער שאין עמו נזק, והגמרא דנה עתה בשומת צער שיש עמו נזק. שואלת הגמרא: תשלומי צער, במקום שיש עמו נזק, ושילם עליו, כגון שקטע את ידו או את רגלו, שיש בזה נזק צער, היכי שיימינן – כיצד שמים זאת, והרי כיון ששילם לו את דמי נזק, הרי היד כשלו ורשאי לקרצצה, ואין שמים את הצער לבדו. משיבה הגמרא: אמר אבהו ו-אביו דשמואל, אומדין – משערים, כמה ממון אדם רוצה לזלזל כדי לקטוע לו את ידו, ולסבול את הצער שבכך.

מקשה הגמרא: וכי יתכן שהשומא היא לפי הממון שיטול אדם כדי לקטוע לו ידו, והרי באופן זה לא צער לחודיה הוא – לא תהיה השומא על הצער לבד, דהא בולחו חמשה דברים איכא – שהרי בקטיעה זו יש גם נזק, ריפוי, שבת ובושת, ואין נדע את שומת הצער לבד. ועוד קשה, וכי בשופמי עסקינן – וכי מדובר בשומת, המסכמים שיקטעו את ידם בשביל כסף. מתרצת הגמרא: אלא השומא היא כך, כמה ממון ירצה האדם ליטול כדי לקטוע לו את ידו הקטועה כבר, ומחוברת רק בגידים צמותים, וכיון שאינה ראויה למלאכה אין לו נזק ושבת, והשומא היא על הצער בלבד.

מקשה הגמרא: והרי דין הקטועה נמי, לא צער לחודיה איכא – אין בקטיעתה רק צער, דהא צער ובושת איכא – שהרי יש בזה גם בושת, דכסיפא ליה מילתא – יש לו בושה בכך, למשקל ממשור למשפדייה לבלבדים – שיטלו את בשרו וישליכו לכלבים.

הגמרא מבארת את שומת הצער באופן אחר. מתרצת הגמרא: אלא, אומדין כמה אדם רוצה לזלזל, לקטוע לו את ידו, המותקת למלכות – שגור המלך שיקטעה, בין קטיעה בסם לקטיעה בסיף, כלומר, שהמלך גזר עליו הקטעה בסם, שאין לו צער כלל, והשומא היא תמורת איזה סכום יסכים האדם שיקטעה בסיף, ויסבול צער. דוחה הגמרא: אמרי, הרי הקא נמי, לא שקיל ומצער נפשיה – אף באופן זה לא יתרצה שיקטעה בסיף אפילו תמורת ממון רב, כדי שלא לצער את עצמו. מבארת הגמרא באופן הפוך: אלא, אומדין כמה אדם רוצה ליתן לקטוע לו את ידו, המותקת למלכות – שגור המלך שיקטעה, בין סיף לסם, כלומר, שהמלך גזר שיקטעה בסיף, ואומדים כמה ירצה האדם לשלם לשליח המלך כדי שיקטעה בסם, שאין בזה צער, ושיעור מעות אלו הוא שומת הצער.

מקשה הגמרא: אם כן האי – לשון המשנה 'כמה אדם רוצה לזלזל כדי להיות מצטער כך' אינה נכונה, אלא 'כמה אדם רוצה ליתן' כדי שלא יצטער מבעי ליה – היה התנא צריך לכתוב: מתרצת הגמרא: אמר רב הונא ברבי יהושע, שיש לפרש את המשנה כך, אומדים כמה אדם רוצה לתת כדי לא להצטער בקטיעת ידו, וליזלזל זה מזה – הניק מן המזיק, מה שנתן זה – מי שגזר עליו המלך שיקטעו את ידו, כדי שיקטעה בסם ולא בסיף:

שנינו במשנה: רפוי, הקהו חייב לרפאותו וכו' עלו בו צמחים, אם מחמת המכה חייב, שלא מחמת המכה פטור: מביאה הגמרא ברייתא בנידון זה:

תנו רבנן, החובל בחבירו, והתרפאה המכה, ואחר כך עלו בו צמחים – פצעים ואבעבעות סביב מקום המכה. הדין הוא כך, אם עלו בו צמחים מהמכה, ומחמת צמחים אלו נסתרה רפואת המכה, חייב לחזור ולרפאותו – לתת לו את דמי הריפוי, שהרי הצמחים שגרמו לכך באו מחמת המכה עצמה, וכן חייב ליתן לו דמי שבתו, אך אם עלו הצמחים שלא מחמת המכה, אף שמחמתם חזרה המכה עצמה, אינו חייב לרפאותו, ואינו חייב ליתן לו דמי שבתו, שהרי הצמחים שהביאו לחזרתה לא נגרמו מחמתו. מביאה הברייתא דעה שניה: רבי יהודה אומר, אף כשעלו הצמחים מהמכה נסתרה המכה, חייב רק לרפאותו, ואינו חייב ליתן לו דמי שבתו. ודעה שלישית: וחקמים אומרים, שבתו ורפאותו ליתן זה לזה, שנאמר (שמות כא יט) 'רק שבתו יתן ורפא ורפא', ולכן כל מי שחייב בתשלומי שבת חייב אף ברפוי, ושאינו חייב בשבת אינו חייב ברפוי, ולכן כשעלו הצמחים מחמת המכה, כיון שפטור משבת, וכדעת רבי יהודה, פטור אף מתשלומי ריפוי.

הגמרא מבררת את סברות המחלוקת. מבארת הגמרא: במאי קא מיפלגי – במה נחלקו התנאים, אמר רבה, אשכחתינהו לרבנן כבי רב דיתבי וקאמרי – מצאתי את החכמים בבית המדרש, שישבו וביארו את המחלוקת כך. הקא – בברייתא זו, במה ניתנה לאגד? קמיפלגי – נחלקו האם רשאי הנחבל לאגוד ולעטוף את המכה כדי שלא יצטער מהצינה הנכנסת למכה, או שאינו רשאי, כיון שהאגד גורם לחוס והבל סביבות המכה, והוא עשוי לגרום שיעלו בה צמחים. רבנן – חכמים הראשונים שבברייתא סברי, מכה ניתנה לאגד, ואף שהצמחים עלו מחמת האגד חייב החובל לשלם לו דמי ריפוי ושבת, ורבי יהודה סבר, מכה לא ניתנה לאגד, וכיון שעבר ואגדה שלא ברשות, הדין הוא כך, בדמי הריפוי, דתנא ביה קרא – ששנה בו הפסוק לשון כפולה, ורפא ורפא, יש לדרוש מהפסוק דמיתניב החובל לרפא אף מכה כזו, אך בדמי השבת, דלא תנא ביה קרא לשון כפולה, לא מיתניב, וכעיקר הסברא שאין החובל חייב בפשיעת הנחבל. ממשיך רבה ואומר: ואמינא להו אנא – ואני אמרתי לאותם רבנן דבי רב, אי כדבריהם שלדעת רבי יהודה מכה לא ניתנה לאגד, רפוי נמי לא מיתניב, שהרי לא יתכן שתחייב התורה את החובל על נזק שאירע מחמת פשיעת הנחבל. מבאר רבה עצמו את הסברות בברייתא: אלא, דכילי קלאמ מכה ניתנה לאגד, וכל מקום לא ניתנה לאגד יתירה – אינו רשאי לאגדה באופן מהודק מאד, ומדובר כשאגד באופן כזה. רבי יהודה סבר, בין דלא ניתנה המכה לאגד יתירה, ממילא רק בדמי הריפוי, דתנא ביה קרא – ששנה בו הכתוב לשון כפולה, מיתניב – חייב החובל, כיון שעיקר האגד הותר, ומה שאגד באופן מהודק אינו פשיעה גמורה, אך בשבת, דלא תנא ביה קרא, לא מיתניב, כיון שמכל מקום היה אסור לו לאגד כך. ורבנן – חכמים הראשונים שבברייתא סברי, בין דתנא ביה קרא ברפוי כדי לחייבו אף בזה, אשכח נמי מיתניב, כיון דאיתקש – הוקש שבת לרפוי. מבאר רבה מדוע רבי יהודה חולק על היקש זה: ורבי יהודה סבר, בשבת לא מיתניב, כיון דמשפיה רחמינא – התורה מיעטה אותו בפירוש, שנאמר (שם) 'רק שבתו יתן', ולשון 'רק' באה ללמד שאם אגד באופן מהודק ועלו בו צמחים, פטור משבת. ורבנן המחייבים שבת, סוברים שהלשון 'רק', לאפון שעלו הצמחים שלא מחמת המכה הוא דתנא – בא הפסוק, וכמו שיבואר להלן, שבוה פטור משבת.

הגמרא מבארת את דעת חכמים האחרונים שבברייתא. שואלת הגמרא: ולרבנן בתרא – לחכמים האחרונים שבברייתא. דאמרי, כל מי שחייב בתשלומי שבת חייב אף ברפוי, וכל שאינו חייב בשבת אינו חייב ברפוי, ופוטרים את החובל מריפוי ושבת באופן שעלו בו הצמחים מחמת המכה, אם כן חייב ברפוי, דתנא ביה קרא – ששנאו הפסוק בלשון כפולה, ורפא ורפא, למה לי – איזה חייב יש לדרוש מכך. משיבה הגמרא: מיבעי ליה – הוצרך הפסוק, לכתנא דבי רבי וימשעאל, דתנא דבי רבי וימשעאל אומר, נאמר ורפא ורפא, בלשון כפולה, ומכאן יש ללמוד שניתן רשות לרופא לרפאות את החולה, שוללי זאת היינו אומרים שכיון שה' הכהו אין לרופא רשות לרפאותו.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת הדנה באדם שעלו בו צמחים מחמת המכה: תנו רבנן, מנען שאם עלו בו צמחים מהמכה, ומחמת כן נסתרה רפואת המכה, שחייב החובל לרפאותו, וחייב ליתן לו שבתו, תלמוד לומר (שמות כא יט) 'רק שבתו יתן ורפא ורפא', ומכפילות הלשון ורפא

בבא קמא. פרק שמיני – החובל דף פה עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס

פט

תוספות

רש"י

1 ופרט המרוחקין זה מזה. נראה לר"י דבכלל ופרט המרוחקין זה מזה
2 דפליגי תנאי דהכא וזהו דפליגי נמי אבני ורבא בריש גנות כותים
3 (גמ' דף ג.) היינו דוקא בחד ענינא אבל בתרי עניני לכ"ע אין דנין כדמובח בפ"ק
4 דפסחים (דף ו' ע"א) ובכל המנחות (מנחות נ"ה ע"א) וזהו דפליגי דנין (בבבא קמא דף נ"ה ע"א)
5 גבי ודמות ותלית אם נחשבנו בתרי עניני
6 לפי שמרוחקין יותר מאותם שבקאן
7 ושבנדה אתאי ויהי דנגמר דנין כב"ע
8 אבל אם נחשביה כחד ענינא אתי סוגיא
9 דהתם כמ"ד אין דנין:

10 **לדמים** ותרם. פ' בקונטרס דאי לא
11 כתיב אלא ביה ה"א אפילו
12 אית ליה חבורה דמי ביה הוא דמשלם
13 אבל תרתי לא משלם כמ"ל דמשלם
14 תרויהו צער במקום נזק ואין נראה לר"י
15 דהא צער במקום נזק נפקא לן מפצע תחת
16 פצע ועוד דלמה היה לנו לומר שהצער
17 יפטר את הנזק ואת הרפוי ונראה לר"י
18 לדמים ותרם שמשלם בצער שיש בו
19 רושם יותר מבצער שאין בו רושם אע"פ
20 שאין מצטער בזה יותר מבזה משלם יותר
21 לפי שמתנגה מחמת הרשום: **עלו** בו
22 צמחים כו'. כשלא אמרדו מיני דאי
23 באמדרוהו הא אמרין לקמן (דף נ"ה ע"א) אמדרוהו
24 והיה מתנגה ודולף אין נוהגין לו אלא
25 כמו שאמדרוהו: **שניתנה** רשות לרופא
26 לרפאות. ואת' ונתן מרפא לחודיה
27 שמעין ליה ו"ל דה"א ח"מ מכה ביד
28 אדם אבל חולי הכא ביד שמים כשמרפא
29 נראה כסותר גזירת המלך כמ"ל דשרי
30 **עבר** על דברי הרופא. לא חשיב ליה
31 פושע כ"כ:

32 **פשעת** בנפשו ומספדת לי. היכא דלא
33 אמדרוהו

רואין

1 לרבנן בבי רב דיתבי וקאמרי הכא במפה ניתנה לאגד קמפלגי ורבנן סברי מפה ניתנה לאגד
2 ורבי יהודה סבר מפה לא ניתנה לאגד ריפוי דתנא ביה קרא מיתבי שבת דלא תנא ביה קרא
3 לא מיתבי ואמינא להו אגא אי מכה לא ניתנה לאגד ריפוי נמי לא מיתבי אלא דכולי עלמא
4 מכה ניתנה לאגד ולא ניתנה לאגד ויתרה ר' יהודה סבר בין דלא ניתנה לאגד ויתרה ריפוי
5 דתנא ביה קרא מיתבי שבת דלא תנא ביה קרא לא מיתבי ורבנן סברי בין דתנא ביה קרא
6 בריפוי אשבת נמי מיתבי דאיתקש לריפוי ור' יהודה סבר שבת לא מיתבי דמעטיה רחמנא רק
7 ורבנן רק לשלא מחמת המפה הוא דאתא ולרבנן בתראי דאמרי כל שחייב בשבת חייב בריפוי
8 וכל שאינו חייב בשבת אינו חייב בריפוי ריפוי דתנא ביה קרא למה לי מבעי ליה לכדתנא דבי
9 ר' ישמעאל דתנא דבי ר' ישמעאל אומר ורפא ורפא מפאן שניתן רשות לרופא לרפאות ת"ר
10 מנין שאם עלו בו צמחים מחמת המפה ונסתרה המפה שחייב לרפאות וחייב ליתן לו שבתו
11 ת"ל רק שבתו ויתן ורפא ורפא יכול אפילו שלא מחמת המפה ת"ל רק ר' יוסי בר יהודה אומר
12 אף מחמת המפה פטור שנאמר רק איכא דאמרי אף מחמת המפה פטור לגמרי פרבנן בתראי
13 ואיכא דאמרי אף מחמת המפה פטור משבת וחייב בריפוי כמאן פאבוי: אומר מר יכול אפילו
14 שלא מחמת המפה ת"ל רק שלא מחמת המפה בעי קרא אמרי מאי שלא מחמת המפה
15 כדתניא הרי שעבר על דברי רופא ואכל דבש או כל מיני מתיקה מפני שדבש וכל מיני מתיקה
16 קשין למפה והעלה מפתו גרגותני יכול יהא חייב לרפאותו ת"ל רק מאי גרגותני אומר אבני

17 נאתא בריכתא מאי אסותיה אהלא וקירא וקלכא ואי א"ל אסיף אגא א"ל דמית עלי פאריא ארבא ואי א"ל מיתניא אסיף דמנן
18 במנן א"ל אסיף דמנן במנן מנן שור ואי אומר מיתניא לך אסיף רחיקא אומר ליה אסיף רחיקא עניא עזירא ואי א"ל הריא חב לי לדידי
19 ואנא מסינא נפשאי א"ל פשעת בנפשו וישקלת מינא טפי ואי א"ל קוץ לי מקץ א"ל כל שכן דפשעת בנפשו וקרו לי שור המזיק תנא
20 וכולן משתלמין במקום נזק מנהני מילי אומר רב זביד משמיה דרבא אומר קרא פצע תחת פצע ליתן צער במקום נזק האי מבעי ליה
21 לרבות

1 **רבי סבר אין דנין**. הכא נמי ביה נאמרה תחילה כלל דכיה משמע בין שיש
2 עמה חבורה בין שאין עמה חבורה ואי תי חבורה סמיך ליה הוי דרשי חבורה
3 פרט ואין בכלל אלא מה שבפרט יש עמה חבורה אין אין עמה חבורה לא השתא
4 דכתיב פצע בנתים לא דיינינן וקלמן פריך חבורה לרבי למה לי ויהינן דקאמר
5 ביה נאמרה תחילה כלומר מתחילת
6 הפסוק אגו למדין שהוא חייב ביה נאמרה נרדא
7 ולא נאמר סופו מוכיח שמתחילתו לא חייב
8 אלא בשיש חבורה ואין דנין ומתני' רבי
9 היא: למה לי. הואיל ומרישא שמעין
10 לתרויהו: לדמים ותרם. דאי לא כתיב
11 אלא ביה תחת ביה ה"א אמרין בין אית
12 ביה חבורה בין לית ביה חבורה דמי ביה
13 משלם אבל תרתי לא משלם כמ"ל דמשלם
14 תרויהו: צער במקום נזק. היכא דקטע
15 את ידו ונתן לו דמיה: חייב שמינן. את
16 הצער הלא יש לו לקוצצה בשביל הדמים
17 שנטול: ידו הקטועה. ומחבורת בגידין
18 צמותין ואינה ראויה לו למלאכה: בין סם
19 לסיף. ידו המוכתבת למלך לקוצצה בסם
20 שאין שם צער כלל כמלך רוצה לטול
21 לקוצצה בסיף: הא לא שקיל. כל ממונ
22 שבעולם לצער נפשיה לקוצצה וכאן כבר
23 נעשה מעשה: כמה אדם רוצה ליתן.
24 לשלח המלך מידו המוכתבת למלכות
25 לקטועה בסיף וקטעה השליח בסם:
26 לטול. מן המזיז מה שנתן זה למלך: דמי
27 שבתו. דמחמת הצמחים נפל למשכב: ח"נ
28 והכמים אומרים שבתו ורפאותו כל
29 שישנו בו. היקשן הכתוב וזה שאין חייב
30 בשבת אינו חייב בריפוי ורבנן קפאי מחייבי
31 ליה לתרויהו: נתנה לאגד. נתנה רשות
32 לקנחל לאוגדה ולקטפה מפני צער הצנה
33 ועליון הצמחים מחמת דבל וחום האגד: לא
34 נתנה. רשות לאגד וזה להנאתו אגד הלך
35 צמחים שעלו בה אין על המזיז להחייב
36 עליה: דתנא ביה. דשנה עליו הכתוב:
37 ורבנן. ת"ק רק לשלא מחמת המפה
38 אתא. שעבר על דברי רופא כדמרש
39 לקמן: נתנה רשות לרופאים לרפאות.
40 ולא אמרין רחמנא מדי ואיהו מסי' תלמוד
41 לומר שבתו ויתן ורפא ורפא. שנה
42 הכתוב בריפוי לחייבו אף על הצמחים
43 ודקיש שבת לריפוי: נאתא בריכתא. כשור
44 מת: אהלא. אהלאי בלע"ז: וקירא. שעה:
45 וקלכא. רש"י א שבבבית של יין: ואי
46 אומר ליה. מזה אסיף אגא אני מרפא
47 אותך ואני נותן דמי אסיף: אסיף רחיקא.
48 ומזיל גבי: עניא עזירא. שעתיד לילך
49 לדרבך ואין חושש אם עזיר עינו של זה:
50 אסיף דמנן. שירפא בחנם וקרובו הוא:
51 ב"ש. דלא נידא לי בהכי דאי פשעת
52 בנפשו גנאי גדול הוא לי דקרו לי שור
53 המזיק:

לרבות

40 נאתא בריכתא מאי אסותיה אהלא וקירא וקלכא ואי א"ל אסיף אגא א"ל דמית עלי פאריא ארבא ואי א"ל מיתניא אסיף דמנן
41 במנן א"ל אסיף דמנן במנן מנן שור ואי אומר מיתניא לך אסיף רחיקא אומר ליה אסיף רחיקא עניא עזירא ואי א"ל הריא חב לי לדידי
42 ואנא מסינא נפשאי א"ל פשעת בנפשו וישקלת מינא טפי ואי א"ל קוץ לי מקץ א"ל כל שכן דפשעת בנפשו וקרו לי שור המזיק תנא
43 וכולן משתלמין במקום נזק מנהני מילי אומר רב זביד משמיה דרבא אומר קרא פצע תחת פצע ליתן צער במקום נזק האי מבעי ליה
44 לרבות

בבא קמא. פרק שמיני – החובל דף פה עמוד ב – מתוך מהדורת טובי'ס

רש"י

רואין אותו כאילו שומר קישואין. שִׁכְבֵּר נָתַן לוֹ דָּמִי יָדוֹ אוֹ דָּמִי רִגְלוֹ שׁוֹמֵר קישואין לא קאי אַרְגָּל דְּבִרְגָּלוֹ קָאָמֵר בְּגִמְרָא שְׁבֵת בְּשׁוֹמֵר הִפְתָּח אָבֵל קישואין אֵין יָכוֹל לְשׁוֹמֵר א"כ בְּגִמְ' אֵיירִי בְּשִׁיבֵר שְׁנֵי רִגְלָיו דְּוִמְיָא דְּסִימָא אֵת עֵינֵי דְּאֵיירִי בְּסִימָא שְׁתֵּי עֵינָיו דְּאֵי עֵינֵי אַחַת עֵדִין הוּא רָאִי לְכָל זֶה שִׁהִיד רָאִי בְּתַחֲלִילָה וּבְתוֹסַפָּתָא (פ"ט) נָמִי

קִתְּנֵי רֹאֵן וְאֵין אוֹתוֹ כְּאִילוֹ הוּא חִיגֵר שׁוֹמֵר קישואין מְשַׁמֵּעַ דְּחִיגֵר יָכוֹל לְשׁוֹמֵר וְנִרְאֶה דָּאֵם הָיָה מְלַמֵּד תִּינוּקוֹת לֹא נֹאמֵר כְּאִילוֹ הוּא שׁוֹמֵר קישואין וּבְשִׁיבֵר רִגְלוֹ אִם הָיָה עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה מַחֲטָא אוֹ נֹקֵב מִרְגְּלִיּוֹת לֹא נֹאמֵר כְּאִילוֹ הוּא שׁוֹמֵר הִפְתָּח דָּאֵם כֵּן לְקֹתָה מִדַּת הַדִּין אֲלָא הֵכָא בְּסִתָּם בְּנֵי אָדָם שְׁאֵין בְּעַלֵי אֲמוּנָתוֹ:

דְּכִי מִתְּפַח הָאֵי גִבְרָא. כְּלוּמַר בְּתַחֲלִילָה בְּשִׁהִידָה בְּרִיאָה: חֲרָשׁוֹ נֹתֵן לוֹ דָּמִי כּוּלָּהּ. ע"כ לֹא מֵיירִי בְּאוֹתוֹ שְׁקִיטָע אֵת יָדוֹ וְשִׁיבֵר אֵת רִגְלוֹ וְסִימָא עֵינֵי אֲלָא אֲפִילוֹ בְּאָדָם שֶׁלֹּם דְּוִמְיָא דְּסִימָא עֵינֵי דְּלֹא אֵיירִי בְּאוֹתוֹ שְׁקִיטָע יָדוֹ וְשִׁיבֵר רִגְלוֹ דְּהָא בְּשִׁיבֵר רִגְלוֹ אֵין נֹתֵן אֲלָא בְּשׁוֹמֵר הִפְתָּח שְׁהוּא פְּחוֹת מִשְׁחִיתַת הָרִיחִים וְתִימָה דְּמִשְׁמַע הֵכָא דְּחֲרָשׁ לֹא שׁוֹי מִידי מִדְּנוּתָן לוֹ דָּמִי כּוּלָּהּ וּבְפ"ק דְּעֶרְכִין (דף טו. כסא) תָּנִן חֲרָשׁוֹ נִידְרִין וְנִעְרְכִין וְאוֹרֵית דִּישׁ לְחַלֵּק בֵּין חֲרָשׁ בִּידִי אָדָם לְחֲרָשׁ בִּידֵי שְׁמִים וְלר"י נִרְאֶה דְּהֵכָא בְּאָדָם שְׁאֵין בִּר אֲמוּנָתוֹ בְּדִפְ' לְעִיל וְכֵן מְשַׁמֵּעַ מִדְּקֻט דְּלִי דְּוֹלָא וְאוֹלִי בְּשִׁלְחוֹת הֵלְכָר בְּשִׁנְתָּרְשׁ אֵין שׁוֹהַ כְּלוֹם וְתָתִים מֵיירִי בְּשִׁישׁ לוֹ אֲמוּנָתוֹ:

נָהִי דְּנִזְק וְרִיפּוֹ וְשִׁבֵּת דָּכֵל חֲדָא וְחֲדָא לֹא יָהִיב לִיה. תִּימָה בְּשִׁלְמָא נָזַק וְשִׁבֵּת דִּין שְׁלֹא יִתֵּן שְׁכֵל זֶה בְּכָל דָּמִי כּוּלָּהּ אֲלָא רִיפּוֹ לְמָה פְּשִׁיטָא לִיה שִׁהִידָה בְּכָל דָּמִי כּוּלָּהּ יוֹתֵר מִצַּעַר וּבּוֹשֶׁת וְנִרְאֶה דְּנָרְס רִיפּוֹ בְּהָדִי צַעַר וּבּוֹשֶׁת וְלֹא (וְהָכָא) בְּהָדִי נָזַק וְשִׁבֵּת אֵךְ אַפְתִּי קֶשֶׁה דְּמֹאֵי גְמִינְקֵינָא לִיה דְּלִמָּה יִפְטֵר מִרִּיפּוֹ וְצַעַר וּבּוֹשֶׁת דָּכֵל חֲדָא וְחֲדָא בְּשִׁבֵּל שְׁחֲרָשׁ לְבִסּוֹף נֹתֵן לוֹ דָּמִי כּוּלָּהּ מ"ש מְקִיטָע יָדוֹ שְׁאֵע"פ שְׁהוּא נֹתֵן נָזַק שְׁהוּא דָּמִי יָדוֹ נֹתֵן רִיפּוֹ צַעַר וּבּוֹשֶׁת וְעוֹד אֲטוֹ אִם תְּכַל בְּחֲרָשׁ וְכִי יִפְטֵר מִרִּיפּוֹ צַעַר וּבּוֹשֶׁת מִיָּהוּ

מִהָא דְּתָנִן לְקַמָּן (דף טו.) הַחֹבֵל בְּחֲרָשׁ חֵיב אֵין לְדַקֵּק דְּמַצִּיל דְּתָתִים בְּחֲרָשׁ בִּידִי שְׁמִים בְּדִבְרֵי ר"ת אוֹ הוּא בִר אֲמוּנָתוֹ וְעוֹד דְּלְעִיל אֲשַׁכְּחָן דְּחֵיב רִיפּוֹ שְׁלֹא בְּמָקוֹם נָזַק וְעוֹד תִּימָה דְּפָעֻמִּים מְרוּיָח בְּמָה שְׁחֲרָשׁוֹ לְבִסּוֹף גִּזּוֹן שִׁהִידָה וְהִרִיפּוֹ הָיָה עוֹלָה יוֹתֵר מִדְּמִי כּוּלָּהּ וְנִרְאֶה לְר"י דְּפָשִׁיטָא דְּמִשְׁלֵם צַעַר וּבּוֹשֶׁת וְרִיפּוֹ דָּכֵל חֲדָא וְחֲדָא וּמִבְּעֵי לִיה גִּזּוֹן שְׁקִיטָע יָדוֹ יוֹם

רֹאשׁוֹן וְלֹא אֲמִדּוּהוּ וְכִיּוֹם שְׁנֵי שִׁיבֵר רִגְלוֹ וְלֹא אֲמִדּוּהוּ וְכִיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי חֲרָשׁוֹ מִי אֲמִרְיָן דְּחִשִּׁיב כְּאִילוֹ עָשָׂה הַכֵּל בְּפִעֵם אַחַת וְאֲמִדּוּמִין הַכֵּל בִּיחַד אוֹ דְּלִמָּא בִּינָן שְׁהִתְכַּלּוֹת הָיוּ זֶה אַחֵר זֶה אֲמִדּוּמִין לְכָל אַחַת רִיפּוֹ וְצַעַר וּבּוֹשֶׁת שְׁלֹה בְּפִנִי צַעְמָה וְנִימָ שְׁאֵין עוֹלָה כִּיכ בְּשִׁאֲמִדּוּמִין הַכֵּל בִּיחַד כְּמוֹ שְׁעוֹלָה בְּשִׁאֲמִדּוּמִין כֵּל אַחַת בְּפִנִי צַעְמָה: שְׁבֵת הַפּוֹחֲתוֹתוֹ בְּדָמִים מִהוּ. גִּזּוֹן שְׁהִידָה עַל יָדוֹ וְצִמְתָּה וְסוּפָה לְחֹזֵר שְׁמִלְכַד שְׁכַתוֹ וְכִיּוֹם עַד שִׁינְרַפָּא נִפְחָתוֹ דְּמִי שְׁאֵין בְּנֵי אָדָם בְּקִיאִין לְהַכִּיר בִּידוֹ אִם סוּפָה לְחֹזֵר וְלֹא יִכְנִסוּ עֲצָמָן בְּסָפֵק לְקַנּוּתוֹ בְּכִרְיָא וְשׁוֹלֵט בְּשִׁתִּי דְּיָדוֹ וְסָבִירִין שְׁלֹא יִתְרַפָּא עוֹד אֲבָל בְּדָבָר הַיָּדוּעַ שְׁסוּפּוֹ לְחֹזֵר מוֹדָה אַבְיִי שְׁאֵין נֹתֵן לוֹ אֲלָא שְׁבֵת שְׁכָבֵל יוֹם יוֹם:

לְרַבּוֹת שׁוֹנֵג בְּמִוִּיד. בְּפ' שְׁנֵי דָּף טו. דְּהָתָה בְּאִיב לִיה מִידי וְסָלִיק. שִׁהִידָה לוֹ מִכָּה בְּבִשְׁרוֹ וְהָתָה מִתְרַפָּא: וְאֲחִיוּרִיָּה לְבִשְׁרִיָּה. הִפְכוּ לְמִרְאָה צַרְעָתָה דְּהִתְדִקְיָה. סָגְרוּ בְּמִסְגֵּר: לְקֹתָה מִדַּת הַדִּין. כְּלוּמַר לֹא שֶׁלֹּם לוֹ כֵּל צָרְכוֹ דְּהָא בִּי מִתְּפַח הָאֵי גִבְרָא מִחוּלִי זֶה שְׁקִיטָע (רִגְלוֹ) לֹא אֲנָרָא דְּשׁוֹמֵר קישואין שְׁקִיל אֲלָא דְּוִיל

דְּוִיל וְשְׁקִיל אֲנָרָא וְיִתְרָא וְנִמְצָא שְׁכֵל יָמִי חֲלִילֵי אֲבָר אֵת זֹאת: א"כ. בִּי נִקְטָעָה (ידו): אֲוִיל בְּשִׁלְחוֹתָא וְשְׁקִיל אֲנָרָא. יִתְרָא וְאִיגְלָאֵי מִיִּלְתָּא דְּלֹאֵה בִר שִׁימּוֹר קישואין: מִדַּת הַדִּין לֹא לְקֹתָה שְׁכָבֵר נָתַן לוֹ כּוּלָּהּ וְלִכְשִׁיתִּרְפָּא אֵינוֹ רָאִי לְדָלוֹת וְלִלְחָף בְּשִׁלְחוֹת: קִיפְטָע יָדוֹ. עֵדִין הוּא רָאִי שִׁימּוֹר קישואין הֵלְכָר שְׁבֵת בִּי יָמִי חֲלִילֵי נֹתֵן לוֹ שְׁכֵר שִׁימּוֹר קישואין: שִׁיבֵר אֵת רִגְלוֹ. וְשׁוֹב אֵינוֹ רָאִי לְשׁוֹמֵר קישואין שְׁצִירָה לְחִלְף סָבִיב הִגְהָה: חֲרָשׁוֹ. אֵין רָאִי לְכָלֹם: קִיפְטָע אֵת יָדוֹ וְלֹא אֲמִדּוּהוּ. בֵּית דִּין וְלֹא אֲמִדּוּ לְמִוִּיד תָּן לוֹ כֵּר וְכֵר רִיפּוֹ כֵּר וְכֵר שְׁבֵת צַעַר וּבּוֹשֶׁת וְאֲחִירִין כֵּי שִׁיבֵר אֵת רִגְלוֹ קוֹדֵם שְׁתִּירְפָּא: חֲדָא מִיָּה אֲמִדּוּמִין וְאֵיג' דְּבִנְזָק לֹא נִפְקָא לָן מִיָּה מִידי דְּהָא סוּף סוּף כֵּל שְׁעָה הוֹלְכִין וּפּוֹחֲתִין אֵת דְּמִי הֵלְכָר בֵּין אֲוִיב כּוּלָּהּ בֵּין אֲוִיב כֵּל אֶחָד בְּפִנִי עֲצָמָן מִדָּה אַחַת הָאֵי: נִפְקָא מִיָּה לְמִיתָב לִיה צַעַר וּבּוֹשֶׁת דָּכֵל אֶחָד. אֲבָל רִיפּוֹ לֹא שְׁחָרִי לֹא נִתְרַפָּא בִּינְתִים וְשִׁבֵּת לֹא שְׁחָרִי נֹתֵן לוֹ דָּמִי כֵּל מִה שִׁהִידָה שְׁוָה מִתְחִילָה וְחֲרִי הוּא עֲבָד: שְׁבֵת הַפּוֹחֲתָתוֹ מְדָמִים. הַכּוּהוּ מִכָּה שְׁהוּא צָרִיךְ לְשׁוֹב מִמְּלֶאכְתּוֹ וְסוּפּוֹ לְהִיּוֹת שֶׁלֹּם בְּתַחֲלִילָה וְאֵין כָּאֵן אֲלָא שְׁבֵת אֲבָל פּוֹחֲתוֹ עֲכָשִׁי בְּדָמִים שְׁאֵם הָיָה כָּא לִימְכֵר עֲכָשִׁי הָיוּ דְּמִי פּוֹחֲתִין: מִהוּ. מִי מִתְּחִיב אֲפֻחַת דְּמִי דְּהִשְׁתָּא אוֹ לֹא: צִמְתָּה. דִּשְׁתִּירִיט בְּלַע"ז לְשׁוֹן צוּמַת הַגִּידִין מְקוֹם שֶׁהִגִּידִין צוּמַתִּין (וְחִילֵין דָּף טו.) בִּינָן דְּסוּפָה לְחֹזֵר לֹא יָהִיב לִיה. דְּמִי יָדוֹ וְלֹא עָשָׂה בְּהֵן חֲבּוּרָה. דָּאֵן עֲלִיו חֵיבֵב מִיָּתָה עַד שִׁינְרַפָּא בְּהֵם חֲבּוּרָה

בְּאִילוֹ תָּן בְּתַחֲלִילִין (מִסְתַּדִּין דָּף טו.) חֵיב

אֲמִדּוּהוּ וְלְבִסּוֹף חֲרָשׁוֹ מִהוּ מִי אֲמִרְיָן בִּינָן דְּלֹא אֲמִדּוּהוּ בְּחַד אֲמִדּוּנָא סְנִי לִיה וְיָהִיב לִיה דָּמִי כּוּלָּהּ בְּהָדִי הַדְּדִי אוֹ דְּלִמָּא חֲדָא חֲדָא אֲמִדּוּמִין וְיָהִיבִין לִיה נִפְקָא מִיָּה דְּכֵי לְמִיתָב לִיה צַעַר וּבּוֹשֶׁת דָּכֵל חֲדָא וְחֲדָא לֹא יָהִיבִין לִיה דְּכֵינָן דָּקָא יָהִיב לִיה דָּמִי כּוּלָּהּ כְּמֹאֵן דְּקִטְלִיָּה דָּמִי וְהָא יָהִיב לִיה דָּמִי כּוּלָּהּ צַעַר וּבּוֹשֶׁת מִיָּה דָּכֵל חֲדָא וְחֲדָא יָהִיב דְּהָא הָיָה לִיה צַעַר וּבּוֹשֶׁת וְאִם תִּימְצִי לִימֵר בִּינָן דְּלֹא אֲמִדּוּהוּ קָא יָהִיב לִיה דָּמִי כּוּלָּהּ בְּהָדִי הַדְּדִי אֲמִדּוּהוּ מִהוּ מִי אֲמִרְיָן בִּינָן דְּאֲמִדּוּהוּ חֲדָא חֲדָא בְּעִי לְמִיתָב לִיה אוֹ דְּלִמָּא בִּינָן דְּלֹא שְׁלִים יָהִיב לִיה דָּמִי כּוּלָּהּ תִּיכּוֹ בְּעִי רַבָּה שְׁבֵת הַפּוֹחֲתָתוֹ בְּדָמִים מִהוּ הֵיכִי דָּמִי גִזּוֹן שְׁהִידָה עַל יָדוֹ וְצִמְתָּה יָדוֹ וְסוּפָה לְחֹזֵר מִיָּה בִּינָן דְּסוּפָה לְחֹזֵר לֹא יָהִיב לִיה וְלֹא מִידי אוֹ דְּלִמָּא הִשְׁתָּא מִיָּהת אֲפֻחַתִּיה תָּא שְׁמַע הַמְכָּה אֲבִיו וְאִמּוֹ וְלֹא עָשָׂה בְּהֵן חֲבּוּרָה וְהַחֹבֵל בְּחִבְרִיו בְּיוֹם הַכְּפּוּרִים

חֵיב

בְּכּוּן

זה בימי מחלתו. אם שיכר את רגלו, נותן לו דמי רגלו, ולצורך תשלום
השכבת אי אפשר לשומו כשומר קישואים, שהרי אינו יכול ללכת סביבות
השדה, אלא רואין אותו באילו הוא יושב ושומר את השתת, ומשלם לו
שכר זה. אם סימא את עינו – את שתי עיניו, נותן לו דמי עינו, ולצורך
תשלום השכבת אי אפשר לשומו כשומר. אלא רואין אותו באילו הוא
מטחניו ברחיים. אם חירשו, אינו ראוי לשום מלאכה, ונותן לו בתשלום
הנוק את דמי בולו, ורשבת' אין כאן, שהרי אינו ראוי לכלום.
הגמרא מביאה ספק בשומת חיובי החובל בחבירו. מסתפקת הגמרא: בעי
רבא, קמט את ידו, ועדיין לא אמדוהו בית דין לצורך תשלום חמשה
דברים, ולא חיבדוהו לשלמם, וקודם שהתרפא חזר החובל ושיכר את רגלו,
ועדיין לא אמדוהו, וסימא את עינו, ולא אמדוהו, ולבסוף חירשו, מהו
– כיצד אומדים את חיוביו. מבאר רבא את צדדי הספק: מי אמרינן, בין
דלא אמדוהו עד עתה, בחד אמדנא סגי ליה – די לו באומדן אחד על כל
נזקיו, וכיון שבסוף חירשו, יהיב ליה דמי בוליה בחדרי חרדו – ישלם לו את
דמי כולו יחד. או דלמא, תדא תדא אמדינן ויהבינן ליה – יש לשלם כל
אחד מנזקיו בנפרד, וישלם לו על כל חבלה בפני עצמה, ונפקא מינה מכך
שנשום כל חבלה בפני עצמה, דבעי למיתב ליה – שצריך המזיק לתת לו
תשלומי צער ובושת כפי השומא דכל תדא ותדא – כל חבלה בפני עצמה,
וצורת שומא זו גדולה יותר משומת כל הנזקים יחד. ונהי – על אף דתשלומי
נזק, ורפיו, ושבת דכל תדא ותדא, לא יהבינן ליה – אין נותנים לו
תשלומים אלו על כל חבלה וחבלה, דבין דקא יהיב ליה דמי בוליה –
שכיון שנותן לו בתשלום הנזק את דמי כולו, שהרי חירשו, כמאן דקמליה
דמי – הרי זה כמו שהרגו, וקא יהיב ליה דמי בוליה – והרי כבר נתן לו
את דמי כולו, וממילא אף אם נשום כל חבלה בפני עצמה לא יתחייב יותר,
שהרי כל חבלה וחבלה הפחיתה את דמיו, עד שחירשו ואינו שוה כלום,
ומכל מקום אינו יכול להתחייב ביותר מדמי כולו. וכן לגבי שבת אין לחייבו
יותר, שהרי כששילם לו את דמי כולו הרי הוא כמי שקצא לעבד, ואינו
חייב לשלם לו על מלאכתו. וכן לגבי רפיו אין לחייבו, שהרי לא התרפא
בינתיים משום חבלה, ועל מה ישלם לו. אמנם בתשלומי צער ובושת,
מיתה – מכל מקום יש להסתפק, האם דכל תדא ותדא יהיב – יתן לו
תשלום לפי שומת כל חבלה בפני עצמה, דקא הוה ליה – שהרי היו לו צער
ובושת נפרדים בכל נזק ונזק, או שכיון שלא אמדוהו עד עתה, אומדים את
הצער והבושת של כל החבלות יחד, ויהיה התשלום פחות משישומו כל
חבלה בפני עצמה.
ממשיך רבא בספיקה: ואם תימצי – (תראה) לומר ולפשוט את הספק, דבין
דלא אמדוהו בין החבלות, קא יהיב ליה דמי בוליה בחדרי חרדו – שמם
לו את הצער והבושת של כל החבלות יחד, עדיין יש להסתפק בשאמרוהו
בין החבלות ועדיין לא שילם, מהו, מי אמרינן דבין דכבר אמדוהו, תדא
תדא בעי למיתב ליה – צריך לתת לו את דמי הצער והבושת לפי שומת
כל חבלה בפני עצמה. או דלמא, בין דלא שלים – שעדיין לא שילם, יהיב
ליה דמי בוליה – יתן לו את כל הדמים לפי שומת כל החבלות יחד. תיקו
– ספק זה לא נפטר.
הגמרא מסתפקת בענין תשלומי נזק כשהזיק נזק זמני: בעי רבא, הפסד
של 'שבת', שאינו יכול לעבוד תקופה מסוימת, הפחיתותו בקמים –
המפחיתה את שווי להמכר כעבד בשוק, מהו – מה דינה, האם היא
נחשבת כנזק, ומשלם לו על אותו פחת, או שהוא משלם רק את השבת'
של אותם ימים שאינו יכול לעבוד. מבארת הגמרא את הספק: תיב דמי,
בגון שהקדו על ידו, וצמחתו – (תבואה) ידו, והופחת שווי, וסופה של
היד להזוז לקדמותה, ויהיה שוה כבתחילה, מאי, האם בין דסופה להזוז
ואין זה נזק קבוע, לא יהיב ליה ולא מידי – אינו נותן לו כלל נזק, או
דלמא שמשלם לו נזק, שהרי השתא מיתה אפחיתיה – עתה, מכל מקום
הופחת שווי, והרי זה נזק' המחייב בתשלומים.
הגמרא מנסה לפשוט את הספק: תא שמוע מהמנה להלן (פז), הפכה את
אזי ואמו, ולא עשה בהן תפורה – לא הוציא מהם דם, שאינו חייב מיתה,
והחובל בתבירו ביום הכפירים שאינו חייב מלקות אלא ממון,

לרבות אדם המזיק בשוגג, שלא התכוין להזיק, שחייב במוזר, וכן המזיק
באונס – שאנסוהו להזיק, חייב במוזר בנצח. מתרצת הגמרא: אם בן,
שהפסוק בא רק כדי לחייב את השוגג והאונס, נכתוב קרא 'פצע בפצע',
ומאי 'פצע תחת פצע', שמוע מינה – יש ללמוד מכאן תרתו – שני דינים,
גם שהמזיק בשוגג ובאונס חייב, וגם שחייב על צער כשיש נזק, מביאה
הגמרא מקור נוסף לחיוב זה: רב פפא משמיה דרבא אמר, אמר קרא
לענין דמי רפיו (שמות כא יט) 'ורפא ירפא', וכפילות הלשון מלמדת
שצריך החובל ליתן את דמי הרפואה, אף במקום שמשלם תשלומי נזק.
מקשה הגמרא: והרי תא – כפילות לשון זו מבעי ליה – נצרכת לבררנא
דכי רבי ישמעאל, דתנא דכי רבי ישמעאל, נאמר 'ורפא ירפא', ומכאן
למדים שניתנה רשות לרופא לרפאות, ולא אומרים שכיון שה' הכהו אינו
רשאי לרפאותו, ואם כן אין הפסוק מיותר לחייב רפיו במקום שיש נזק.
מתרצת הגמרא: אם בן, שהפסוק מלמד רק שיש רשות לרופא לרפאות,
נכתוב קרא 'ורפא ירפא', ומהלשון 'ורפא ירפא' שמוע מינה – יש ללמוד
דין זה, שצריך החובל ליתן דמי רפואה אף במקום שיש נזק, מקשה
הגמרא: ואמתי מבעי ליה לבררנא – עדיין נצרך פסוק זה, כפי שאמרנו
לעיל (ע"א) 'למיתני ביה קרא ברפיו' – שהוצרך הפסוק לכפול את הלשון,
ללמד שאם עלו בו צמחים מחמת המכה חייב החובל ברפואתו, וכדעת תנא
קמא ורבי יהודה שם. מתרצת הגמרא: אם בן, שכפילות הלשון מלמדת רק
דין זה, לימא קרא או 'רפא רפא', או 'ירפא ירפא', והיתה כופלת התורה
את אותה מילה. ומאי – מהו שנינו הלשון 'ורפא ירפא', שמוע מינה אין דין
זה, ליתן רפואה במקום נזק.
הגמרא מבררת כיצד שייכים חיובי ארבעת הדברים ללא נזק. מדייקת
הגמרא: מכך שהוצרכה הברייתא (ע"א) לומר שמשלם ארבעה דברים
במקום שיש נזק, מכלל – משמע דמשפחת להו – שמצאנו אותם אף שלא
במקום נזק. מבררת הגמרא: ארבעה דברים אלו שלא במקום נזק, תיב
משפחת להו – באיזה אופן מצאנו אותם. מבארת הגמרא באיזה אופן שייך
כל אחד מהם: צער ללא נזק, בך קמני במשנה (פג); צער, כנאן בשפור או
במסקר שליבנם באש, ואפילו על ציפורנו שהוא מקום שאינו עושה
תפורה, ואין לו נזק. וכן רפיו שייך ללא נזק, כגון דתהו באי ליה מידי –
שהיתה לו מכה כואבת, וסליק – והתרפא, ואייתי ליה סמא חרפא –
והביא לו החובל סם חריף והניחו על המכה, ואחוריה לבישריה – והפר
את בשרו למראה צרעת, דצריך לאותבי ליה סמא – להניח שם סם
רפואה, לאנקומיה נונא דבישריה – להחזיר את מראהו הראשון, ובאופן
זה יש רפיו ללא נזק. וכן תשלום שבת שייך ללא נזק, כגון דתקניה
באגדוהו – שסגרו בחדר ובמליה – וביטלו ממלאכתו, שיש בזה שבת,
ולא נזק. וכן שייך חיוב בושת ללא נזק, כגון דרך ליה באפיה – שירק לו
בפניו, שיש בזה בושת אך לא נזק;
שנינו במשנה: שבת, רואין אותו באילו הוא שומר קישואין, שכבר נתן
לו דמי ידו ודמי רגלו: הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: תנו רבנן, שומת
תשלום שבת היא כר, רואין – (שמם) אותו באילו הוא שומר שדה
קישואין, ומשלם לו שכר זה כל ימי חלו. ממשכה הברייתא, ואם תאמר,
הרי בשומא זו לקתה מדת תדן, כלומר לא שילם בזה את כל הפסדו, דהרי
כי מיתפח האי נכרא – כשהיה הנחבל בריא, לאו אנרא דשומר קישואים
הוא שקיל – לא היה נוטל שכר רק כשומר קישואים, אלא היה דלי דוולא
– שואב דלי מים ושקיל אנרא – ונוטל שכר, ושכר זה גדול משכר שומר
קישואים, אי נמי – וכן אם קטע את רגלו, הרי לולי הנזק היה אויל בכוליה
– הולך בשליחות אנשים ושקיל אנרא, ושכר זה גדול משכר שמירת
קישואים. אין זו קושיא, ומדת תדן לא לקתה בכך, שהרי בתשלום הנזק'
בכר נתן לו את דמי ידו שקטעה, ודמי רגלו אם קטעה. ונמצא שעל עיקר
פחיתת שווי שאינו יכול לעסוק במלאכתו שכרם גדול יותר, כבר שילם
לו, ותשלום השבת' הוא על כך שבימי מחלתו אינו עושה אפילו מלאכה
קלה משמירת קישואים, שהוא יכול לעסוק בה אחרי חבלתו, ואת זה משלם
לו החובל.
הגמרא מפרטת את אופן תשלומי הנזק והשבת בנזקים שונים: אמר רבא,
קמט את ידו של חבירו, נותן לו דמי ידו בתשלום נזק, ולצורך שומת
השבת רואין אותו באילו הוא שומר שדה של קישואין, ומשלם לו שכר

1 תיב בכולן – בחמשה דברים האמורים לעיל (פג:). מבררת הגמרא: האי –
2 אופן זה שהכה את אביו ולא עשה בו חבורה, היכי דמי – כיצד יתכן
3 שיהיה 'נזק' המפחית את שוים, ללא הוצאת דם, לאו – האם אין זה גנון
4 שהכהו על ידו ונתכווצה, והופחת שוויו, וסופו של האב לחזור לבריאותו
5 ולשווי הראשוני, שהרי כל מכה שאין בה חבורה סופה להתרפא, ומכל
6 מקום קנהי, תיב בכולן, וגם בנזק, ומוכח שגם בנזק לזמן יש חיוב תשלומי
7 'נזק'. דוחה הגמרא: אמרי, הכא – במשנה במאי עסקינן, גנון שחירשו
8 לאביו, שזהו נזק קבוע שאינו מתרפא, ולא עשה בו חבורה, ולכן פטור
9 ממיתה, ואין ראייה שיש תשלומי 'נזק' בחבלה שעתידיה להתרפא. מקשה
10 הגמרא על הדחיה: כיצד יתכן שמדובר שחירש את אביו, והאמר רבה,
11 החורש את אביו, נהרג – חייב מיתה, אף שלא נראה שירצא ממנו דם, לפי
12 שאי אפשר להרישה בלא חבורה, שהרי החרשות נגרמה על ידי מיתת
13 דקמא – טיפת דם שנפלה ליה באודניה – שנפלה באוזנו.
14 הגמרא מעמידה את המשנה באופן אחר: אלא, הכא – במשנה במאי
15 עסקינן, גנון שגילוה לאביו, שאין בזה עשיית חבורה, אך חייב ב'נזק' כיון
16 שהפחית משוויו. מקשה הגמרא: אם גילוה, הלא מהדר תדר – יחזור שערו
17 לצמחו, ואין זה נזק קבוע, והיינו בענין – והרי באופן זה עצמו היה הספק
18 אם חייב בתשלומי נזק, וכיון שאין סברא לחלק בין נזק ביד שעתיד להתרפא
19 לבין שיער שעתיד לצמחו, נפשוט ממשנה זו שאף בחבלה שעתידיה
20 להתרפאות חייב בנזק. מתרצת הגמרא: אמרי, הכא במאי עסקינן, גנון
21 שפכו לאביו בנשא – סם המשיר את השער, דלא תדר – שאין השער חוזר
22 לצמחו, והרי זה נזק קבוע, ולכן חייב בנזק.
23 הגמרא מבארת לפי זה את שאר ארבעת התשלומים שחייב הכן, כמבואר
24 במשנה שם: חייב בצער, כיון דאית ליה קרטופני ברישיה – יש לאביו
25 בקעים ופצעים בראשו, וצווחי מהנהו קרטופני – והוא צועק מחמת כאב
26 חריפות הסם שהניח עליו. וחייב בריפוי, משום דקציא אסויי – שצריך
27 לרפאו, שלא יצטרע מחמת חריפות הסם. וחייב בשקת, משום דהנהו מרקידי
28 בי בויי – שהיה אביו ליצן המרקד בחנויות, דקציא מהו גני ארישא –
29 שצריך לנענע בראשו כדי להראות עניני צחוק, בדרך הליצינים, ועתה לא
30 מהו, מהנהו קרטופני – אינו יכול לנענע בראשו מחמת הכאב. וחייב
31 בבושת, שאין לה בושת גדול מהו, שיהיה ללא שיער כל חיו.
32 הגמרא חוזרת לזון בספיקו של רבה, כשעתיד הנזק להתרפא. אומרת
33 הגמרא: ומילתא דקציא ליה לרבה – דבר זה שהסתפק בו רבה, פשיטא
34 ליה לאביי להך גיסא, ולרבה להך גיסא – היה פשוט לאביו לצד אחד,
35 שחייב, והיה פשוט לרבה לצד השני, שפטור. מביאה הגמרא את דעתם:
36 דאמרי, הכהו על ידו, וצמחהו – נתכווצה, וסופה לחזור לקדמותה, אפי
37 אמר, נותן לו שקבת גדולה, כלומר תשלומי 'נזק' כשווי הדי, כפי שנפחתו
38 דמיו בהכאה זו לזמן מסויים. ונותן לו גם שקבת קטנה, כלומר תשלומי
39 'שבת', שהרי בימי מחלתו אינו יכול לעסוק אפילו במלאכה קלה יותר,
40 כשמירת קישואים. ורבא אמר, אינו נותן לו דמי נזק, אלא נותן לו דמי
41 שקתו לשביל יום יום, ונותן לו כל יום שער של פועל בשוק, שזו העבודה
42 שיכל לעסוק בה לזמן החבלה, אך אינו נפטר בנתינת שכרו כשומר
43 קישואים, שהרי לא שילם תשלומי 'נזק' על הפחתת דמיו, וממילא
44 ה'שבת' היא כשכר פועל בשוק, שביטלו ממלאכה זו.
45 הגמרא מביאה מחלוקת נוספת בענין דומה: איתמר, הקוטע יד עבד עברי
46 של חבריו, אפי אמר, נותן לו החובל 'שקבת גדולה' – תשלום הנזק, שהוא
47 דמי הפחתת שוויו, לעבד, שהרי אף לאחר שיצא לחירות יסאר כך, והנזק
48 שלו, ו'שקבת קטנה' על ביטול מלאכתו בזמן חלו נותן לרב – לאדונו, שהרי
49 עבודת העבד שייכת לו, והוא המפסיד מכך שאינו יכול לעבוד. רבא אמר,
50 הכל – גם הנזק וגם השבת ינתן לעבד, וילקח מהו קרקע שתהיה שייכת
51 לעבד, ונהרג אוכל ממנה פירות עד תום תקופת העבדות.
52 הגמרא מבארת באיזה אופן נחלקו. אומרת הגמרא: פשיטא, שאם פחת
53 את שוויו רק אצל עצמו – אצל העבד, ואצל רבו לא פחתה, שלא ביטלו
54 ממלאכתו, והיכי דמי, כגון דפסקיה לריש אוניה או לריש נחיריה –
55 שחתך את קצה אוזנו או חוטמו, שהוא יכול לעבוד כדרכו, כולם מודים
56 שהכל – כל תשלום הנזק, נוטל העבד לעצמו, שהרי אין לאדון הפסד בנזק
57 זה. אך אם פחתה אותו אף אצל רבו, כגון שקטע את ידו וביטלו ממלאכתו,
58 היינו פלוגתא דאביי ורבא, לאביי הנזק ינתן לעבד והשבת לאדון, ולרבה
59 הכל ינתן לעבד וילקח בהם קרקע, והאדון יאכל את הפירות:

60 שנינו במשנה: בושת, הכל לפי המבייש והמתבייש: מבררת הגמרא: מני
61 מתניתינן – מי הוא התנא של משנתנו הסובר שתשלום הבושת אינו קבוע
62 לכל אדם בשוה. אומרת הגמרא: לא רבי מאיר, ולא רבי יהודה, אלא רבי
63 שמעון. היא משנתנו, וכמו שיבאר להלן. מביאה הגמרא את דעות
64 התנאים: (דתנן) [דתניא] בברייתא לגבי שומת דמי בושת, ובפולן – כל
65 המתבישים, בין עשירים ובין עניים, רואין אותן כאילו הם בני חורין,
66 שהיו עשירים ויחדו מנכסיהם, שעדיין הם עלולים להרגיש את הבושה,
67 ואין שמם את העני לפי עניותו, ולא את העשיר לפי עשירותו, משום
68 שכולם הן בני אברהם יצחק ויעקב, דברי רבי מאיר. דעה שניה: רבי
69 יהודה אומר, אין שמם את כולם בשוה, אלא את הגדול לפי גדלו, ושכב
70 שכב שהוא גדול ועשיר הרי הוא מתבייש יותר, ואת הקטן לפי קטנו.
71 דעה שלישית: רבי שמעון אומר, שתי חלוקות בדבר, עשירים שנתבישו
72 רואין אותן כאילו הם בני חורין שגדלו מנכסיהם, ועניים שנתבישו
73 רואים אותם כפחותין שפכהו, כלומר כעניים הפחותים ביותר, שבושתם
74 קלה יותר מעני גדול.
75 מבררת הגמרא: מני (השתא) – מי הוא התנא של משנתנו, אי רבי מאיר,
76 אם כן קשה, שהרי במתניתינן קנהי 'הכל לפי המבייש והמתבייש', ואילו
77 רבי מאיר אומר דפוליהו – כל ישראל, בהרי דהרי גניחו – נכללם יחד
78 בשומא אחת, כבני חורין שירדו מנכסיהם. ממשכה הגמרא: ואי רבי
79 יהודה, אמנם בנידון זה הוא סובר כמבואר במשנתנו, שהכל לפי המבייש
80 והמתבייש, אך מכל מקום אי אפשר לומר שהוא התנא של משנתנו, שהרי
81 במתניתינן להלן (ע"ב) קנהי שהמבייש את הסומא תיב, ואילו רבי יהודה
82 אומר בברייתא (שם), שסומא אין לו בושת, ולכאורה כוונתו שהמביישו
83 פטור, ושלא כדברי המשנה. אלא מי הוא התנא של משנתנו, האם לאו
84 רבי שמעון היא, המחלק בין בושת העשירים לבושת העניים, וזו כוונת
85 המשנה, 'הכל לפי המבייש והמתבייש'.
86 הגמרא מנסה לומר שרבי יהודה הוא התנא של משנתנו. אומרת הגמרא:
87 אפילו תימא שרבי יהודה הוא התנא של משנתנו, ואף שמבואר במשנה
88 להלן שהמבייש את הסומא חייב, אין זו קושיא, שכן בי אמר ו-מה שאמר
89 רבי יהודה 'סומא אין לו בושת', כוונתו למשקל מנייה – ליטול מן הסומא
90 תשלום בושת אם בייש אחרים, כלומר שאם הסומא בייש הוא פטור, ואכל
91 למיתבא ליה, תבינן ליה – לתת לו תשלום הבושת אם נתבייש, ונתנים
92 לו, וכמבואר במשנה. דוחה הגמרא: והא מדקנהי בסיפא של המשנה
93 (שם) המבייש את הישן תיב, וישן שבייש פטור, ולא קנהי – ולא כתבה
94 המשנה חילוק זה אף בסומא, שרק המביישו חייב, אך סומא שבייש פטור,
95 מקבל – משמע שמשנתנו סוברת, דלא שניא הכי – שהסומא בייש, שחייב,
96 ולא שניא הכי – שביישו את הסומא, שחייבים לשלם לו, ולא כרבי יהודה
97 הפוטר את הסומא שבייש. חוזרת בה הגמרא ואומרת: אלא, מתוורא –
98 ברור הדבר דמתניתינן – שמשנתנו רבי שמעון היא:
99 הגמרא מביאה ברייתא בענין שומת הבושת, ודנה כפי איזו שיטה נשנתה
100 הברייתא: שואלת הגמרא, מאן תנא – מי התנא ששנה להא דתנן רבנן
101 בברייתא. נתפון לבייש את הקטן, ובטעות בייש את הגדול, נותן לאותו
102 גדול שבייש רק את דמי בושתו של הקטן, והא קנהי, שהם מועטים מבושתו של
103 הגדול. נחכוין לבייש את העבד, ובייש את בן חורין, נותן לאותו בן חורין
104 רק את דמי בושתו של העבד, שהם מועטים מבושתו של בן חורין. מני –
105 מי הוא התנא של הברייתא, והרי לכאורה זה לא רבי מאיר, ולא רבי
106 יהודה, ולא רבי שמעון. מבארת הגמרא מדוע סבר המקשן שאי אפשר
107 להעמיד את הברייתא כאחד מהם, כיון דקא סלקא דעתך – עלה על דעת
108 המקשן, ש'קנהי' האמור בברייתא היינו קנהי מנכסיהם, כלומר עני, ו'גדול',
109 היינו גדול מנכסיהם, עשיר. והוקשה לו, אי רבי מאיר שנה את הברייתא,
110 והאמר בברייתא הקדמת דפוליהו בהרי דהרי גניחו – ששומת הבושת
111 שזה אצל כולם, ואין מחלקים בין עשיר לעני. ואי רבי יהודה שנה ברייתא
112 זו, שהרי הוא מחלק בין עני לעשיר, והאמר רבי יהודה במשנה להלן (פז).
113 שאין לעבדים בושת, כלומר שהמבייש את העבד פטור, ואילו בברייתא
114 מבואר שיש לעבד דמי בושת. ואי רבי שמעון שנה ברייתא זו, והאמר –
115 הרי רבי שמעון סובר שאם נתפון לבייש את זה – אדם מסויים, ובייש את
116 זה – אדם אחר, פטור לגמרי, ואילו בברייתא מבואר שהוא חייב.
117 הגמרא מבארת עתה שכן היא דעת רבי שמעון, שהמכוין לבייש את זה
118 ובייש את זה פטור ואחר כך תבאר כדעת מי נשנתה הברייתא. אומרת

בגנן שחששו. וא"ת ואמאי חייב בכולן הא דמי בולו נותן ולפי ר"י דלעיל
ניתא דמקל מקום יש כאן צער בושת ורפיו אף על גב דשבת בכלל
דמי בולו שייך לשנות חייב בכולן משום אחריתי **שבת** גדולה לעבד. כדי
שיצא מבית רבו בידו שלימה ושבת קטנה לרב אע"פ שמפסיד הרב שאם לא

נקטעה ידו או רגלו היה דלי דולא ואילו
בשליחותיה ונעשיו אין יכול כי אם
לשמור קישואין ופחת חשביון ליה השתא
כמו חלה דאמר בפרק קמא דקדושין מה י.
והא דאין חייב להשלים דנסתחפה שדו
ואף על גב דחלה ארבע שנים חייב
להשלים התם אין עושה שום מלאכה
אבל הכא יכול לשמור קישואין או פתח.
רבא אמר יתן הכל לרב גרסין וכן גרס
ר"ח ובספרים היה כתוב הכל
לעבד וקשה שבת קטנה למה לא יהיה
הכל לרב אלא הכל לרב גרסין שבת
קטנה הכל לעצמו ושבת גדולה יקלח
קרקע והרב אוכל פירות שמפסיד הוא
בקטיעת ידו דלא מצוי למידלי דוולא ומייל
בשליחותא אלא לשמור קישואין או פתח.
פיחת אצל רבו. ליג ואצל עצמו לא
פחת פלוגתא דאבין ורבא
דהתם כ"ע מודו דיתן הכל לרב אלא
גרסין פיחת אצל עצמו ואצל רבו
פלוגתא דאבין ורבא ומיהו גם אנניסא זו
קשה לר"י דרבא אמר זה דפליגי בקטוע
יד עבד עברי ואור"י דיש ליישב בדוחק
אצל עצמו לא פחת שתהא בזה פלוגתא
דאבין ורבא בגון הקדו על ידו וצמחה
וסופה לחזור קודם שיצא לחירות דלאבין
נותנין שבת קטנה לרב ושבת גדולה לעבד
ואע"ג דלא מפסיד העבד מידי אלא כל
ההפסד של הרב הוא מ"מ כיון דשם נזק
הוא זה ונזקו של קטיעת ידו אין לרב
אפי' פירות לאבין גם בהיזק זה לא יטול
כלום ולרבא נותן הכל לרב שבתו שבכל
יום ויום:

באילו הן בני חורין שירדו מנכסיהם. כי
יש עשרים שאין מתניתין יותר
מבני חורין שירדו וכן עניים ואין יכולין
לדקדק עליהם כי כ"כ איזה מקום מתבייש
כאילו ירד ואיזה מתבייש יותר או פחות
וכיוצא בזה מצינו במתניתין גבי העביר
טליתו ופרע ראש של אשה בשוק דאין
מדקדקין בדבר אם היו שם בני אדם שרגיל
להתבייש יותר מפניהם בגון בני אדם
חשובים או לא אלא שוים לשומא אחת:
עד שיתפנו לו. וא"ת לרבנן במבוישו
מאי דרשי ביה ושמא מבועי ליה
לשום דרשה:

אבל למישים שיימין בהו. ולא דמי
לנחבון להרוג את הבתומה והרג
את האדם לבותי והרג את ישראל דהתם
איכא קרא דדרשין בפרק ב' דמכות (ה' דף ע'
בבלי דעת פרט למתפנין להרוג את
הבתומה כו' והכא ליכא קרא ולא ילפינן
מהתם דהם מבועי לן קרא הכא לרבי
שמעון לפטור נחבון לביש את זה ובגיש
את זה אף על גב דאיכא קרא בדיני
נפשות:

חייב בכולן. חמשה דברים: חייב דמי. שיהא היזק בלא חבורה: לאו בגון
שהכהו כו'. דבאין סופו לחזור ליקא למימר דכל בלא חבורה סופו לחזור הוא:
שגלחו. דאפחותיה מבספיה בלא חבורה: ח"ג גלחו מתיר הדר היינו בעיין.
כלומר מה לי שיער מה לי יד הוא בסופו לחזור מחזיקת ליה: נשא. סם המשיר

את השער ואינו חוזר ואיכא נזק דהא
אפחותיה מבספיה דמום הוא: קרטופני.
בקעים בקעים חטטין: מצינו ליה.
מכאבים לו מקמת חזק הסם: דבני
לאסויי. לצערא דהנך קרטופני: שבת דהו
מרקד פי בוכי. לשון מרקד בחנינות: דבני
אחויי גוויי. מרצה נענע בראשו
להראות מיני שחוק בדרך הליצנים
דהשתא עד שיתרפא הנך קרטופני לא מצי
מחוי ואע"פ שלא בטלו משאר מלאכה נותן
לו שבת זו הואיל ומלאכתו בכר: שבת
גדולה. דמי ידו: ושבת קטנה. כל ימים
שיפול למשקב רואין אותו כאילו הוא
שומר קישואין: שבכל יום ויום. עד
שיחזור לקדמותו נותן לו בכל יום כמו
ששקרים פועלים בשוק ולא בשומר
קישואין דהא לרבא לא יהיב ליה דמי ידו:
ח"ג תקופע יד עבד עברי של חבירו.
קוטע ממש דאין סופו לחזור: ואצל רבו
לא פיחת. שלא בטלו ממלאכה: פיחת
אצל רבו. אף אצל רבו בגון קושע את ידו:
ובולן. עניים ועשירים: רואין אותן. ואפילו
את העשירים: באילו ירדו כו'. ואין שמין
את העני לפי עניותו להקל ולא את העשיר
לפי עשרו שהרי אין לומר בשתו סוף אלא
בולן שוין בכר: בפחותים שבהן. פחותים
בשעננים להקל דבין דעני הוא בושתו
קלה: סומא אין לו בושת. לקמן
בשמעתין: אלא רבי שמעון היא. דאיתו
נמי לאו כי הדדי משוי לה: אין לעבדים
בושת. במתניתין היא (ה' דף ע'א): נתפנו לבניש
את זה כו' פטור. ממשמעין ליה לר'
שמעון גבי קטלא באלו הן הנשרפין (מסכתין
דף ע"ב). נחבון להרוג את זה והרג את זה
פטור הכא נמי לא שגא דטעמא דהתם
משום וארב לו הכא נמי כתיב במבוישו:
שיימין בהו. בכמה יתרצה עבד זה ויעשו
לו בושת זה ואותו שומא יתן לכן חורין זה:
בדאמר רב פפא. לקמן (פ"ט):
דמיכלמו

ר' יהודה סומא אין לו בושת למשקל מיניה אבל למיתבא ליה יתבין ליה והא מדקתני סיפא
המבייש את הישן חייב וישן שבניש פטור ולא קתני סומא שבניש פטור מבבל דלא שגא הכי
ולא שגא הכי אלא מחוררתא מתניתין רבי שמעון היא: מאן תנא להא דתנו רבנן נתפנו
לבייש את הקטן ובניש את הגדול נותן לגדול דמי בושתו של קטן לבייש את העבד ובניש את
בן חורין נותן לכן חורין דמי בושתו של עבד מני לא רבי מאיר ולא רבי יהודה ולא רבי שמעון
קא סלקא דעתך קטן קטן בנכסים גדול גדול בנכסים אי רבי מאיר האמר פולחו בהדי הדדי
נינהו ואי רבי יהודה האמר אין לעבדים בושת ואי ר"ש האמר נתפנו לבייש את זה ובניש את
זה פטור מאי טעמא כקטלא מה קטלא עד דמתפנו ליה דכתיב וארב לו וקם עליו עד שיתפנו
לו בושת נמי עד דמיבין ליה דכתיב ושלחה ידה והחזיקה במבוישו עד שיתפנו לו לעולם ר'
יהודה וכי קאמר ר' יהודה אין לעבדים בושת למיתבא להו אבל למישים שיימין בהו ואי בעית
אימא אפילו תימא רבי מאיר מי סברת גדול גדול בנכסים קטן קטן בנכסים לא גדול גדול
מפוש וקטן קטן מפוש וקטן בר בושת הוא אין בדאמר רב פפא דמיכלמו ליה ומיכלם הכא נמי

וּמַעֲרִימוּ וְעוֹד דִּקְתָּנִי אֵין דּוֹמָה בִּישׁוֹ עָרוֹם 1
 לְבִישׁוֹ לְבֹשֶׁת וְאֵם רוֹקֵץ בּוֹ אוֹ סוֹטֵרוֹ 2
 כִּי מִתְבִּישׁ כִּשְׁהוּא עָרוֹם כִּמוֹ כִּשְׁהוּא 3
 לְבֹשֶׁת וְלִכֵּךְ פֶּרִיץ עָרוֹם בֵּר בּוֹשֶׁת הוּא אֵם 4
 הוּא עָרוֹם הִיאָךְ הָעֲרִימוּ וְהָא דִּקְתָּנִי נָמִי 5
 בְּכִרְיִיתָא בִּישׁוֹ בֵּית הַמְּרוֹחֵץ חֵיב אֲבִישׁוֹ 6
 עָרוֹם נָמִי קֵאִי שְׁדָּעִירְמוּ בֵּית הַמְּרוֹחֵץ 7
 וְהִשְׁתָּא אִישׁ אֶרֶץ הַמְּרוֹחֵץ בֵּית הַמְּרוֹחֵץ בֵּר 8
 בּוֹשֶׁת הוּא בְּעֶרְמֻמוֹ וְהָא דִּרְךְ בְּנֵי אָדָם
 לְהוֹת עֲרוּמִים בְּמִרְחֵץ

דְּאִתָּא זִיקָא כּו'. אָבֵל אִם הוּא עֲצֻמוֹ
 דְּלִינְהוּ וּבֵא חֲבִירוֹ דְּלִינְהוּ טַפִּי
 פִּטְרֵהּ בֵּין שׁוּה אִין מְקוּדֵה אוּ שְׁמָא אִתְּרָא
 דְּמִילְתָא נָקֹט דְּאִתָּא זִיקָא: **בֵּיִישׁוּ** יֶשֶׁן וּגְמַת
 הָהוּא. תִּמְיָה דְּלֵא מִיִּיתָהּ בְּמִלְתִּיהּ דְּרַב
 שְׁתֵּה דִּבְרִישׁ הִתְחַנֵּן (מַסְלִינִין קַדְמָא 28) פְּרִיז
 בְּפִשְׁטוֹת הָאָמֶר רַב שֶׁשֶׁת בֵּיִישׁוּ יֶשֶׁן וּגְמַת
 חֲבִיב וְיֶשׁ סְפָרִים שְׁתֹּחֵב בְּהֵן וְהָאָמֶר רַב
 שֶׁשֶׁת בֵּיִישׁוּ יֶשֶׁן חֲבִיב וְלֵג' וּגְמַת וְלֵא הִתִּירָא
 כֻּלָּל דְּמָה עֲבֹן יֶשֶׁן לְגַבְרָא קְטִילָא שִׁיחָא
 לִיתְרָג' עֲזֹד מֵאִי קַמְל' רַב שֶׁשֶׁת מְגַתִּין
 הִיא מְקִבֵּשׁ שְׂתָה הִתְּשֵׁן חֲבִיב וּמְגִידוּ אִין
 תִּמְיָה כִּיב שֶׁלֹּא הִבִּיא בִּאֵן מִילְתָּא
 שֶׁשֶׁת לְמִפְשֵׁט בְּעִין דְּכֹהֵ"ג אֲשַׁכְּחֵן אִין
 בֵּין הַמּוֹדֵד (מִלִּישׁ קַדְמָא 28) דְּאִינְעֵיָהּ הֵינִי
 כְּהֵי שִׁלְחִי דִּידֵן הָוֹ אוּ שִׁלְחִי דְּמִיָּא
 הָוֹ וְלֵא מִיִּיתָהּ מִילְתִּיהּ קֹמָא הֹוָּא בִּרְיָה
 דְּהוּשְׁעֵה דְּאָמֶר בְּפִרְקֵה קֹמָא דְּקֹדֶשֶׁן
 הָוֹ (מַסְ 28) דְּהֵי בְּגֵינִי שִׁלְחִי דְּרִחְמָנָא יִנְהוּ
 דְּאִי שִׁלְחִי דִּידֵן מִי אִיקָא מִיִּדֵּי דְּאָנֹן לֵא
 מִצִּי עֲבָדִי וְאִתְּהוּ מַצּוֹ עֲבָדִי אַךְ קִשָּׁה
 דְּבִסְסָקָא דְּהָכָא מִשְׁמַע דְּבִיִּישׁוּ יֶשֶׁן וּגְמַת
 פִּטְרֵה דְּמִסִּיק דְּמִשׁוּם בִּיסוּפָא דִּידִיהּ הוּא
 וְרִית' גְּרִיס הָתֵם וְהָאָמֶר רַב שֶׁשֶׁת בֵּיִישׁוּ
 חֲבִיב וְאִיצֵא לִיתְרָג' קֹמָא

סוּמָא אִין לוֹ בּוֹשֶׁת. דְּסוּמָא שְׂבִישׁ
פֶּטוּר אָבֵל הַמְבִישׁ אֶת הַסּוּמָא
חַיִּיב דְּהָא לֹא מִשְׁתַּמֵּעַ מֵעֵינִךְ שִׁידָא פֶּטוּר
וְכֵן מִשְׁמַע מִחוּץ פִּירֵשׁ הַקְטָנֶרֶס דְּפִי
דְּדִינִיק מִנְהִינִין דְּלֹא קִרְבִּי יְהוּדָה מִדְּלֹא
קִתְּנִי סוּמָא שְׂבִישׁ פֶּטוּר כְּדִקְתָּנִי יֵשֵׁן
שְׂבִישׁ פֶּטוּר מִשְׁמַע דְּלֹא מִצִּי דִינִיק מִדְּקִתְּנִי
הַמְבִישׁ חַיִּיב דְּסוּמָא חַיִּיב דְּמוֹדָה רַבִּי יְהוּדָה
דְּמִבִּישׁ אֶת הַסּוּמָא חַיִּיב:

מה להלן סומא לא. וא"ת א"מ להלן גולנים ועבדים לא אף גבי בוש"ת א"כ סומא נמי לא אתי וי"ל כיון דעניקי עניקי גמר א"ע דעניקי אבירי מיעוט אלא לרבות. תימא לא ליתבוש שום מיעוט וממילא אתרבי וכן ש"ל רש"י. רבי יהודה דרש יהא ג"ש דרשע רשע ורבנן לא פליגי אלא דלא פליגי נפשות מחזירין לזכות נמי אמר חייבי מלקות מנח אתנא רשע רשע ותו זוממין נהרגים עד שיגמר הדין על פייהו והא דאמר בפרק קמא דסנהדרין רבא אמר מלקות תחת מיתה ועודתא לא משום דלית לה לרבא רשע רשע ורבא איתיה גבי מלקות מחזירין לזכות ואין מחזירין לזכות לא שייך לך כף מלקות בפרק קמא דמכות (דף ס"ה) גבי משלשים בממון ואין משלשים במכות דאמר נמי

בְּיָמֵינוּ הַיּוֹמִי הַזֶּה הַמְּבִינֵנוּ אֶת הָעָרוֹם
אֶת הַיִּשָּׁן הַחַיִּיב וְיִשָּׁן שְׂבִיבִישׁ
יִישׁ חַיִּיב עַל הַנֶּזֶק וּפְסוּד
: גַּם! ת"ר בִּיּוֹשׁ עָרוֹם
לְבִיּוֹשׁ לְבוֹשׁ בִּיּוֹשׁ בְּבֵית
שׁוֹ בְּבֵית הַמְּרֻחָץ לְבִיּוֹשׁ
חַיִּיב עָרוֹם כִּרְבוּשׁתָּהּ הוּא
תָּא זִיקָא כְּרִכְיֵנְהוּ לְמֵאנִיָּה
וּבִיּוֹשׁ בְּבֵית הַמְּרֻחָץ חַיִּיב
אֲמַר רַב פֶּפְאֵר שְׂבִיבִישׁ עַל
מִקְוֵה בִיּוֹשׁ יִשָּׁן וּמֵת מֵהוּ
דְּהֵי קַמְּבַעֲיָא לֵיהּ מִשּׁוּם
יֵית לֵיהּ כִּסּוּפָא אוֹ דְּלִמָּא

ה' ת"ש ר"מ אומר חרש' פתני קטן אלא אי אמרת מ' ה' נמי אמרי שוטה אין לך משום כפיסופא קטן בר כ' מ' ליה ומיכלם רב פפא א' דלמא משום ב'שת משפ' ב'שלמא משום ב'שת מש' ב'שת הוא אלא מאי משום ו' מ"מ ניפשוט מינה דמש' ב' פפא אין דמיכלמו ליה ו' מ' פ'עמים יש לו פ'עמים א' כ'יש את הפוקא וכו': מת' ק' היה ר' יהודה פוקר מ' גמר עניד עניד מעדים (בלא ראות פרט לסומא) אמר לך ואשר יבא את ה' מי ור' מאיר כתב רחמנא פ' י' מיעוט ואין מיעוט אחר דאיתא חייבי מיתות ב'ד' י' מיתות בית דין תניא איד'

וְכַבֵּשׁ אֶת־הָאִשָּׁה תוֹכִיחַ דְּפוֹסָלָה לַעֲדֹן
וְקָאֵי סְבָרָה הוּא דְלַעֲנֵן דְּבַר
שְׁוֹת גְּבִי אֵין רַבִּי אַחֵר רַבִּי אֵין
סְמִיכָא אֶפְּלוֹ בְּחִיבִי גְלִיּוֹת וּבְאֵין
נִמְי הֵכִי כו' וְיִסְתַּמָּא דְגִמְרָא דְ
מֵזֵי מֵזֵי טַעְמָא דְרַבִּי יִשְׁמַעֲלֵא דְאֵין
אֵין מִשְׁוֹת דְּלֹא צִרְיָן דְּמִגְוֹף בְּמִתְּחִיל
וְתִתְּמִי מִיְּתָה עֹמֶדֶת דְּשָׁמֹן בְּמִתְּחִיל
וְנִי מִיְּלִי אִמֵּר אַבְבִּי אֲשָׁמֹן רֶשַׁע וְ

1 לו בושֶׁת ומְכַלְמִים אוֹתוֹ כִּי מַעֲטָר: **עָרִים**
2 מִקְפִּיד לִילֵךְ עָרוֹם בְּפָנֵי בְנֵי אָדָם מִי הוּא בֶר
3 ם עֲרוֹמִים וְאֵין לָהֶם בּוֹשֶׁת: **בִּינָיו יֵשֵׁן, בִּישֵׁן**
4 בִּבְשֹׁתוֹ שָׁעָזָה לוֹ זֶה מִהָּ: **כִּי־סוֹפֵא**, חֲפִיזָה
5 פָּנִים: **וְלִלְוָתָא**, שְׁמֹחֵל בּו בְּפָנֵי רֵבִים וְאָף
6 עַל יֵשׁ שָׁנָיו שָׁם יֵחַ לָבוֹ: **וְהִנְתָּא**,
7 גִּיטוּתָא: **דְּלֵא כָרִב**, יְהוּדָה, זֶה אֲדָמָה סוֹמָא
8 אֵין לוֹ בּוֹשֶׁת אִם בִּישֵׁן חֲבִירוֹ פְּטוּר וּמִתְנִיתִין
9 חֲתָנֵי יֵשׁ שְׁבִישֵׁן פְּטוּר וּבִסוֹמָא לֹא תִנָּא חֲבִי
10 הִלְכָּךְ סוֹמָא חֲטִיב: בְּעֵדִים וּזְמוּמִין חֲתִיב (דְּכִידִים
11 יֵשׁ) לֹא תִחוּס עֵינֶךָ עָלָיו בּוֹשֶׁת נִמִּי חֲתִיב (ס
12 ס) וְקִצְעָתָהּ אֵת כָּפֶה לֹא תִחוּס עֵינֶךָ עֲדִים
13 אֶפְסֹר בְּסוֹמִין דְּבִעְיָן רֵאקֵי דְאָף לֹא
14 רֵאָה שְׁקֵעַת דֹּשׁ שֶׁל חֲבִירוֹ הֵיאָךְ עֵינֶיךָ: **בְּלֵא**
15 **רְאוּת**, מִשְׁמַע שְׁהוּא בְּמִקּוֹם אַחֵר
16 וְכֵאן הִיָּה בְּלֵא רְאוּת: **אַתָּא רוּצָה רוּצָה**
17 **מִחֲתִיבֵי מְלִיּוֹת**, בְּמִיתָה חֲתִיב (מַזְכֵּיר לוֹ) לֹא
18 תִקְחוּ כּוֹפֵר לְנַפְשׁ רוּצָה וּבְגָלוֹת חֲתִיב (ס
19 לְגוֹס שְׁמֶה רוּצָה: בְּמִלְּקוֹת חֲתִיב (דְּכִידִים ס)
20 אִם בֶּן הַבּוֹת רוּצָה וְהִשָּׁע בְּמִיתָה חֲתִיב (מַזְכֵּיר לוֹ)
21 אֲשֶׁר אוֹר שְׁמֵה לְמֹת:

יֵשׁ לָהֶן בּוֹשֶׁת שׁוֹמֵה אֵין לוֹ בּוֹשֶׁת
 בְּיִסּוּפָא קָטָן בַּר בּוֹשֶׁת הוּא אֵלָא
 שֶׁשֶׁת גְּדוּלָה מִזֵּו מִכָּל מְקוֹם גִּיפְשׁוּט
 קָפָא הוּא כְּרֹאמֵר רַב קָפָא דְּמִיכְלָמו
 רַבִּי קִמְבָּעִיָא לִיה מִשּׁוּם בְּיִסּוּפָא
 תָּא שְׁמַע חֲרַשׁ וְקָטָן יֵשׁ לוֹ בּוֹשֶׁת
 הֵי חֲרַשׁ דְּקִתְנִי קָטָן אֵלָא אֵי אִמְרַת
 בּוֹשֶׁת דְּבָנִי מִשְׁפָּחָה אִפִּי שׁוֹמֵה נְמִי
 בּוֹשֶׁת מִשְׁפָּחָה דְּאֵי מִשּׁוּם בְּיִסּוּפָא
 כֻּלָּם וְהִתְנִיָא ר' אוֹמֵר חֲרַשׁ יֵשׁ לוֹ
 לוֹ הָא דְּמִיכְלָמו לִיה וּמִכָּל הָא
 יֵין דְּלֵא כֹר' יְהוּדָה דְּתִנְיָא ר' יְהוּדָה
 כִּי גָלִיּוֹת וּמַחֲיִיבֵי מַלְקוּת וּמַחֲיִיבֵי
 מִמֵּין מָה הָתֵם סוּמִין לֹא אִף הָכָא
 יֵר' ר' יְהוּדָה ר' מֵאִיר אוֹמֵר לְרִבּוֹת
 הֵו בֵּיעֵר לְחֻטֹּב עֲצִים וְאִפִּי סוּמָא
 אֵרֹאֹת לְמַעוּמֵי וְכֹתֵב רְחֻמָּא כְּבִלִּי
 עֲשׂוֹת אֵלָא לְרִבּוֹת וּר' יְהוּדָה הֵהוּא
 יֵאֵר רֹצֵחַ רֹצֵחַ מַחֲיִיבֵי גָלִיּוֹת חֲיִיבֵי
 ר' יְהוּדָה אוֹמֵר סוּמָא אֵין לוֹ בּוֹשֶׁת
 וְכֵן

וַתֵּיבֹט בְּבוֹשֶׁת כְּדֹתֶיב וְהַחֲזִיקָהּ בְּמִבְחוּשֵׁי
לֵוִי בְּרֹאשָׁהּ נִתְּנָה גֹשׁ: **וְאֵלֶּיךָ** מֵעֵת אַחֵר
לְמַעַשׁ: **חֲתִיבֶיךָ** מַלְקוּת מִנָּח אֲתִירָה רָשָׁע
דִּינִי מִמּוֹנוֹת (מִסְמָרִין דִּף גַּל: וְסָ דִּיָּא אִתִּירָה) גְּבִי
שׁ לָהּ בִּפְסִי דְמִכּוֹת (דִּף גַּל: גְּבִי אִין הָעֵדִים
מִכּוֹת בִּכָּ"ג אֲמַר אֲבִי אֲתִירָה רָשָׁע רָשָׁע
שׁ מִמְעֵינִן דְּהוּי בִּכָּ"ג דְּמַלְקוּת תַּחַת מִיתָה
קָא מְשֻׁם שְׁמִשְׁטוֹ הָעֵדָה וְהַחֲזִיל הָעֵדָה וְכֵן
דִּרְבָּא אֲמַר עֵינֵין בְּאִשְׁרִי וְזִמָּה וְלִכְּלֵא וְלֹא

בבא קמא דף פו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) צה

1 דְּמִיכְלָמוּ לִיָּה וּמִיכָלָם – שהגיע לגיל שאם יזכירו לו את בושותו, יתביישו;

משנה

2 במשנה לעיל (פג) התבאר שאדם המזיק אדם חייב גם 'בושת' ומשנתנו
3 מבארת פרטי דינים בזה: הַמְכַּיֵּשׁ אֶת הָעָרוֹם, והמכַּיֵּשׁ אֶת הַסּוּמָא
4 ו-עוֹר, הַמְכַּיֵּשׁ אֶת הַיָּשׁוּן, חַיִּיב הַמַּבְיֵישׁ בַּתְּשׁוּמִי בּוֹשֶׁת. דִּין נוסף, וְיָשׁוּן
5 שְׂבִיבִישׁ אָדָם, פְּטוֹר מַדְמֵי הַבוֹשֶׁת. וכן אדם שגָּפַל מִן הַגֵּנִי, ובנפילתו הִזִּיק
6 וּבִיֵּישׁ, חַיִּיב לְשַׁלֵּם עַל הַנּוֹק, וּפְטוֹר עַל הַבוֹשֶׁת, כִּיּוֹן שֶׁאֵין אָדָם חַיִּיב
7 בּוֹשֶׁת עַד שֶׁיֵּהָא מְתַבָּוִין לַמַּעֲשֵׂה הַמַּבְיֵישׁ:

גמרא

8 מביאה הגמרא ברייתא לגבי מבייש את הערום: תָּגוּ רַבֵּנָן, בִּיֵּישׁוּ כִּשְׁהוּא
9 עָרוֹם, חַיִּיב בְּרַמֵּי בּוֹשֶׁת, וּמַכֵּל מְקוֹם אֵינִי דוֹמָה בִּיֵּישׁוּ עָרוֹם שְׁבוּשָׁתו
10 פְּחוּתָהּ, לְבִיֵּישׁוּ לְבוֹשׁ שְׁבוּשָׁתו מְרובה. בִּיֵּישׁוּ בְּבֵית הַמֶּרְחֵץ כִּשְׁהוּא עָרוֹם.
11 חַיִּיב, וּמַכֵּל מְקוֹם אֵינִי דוֹמָה בִּיֵּישׁוּ בְּבֵית הַמֶּרְחֵץ שֶׁדֶּרֶךְ לַעֲמוּד שֶׁם
12 עֲרוּמִים וּבוֹשָׁתו פְּחוּתָהּ, לְבִיֵּישׁוּ פְּשׁוּק, שְׁבוּשָׁתו מְרובה.
13 מִבֵּאֵר הַגְּמָרָא אֶת הַבְּרִייתָא: אָמַר מֶר בְּרִישָׁא, בִּיֵּישׁוּ עָרוֹם, חַיִּיב. מִקְשָׁה
14 הַגְּמָרָא: וְכִי עָרוֹם בֶּר ו-בן בּוֹשֶׁת הוּא, וְהִי אָדָם שֶׁחֹלֵךְ עָרוֹם בְּשׁוּק אֵין
15 לוֹ בּוֹשֶׁה כֻּלָּל, וְהַמַּבְיֵישׁ פְּטוֹר. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אָמַר רַב פֶּפְא, מֵאִי
16 'עָרוֹם', לֹא שֶׁחָלַךְ כֵּן מִדַּעְתּוֹ, אֶלָּא דְּאֵתָא וְזָקָא בְּרַבִּינְהוּ לְמֵאנִיָּה – שֶׁבִּאֵה
17 הָרוּחַ וּכְרַכָּה וְהִרִימָה אֶת בְּגָדֶיהָ, וְאֵתָא הוּא – וְבֵא הַמַּבְיֵישׁ, וְדִלְגִּינְהוּ מִפִּי,
18 וּבִיֵּישִׁיָּה – וְהִגְבִּיהָ אֶת בְּגָדֶיהָ יוֹתֵר, וּבִיֵּישׁוּ בַּכֵּךְ. מִמְּשִׁיכָה הַגְּמָרָא לְבֵאָר,
19 שֶׁנִּינוּ בְּסִיפָא: בִּיֵּישׁוּ בְּבֵית הַמֶּרְחֵץ חַיִּיב. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְכִי הַעוֹמֵד עָרוֹם
20 בְּבֵית הַמֶּרְחֵץ בֶּר בּוֹשֶׁת הוּא, וְהִי דֶּרֶךְ הָאֲנָשִׁים בַּכֵּךְ, וּבִמְהָ בִיֵּישׁוּ.
21 מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אָמַר רַב פֶּפְא, מְדוּבָר שְׂבִיבִישׁוּ עַל גֵּב הַנֶּהָר, וְכוּן שֶׁהִרִים
22 מַעַט אֶת בְּגָדֵיהָ כְּדִי לְרוּחֵץ אֶת רַגְלֶיהָ, וְבֵא הֵלָּה וְהִרִים יוֹתֵר, וְלֹכֵן חַיִּיב.
23 הַגְּמָרָא דִּנָּה בְּדִין הַמַּבְיֵישׁ אֶת הַיָּשׁוּן וּמֵת. מִסְתַּפֶּקֶת הַגְּמָרָא: בְּעֵי רַבִּי אֲבָהָ
24 בֶּר מִמֶּלֶךְ, בִּיֵּישׁוּ יָשׁוּן, וְמֵת הַמַּתְבִּישׁ מִתּוֹךְ שִׁנְתּוֹ, וְלֹא הִרְגִּישׁ בְּבוֹשָׁתו, מָהוּ.
25 מִבְּרַת הַגְּמָרָא: מֵאִי קַמְפְּעִיָּא לִיָּה – מִזֶּה צָרִיד הַסֵּפֶק. אָמַר רַב יוֹדִי, חֲכִי
26 קַמְפְּעִיָּא לִיָּה, הֵאָם חַיִּיב בּוֹשֶׁת מִשּׁוֹם בִּיסּוּפָא ו-בוֹשָׁת הוּא, וְבִאֲפֻן זֶה
27 הָא מֵית לִיָּה – הִרִי מֵת מִתּוֹךְ שִׁנְתּוֹ, וְלִית לִיָּה בִּיסּוּפָא – לֹא הַתְּבִישׁ,
28 וּפְטוֹר. אִי דִלְמָא שְׁחִיב בּוֹשֶׁת מִשּׁוֹם יִלּוּתָא ו-זִלְזוּל הוּא, שְׁזִלּוּל בּוֹ פְּנִי
29 רַבִּים, אָף שֶׁאֵין הַמַּבְיֵישׁ שֶׁם לְבוֹ לֹכֵךְ, וּמִמִּילָא גַם כֵּאֵן חַיִּיב, דִּהָא אוֹזְלִיָּה
30 – שֶׁהִרִי זִלּוּל בּוֹ בִּשְׁנֵתוֹ, וַיִּשְׁלֵם לִיּוֹרְשׁוֹ.

31 מִנְסָה הַגְּמָרָא לַפְּשׁוּט סִפֵּק זֶה: תָּא שְׂמַע, שְׁנִינוּ בְּבִרְייתָא, רַבִּי מֵאִיר אֲמַר,
32 חֲרַשׁ – שֶׁאִינוּ מְדַבֵּר וְאִינוּ שׁוֹמֵעַ. וְקָטָן, יֵשׁ לָהּ דְּמִי בּוֹשֶׁת, אֲבֵל שׁוּמָה אֵין
33 לוֹ בּוֹשֶׁת, וְהַמַּבְיֵישׁ פְּטוֹר. אִי אֲמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא שְׁחִיב בּוֹשֶׁת הוּא מִשּׁוֹם
34 יִלּוּתָא, הֵינִי דְּקִתְנִי שְׂקָמֵן יֵשׁ לוֹ בּוֹשֶׁת, שֶׁהִי שִׁיךְ בּוֹ זִלְזוּל, אֲלֵא אִי
35 אֲמַרְתָּ שְׁחִיב בּוֹשֶׁת הוּא מִשּׁוֹם בִּיסּוּפָא, קֶשֶׁה, וְכִי קָמֵן בֶּר בּוֹשֶׁת הוּא,
36 וְהִי דִּרְכוֹ לְבִישׁ אֶת עֲצָמוֹ בְּמַעֲשֵׂיו, וְאִינוּ מִתְבִּישׁ אָף עַל יְדֵי אֲחֵרִים.
37 מִנְסָה הַגְּמָרָא לְדַחּוֹת אֶת הָרֵאזִי, וּמִקְשָׁה: אֲלֵא לְדַבְּרִיךְ מֵאִי – מִהוּ חַיִּיב
38 בּוֹשֶׁת, מִשּׁוֹם יִלּוּתָא, אִם כֵּן אֲפִילוֹ הַמַּבְיֵישׁ אֶת הַשּׁוּמָה נִמִּי יִתְחַיֵּב עַל
39 שְׁזִלּוּל בּוֹ, וּבְבִרְייתָא מְבֹאָר שֶׁהוּא פְּטוֹר. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אָמַר, הֵטַעַם
40 שֶׁאֵין בּוֹשֶׁת לְשׁוּמָה, מִשּׁוֹם שֶׁאֵין לָהּ בּוֹשֶׁת גְּדוּלָּה מִזֶּה – מַעֲצָם הַדְּבַר
41 שֶׁהוּא שׁוּטָה, וְכֵן אֵין לָהּ אָדָם מְזִלְזוּל מִמֶּנּוּ, וְלֹכֵן פְּטוֹר הַמַּבְיֵישׁ. מִסִּימַת
42 הַגְּמָרָא אֶת הַהוֹכַחָה: מִכָּל מְקוֹם, כִּיּוֹן שֶׁמִּצְאָנוּ שֶׁהַמַּבְיֵישׁ אֶת הַקָּטָן חַיִּיב,
43 נִפְשָׁט מִיָּדָה דְּחִיב בּוֹשֶׁת מִשּׁוֹם יִלּוּתָא הוּא, דִּאי מִשּׁוֹם בִּיסּוּפָא, וְכִי
44 קָמֵן בֶּר בִּיסּוּפָא הוּא.

45 דוּחָה הַגְּמָרָא אֶת הָרֵאזִי: לַעֲלוֹם יִתְכֵּן שְׁחִיב בּוֹשֶׁת הוּא מִשּׁוֹם בּוֹשֶׁה,
46 וְאִילוֹ הֵטַעַם שֶׁהַמַּבְיֵישׁ אֶת הַקָּטָן חַיִּיב, הֵינִי בְּדִאֲמַר רַב פֶּפְא לַהֲלֹךְ,
47 שֶׁמְדוּבָר בְּקָטָן שֶׁהֵינִי לְגִיל דְּמִיכְלָמוּ לִיָּה וּמִיכָלָם – שֶׁאִם מַבְיֵישׁ אֹתוֹ
48 הוּא מִתְבִּישׁ, וְהִכָּא נִמִּי מְדוּבָר בְּקָטָן דְּמִיכְלָמוּ לִיָּה וּמִיכָלָם, וְלֹכֵן
49 הַמַּבְיֵישׁ חַיִּיב. וְעֵדִיךְ יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק בְּדִין הַמַּבְיֵישׁ אֶת הַיָּשׁוּן וּמֵת.
50 הַגְּמָרָא מִבֵּאֵר בְּאֲפֻן אַחֵר אֶת סִפְקוֹ שֶׁל רַבִּי אֲבָה: רַב פֶּפְא אָמַר, בִּאֲמַת
51 פְּשׁוּט שְׁחִיב בּוֹשֶׁת הוּא מִשּׁוֹם בּוֹשֶׁה וְלֹא מִשּׁוֹם זִלְזוּל, וְהִכִּי קַמְפְּעִיָּא לִיָּה,
52 הֵאָם חַיִּיב זֶה רַק מִשּׁוֹם בִּיסּוּפָא דִּיָּדִיָּה הוּא – רַק עַל בּוֹשֶׁת הַמַּתְבִּישׁ
53 עֲצָמוֹ, וְכֵאֵן, הָא מֵית לִיָּה – הִרִי מֵת קוֹדֵם שֶׁהִקִּץ מִשְׁנֵתוֹ, וְלֹא הַתְּבִישׁ,
54 וּפְטוֹר. אִי דִלְמָא שֶׁהַמַּבְיֵישׁ חַיִּיב גַּם מִשּׁוֹם בּוֹשֶׁת הַמְּשַׁפָּחָה שֶׁל הַמַּתְבִּישׁ,

55 שֶׁמַּתְבִּישִׁים עִמּוֹ, וּמִמִּילָא אָף שְׁבִיִּישׁוּ בִּשְׁנֵתוֹ וּמֵת יִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם לַמְּשַׁפָּחָה
56 אֶת בּוֹשָׁתָהּ.
57 מִנְסָה הַגְּמָרָא לַפְּשׁוּט אֶת הַסֵּפֶק: תָּא שְׂמַע, שְׁנִינוּ בְּבִרְייתָא, חֲרַשׁ וְקָטָן יֵשׁ
58 לוֹ בּוֹשֶׁת, אִךְ שׁוּמָה אֵין לוֹ בּוֹשֶׁת. אִי אֲמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא שִׁישׁ חַיִּיב בּוֹשֶׁת
59 גַּם מִשּׁוֹם בּוֹשֶׁת הַמְּשַׁפָּחָה, הֵינִי דְּקִתְנִי שְׂקָמֵן יֵשׁ לוֹ בּוֹשֶׁת, אָף שֶׁהוּא
60 עֲצָמוֹ לֹא מִתְבִּישׁ, כִּיּוֹן שֶׁמְשַׁפְּחָתוֹ מִתְבִּישָׁתָּהּ, אֲלֵא אִי אֲמַרְתָּ שְׁחִיב בּוֹשֶׁת
61 הוּא רַק מִשּׁוֹם בִּיסּוּפָא דִּיָּדִיָּה, קֶשֶׁה, וְכִי קָמֵן בֶּר בּוֹשֶׁת הוּא. מִנְסָה
62 הַגְּמָרָא לְדַחּוֹת אֶת הָרֵאזִי, וּמִקְשָׁה: אֲלֵא לְדַבְּרִיךְ מֵאִי – מִזֶּה טַעַם הַחִיּוּב
63 בְּקָטָן, מִשּׁוֹם בּוֹשֶׁת דְּבִנִּי מְשַׁפָּחָה, אִם כֵּן אֲפִילוֹ הַמַּבְיֵישׁ אֶת הַשּׁוּמָה נִמִּי
64 יִתְחַיֵּב, מִחֲמַת בּוֹשֶׁת מְשַׁפְּחָתוֹ. מְשִׁיכָה הַגְּמָרָא: שׁוּמָה, אֵין לָהּ בּוֹשֶׁת
65 גְּדוּלָּה מִזֶּה, וְכִיּוֹן שֶׁמְשַׁפְּחָתוֹ כְּבֵר מַבְיֵישָׁתָּהּ, אֵין לָהּ תּוֹסֶפֶת בּוֹשֶׁה עֵתָּה.
66 מִסִּימַת הַגְּמָרָא אֶת הַהוֹכַחָה: מִכָּל מְקוֹם, כִּיּוֹן שֶׁמְבֹאָר שֶׁהַמַּבְיֵישׁ קָטָן
67 חַיִּיב, נִפְשָׁט מִיָּדָה דְּחִיב הַמַּבְיֵישׁ הוּא אָף מִשּׁוֹם בּוֹשֶׁת מְשַׁפָּחָה, דִּאי
68 חַיִּיב רַק מִשּׁוֹם בִּיסּוּפָא שֶׁל הַמַּתְבִּישׁ עֲצָמוֹ, קֶשֶׁה, וְכִי קָמֵן בֶּר בִּיסּוּפָא
69 הוּא. וּמִמִּילָא גַם הַמַּבְיֵישׁ אֶת הַיָּשׁוּן וּמֵת יִתְחַיֵּב מִשּׁוֹם בּוֹשֶׁת מְשַׁפְּחָתוֹ.
70 דוּחָה הַגְּמָרָא: אָמַר רַב פֶּפְא, אֵין – כֵּן, מְדוּבָר בְּקָטָן שֶׁהֵינִי לְגִיל דְּמִיכְלָמוּ
71 לִיָּה וּמִיכָלָם, וְלֹכֵן חַיִּיב הַמַּבְיֵישׁ, וְאֵין מִכָּאֵן רֵאזִי שִׁישׁ חַיִּיב בּוֹשֶׁת
72 לַמְּשַׁפָּחָה, וְעֵדִיךְ יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק בְּדִין הַמַּבְיֵישׁ אֶת הַיָּשׁוּן וּמֵת.
73 מוֹכִיחָה הַגְּמָרָא שִׁישׁ קָטָן שֶׁמַּתְבִּישׁ: וְהִתְנַיָּא – וְכֵן שְׁנִינוּ בְּבִרְייתָא, רַבִּי
74 אֲמַר, חֲרַשׁ, לַעֲלוֹם יֵשׁ לוֹ בּוֹשֶׁת. שׁוּמָה, לַעֲלוֹם אֵין לוֹ בּוֹשֶׁת. קָטָן,
75 פְּעֻמִּים יֵשׁ לוֹ וּפְעֻמִּים אֵין לוֹ, מִבֵּאֵר הַגְּמָרָא. הָא – הַאֲפֻנִים שִׁישׁ לוֹ
76 בּוֹשֶׁת, הֵינִי דְּמִיכְלָמוּ לִיָּה וּמִיכָלָם, וְהָא – הַאֲפֻנִים שֶׁאֵין לוֹ בּוֹשֶׁת,
77 דְּמִיכְלָמוּ לִיָּה וְלֹא מִיכָלָם:
78 שְׁנִינוּ בִּמְשִׁנָּה: הַמְכַּיֵּשׁ אֶת הַסּוּמָא וְכִי הַמַּבְיֵישׁ אֶת הַיָּשׁוּן, חַיִּיב, וְיָשׁוּן
79 שְׁבִישׁ פְּטוֹר: הַמְשִׁנָּה חִילְקָה רַק לְגַבִּי יֵשׁ בֵּין אֲפֻן שְׁבִישׁ אַחֲרִים לְבֵין אֲפֻן
80 שְׁבִישִׁהוּ, וּמִכָּן שֶׁלֹּא חִילְקָה לְגַבִּי סוּמָא מִשְׁמַע שְׁכֶשֶׁם שֶׁהַמַּבְיֵישׁ חַיִּיב כֵּךְ
81 אִם הוּא בִיֵּישׁ, חַיִּיב. מְבִאֵה הַגְּמָרָא מִי שְׁחֹלֵךְ עַל דִּין זֶה. אֲמַרְתָּ הַגְּמָרָא:
82 מְתַנִּינִי, הַמְּחַיֵּבֵת סוּמָא שְׁבִישִׁי, דִּלָּא בְּרַבִּי יְהוֹדָה, דְּתִנַּיָּא בְּבִרְייתָא, רַבִּי
83 יְהוֹדָה אֲמַר, סוּמָא שְׁבִישִׁי, אֵין לוֹ חַיִּיב בּוֹשֶׁת וּכְטַעַם שִׁיבֹאָר לַהֲלֹךְ,
84 וְכֶשֶׁם שֶׁפְּטוֹר מִבוֹשֶׁת, כֵּךְ הִיָּה רַבִּי יְהוֹדָה פְּטוֹר אֶת הַסּוּמָא מִחֲתִיבִי –
85 מְדוּבָר גְּלִילֹת, אִם הִרְגִּישׁ בְּשׁוּגָה, וּמִחֲתִיבִי מְקֻלָּתוֹ, וּמִחֲתִיבִי מִיתוֹת בֵּית דִּין.
86 מִבְּרַת הַגְּמָרָא: מֵאִי מַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוֹדָה שֶׁפְּטַר אֶת הַסּוּמָא מִכֵּל הַחַיּוּבִים
87 הָאֲמֻרִים. מִבֵּאֵר הַגְּמָרָא: טַעַמָּא לְגַבִּי פְּטוֹר מַדְמֵי בּוֹשֶׁת, מִשּׁוֹם שְׂמֵר
88 ו-לְמַד (בְּגִזְרָה שׁוֹה) 'עֵינִי' 'עֵינִי' מַעֲדִים זֻמְמִין, שְׁלֵגִי בּוֹשֶׁת נֶאֱמַר
89 (דְּבָרִים כֹּה יב) 'לֹא תַחֲסוּ עֵינֶיךָ, וְלִגְבִי עֵדִים זֻמְמִים נֶאֱמַר (שִׁם יט כא) 'לֹא
90 תַחֲסוּ עֵינֶיךָ, מָה הָתֵם – לְגַבִּי עֵדִים זֻמְמִים, סוּמִין, לֹא חַיִּיבִים, שֶׁהִרִי אֵינִם
91 רֹאִים וְאֵינִם יְכוּלִים לְהַעֲדִי, אָף תִּקָּא לְגַבִּי חַיִּיב בּוֹשֶׁת, סוּמִין לֹא חַיִּיבִים.
92 מִמְּשִׁיכָה הַגְּמָרָא לְבֵאָר: וְטַעַמָּא לְגַבִּי פְּטוֹר סוּמָא מִחֲתִיבִי גְּלִילֹת, דְּתִנַּיָּא
93 בְּבִרְייתָא, נֶאֱמַר לְגַבִּי רֹצֵחַ בְּשׁוּגָה, שֶׁהִרְגִּי 'בְּלֹא רְאוּת' (בְּמַדְבָּר לה כג) וַיֵּשׁ
94 לְדֹרֶשׁ, שֶׁזֶהוּ אָדָם שֶׁבִּדְרֵךְ כֻּלָּל רֹאזִי, וְעֵתָה הִרְגִּי 'בְּלֹא רְאוּת', פְּרָט לְסוּמָא
95 שֶׁאִינוּ רֹאזִי כֻּלָּל, שֶׁפְּטוֹר מִגְּלוּת, דְּבִרַּי רַבִּי יְהוֹדָה, רַבִּי מֵאִיר חֹלֵק וְאֲמַר,
96 לְשׁוֹן 'בְּלֹא רְאוּת' בֹּאזִי לְרַבּוֹת אֶת הַסּוּמָא. מִבֵּאֵר הַגְּמָרָא אֶת טַעַמָּא
97 מִחֲלֻקָתָם: מֵאִי מַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוֹדָה, אָמַר לָהּ, נֶאֱמַר לְגַבִּי רֹצֵחַ בְּשׁוּגָה
98 (דְּבָרִים טו) 'וְאִשָּׁר יָבֵא אֶת יָדָיו וְיַעֲזִיב בִּיעָר לְחֹטֵט עֵצִים, וּמִשְׁמַע שֶׁכֵּל מִי
99 שִׁיכּוֹל לְבֹא לִיעֵר חַיִּיב, וְאִפִּילוֹ סוּמָא, לֹכֵן כְּתִבַּת דְּחִמָּנָא 'בְּלֹא רְאוּת',
100 לְמַעֲוִיָּה סוּמָא מִגְּלוּת. וְאִילוֹ רַבִּי מֵאִיר סוֹבֵר, כִּיּוֹן דְּכְתִבַּת דְּחִמָּנָא 'בְּלֹא
101 רְאוּת', לְמַעֲוִיָּה סוּמָא, וְעוֹד כְּתִבַּת דְּחִמָּנָא (שִׁם טו ד) 'בְּבִלִי דַּעַת' וְגו',
102 וְהֵינִי אָדָם שִׁיכּוֹל לַדַּעַת, וּבְמִקְרָה הִיָּה מַעֲשֵׂהוּ 'בְּבִלִי דַּעַת', וְלְמַעֲוִיָּה סוּמָא
103 שֶׁכֵּל מַעֲשִׂיו נִעֲשִׂים לֹלֵא יְדִיעָה בְּרוּרָה, הֵיָּה שְׁתֵּי דְרִשּׁוֹת אֵילוֹ מִיעוּט אַחֵר
104 מִיעוּט, וּמִידָה הִיא בְּתוֹרָה שֶׁאֵין מִיעוּט בֹּא אַחֵר מִיעוּט אֲלֵא כְּדִי לְרַבּוֹת
105 אֶת הַדְּבַר הַמִּתְמַטֵּעַ, וַיֵּשׁ לְרַבּוֹת סוּמָא, שְׁחִיב גְּלוּת. וְאִילוֹ רַבִּי יְהוֹדָה סוֹבֵר
106 שֶׁהוּא – לַהֲפֹק שֶׁל 'בְּבִלִי דַּעַת', אִינוּ מִמַּעַט סוּמָא, אֲלֵא פְּרָט לְאָדָם
107 הַמְּתַבָּוִין לְהַרְוֵה הוּא דִּאֲמָר ו-בֵּא, שְׁחִיב מִיתָה וְלֹא גְלוּת.
108 מִמְּשִׁיכָה הַגְּמָרָא לְבֵאָר אֶת שִׁיטַת רַבִּי יְהוֹדָה: טַעַמָּא שְׁסוּמָא פְּטוֹר מִחֲתִיבִי
109 מִיתוֹת בֵּית דִּין, מִשּׁוֹם דִּאֲמָרָא – נִלְמַד חַיִּיב מִיתַת בֵּית דִּין בְּגִזְרָה שׁוֹה שֶׁל
110 הַמִּילָה 'רֹצֵחַ' 'רֹצֵחַ' מִחֲתִיבִי גְּלִילֹת, שֶׁנֶּאֱמַר לְגַבִּי מִיתַת בֵּית דִּין (בְּמַדְבָּר
111 לה לא) 'לֹא תַקְחוּ כֶּפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ', וְנֶאֱמַר לְגַבִּי גְלוּת (דְּבָרִים יט ג) 'לָנוֹס
112 שְׂמָה כֹל רֹצֵחַ', וְכֶשֶׁם שְׁסוּמָא פְּטוֹר מִגְּלוּת, כִּפִּי שֶׁדֶּרֶשׁ רַבִּי יְהוֹדָה לַעֲלוֹל, כֵּךְ
113 הוּא פְּטוֹר מִמִּיתַת בֵּית דִּין.

1 וכן היה רבי יהודה פוטר מכל הדינים שבתורה, דהיינו דיני הממוק, שאינו יכול לדרן אחרים בבית דין, וכן אין דנים אותו, בין כשתובעים אותו ובין כשהוא תובע אחרים.

מבאר הגמרא: מאי טעמא דרבי יהודה שפטר את הסומא מדיני הממונות שבתורה, דאמר קרא לגבי רוצח בשגגה (במדבר לה כד) 'ושפטו העדה בין המכה ובין נאל תדם על המשפטים האלה, ויש לדרוש שרק כל שישנו בדין מכה וקדן נזאל תדם, ישנו אף בכל המשפטים, אבל כל שאינו שייך בדיני מכה וקנאל תדם, כגון הסומא, וכמו שדרשנו לעיל (פז) שפטור מגלות וממיתת בית דין, אינו שייך במשפטים.

מביאה הגמרא ברייתא נוספת בדעת רבי יהודה: תנאי אידך, רבי יהודה אומר, סומא שבייש אין לו חוב לשלם בנשת. וכן היה רבי יהודה פוטר מכל המצוות האמורות בתורה. מבאר הגמרא: אמר רב שישא בריה דרב אידי, מאי טעמא דרבי יהודה שפטר את הסומא מכל המצוות שבתורה, דאמר קרא בענין לימוד המצוות לעם ישראל (דברים ו א), (ואלה המצוות) 'והאת המצוות' החקים והמשפטים, והוקשו המצוות והחקים למשפטי הממוק, ויש לדרוש, כל שישנו במשפטים – בדיני הממונות, ישנו גם במצוות וחקים, וכל שאינו במשפטים, כגון הסומא, שהתבאר בברייתא הקודמת שאינו בכלל משפטי הממונות, אינו חייב אף במצוות וחקים האמורים בתורה.

הגמרא מביאה בענין זה את דברי רב יוסף, שהיה סומא: אמר רב יוסף, מריה היה אמיא – בתחילה הייתי אומר, דאמר דאמר – שכשיאמר לי אחד מן החכמים, שהלכה כרבי יהודה, דאמר שסומא פטור מן המצוות, קא עבדינא וזמא טבא לרבנן – אעשה סעודה של יום טוב לתלמידים, מאי טעמא, משום דלא מפקדינא – שאינו מצווה לקיים את המצוות ומכל מקום קא עבדינא – אני עושה מצוות, ומעלתי גדולה ממי שמקיים את המצוות רק מחמת שהוא חייב בהם. והשתא – אבל עתה, דשמיטת ליה – ששמעתי את מאמר דרבי חנינא, דאמר רבי חנינא, גדול במעלתו המצווה ועושה, כיון שהוא דואג וחושש תמיד שגמא יבטל את המצוות, ממי שאינו מצווה בהם ועושה אותם, כיון שאין לו עול וקושי בכך, שהרי אם לא ירצה לא יקיימם, מאן דאמר לי דאין הלכה כרבי יהודה, אלא סומא חייב במצוות, עבדינא וזמא טבא לרבנן. מאי טעמא, משום דכי מפקדינא – שכשאני מצווה במצוות, אית לי אנרא מפי – יש לי שבר מרובה יותר על עשיית המצוות.

משנה

משנתנו תבאר את פטור הבהמה מ'חמשה דברים', מלבד נזק, ומ'דמי ולדות', וכן תביא אופנים שבהם פטור אדם המזיק מכל החיובים או מחלקם. וזה – הדין שיובא עתה הוא החומר ו-הדין החמור' שיש באדם המזיק יותר מבשור המזיק, שהאדם משלם נזק, צער, רפוי, שבת וכו', וכן אם הזיק לאשה מעוברת והפילה ולדותיה, משלם לבעל את דמי הנולדות, כלומר את מה שהפחית משווי האשה מחמת שאינה מעוברת עתה. ואילו שור שהזיק, בעליו אינו משלם אלא נזק, ופטור מארבעת הדברים האחרים, וכן פטור מדמי ולדות.

מביאה המשנה פרטי דינים בחיוב זה של חמשה דברים: אדם המכה את אביו ואת ו-או את אמו, ובהכאה זו לא עשה כהן תפורה – פצע המוציא דם, שאינו חייב מיתה על הכאה זו כמבואר בסנהדרין (פה); וכן החובל בקבירו ביום הכפפים, אף שהוציא ממנו דם וזהו מעשה המחייב מלקות,

חייב כבולן – בתשלום כל חמשת הדברים, והטעם בחובל ביום הכיפורים, אף שבכל מקום שאדם עושה מעשה המחייב ממון ומלקות הדין הוא שלוקה ואינו משלם, לגבי חבלה דרשו חכמים מפסוק שדינו לשלם ולא ללקות.

אדם החובל בעבד עברי, חייב כבולן – בכל חמשת הדברים, חוץ מן ה'שבת' – ביטול מלאכתו, כיון שעבד זה הוא שלו – של החובל, כיון שמלאכתו שייכת לאדון שחבל בו, אך החובל בעבד עברי של אחרים משלם 'שבת' לאדונו כמבואר לעיל (פז). החובל בעבד כנעני של אחרים, חייב כבולן, כיון שמל וטבל ודינו כישא, ומשלם החובל לרבו של העבד. רבי יהודה חולק ואומר, החובל בעבד כנעני חייב בארבעה דברים בלבד, ולא בבושת, לפי שאין לעבדים דמי בנשת.

חש – שאינו שומע ואינו מדבר, שוטה קטן, פגיעתן – הפגשה בהם בענין נזקים תמיד רעה למי שפגשם, בין אם הזיקו ובין אם החזקו, כיון שאדם החובל בהן חייב לשלם להם, ואילו הם שחבלו באחרים פטורין מכל התשלומים, משום שאינם בני עונשים (תמורה ב:). העבד הכנעני והאשה הנשואה, פגיעתן רעה, שכן החובל בהם חייב בכל, והם שחבלו באחרים פטורין מהכל, שהרי אין להם ממון לשלם, כי מה שקנה עבד קנה רבו, ומה שקנתה אשה קנה בעלה (קידושין ג:). אכל אין זה פטור גמור, אלא מחמת שאין להם ממון, ולכן משלמין לאחר זמן, כגון אם נתגרשה האשה או נשתחרר העבד ויש להם נכסים, חייבין לשלם. המכה את אביו ואמו, ועשה כהן תפורה – מכה המוציאה דם, וכן החובל בקבירו בשבת והוציא ממנו דם, פטור מבולן – מכל התשלומים, מפני שהוא נדון כנפשו – חייב מיתה, ואין אדם נענש בשני עונשים על מעשה אחד, אלא בעונש החמור בלבד, ולכן הוא פטור מתשלומים. והחובל בעבד כנעני שלו, פטור מבולן, שהרי בקניית העבד זכה בכל זכויות הממון שיש בו, וכיון שאף אם אחרים יחבלו בו ישלמו לאדון, כל שכן שגם הוא עצמו הזיק, שפטור:

גמרא

הגמרא דנה בדין החובל בבת קטנה, למי הוא משלם את דמי חבלתה. מסתפקת הגמרא: בעא מיניה רבי אלעזר מרב, החובל בבת קטנה של אחרים, את תשלום התפלה, למי הוא נותן, וצדדי הספק הם כך, מי אמרינן, כיון דאקני ליה רחמנא – שהקנתה התורה את 'שבת הנעורים' שלה לאב, ובכלל זה שיוכל לקדשה למי שירצה, לכן תשלום התפלה נמי דאבוייה קני – גם כן ינתן לאביה, מאי טעמא, דהא אפחתה מכספה – שהרי החובל בה הפחית את שווייה, וגרם בכך הפסד לאב שיקבל פחות כסף תמורת קידושה. או דילמא שרק את שבת הנעורים עצמו הוא דאקני ליה רחמנא, שאם יקדשנה יזכה בכסף הקידושין, משום דא' בעי לממסר לה למוכח שחין, מצי מסר – שאם ירצה לקדשה אף למוכח שחין הרשות בידו, כאמור בפסוק (דברים כב טז) 'את בתי נתתי לאיש הזוה', שבידו לקדשה למי שירצה, ונלמד מזה שהקנתה לו התורה את כסף הקידושין. אכל לענין תשלום התפלה, כיון דא' בעי מתחבל בה – שאם רצונו לחבול בה, לא מצי חביל – אינו רשאי לחבול, שהרי החובל באדם מישראל עובר על לא יסיף פן יסיף להבתו' (דברים כה ג) כמבואר בכתובות (לג), אם כן גם כשאחרים חבלו בה, לא קנייה ליה רחמנא – לא הקנתה לו התורה את תשלומי חבלתה, והחובל בה חייב לשלם לה, ולא לאביה.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שלישי עמ' ב

למות', וכשם שסומא פטור ממיתת בית דין, כך הוא פטור ממלקות. מביאה הגמרא ברייתא נוספת בדעת רבי יהודה: תנאי אידך, רבי יהודה אומר, סומא שבייש אין לו חוב של תשלום בנשת,

ממשיכה הגמרא לבאר: טעמו של רבי יהודה הפטור סומא מתחייב מלקיות, משום דאחתי בגזירה שוה של המילה 'רשע' 'רשע' מתחייב מיתות בית דין, שנאמר בחיוב מלקות (שם כה ב) 'והיה אם בן הבית הרשע, ובחיובי מיתת בית דין נאמר (במדבר לה לא) 'אשר הוא רשע

בבא קמא. פרק שמיני – החובל דף פז עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס

צז

תוספות

רש"י

כל שאינו במכה כו'. וסומא הא אפיקתיה מדין מיתת בין דין: כל שישנו
במשפט כו'. דהא אפיקתיה מקבל ופסו: רב יוסף. סגי נהור הנה: מתני'
ושור אינו משלם אלא נזק. כדאמר בפ"ב (דף כו.) איש בעמיתו ולא שור בעמיתו:
ופטור מדין ולדות. כדאמר בשור שנגח את הפרה (פלי דף מו.) אנשים ולא
שוורים: מכה אביו ואמו אין חייב עד
שיעשה בהן חבורה באלו הן הנזקין ומהנין:
דף פסא: עבד ואשה שהכלו באחרים
פטורים. שאין להם מה לשלם: נתגרשה
האשה ונשתחרר העבד. וקנו נכסים:
חייבין לשלם. שהרי מתחלה הן חייבין
אלא שאין להם מה לשלם שנכסי מלוג של
אשה משועבדים לבעל לפירות ולירושה:
גמ' בבת קטנה של אחרים חבלה למי.
גדולה ודאי דידה הוה: ושבה נעורים
לאב. דכתיבו בנעוריה בית אביה כל שבה
נעורים לאביה אפי' בסף קדושין שלו: דאי
בעי מסר לה אביה למובה שחין. דכתיב
(דברים כז) את בתי נתתי לאיש הנה אלמא
בגדו לתתה למי שירצה הלקח בסף קדושין
נמי לאביה: לא מצי חביל בה.
דאין
להא דר' חנינא דאמר ר' חנינא גדול המצוה ועושה ממי שאינו מצוה ועושה מאן דאמר
לי אין הלכה כרבי יהודה עבדינא יומא טבא לרבנן מ"ט דכי מפקדינא אית לי אנרא מפי:
מתני' זה חומר באדם מבשור שהאדם משלם נזק צער ריפוי שבת ובושת ומשלם דמי
ולדות ושור אינו משלם אלא נזק ופטור מדמי ולדות המכה את אביו ואת אמו ולא עשה
בהן חבורה וחובל בחבירו ביום הכפורים חייב בכולו החובל בעבד עברי חייב בכולו חוץ
מן השבת בזמן שהוא שלו החובל בעבד כנעני של אחרים חייב בכולו רבי יהודה אומר
אין לעבדים בושת חש"י פגיעתן רעה החובל בהן חייב והם שהכלו באחרים פטורין העבד
והאשה פגיעתן רעה החובל בהם חייב והם שהכלו באחרים פטורין אבל משלמין לאחר
זמן נתגרשה האשה נשתחרר העבד חייבין לשלם המכה אביו ואמו ועשה בהן חבורה
והחובל בחבירו בשבת פטור מכולן מפני שהוא נדון כנפשו והחובל בעבד כנעני שלו פטור
מכולן: גמ' בעא מיניה רבי אלעזר מרב החובל בבת קטנה של אחרים חבלה למי מי
אמרנן בין דאקני ליה רחמנא שבה נעורים לאב חבלה נמי דאביה הוי מאי טעמא דהא
אפחתה במספה או דילמא שבה נעורים הוא דאקני ליה רחמנא דאי בעי לממסר לה למובה
שחין מצי מסר אבל חבלה בין דאי בעי מתחבל בה לא מצי חביל לא קנייה ליה רחמנא
אמר
ובירושלמי דמוקי שלא ראה מאורות מימי ביושב בבית אפל ואו שנולד במערה ואינו סומא א"ש אבל בגמרא דידן משמע דמיירי בסומא ממש ומפרש טעמא
דרבי יהודה דאמר אין פורס משום דאין נהנה מן המאורות ורבנן (סבירן) אית ליה הנאה כר' יוסי שראה סומא ואבוקה בידו אמר ליה בני אבוקה זו למה אמר
ליה כל זמן שאבוקה זו בידו בני אדם רואין אותי ומצילין אותי מן הפחתים והאי טעמא לא שייך אלא בסומא ממש ונראה דאף ע"ג דפטר ר' יהודה סומא
מכל המצות מ"מ מדרבנן חייב דאע"ג דאשה מיפטר ממצות עשה שהזמן גרמא ולא מחייבין אפילו מדרבנן משום שיש מצות הרבה דמחייבת בהו אבל סומא
אי פטרת ליה מכל המצות אפי' מדרבנן א"כ ה"ל כמו נכרי שאין נוהג בתורת ישראל כלל ולכך אותו שלא ראה מאורות מימיו אפילו מדרבנן לא יפרס על
שמע ביון דלית ליה הנאה אבל אם ראה ונסתמא חייב מדרבנן ומוציא אחרים ידי חובתן דאחרים נמי לא מחייבי אלא מדרבנן דק"ש דרבנן היא כדאמר במי
שמותו (מכסות דף כה.) ולא דמי דיוב דסומא לחיובא דקטן שהגיע לחינוך שאין אלא לחבו דאע"ג דחייב מדרבנן אין פורס על שמע להוציא אחרים ידי חובתן:
בעבד כנעני שלו פטור מכולם. ואת' והא ברפואתו חייב כדאמר בפ"ק דגישין (דף יב: וס) גבי קישט יד עבדו של חבירו נותן שבתו ורפואתו לרבו ופריו רפואתו
דידיה היא דבעי אתסויה ביה ומשני לא צריכא דאמרוהו לה' יומי ועבדו סמא חריפא ואיתסי בתלתא יומי וי"ל דה"פ פטור מכולם היינו מן היתרון
דאמרוהו בה' ואיתסי בג' ואם תאמר ותפשטו ממתני' דיכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואני נזק מדפטור משבת וי"ל דהכא מיירי בן את העבד ומיהו קשה
מאי קמ"ל רבי יוחנן שנותן רפואתו לרבו דהיינו היתרון דאיתסי בג' מתני' היא דפטור מכולם ע"כ נראה שיש לחלק בין אחרים חבולין בין להרע עצמו חובל
בו שפיר זכה בכל:
בין דאקני ליה רחמנא שבה נעורים לאב. פי' בקונטרס דכתיב בנעוריה בית אביה כל שבה נעורים לאביה ובשנים אוזוין (כ"ט דף יב: וס) גבי מציאתו בנו ובתו
הקטנים נמי פי' דבתו מציאתה לאביה משום דשבה נעורים לאביה וקשה לפירושו דברשי פרק קמא דקדושין (דף ג: וס) ובאלו נערות (מכסות דף מ: וס) אמר
דההוא בהפטר נדרים הוא דכתיב ולא ילפינן מהם שאר דברים ונראה דבכל דוכתי דנקיט שבה נעורים לסימנא בעלמא נקטיה ולא משום דמפיק מבנעוריה
ובשמעתין נמי פירש בקונטרס בסוף דבריו דכסף קדושין שלו דאי בעי מסר לה למנוול ומופה שחין ומציאתה נמי לאב משום אביה בדמפרש גמרא בפרק נערה
שנתפתה (כ"ט דף מ: וס) דחיישין שקמא מתוך שראה שלא תתן לו מציאה מסקנה למנוול ומופה שחין ומכעיא ליה חבלה לרבי אלעזר דאע"ג דאין שייך בה
איבה דלא קפיד במידי דאית להו צערא בגופיהו כדאמר לקמן מ"מ ראוי הוא להיות של אב משום דאפחתה במספה:

בבא קמא. פרק שמיני – החובל דף פז עמוד ב – מתוך מהדורת טובי'ס

א"ל לא זיקתה תורה לאב אלא שבח נעורים בלבד. לסימנא בעלמא נקט האי
לישנא כדפי' ואפי' פצעה בפניה דאפחתה מכספה קסבר רב דלית ליה לאב
מידי וכן ר"ל לקמן ור"י פליג וס"ל דאם פצעה בפניה חבלתה של א"ת ודיכי
פליגי רב ור"ל א"ר יוחנן והא ברש נערה [שנתפתחה] (בבא קמא ד' טז) משמע

בבביתא דחבלה דפצעה בפניה הו"א לאב
ויל דהתם מיירי בפחיתת כסף שעד ימי
בגרות שתצא מרשות אב שהיתה נפחתה
דבר מועט אם היה רוצה למכרה אותו דבר
מועט כ"ע מודו דלאב הו"א דהיינו שבח
נעורים ונעורים והכא נחלוך בכל הפחיתת
שהיא נפחתת כל ימיה בפציעה זו אף לאחר
שכלו ימי הנעורים וס"ל לרב ולר"ל דרדיה
הו"ו ויחנן סבר דהואיל ואירע פחיתתה זו
בנערותה תתא כולה לאב א"ת הכא במה
שהיא נפחתת לקדושין וס"ל לרב ולר"ל
דלא זכי ליה אלא קדושין ממש והתם
בהפסד מעשה ידיו דלא תמצא לה קוניה:
באן בסמוכין על שלחנא כו' אורי' למיד
בפרק קמא דב"מ ו' יז: (סס) גבי
מציאת בנו ובתו הקטנים שהיו לאב לא
גדול גדול ממש ולא קטן קטן ממש אלא
גדול וסמוך על שלחן אביו זה קטן וקטן
שאין סמוך על שלחן אביו זה גדול אין
חילוק בין חבלה שהיא חובל בו למציאת
אביו בחבלה שאחרים חולצין בזה דידהו
ואפילו בסמוכים דמפרש לקמן דכיון
דאית להו צערא דגופיהו ולא חסר לא
קפיד אב לאשמואל דאמר התם קטן קטן
ממש הו"ו מציאת קטן לאביו אפי' אין סמוך
על שולחנא כדמפרש טעמא התם שבשערה
שמרצאה מריצה אצל אביו וגדול אפי'
סמוך על שלחנא מציאתו לעצמו דכיון דלא
חסר לא קפיד וגם אין מריצה אצלו אבל
הכא שהאב חובל אם הוא סמוך אפי' גדול
הו"ו לאב דכיון דחסר קפיד ואם אין סמוך
אפי' קטן הו"ו לעצמו דכיון דאית ליה צערא
דגופא אין מריצה לאביו ובחבלה בזה
אחרים אפי' בסמוכים וקטנים הו"ו דידהו כיון
דלא חסר וגם אין מריצה:
דבתיב כי טוב לו עמך. הר"א בהר"י
היה גורס כשכיר בתושב ידויה
עמך (ויקרא סז) דמתאי קרא דריש ליה

בספרי וכן נראה דהוא קרא בצווי בתיב אבל כי טוב לו עמך אינו אלא סיפור דברים בעלמא בדכתיב והיה כי יאמר העבד לא אצא ממך כי אהבך ואת
ביתך כי טוב לו עמך ור"י אומר דאפילו גרסי כי טוב לו עמך ניקח דמקאמר כי טוב לו עמך ש"מ שכן צריך לעשות:

והא מציאה דמעלמא קאתי וקפיד. האי פירקא לא הו"ו אלא למ"ד לא גדול גדול ממש אבל לשמואל איכא טעמי טובא גבי מציאה דמריצה אצל אביו דגבי
חבלה לא שייך האי טעמא אינן אפי' לשמואל בעי אמאי לא אמר בחבלה שמריצה אצל אביו ומשני ביון דאית ליה צערא דגופא לא קפיד אב וקטן
נמי לא ירצנה אצלו: **וקתני** ולא עוד אלא אחרים שחבלו בה חייבין ליתן לאביה. וא"ת מאי קושיא הא אוקמא קמיתא בשבת ובתרייתא דקתני בבנותיו של
אחרים קטנים יעשה להם סגולה דילמא מיירי בשאר דברים בגון נזק וצער וי"ל דמסתמא הו"ו דומיא דזכרים יעשה להם סגולה דידהו מיירי אפי' בשבת שאין
מעשה ידיהם לאב ועוד נוכל לפרש דהא דקתני בבניו ובבנותיו פטור היינו דוקא בשבת וסבירא הוא דלית לן למפטריה משום דסמוכים על שולחנא אלא משבת
ולא משאר דברים דבכל מקום מעשה ידיו לאב תחת מזונות דגבי אשה ועבד עברי וכעניי ובתו שמזכיר בכל מקום עשה עמי ואיני וק"ו ופ"ז א"ש דלא מצי
לאוקמא בתרייתא בשאר דברים חוץ משבת דבשאר דברים אפי' בניו ובנותיו שלו חייב וכן משמע דמשמע סמוכים על שולחנא אין לפטרו אלא משבת דפרקי
לעיל אי בסמוכים גדולים יתן להם מיד וכו' לאביהו בעי למיתב משמע דמשום דאוקמא פריך דלאבדוהו בעי למיתב ומנן לו זה אי משום דמפרש ליה
למציאה הא לשמואל אין מציאת גדול לאב אבל אי מיירי בשבת ניקח דסבירא הוא כיון שהוא ון אותן דשבת שללם יהיה לאב בדפרישית וסבור המקשה
דאפי' לא יהיו מעשה גדולים לאב אע"פ שהוא ון אותן מ"מ היכא דאית מעלמא בשבת סבירא הוא שיהיה לאב והא דפרקי והא מציאה דמשמע דאי הו"א
דשבת לאב הו"ו ניקח ולא הו"ו קשה ליה מציאה אנוק וצער וריפו ובשת דלא הו"ו לאב משום דמציאה דמאי שפי למעשה ידיו כדאמר ברש מציאת האשה
(בבא קמא ד' טז) מציאתה בהעדפה שעי' הדיק דמי אף מצי' למימר דהא דקאמר אי בסמוכים היינו אליבא דמ"ד לאו גדול גדול ממש ומדמי למציאה: **הכא**
דלא איניש דקפיד כו'. וא"ת ויכין דמן הדין שבת לאב דקאמר דבאניש קפדנא חייבין ליתן שבת לאב אפילו בשאינם סמוכים לחבלה להעדפה ומן התורה
היא של אב כדדרשין ברש קדושין ו' טז) ובסוף אלו נערות [שנתפתחה] (בבא קמא ד' טז) וכן ימכור איש את בתו לאמה או אשה מעשה ידיו לרבה
אף בת מעשה ידיו לאביה א"כ מה ראו חכמים דבגבא דלא קפדן אמר בבת קטנה של אחרים יעשה לה סגולה אפילו בשבת ושמא אמדו חכמים דעתו של
אב ויודעים שמוחל להם משום צערה דגופיהו במידי דלא חסר ביה ואתו להו מעלמא:

דאין אדם רשאי לחבול בבתו דהא ישראלית היא ועבד על לא יוסיף פן
יוסיף (דברים סז) מן השבת בזמן שהעבד שלו. ולא בעבד דאחר דנותן שבתו
לרבו קתני מיתה דעבד עברי שלו פטור הואיל ומעשה ידיו שלו וז"ל כיון דבתו
מעשה ידיו שלו לשקול שבת דידה וקשה לרב דאמר לא זיקתה תורה לאב אלא
שבח נעורים בלבד ודואי אפי' חבלות
זיקתה לו: מודה רב בשבת. דהיינו ליה
לאב: כענין. לא זכי ליה רחמנא מידי אבל
בבתו קטנה זכי ליה: אפי' למ"ד יכול הרב
כו'. פלוגתא במסכת גיטין בפרק שני סנה. ו
סבב ואכול חזור על הפתחים ל"א סחר סבב
לפתחי העיר: להעדפה. המותר על
מזונותיה: דקאמר בריה דרב עולא. בפ'
נערה שנתפתחה דף סז: **לאביה בעי**
למיתבא ליה. דמאי שנא בי חבל בהו
איהו דמפטור משבת משום דסמוכין על
שולחנא כי חבלי בהו אחריו נמי ליתבו
ליה: כמ"ד דחסר ביה. ממונא בגון היכא
דחבל בהו איהו דנימא ליה אנון זיל שלים:
והרי מציאת. דהתם בשנים אוחזין וכו' דף יב:
מציאת בנו ובתו הקטנים הרי אלו שלו
ואוקמנא התם גדול וסמוך על שולחנא זהו
קטן:

דאפחתה
יה מילי בעבד כעניי דאמר ליה
עבד עבדתא כולי' יומא ולאורתא זיל סחר ואכול אבל עבד עברי דכתיב כי טוב לו עמך
עמך במאכל עמך במשתה לא כל שכן בתו כדאמר רבא בריה דרב עולא לא נצרכה אלא
להעדפה ה"נ לא נצרכה אלא להעדפה במאי אוקמנא לבתרייתא בסמוכין על שלחנא גדולים
יתן להם מיד קטנים יעשה להם סגולה אמאי לאביהם בעי למיתב אמרי כי קא קפיד במידי
דקא חסר במידי דאתא מעלמא לא קפיד והא מציאה דמעלמא קאתי להו וקא קפיד אמרי
והוא דקאתי להו מעלמא ולית להו צערא דגופיהו בגוה קפיד אבל חבלה דאית להו צערא
דגופיהו ומעלמא קאתי להו לא קפיד והא התם דאית לה צערא דגופא ומעלמא קאתי לה
וקא קפיד דקתני ולא עוד אלא (אפילו) אחרים שחבלו בה חייבין ליתן לאביה אמרי התם
דנכרא קפדנא הוא דהא אין סמוכין על שלחנא אפילו במידי דאית להו מעלמא קפיד הכא
דלא נכרא קפדנא הוא דהא סמוכין על שלחנא כי קא קפיד במידי דקא חסר ליה במידי
דאית להו מעלמא לא קפיד מאי סגולה רב חסדא אמר ספר תורה רבה בר רב הונא אמר
דילקא דאביל מניה תמרי וכן אמר ריש לקיש לא זפתה תורה לאב אלא שבח נעורים בלבד
ורבי יוחנן אמר אפילו פציעה פציעה ס"ד אפילו רבי אלעזר לא קמייבנא ליה אלא חבלה

דאפחתה
ביתך כי טוב לו עמך ור"י אומר דאפילו גרסי כי טוב לו עמך ניקח דמקאמר כי טוב לו עמך ש"מ שכן צריך לעשות:

והא מציאה דמעלמא קאתי וקפיד. האי פירקא לא הו"ו אלא למ"ד לא גדול גדול ממש אבל לשמואל איכא טעמי טובא גבי מציאה דמריצה אצל אביו דגבי
חבלה לא שייך האי טעמא אינן אפי' לשמואל בעי אמאי לא אמר בחבלה שמריצה אצל אביו ומשני ביון דאית ליה צערא דגופא לא קפיד אב וקטן
נמי לא ירצנה אצלו: **וקתני** ולא עוד אלא אחרים שחבלו בה חייבין ליתן לאביה. וא"ת מאי קושיא הא אוקמא קמיתא בשבת ובתרייתא דקתני בבנותיו של
אחרים קטנים יעשה להם סגולה דילמא מיירי בשאר דברים בגון נזק וצער וי"ל דמסתמא הו"ו דומיא דזכרים יעשה להם סגולה דידהו מיירי אפי' בשבת שאין
מעשה ידיהם לאב ועוד נוכל לפרש דהא דקתני בבניו ובבנותיו פטור היינו דוקא בשבת וסבירא הוא דלית לן למפטריה משום דסמוכים על שולחנא אלא משבת
ולא משאר דברים דבכל מקום מעשה ידיו לאב תחת מזונות דגבי אשה ועבד עברי וכעניי ובתו שמזכיר בכל מקום עשה עמי ואיני וק"ו ופ"ז א"ש דלא מצי
לאוקמא בתרייתא בשאר דברים חוץ משבת דבשאר דברים אפי' בניו ובנותיו שלו חייב וכן משמע דמשמע סמוכים על שולחנא אין לפטרו אלא משבת דפרקי
לעיל אי בסמוכים גדולים יתן להם מיד וכו' לאביהו בעי למיתב משמע דמשום דאוקמא פריך דלאבדוהו בעי למיתב ומנן לו זה אי משום דמפרש ליה
למציאה הא לשמואל אין מציאת גדול לאב אבל אי מיירי בשבת ניקח דסבירא הוא כיון שהוא ון אותן דשבת שללם יהיה לאב בדפרישית וסבור המקשה
דאפי' לא יהיו מעשה גדולים לאב אע"פ שהוא ון אותן מ"מ היכא דאית מעלמא בשבת סבירא הוא שיהיה לאב והא דפרקי והא מציאה דמשמע דאי הו"א
דשבת לאב הו"ו ניקח ולא הו"ו קשה ליה מציאה אנוק וצער וריפו ובשת דלא הו"ו לאב משום דמציאה דמאי שפי למעשה ידיו כדאמר ברש מציאת האשה
(בבא קמא ד' טז) מציאתה בהעדפה שעי' הדיק דמי אף מצי' למימר דהא דקאמר אי בסמוכים היינו אליבא דמ"ד לאו גדול גדול ממש ומדמי למציאה: **הכא**
דלא איניש דקפיד כו'. וא"ת ויכין דמן הדין שבת לאב דקאמר דבאניש קפדנא חייבין ליתן שבת לאב אפילו בשאינם סמוכים לחבלה להעדפה ומן התורה
היא של אב כדדרשין ברש קדושין ו' טז) ובסוף אלו נערות [שנתפתחה] (בבא קמא ד' טז) וכן ימכור איש את בתו לאמה או אשה מעשה ידיו לרבה
אף בת מעשה ידיו לאביה א"כ מה ראו חכמים דבגבא דלא קפדן אמר בבת קטנה של אחרים יעשה לה סגולה אפילו בשבת ושמא אמדו חכמים דעתו של
אב ויודעים שמוחל להם משום צערה דגופיהו במידי דלא חסר ביה ואתו להו מעלמא:

עתה עוברת הגמרא לדון בברייתא השניה, לפי התירוץ האמור לעיל
שברייתא זו עוסקת באופן שבניו סמוכים על שולחנו. מקשה הגמרא: **בְּמֵאֵי**
אֲוִקְיָמָא לְבִתְרִייתָא – באיזה אופן העמדת את הברייתא האחרונה,
בְּסֻמְכִין עַל שְׁלֹחָנוֹ, ולכן אם חבל בהם האב, פטור, ואם כן קשה
מהמבואר ברישא של הברייתא, שהחובל בבניהם ובנותיהם של אחרים,
אם היו גְּדוּלִים, וְיָתֵן לָהֶם את דמי חבלתם מִיָּד, ואם היו קְטַנִּים יַעֲשֶׂה לָהֶם
כְּגוּלָּה, ואם מדובר בסמוכים על שולחן אביהם, **אִמְנֵי** יתן להם את דמי
חבלתם, והרי **לְאִבְיָהֶם בְּעֵי לְמִיתָבֵי** – צריך הוא ליתנם לאביהם, כמו
שברישא כשחבל בבניו אינו צריך לשלם להם, מחמת שהם סמוכים על
שולחנו. מתרצת הגמרא: **אִמְרֵי**, כיון שטעם הפטור באב החובל בבניו
הסמוכים על שולחנו הוא משום 'איבה', כלומר שיקפיד עליהם, ממילא יש
לחלק ולומר דבִּי **קָא קְפִיד** – מתי הוא מקפיד על כך, דווקא **בְּמִידִי דְקָא**
קְפִיד – בדבר שיש לו חסרון ממון, והיינו כשחבל בהם בעצמו ועליו לשלם
להם ולכן פטורוהו, אבל **בְּמִידִי דְאִתָּא מַעְלָמָא** – ברווח שבא להם מאחרים,
ובגון שאחרים חבלו בהם וצריכים לשלם להם, שאין האב נחסר ממון, **לֹא**
קְפִיד, ולכן אפשר לתת להם דמים אלו.
מקשה הגמרא על תירוץ זה: וְהָא **מַצִּיאָה** של בניו ובנותיו, **דְּמַעְלָמָא קָאִתִּי**
לָהּ – שרווח זה בא להם ממקום אחר ואינו נחסר ממון על ידו, ומכל מקום
קָא קְפִיד, כמבואר במשנה (ב"מ יב.) שמציאת בנו ובתו הקטנים הרי היא
שלו, וביאר רבי יוחנן (שם יב.) ש'קטנים' היינו אפילו גדולים שסמוכים על
שולחן אביהם שדינם לענוי זה כקטנים, ומכוח שאף בדבר שאין לו הפסד
הוא מקפיד, ואם כן מדוע כשחבלו אחרים בבניו ובנותיו הסמוכים על
שולחנו, אין דמי החבלה ניתנים לו. מתרצת הגמרא: **אִמְרֵי, בְּרִוּוּחָא**
דְּקָאִתִּי לָהּ מַעְלָמָא, ומלבד זה גם לית' להו **צַעֲרָא דְנִגְפִיָּיהוּ בְּגוּוֹה** – לא
היה להם צער בגופם שעל ידו קיבלו רווח זה, וכגון במציאה, **קְפִיד** האב,
כמבואר לגבי מציאה, **אֲכַל** בדמי החבלה שלהם, **דְּאִיתִי לָהּ צַעֲרָא**
דְּנִגְפִיָּיהוּ, וגם **מַעְלָמָא קָאִתִּי לָהּ**, **לֹא קְפִיד** האב שבניו יקבלו את דמי
החבלה.
מקשה הגמרא גם על תירוץ זה: וְהָא **הָתֵם** – בברייתא הראשונה, באופן
שחבלו אחרים בבתו הקטנה, יש את שני התנאים האמורים, גם **דְּאִיתִי לָהּ**
צַעֲרָא דְנִגְפָא, וגם **מַעְלָמָא קָאִתִּי לָהּ**, ומכל מקום מבואר בברייתא דְקָא
קְפִיד, דְקִתְנֵי בברייתא ולא עוֹד, **אִלָּא** (אפילו) **אַחֲרִים שֶׁחָבְלוּ בָּהּ תִּיבִין**
לִיתֵן את דמי חבלתה **לְאִבְיָהּ** ולא לה. ואם אינו מקפיד בכך, מדוע לא יתנו
לה את דמי חבלתה. מתרצת הגמרא: **אִמְרֵי, הָתֵם** – בברייתא הראשונה,
מדובר באופן דְהָאב נִבְרָא **קְפִידָא הוּא** – אדם קפדן הוא, והראיה לכך
שהוא קפדן, דְהָא **אִין** בניו סְמוּכִין עַל שְׁלֹחָנוֹ, ולכן **אִפִּילוּ בְּמִידִי דְאִתִּי**
לָהּ מַעְלָמָא וגם היה להם צער בגופם, **קְפִיד**. אבל **הָתֵם** – בברייתא
השניה, מדובר באב דְלֵאֵו נִבְרָא **קְפִידָא הוּא**, והראיה לכך, דְהָא בניו
ובנותיו סְמוּכִין עַל שְׁלֹחָנוֹ, ובאדם כזה יש לחלק, דבִּי **קָא קְפִיד**, **בְּמִידִי**
דְקָא קְפִיד ליה, אבל **בְּמִידִי דְאִתִּי לָהּ מַעְלָמָא**, וכגון כשאחר חבל בהם,
שאין לו הפסד בדבר וגם בא להם הרווח על ידי צער שבגופם, **לֹא קְפִיד**,
ולכן אמרה הברייתא שנותנו להם ולא לאביהם.
בברייתות לעיל התבאר שהחובל בקטן וצריך לשלם לו, יעשה לו 'סגולה',
והיינו אוצר, ומבשרת הגמרא מה הוא אוצר זה. מבשרת הגמרא: **מֵאֵי**
'סְגוּלָּה', רַב חֲסִידָא אִמְרַה, סִפְרָא תוֹרָה, שהקדן קיימת לו, ובינתיים הוא
לומד בו, והלימוד הוא ה'פירות'. רַבָּה בַר רַב הוֹנֵא **אִמְרַה, דִּיקְלָא** – דקל,
דְּאִכִּיל מִיֵּינָה תַמְרֵי – שיאכל ממנו הקטן תמרים, והקדן תהיה קיימת לו.
הגמרא חוזרת לדברי רב לעיל, שאין האב נוטל את דמי חבלתה של בתו
הקטנה שחבל בה אחר, ומביאה שנחלקו בזה אמוראים. אמרת הגמרא:
וְכֵן אִמְרַה רִישׁ לְקִישׁ כַּרְבִּי, שְׁלֹא זְבִיתָה תוֹרָה לָאֵב בבתו הקטנה **אִלָּא** את
שֶׁבַח הַנְּעוּרִים עצמו בְּלִבָּהּ, ולא את דמי חבלתה. וְרַבִּי יוֹחָנָן חִלַּק וְאִמְרַה,
אִפִּילוּ את דמי הַפְּצִיעָה שפצע אותה החובל זיכתה התורה לאב. והבינה
הגמרא, שכוונתו שפצעה בגבה וכדומה, שהוא מקום שאינו נראה לעין,
ואין בכך הפחתה משוייה.
מקשה הגמרא: וכי בַּפְּצִיעָה כּוּז סִלְקָא דְעִתָּךְ שזיכתה התורה את דמיהם
לאב, והרי **אִפִּילוּ רַבִּי אֶלְעָזָר** שהסתפק לעיל (ע"א) בדין החובל בבית קטנה,
לֹא קְמִיפְעִיא לִיה אִלָּא בַחֲפָלָה כּוּז

פושט רב את הספק: אִמְרַה לִיה רב, לֹא זְבִיתָה תוֹרָה לָאֵב אִלָּא את שֶׁבַח
הַנְּעוּרִים עצמו בְּלִבָּהּ, והיינו את כסף קידושיה, אך לא את דמי חבלתה.
והבינה הגמרא שאף תשלום ה'שבת' הוא שלה.
מקשה הגמרא: **אִיתִיבִיה**, שנינו במשנה (ע"א), **הַחֹבֵל בְּעֶבֶד עֶבְרִי, חַיִּיב**
בְּכֹוֹל, חוּץ מִן הַשֶּׁבֶת, בְּזִמְן שְׁהוּא – העבד שָׁלוּ, כיון שמעשי ידיו שייכים
לרבו, וכיון שגם מעשי ידי הבת שייכים לאביה, יטול האב את דמי השבת,
שהרי הוא מפקיד מכך שאינה יכולה לעבוד. מתרצת הגמרא: **אִמְרַה אִמְרֵי**,
מוֹדָה רַב בְּתַשְׁלוּם הַשֶּׁבֶת שהאב נוטלו, כיון דְּמַעְשֶׂה יְדֵיהָ כְּשֶׁהיא קטנה
ונערה עַד שְׁעַת בְּגִידוֹתָהּ, דְּאִתְּבִיהָ חוּ, וממילא הוא נוטל את השבת שניתן
לה תמורת הדין מעשי ידיה.
ממשיכה הגמרא להקשות על רב: **אִיתִיבִיה**, שנינו בברייתא, **הַחֹבֵל בְּכֹוֹל**
הַגְּדוּל, וְיָתֵן לוֹ את תַּשְׁלוּם הַחֲבִלָה מִיָּד, אך הַחֹבֵל בְּכֹוֹל הַקָּטָן, אִף שְׁהוּא
חַיִּיב לְשַׁלֵּם לוֹ, שְׁהוּא אִין לוֹ זְכוּת בְּבִנּוּ, מְכַל מְקוֹם לֹא יִתְּנֵם לוֹ מִיד, שְׁמֵא
יֵאבְדוּ, אִלָּא יַעֲשֶׂה לוֹ כְּגוּלָּה וְאוֹצָר, שהוא דבר המתקיים ואינו נאבד,
והקטן יאכל ממנו פירות. **הַחֹבֵל בְּבֵתוֹ הַקָּטָן, פְּטוּר מִלְּשַׁלֵּם לוֹ, וְלֹא**
עוֹד, אִלָּא אִפִּילוּ אַחֲרִים שֶׁחָבְלוּ בָּהּ, חַיִּיבִין לִיתֵן את דמי חבלתה **לְאִבְיָהּ**.
והבינה הגמרא שמדובר בברייתא בכל חמשת התשלומים, והיינו שלא
כדברי רב האומר שהבת עצמה מקבלת את דמי חבלתה. מתרצת הגמרא:
הָכֵא נִמְי מדובר רק בְּשֶׁבֶת, שבזה מודה רב שאביה נוטלו, אך את שאר
החיובים נותן החובל לבת עצמה:
הגמרא מקשה סתירה בין ברייתא זו לברייתא אחרת. מקשה הגמרא: וְכִי
הדין הוא שהחובל בְּכֹוֹל הַגְּדוּל וְיָתֵן לוֹ את דמי החבלה מִיָּד, כמבואר
בברייתא זו, וְיִמְנָהוּ, שנינו בברייתא אחרת, **הַחֹבֵל בְּכֹוֹל וּבְכֹוֹנָתוֹ שֶׁל**
אַחֲרִים, אם היו הנחבלים גְּדוּלִים, וְיָתֵן לָהֶם את דמי החבלה מִיָּד, ואם היו
קְטַנִּים יַעֲשֶׂה לָהֶם כְּגוּלָּה. אבל החובל בְּכֹוֹל וּבְכֹוֹנָתוֹ שֶׁלוֹ, פְּטוּר לגמרי.
ומשמע שאף אם חבל בבנו הגדול פטור לגמרי. מתרצת הגמרא: **אִמְרֵי, לֹא**
קָשִׁיא, בְּאֵן – בברייתא השניה הפטורת את החובל בבניו ובנותיו הגדולים,
מדובר בְּשֶׁסְמוּכִים עַל שְׁלֹחָנוֹ ומזונותיהם עליו, ואם לא יתנו לו דמים אלו
יש לחוש ל'איבה', שנאה שתהיה ביניהם מחמת שהוא מפרנסם והם
תובעים ממנו ממון זה, וְכֵאֵן – בברייתא הראשונה המחייבת את החובל
בבניו הגדולים, מדובר בְּשֶׁאִין בניו סְמוּכִין עַל שְׁלֹחָנוֹ, ואין חשש איבה,
ולכן חייב לשלם להם, כעיקר הדין.
הגמרא דנה בדברי הברייתא לפי תירוץ זה. מקשה הגמרא: **בְּמֵאֵי**
אֲוִקְיָמָא לְבִתְרִייתָא – במה העמדת את הברייתא הראשונה שהחובל בבנו
הגדול חייב, בְּשֶׁאִין סְמוּכִין עַל שְׁלֹחָנוֹ, אִי חַיִּיב אִמְנֵי סִפְרָא, **הַחֹבֵל**
בְּבֵתוֹ הַקָּטָן פְּטוּר, וְלֹא עוֹד, אִלָּא אִפִּילוּ אַחֲרִים שֶׁחָבְלוּ בָּהּ תִּיבִין
לִיתֵן את דמי חבלתה **לְאִבְיָהּ**, ואם מדובר בבית שאינה סמוכה על שולחנו,
אם כן לְדִידָה בְּעֵי לְמִיתָבֵי לָהּ – צריך החובל לתת לה גם את דמי השבת,
דְּבִצְאָא מוֹזֵי – שכן היא צריכה כסף למזונותיה, ומדוע אביה נוטל דמים
אלו. מוכיחה הגמרא שאם אין האב זן את ביתו אין דמי החבלה ניתנים לו:
וְאִפִּילוּ לְמֵאֵן דְּאִמְרַה גִּישִׁין (יב.) שִׁכּוֹל תֵּרֵב לִזְמֹר לְעֶבֶד עֲשֶׂה עֲמִי את
עבודתי, ומכל מקום **אִמְרֵי וְנָדָה, הִרִי הֵנִי מִיָּלִי** – דברים אלו אמורים, רק
בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי, דְּאִמְרַה לִיה האדון, עֲבִיד עֲבִידְתָּא כּוּלִי יוֹמָא – עבד כל
היום, וְלִאֲוִרְתָּא, זֵיל סַחַר – ובליילה לך וסבב על פתחי בתי העיר, וקבל
מהם את מזונותיך וְאִכּוֹל, אֲכַל בְּעֶבֶד עֶבְרִי דְכִתִּיב בו (דברים טו טז) **'כִּי**
טוֹב לוֹ עִמָּךְ, ודורשים מפסוק זה, שיהא עִמָּךְ בְּמֵאֵל וְעִמָּךְ בְּשֶׁשֶׁתָּה,
שחייב האדון להאכילו ולהשקותו, **לֹא** – אינו יכול לומר לו כן, וְכָל שֶׁכֵּן
שִׁלְבָתוֹ הקטנה אינו יכול לומר כן, וממילא אם אינו מפרנסה אינו זכאי
במעשי ידיה, ולא בדמי השבת שלה.
מתרצת הגמרא: יש לומר את הברייתא **בְּרִיָּה רַבָּא בְּרִיָּה דְרַב עוֹלָא**
בענין מעשה ידיה ומציאתה של הבת לאחר מיתת האב, שאמרו בגמרא
(כתובות מג.) שהם לעצמה ולא ליורשים באופן שאין לה מזונות מנכסיו,
וביאר רבא את החידוש בזה, **שְׁלֹא נִצְרָכָה הַלְבָּה זו אִלָּא לְהַעֲרִפָּה** –
למעשה ידיה ומציאתה העודפים על המזונות הנצרכים לה, שאף הם
שייכים לה. וְהָכֵא נִמְי, **לֹא נִצְרָכָה** – לא נאמרה הלכה זו, שהחובל בבתו
הקטנה פטור כשאינה סמוכה על שולחנו, אִלָּא לְהַעֲרִפָּה – לדמי החבלה
העודפים על מזונותיה, שרק מהם הוא פטור, אבל מה שנצרך למזונותיה
מדמי חבלתה ודאי צריך לתת לה.

1 דאפחתה מכספה – שנפחת שויה על ידה, שאז יתכן שהאב זכאי בדמי
2 חבלתה, כיון שבידו למוכרה, ויש לו הפסד מהחבלה, אכל בפציעה כזו
3 דלא אפחתה מכספה, לא קמפציעא ליה, אלא ודאי שהדמים שייכים
4 לבת, ואיך יתכן שכונת רבי יוחנן שאף בפציעה כזו זכאי האב בדמי
5 החבלה.

6 מבארת הגמרא את דברי רבי יוחנן: אמר רבי יוחנן, אף רבי יוחנן
7 לא אמר שהאב זכאי בדמי חבלתה אלא כשפציעה החובל בפציעה, שהוא
8 מקום הנראה לעין, ועל ידי כך אפחתה מכספה, ואם ימכור אותה אביה
9 יקבל דמים פחותים מחמת החבלה, ולכן הוא זכאי בדמי נזקה:

10 שנינו במשנתנו: החובל בעבד כנעני של אחרים חייב בכולן וכו', רבי
11 יהודה אומר אין לעבדים בושת: הגמרא מבארת את טעמו מחלוקתם.
12 מבררת הגמרא: מאי טעמא דרבי יהודה שאין לעבדים בושת. מבארת
13 הגמרא: משום דאמר קרא לגבי תשלומי בושת (דברים כה יא) כי יצו
14 אנשים יהיו איש ואחיו, ויש לדרוש מלשון איש ואחיו שהחובל הוא רק
15 במי שיש לו דיני אחות, והיינו שיש לו דין אחי, יצא עבד כנעני,
16 שאין לו אחות, שהרי מותר לו לישא את אחותו ואת אשת אחיו, משום
17 שאינו נחשב לאחיהם, ולמדו זאת חכמים מהפסוק שנאמר לגבי אליעזר
18 עבד אברהם (בראשית כב ה) עם הקמור, ודרשו שהעבדים הם עם הדומה
19 לחמור, שאין להם יחסי משפחה. וטעמם של רבנן האומרים שיש בושת
20 לעבד כנעני, כיון שאחיו הוא לכל אחד מישראל המצוה, שהרי הוא חייב
21 במצוות כשהוא, והוא כלול בלשון איש ואחיו שנאמר לגבי בושת.

22 מקשה הגמרא: אלא מעתה, לדעת רבי יהודה שעבד אינו מכונה 'אחי',
23 יהיה הדין שזוממי עבד כנעני, עדים שהעידו על עבד כנעני שהוא חייב
24 מיתה, והחמו, לא יתורנו אותם בית דין, דהרי לגבי עונש עדים זוממים
25 כתוב (דברים יט יט) ונעשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו, וכיון שאין
26 העבד נקרא 'אחיו', לא יענשו העדים שזממו להורגו, והרי מבואר בברייתא
27 (מכות ח) שישראל לוקה על ידי עבד, והיינו כשהעיד ישראל על עבד
28 שחייב מלקות והחם, ומוכח שגם לגבי עבד יש עונש 'כאשר זמם', ולא
29 הובא שם בברייתא שרבי יהודה חולק על דין זה. מתרצת הגמרא: אמר
30 רבא, אמר רב ששת, אמר קרא בפרשת עדים זוממים (שם) ונעשיתם
31 למקרה, מקל מקום, כלומר, כלומר, בכל אופן שיהיה יש להעניש את העדים
32 הזוממים, ואף אם עדותם היתה על אדם שאינו בכלל 'אחיו'.

33 מקשה הגמרא על דעת חכמים: אלא מעתה, לדעת רבנן שעבד נקרא
34 'אחיו', עבד יהא כשר למלכות, ואף שנאמר (שם יז טו) מקרב אחיך תשים
35 עליך מלך, הרי עבד כנעני הוא בכלל 'אחיו', ואילו ביבמות (מה) מבואר
36 שרק מי שאמו מישראל יכול להיות מלך. מתרצת הגמרא: אמר, וילמעיך
37 – לפי טעמך, המקשן, שאם עבד נחשב 'אחיו' הוא כשר למלכות, תיקשי
38 לך קושיא זו עצמה מדין גר, שאף אם הוא נולד לאחר שהתגיירה אמו הוא
39 פסול למלכות, וקושיא זו היא לדברי רב – אף לרבי יהודה, שהרי הכל
40 מודים שהוא בכלל 'אחיו', ומדוע הוא פסול למלכות. אלא פסול זה הוא
41 מחמת דאמר קרא לגבי מלך לשון מקרב אחיך, ויש לדרוש שהמלך יהיה
42 ממונה על שבאחיך, וממילא אפילו בנה של גיורת אינו ממונה בשישראל,
43 וכל שכן עבד כנעני.

44 מקשה הגמרא: אלא מעתה, לרבנן שעבד כנעני נקרא 'אחיו', יהא עבד
45 כשר לעדות, דכתיב לגבי עדים זוממים (שם יט יח) והנה עד שקר העד
46 שקר ענה באחיו, ויש ללמוד מהפסוק שכל מי שקרוי 'אחיו' של הבעל דין
47 כשר להעיד עליו, ובכלל זה עבד כנעני. מתרצת הגמרא: אמר עולא, לגבי
48 עדות, לא מצית אמרת – איך יכול לומר שעבד יהיה כשר, כיון דאתא
49 – בא, נלמד פסול לעדות, בקל וחומר מאשה, ומה אשה שהיא ראויה
50 לבא בקהל – להנשא לישראל, והיה ראוי להקל בה ולהכשירה לעדות,
51 החמירה בה התורה ואמרה שהיא פסולה לעדות, שנאמר (שם יט יז)
52 ויעמדו שני האנשים, ודרשו בשבועות (ל) שאף בעדים הכתוב מדבר,
53 ויעמדו מכאן שאנשים כשרים לעדות ואם נשים, עבד, שאינו ראוי לבא
54 בקהל – אסור לו לישא ישראלית, אינו דין שנחמיר בו שיהא פסול
55 לעדות.

56 הגמרא מנסה לדחות את הקל חומר. מקשה הגמרא: מה לאשה שיש בה
57 חומרא אחרת, שכן אינה ראויה למילה, ויתכן שמחמת כן אינה כשרה
58 לעדות, האם תאמר דין זה גם בעבד שיפסל לעדות, והרי ענינו קל יותר,
59 שהוא ראוי למילה, ויתכן שהוא כשר לעדות. מתרצת הגמרא: דינו של

60 קמן יוכיח שאין השייכות המילה סיבה להכשיר לעדות, שהרי קטן וישנו
61 במצוות מילה, ומכל מקום הוא פסול לעדות, שנאמר (שם) ויעמדו שני
62 האנשים, ודרשו חכמים (ב"ב קנה) שרק 'אנשים', והיינו גדולים, כשרים
63 לעדות, ולא קטנים, ואם כן אפשר ללמוד את פסול העבד מפסול האשה,
64 ואף שעבד שייך במילה, הרי מקטן מוכח שהשייכות במילה אינה סיבה
65 להכשיר לעדות.

66 הגמרא מנסה לדחות את ההוכחה מקטן. מקשה הגמרא: מה לקמן שאף
67 שהוא ראוי למילה מכל מקום אינו חייב במצוות כלל, ויתכן שלכן הוא
68 פסול לעדות, תאמר בעבד שהוא חייב בחלק מן המצוות כאשר, ויתכן
69 שיהיה כשר לעדות. מתרצת הגמרא: אשה תוכיח שהחובל במצוות אינו
70 סיבה להכשיר לעדות, שהרי ישנה בחלק מן המצוות, ומכל מקום היא
71 פסולה לעדות.

72 הגמרא מנסה ללמוד את פסול העבד מאשה וקטן יחד. אומרת הגמרא:
73 ותור דין – חזר לימוד הקל חומר לפסול עבד, שהרי לא ראינו זה בראי
74 זה – אין חומרתה של האשה כחומרתו של הקטן, ולא ראינו זה בראי זה –
75 אין חומרתו של הקטן כחומרתה של האשה, כלומר, בכל אחד מהם יש
76 חומרא שאין בשני, ולכן אין לומר שדווקא אחת מהחומרות היא סיבת
77 הפסול לעדות, שהרי בכל אחד מהם יש חומרא אחרת, אלא הסיבה
78 לפסולם היא הצד השוה שבהן – הענין המשותף שבשניהם, שכן אינו
79 שייכים בכל המצוות אלא במקצתן, שהאשה חייבת רק במצוות לא תעשה
80 ועונשי התורה, ובמצוות עשה שלא הזמן גרמן, והקטן שייך רק במצוות
81 מילה, ומחמת כן הם פסולים להעיד, ולכן אף אני אביא את דין העבד,
82 שהוא כמותם בענין זה שאינו חייב בכל המצוות אלא במצוות שהאשה
83 חייבת בהם, ויהא דינו כמותם שפסול להעיד.

84 דוחה הגמרא: מה להצד השוה שבהם – באשה וקטן, שכן כל אחד מהם
85 אינו נקרא 'איש', ויתכן שלכן הם פסולים לעדות שנאמר בה ויעמדו שני
86 האנשים, תאמר בעבד שהוא נקרא 'איש', ולכן יתכן שהוא כשר לעדות.
87 הגמרא מביאה לימוד אחר לפסול עבד לעדות. אומרת הגמרא: אלא, תיתי
88 – יבוא, ילמד פסול עבד מנזל, שאינו זדור בכל המצוות, ואף שהוא ראוי
89 לבא בקהל, מכל מקום הוא פסול לעדות, כמבואר בסנהדרין (כו), וכל שכן
90 שיש לו חומרא, ואינו חייב בכל המצוות, ויפסול לעדות.
91 דוחה הגמרא: מה לנזל, שכן מעשיו הרעים גרמו לו שלא להיות הזר
92 בכל המצוות ולכן מסתבר לפסול לעדות, תאמר בעבד, שאין מעשיו
93 גרמו לו להפטר מחלק מהמצוות, אלא לא חייבה אותו התורה בהם, ויתכן
94 שהוא כשר לעדות, לדעת חכמים שהוא קרוי 'אחיו'.

95 משיבה הגמרא. אלא תיתי, מנזל ומזדור – מדין הגזל ומדין של
96 אחד הפסולים האחרים שהובאו לעיל, והיינו אשה או קטן, שהצד השהו
97 שבהם שאינם זדורים בכל המצוות, הגזל מפני רשעותו, והאשה או הקטן
98 מפני שאינם מחויבים בכולן, והם פסולים לעדות, ונלמד שאף עבד שאינו
99 זדור בכל המצוות אלא חייב בהן כאשר, פסול לעדות.

100 מביאה הגמרא לימוד נוסף לפסול עבד לעדות: מר בר רבי יוחנן אמר, יש
101 ללמוד את פסול העבד מן דאמר קרא (דברים כד טז) לא יומתו אבות
102 על בנים, ויש לדרוש כך, לא יומתו אנשים בבית דין, על פי עדות בני אדם
103 שהם אבות, שאין להם חיים בנים – אנשים שאין בניהם מתייחסים
104 אחריהם, והיינו עבדים כנעניים. מוכיחה הגמרא שיש לדרוש כך: דאי
105 סלקא דעתך שכונת הפסוק היא רק בראמרין בסנהדרין (כו): שלא
106 יומתו אבות על בנים, היינו שלא יומתו האבות בעדות הבנים, כלומר
107 שקרובים פסולים לעדות, אם כן לכתוב רחמנא לשון לא יומתו אבות על
108 בניהם, ללמד ש'בנים' היינו בניהם של אותם אבות שהוזכרו בפסוק, שהם
109 קרוביהם, ומאי – מה לימדה התורה בלשון 'בנים', ודאי שמע מינה דין
110 נוסף, והיינו דלא יומתו אנשים על פי עדות אבות שאין להם חיים בנים,
111 שהם עבדים כנעניים.

112 מקשה הגמרא: אלא מעתה, שזה פירוש הפסוק, האם את המשך הפסוק
113 'ובנים לא יומתו על אבות', תאמר נמי – גם אותו תפרש שלא יומתו
114 אנשים על פי עדותם של 'בנים' שאין להם חיים – ויחוסו אבות, כלומר,
115 אנשים שאינם מתייחסים אחרי אבותיהם, אלא לפי זה, גר, שהדין הוא
116 שאינו מתייחס אחרי אביו, תאמר נמי דפסול לעדות, והרי לא מצאנו שגר
117 פסול לעדות. מתרצת הגמרא: אמר, הכי השתא, הרי אין הנידונים שווים,
118 שהרי גר, נהי דאין לו חיים למעלה – אמנם אין לו חוסר למעלה אל אביו,

בבא קמא. פרק שמיני – החובל דף פח עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס קא

תוספות

רש"י

1 יצא עבד שאין לו אהוה. פי' אין יוצאין חלציו קריין אחים מה שאין בן גר
2 ביוצא מחלציו רוצה הקונטרס לפרש:
3 זוממי עבד לא יחרוגו. וכיון דהם לא יחרגו גם העבד לא יחרג דה"ל עדות
4 שאין אתה יכול לחיוביה:
5 דכתביב באשר זמם לעשות לאחיו.
6 תימיה דתקשה ליה לרב
7 והודה מרבית ואונאה וגונב נפש דבכולהו
8 כתיב אחיו ובצדקה נמי כתיב אחיק
9 האביון ומידה קצת משמע בפרק קמא
10 דגישין דף י"ב דאין כל כך חובה ליתן צדקה
11 לעבד דאמר דרשב"ג סבר יכול העבד
12 לומר לרבו בשני בצורת או פרנסני או
13 והוציאני לחירות כי הכי דחוי לי אינשי
14 ומרחמי עלאי וגונב נפש נמי לא מחייב
15 בעבד אפי' לרבו דמבני ישראל כתיב
16 ובהחזקתו (פסוקים דף פ"ג) מייתי דהם פלוגתא
17 דר' יהודה ורבנן דהקא דרבית ואונאה נמי
18 אין קנן לעבד בלא רבו.
19 יחא עבד כשר לעדות. תימיה הא ילפינן
20 בכל דוכתא ג"ש דלה לה מאשה
21 וכו' דאיתי אחיק ומרבה עבד ומפיק מג"ש
22 א"כ גם מקי' דקאמר נפיק וי"ל דכי גמרין
23 לה לה מאשה הוינו להחמיר על העבד
24 לעשותו בישראל לכל הפחות במצות
25 שהאשה חייבת אכל לרבו נפש מאיש
26 ולפסול לעדות באשה לא נלמדו דמן
27 הדין כשר הוא לעדות דכתיב ועמדו שני
28 האנשים והאי איש הוא ועובד בוכבים
29 אע"ג דאיש הוא מ"מ אין אחיו אכל עבד
30 שהוא איש ואחיו במצות ליתבשר או
31 ורש"י פירש בפ"ק דגישין דף י"ב גבי שטרות
32 העולין בערבות של נכרים בשמים
33 לעדות מן התורה ושמתין לא מוכתא
34 הכי:

1 יצא עבד שאין לו אהוה. פי' אין יוצאין חלציו קריין אחים מה שאין בן גר
2 ביוצא מחלציו רוצה הקונטרס לפרש:
3 זוממי עבד לא יחרוגו. וכיון דהם לא יחרגו גם העבד לא יחרג דה"ל עדות
4 שאין אתה יכול לחיוביה:
5 דכתביב באשר זמם לעשות לאחיו.
6 תימיה דתקשה ליה לרב
7 והודה מרבית ואונאה וגונב נפש דבכולהו
8 כתיב אחיו ובצדקה נמי כתיב אחיק
9 האביון ומידה קצת משמע בפרק קמא
10 דגישין דף י"ב דאין כל כך חובה ליתן צדקה
11 לעבד דאמר דרשב"ג סבר יכול העבד
12 לומר לרבו בשני בצורת או פרנסני או
13 והוציאני לחירות כי הכי דחוי לי אינשי
14 ומרחמי עלאי וגונב נפש נמי לא מחייב
15 בעבד אפי' לרבו דמבני ישראל כתיב
16 ובהחזקתו (פסוקים דף פ"ג) מייתי דהם פלוגתא
17 דר' יהודה ורבנן דהקא דרבית ואונאה נמי
18 אין קנן לעבד בלא רבו.
19 יחא עבד כשר לעדות. תימיה הא ילפינן
20 בכל דוכתא ג"ש דלה לה מאשה
21 וכו' דאיתי אחיק ומרבה עבד ומפיק מג"ש
22 א"כ גם מקי' דקאמר נפיק וי"ל דכי גמרין
23 לה לה מאשה הוינו להחמיר על העבד
24 לעשותו בישראל לכל הפחות במצות
25 שהאשה חייבת אכל לרבו נפש מאיש
26 ולפסול לעדות באשה לא נלמדו דמן
27 הדין כשר הוא לעדות דכתיב ועמדו שני
28 האנשים והאי איש הוא ועובד בוכבים
29 אע"ג דאיש הוא מ"מ אין אחיו אכל עבד
30 שהוא איש ואחיו במצות ליתבשר או
31 ורש"י פירש בפ"ק דגישין דף י"ב גבי שטרות
32 העולין בערבות של נכרים בשמים
33 לעדות מן התורה ושמתין לא מוכתא
34 הכי:

1 יצא עבד שאין לו אהוה. פי' אין יוצאין חלציו קריין אחים מה שאין בן גר
2 ביוצא מחלציו רוצה הקונטרס לפרש:
3 זוממי עבד לא יחרוגו. וכיון דהם לא יחרגו גם העבד לא יחרג דה"ל עדות
4 שאין אתה יכול לחיוביה:
5 דכתביב באשר זמם לעשות לאחיו.
6 תימיה דתקשה ליה לרב
7 והודה מרבית ואונאה וגונב נפש דבכולהו
8 כתיב אחיו ובצדקה נמי כתיב אחיק
9 האביון ומידה קצת משמע בפרק קמא
10 דגישין דף י"ב דאין כל כך חובה ליתן צדקה
11 לעבד דאמר דרשב"ג סבר יכול העבד
12 לומר לרבו בשני בצורת או פרנסני או
13 והוציאני לחירות כי הכי דחוי לי אינשי
14 ומרחמי עלאי וגונב נפש נמי לא מחייב
15 בעבד אפי' לרבו דמבני ישראל כתיב
16 ובהחזקתו (פסוקים דף פ"ג) מייתי דהם פלוגתא
17 דר' יהודה ורבנן דהקא דרבית ואונאה נמי
18 אין קנן לעבד בלא רבו.
19 יחא עבד כשר לעדות. תימיה הא ילפינן
20 בכל דוכתא ג"ש דלה לה מאשה
21 וכו' דאיתי אחיק ומרבה עבד ומפיק מג"ש
22 א"כ גם מקי' דקאמר נפיק וי"ל דכי גמרין
23 לה לה מאשה הוינו להחמיר על העבד
24 לעשותו בישראל לכל הפחות במצות
25 שהאשה חייבת אכל לרבו נפש מאיש
26 ולפסול לעדות באשה לא נלמדו דמן
27 הדין כשר הוא לעדות דכתיב ועמדו שני
28 האנשים והאי איש הוא ועובד בוכבים
29 אע"ג דאיש הוא מ"מ אין אחיו אכל עבד
30 שהוא איש ואחיו במצות ליתבשר או
31 ורש"י פירש בפ"ק דגישין דף י"ב גבי שטרות
32 העולין בערבות של נכרים בשמים
33 לעדות מן התורה ושמתין לא מוכתא
34 הכי:

1 יצא עבד שאין לו אהוה. פי' אין יוצאין חלציו קריין אחים מה שאין בן גר
2 ביוצא מחלציו רוצה הקונטרס לפרש:
3 זוממי עבד לא יחרוגו. וכיון דהם לא יחרגו גם העבד לא יחרג דה"ל עדות
4 שאין אתה יכול לחיוביה:
5 דכתביב באשר זמם לעשות לאחיו.
6 תימיה דתקשה ליה לרב
7 והודה מרבית ואונאה וגונב נפש דבכולהו
8 כתיב אחיו ובצדקה נמי כתיב אחיק
9 האביון ומידה קצת משמע בפרק קמא
10 דגישין דף י"ב דאין כל כך חובה ליתן צדקה
11 לעבד דאמר דרשב"ג סבר יכול העבד
12 לומר לרבו בשני בצורת או פרנסני או
13 והוציאני לחירות כי הכי דחוי לי אינשי
14 ומרחמי עלאי וגונב נפש נמי לא מחייב
15 בעבד אפי' לרבו דמבני ישראל כתיב
16 ובהחזקתו (פסוקים דף פ"ג) מייתי דהם פלוגתא
17 דר' יהודה ורבנן דהקא דרבית ואונאה נמי
18 אין קנן לעבד בלא רבו.
19 יחא עבד כשר לעדות. תימיה הא ילפינן
20 בכל דוכתא ג"ש דלה לה מאשה
21 וכו' דאיתי אחיק ומרבה עבד ומפיק מג"ש
22 א"כ גם מקי' דקאמר נפיק וי"ל דכי גמרין
23 לה לה מאשה הוינו להחמיר על העבד
24 לעשותו בישראל לכל הפחות במצות
25 שהאשה חייבת אכל לרבו נפש מאיש
26 ולפסול לעדות באשה לא נלמדו דמן
27 הדין כשר הוא לעדות דכתיב ועמדו שני
28 האנשים והאי איש הוא ועובד בוכבים
29 אע"ג דאיש הוא מ"מ אין אחיו אכל עבד
30 שהוא איש ואחיו במצות ליתבשר או
31 ורש"י פירש בפ"ק דגישין דף י"ב גבי שטרות
32 העולין בערבות של נכרים בשמים
33 לעדות מן התורה ושמתין לא מוכתא
34 הכי:

1 דאפחתיה מכספיה. ודרי בידו למוכרה: יצא עבד שאין לו אהוה. עם ישראל
2 שאין בא בקהל: במצות. כל מצוה שאשה חייבת בה עבד חייב בה דגמר לה לה
3 מאשה: זוממי עבד. עדים שהיבדוהו מיתת בית דין ונמצאו זוממין לא יחרוגו
4 אלמה קים לן דעבד בישראל לענן מיתת ב"ד דתנן במסכת מכות דף ק"ה וישראל
5 לוקה וגולה על ידי עבד: תיקשי לך גר.
6 שלידתו וחרונו בקדשה אפילו לרבי יהודה
7 יש לו אהוה ופסול למלכות ואפילו לשטר
8 בעלמא א"כ אמו מישראל בפרק החולץ
9 ביבמות דף ס"ה: עדות לא מצית אמרת.
10 דאי לא נפקא לן פסולא מאחיק תיתי מק"ה
11 פסולה לעדות. דכתיב גבי עדים זוממין
12 ועמדו שני האנשים ותנא בשבועות דף ה'
13 בעדים זוממין הכתוב מדבר דמשמע אנשים
14 ולא נשים קטן נמי מהכא נפקא לן דכתיב
15 אנשים ולא קטנים ועוד דעדות שאי אתה
16 יכול להזימה היא דלאו בר עונשין הוא:
17 אינן בכל המצות. אלא במקצת דהא אשה
18 מחויבת בלאין ועונשין וקטן ישנו במילה:
19 שאין איש. ולא קרינא בהו שני אנשים:
20 מנולן. דראוי לבא בקהל ופסול לעדות
21 דכתיב (מס' כז) אל תשת דרך וגו' כלומר אל
22 תשת רשע דחמס עד: מנולן וחד מהנך.
23 והעד השנה שבהן שאינם זדירים בכל
24 המצות זה מפני רשעו וזה מפני שלא נצטוו:
25 חיים בנים. יחס בנים: לא יומתו אבות על
26 בנים. לא יומת שום אדם על פי מי שאין בנו
27 מיהס ונקרא על שם אביו והיינו עבד: דאי
28 ס"ה. כוליה קרא לכדאמר בסנהדרין דף ס"ה
29 אתא לפסול קרובים: לכתוב על בניהם.
30 מדשני למכתב בנים סתמא ש"מ תרתי גר
31 אין לו חיים דכתיב וזוהרם סוסיס
32 וזוהרם. ואע"ג דכתיב בללון זה בלאין
33 ד"מ בגימטריא אבל נתגירו הבנים לא נתחסו
34 אחר אביהם בפרק הבא על יבמות ויבמות דף
35 כ"ה: יש לו חיים למטה. בנו נקרא על שמו.
36 דאי ס"ד גר נמי פסול. דדרשין על אבות
37 על בנים שאין להם חיים אבות למא' לי
38 לאשתנו: בתרומהו וכתוב ברישיה על
39 בניהם לפסול קרובים ובסיפיה לשתני
40 ולכתוב סתמא על אבות ושמתין תרתי
41 מדלא כתיב על אבותיהם: אלא מדרבנן
42 רחמנא על בנים. למפסול לעבד שמע מיה
43 גר כשר דתו ליכא קל וחומר: בתבתינהו
44 לנכסי מלוג. לאחר שנישאת לר' אבא:
45 בתר דשכיבא אול רב שמואל כו':
הבעל

1 דאפחתיה מכספיה. ודרי בידו למוכרה: יצא עבד שאין לו אהוה. עם ישראל
2 שאין בא בקהל: במצות. כל מצוה שאשה חייבת בה עבד חייב בה דגמר לה לה
3 מאשה: זוממי עבד. עדים שהיבדוהו מיתת בית דין ונמצאו זוממין לא יחרוגו
4 אלמה קים לן דעבד בישראל לענן מיתת ב"ד דתנן במסכת מכות דף ק"ה וישראל
5 לוקה וגולה על ידי עבד: תיקשי לך גר.
6 שלידתו וחרונו בקדשה אפילו לרבי יהודה
7 יש לו אהוה ופסול למלכות ואפילו לשטר
8 בעלמא א"כ אמו מישראל בפרק החולץ
9 ביבמות דף ס"ה: עדות לא מצית אמרת.
10 דאי לא נפקא לן פסולא מאחיק תיתי מק"ה
11 פסולה לעדות. דכתיב גבי עדים זוממין
12 ועמדו שני האנשים ותנא בשבועות דף ה'
13 בעדים זוממין הכתוב מדבר דמשמע אנשים
14 ולא נשים קטן נמי מהכא נפקא לן דכתיב
15 אנשים ולא קטנים ועוד דעדות שאי אתה
16 יכול להזימה היא דלאו בר עונשין הוא:
17 אינן בכל המצות. אלא במקצת דהא אשה
18 מחויבת בלאין ועונשין וקטן ישנו במילה:
19 שאין איש. ולא קרינא בהו שני אנשים:
20 מנולן. דראוי לבא בקהל ופסול לעדות
21 דכתיב (מס' כז) אל תשת דרך וגו' כלומר אל
22 תשת רשע דחמס עד: מנולן וחד מהנך.
23 והעד השנה שבהן שאינם זדירים בכל
24 המצות זה מפני רשעו וזה מפני שלא נצטוו:
25 חיים בנים. יחס בנים: לא יומתו אבות על
26 בנים. לא יומת שום אדם על פי מי שאין בנו
27 מיהס ונקרא על שם אביו והיינו עבד: דאי
28 ס"ה. כוליה קרא לכדאמר בסנהדרין דף ס"ה
29 אתא לפסול קרובים: לכתוב על בניהם.
30 מדשני למכתב בנים סתמא ש"מ תרתי גר
31 אין לו חיים דכתיב וזוהרם סוסיס
32 וזוהרם. ואע"ג דכתיב בללון זה בלאין
33 ד"מ בגימטריא אבל נתגירו הבנים לא נתחסו
34 אחר אביהם בפרק הבא על יבמות ויבמות דף
35 כ"ה: יש לו חיים למטה. בנו נקרא על שמו.
36 דאי ס"ד גר נמי פסול. דדרשין על אבות
37 על בנים שאין להם חיים אבות למא' לי
38 לאשתנו: בתרומהו וכתוב ברישיה על
39 בניהם לפסול קרובים ובסיפיה לשתני
40 ולכתוב סתמא על אבות ושמתין תרתי
41 מדלא כתיב על אבותיהם: אלא מדרבנן
42 רחמנא על בנים. למפסול לעבד שמע מיה
43 גר כשר דתו ליכא קל וחומר: בתבתינהו
44 לנכסי מלוג. לאחר שנישאת לר' אבא:
45 בתר דשכיבא אול רב שמואל כו':
הבעל

1 דאפחתיה מכספיה. ודרי בידו למוכרה: יצא עבד שאין לו אהוה. עם ישראל
2 שאין בא בקהל: במצות. כל מצוה שאשה חייבת בה עבד חייב בה דגמר לה לה
3 מאשה: זוממי עבד. עדים שהיבדוהו מיתת בית דין ונמצאו זוממין לא יחרוגו
4 אלמה קים לן דעבד בישראל לענן מיתת ב"ד דתנן במסכת מכות דף ק"ה וישראל
5 לוקה וגולה על ידי עבד: תיקשי לך גר.
6 שלידתו וחרונו בקדשה אפילו לרבי יהודה
7 יש לו אהוה ופסול למלכות ואפילו לשטר
8 בעלמא א"כ אמו מישראל בפרק החולץ
9 ביבמות דף ס"ה: עדות לא מצית אמרת.
10 דאי לא נפקא לן פסולא מאחיק תיתי מק"ה
11 פסולה לעדות. דכתיב גבי עדים זוממין
12 ועמדו שני האנשים ותנא בשבועות דף ה'
13 בעדים זוממין הכתוב מדבר דמשמע אנשים
14 ולא נשים קטן נמי מהכא נפקא לן דכתיב
15 אנשים ולא קטנים ועוד דעדות שאי אתה
16 יכול להזימה היא דלאו בר עונשין הוא:
17 אינן בכל המצות. אלא במקצת דהא אשה
18 מחויבת בלאין ועונשין וקטן ישנו במילה:
19 שאין איש. ולא קרינא בהו שני אנשים:
20 מנולן. דראוי לבא בקהל ופסול לעדות
21 דכתיב (מס' כז) אל תשת דרך וגו' כלומר אל
22 תשת רשע דחמס עד: מנולן וחד מהנך.
23 והעד השנה שבהן שאינם זדירים בכל
24 המצות זה מפני רשעו וזה מפני שלא נצטוו:
25 חיים בנים. יחס בנים: לא יומתו אבות על
26 בנים. לא יומת שום אדם על פי מי שאין בנו
27 מיהס ונקרא על שם אביו והיינו עבד: דאי
28 ס"ה. כוליה קרא לכדאמר בסנהדרין דף ס"ה
29 אתא לפסול קרובים: לכתוב על בניהם.
30 מדשני למכתב בנים סתמא ש"מ תרתי גר
31 אין לו חיים דכתיב וזוהרם סוסיס
32 וזוהרם. ואע"ג דכתיב בללון זה בלאין
33 ד"מ בגימטריא אבל נתגירו הבנים לא נתחסו
34 אחר אביהם בפרק הבא על יבמות ויבמות דף
35 כ"ה: יש לו חיים למטה. בנו נקרא על שמו.
36 דאי ס"ד גר נמי פסול. דדרשין על אבות
37 על בנים שאין להם חיים אבות למא' לי
38 לאשתנו: בתרומהו וכתוב ברישיה על
39 בניהם לפסול קרובים ובסיפיה לשתני
40 ולכתוב סתמא על אבות ושמתין תרתי
41 מדלא כתיב על אבותיהם: אלא מדרבנן
42 רחמנא על בנים. למפסול לעבד שמע מיה
43 גר כשר דתו ליכא קל וחומר: בתבתינהו
44 לנכסי מלוג. לאחר שנישאת לר' אבא:
45 בתר דשכיבא אול רב שמואל כו':
הבעל

רבי ירמיה בר אבא אורב יהודה בר"ל ס"ל. דכתיבה פסקין בריש החולץ ויכחוס
דף ט"ז: **הכי** אמר שמואל זו אינה דומה למשנתנו. כדמסיק משום תננת
אישא משמע דאי לא תננת אישא מודה שמואל דאין הבעל מוציא מיד
הלוקחות דקנן פירות לאו בקנן הגוף דמי וא"ת ותיאך מצא דיי ורגליו דס"ל

לעיל פ"ק דף ט"ז. האחין שחלקו לקחות הן
וס"ל הכא דלאו בקנן הגוף דמי א"כ לא
משכחת דמייתי ביבורים אלא חד בר חד
עד יהושע בן נון כדקאמר בסוף השולח
(נשים דף מ"ח. וס"ז) וכן קשה לרבא דפסק בר"ל
בריש החולץ (נשים דף ל"ו. וס"ז) דקנן פירות
לאו בקנן הגוף דמי וס"ל האחין שחלקו
לקחות הן בפרק ב' דקדושין (דף מ"ב) ותיאך
מצא דיי ורגליו וגם אנו ותיאך מצאנו
דיינו ורגליו דקמ"ל בר"ל וקמ"ל דאין
ברירה דבסוף ביצה (דף מ"ח) פסקין בר'
אושעיא דבדאורייתא אין ברירה ומפרש
ר"י דכל הנדה דאית להו דאין ברירה לא
יאמר דהאחין שחלקו מחזירין זה לזה
ביוכל רק ר' יוחנן לחזירה להכי דייק עלה
רבי יוחנן דלא מצא דיי ורגליו אכל אנו
לא ס"ל שיהא תלי חזרת יוכל בכך דהא
רבי יוחנן גופיה מודה דבימי יהושע היו
מביאין ביבורים אפילו אמרין דלאו בקנן
הגוף דמי כדאמרין אלא חד בר חד עד
יהושע בן נון ודלוקת יהושע נמי אמר
בשי נוחלין (נ"ב דף קס"ז) דירושא היא להם
מאבותיהם ואפ"ה לא חזרה אותה חלוקה
ביוכל דסקרא הוא כיון שחלקו על פי
נביא ואורים ותומים ובגזירת הכתוב
ולפיכך הביאו ביבורים והשתא ביהא
סקרא פליגי ר' יוחנן ושאר אמוראי דרבי
יוחנן סבר דמהותא היא לילפין דגזירת
הכתוב והיתה ושאר אמוראי סברי דמהותא
ילפין בכל חלוקת ירושה דאין מחזירין
ביוכל אף על גב דלקוחות הן:

באושא התקינו האשה שמכרה וא"ת
לר' יוחנן למה הרצף לתקן
כיון דבקנן הגוף דמי ור"ל דאצטריך
להיכא דכתב לר דין חזקא אין לי נכסין
ובפירותיהן ובפירי פירותיהן עד סוף
העולם דאין זה אוכל פירות כדאמר
בהכותב (נשים דף פ"ג) ומיהו אם לא כתב
אלא דין ודברים אין לי בנכסיו
ובפירותיהן לא סגי בהכי דאפתי בפירות
עצמן ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות:
אמר רב אידי בר אבין אף אנו נמי כו'.
תימה לר"י דשביק מתניתין דמשכת
מכות (דף ג' וס"ז) ומייתי ברייתא דתנן מעדין
אנו את איש פלוני שגירש את אשתו ודלא
בין היום בין מחר טופו ליתן לה כתובה (ולא
נתן לה כתובה) אמרין כמה אדם רוצה
ליתן בכתובתה של זו שאם נתארמלה או
נתגרשה ואם מתה ירשנה בעלה ופליגי
אמוראי בגמרא דאיכא מ"ד שמין באשה
כמה אדם רוצה ליתן על זכות ספיקה של
אשה והמותר ירשמו העדים ואיכא למ"ד

שמין בבעל כמה היה אדם נותן על זכות ספיקו של בעל ומ"מ לכולהו יש לדקדק אמאי בטובת הנאה דאם מתה ירשנה בעלה דשקא היא תמבור ולא ירשנה ור"ל דההיא
אמנה ואמאיתם קאמר דפשיטא בהנדה דאפי' מכרה אין הלוקחות גובין מנה או מאתים מבעל מאחר שמתה בחיי בעלה אבל דף דהכא אין לדחות דאמנה ומאיתים קאי

הבעל מוציא. שהבעל יורש את אשתו והוא היה לוקח ראשון: **לאחר מותו**.
מהיום ולאחר מותו שהגוף קניו לבן מהיום אלא שהאב אוכל הפירות עד יום
מותו: **מכורין עד שימותר**. לוקח אוכל פירות עד שימותר האב וכשימותר האב
הולך הבן ומוציא מיד הלוקחות: **דלא מת הבן בחיי האב דאיתו לר' הבן**.

דמה מכר לו ראשון לשני כל זכות שהאב
לידו: **קנן פירות**. שהיו קניין לאב לפירות:
בריש לקיש ככירא לו. דפסקין הלכתא
בריש לקיש בתלת תרדא הא והחולץ
למעוברת ומתנה באמצע בפרק החולץ
(נשים דף ט"ז. וס"ז) **אלא לאו שמע מינה** (כו')
לאו בקנן הגוף דמי. הני נכסי מלוג
הקניין בחייה לבשל לפירות לאו בקנן
הגוף דמי ומתנה מתנה ואע"ג דלא אתי
בחייה: **הכותב נכסיו לאביו**. לאחר מותו
ומכר האב בחיי הבן ומת האב בחיי הבן
ואמר לו ריש לקיש דקנה לוקח שמעין
מינה משום דקנן פירות שהן קניין לבן
לאו בקנן הגוף דמי אבל השתא דלקא
היוני טעמא דקנה לוקח אע"ג דלא אתי
לידי דבן משום דראוי לירשו הוא ואע"ג
דבעלמא בקנן הגוף דמי הכא גופא ודאי
אקני אב לבן בחייה למוכרן כשיצא דאי
משום לאחר מיתה בלאו הכי הנה ירית ליה
אבל רב שמואל בר אבא לא היה ראוי
לירש את אמו אלא רבי אבא בעלה היה
ראוי לירשה: **אבא לא ירית ברא**. ואי
היה הני נמי איפכא היה אמרת נמי טעמא
משום דראוי לירשו הוא: **אלא**. על ברחק
ברא דכתב נכסי לאבהו בני אית ליה והאי
דכתב נכסי לאבהו לאברהמיהו מבני קאתי
דכי מיית לא יריתו ליה בני אלא אבהו וכי
היה תני איפכא היה אמרת התי דקני לוקח
שלקחו מן האב היה טעמא משום דקנן
פירות שיש לו לבן לאו בקנן הגוף הוא וכי
זבין אב ידידה קובין: **הכא נמי**. הכותב
נכסיו לבנו ודאי בני אחריני אית ליה
ולאברהמיהו מאחיו משאר בניו של אב
הוא דכתב ליה ומדאמרין קנה לוקח שמע
מינה קני פירות לאו בקנן הגוף דמי
באושא התקינו. דאע"ג דבעלמא לאו
בקנן הגוף דמי בעל בנכסי אשתו אלמיה
רבנן לשעבודיה משום איבה והוי כלוקח
ראשון:

והרי

לאו ששמע מינה קנין פירות לאו בקנן הגוף דמי אהדרהו לקמיה דרב יהודה אמר להו
הכי אמר שמואל זו אינה דומה למשנתנו מאי טעמא אמר רב יוסף בשלמא אי תני איפכא
הכותב נכסיו לאביו איכא למפשט מינה דקנן פירות לאו בקנן הגוף דמי אלא השתא
דקתני הכותב נכסיו לבנו משום דראוי לירשו הוא אמר ליה אביי אמי ברא ירית אבא אבא
לא ירית ברא אלא לאברהמיהו לנכסי מבירה קא אתי הכא נמי לאברהמיהו לנכסי מאחיה
אתי אלא מאי אינה דומה למשנתנו משום תננת אושא דאמר רבי יוסי בר חנינא באושא
התקינו האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה הבעל מוציא מיד הלוקחות אמר רב
אידי בר אבין אף אנו נמי תנינא מעידים אנו באיש פלוני שגירש את אשתו ונתן כותבתה
והרי

הוא ירשנה ור"ל דההיא
אמנה ואמאיתם קאמר דפשיטא בהנדה דאפי' מכרה אין הלוקחות גובין מנה או מאתים מבעל מאחר שמתה בחיי בעלה אבל דף דהכא אין לדחות דאמנה ומאיתים קאי
דש

הפירות של האב נחשב כקנין הגוף, ונמצא דבי קא זבין האי – כשמכר הבן, לאו דידיה קא זבין, אלא לאו שמע מינה מכר שקנה הלוקח, שקנן הפירות של האב לאו בקנן הגוף דמי, ולכן הבן יכול למכור את הנכסים בחיי אביו, וחל המכר אף אם מת הבן בחיי האב. ויש ללמוד מכאן את הדין במעשה של רב שמואל, שהרי ב'נכסי מלוג' הגוף שייך לאשה והפירות לבעל, וכיון שקנן הפירות של הבעל אינו בקנין הגוף, יכולה האשה לחת אותם במתנה לרב שמואל, וזכה בהם אף שהיא מתה לפני בעלה ולא באו הפירות לרשותה, וכמו שמבואר במשנה שהבן יכול למכור את הנכסים, וחל מקדו אף אם מת לפני האב.

מביאה הגמרא את תשובתו של רב יהודה לראיה זו: אהדרה – החזירו השומעים את אריית רבי ירמיה לקמיה דרב יהודה, ואמר להו, הכי אמר שמואל, משנה זו של האב שכתב את נכסיו לבנו, אינה דומה למשנתנו – לנידון שלנו, של אשה שכתבה את נכסי המלוג שלה לבנה. מבררת הגמרא: מאי טעמא אין הנידונים דומים. אמר רב יוסף, בשלמא אי תני איפכא – אם היה התנא שונה את הדין באופן הפוך, ודיינו 'הכותב נכסיו לאביו', שיזכה עתה בגוף ובפירות לאחר מיתת הבן, שאם מכר האב בחיי בנו חלה מכירתו, והיה ריש לקיש אומר שאף אם מת האב לפני ולא זכה בפירות, קנה הלוקח, איפא למפישט מינה – היה אפשר להוכיח מכר דקנן הפירות של הבן בנכסים לאו בקנן הגוף דמי, ולכן אין הבן יכול לעכב על מכירתו של האב, ואחרי מיתת הבן יזכה הלוקח בפירות. אלא השתא, דקתני 'הכותב נכסיו לבנו', ועל זה אמר ריש לקיש שאם מכר הבן את הנכסים ומת בחיי האב, יזכה הלוקח בפירות לאחר מיתת האב, אין ראיה שהטעם הוא משום שקנן פירות אינו בקנין הגוף, אלא יתכן שטעמו משום דהבן ראוי ליושרו הוא, וכיון שאף ללא נתינת המתנה היה יורשו לאחר מותו, לא יתכן שהתכוין שיזכה במתנה רק לאחר מותו, אלא שיזכה בה כבר עתה לענין שיוכל למוכרה, ולכן חלה מכירת הבן אף אם מת לפני האב. אבל לגבי נכסי מלוג לא שייכת סברה זו, אלא כיון שיש לבעלה קנין פירות הרי זה כאילו יש לו את קנין הגוף, והוא מעכבה מלתת את הנכסים במתנה לרב שמואל, ולכן רבי אבא יורש את הנכסים.

דוחה הגמרא: אמר ליה אביי לרב יוסף, אם כדברך שטעמו של שמואל לחלק בין הנידונים הוא כיון שהבן ראוי לירש את אביו, אם כן מדוע אתה סובר שאם היתה המשנה עוסקת בכותב נכסיו לאביו היתה ראיה לרבי ירמיה, אמו – וכי רק ברא דרית אכא – בן יורש את אביו, ואילו אכא לא דרית ברא – אב אינו יורש את בנו, והרי כשאין בנים לבן, האב הוא היורש, ואם כן אף בכותב נכסיו לאביו היה אפשר לומר שהטעם הוא כיון שהאב עתיד לרשת את בנו אף ללא המתנה, ובודאי כוונת הבן היתה שיזכה בנכסים כבר עתה, אלא מכך שלא אמרת כן מוכח שאתה סובר שאם היה התנא אומר את דינו באופן ש'כתב נכסיו לאביו', היינו מפרשים שמדובר שיש לבן זה בן הראוי ליורשו לפני אביו, ומה שכתב את נכסיו לאביו אינו כדי שיזכה בהם עתה, אלא לאברהמינהו לנכסי מפריה קא אתי – הוא בא להבריא את נכסיו מבנו, שלא יירשנו בנו אלא אביו, ומכך שהאב יכול למוכרם אף שאינו עתיד ליורשו מוכח שקנן הפירות של הבן אינו בקנין הגוף, ואינו מעכב על אביו מלמכור את הנכסים, ואם כן ה'א' אף את האופן המובא במשנה ש'כתב נכסיו לבנו' יש לפרש כך, שלא היתה כוונתו שיזכה הבן בנכסים מיד, אלא מדובר שיש לו בנים נוספים, ולאברהמינהו לנכסי מאחיה אתי – התכוין להבריא את הנכסים מאחיו של בנו, כלומר משאר בניו, ורצונו שכן זה יירשם לבדו. ומכך שהבן יכול למכור את הנכסים בחיי אביו, ויזכה בהם הלוקח אף אם ימות הבן לפני האב, מוכח שקנן פירות אינו בקנין הגוף ולכן חלה מכירתו, ומוכח כדברי רבי ירמיה שאף הבעל האוכל את פירות נכסי המלוג אינו יכול לעכב על האשה מלמכרם או לתיתם במתנה, ולכן יש להעמיד את הנכסים ביד רב שמואל שקיבלם ממנה, ולא ביד רבי אבא בעלה.

אביי מבאר באופן אחר מדוע אמר שמואל שאין הנידונים דומים: אלא מאי – מדוע אמר שמואל שמשנה זו, שהבן יכול למכור את הנכסים בחיי האב אינה דומה למשנתנו – לאשה שנתנה את נכסי המלוג שלה במתנה, ומתה בחיי בעלה, משום 'תקנת אושא', דאמר רבי יוסי בר חנינא, באושה – כשגלתה הסנהדרין לעיר אושא התקינו, האשה שמכרה בנכסי מלוג ב'חיי בעלה', ומתה, אף שלא היה לו בחייה אלא קנין פירות, שאינו בקנין הגוף, מכל מקום ה'בעל' מוציא את הנכסים מיד ה'לקוחות', כיון שחיוקו

אול ו-הלך רב שמואל בר אבא, קמיה ו-לפניהו דרבי ירמיה בר אבא, והראה לו את השטר שבידו, אוקמיה בנכסי – העמידו רבי ירמיה בנכסי אמו, ובכך הוציאם מרשות רבי אבא, בעלה, שהיה צריך ליורשה. אול רבי אבא בעלה, ואמרה למיתא – ואמר פסק זה קמיה דרב הושעיא, ואול רב הושעיא ואמרה קמיה דרב יהודה, אמר ליה רב יהודה הכי ו-כך אמר שמואל, האשה שמכרה בנכסי מלוג ב'חיי בעלה', ומתה בחייה, ה'בעל' מוציא מיד ה'לקוחות', משום שתיקנו חכמים שהבעל נחשב כ'לוקח ראשון' הקודם לשאר הלקוחות, ואף כאן זכה רבי אבא בנכסי אשתו אף שהיא נתנה אותם בחייה לבנה. ממשיכה הגמרא: אמרה – אמרו הלכה זו קמיה דרבי ירמיה בר אבא שהעמיד את רב שמואל בנכסי אמו, אמר להו, מה שפסקתי כן, משום דאנא (מתניתין) [מתניתין] דענא – אני יודע את פסק המשנה בזה, דתנן (ב'ב' קלו). ה'כותב נכסיו לבנו', שיקנה את גופם מהיום, אך ישתמש בהם רק לאחר מותו של האב, הדין הוא שבחיי האב יש לבן את הגוף ולאב את הפירות, ולאחר מיתת האב זוכה הבן בפירות, וכיון שבחיי האב הבעלות מחולקת ביניהם, לכן ה'א' יכול למכור אותם לגמרי, מפני שהן ברשות האב לענין הפירות, וה'א' אינו יכול למכור מפני שהן כבר ב'הידי' לבן, והגוף שלו. אך כל אחד יכול למכור את חלקו, ולכן אם מכר האב הרי הנכסים ב'הידי' לגבי הפירות עד שימות האב, שאז יזכה הבן בפירות. ואם מכר ה'א' חלה המכירה לגבי הגוף, אך אין לו ללוקח בפירות עד שימות האב, מדייק רבי ירמיה, אבל כי מיתא אב מינה ו-מכל מקום אית ליה ללוקח – יש ללוקח אף את הפירות, ומשמע שדין זה הוא אף על גב דמת ה'א' ב'חיי האב', על אף ד'מעולם לא אתו' – לא באו הפירות ל'ידי' ה'א', מכל מקום זוכה בהם הלוקח לאחר שמת האב. וקודם שתביא הגמרא את סיום הוכחת רבי ירמיה, היא מבארת כיצד הוא יפרש את דברי המשנה שם.

אמרת הגמרא: רבי ירמיה מבאר את המשנה ב'דעת רבי שמעון בן לקיש, דאמר, לא שנא – אין חילוק, אם מת ה'א' ב'חיי האב', אף דלא אתו הפירות ל'ידי' ה'א', שהרי מת לפני אביו, ולא שנא אם מת האב ב'חיי ה'א', דאיתו ל'ידי' ה'א', בכל אופן כשמת האב קנה הלוקח, כטעם שיבואר להלן. מביאה הגמרא את דברי רבי שמעון בן לקיש: דאמרת, מכר ה'א' ב'חיי האב' ומת ה'א' ב'חיי האב', רבי יוחנן אמר, לא קנה הלוקח, ור'ש לקיש אמר, קנה הלוקח. מבארת הגמרא את סברותיהם: רבי יוחנן שאמר לא קנה הלוקח, אמר לך בביאור טעמו, כי קתני מתניתין שאם מכר ה'א' לא קנה הלוקח עד שימות האב, ומשמע דבי מיתא אית ליה ללוקח את הפירות, היינו רק באופן דלא מת ה'א' ב'חיי האב', דאיתו הפירות ל'ידי' ה'א', וכיון שמכר ללוקח את הנכסים עם כל הזכויות שיש לו בהם, זוכה ה'א' בפירות, אול אם מת ה'א' ב'חיי האב', דלא אתו ל'ידי' ה'א', כי מיתא אב נמי לית ליה ללוקח – אף כשימות האב לא יקנה הלוקח. ומבארת הגמרא, אלא מאי קא סבר – מבואר שרבי יוחנן סובר ש'קנן פירות' שיש לאב בנכסים בקנן הגוף דמי – הוא נחשב, וכאילו בחיי האב אין לבן בעלות על הנכסים, וכיון שמת הבן קודם שמת האב, התברר דבי יבין – כשמכר הבן את הנכסים, לאו דידיה זבין – לא מכר נכסים שהשייכים לו, אלא לאביו, ולא קנאם הלוקח. ורבי שמעון בן לקיש שאמר שאחרי מיתת האב קנה הלוקח, סובר דבי קתני מתניתין שאם מכר ה'א' אין ללוקח זכות בפירות עד שימות האב, ומשמע דבי מיתא אב מינה, אית ליה ללוקח את הפירות, היינו בכל אופן, לא שנא כשלא מת ה'א' ב'חיי האב', דאיתו ל'ידי' ה'א', ולא שנא כשמת ה'א' ב'חיי האב', על אף דלא אתו ל'ידי' ה'א', קנה הלוקח. ומבארת הגמרא, אלא מאי קסבר שקנן הפירות שיש לאב בנכסים לאו בקנן הגוף דמי, אלא גוף הנכסים קנוי לבן כבר בחיי האב, וממילא כי קא זבין – כשמכרם הבן בחיי האב, דידיה קא זבין – נכסים השייכים לו מכר, ואף אם מת הבן לפני האב, כשימות האב יזכה הלוקח בפירות. מביאה הגמרא את ההלכה בזה, ואנן השתא – וכמינו פוסקים עתה, הרי בין רבי ירמיה בר אבא ובין רב יהודה, ב'רבי שמעון בן לקיש כבירא' להו – הם סוברים, שקנן פירות אינו בקנין הגוף, כפי שנפסקה ההלכה ביבמות (לו).

מביאה הגמרא את סיום דברי רבי ירמיה בהוכחתו מן המשנה: וקאמר רבי ירמיה בר אבא שיש להוכיח מהמשנה כדבריו, דאי סלקא דעתך שקנן פירות בקנן הגוף דמי, אם כן, כי מיתא אב ובאופן ד'מיתא ה'א' ב'חיי האב' ומעולם לא זכה בפירות, אמאי אית ליה ללוקח את הפירות, והרי קנין

1 והאמת היא שהרי היא תחתיו וקשמישן, ולא התגרשו כלל, ונמצאו
 2 עדים אלו זוממין, שהעידו עליהם עדים אחרים שבאותו יום שהעידו
 3 שהתגרשה במקום פלוני, היו עמם העדים עצמם במקום אחר, ולא יכלו
 4 לראות מעשה זה, וחייבה התורה 'עדים זוממים' בעונש כפי שרצו להעניש
 5 את הנידון, אין אומרים שכיון שהעידו בשקר שקיבלה את כתובתה, ורצו
 6 להפסידה שכשתתגרש או תתאלמן לא תגבה את כתובתה, ישלמו עתה
 7 את כל כתובתה, והטעם לכך, כיון שאין כאן הפסד ודאי של דמים אלו,
 8 שהרי יתכן שגם ללא עדותם לא היתה גובה את כתובתה, והיינו אם היתה
 9 מתה לפני בעלה, אלא משלמים העדים רק את שיעור טובת טובת הנאת
 10 כתובתה, כלומר סכום מועט שהוא שווי כתובתה כפי שהוא עתה, במצב
 11 המסופק, שלא ידוע אם בסוף תגבה האשה את הכתובה לא. וכיצד
 12 יודעים איזהו שיעור טובת הנאת כתובתה, אומרים כמה אדם רוצה ליתן
 13 בקניית הכתובה של אשה זו, שיש בה ספק רוח ספק הפסד, שאם לבסוף
 14 נתארמלה – (נתאלמנה) או נתגרשה, תזכה בדמי הכתובה שהתחייב לה
 15 הבעל, ובנכסי צאן ברזל שהכניסה לו וכתבתם בכתובה, והלוקח יגבם
 16 לעצמו, וצד ההפסד הוא, שאם מתה בחי בעלה, יירשנה בעלה ויזכה
 17 בנכסיה, ויפטר מלשלם את כתובתה, ויפסיד הלוקח, וסך ממון זה שהיה
 18 הלוקח משלם לה עבור כתובתה עתה, חייבים העדים הזוממים לשלם לה.
 19 מסיים רב אידי בר אבין את ראייתו: ואי סלקא דעתך דליהא לתקנת
 20 אושא שאם מכרה האשה את נכסי המלוג שלה, הבעל מוציאם אחר
 21 מותו מהלקוחות, אלא מכירתה הנכריה הגמרה היא, אם כן אמאי אמרה
 22 הבריייתא ששווי הכתובה פחות משווי הנכסים הכתובים בה, מחמת שאם
 23 תמות בחי הבעל יירשנה בעלה, ויפסיד הלוקח, והרי תנבין – תמכור
 24 האשה את כתובתה – את 'נכסי צאן ברזל' הכתובים בכתובתה לגמרי,
 25 והבעל אינו יכול להוציאם מהלקוחות אחר מותה, ונמצא ששווי כתובתה
 26 אינו רק בדמי 'טובת הנאה' שבה, אלא ככל שווי הנכסים הכתובים בה,
 27 ויתחייבו העדים לשלם זאת.

28 דוחה הגמרא: אמר אביי, אמנם מוכח מהבריייתא שאין האשה יכולה
 29 למכור את כתובתה, אך אין זו ראייה לתקנת אושא, כיון שאם אמרו שלולי
 30 תקנת אושא האשה יכולה למכור בנכסי מלוג, הרי זהו משום שנכסים אלו
 31 נשארים ברשותה, שאם הוחל היא מפסידה, ואם התייקר היא מרוויחה
 32 (עבמות זו), ולכן היא יכולה אף למכורם, והוצרכו לתקן באושא שהבעל
 33 מוציא מיד הלקוחות, אך האם יאמרו גם שיכולה למכור בנכסי צאן ברזל,
 34 והרי נכסים אלו עומדים לגמרי ברשות הבעל, שאם יתייקר ירוויח ואם
 35 יוחל יפסיד (שם סו.). ואף ללא תקנת אושא אינה יכולה למכורם, ולכן
 36 אמרה הבריייתא שאין שווי הכתובה כשווי כל הנכסים הכתובים בה, ואין
 37 מבאין ראייה לתקנת אושא.

38 הגמרא מביאה דין נוסף בענין מכירת כתובה בדמי 'טובת הנאה': אמר
 39 אביי, נידון זה של מכירת הכתובה בטובת הנאה, הואיל ואמא לין –
 40 כיון שבא לידנו לדון בו, ניקא בה מילתא – נאמר בו דין מסוים, והוא,
 41 שאשה שמכרה את כתובתה בטובת הנאה, שאם תתאלמן או תתגרש
 42 יגבה הלוקח את כתובתה, דמים אלו שקיבלה מהלוקח לאשה הריא –
 43 שייכים לאשה, ואין לבעל חלק בהם כלל. וטעם שיבאר רבא הלך.
 44 מוכיח אביי את דבריו: דאי סלקא דעתך שדמים אלו לבעל הויא, אם כן
 45 מדוע אמרה הבריייתא לגבי עדים זוממים שהעידו על אשה שהתגרשה
 46 וקיבלה את כתובתה, שחייבים לשלם לה את דמי טובת הנאה של
 47 כתובתה, לימרו לה העדים, מאי אפסדיך – מה הפסדנו לך
 48 בעדותינו, והרי אי הות מונבת לה – גם אם היית מוכרת לטובת הנאה של
 49 כתובתך, הבעל הוה שקיל מינה – היה נוטל ממך את הדמים, ובראי לא
 50 היית מוכרת כלל את הכתובה. אלא ודאי דמי טובת הנאה שייכים
 51 לאשה, ולכן חייבים העדים לשלם לה. דוחה הגמרא את הראייה: אמר רב
 52 שלמן, אף אם הבעל נוטל את דמי טובת הנאה, יש לה הפסד בעדותם,
 53 משום דעל ידי מכירת הכתובה איבא רוחא ביה – יש מממון זה רוח נוסף
 54 לפונסת הבית, ולכן חייבים העדים לשלם על כך.

55 הגמרא מביאה את ההלכה בנידון זה: אמר רבא, הלכתא, דמי טובת
 56 הנאה של מכירת הכתובה שייכים לאשה, וכדברי אביי, ולא רק גוף
 57 המעות, אלא אף אין הבעל אובל פירות מדמים אלו, ואין דינם ככל נכסי
 58 מלוג שהבעל אוכל פירות. ומאי מעמא, משום שאמנם 'פירא' – את פירות
 59 נכסי האשה, תנינו ליה רבנן – תקנו חכמים שיהיו לבעל, אבל 'פירא
 60 דפירא' – את פירות הפירות, שלא באו מתוך הפירות הראשונים עצמם
 61 אלא הם רוח צדדי שבא ממקום אחר, לא תנינו ליה רבנן, ורווח זה של

62 מכירת הכתובה אינו נחשב כ'פירות' הנכסים שברשות הבעל, אלא רוח
 63 צדדי שהיה לה, ואינו זוכה בפירות אלו.
 64 מביאה הגמרא הוכחה אחרת לתקנת אושא: כי אמא – (כשבא) רב פפא,
 65 ורב הונא בריה דרב יהושע מבי רב – מבית המדרש, אמרי, תנינא –
 66 שנינו במשנה לתקנת אושא, והיינו במשנה לעיל (פו.), העבר הכעני
 67 והאשה הנשואה, פניעתן – הפגישו עמהם בענין נזקים תמיד רעה למי
 68 שפגשם, כיון שהחובל בהן תניב בחמשה דברים המבוארים לעיל (פג).
 69 ואילו הם שחקלו באתרים, פטורין מכל התשלומים, משום שאין להם
 70 ממון לשלם, שמה שנה עבד קנה רבו, ומה שנתנה אשה קנה בעלה
 71 (קדושין גג.). ואי סלקא דעתך ליתא לתקנת אושא, ויכולה האשה
 72 למכור את נכסי המלוג שלה לגמרי, ואף אחרי מיתתה ישארו הנכסים ביד
 73 הלקוחות, אם כן תנבין – תמכור האשה את נכסי המלוג שלה, ואת דמי
 74 הנכסים תתן ליה לנחבל, ומדוע אמרה המשנה שאין לה מדיחין לשלם.
 75 דוחה הגמרא: ולמעשה – ולסברתך, עדיין קשה, דנהי נמי דאיתיה לתקנת
 76 אושא – אף אם אמנם תקנו באושא שהבעל מוציא מיד הלקוחות, ולא מבי
 77 מונבא – ואין האשה יכולה למכור את הנכסים לגמרי, מכל מקום תנבין
 78 לנכסי מלוג בשווי 'טובת הנאה' שבהם, שאם תתאלמן או תתגרש יקבל
 79 הלוקח את הנכסים, ותתן ליה לנחבל דמים אלו. אלא בודאי מדובר
 80 במשנה דלית לה – שאין לאשה נכסי מלוג, והכי נמי – גם אם נאמר שלא
 81 תיקנו כן באושא אין קושיא מהמשנה, כיון שמדובר דלית לה נכסי מלוג,
 82 ולכן אמרה המשנה שאין לה במד לשלם.
 83 אגב שהביאה הגמרא את דין האשה שחבלה, היא ממשיכה לדון בזה,
 84 מקשה הגמרא: מדוע אמרה המשנה שאשה שחבלה פטורה, ותנבין את
 85 כתובתה – מנה או מאתיים שהתחייב לה בעלה בכתובה שתטול אם ימות
 86 או יגרשנה, בשווי טובת הנאה שבהם, שישלמו לה תמורת האפשרות
 87 שאם תתאלמן או תתגרש ירוויח הלוקח את דמי כתובתה, ותתן ליה
 88 לנחבל. מתרצת הגמרא: הא מני – משנה זו בשיטת רבי מאיר היא, דאמר
 89 (כתובות נד: גז.) אסור לו לאדם שישקח את אשתו אפילו ישעה אחת בלא
 90 כתובה, ולכן אינה יכולה למכור את כתובתה בטובת הנאה. דוחה הגמרא:
 91 והלא מעמא מאי – מה טעמו של רבי מאיר, כרי שלא תהא האשה קלה
 92 בעיניו לגרשה, לא גרשה, ועל ידי שהוא חייב לשלם את כתובתה קשה
 93 בעיניו לגרשה, ואם כן תקא, כשתמכור את כתובתה, לא מנרש לה – יהיה
 94 קשה בעיניו לגרשה, דאי מנרש לה, אתו הנהך דונבין – יבואו הלקוחות שקנו
 95 את הכתובה ונבין לה לכתובתה מיניה – ויגבו את כתובתה מהבעל. ושוב
 96 קשה, מדוע לא תמכור את כתובתה בדמי טובת הנאה, ותשלם לנחבל.
 97 מתרצת הגמרא באופן אחר: אלא הטעם שאינה צריכה למכור את כתובתה
 98 ולשלם לנחבל, משום שטובת הנאה זו, 'מילי' ניהו – דברים בלבד הם,
 99 כלומר אין זה ממון ממשי, ו'מילי' לא משתעבדי – אינם משתעבדים לניזק.
 100 דוחה הגמרא: אלקא לא – מדוע אין דברים אלו משועבדים, והרי מילי
 101 דמונדבין בדיני ניהו – טובת הנאה היא דבר הנמכר בממון, וכל דבר
 102 השוה כסף משתעבד לתשלומי הנזק.
 103 מתרצת הגמרא באופן אחר: אלא הטעם שאינה מוכרת את כתובתה כדי
 104 לשלם לנחבל, משום הדין דשמואל, דאמר שמואל, מלוה המוכר שטר
 105 חוב שיש לו על הלוה, להכיר, שייגבו בו מהלוה, ולאחר המכירה תוך
 106 המלוה וקחלו – מחל ללוה על חובו שבשטר, החוב מחול, כיון שחוב
 107 הלוה ללוקח הוא מחמת חיובו למלוה עצמו, וכיון שהמלוה מחל לו נפטר
 108 אף מהלוקח, ואפילו היושג של המלוה מוחל, כיון שהוא עומד במקום
 109 המלוה ומחילתו פוטרת, וממילא אם נחייב את האשה למכור את כתובתה
 110 ולשלם לנחבל, יש חשש שתמחל לבעלה על חוב הכתובה, ויפסיד הלוקח.
 111 מקשה הגמרא: אמרי, מדוע חשש זה פטרה מתשלומים, והרי עתה ונבין
 112 זבין – יכולה היא למכור את כתובתה, ותתן ליה לנחבל את הדמים
 113 שתקבל, ואי מחלה ליה לנבי הבעל, תמחלה – תחול מחילתה ויפסיד
 114 הלוקח, ומה אכפת לנו בכך. מתרצת הגמרא: אמרי, כל חוב שיש לאשה
 115 לנבי הבעל, ואינה עתירה לגבותו לעצמה, ונראי מחלה ליה כדי שלא
 116 יפסיד בדבר שאין לה הנאה ממנו, ואפסדינה ליהווי וניבא בדין לא
 117 אפסדינהו – ואין אנו רשאים להפסיד ללוקח בידים מקח זה, ולכן לא
 118 חייבה למכור את כתובתה.
 119 הגמרא מבררת מדוע לא תמכור את הכתובה לנחבל עצמו. מקשה הגמרא:
 120 וכי תימא, וניבא ניהליה לתהווי דחבלה ביה – תמכור האשה את
 121 כתובתה לאדם עצמו שחבלה בו בשווי טובת הנאה, ושוי זה יהיה
 122 תשלום על חבלתה, ובוה אין כל חשש,

וְהָרִי הִיא תַּחְתּוֹי. דְּאִי וְדֵאִי נִתְגַּרְשָׁה ע"י עֵדִים אֲחֵרִים בִּי מִשְׁתַּבְּחִי הֵנָּה עֵדִים
 זֹמְמִין הוּוּ מִשְׁלֹמִין לָהּ כֵּל כְּתוּבָתָהּ דְּהָא בְּעוּ לֹא פְסוּדִי כּוּלָּהּ מִינָהּ דְּקָאמְרִי נִתְּן
 לָהּ אֲבָל הִשְׁתָּא שְׂמָא אִינָה עֲתִידָה לִישׁוּל כְּתוּבָתָהּ לְעוֹלָם שְׂמָא תְּמוּת וְיִירֶשְׁנָהּ
 בַּעֲלָה וְנִמְצָא שְׂלָא הִי מְפֻסְדִּין אוֹתָהּ כְּלוֹם לִפְקִיךְ אֵין אוֹמְרִים וְשִׁלְמוּ לָהּ
 כְּתוּבָתָה אֵלָא אוֹמְרִים כְּמָה אֵדָם רֹצֵחַ
 לִיתֵין לָהּ מִיד כְּתוּבָתָהּ עַל הַשֶּׁפֶס שְׂאָם
 נִתְאַרְמְלָה אוּ נִתְגַּרְשָׁה יִשְׁלָנָה הוּא וְאָם
 תְּמוּת וְיִרֶשְׁנָה בַּעֲלָה וְהוּא יִפְסִיד מַה שְׁנִתְּן
 וְדָמִים הִלְלוּ יִתְנוּ לָהּ הָעֵדִים דְּטוֹבַת הִנָּא
 זוּ מְפֻסְדִּין אוֹתָהּ מִיד שְׂאָם תְּבֵא לְמוֹכְרָהּ
 בְּטוֹבַת הִנָּא זוּ לֹא תוֹכַל טוֹבַת הִנָּא
 כְּלוּמַר דְּבַר מוּעֵס: אִם אֶמְרוּ בְּנִכְסֵי מְלוֹךְ
 שְׁתוּכַל לְמוֹכְרָן אֵין הִבְעַל מוֹצִיא מִיד
 הַלְקָחוֹת שְׁחָרִי אִם פִּיחְתוּ פִּיחְתוּ לָהּ וְאִם
 הוֹתִירוּ הוֹתִירוּ לָהּ: יֹאמְרוּ בְּנִכְסֵי צָאן
 כְּרֹל. בְּכַתוּבָתָהּ דִּהֵינּוּ דְּנוּגָא שְׁהִכְנִיסָה
 לוּ בְּשׂוּמָא מִבֵּית אֲבִיהּ וְכוּתְבִין אוֹתָהּ
 בְּכַתוּבָתָהּ וּמִקְבֵּל עָלֵיו חֲתוּן אֲחֵרִית וְאָם
 פִּיחְתוּ פִּיחְתוּ לוּ אִם הוֹתִירוּ הוֹתִירוּ לוּ
 דְּקָאמְרִין וְכִיבְמִתּוּ בְּאַלְמָנָה לְכַחן גְּדוּל יוֹ
 (ס.) נִכְסֵי צָאן בְּרֹל נִכְסִים הַעוֹמְדִים
 בְּאַחֲרִית הַמִּקְבֵּל לְשֹׁלֵם קַעֲז בְּרֹל זֶה
 שְׂהוּא קֶשֶׁה לְהוֹיֵת פּוֹדוֹת וְהָתָם וְדֵאִי לֹא
 מְצִי מִזְבֵּנָה: טוֹבַת הִנָּא. אִשָּׁה הַמוּכַרְת
 כְּתוּבָתָהּ לְאַחֵרִים בְּטוֹבַת הִנָּא וְהַדָּמִים
 שְׁלָחַן נָח וְאֵין לְבַעַל בְּתוֹן כְּלוֹם: רוּחַ בֵּיתֵא.
 אֲפִילוּ אִם הִבְעַל נִוְחַן נִוְחַן לֹאשָׁה לְמוֹכְרָהּ
 בְּחִיָּה כְּדִי שְׁתֵּתָא פִּרְסָתָהּ מְצוּיָה בְּבֵיתָהּ
 בְּרִיתָהּ וְאֵין הִבְעַל אוֹכֵל פִּירוֹת. לֹא
 אֶמְרִין יִחַד בְּתוֹן קֶרֶקֶק וְהוּא אוֹכֵל פִּירוֹת:
 וּמִילִי לֹא מִשְׁתַּעֲבָדִי. לִנְיֹק: וְחֹזֵר הַמוּכָר
 וּמִחַל לוּ מִחֹל. לְכַפֵּר אִי אֶמְרִין לָהּ תוֹבָן
 מְפֻסְדִּין לִיהּ לְלוֹקֹחַ דְּהִיא וְהִדָּה וּמִחֻלָּה
 לְכַתוּבָתָה לְבַעַל הוּאִיל וְעַל כִּרְחָהּ הִיא
 מוֹכְרָתָה:

וְהָרִי הִיא תַּחְתּוֹי וּמִשְׁמַשְׁתּוֹ וְנִמְצָאוּ זֹמְמִין אֵין אוֹמְרִים
 יִשְׁלְמוּ כָּל כְּתוּבָתָה אֵלָא טוֹבַת הִנָּא כְּתוּבָתָה אֵינָהּ
 טוֹבַת הִנָּא כְּתוּבָתָה אוֹמְרִין כְּמָה אֵדָם רֹצֵחַ לִיתֵין
 בְּכַתוּבָה שְׁל זוּ שְׂאָם נִתְאַרְמְלָה אוּ נִתְגַּרְשָׁה וְאָם מִתָּה
 יִירֶשְׁנָה בַּעֲלָה וְאִי סִלְקָא דַּעֲתָד לִיתָא לְתַקְנָת אוֹשָׁא
 אֲמַאי יִירֶשְׁנָה בַּעֲלָה תוֹבָן כְּתוּבָתָה לְגַמְרִי אֲמַר אֲבִי
 אִם אֶמְרוּ בְּנִכְסֵי מְלוֹךְ יֹאמְרוּ בְּנִכְסֵי צָאן בְּרֹל אֲמַר אֲבִי
 טוֹבַת הִנָּא הוּאִיל וְאִתָּא לִידָן נִימָא בֵּה מִילְתָּא טוֹבַת
 הִנָּא לֹאשָׁה הוּיָא דְּאִי ס"ד לְבַעַל הוּיָא לִימְרוּ לָהּ
 עֵדִים מֵאִי אֶפְסְדִינָהּ אִי הוּת מְזוּבְנָת לָהּ לְטוֹבַת הִנָּא
 בַּעַל הוּהוּ שְׁקוּל מִינָהּ אֲמַר רַב שְׁלֹמֹן מִשּׁוּם דְּיֹאכָא
 רוּחַ בֵּיתָא אֲמַר רַבָּא הִלְכְּתָא טוֹבַת הִנָּא לֹאשָׁה וְאֵין
 הִבְעַל אוֹכֵל פִּירוֹת מֵאִי טַעֲמָא פִּירָא תְּקִינוּ לִיהּ רַבְּנָן
 פִּירָא דְּפִירָא לֹא תְּקִינוּ לִיהּ רַבְּנָן כִּי אִתָּא רַב פֶּפְא וְרַב
 הוּנָא בְּרִיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ מִבִּי רַב אֶמְרִי תִּנְיִנָא לְתַקְנָת
 אוֹשָׁא הָעֵבֶד וְהָאִשָּׁה פְּגִיעָתָהּ רָעָה הַחוּבֵל בְּהוֹן חֵיב
 וְהֵם שְׁחִכְלוּ בְּאַחֵרִים פְּטוּרִין וְאִי ס"ד לִיתָא לְתַקְנָת
 אוֹשָׁא תוֹבָן נִכְסֵי מְלוֹךְ וְתִתֵּן לִיהּ וּלְטַעֲמִיָּד נְהִי נְמִי
 דְּאִיתִיהּ לְתַקְנָת אוֹשָׁא וְלֹא מְצִי מְזוּבְנָה לְגַמְרִי תוֹבָן
 לְנִכְסֵי מְלוֹךְ בְּטוֹבַת הִנָּא וְתִתֵּן לִיהּ אֵלָא דְּלִית לָהּ
 ה"נ דְּלִית לָהּ וְתוֹבָן כְּתוּבָתָה בְּטוֹבַת הִנָּא וְתִתֵּן לִיהּ
 הָא מְנִי רַבִּי מֵאִיר הִיא דְּאֶמַר אֲסוּר לוּ לְאֵדָם שִׁינְשָׁהּ
 אֵת אִשְׁתּוֹ אֲפִילוּ שְׁעָה אַחַת בְּלֹא כְּתוּבָה וְטַעֲמָא מֵאִי
 כְּדִי שְׂלָא תֵּהָא קֵלָה בְּעִינְי וְהוֹצִיָּאָה הָכָא לֹא מְגַרֵּשׁ
 כְּדִי שְׂלָא תֵּהָא קֵלָה בְּעִינְי וְהוּא טוֹבַת הִנָּא מִילִי נִינְהוּ
 לָהּ דְּאִי מְגַרֵּשׁ לָהּ אֵתוּ הֵנָּה דְּכּוּבִי גְבוּ לָהּ לְכַתוּבָתָה מִינִיָּה אֵלָא טוֹבַת הִנָּא מִילִי נִינְהוּ
 וּמִילִי לֹא מִשְׁתַּעֲבָדִי אֵלְמָה לֹא מִילִי דְּמוֹדְבִי דְּבִרְנִי נִינְהוּ אֵלָא מִשּׁוּם דְּשִׁמּוּאֵל דְּאֶמַר
 שְׁמוּאֵל הַמוּכָר שְׂטֵר חוֹב לְחִבְרִי וְחֹזֵר וּמִחֻל מִחֻל וְאֲפִי יוֹרֵשׁ מוֹחֵל אֶמְרִי זְכוּנִי וְתִתֵּן
 לִיהּ וְאִי מִחֻלָּה לִיהּ לְנָכִי בַּעַל תְּמַחֲלָה אֶמְרִי כָּל לְנָכִי בַּעַל וְדֵאִי מִחֻלָּה לִיהּ וְאֶפְסְדִינִיָּה
 לְהוּא וְכִינָא בְּיָדִים לֹא אֶפְסְדִינִיָּה וְכִי תִימָא וְכִינָא נִיחִילִיָּה לְהוּא דְּחִבְלָה בֵּיהּ בְּטוֹבַת הִנָּא
 דֵּא

בַּעֲלִיתוּ בַּעֲלִית זְנוּת אֵלָא הָתָם דִּיִּיק דְּקָסְבַר תִּנְאוּ בְּטַל מְדֻלָּא קִתְּנִי בְּתוּלָה שְׂאֵין לָהּ מֵאֵתִים וְאַלְמָנָה שְׂאֵין לָהּ מְנָה כו' ש"מ ד"ה"ק כֵּל הַפּוֹחֹת אֲפִי בְּאוֹתוֹ עֵבֶן
 שִׁישׁ לָהּ אֲפִי הָכִי הִיָּא בַּעֲלִיתוּ בַּעֲלִית זְנוּת וְאִתּ מִנָּא לִיהּ דְּמִיָּרִי בְּתַנְיָא דְּלִמָּא מוֹדָה ר"מ דִּתְנָאוּ קָיִים וְה"ק כֵּל הַפּוֹחֹת אֲפִי בְּאוֹתוֹ עֵבֶן שִׁישׁ לָהּ כְּגוֹן בְּסוֹף
 בִּיאָה דְּאֶמַר הָתָם בְּסוֹף שְׁמַעְתִּין דְּדַבְרֵי הַבֵּל אִינָה מוֹחֲלָת וְי"ל דְּלִשּׁוֹן כֵּל הַפּוֹחֹת מִשְׁמַע שְׂהוּא פּוֹחֹת לָהּ וּבְסוֹף בִּיאָה אֵין יָכוֹל לְפּוֹחֹת אֵלָא שִׁישׁ אֵין פּוֹחֹת לְעַצְמָהּ
 וְלֹא שְׁיִיךְ לִשּׁוֹן פּוֹחֹת אֵלָא בְּתַנְיָא אִי נְמִי מְדַקֵּט כֵּל דִּיִּיק:

כָּל לְגַבִּי בַּעֲלָה וְדֵאִי מִחֻלָּה. וְאִתּ וְתוֹבָן לְבַעַל גּוֹפִיָּה וְתִיתִיב לִיהּ לְחַבְלָה וְי"ל שְׁהַבְעַל לֹא יִרְצָה לְקַנּוֹת שְׂלָא לְהַפְסִיד לֹאשְׁתּוֹ א"נ הָא מוֹקְמִי לָהּ בְּסוֹמְרָא בְּר"מ
 דְּאֶמַר לִישׁוֹת עִם אִשְׁתּוֹ בְּלֹא כְּתוּבָה אֲסוּר וְאִתּ וְהִיאךְ יָכוֹלָה לְמַחֹל הָאֶמַר בְּרִישׁ אַע"פ (מְסוּכּוֹת דף סז.) דְּכִסּוֹף בִּיאָה אִינָה יָכוֹלָה לְמַחֹל וְכִיתּ דְּכִתְבָּהּ לִיהּ
 הַתְקַבְּלִיתָ הָא מִשְׁמַע בְּפֶרֶק נִשְׂרָה (מס דף טז.) דְּלִר"מ אֲפִי בְּהַתְקַבְּלִיתָ אֵין יָכוֹלָה לְמַחֹל וְי"ל ה"מ בְּתַחֲלִילַת הַסּוּגָא אֲבָל לִפִּי הַפְּסָקָא הָתָם דְּמַפְלֵג ר' יְהוּדָה בִּין
 הַתְּבָה לִיהּ הַתְקַבְּלִיתָ וְכִין לֹא תְּבָהּ לִיהּ הַתְקַבְּלִיתָ ה"ה לִר"מ וְאִתּ וְאִתּוּ הִיאךְ תְּמַחֹל לָהּ כְּר"מ דְּאֶמַר אֲסוּר לִישׁוֹת עִם אִשְׁתּוֹ בְּלֹא כְּתוּבָה וְי"ל
 לֹאמַר שְׁתַּמַּחֲלוּ וְחֹזֵר וְכִתְּבוּב לָהּ כְּתוּבָה וְעִי"ל דְּאֶפִּילוּ אִתּוֹל שְׂאֵין יָכוֹלָה לְמַחֹל בַּעֲדָה תַּחֲתִיָּה אֲבִיתָ יַעֲשֶׂה קַנְיָא וְיִגְרֶשְׁנָה וְתַמְחֹלוּ לוּ וְאִתּוֹל יְחִידָתָה וְאִתּ
 בִּין דְּאִתָּא בְּר"מ דְּדָאֵין דִּינָא דְּגַרְמִי א"כ לֹא תֵּהָא רִשָּׁאָה לְמַחֹל מִפְּנֵי שְׁתַּעֲבָרָךְ לְשֹׁלֵם לְקָחוֹת כְּדָאֶמַר בְּהַמוּכָר שְׂטֵר חוֹב לְחִבְרִי וְחֹזֵר וּמִחֻל מִחֻל וְאֶמְרִין
 הָתָם (מְסוּכּוֹת דף סז.) דְּלִמָּאן דְּדָאֵין דִּינָא דְּגַרְמִי מְנַי בִּיהּ דְּמִי שְׁטָרָא מַעֲלִיא וְנִיחוּ מְצִי לְמִימְרֵי דֹאפ"ה לֹא תַחוּשׁ וְתַמְחֹלוּ בִּין דִּהִשְׁתָּא לִית לָהּ מִידִּי לְשִׁלּוּמֵי אַע"ג
 דִּלְכַּשְׁתַּתְּאֲלֵמָן תַּעֲבָרָךְ לְשֹׁלֵם יוֹתֵר מִיָּם חֲשִׁיב לִיהּ אֲטַרְחִי בִי דִינָא כְּבִיד בִּין דִּסּוֹף סוֹף הִשְׁתָּא מִינָהּ לֹא מִשְׁלֹמִין מִידִּי וְלִמָּא דְּרִגִּיל רִית לְפִרֵּשׁ דָּאֵין חֲשִׁיבָת
 לְשֹׁלֵם אֲפִילוּ לִר"מ אֵלָא מַה שְׁקִבְלָה א"ש טִיפִי וְאֵין לְהֶאָרִיךְ כָּאן בְּדָבָר זֶה הַקֶּשֶׁה הִר"ר שְׂמוּאֵל ב"ר חַיִּים וְתוֹבָן כְּתוּבָתָה בְּמַעֲמַד שְׁלִשְׁתָּן דָּאוּ אֵין יָכוֹלָה לְמַחֹל
 כְּמוּ שְׁרִגִּיל ר"י דְּלִקְדֹק מִהֵהִיא דְּתִנְיָא בְּהָאִישׁ מְקֻדֵּשׁ (מְסוּכּוֹת דף סז.) הַתְּקַדְּשִׁי לִי בְּשִׁטֵּר חוֹב אוּ שְׁהִי לוּ מְלוֹה בִּיד אֲחֵרִים וְהִירֶשְׁהּ עֲלֵיהֶם רַבִּי מֵאִיר אוֹמַר מְקוּדָּשֶׁת
 וְכִכְמִים אוֹמְרִים אִינָה מְקוּדָּשֶׁת וּמִסְכָּה דְּבַמְלוֹה בְּשִׁטֵּר קַמְפּוּלָּגִי בֹאשָׁה סְמִכָה דַּעֲתָה וְכוּכִיל עֲלֵמָא אִית לָהּ דְּשִׁמּוּאֵל דְּאֶמַר הַמוּכָר שְׂטֵר חוֹב לְחִבְרִי וְחֹזֵר וּמִחֻל
 מִחֻל וּבְמַלְוָה עַל פֶּה פְּלִיגִי בְּדָרְבַּר הוּנָא דְּאֶמַר תְּנָהוּ לְפִלוּנִי בְּמַעֲמַד שְׁלִשְׁתָּן קֶנָה דְּרַבְּנָן לִית לָהּ שִׁיעוּלִי מַעֲמַד שְׁלִשְׁתָּן בְּמַלְוָה אֵלָא בְּפִקְדוֹן וְאָם הִיָּה יָכוֹל לְמַחֹל
 מַה חוּשֵׁשׁ אִי אִית לָהּ דְּרַב הוּנָא בְּמַלְוָה בִּין דְּסִכְרִיא לִיהּ דְּלֹא סְמִכָה דַּעֲתָה וְתִירֵץ ר"י דְּמַעֲמַד שְׁלִשְׁתָּן אֵין מוֹעִיל בְּכַתוּבָה בַּעֲדָה תַּחַת בַּעֲלָה בִּין דְּעִדְיִין לֹא
 נִתְנָה לְגָבוֹת וְאִתּ וְכִתְּבוּב שְׁטָרָא בְּשִׁמְיָה דָּאוּ לֹא מְצִי מִחֻלָּה כְּדָאֶמַר בְּהוֹבָת (מְסוּכּוֹת דף סז.) וְהָכָא נִיתָא דְּשְׂמָא הִבְעַל לֹא יִרְצָה אֲבָל בְּסוֹמְרָא גְבִי
 הִיא

בבא קמא דף פט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזר והדר" (ליום שישי) קז

דְּהָרִי אָף אִי בִסּוּף מַחְלָה עַל הַכְּתוּבָה לְגַבִּי הַבְּעָל, לֹא קָא מַפְסִיד הַנַּחבֵל
מִכָּךְ יוֹתֵר, דְּהָרִי הִשְׁתָּא נָמִי – גַּם עֵתָּה, אִם לֹא יִגְבֵּה לַפְחוֹת אֵת טוֹבַת
הַהִנָּה, לֹא מִיָּד קָא יִתְּבֵה לִיָּה – אֵינָה נּוֹתֶנֶת לוֹ כְּלוּם, שְׁהָרִי אֵין לָהּ מִמּוֹן
אַחֵר. מִתְרַצֵּת הַגִּמְרָא: סוּף סוּף, כָּל אִשָּׁה לְגַבִּי חוֹב שִׁישׁ לָהּ עַל הַבְּעָל,
וְדָאִי מַחְלָה כְּרִי שִׁירוּחִי בַעֲלָהּ, וְנִמְצָא שֶׁאֵין תּוֹעֵלֶת בַּמִּכִּירִת הַכְּתוּבָה,
וְאִמְרוּנִי בִּי דִּינָא בְּכַדִּי לֹא מִטְּרַחֲטִין – וְאֵין אֲנִי מִטְּרַחֲטִים אֵת בֵּית דִּין
בַּחֲנִים לַחֲיִיבָה לִמְכּוֹר אֶת כְּתוּבָתָהּ.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: אֵלָּא לְדַבְרִיךְ שֶׁהִטַּעַם שְׁאִינָה חֲיִיבֶת לִמְכּוֹר אֶת כְּתוּבָתָהּ
הוּא מְשׁוּם שְׁבוּדָאֵי מַחְמֵל לִבְעֵלָהּ, אִם כֵּן קֵשָׁה הָאֵל דְּתַנְיָא בְּתוֹסְפָתָא (פ"ט
ה"ח). וְכֵן הִיא שְׁחָבְלָה בְּבַעֲלָהּ, לֹא הִפְסִידָה בְּתוֹבָתָהּ, כְּלוּמֹר, אֵינָה
צְרִיכָה לְשַׁלֵּם לִבְעֵלָהּ בִּכְךָ שֶׁתְּפֻחִית לוֹ אֵת חֲיִיב כְּתוּבָתָהּ, וְאִמְרָאֵי אֵינָה
מִפְסִידָה, תּוֹבָנִינָה נִיְהִלִּיה לְבְּתוּבָתָהּ – תִּמְכּוֹר אֶת כְּתוּבָתָהּ לְבַעֲלָהּ כְּשׁוּי
טוֹבֶת הַהִנָּה, בְּהָא חֲבָלָה – בְּתִשְׁלוֹם חֲבָלָה זֶה, וּבִאֲפֻן זֶה אֵין חֲשַׁשׁ
שֶׁתִּמְחַל לוֹ, דְּהָרִי אִי מַחְלָה לְגַבִּי בַעֲלֵי לִיבָא פְסִידָא – אֵין הִבְעֵל מִפְסִיד
מִכָּךְ, שְׁהָרִי חֲיִיב הַכְּתוּבָה הוּא עָלֶיהָ, וְהוּא מְרוּחִיחַ בַּמַּחֲלִילָתָהּ. מִתְרַצֵּת
הַגִּמְרָא: הָאֵל – תּוֹסְפָתָא זֶה וְדָאִי רַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאִמְרֵי שְׁאִסּוּר לְאִדָּם
שִׁישְׁתָּא אֵת אִשְׁתּוֹ אִפִּילוּ שִׁעָה אַחַת בְּלֹא בְּתוּבָה, וְנִמְצָא מֵאִי, כְּרִי
שְׁלֹא תִהְיֶה הָאִשָּׁה קָלָה בְּעֵינֵי הַלְוִיָּאִתָּהּ, וְעַל יְדֵי חֲיִיב תִּשְׁלוֹם הַכְּתוּבָה
קֵשָׁה בְּעֵינֵי לַגְרֵשָׁה, וְהִכָּא – גַּם כֵּאֵן יֵשׁ לַחֲשׁוֹשׁ שֶׁמִּגְרֵשׁ לָהּ, וְלֹא יִקְשָׁה
הַדְּבַר בְּעֵינֵי, שְׁהָרִי נָבִי לִיָּה בְּחֻבְלִיה מִיָּנָה – הוּא גּוֹבֵה אֵת מִמּוֹן הַכְּתוּבָה
לְעַצְמוֹ תַּמּוּרַת חֲבָלָתוֹ, כְּלוּמֹר, יִפְטֹר מִלְּשַׁלְמוֹ לָהּ מַחֲמַת שִׁכְבַּר גִּבּוֹ
תַּמּוּרַת מַה שְׁחָבְלָה בוֹ, וְלִכֵּן אֵינָה יִכּוּלָה לִמְכּוֹר לוֹ אֵת הַזְכוּת לִישׁוּל אֵת
כְּתוּבָתָהּ.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: אִי הִכָּי – אִם יֵשׁ לַחֲשׁוֹשׁ שִׁיְהִיָּה קֵל בְּעֵינֵי לַגְרֵשָׁה מַחֲמַת
שְׁהוּא נִפְטֹר מִתִּשְׁלוֹם כְּתוּבָתָהּ תַּמּוּרַת חֲבָלָתוֹ, אִם כֵּן הִשְׁתָּא נָמִי – גַּם עֵתָּה
שְׁאִינָה מוֹכֵרֶת לוֹ זְכוּת זֶה, תְּהִיָּה קָלָה בְּעֵינֵי לַגְרֵשָׁה, שְׁהָרִי מִגְרֵשׁ לָהּ, וְאִף
שִׁיעִטֶּרֶךְ לְשַׁלֵּם לָהּ אֵת כְּתוּבָתָהּ. מִכָּל מָקוֹם אֵין לוֹ הַפְסֵד, שְׁהָרִי אַחֲרֵי
שִׁיעִרָה לָהּ נָבִי לִיָּה בְּחֻבְלִיה מִיָּנָה – יִגְבֵּה מִמֶּנָּה אֵת חֲבָלָתוֹ מִהַמְעוֹת שֶׁנָּתַן
לָהּ, וְנִמְצָא שֶׁבִּכְךָ שְׁאִינָה מוֹכֵרֶת לוֹ עֵתָּה אֵת הַכְּתוּבָה אֵינָה מְקִילָה עָלָיו
יוֹתֵר לַגְרֵשָׁה, וּמִדּוּעַ אִמְרָה הַתּוֹסְפָתָא שְׁאִינָה מִפְסִידָה אֵת כְּתוּבָתָהּ.
מִתְרַצֵּת הַגִּמְרָא: מְדוּבָר בְּתוֹסְפָתָא כְּגוֹן דְּנִפְשִׁי בְּתוּבָתָהּ – שְׁדַמִּי כְּתוּבָתָהּ
מְרֻבִּים מְדַמִּי חֲבָלָתָהּ, דְּמִשּׁוּם תִּהְיֶה פּוֹרְקָא – מְשׁוּם הַסְכּוֹם הַמְדוּעַ
שִׁיְגִבָה בַּחֲבָלָתוֹ, לֹא יִקַּל בְּעֵינֵי לַגְרֵשָׁה, שְׁהָרִי הוּא מַפְסִיד טוֹבָא – מִמּוֹן
רַב, וְהֵינִי כָל דְּמִי הַכְּתוּבָה שֶׁמַּעֲבֵר לְדַמִּי חֲבָלָהּ.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְאִי מְדוּבָר דְּנִפְשִׁי בְּתוּבָתָהּ מִבְּתוּבָתָהּ דְּאִוְרִיָּיתָא – שְׁשׁוּי
כְּתוּבָתָהּ גְּדוּל מַעֲיָק הַמֶּנָּה וְהַמֵּאֲתִיִּים שְׁהוּא חֲיִיב לִכְתּוּב לָהּ, כְּלוּמֹר
שֶׁתְּחִיבִי לָהּ מִמּוֹן נוֹסֵף עַל עֵיָק חֲיִיבָהּ, אִם כֵּן תַּחֲזוֹר הַקּוּשִׁיא שֶׁתִּמְכּוֹר אֵת
כְּתוּבָתָהּ לִבְעַל כִּתְשָׁלוֹם חֲבָלָתוֹ, שְׁהָרִי נִזְקָמָא אֶבְתוּבָהּ דְּאִוְרִיָּיתָא –
נַעֲמִיד אֵת חֲיִיב הִבְעֵל לַאֲשָׁה עַל הַמֶּנָּה אוֹ מֵאֲתִיִּים, וְלֹא יִקַּל בְּעֵינֵי
לְהוֹצִיאָהּ, וְאִוְרִיָּךְ – וְאֵת הַתּוֹסְפָתָא שֶׁכָּתַב לָהּ תּוֹבָנָהּ נִיְהִלִּיה בְּחֻבְלִיה –
תִּמְכּוֹר לִבְעֵלָהּ בְּדַמִּי חֲבָלָתוֹ, וְאִילוּ מִהַבְּרִייתָא מִשְׁמַע שְׁאִינָה מִפְסִידָה
כְּלוּם. מִתְרַצֵּת הַגִּמְרָא: מְדוּבָר בְּתוֹסְפָתָא כְּגוֹן דְּלֹא נִפְשִׁי בְּתוּבָתָהּ
מִבְּתוּבָתָהּ דְּאִוְרִיָּיתָא, וְאֵת תִּמְכְּרָנָה לִבְעֵלָהּ נִמְצָא שְׁהוּא עוֹדָה עִמָּה לֹא
כְּתוּבָה, וְלִכֵּן אִמְרָה הַתּוֹסְפָתָא שְׁאִינָה מִפְסִידָה. וְאֵין לַהֲקִשּׁוֹת שֶׁתְּהִיָּה קָלָה
בְּעֵינֵי לְהוֹצִיאָהּ מַחֲמַת שְׁאֲחֵרִי שִׁישְׁלֵם לָהּ אֵת כְּתוּבָתָהּ יַחֲזוֹר וְיִגְבֵּה אֵת
חֲבָלָתוֹ, וּבִקְשׁוּיָא שְׁהוּבָא לְעִיל, מְשׁוּם שֶׁמְדוּבָר כְּגוֹן דְּהָרִי חֲבָלִיה – שְׁשׁוּי
חֲבָלָתוֹ הוּא רַק אֶרְבָּעָה זְוִי, דְּמִשּׁוּם אֶרְבָּעָה זְוִי שִׁיְגִבָה מִמֶּנָּה לֹא יִגְרֹשְׁנָה,
שְׁהָרִי בִּכְךָ הוּא מַפְסִיד אֵת דְּמִי כָל כְּתוּבָתָהּ. שְׁהֵם עֲשָׂרִים וְחֲמִשָּׁה סְלָעִים,
שְׁזֹה שִׁיעוֹר כְּתוּבַת אֲלִמְנָה, וְכָל שֶׁכֵּן שְׁלֹא יִפְסִיד מֵאֲתִיִּים זֶה שְׁחִיב
בְּכְתוּבַת בְּתוּלָה, מַחֲמַת אֲרַבְעַת הַזְּוִיִּים שֶׁל חֲבָלָתוֹ.
הַגִּמְרָא מַקְשָׁה עַל מַה שֶׁהַתְּבַאֵר שְׁהָאִשָּׁה יִכּוּלָה לִמְכּוֹר אֵת תּוֹסְפַת
הַכְּתוּבָה. מַקְשָׁה הַגִּמְרָא: אֵלָּא לִפִּי זֶה, קֵשָׁה הָאֵל דְּתַנְיָא בְּהַמְשָׁךְ הַתּוֹסְפָתָא
(שם) בְּשֵׁם שְׁלֹא תִמְכּוֹר הָאִשָּׁה אֵת כְּתוּבָתָהּ לְאַחֲרִים וְהִיא תִתְּחִי –
נְשׁוּאָה לֹא, כִּךְ לֹא תִפְסִיד אֵת כְּתוּבָתָהּ וְהִיא תִתְּחִי, וְהַבְּנִיָּה הַגִּמְרָא
שְׁכּוֹנַת הַבְּרִייתָא שְׁאִינָה מִפְסִידָה מִכְּתוּבָתָהּ אִפִּילוּ אִם חֲבָלָה בוֹ, וְקֵשָׁה,

דְּהָא זִמְנִין מִשְׁבַּח לָהּ דְּמַפְסְכָא – הָרִי יֵשׁ אוֹפְנִים שְׁהִיא מִפְסִידָה, וְהִכָּי
דְּמִי, כְּגוֹן דְּנִפְשִׁי בְּתוּבָתָהּ מִבְּתוּבָתָהּ דְּאִוְרִיָּיתָא – שֶׁהַכְּתוּבָה שֶׁכָּתַב לָהּ
מְרֻבָּה מַעֲיָק הַכְּתוּבָה שְׁהוּא חֲיִיב לִכְתּוּב לָהּ, שְׁאֵל הִיא יִכּוּלָה לִמְכּוֹר
לִבְעֵלָהּ אֵת הַתּוֹסְפָתָא, כִּיּוֹן שֶׁאֵין בּוֹה חֲשַׁשׁ שֶׁתְּהָא קָלָה בְּעֵינֵי לְהוֹצִיאָהּ.
הַגִּמְרָא מִפְרֶשֶׁת אֵת הַסִּיפָא שֶׁל הַתּוֹסְפָתָא בְּאֲפֻן אַחֵר. מִתְרַצֵּת הַגִּמְרָא:
אִמְרֵי רַבָּא, סִיפָא זֶה שֶׁל הַתּוֹסְפָתָא, אִתָּאן – בָּאָה לְלַמֵּד דִּין אַחֵר, בְּעֵינִי
'בְּתוּבָתָּה כְּגוֹן דְּרַבִּיךְ' – כְּתוּבַת בְּנִים זְכוּרִים, כְּלוּמֹר תִּנְאִי בֵּית דִּין הוּא שְׁאֵם
מִתָּה הָאִשָּׁה בַּחֲיִי הִבְעֵל וּמִמִּילָא לֹא קִיבֵלָה אֵת כְּתוּבָתָהּ, וְיֵשׁ לוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים,
כְּשִׁמַּת הָאֵב יוֹרְשִׁים בְּנֵי הַזְכוּרִים מֵאִשָּׁה זֶה אֵת דְּמִי כְּתוּבָתָהּ, יִתֵּר עַל חֲלָקָם
הַמְּגִיעַ לָהֶם בְּשֹׂאֵר הַיְרוּשָׁה, וְהִכָּי קִתְּנִי – כִּךְ כּוֹנֵנֶת הַתּוֹסְפָתָא, בְּשֵׁם
שֶׁהַמּוֹכֶרֶת בְּתוּבָתָהּ לְאַחֲרִים וּמִתָּה בַּחֲיִי בַעֲלָהּ וְלֹא גִבָּה הַלּוֹקָה, לֹא
הִפְסִידָה 'בְּתוּבָתָּה כְּגוֹן דְּרַבִּיךְ', אֲלֵא אַחֲרֵי מִיתַת הִבְעֵל יִגְבּוּ בְּנֵיה אֵת דְּמִי
כְּתוּבָתָהּ מִירוּשַׁת הִבְעֵל, וְאֵין אוֹמְרִים שְׁהִיא פִּשְׁעָה בִּכְךָ שֶׁמְכָרָה אוֹתָהּ,
וְכִיּוֹן שְׁהִיא עֲצֻמָּה לֹא הִיתָה גּוֹבֵה אוֹתָהּ אִף בְּנֵיה לֹא יִגְבּוּהָ, וְמֵאִי מִשְׁעָמָא
שְׁאִינִים מִפְסִידִים זֹאת, מְשׁוּם שֶׁהֵם יִכּוּלִים לומר 'זְוִי הוּא דְּאִנְסוֹנָה' – הַצּוֹרֵךְ
בַּמּוֹמֵן הַכְּרִיחָה לִמְכּוֹר אֵת הַכְּתוּבָה, וְלֹא הַתְּכוּנָה לְהַפְסִידָה לַגִּמְרִי, כִּךְ
הַמּוֹכֶרֶת אֵת בְּתוּבָתָהּ לְבַעֲלָהּ עֲצֻמָּה לֹא הִפְסִידָה בְּתוּבָתָּה כְּגוֹן דְּרַבִּיךְ,
מֵאִי מִשְׁעָמָא, מְשׁוּם שֶׁאֵין כֵּאֵן זְוִי הוּא דְּאִנְסוֹנָה.
הַגִּמְרָא מְבַרֵּרֶת הָאֵם 'תְּקַנַּת אוּשָׁא' תְּלוּיָה בַּמַּחֲלֻקַּת תִּנְאִים. שְׁוֹאֵלֶת
הַגִּמְרָא: לִיבָא – הָאֵם אִפְשָׁר לומר שֶׁתְּקַנַּת אוּשָׁא, שְׁהָאִשָּׁה שֶׁמְכָרָה נִכְסֵי
מִלּוּג וּמִתָּה לְפָנֵי הִבְעֵל, הִבְעֵל מוֹצִיא מִיַּד הַלּוֹקוֹת, תְּנָאֵי הִיא – נַחֲלָקִי בָּהּ
תִּנְאִים. מִבִּאֲרַת הַגִּמְרָא הֵיכֵן נַחֲלָקִי בּוֹה: דְּתַנְיָ תְּרָא – שֶׁבְּבְרִיתָא אַחַת
שְׁנִינָה, שְׁעָבְדִי מִלּוּג – עַבְדִּים כְּנַעֲנִים שֶׁהַכְּנִיסָה הָאִשָּׁה לִבְעֵלָהּ כְּנַכְסֵי
מִלּוּג, שְׁגוֹפֵם קְנוֹי לַאֲשָׁה אֲבֵל הִבְעֵל מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, וְזִנְאִין לְחִירוֹת כֹּהֶפֶלֶת
הַשָּׁן וְסִימְיֵי הַעֵין, רַק לֹאשָׁה – אִם הָאִשָּׁה עֲשֵׂתָה זֹאת, כִּיּוֹן שְׁגוֹף הָעֵבֶד קְנוֹי
לָהּ, וְכִדּוֹן כָּל אֲדוֹן הַמַּחֲסֵר לְעַבְדוֹ אַחַד מֵעֲשָׂרִים וְאַרְבַּעַה רִאשִׁים אִיבִירִים,
אֲכָל לֹא לֹאשִׁי – אִם הִבְעֵל עֲשָׂה זֹאת אִינִים יוֹצֵאִים לְחִירוֹת, מְשׁוּם שְׁגוֹף
הָעֵבֶד אֵינוֹ קְנוֹי לוֹ, וְהָרִי הוּא כֹּאדָם זֶה חֲחוּבֵל בְּעַבְד כְּנַעֲנִי שְׁאִינוֹ יוֹצֵא בּוֹה
לְחִירוֹת. וְתַנְיָ אִוְרִיָּךְ – וּבְבְרִיתָא אַחֲרַת שְׁנִינָה, שֶׁאֵין עַבְדֵי הַמִּלּוּג יוֹצֵאִים
לְחִירוֹת בְּהַפְלַת הַשָּׁן וְסִימְיֵי הַעֵין, לֹא לֹאשִׁי וְלֹא לֹאשָׁה. וּמִבִּאֲרַת הַגִּמְרָא
אֵת הַטַּעַם בְּבְרִיתוֹת: סְבִירָה – סְבִיר בְּנֵי הַיְשִׁיבָה לומר, דְּכִוְלִי עֲלָמָא –
לְדַעַת שְׁתֵּי הַבְּרִיתוֹת: קִנְיָן פִּירוֹת לֹא בְּקִנְיָן מוֹצִיא מִיַּד הַלּוֹקוֹת, וְהִבְעֵל הַמְשַׁתֵּמֵשׁ
בְּעַבְד אֵינוֹ נַחֲשֵׁב כְּבַעֲלָהּ קִנְיָן הַגּוֹף, וְאֵינוֹ מוֹגְרַע מִבְּעֻלֹת הָאִשָּׁה בְּעַבְדִּים,
וְמֵאִי לֹא – הָאֵם לֹא נִאֲמַר דְּבִהָא קָא מִפְּלִגִּי – שֶׁנַּחֲלָקוּ הַבְּרִיתוֹת בְּתַקְנַת
אוּשָׁא, דְּמֵאִי דְּאִמְרֵי – הַתִּנְאֵי בְּבְרִיתָא הָרִאשׁוֹנָה הַסּוֹבֵר שִׁישׁ לֹאשָׁה דִּין 'שֵׁן
וְעֵין, לִיָּה לִיָּה תְּקַנַּת אוּשָׁא, אֲלֵא יֵשׁ לַאֲשָׁה כַּח לִמְכּוֹר אֵת הַנִּכְסִים
לַגִּמְרִי, וְהָרִי הִיא בִּ'אֲדוֹן' שֶׁל הָעֵבֶד לַגִּמְרִי, וְמֵאִי דְּאִמְרֵי – הַתִּנְאֵי בְּבְרִיתָא
הַשְּׁנִיָּה הַסּוֹבֵר שֶׁאֵין דִּין 'שֵׁן וְעֵין' לֹא לֹאשִׁי וְלֹא לֹאשָׁה, אֵיָת לִיָּה תְּקַנַּת
אוּשָׁא, וְהֵינִי שְׁחִיזָקוּ חֲכָמִים אֵת כַּח הִבְעֵל שְׁלֹא תוֹכֵל הָאִשָּׁה לִמְכּוֹר אֵת
הַנִּכְסִים לַגִּמְרִי, וְכֵאֵילוּ יֵשׁ לוֹ בָּהֶם קִנְיָן הַגּוֹף, וְהָרִי זֶה כֵאֵילוּ אֵין הָעַבְדִּים
שְׁיִיכִים לַגִּמְרִי לֹא לִבְעַל וְלֹא לַאֲשָׁה, וְלִכֵּן אֵין חֲבָלָתָם בָּהֶם מוֹצִיאָה אוֹתָם
לְחִירוֹת.
דּוּחָה הַגִּמְרָא: לֹא, אֵין זֶה סִבְרַת הַבְּרִיתוֹת, אֲלֵא דְּכִוְלִי עֲלָמָא אֵיָת לָהּ
תְּקַנַּת אוּשָׁא, וְלְדַבְרֵי הַכָּל קִנְיָן פִּירוֹת אֵינוֹ כְּקִנְיָן הַגּוֹף, אֲלֵא חֲחִילוֹק בֵּין
הַבְּרִיתוֹת הָאֵל, שְׁכָאֵן – בְּבְרִיתָא הָרִאשׁוֹנָה מְדוּבָר קוֹדֵם תְּקַנַּת זֶה, שְׁאֵל
זְכוּת הִבְעֵל הִיתָה כָּל קִנְיָן פִּירוֹת שְׁאִינוֹ כְּקִנְיָן הַגּוֹף, וְדִין הָאִשָּׁה בִּ'אֲדוֹן'
גְּמוּר שֶׁל הָעַבְדִּים יוֹצֵאִים מַחֲמָתָה בִּ'שֵׁן וְעֵין, וְכָאֵן – בְּבְרִיתָא הַשְּׁנִיָּה
מְדוּבָר לְאַחֵר תְּקַנַּת זֶה, שְׁחִיזָקוּ חֲכָמִים אֵת כּוּחוֹ שִׁיְהִיָּה כְּקִנְיָן הַגּוֹף, וְקִנְיָן זֶה
מִפְּחִית אֵת בְּעֻלֹת הָאִשָּׁה בְּעַבְדִּים, וְאֵינִים יוֹצֵאִים מַחֲמָתָה בִּ'שֵׁן וְעֵין'.
הַגִּמְרָא מְבִיאָה בִּיאוֹר נוֹסֵף בְּסִבְרַת הַבְּרִיתוֹת: וְאִי בְּעֵית אִימָא, אִדִּי וְאִדִּי
– שְׁתֵּי הַבְּרִיתוֹת עוֹסְקוֹת לְאַחֵר הַתְּקַנָּה, וְאֵיָת לָהּ שְׁתֵּי הַבְּרִיתוֹת אֵת
תְּקַנַּת אוּשָׁא, אֲלֵא אִם כֵּן קֵשָׁה לְמֵאֵן דְּאִמְרֵי שִׁישׁ דִּין 'שֵׁן וְעֵין' לֹאשָׁה לֹא
לֹאשִׁי, מֵאִי מִשְׁעָמָא שְׁיִוצֵאִים מַחֲמַת הָאִשָּׁה, וְהָרִי קִנְיָן שֶׁל הִבְעֵל נַחֲשֵׁב
כְּקִנְיָן הַגּוֹף מִפְּחִית אֵת בְּעֻלֹת הָאִשָּׁה, הַטַּעַם הוּא בְּכִדְרָא, דְּאִמְרֵי רַבָּא,

לגבי שעבוד נכסי הלוה למלוה, שיש אופנים ששעבוד זה פוקע, ואילו הם, **הַקָּדָשׁ** – אם שיעבד הלוה למלוה את שורו כ'אפותיקי', שהיה מיוחד לפרעון חובו, ואחר כך הקדישו הלוה למזבח, ו**הַמָּזֵן** – נכרי שהלוה ממון לישראל, ושיעבד לו הלוה חמץ לפרעון החוב, והגיע הפסח ונאסר החמץ בהנאה, ו**שְׁחָרוּר** – ששעבד הלוה למלוה את עבדו הכנעני, ושחררו הלוה וחלה עליו קדושת ישראל, שלשה דברים אלו **מַפְקֵיעֵן** את הדבר המשועבד **מִיַּד הַשִּׁעְבֵּד**, ויגבה המלוה את חובו ממקום אחר. ואף כאן לגבי עבדי מלוג, אמנם העבד משועבד לבעל לאכילת פירות, אך סימיו העין או הפלת השן על ידי האשה נחשב כאילו שחררה אותו, ושחרור זה מפקיע את שעבודו לבעל.

הגמרא מבררת האם דינו של רבא תלוי במחלוקת הברייתות. שואלת הגמרא: **לִימָא** – האם נוכל לומר דִּינוֹ של **רַבָּא**, **תַּנְאִי הוּא** – שנו במחלוקת התנאים, שהרי רק הברייתא הראשונה (פט): סוברת שהעבד יוצא בשן ועין מחמת האשה, והיינו כיון שה'שחרור' מפקיע את שעבוד הבעל, אך הברייתא השניה סוברת שאינו יוצא לחירות מחמת האשה, ולכאורה היא חולקת על רבא וסוברת ששחרור אינו מפקיע שעבוד. דוחה הגמרא: **לֹא, דְּכּוּנִי עֲלֵמָא אֵית לָהּ דְּרַבָּא, וְהָכָא** – לגבי עבדי מלוג, סוברת הברייתא השניה שלא חל השחרור, משום **דְּאֵלְמָנָה רַבָּנִין לְשִׁיעְבֻדָּא דְּעָבֵל** – חזקו חכמים את שעבוד הבעל בנכסי המלוג כאילו יש לו בהם שעבוד הגוף, ולכן אין העבדים יוצאים בשן ועין מחמת האשה.

הגמרא מבררת את מחלוקת הברייתות באופן נוסף. מתרצת הגמרא: **וְאִיכְעִית אִימָא, דְּכּוּנִי עֲלֵמָא לִית לָהּ לְהֵנִי תַנְאִי** – ששתי הברייתות סוברות שאין את **תַּקְנָת אִוְשָׁא**, והאשה יכולה למכור מכירה גמורה בנכסי מלוג, ויש לבעל בנכסיה קנין פירות בלבד, ו**הָכָא, בְּקִנְיָן פִּירוֹת בְּקִנְיָן הַגּוֹף דְּמִי קְמִיפְלִי** – נחלקו בכל קנין פירות שבעולם, האם הוא כקנין הגוף, הברייתא הראשונה סוברת שאינו כקנין הגוף, וממילא העבד נחשב כקנין האשה בלבד, ויוצא מחמתה בשן ועין. והברייתא השניה סוברת שקנין הפירות כקנין הגוף, וכיון שאין לאשה לבדה קנין גמור בעבד, אין העבד יוצא מחמתה בשן ועין.

אדם ההורג עבד כנעני חייב מיתה כהורג בן ישראל, אמנם לגבי דאן שהכה את עבדו הכנעני אמרה התורה (שמות כא כ) דין מיוחד, שאם לא מת מיד אלא לאחר 'מעת לעת', עשרים וארבע שעות, פטור האדון ממיתה. הגמרא מביאה ברייתא נוספת שבה נחלקו תנאים בדִּין 'קנין פירות'. אומרת הגמרא לפי הביאור האחרון במחלוקת הברייתות: [תנאים אלו שבברייתות, **בְּפִלוגתָא דְּהֵנִי תַנְאִי** – נחלקו במחלוקת תנאים זו, **דְּתַנְאִי בְּבִרְייתָא, הַמּוֹכֵר עֶבְדוֹ הַכְּנַעֲנִי לְאַחֵר, וּפָסַק עָמוֹ** – המוכר עם הלוה, שהוא מוכר לו עַל מְנָת שִׁישְׁמִשְׁנוּ העבד במשך **שְׁלֹשִׁים יוֹם** מיום המכירה, נחלקו התנאים מי נחשב 'רבו' לענין דִּין 'יום או יומיים', ונאמרו בזה ארבע שיטות:

א. **רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר**, רק **הַרְאָשׁוֹן** – המוכר נחשב 'רבו' ו**יִשְׁנֹו בְּדִין יוֹם אִוְשָׁא יוֹמִים**, **מִפְּנֵי שְׁהוּא** – העבד **תַּחְתָּיו**, שמשועבד לו באותם ימים, ונאמר בפרשה זו הפטרת את האדון ממיתה 'ומת תחת ידו' (שמות כא כ). מבארת הגמרא את טעמו, **קִכְּבַר שְׁקָנָן הַפִּירוֹת** שיש למוכר בעבד, **בְּקִנְיָן הַגּוֹף דְּמִי**, ונמצא שיש לו בימים אלו גם קנין פירות וגם קנין הגוף, אבל הלוה אינו נחשב כ'רבו' בימים אלו, שהרי קנין הפירות שהוא כקנין הגוף אינו בידו אלא ביד המוכר, ודינו ככל הורג עבד כנעני שחייב מיתה. ב. **רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר**, רק **הַשֵּׁנִי** – הלוה, **יִשְׁנֹו בְּדִין יוֹם אִוְשָׁא יוֹמִים**, **מִפְּנֵי שְׁהוּא** – העבד נקרא **'בְּכַפְּפוֹ'**, וכתבה התורה בדִּין זה (שם כא כא) **לֹא יָקָם כִּי כִסְפוֹ הָאֵל**, ומבארת הגמרא, **קִכְּבַר שְׁקָנָן הַפִּירוֹת** שיש למוכר **לֹא בְּקִנְיָן הַגּוֹף דְּמִי**, אלא גופו קניו לשני לגמרי ונחשב כ'כספו', ואין העבד נחשב כ'כספו' של

המוכר, שיש לו רק את קנין הפירות. ג. **רַבִּי יוֹסִי אֹמֵר**, **שְׁנֵיהֶם יִשְׁנֹו בְּדִין יוֹם אִוְשָׁא יוֹמִים**, וזה – המוכר, **מִפְּנֵי שְׁהוּא תַּחְתָּיו** ויש לו בו קנין פירות, וזה – הלוה, **מִפְּנֵי שְׁהוּא 'בְּכַפְּפוֹ'**, שהרי גופו קניו לו. מבארת הגמרא, **מִכְּסָּפָא לִיה** – רבי יוסי הסתפק בדִּין **קִנְיָן פִּירוֹת**, **אִי בְּקִנְיָן הַגּוֹף דְּמִי, אִי לֹא בְּקִנְיָן הַגּוֹף דְּמִי**, ומחמת ספק זה פטר את שניהם, שהרי זהו **כְּסָפָא נְפֻשָׁתוֹ** – האם ההורג חייב מיתה, ובספק כזה פוסקים **לְהַקֵּל**. ד. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמֵר**, **שְׁנֵיהֶם אֵינָן בְּדִין יוֹם אִוְשָׁא יוֹמִים**, וזה – הלוה, **לְפִי שְׁאִינוֹ תַּחְתָּיו**, וזה – המוכר, **לְפִי שְׁאִינוֹ 'בְּכַפְּפוֹ'**.

הגמרא מבררת את טעמו של רבי אליעזר: **אִמָּר רַבָּא, מֵאִי מַעֲמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** הסובר ששניהם אינם בדִּין 'יום או יומיים', והרי ממה נפשך, אם קנין פירות כקנין הגוף יפטור המוכר, ואם אינו כקנין הגוף יפטור הלוה, ואם היה מסופק היה לו לפטור את שניהם. אלא יש לבאר שרבי אליעזר סובר שקנין פירות אינו כקנין הגוף, ולכן המוכר אינו בכלל דִּין זה, וחייב, ומכל מקום גם הלוה חייב, משום **דְּאִמָּר קְרָא 'כִּי בְּכַפְּפוֹ הוּא'**, והיינו שיהא העבד **בְּכַפְּפוֹ הַמְּיוּחָד** רק לו, שאין אחר יכול להשתמש בו, וכיון שבימים אלו המוכר משתמש בו, אין העבד נחשב כמיוחד ללוה.

הגמרא מבררת כדעת איזה תנא נאמר דִּין מסוים במכירת נכסי מלוג. מבררת הגמרא: **בְּמָאן אֹלָא הָא** – בשיטת מי נאמר הדִּין **דְּאִמָּר אִמָּרָא, אִישׁ וְאִשָּׁה שִׁמְכְּרוּ בְּנִכְסֵי מְלוג**, אפילו אם מכרו שניהם יחד **לֹא עָשׂוּ לֹא בְּלֹום** – לא חל המקח כלל, כיון שלבעל יש רק קנין פירות ולאשה רק קנין הגוף, וכשמת אחד מהם, השני מוציא את הנכסים מיד הלוקחות. **בְּמָאן, כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** שזיבאו דבריו להלן, שמצריך לגבי שחרור עבד שיהא זה 'עבדו המיוחד' לו.

הגמרא מביאה ברייתא בענין שחרור עבד, ומבארת כדעת מי היא שניה. מבררת הגמרא: **מָאן תַּנְאִי לְהָא דְּתַנְאִי דְּרַבָּנִין בְּבִרְייתָא, מִי שְׁחָצִי עֶבֶד כְּנַעֲנִי וְחָצִי בֶן חוֹרִין**, והיינו שנתן העבד לאדון את דמי עצמו ובכך קנה את עצמו מהאדון, ואינו יכול להשתעבד בו, אך עדיין לא נתן לו האדון גט שחרור וגופו קניו לאדון, **וְכָן עֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שׁוֹתֵפִין**, שלאחד מהם יש בו קנין הגוף ולחבירו יש בו קנין פירות, עבדים אלו **אֵין יוֹצֵאִין לְחִירוֹת בְּנִטְיִלָת רֹאשִׁי אַבְרָם שְׁאִינָן חוֹזְרִין לְאַחֵר שְׁנִטְלוּם**. מבארת הגמרא: **אִמָּר לִיה רַב מְרַדְּכִי לְרַב אִשִּׁי, הָכִי אִמָּרִי מִשְׁמִיָּה דְּרַבָּא**, ברייתא זו **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הוּא**, שכן **מִי לֹא אִמָּר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** שדין 'יום או יומיים' נהוג רק בעבד שהוא **בְּכַפְּפוֹ הַמְּיוּחָד** לו, כמבואר בברייתא לעיל, ו**הָכָא נָמִי** לענין נטילת ראשי האברים נאמר (שמות כא כו) **יְכִי יָקָה אִישׁ אֶת עֵין עַבְדוֹ**, וצריך שיהא זה 'עֶבְדוֹ' הַמְּיוּחָד לו, והרי עבדים אלו אינם מיוחדים לאדון אחד, שהרי במי שחציו עבד וחציו בן חורין יש לאדון בו רק קנין הגוף, ועבד של שני שותפים יש לאחד גוף ולחבירו פירות, ולכן אינו יוצא לחירות בנטילת ראשי אברים:

משנה

המשנה מבארת דיני המבייש את חבריו, ואופני החיוב בתשלומי בושת: **הַתּוֹקֵעַ בְּפִי לְחִבְרֵי בְּאֻזְנוֹ, וּמִתּוֹךְ כֶּךָ נִתְבַּיֵּשׁ, נוֹתֵן לוֹ כֶּלֶע בְּדַמֵּי הַבוֹשֶׁת. רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי, נוֹתֵן לוֹ מְנָת, כְּלוּמַר מֵאָה זֹה, שֶׁהֵם עֹשִׂים וְחֻמְשָׁה סִלְעִים. וְאִם סָמְרוּ עַל לִחְיוֹ, שֶׁהִיא בּוֹשֶׁת גְּדוּלָּה יוֹתֵר, נוֹתֵן לוֹ מֵאָתִים זֹה. וְאִם הִכְהוּ לְאַחֵר יָדוֹ דִּהְיִינוּ בִּגְבִי דִּיר, שֶׁהִיא בּוֹשֶׁת יוֹתֵר גְּדוּלָּה מִזֶּה, נוֹתֵן לוֹ אַרְבַּע מֵאֹת זֹה. וְכֵן אִם צָרָם – מִשֶּׁךְ בְּאֻזְנוֹ, אוֹ תִּלְשׁ בְּשִׁעְרוֹ, אוֹ רִקֵּן – יִרְקַח בְּחִבְרֵי הַנֶּחֱסֵי –(פגע) בֹּר רִיקָן, אוֹ הִעֲבִיר – הִפְשִׁיט מִלְּתוֹ –(גדוד) מִמְּנוֹ, אוֹ פָּרַע –(גילה) רֹאשׁ הָאִשָּׁה בְּשׁוֹק, שֶׁכָּל אֶחָד מִמַּעֲשִׂים אֵלּוּ מִבְּיִישׁ אֶת הַמִּתְבַּיֵּשׁ בּוֹשֶׁת גְּדוּלָּה יוֹתֵר, נוֹתֵן לוֹ לְמִתְבַּיֵּשׁ אַרְבַּע מֵאֹת זֹה.**

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום חמישי עמ' ב

תַּנְיָנָא – אף אנו שנינו כן בברייתא, לגבי עדים זוממים שאמרו **מַעֲדִים אֲנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי, שְׁנִינִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ** בפנינו ביום פלוני, ונתן לה את **כְּתוּבָתָהּ**, והאיש מכחיש ואומר לא גרשתיה, וממילא לא נתתי לה את כתובתה,

חכמים את שעבודו בנכסים ועשאוהו כ'לוקח ראשון' שלהם, כדי שלא תהיה לבעל שנאה על אשתו שגורמת במכירתה שלא יירש אותה. ולכן אף שמעיקר הדין חלה מתנתה לבנה, האב מוציא מידו את הנכסים. מביאה הגמרא ראייה לתקנת אושא: **אִמָּר רַב אִידִי בְּרַ אֲבִין, אֵף אֲנִי נָמִי**

הקדש. עשה שורו אפותיקי לבעל חובו וחרור לזה זה והקדשו קדושת הגוף
למזבח הפקיע שיעבודיה דמלזה ומותר למזבח ואין בו משום גזל ששבח הקדש
מפקיעו והואיל ולא היה קניו לו ממש אלא עומד לגבות הימנו ודוקא קדושת
הגוף אבל קדושת דמים לא אלימי לאפקועי שיעבוד מלזה דהנן מוסיף מלזה עוד
דינר ופודה את הנכסים האלו על מנת

לשלם לאשה את הנכסים האלו על מנת
ערכין דף סג: וכתב ריב"ז המהרש"ה דהנהיגה המנהג
דמי ומפקיעו ונאסרין בהנאה: חמין. נכרי
שהלזה את ישראל על חמצו ולא הרהינו
אצלו דמחוסר גביעא שהיה עומד החמין
בביתו של ישראל ואין לנכרי עליו אלא
שיעבוד כשכא עת ביעורו מפקיע איסור
החמין את שיעבוד הנכרי והייב ישראל
לבערו והא דהנן בפסחים דף ק: נכרי שהלזה
לשארל על חמצו מותר בהנאה לאחר
הפסח מוקי לה רבא דהם בשרהיניו אצלו
שנתנו במשכון ביד נכרי דלא מחוסר
גביעא ולא שיעבוד אלא קנייה ממש:
שיחרור. עשה עבדו אפותיקי ושיחררו
הלזה משהיניו וגובה זה חובו ממקום אחר:
לית להו תפנתא דאושא. ושיעבודיה
דבעל כשאר קנן פירות דעלמא הוא ובקנן
פירות דעלמא פליגי המוכר עבדו. עבד
בנעני לאחר: ופסק. המוכר עם הלוקח
ע"מ שישמשנו עוד שלשים יום: ראשון
ישנו בדין יום או יומים. אם הכהו בתוך
שלשים יום הללו ולא מת תחת ידו אלא
עמד יום או יומים חי אינו נהרג דכתיב (משנ)
(סג) אך אם יום או יומים וגו' אבל שני אם
הכהו בתוך שלשים יום הללו שהיה בבית
ראשון אינו בדין יום או יומים ונהרג עליו
אפי' מת מחולי זה לטוף שלש שנים דקנן
פירות שהוא קנן לראשון בקנן הגוף דמי
ולאו דשני הוא: איש ואשה. אפי' מכרו
שניהם כאחד: לא עשו ולא כלום. שאינו
לא לזה ולא לזה ואם מת אחד מהם זה
הנשאר מוציא מידי הלוקחות ולא דמו
לשותפין דעלמא דהתם יש לזה חלק בבולו
לשול חצי וכן לזה אבל הכא כולן קנויין
לה לגוף וכולן קנויין לו לפירות וליכא
מיוחד לא לזה ולא לזה: ראשי אברים. כ"ד הן שהעבד יוצא בזה לחירות בפ"ק
דקדושין דף סג: מתני' התוקע לחבירו. הכהו על אגנו לשון מורי ל"א תוקע
ממש: נותן לו סלע. משום בושות: סטרו. על הלחי כמו הסטור לזעזע של ישראל
בסנהדרין דף ק: צרם. משך ובכבודות דף לז: שמעתי לשון פוגם:
44

ראשון ישנו בדין יום או יומים קסבר קנן פירות בקנן הגוף דמי. ואע"ג דגבי שן ועין אין יוצא לא לאיש ולא לאשה משום דאין לו כח לשחרר קנן הגוף של
אשה אבל בדין יום או יומים שהוא תחתיו ויש לו כח לרדותו לעשות מלאכתו סברא הוא שיהא בדין יום או יומים מאחר דקנן פירות בקנן הגוף דמי וקרי'
יצחק בר' ברוך מפרש דלר"מ נמי יוצא בשן ועין לאיש ולעל גרסי' ואיבעית אימא דכ"ע לית להו תפנתא דאושא ובפלוגתא דהני תנאי בו' וההיא דקתני לאשה
ולא לאיש בר' והודה וההיא דקתני לא לאיש ולא לאשה בר"א דאמר שניהם אינן בדין יום או יומים דדריש כספו המיוחד לו וה"נ עבד המיוחד לו ועבד מלוג
אין מיוחד לשניהם שלזה יש פירות ולזה יש גוף ואין זה קרוי בעלים ואפילו שניהם יחד אינן יכולין למוכרו וכמו כן אין יכולין לשחררו ומשום דה"ל דלית להו
תקנה דאושא דאפי' מכרו שניהם יחד אין מכירה כלל ואם מכרה האשה ונתגרשה אע"פ שהכל לאשה אין ללוקח כלום בה שהרי כשעבדה הוי באדם המוכר
דבר שאין שלו הלכך לא שייך אליבא דר"א כלל תקנה דאושא דלר"א לא צריכא לתקנה דאושא דלא שייך תקנה דאושא אלא היכא שאם מכרה ונתגרשה
היה ללוקח ואם מתה הבעל מוציא דשניהו קודם ללוקחים כדאיתא ביש נוחלין (פ"ב דף קטז: וסג)

כמאן. אולא הא דאמר אמימר בו. נראה דמכירה לית משחרור דשחרור הוא קעין מכירה דאי מדין יום או יומים לית אמיא אצטריך בסמוך גבי שחרור
עבדו המיוחד לו: איש ואשה שמכרו בנכסי מלוג. פירש בקונטרס דלא דמי לשותפות דעלמא דהתם יש לזה חלק בבולו לשול חצי וכן לזה אבל
הכא כולן קנויין לה לגוף וכולן קנויין לו לפירות וליכא מיוחד לא לו ולא לה דבעינן זה י"ל עבד של שני שותפין דבסמוך שלזה הגוף ולזה הפירות וכן חצינו
עבד וחצינו בן חורין נמי בגון שנתן לו כל דמי ואין מעובב אלא גט שחרור להיות מותר בבת חורין:

הקדש. חמין ושיחרור מפקיעין מידי שיעבוד. אם עשה שורו אפותיקי
והקדשו למזבח ולא דוקא הקדש דה"ה כל איסורין שהן ראויים
לפקוע בגון איצטלא דמילתא דפרסיה אמיתא דקמות (ד' סג: וסג) ובגון קונמות
דפרק א"ע (מכות ד' נט: וסג) דכיון שיש לאסור כח לחלוש שעה אחת דרבא
לטעמיה דאמר בפרק כל שעה (פסחים ד' סג:)

ב"ח מבאן ולהבא הוא גובה ושיפית
מקדש והלזהו וזה לא פקע בטריפת ב"ח
אבל קדושת דמים כי היכי דפקעה על ידי
פדיון פקע נמי בטריפת ב"ח כדאשכחן
בשרה ומקנהו כשהקדישה לזקן חוורת
לבעלים ביבול שאין כח להקדש בקדושת
דמים יותר מן המקדש וכי פקע כח
מקדש פקע כח הקדש והיינו טעמא
דחמין והיינו טעמא דשחרור ודיכ"א מביא
ר'איה מירושלמי דקאמר לא מצינו עבד
משחרר וחרור ומשתעבד ובשעת איסור
חמין ושחרור היה החמין והעבד ברשות
בעלים ותו לא פקע ובבבל הקדש הוי
קונמות ודבר המקנה למת וכן עשה ביתו
אפותיקי והשתתף לו בכלל הקדש הוא
והא דלא חשיב רבא מכר שמפקיע מידי
שיעבוד עשה שורו אפותיקי ומכרו
כדאמר לעיל בפ"ק (דף יא:) משום דלא הוי
כטעמא דאחריני דמן הדין לא מפקע אלא
תפנתא דרבנן הוא משום פסידא דלקחות
דלית ליה קלא דהא עשה עבדו אפותיקי
דאית ליה קלא אם מכרו ב"ח גובה ממנו
אי נמי לא חשיב רבא אלא הני תלת
דשננים במתני' או בברייתא דהקדש
איתמר אברייא דקונמות באף על פי
ושיחרור אמתניתין דהשולח דשרות הדין
אין העבד חייב כלום לרבו וקנן אמתני'
דכל שעה דנכרי שהלזה את ישראל על
חמצו אחר הפסח מותר בהנאה דמהאי
טעמא מוקמינן לה בשרהיניו אצלו הלכך
לא חש למנות לא איסור מת ולא איסור
ע"ז ולא איסור קונמות ומכר: אלמנה
רבנן לשיעבודיה דבעל. הכא הוי פלוגתא
בהכי ובפרק א"ע (מכות ד' נט: וסג) אמר
דאין קונמות מפקיעין מידי שיעבוד דבעל

דאלמנה וכן בריש המדיר (סג דף סג) אלמנה רבנן לשיעבודיה דאשה ואין יכול
להדירה דפריך וכוין דמשועבד לה היכי מצי מדיר לה והתנן קונם שאני עושה
לפך בו' וביבמות פרק אלמנה דף ק: גבי איצטלא דמילתא לא אלמנה רבנן
לשיעבודיה דאשה אלא אמרין דנאכרי כי פרסיה אמיתא וצ"ל דיש מקומות
שצריך לאלם כח הבעל וכן האשה יותר ממקום אחר: רבי. מאיר אומר
45
46
47
48
49
50
51
52
53
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57

בבא קמא. פרק שמיני – החובל דף צ עמוד ב – מתוך מהדורת טובי'ס

רש"י

בגנן שראיה בלילה. אם ראיה ביום דנין ע"פ ראיה דלא תהא שמינה גדולה
מראיה אבל ראוי בלילה אין יכולין לדון ע"פ ראיה לילה דראיה
בקבלת עדות וקבלת עדות כחלילה דין בדמוכח ב"ה ו' כס: וס' ד"ס כגון) ותחילת
דין ביום אפי' בדיני ממונות בדאמר בפ' אחד דיני ממונות (מסכתין ד' ל:): הלכך

זה הכלל הכל לפי כבודו אמר ר' עקיבא אפי' עניים
שבישראל רואין אותם באילו הם בני חורין שגידו
מנכסיהם שהם בני אברהם יצחק ויעקב ומעשה באחד
שפרע ראש האשה בשוק באת לפני רבי עקיבא וחיבו
ליתן לה ארבע מאות וזו אמר לו רבי תן לי זמן ונתן לו
זמן שמה עומדת על פתח חצרה ושכר את הכד בפניה
וכו כ'אמר שמן גילתה את ראשה והיתה ממפחת ומנחת
ידה על ראשה העמיד עליה עדים וכא לפני רבי עקיבא
א"ל לזו אני נותן ד' מאות וזו א"ל לא אמרת כלום
החובל בעצמו אף על פי שאינו רשאי פטור אחרים
רשאי פטור אחרים חיבין: גמ' איבעיא להו מנה צורי
תנן או מנה מדינה תנן תא שמע דההוא גברא דתקע
ליה לחבריה אתא לקמיה דר' יהודה נשיאה אמר ליה
הא אגא הא ר' יוסי הגלילי הב ליה מנה צורי ש"מ מנה
צורי תנן ש"מ מאי הא אגא הא רבי יוסי הגלילי אילמא
ה"ק ליה הא אגא דחיותה והא ר' יוסי הגלילי דאמר מנה
צורי זיל הב ליה מנה צורי למימרא דעד נעשה דיין
והתניא סנהדרין שראו אחד שחרג את הנפש מקצתן
נעשו עדים ומקצתן נעשו דיין דבר רבי מרפון ר'
עקיבא אומר כולם עדים הם ואין עד נעשה דיין עד כאן
לא קאמר ר' מרפון אלא דמקצתן נעשו עדים ומקצתן
נעשו דיין אבל עד נעשה דיין לא קאמר כי תניא הרי
בגנן שראו בלילה דלא למעבד דינא גינה ואיבעית אימא
הכי קאמר ליה הא אגא דסבירא לי כרבי יוסי הגלילי
דאמר מנה צורי והא סהדי דמסכדי כך זיל הב ליה מנה
צורי וסבר רבי עקיבא דאין עד נעשה דיין והתניא והכה
איש את רעהו באבן או באגרוף שמעון התימני אומר

מה אגרוף מיוחד שמסור לעדה ולעדים אף כל שמסור לעדה ולעדים פט' לשיצתה מתחת יד
העדים אמר לו ר"ע ובי בפני ב"ד הכהו שיודעין כמה הכהו ועל מה הכהו אם על שוקו או
ציפר נפשו ועוד הרי שדחה את חבירו מראש הגג או מראש הבירה ומת בית דין הולכין אצל
בירה או בירה הולכת אצל בית דין ועוד אם נפלה חוזר וכו' אלא מה אגרוף מיוחד שהוא
מסור לעדים אף כל שהוא מסור לעדים פט' לשיצתה אבן מתחת ידו של מכה פטור קתני
מיהא אמר לו רבי עקיבא ובי בפני ב"ד הכהו שיודעין כמה הכהו הא הכהו בפניהם עד נעשה
דיין לדבריו דרבי שמעון התימני קאמר וליה לא סבירא ליה: תנו רבנן שור תם שהמית והזיק
דינן אותו דינן נפשות ואין דינן אותו דינן ממונות מועד שהמית והזיק דינן אותו דינן ממונות ובי
וחזרין ודינן אותו דינן נפשות קדמו ודינן דינן נפשות אין חזרין ודינן אותו דינן ממונות ובי
קדמו ודינן אותו דינן נפשות מאי הוי ליהידר ולידיניה נמי ממונות אמר רבא אשכחתינהו לרבנן
דבי רב דיתבי וקאמרי הא מני ר"ש התימני היא דאמר מה אגרוף מיוחד שמסור לעדה ולעדים

פירש כן דאפילו כרבי עקיבא ניהא דלא גמר מדיני נפשות כדפירשתי לעיל:

זה הכלל הכל לפי כבודו. בגמרא מפרש קולא היא או חומרא: שמה. המתן
לה עד שראתה עומדת על פתח חצירה: וכו' כ'אמר שמן. שמן קני באיסור:
אע"פ שאינו רשאי. כדמפרש טעמא בגמרא וכן קוצץ בנטיעות אין רשאי
דעובר בכל תשחית (דכס"ו כ:): חיבין. נטיעה בת שנה שתי כסף כדאמר בהבונס
(פסול נהו): גמ' מנה צורי. כ"ה סלעים ק' זה:
מנה מדינה. שמינית שבמנה צורי סלע של
מדינה חצי זה כדאמר בשור שגנב (נלי ט.)
תנו בישא תקע ליה כו': שראו בלילה.
ולמחרת כשבאין לדון אין דנין אלא ע"פ
שמועה לפיכך צריך למקצתן להעיד ואם
אין שם אלא ג' צריך להושיב אחרים
ולהעיד בפניהם אבל ראוי ביום עושין ע"פ
הראיה לרבי טרפון מיד ורבי יהודה
הנשיא כרבי טרפון ס"ל: שמסור לעדה
ולעדים. שכולל להביאו לב"ד לאומדו אם
ראוי אגרוף זה לעשות חבלה זו ואם אין
ראוי לא ישלם שפחמת חלשותו של זה
ורבותו נחבל: לשיצתה אבן מתחת ידו
עדים. שצאבה מתן וב"ד לא ראיה אע"פ
שראיה עדים פטור כדבעין אומדנא בב"ד:
א"ל ר"ע. ונהי נמי דאבן בא בב"ד: ובי
כפני ב"ד הכהו שיודעין כמה הכהו.
כלומר חשבון המכות שהכהו שכול
לאומדו: או על מה. על איה מאכריה
ציפר נפשו. תנו שכן הלך ונתן הוא
לחבל משם: ב"ד הולכין אצל בירה.
בתמיה ובי הטרין הכתוב ב"ד לצאת
מלשכה ולראות אותה: או אם נפלה
הבירה. קודם שראתה בית דין כלום מצריך
הכתוב לחזור ולבנות להראות בבקה לב"ד
אלא אעדים סמכין וכו' דראו עדים
סמכין אעדותיהו שאומרים לנו כך וכך
היה ולא בעינן מסור לעדה אלא עדים:
פט' לשיצתה אבן מתחת ידו מכה.
כלומר שצאב מיד ולא ראיה עדים:
וחוציא דלה את ראשו וקבלה ל: שהמית
אדם. ואחר כך הדיק ואין דינן אותו דינן
ממונות. דהם אין משלם אלא מגופו והרי
הוא נסקל: וחזרין ודינן אותו דינן
נפשות. ומשלם מן העלילה:

אלמא
זה הכלל הכל לפי כבודו אמר ר' עקיבא אפי' עניים
שבישראל רואין אותם באילו הם בני חורין שגידו
מנכסיהם שהם בני אברהם יצחק ויעקב ומעשה באחד
שפרע ראש האשה בשוק באת לפני רבי עקיבא וחיבו
ליתן לה ארבע מאות וזו אמר לו רבי תן לי זמן ונתן לו
זמן שמה עומדת על פתח חצרה ושכר את הכד בפניה
וכו כ'אמר שמן גילתה את ראשה והיתה ממפחת ומנחת
ידה על ראשה העמיד עליה עדים וכא לפני רבי עקיבא
א"ל לזו אני נותן ד' מאות וזו א"ל לא אמרת כלום
החובל בעצמו אף על פי שאינו רשאי פטור אחרים
רשאי פטור אחרים חיבין: גמ' איבעיא להו מנה צורי
תנן או מנה מדינה תנן תא שמע דההוא גברא דתקע
ליה לחבריה אתא לקמיה דר' יהודה נשיאה אמר ליה
הא אגא הא ר' יוסי הגלילי הב ליה מנה צורי ש"מ מנה
צורי תנן ש"מ מאי הא אגא הא רבי יוסי הגלילי אילמא
ה"ק ליה הא אגא דחיותה והא ר' יוסי הגלילי דאמר מנה
צורי זיל הב ליה מנה צורי למימרא דעד נעשה דיין
והתניא סנהדרין שראו אחד שחרג את הנפש מקצתן
נעשו עדים ומקצתן נעשו דיין דבר רבי מרפון ר'
עקיבא אומר כולם עדים הם ואין עד נעשה דיין עד כאן
לא קאמר ר' מרפון אלא דמקצתן נעשו עדים ומקצתן
נעשו דיין אבל עד נעשה דיין לא קאמר כי תניא הרי
בגנן שראו בלילה דלא למעבד דינא גינה ואיבעית אימא
הכי קאמר ליה הא אגא דסבירא לי כרבי יוסי הגלילי
דאמר מנה צורי והא סהדי דמסכדי כך זיל הב ליה מנה
צורי וסבר רבי עקיבא דאין עד נעשה דיין והתניא והכה
איש את רעהו באבן או באגרוף שמעון התימני אומר
מה אגרוף מיוחד שמסור לעדה ולעדים אף כל שמסור לעדה ולעדים פט' לשיצתה מתחת יד
העדים אמר לו ר"ע ובי בפני ב"ד הכהו שיודעין כמה הכהו ועל מה הכהו אם על שוקו או
ציפר נפשו ועוד הרי שדחה את חבירו מראש הגג או מראש הבירה ומת בית דין הולכין אצל
בירה או בירה הולכת אצל בית דין ועוד אם נפלה חוזר וכו' אלא מה אגרוף מיוחד שהוא
מסור לעדים אף כל שהוא מסור לעדים פט' לשיצתה אבן מתחת ידו של מכה פטור קתני
מיהא אמר לו רבי עקיבא ובי בפני ב"ד הכהו שיודעין כמה הכהו הא הכהו בפניהם עד נעשה
דיין לדבריו דרבי שמעון התימני קאמר וליה לא סבירא ליה: תנו רבנן שור תם שהמית והזיק
דינן אותו דינן נפשות ואין דינן אותו דינן ממונות מועד שהמית והזיק דינן אותו דינן ממונות ובי
וחזרין ודינן אותו דינן נפשות קדמו ודינן דינן נפשות אין חזרין ודינן אותו דינן ממונות ובי
קדמו ודינן אותו דינן נפשות מאי הוי ליהידר ולידיניה נמי ממונות אמר רבא אשכחתינהו לרבנן
דבי רב דיתבי וקאמרי הא מני ר"ש התימני היא דאמר מה אגרוף מיוחד שמסור לעדה ולעדים

אלמא
זה הכלל הכל לפי כבודו אמר ר' עקיבא אפי' עניים
שבישראל רואין אותם באילו הם בני חורין שגידו
מנכסיהם שהם בני אברהם יצחק ויעקב ומעשה באחד
שפרע ראש האשה בשוק באת לפני רבי עקיבא וחיבו
ליתן לה ארבע מאות וזו אמר לו רבי תן לי זמן ונתן לו
זמן שמה עומדת על פתח חצרה ושכר את הכד בפניה
וכו כ'אמר שמן גילתה את ראשה והיתה ממפחת ומנחת
ידה על ראשה העמיד עליה עדים וכא לפני רבי עקיבא
א"ל לזו אני נותן ד' מאות וזו א"ל לא אמרת כלום
החובל בעצמו אף על פי שאינו רשאי פטור אחרים
רשאי פטור אחרים חיבין: גמ' איבעיא להו מנה צורי
תנן או מנה מדינה תנן תא שמע דההוא גברא דתקע
ליה לחבריה אתא לקמיה דר' יהודה נשיאה אמר ליה
הא אגא הא ר' יוסי הגלילי הב ליה מנה צורי ש"מ מנה
צורי תנן ש"מ מאי הא אגא הא רבי יוסי הגלילי אילמא
ה"ק ליה הא אגא דחיותה והא ר' יוסי הגלילי דאמר מנה
צורי זיל הב ליה מנה צורי למימרא דעד נעשה דיין
והתניא סנהדרין שראו אחד שחרג את הנפש מקצתן
נעשו עדים ומקצתן נעשו דיין דבר רבי מרפון ר'
עקיבא אומר כולם עדים הם ואין עד נעשה דיין עד כאן
לא קאמר ר' מרפון אלא דמקצתן נעשו עדים ומקצתן
נעשו דיין אבל עד נעשה דיין לא קאמר כי תניא הרי
בגנן שראו בלילה דלא למעבד דינא גינה ואיבעית אימא
הכי קאמר ליה הא אגא דסבירא לי כרבי יוסי הגלילי
דאמר מנה צורי והא סהדי דמסכדי כך זיל הב ליה מנה
צורי וסבר רבי עקיבא דאין עד נעשה דיין והתניא והכה
איש את רעהו באבן או באגרוף שמעון התימני אומר
מה אגרוף מיוחד שמסור לעדה ולעדים אף כל שמסור לעדה ולעדים פט' לשיצתה מתחת יד
העדים אמר לו ר"ע ובי בפני ב"ד הכהו שיודעין כמה הכהו ועל מה הכהו אם על שוקו או
ציפר נפשו ועוד הרי שדחה את חבירו מראש הגג או מראש הבירה ומת בית דין הולכין אצל
בירה או בירה הולכת אצל בית דין ועוד אם נפלה חוזר וכו' אלא מה אגרוף מיוחד שהוא
מסור לעדים אף כל שהוא מסור לעדים פט' לשיצתה אבן מתחת ידו של מכה פטור קתני
מיהא אמר לו רבי עקיבא ובי בפני ב"ד הכהו שיודעין כמה הכהו הא הכהו בפניהם עד נעשה
דיין לדבריו דרבי שמעון התימני קאמר וליה לא סבירא ליה: תנו רבנן שור תם שהמית והזיק
דינן אותו דינן נפשות ואין דינן אותו דינן ממונות מועד שהמית והזיק דינן אותו דינן ממונות ובי
וחזרין ודינן אותו דינן נפשות קדמו ודינן דינן נפשות אין חזרין ודינן אותו דינן ממונות ובי
קדמו ודינן אותו דינן נפשות מאי הוי ליהידר ולידיניה נמי ממונות אמר רבא אשכחתינהו לרבנן
דבי רב דיתבי וקאמרי הא מני ר"ש התימני היא דאמר מה אגרוף מיוחד שמסור לעדה ולעדים

פירש כן דאפילו כרבי עקיבא ניהא דלא גמר מדיני נפשות כדפירשתי לעיל:

בבא קמא דף צ עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) קיא

על פי ראייתם שכן לא תהא שמיעה גדולה מראה וכיון שראו יכולים לדון.
ורבי יהודה הנשיא סבר כרבי טרפון, וכיון שהוא עצמו ראה המעשה ביום,
דן על פי זה.
ביאור נוסף בדברי רבי יהודה הנשיא: ואיבעית אימא, הכי קאמר ליה, הא
אנא דפסבירא לי – הנה אני שאני סובר כרבי יוסי הגלילי, דאמר שנתקע
לחבירו צריך לשלם לו מנה צוירי, והא סהרי דמסבירי בך – והנה העדים
שמעידים, ולכן זיל הב ליה – לך והבא למי שתקעת לו מנה צוירי.
מקשה הגמרא: וכי אפשר לומר שסבר רבי עקיבא דאין עד נעשה דין
בדיני נפשות, והתנאי, נאמר בפסוק בענין חובל בחבירו (שמות כא יח)
'והכה איש את רעהו כפאנן או כגורף' ולא ימות ונפל למשכב, ולבארה
התוספת בפסוק 'או בגורף' מיותרת, שכן איזה חילוק יש במה הכה,
ומבאר הברייתא, שמעון התימני אומר, מה אגרוף מיוחד שסבור לעדה
ולעדים בכך שיכול להביאו לבית דין, כדי לאומדו אם ראוי לחבלה זו, או
שאינו ראוי, ויפטר החובל שכן מה שניזוק הוא מחמת חלשותו. אף כל דבר
המויק שסבור לעדה ולעדים לאומדו אם הוא ראוי להזיק נזק זה, דווקא
או חייב עליו כפי מה שחבל, פרט לאבן ששיצתה מתחת יד העדים,
שנאבדה האבן שזרק על הניזק, ואין בית דין יכולים לאמוד אם ראוייה האבן
להזיק, שאז אין מחייבים את המזיק, ואין סומכים על אומדן דעת העדים
שראו את האבן, אלא צריך שיאמדה דיני בית הדין. אומר לו רבי עקיבא
לשמעון התימני, הלא אף אם תבוא האבן לבית דין, האם יכולים משום כך
לאמוד זאת כראוי, וכי בפני בית דין תהנה, שיוציעין פמה מכות תהנה
כדי לאמוד כראוי, ועל מה – על איזה מאבריו תהנה, אם על שוקו של
היד או הרגל, שאין חבלתו חזקה כל כך, או שהכה על ציפר נפש – מקום
שנפשו תלויה בו, שהוא התנור שכנגד הלב, וחבלתו חזקה ביותר. ועוד,
הרי לא בכל מקרה יכולים הדיינים לאמוד את הנזק, שהרי כשהתה אף
תבירו מראש הגג או מראש הבירה – מגדל ומת, וכי הצריך הכתוב
שיזיז בית דין יוצאים מלשכתם והולכין אצל הגג או הבירה כדי לאמוד
גובהה, האם הנזק משם הוא אכן בסכנת מוות, או שזא נאמר שהבירה
הולכת אצל בית דין. ועוד, אם נפלה הבירה, וכי הצריכו הכתוב שיהיה
חוזר ונזקנה אותה, כדי שיראו את גובהה ויאמדה. אלא ודאי מוכח מכל
זה, שאין צריכים בית דין לאמוד, אלא סומכים על אומדן העדים שיכול
היה להזיק נזק זה. ומן הפסוק האמור למידים, שמה אגרוף מיוחד שהיה
מסור לעדים שרואים במה הכה, ויודעים לאמוד אם אכן ראוי להזיק נזק
זה, אף כל דבר המזיק שהיה מסור לעדים הרואים לאמוד אם הוא ראוי
להזיק כך, פרט לששיצתה אבן מתחת ידו של מכה ונאבדה מיד לאחר
ההכאה, ואין העדים יכולים לראותה ולאומדה, שאז פטור מלשלם לו על
חבלה זו. מסיימת הגמרא את הקושיא. קתני מיתה – מכל מקום כתוב
בברייתא, שאמר לו רבי עקיבא, וכי בפני בית דין תהנה, שיוציעין פמה
תהנה. ויש לדייק, האם תהנה בפניהם יכולים לדוננו, הרי שאף העד
עצמו שראה את המעשה נעשה דין.
מתרצת הגמרא: לדרביו דרבי שמעון התימני קאמר טענה זו שלא הכהו
בפני בית דין, שיש לדייק שאם הכהו בפניהם יכולים לדוננו, ולמה – רבי
עקיבא עצמו לא סבירא ליה כן, אלא אם הכהו בפניהם אינם יכולים
לדוננו, כיון שאין העד יכול להיעשות דין.
תנו רבנן, שור תם שהמית אדם ואחר כך הוּק לממון של אדם, דנין אותו
רק דיני נפשות על מה שהמית, וסוקלים אותו, ואין דנין אותו דיני
ממונות. שישלם על מה שהזיק, כיון ששור תם משתלם מגופו, על ידי
שנמכר ומשלם לניזק חצי דמיו, ושור זה כיון שנסקל אינו יכול למוכרו.
ושור מועד שהמית אדם ואחר כך הוּק, דנין אותו בראשונה דיני
ממונות, ומשלם נזק שלם מן העליה, ורק אחר כך חוזרין ודנין אותו דיני
נפשות על מה שהמית, וסוקלים אותו, וטעם הקדימה יתבאר להלן. ואם
קדמו ונדנוהו לשור המועד דיני נפשות קודם שדנוהו דיני ממונות, שוב
אין חוזרין ודנין דיני ממונות.
מקשה הגמרא: וכי קדמו ונדנוהו דיני נפשות, מאי הוי – מה בכך, ליתדר
ולדחיניה נמי ממונות – נחזור ונדנוהו אף את דיני הממונות, כיון שאינו
משלם מגופו אלא מן העליה, זאת יכול הבעלים לשלם אף אם סקלו את
השור. מתרצת הגמרא: אומר דבא, אשפתהיניהו לרבנן דבי רב – מצאתי
את החכמים היושבים בבית המדרש, דייקבי וקאמרי תירוצי לקושיא זו, הא
מני – ברייתא זו בשיטת רבי שמעון התימני היא, דאמר בברייתא הקודמת,
'מה אגרוף מיוחד שסבור לעדה ולעדים, אף כל שמסור לעדה ולעדים',

זה הגליל, תשלומי הברוש, אינם שוים אצל כל אדם, אלא הכל לפי כבודו
של המתבייש, שלאדם מכובד משלם יותר, ולפחות מכובד משלם פחות.
זהו דעת תנא קמא. אומר רבי עקיבא, אין משערים את המתבייש, אלא
כולם שוים בכך, ואפילו העניים ביותר שבישראל, רואין אותם כאילו הם
בני חורין נבדרים ועשירים שידרו מנכסיהם, שעדיין מחזיקים עצמם
כעשירים. משום שאף הם בני אברהם יצחק ויעקב, וכולם דין אחד
כשיעור שקבעו חכמים.
ומעשה באחר, שפרע – גילה ראש האשה בשוק, ובאת לפני רבי עקיבא
לתבוע את המתבייש, וחייבו ליתן לה ארבע מאות זוז. אומר לו המבייש
רבי, תן לי זמן קודם שאשלם לה סכום זה, ונתן לו רבי עקיבא זמן. הדין
ושמרה – המתין לאשה עד שראה אותה עומדת על פתח הצדקה, ואז
שבר את הבר שלו בפניה, ובו היה באיפר שמן. כשראתה זאת האשה,
מתוך קמצנותה גילתה את ראשה, והיתה מטפחת בידה על השמן,
ומנחת ידה על ראשה, כדי שישאב שיערה מן השמן. מיד העמיד עליה
אותו אדם עדים, ובה עמם לפני רבי עקיבא. אומר לו רבי עקיבא, וכי לזו
ראוי שאני נותן ארבע מאות זוז, הרי היא עצמה אינה חוששת לברשותה.
אמר לו רבי עקיבא, לא אמרת בטענתך בלום, משום שאין משערים את
דרגתו של המתבייש, אלא כולם שוים בכך, ואפילו האדם הפחות והבזוי
ביותר. שהרי יש דין, שהחובל בעצמו, אף על פי שאינו רשאי להשחית
את גופו, מכל מקום פטור, אבל אחרים שהכלו בו חייבים, ואם כן אף אם
המתבייש את עצמו פטור, אחר שביישו יש לו להתחייב.
וכן הקוצץ נמיעותיו, אף על פי שאינו רשאי, משום שעובר בכך על 'לא
תשחית', מכל מקום פטור, משום שיכול לומר שקצץ לטובתו, אבל אחרים
שקצצו והפסידוהו חייבין.

גמרא

שנינו במשנה שהתוקע לחבירו באנוז משלם לו מנה. מסתפקת הגמרא:
איבעיא להו, מנה צוירי תנו, דהיינו מאה זוזים צוריים הזקרים יותר, או שמא
מנה פרייה תנו, דהיינו מאה זוזי מדינה, שאחד מהם הוא שמינית מזוז צורי.
פורשת הגמרא את הספק: תא שמע, דההוא גברא דתקע ליה להבירה
באנוז, אתא לקמיה דרבי יהודה נשיא שיפסוק לו כמה עליו לשלם. אומר
ליה רבי יהודה הנשיא, הא אנא הא רבי יוסי הגלילי – הנה אני והנה זה,
יוסי הגלילי, שאמר שהתוקע לחבירו באנוז משלם לו מנה, דהיינו מאה זוז,
לכן הב ליה – תשלם למי שתקעת לו מנה צוירי, דהיינו מאה זוזים צוריים.
שמע מיה מנה צוירי תנו שמע מיה – אכן כן יש לשמוע ממעשה זה כפי
שאמר לו רבי יהודה הנשיא, שמשלם מאה זוזים צוריים ולא זוזי מדינה.
מבררת הגמרא: מאי – מדי כוונת רבי יהודה הנשיא, בדבריו לתוקע 'הא
אנא הא רבי יוסי הגלילי, אלימא הכי קאמר ליה, הא אנא דהויתך –
הנה אני שראיתך כשתקעת לחברך, והא רבי יוסי הגלילי דאמר במשנה
שהתוקע לחבירו צריך לשלם מנה צוירי, ולכן זיל הב ליה – לך והבא לו
מנה צוירי, לפי זה, רבי יהודה הנשיא שראה את המעשה, הוא עצמו גם דן
ופסק את הדין, על כך מקשה הגמרא, למימרא – וכי אפשר לומר דעד
נעשה גמ דין, והתנאי בברייתא (ר"ה כה). דיני סנהדרין שראוי אחר
שקרא את הנפש, כשבאים לדוננו, מקצתן נעשו עדים מקצתן נעשו
דיינים, ויעידו העדים על המעשה לפני הדיינים, דברי רבי טרפון. רבי
עקיבא אומר, בולם שראו את המעשה עדים הם, ואין עד נעשה דין.
ואם תרצה לומר שרבי יהודה הנשיא שדן על פי ראייתו סבר כרבי טרפון,
שעד שראה את המעשה יכול להיות דין, הרי עד כאן לא קאמר רבי
טרפון, אלא רק באופן דמקצתן של הרואים נעשו עדים, ומקצתן
האחרים נעשו דיינים, שעד היראה אכן יכול להיות דין, אבל שאף עד
המעיד יהא נעשה דין, זאת לא קאמר. ואילו רבי יהודה הנשיא לכאורה
אף העיד כן, שהרי אמר לו 'הנה אני שראיתך', וכיצד עשה כן.
מתרצת הגמרא: כי תניא הדיא – אימתי שנינו ברייתא זו, שאף לרבי
טרפון אין העד המעיד יכול לדון, כגון שראוי הדיינים מעשה זה בלילה,
דלא למעבד דינא ניהו – שאינם יכולים לדון על פי ראיית לילה הנחשבת
כקבלת עדות ובתחילת דין, שהרי אין דנים אלא ביום, וכשידונו למחרת
ביום כיון שלדיני נפשות צריך עדות דווקא, צריכים לקבלת עדות חדשה,
משום שהראייה של אתמול נחשבת כשמועה בלבד, לכן צריכים מקצתם
לחזור ולהעיד ביום בפני דיינים אחרים. אבל אם ראו את המעשה ביום,
סובר רבי טרפון שאכן יכולים להיעשות גם דיינים על אותו מעשה, ולדון

שבשרו מתרפא ומעלה ארוכה מהר יותר, והוצאות רפואתו מעטות, וְאִיכָא דְלֹא סָלִיק בְּשָׂרֵיהּ הֵימָּנָה – שאין בשרו מתרפא מהר כל כך, והוצאות רפואתו מרובות, וְלִמְנָא נִפְקָא מִינָּה – ולענין מה אמרה התורה שישלם על הרפואה מלבד הנזק לאופן שהוצאות רפואת החובל מעטות מהוצאות רפואת הנחבל, ולומר שצריך לְמִיתָב לִיהּ הֵימָּנָה דְּכִינִי בִּינִי – לשלם את ההפרש שבין הוצאות רפואתו להוצאות רפואת הנחבל.

מקור אחר: רַב אֲשֵׁי אָמַר, אֲתֵינָא – יש ללמוד כן בגזירה שוה 'תחת' 'תחת' 'משור' המועד, בְּתֵיב הָכָא בחבירו (שמות כא כד) 'עֵין תַּחַת עֵין', וּבְתֵיב הָתֵם בשור מועד שנגח (שם כא לו) 'שֶׁלֶם יִשְׁלֹם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר', מִה לְהֵלֵךְ בשור משלם מִמֶּנּוּ, אֵף כָּאן בחובל בחבירו משלם מִמֶּנּוּ.

מקשה הגמרא: מֵאֵי חֵזִית דִּילְפָּת – מה ראית ללמוד 'תחת' 'תחת' 'משור' המועד ולחייבו ממנו, נִלְיָף – נלמד 'תחת' 'תחת' 'מֵאֵרֶם' שהרג אשה, דְּבְתֵיב (שם כא כג) 'וְאִם אִסּוּן יִהְיֶה וְנִתְּתָה נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ', ונלמד משם שֶׁמֶה לְהֵלֵךְ באדם שהרג נוסלים ממנו נפש מִשֶׁשׁ, אֵף כָּאן בחובל בחבירו 'עין תחת עין' היינו מִשֶׁשׁ ולא ממנו.

אָמַרִי – תירצו בני השיבה, יותר מסתבר ללמוד משור המועד, שכן דִּנִּין נִזְקִין מִנִּזְקִין – אדם שהזיק משור שהזיק, שניהם נזקין הם, וְאִין דִּנִּין נִזְקִין מִמִּיתָה – אדם שהזיק מאדם שהרג, שזה נזקין זה מיתה, ואינם דומים.

הגמרא אינה מקבלת תירוץ זה. ומקשה: אֲדָרְבָּה, יותר מסתבר לומר שדִּנִּין אָרֶם מֵאֵרֶם, וְאִין דִּנִּין אָרֶם מִבְּהֵמָה אֵף ששניהם בנזקין.

אָלָא, (אמר) רַב אֲשֵׁי אָמַר עֵנָה גו', וְלִיף לִיהּ – לומד הוא בגזירה שוה ממה שנאמר מִתַּחַת אֲשֶׁר עֵנָה גו', וְלִיף לִיהּ – לומד הוא בגזירה שוה ממה שנאמר בפרשת האונס (דברים כב כט) 'וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאִבִּי הַנְּעָרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְגו' תַּחַת אֲשֶׁר עֵנָה', שכשם שהאונס משלם תחת העינוי ממנו, אף החובל בחבירו משלם ממנו. ולימוד זה הוא אָרֶם מֵאֵרֶם, וְנִזְקִין מִנִּזְקִין, ואין ללמוד מאדם שהרג שאף שאדם מאדם' הוא מכל מקום אין ללמוד נזקין ממיתה.

הגמרא מביאה שיטה אחרת בענין תשלומי הנזק של החובל בחבירו: תֵּנִינָא, רַבִּי אֶלְעִיָּזָר אָמַר, מִה שְׁנֹאמַר (שמות כא כד) 'עֵין תַּחַת עֵין', הכוונה לעינוי מִשֶׁשׁ.

שואלת הגמרא: מִשֶׁשׁ סָלִיקָא דְעֵתָהּ, וכי רַבִּי אֶלְעִיָּזָר לִית לִיהּ כִּכָּל הֵנִי תֵּנִינָא שאמרו לעיל שהחובל בחבירו משלם ממנו, ואין נוסלים את האבר. אָמַר רַבָּה, ודאי שמשלם ממנו, וכוונת רבי אליעזר לומר, שְׁאִין שְׁמִין אוֹתוֹ – את הנחבל בְּעֶבֶד, ובמבואר במשנתנו, אלא שמין את הנחבל ממש כפי שוויו.

אביי מקשה על ביאור זה: אָמַר לִיהּ אֲבִי לרבה, אָלָא כְּמָאן – כפי מי שמין אותו, האם כְּכֵן חוֹרִין, כמה שווה עם אותו אבר וכמה הוא שווה עתה ללא אותו אבר, כֵּן חוֹרִין מִי אִית לִיהּ דְּמִי – וכי יש לו שווי ממנו, שאפשר לשום בו, והרי אין לו אדון שימכרנו בשוויו.

אָלָא אָמַר רַב אֲשֵׁי, כוונת רבי אליעזר לומר, שְׁאִין שְׁמִין אוֹתוֹ – את שווי האבר בְּנִזְקִין – כפי שווי האבר של הנזק, אָלָא כְּמָאן – כפי שווי המזיק עצמו, ששמים את המזיק ככילו הוא עבד הנמכר בשוק, כמה הוא שווה

עתה עם אבר זה, וכמה היה שווה ללא אותו אבר. וזהו 'עין תחת עין ממש' שאמר רבי אליעזר, שעינו של המזיק עצמו נישומת כעבד תחת עינו של הנזק.

מספרת הגמרא: תְּהוּא חֲמִרָא דְקָמַע יָדָא דִּינִיקָא – חמור קטע לידו של ילד קטן, אָתָא אביו לְקַמִּיָּה דְרַב פָּפָא בְּר שְׁמוּאֵל, ותבע תשלומי הנזק מבעל החמור. אָמַר לָהּ רב פפא לדייני בית הדין, וְיָלוּ שׁוּמוֹ לִיהּ – לכו ושומו לניזק אֲרִבְעָה הֲדָרִים שהחובל בחבירו צריך לשלם, וישלם אותם המזיק. אָמַר לִיהּ רַבָּא לרב פפא בר שמואל, וְהָא אֲנִי חֲמִשָּׁה תַנִּין, ומדוע אתה אומר ארבעה. אָמַר לִיהּ רב פפא, לְבִי מִנִּזְקִין קָמִינָא – כוונתי היתה לארבעת הדברים חוץ מנזק. אָמַר לִיהּ אֲבִי לרב פפא בר שמואל, וְהָא חֲמִירָא הוּא – והרי המזיק היה חמור ולא אדם, וְחֲמִירָא אִינוּ מִשְׁלֵם אָלָא תשלומי נִזְקִין בלבד. אָמַר לָהּ רב פפא לדיינים, אֲבִי וְיָלוּ שׁוּמוֹ לִיהּ נִזְקִיָּה – לכו ושומו לניזק את שווי נזקו בלבד. שאל אותו אביי, וְהָא בְּעֶבֶדָא בְּעִי לְמִשְׁיָמִיָּה – והרי שנינו במשנה שצריך לשום את שווי הנזק כאילו היה הנזק עבד העומד להימכר, ומדוע אינך אומר להם לעשות כן. אָמַר לָהּ רב פפא לדיינים, אֲבִי וְיָלוּ שְׁיִמּוּהוּ בְּעֶבֶדָא.

אָמַר לָהּ אֲבִיָּה דִּינִיקָא לדיינים, לֹא בְּעִינָא – אינני רוצה שתשומו אותו כעבד, דְּיִלָּא לִיהּ מִלְתָּא – שזולזל הוא עבורו להיות נישום כעבד. אָמַר לִיהּ הדיינים לאבי הילד, וְהָא קָא מְחִיבָתָ לִיהּ לִינִיקָא – והרי אתה חב ומרע לילד בכך שאתה מחול על חבלותיו, שהרי התשלומים של הילד הם ולא שלך. אָמַר לָהּ אבי הילד, לְבִי דְיָדִיל מְפִינָנָא לִיהּ מְדִידִי – כשיגדל אפיסנו על ידי שאשלם לו מממוני.

סיפור נוסף: תְּהוּא תוֹרָא דְאָלָם יָרִיָּה דִּינִיקָא – שור לעס וכסס לידו של ילד, אָתָא אביו לְקַמִּיָּה דְרַבָּא ותבע תשלומי הנזק מבעל השור. אָמַר לָהּ רבא לדייני בית הדין, וְיָלוּ שְׁיִמּוּהוּ בְּעֶבֶדָא – לכו ושומו את הילד כעבד העומד להימכר. אָמַר לִיהּ הדיינים לרבא, וְהָא מִר הוּא דְאָמַר שְׂכָל הַנִּישוּם בְּעֶבֶד – כל תשלום נזק שצריך לשומו כעבד העומד להימכר, אִין גּוֹבִין אוֹתוֹ בְּכָכָל. וכיצד אומר הנך כעת לשומו ולגבותו מן המזיק. אָמַר לָהּ רבא לדיינים, לֹא צְרִיכָא דְאִי תִפֵּס – כוונתי היתה שישומהו לענין לענין שאם היום או מחר יתפוס הנזק ממנו מן המזיק, יוכל לעכבו אצלו

בתורת תשלום על הנזק, ולא יוכל המזיק לתובעו ממנו. מבארת הגמרא: רַבָּא שאמר שאין גובין בבבל נזק הנישום כעבד, לְמִשְׁמִיָּה – לשיטתו, דְאָמַר רַבָּא, נִזְקִין שׁוֹר בְּשׁוֹר – תשלום נזקי שור שהזיק על ידי שור, וְנִזְקִין שׁוֹר בְּאָדָם – וכן תשלום נזקי שור שהזיק על ידי אדם, גּוֹבִין אוֹתוֹ בְּכָכָל. אך נִזְקִין אָרֶם מֵאֵרֶם – תשלום נזקי אדם שהזיק על ידי אדם, וְנִזְקִין אָרֶם בְּשׁוֹר – וכן תשלום נזקי אדם שהזיק על ידי שור, אִין גּוֹבִין אוֹתוֹ בְּכָכָל.

הגמרא דנה בטעמו של רבא. שואלת הגמרא: מֵאֵי שְׁאִין נִזְקִין אָרֶם מֵאֵרֶם וְנִזְקִין אָרֶם בְּשׁוֹר, דְלֹא גוֹבִים אוֹתָם בִּבְבֶּל, ודאי הטעם משום שְׁאִלְהֵי' בְּעִינִי – שצריך שידונו דינים אלו דיינים מומחים הנקראים 'אלהים' כדי לגבותם, וְלִיכָא לדיינים אלו בבבל, אם כן נִזְקִין שׁוֹר בְּשׁוֹר וְשׁוֹר בְּאָדָם נִזְקִין

כדי לתת אותם לבן חורין. מתרצת הגמרא באופן נוסף: וְאִי בְּעִית אִימָא, אֶפְיִלּוּ תִּמְאֵא שְׂרִי מֵאִיר שנה את הברייתא, ואף שרבי מאיר אינו מחלק בין שומת בושת עשירים לבושת עניים, אין זו סתירה למבואר בברייתא שיש חילוק בין גדול לקטן, שכן מִי כְּבֶרֶת – האם אתה סבור שגְּדוֹל' האמור בברייתא הכוונה לגְּדוֹל בְּנִזְקִים, והיינו עשיר, וכן 'קָטָן' היינו קָטָן בְּנִזְקִים, לֹא כִּךְ היא כוונת הברייתא, אלא 'גְּדוֹל' היינו גְּדוֹל מִשֶׁשׁ, בשנים, וְ'קָטָן' הוא קָטָן מִשֶׁשׁ, וכוונת הברייתא שאם התכוין לבייש קטן ובייש גדול, משלם לגדול את דמי בושת הקטן.

מקשה הגמרא על התירוץ השני: וְכִי קָטָן בְּר בּוֹשֶׁת הוּא, והרי אין בו דעת, ואינו מתבייש. מתרצת הגמרא: אִין – אכן יש קטן שיש לו בושת, כְּמוֹ דְאָמַר רַב פָּפָא (ע"ב) שיש קטן שיש לו בושת, והיינו כשהגיע לגיל דְּמִיכָלְמוֹ לִיהּ וּמִיכָלְמוֹ – שכשמוכרים לו את בושתו ומכילים אותו הוא מתבייש ומצטער מכך, וְהָכָא נִזְמִי – ואף כאן, בברייתא האומרת שיש בושת לקטן מדובר באופן זה,

הגמרא: מֵאֵי טַעְמָא – מה הטעם לדין זה, ומנין שכן היא דעת רבי שמעון, בְּקַמְלָא – כמו שאמר רבי שמעון בסנהדרין (עט). לגבי חיוב מיתה של רצח, מִה לגבי קְטָלָא אין הרצח חייב מיתה עד דְּמִתְבּוֹנִין לִיהּ – לאדם שנהרג. דְּבְתֵיב לגבי רצח (דברים יט יא) 'וְאָרַב לוֹ וְאָרַב לוֹ עֲלִיו וְהָקִדָּה נֶפֶשׁ', ודורשין מלשון 'לו' שאינו חייב עד שִׁתְּבּוֹנִין לוֹ, כך לגבי בּוֹשֶׁת נִזְמִי יסבור רבי שמעון שאינו חייב עד דְּמִתְבּוֹנִין לִיהּ – לאדם שהתבייש, דְּבְתֵיב לגבי בושת (שם כה יא) 'וְשִׁלְחָה יָדָהּ וְהִחְזִיקָה בְּמִבְשָׁיו', ויש ללמוד מלשון 'בְּמִבְשָׁיו', שאין המבייש חייב עד שִׁתְּבּוֹנִין לוֹ – לאדם שהתבייש. וכיון שרבי שמעון פוטר את המתכוין לבייש את זה ובייש אחר, לא יתכן שהוא שנה את הברייתא המחייבת בזה.

מתרצת הגמרא: לְעוֹלָם רַבִּי יְהוּדָה שנה את הברייתא, וְכִי קָאמַר רַבִּי יְהוּדָה שְׁאִין לְעֶבְרִים בּוֹשֶׁת, אין כוונתו שאינם מתביישים, אלא רק שהמביישם אינו צריך לְמִיתָבָא לָהּ – לתת להם את דמי בושת. אָכֵל כיון שיש להם בושה, לְמִישֶׁם שְׁיִמִּין בָּהּ – אפשר לשום בהם את דמי הבושת,

המשך תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר"

קיג

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שני עמ' א

יִרְפָּא' לומדים את חיוב הריפוי, וכיון שהוקש שבת לריפוי, חייב גם בשבת. ממשיכה הברייתא, יָבֹל – האם נאמר שִׁפְּלוּ אִם עָלוּ בִּי צִמְחִים שְׁלֵא מְחִמָּת הַמִּכָּה, יתחייב החובל, תלמוד לומר 'רַק שְׁבַתוֹ יִתֵּן', והמילה 'רַק' באה למעט שאם עלו בו צמחים שלא מחמת המכה, אף שחורזה המכה, פטור החובל מלשלם לו שבת וריפוי. רַבִּי יוֹסִי בְּרַי יְהוּדָה אָמַר, אָף אִם עָלוּ בִּי צִמְחִים מְחִמָּת הַמִּכָּה, פְּטוּר הַחֹבֵל, שֶׁנֶּאֱמַר 'רַק שְׁבַתוֹ יִתֵּן', ובא למעט שאינו חייב בשבת שנגרם מחמת צמחים שעלו במכה, אף אם עלו מחמת המכה עצמה. ולא ביאר רבי יוסי את דעתו בענין הריפוי. נחלקו בני הישיבה בדעת רבי יוסי בענין דמי הריפוי: אִיכָּא דְאָמְרִי – יֵשׁ שאמרו, שֶׁאִם אִם עָלוּ צִמְחִים מְחִמָּת הַמִּכָּה, פְּטוּר לְנִמְרִי, ואף מדמי הריפוי, וסובר בְּרַבְּנָן בְּתַרְיָא שבברייתא הקודמת, המקישים שבת לריפוי, ופוטרים משניהם. וְאִיכָּא דְאָמְרִי, לדעת רבי יוסי בר יודיה שאף אם עלו צמחים מְחִמָּת הַמִּכָּה פטור, היינו שפְּטוּר רַק מִשְׁבָּת, וְחַיִּיב בְּרִיפּוֹ. וּבִמְאָן – כדעת מי הוא סובר, בְּאִבּוּהָ – כדעת אביו, רבי יהודה, שאמר בברייתא הקודמת שחייב בדמי הריפוי:

מבארת הגמרא את דברי הברייתא: אָמַר מַר, יָבֹל אִפְּלוּ כשעלו צמחים שְׁלֵא מְחִמָּת הַמִּכָּה חייב בשבת וריפוי, תלמוד לומר 'רַק שְׁבַתוֹ יִתֵּן', למעט אופן זה, שפטור בו. מקשה הגמרא: ובאופן זה, שעלו צמחים שְׁלֵא מְחִמָּת הַמִּכָּה, וכי בְּעֵי קָרָא – האם צריך פסוק לפטור, והרי לא נגרמה המכה מחמתו, ומדוע שיתחייב. מתרצת הגמרא: אָמְרִי, מֵאֵי שְׁלֵא מְחִמָּת הַמִּכָּה, אֵין זֶה כּפִשּׁוּטוֹ, אלא בְּתַרְיָא בברייתא אחרת, הֲרִי שֶׁעָבַר הַחֹבֵל עַל דְּבַרֵּי הָרוּפָא, וְאָבֵל דְּבִשׁ אִו כָּל מִינֵי מְתִיקָה, שעליו להמנע מאכילתם מִפְּנֵי שְׂדֵדֶשׁ וְכָל מִינֵי מְתִיקָה קָשִׁין לְמִכָּה, ומחמת אכילתם הוזק יותר וְהִשְׁלָה מְכַתוֹ וְנִגְוִיתָנִי, יָבֹל – היה מקום לומר שִׁיחָא הַחֹבֵל חַיִּיב לְרַפְּאוּתוֹ, תלמוד לומר 'רַק שְׁבַתוֹ יִתֵּן', למעט אופן זה, שכיון שעבר על דברי הרופא פטור החובל. מבארת הגמרא: מֵאֵי 'נִגְוִיתָנִי' אָמַר אֲבִי, נִתְּמָא בְּרִיכְתָּא – בשר מת. וּמֵאֵי אֲסוּתִיָּה – מהו רפואתו, אֲחֵלָּא – צנח ושמז אהל, וְקָרָא – שעוה, וְקָלָבָא – שרף שבחביות עץ של היין.

הגמרא מביאה כמה הלכות בחיובי ריפוי של החובל. אומרת הגמרא: וְאֵי היה החובל עצמו רופא, וְאָמַר לִיה הַחֹבֵל, איני משלם את דמי הריפוי, אלא אֲמִירָא אָנִי – אני עצמי ארפא אותו. הדין הוא דְאָמַר לִיה – יכול הנחבל לומר לו, איני חפץ בכך, שכיון שהזקתני דְּמִית עָלִי בְּאִיָּא אֲרָבָא – הרי אתה דומה עלי כאריה האורב לי להזיקני.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום חמישי עמ' א

מכל מקום לְמִטָּה – אל בנו יֵשׁ לוֹ חַיִּים, שהרי בנו נקרא על שמו, ולכן הוא כשר לעדות. וְלֹא־פִּשְׁנִי – להוציא מכלל זה את הַעֲבָד, דְּאֵין לוֹ חַיִּים כלל, לֹא לְמַעְלָה אֶל אֲבִיו וְלֹא לְמִטָּה אֶל בְּנוֹ, ולכן הוא בכלל 'אבות שאין להם חיים בנים', ופסול לעדות.

מסיפה הגמרא להוכיח שאין ללמוד מהפסוק שגר פסול לעדות: דִּאֵי סָלְקָא דְעֵתִיד שסיום הפסוק 'ובנים לא יומתו על אבות' בא למעט 'בנים שאין להם יחוס אבות', וללמד שגַּר פְּסוּל לְעֵדוּת, אם כן מדוע כתבה התורה גם 'בנים' ולא 'בניהם', וגם 'אבות' ולא 'אבותיהם', לְבִתּוֹב רְחֻמָּנָא בתחילת הפסוק 'לֹא יוֹמְתוּ אֲבוֹת עַל בְּנֵיהֶם', ונדרוש זאת לְבִדְאֻמְרִינֵן בסנהדרין (שם) שֶׁלֹא יוֹמְתוּ הָאֲבוֹת פְּעֻדוֹת הַבָּנִים שִׁלָּהם, כלומר שקרובים פסולים לעדות, שהרי בשביל לימוד זה אין צורך לשנות את הלשון ל'בנים' סתם, וְרַק בהמשך הפסוק נִתְּבַח רְחֻמָּנָא לשון 'ובנים לא יומתו על אבות' בסתם, דְּשִׁמְעָתָּ מִינָהּ תִּרִי – שתשמע ותלמד מכך שני דינים, תִּרָּא – דין אחד, שֶׁלֹא יוֹמְתוּ בָּנִים פְּעֻדוֹת הָאֲבוֹת, כלומר שקרובים פסולים לעדות, וְאִידֶךָ – ודין נוסף נלמד, מִכָּךְ שֶׁלֹא נִתְּבַח לִשְׁוֹן 'אבותיהם', שֶׁלֹא יוֹמְתוּ אֲנָשִׁים עַל פִּי עֵדוֹת 'בָּנִים שֶׁאֵין לָהֶם חַיִּים', והיינו על פי גר שאינו מתייחס אחרי אביו הגוי. ואף שאם לא נכתבו התורה לשון 'אבות על בנים' לא נוכל לדרוש עבדים, מכל מקום פסול הַעֲבָד לעדות נִפְקָא לִיה – נלמד בְּקָל וְחֹמֶר מִנֶּה, ומה גַּר שהוא קל מעבד, וְרַק לְמַעְלָה – לאביו הוא דְּאֵין לוֹ חַיִּים, אֲבָל לְמִטָּה – לבנו, יֵשׁ לוֹ חַיִּים, ומכל מקום הוא פְּסוּל לְעֵדוּת, אם כן עָבַד שֶׁאֵין לוֹ חַיִּים לֹא לְמַעְלָה וְלֹא לְמִטָּה, אִינוּ דִין קל-ל חומר! שָׂאף הוא יִתָּא פְּסוּל לְעֵדוּת.

מסיימת הגמרא את ההוכחה, אֵלָּא, מְדַבְּרַת בְּתַחֲלִית הַפְּסוּק לשון 'לֹא יוֹמְתוּ אֲבוֹת עַל בָּנִים', ולא 'בניהם', דְּשִׁמְעָתָּ מִלְּשׁוֹן שֶׁלֹא יוֹמְתוּ

וְאֵי אָמַר לִיה הַחֹבֵל, איני משלם את דמי הריפוי, אלא מִיִּתְּנָא אֲסִינָא, דְּמִנֵּן בְּמִנֵּן – אביא רופא שהוא קרובי וירפאך בחנים, הדין הוא דְאָמַר לִיה – יכול הנחבל לומר לו, אֲסִינָא דְּמִנֵּן בְּמִנֵּן, מִנֵּן שְׂוָה – רופא שמרפא בחינם, שווי הוא 'חינם', כלומר אינו שוה כלום, משום שאינו מרפא כראוי, ואינו חפץ בו.

וְאֵי אָמַר הַחֹבֵל, מִיִּתְּנָא לָךְ אֲסִינָא רְחִיקָא – אביא לך רופא מרחוק, שידידי הוא ויטול ממני פחות ממון, הדין הוא דְאָמַר לִיה – יכול הניזק לומר לו, לשון שאומרים הבריות 'אֲסִינָא רְחִיקָא, עֵינָא עֵוִירָא' – רופא שבא מרחוק, אינו חושש אם יעזור עיניו של החולה, כלומר אינו חושש להזיק לחולה, שהרי הוא עתיד ללכת לדרך, ואינו חפץ בו.

וְאֵי אָמַר לִיה הֵיאָךְ – אמר הנחבל לחובל, אל תשלם את דמי הריפוי לרופא, אלא תֵּב לִי לְדִידִי – תן לי דמים אלו, וְאִנָּא מְסִינָא נִפְשָׁא – ואני ארפא את עצמי, הדין הוא דְאָמַר לִיה – יכול החובל לומר לו, אני חושש דְּפִשְׁעָתָּ בְּנִפְשָׁךְ – שתפשע בעצמי ולא תתרפא כראוי, וְשִׁקְלָתָּ מִינָא מִפִּי – ותטול ממני יותר כסף, אלא נותן החובל את דמי הריפוי לרופא. וְאָף אֵי אָמַר לִיה הַחֹבֵל, קוִין לִי מִקֵּץ – קצוב לי את דמי הריפוי בשומתו של רופא, ותן לי רק סך זה, אָמַר לִיה הַחֹבֵל, כָּל שֶׁכֶּן שָׁם אַעֲשֶׂה כֵן אֲנִי חושש דְּפִשְׁעָתָּ בְּנִפְשָׁךְ, ולא תתרפא במעות אלו כלל אלא תשאר חבול, וְגִנְאִי גְדוֹל יִהְיֶה לִי מִכָּךְ, כִּיּוֹן דְּקָרוֹ לִי – יכנו אותי בני אדם 'שור המִּצִּיק', שאני כשור שהזיק ואינו מרפא את הניזק, אלא יתן את דמי הריפוי לבית דין.

הגמרא מביאה ברייתא בענין תשלומי ארבעת החיובים האחרונים המבוארים במשנה. אומרת הגמרא: תָּנָא – שנינו בברייתא, וְכוּלָן – כל ארבעת הדברים האחרונים המבוארים במשנה, שהם צער, ריפוי, שבת ובושת, מְשַׁתְּלָמִין אִף בְּמִקּוֹם שִׁמְשָׁלָם מִנֵּק, ואין תשלום הנזק פוטרו משאר התשלומים.

מבארת הגמרא: מִנְּהֵי מִיָּלִי – מנין נלמד דין זה, אָמַר רַב יְזִיד מִשְׁמִיָּה דְּרַבָּא, אָמַר קָרָא לגבי תשלום 'צער' (שמות כא כה) 'פָּצַע תַּחַת פָּצַע', ולכאורה מילים אלו מיותרות, שהרי כבר נאמר בתחילת הפסוק 'מִכֹּהֶה תַּחַת מִכֹּהֶה', ויש ללמוד מיותר זה שחייב החובל ליתן את תשלומי הַצָּעַר אִף בְּמִקּוֹם שִׁמְשָׁלָם את תשלומי הַנֵּזֶק.

מקשה הגמרא: אֵיךְ אֲפֻשֶׁר לְדַרְשׁ כֵּן אֶת הַפְּסוּק, והרי הֵיאָ – פסוק זה של 'פָּצַע תַּחַת פָּצַע' מְבַעֵר לִיה – צריך אותו כדי

אנשים עַל פִּי 'אֲבוֹת שֶׁאֵין לוֹ חַיִּים בָּנִים', והיינו למעט עבדים כנעניים, ולא די ללמוד את פסולו של העבד בקל וחומר מגר, שֶׁמֶךְ מִינָה שֶׁעָבַד, שֶׁאֵין לוֹ חַיִּים לֹא לְמַעְלָה וְלֹא לְמִטָּה, הוא דְּפִסּוּל לְעֵדוּת, אֲבָל גַּר, אִף שֶׁאֵין לוֹ יְחוּס לְמַעְלָה אֶל אֲבִיו, מכל מקום בִּין דִּישׁ לוֹ חַיִּים לְמִטָּה, הוא כְּשֵׁר לְעֵדוּת, וממילא אי אפשר ללמוד את דין העבד מגר, שהרי גר כשר לעדות.

הגמרא מנסה להוכיח מהפסוק שגר פסול לעדות. מקשה הגמרא: וְכִי תִּיָּמָא, אם כן שהפסוק בא רק לפסול קרובים לעדות ולא לפסול גר, לְבִתּוֹב רְחֻמָּנָא לשון 'ובנים לא יומתו על אבותיהם', כלומר כל פי אבותיהם של הבנים המזכירים בפסוק, וְלָמָּה לִי דְּבַתְּב רְחֻמָּנָא לשון 'ובנים לא יומתו על אבות', שמשמע 'אבות' סתם. אלא ודאי דְּמִשְׁנֵי לשון זה מְשַׁמְעָא שֶׁלֹא יוֹמְתוּ אנשים עַל פִּי 'בָּנִים שֶׁאֵין לָהֶם חַיִּים אֲבוֹת', והיינו גר שאינו מתייחס לאביו, ונלמד שגר פסול לעדות. מתרצת הגמרא: אֵין לְדַרְשׁ כֵּן מִלְּשׁוֹן הַפְּסוּק, כִּיּוֹן דְּאִידִּי – אגב כך דְּבַתְּב בתחילת הפסוק 'לֹא יוֹמְתוּ אֲבוֹת עַל בָּנִים', ולא 'בניהם', כדי ללמד שעבד פסול לעדות, לִכְן כְּתִבַּת נָמִי בהמשך הפסוק לשון 'ובנים לא יומתו על אבות', ולא 'אבותיהם':

שנינו במשנה (פז). תִּרְשׁ שׁוֹמֵה וְקָשָׁן פְּגִיעָתָּ רַעָה (וכו'), העבד והאשה פגיעתן רעה, החובל בהם חייב והם שחבלו באחרים פטורין, אבל משלמין לאחר זמן, נתגרשה האשה נשתחרר העבד חייבין לשלם:

הגמרא מביאה מעשה בענין זכות האשה בנכסיה תחת בעלה. מספרת הגמרא: אִמְיָהּ וְאִמּוֹ דְּרַב שְׁמוּאֵל בְּרַ אֲבָא מִהַעֲרִי הִגְרוּנָא, הָוֹת נְסִיבָא לִיה – היתה נשואה לרַבִּי אֲבָא. וכשהיתה נשואה לו בְּתַבְתִּינְהוּ לְנִכְסֵי – כתבה את נכסי המלוג שלה, שיהיה לאחר מותה לְרַב שְׁמוּאֵל בְּרַ אֲבָא בְּרָהּ וְכוּ'. בְּתַר דְּשִׁכְבִּיא – לאחר שמתה אמו,

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

- 1 ז לא אָסרוּ לְהַטְמִין בְּשַׁבַּת בְּדִבֵּר שְׂאִינוּ מוֹסִיף הֶבֶל אֶלָּא פֶּשֶׁמֶטְמִין בְּאוֹתָהּ קִדְרָה עֲצָמָה שְׁנִתְבַּשֵּׁל בָּהּ הַתְּבַשִּׁיל
2 שְׂאֵז יֵשׁ לְגִזּוֹר שְׂמָא יִרְתִּיחָנָה אֲבָל אִם פִּינָהּ לְקִדְרָה אַחֲרֵת מוֹתֵר לְהַטְמִינוּ⁴⁹ וְאִפִּילוּ אִם חֹזֵר וְהַחֲזִירוּ לְקִדְרָה
3 הָרֵאשׁוֹנָה מוֹתֵר לְהַטְמִינוּ (שֶׁכָּבֶד נִתְקַרֵּר קֶצֶת בְּדוֹפְנֵי קִדְרָה הַשְּׁנִיָּה¹⁰⁷⁻¹⁰² וְחֻכְמִים לֹא אָסְרוּ אֶלָּא פֶּשֶׁהוּא חֵם בְּכָלִי
4 רֵאשׁוֹן שְׁנִתְבַּשֵּׁל בּוֹ¹¹⁰ וְאִם נִתְקַרֵּר קֶצֶת עַד שְׂאִין הֵיךְ סוֹלֶדֶת בּוֹ אִפִּילוּ בְּעוֹדוֹ בְּכָלִי רֵאשׁוֹן מוֹתֵר לְהַטְמִינוּ⁽¹¹¹⁾ וְכָל
5 שֶׁכֵּן שְׁמוֹתֵר לְהַטְמִין צוֹנֵן גָּמוֹר כְּדִי שְׂלֹא יִצְטָנֵן בְּיוֹתֵר אוֹ כְּדִי שֶׁתִּפְגֵּי צִנְתּוֹ⁵⁶.
6 וְכָל זֶה בְּדִבֵּר שְׂאִינוּ מוֹסִיף הֶבֶל⁽¹¹²⁾ אֲבָל בְּדִבֵּר הַמוֹסִיף הֶבֶל אָסוּר לְהַטְמִין אִפִּילוּ צוֹנֵן גָּמוֹר וְאִפִּילוּ מִבְּעוֹד יוֹם⁶⁰:

ביאורים

- לז] בדופני קדרה השנייה – ואפילו לא פינה התבשיל תוך כוונה לצננו⁵⁰.
לח] בדופני קדרה השנייה – מותר להעביר מים חמים בשבת לתוך בקבוק טרמוס, ואף מותר לסוגרו⁵¹.
לט] בדופני קדרה השנייה – ואפילו אין התבשיל נוזלי, אלא מוצק⁵².
מ] בכלי ראשון שנתבשל בו – ואפילו העבירו לכלי ראשון אחר אלא שלא נתבשל בו⁵³.
מא] בעודו בכלי ראשון מותר להטמינו – היתר זה נכתב כאן במוסגר בלבד⁵⁴, ואמנם בקונטרס אחרון⁵⁵ פקפק רבינו בהיתר זה וכתב טעם אחר להיתר כשמעבירים לכלי אחר כיון שחכמים גזרו רק על תבשיל הנמצא בכלי ראשון
- ולא בכלי שני, ואין להתיר גם כשהתבשיל הצטנן בכלי הראשון, אלא שאח"כ הוסיף במוסגר שאין להקשות על היתר זה.
מב] בדבר שאינו מוסיף הבל – במהדורא בתרא⁵⁷ הוסיף רבינו לאסור להטמין צונן גם בדבר המוליד הבל ומוסיף חמימות כל שהיא בתבשיל (כשמוטמן כולו בתוכו), אף שאינו מוסיף הבל⁵⁸, אבל בדבר שאינו מוליד הבל וכל ענינו לשמר בלבד את חום הקדרה – מותר. ולכן: אסור להטמין קופסת שימורים או בקבוק תינוק אטום בתוך מים חמים שיכולים להוסיף חום בדבר הטמון בתוכם, אבל אם הוא רק לשמר את חומם – מותר⁵⁹.

מקורות

- תבשיל 'חם').
(55) סק"א, וכן במהדורא בתרא לסי' רנט ד"ה והא דהסכים, וראה שבת כהלכה פ"א הערות עא-ב.
(56) עד"ז בסימן שיה סעיף כג: מותר להעמיד קיתון של מים . . צוננים בתוך כלי שני שיש בו מים חמין ואפילו להטמינו כולו בתוכה שמותר להטמין את הצונן בדבר שאינו מוסיף הבל . . והחמין הן נקראים דבר שאינו מוסיף הבל (ומשמעות הדברים שם שמותר להטמינו במים חמים אפילו על מנת לחממו ולא רק על מנת להפיג צינתו, וראה להלן מהמהדורא בתרא שחולק בזה).
(57) ד"ה והנכון.
(58) דבר המוסיף הבל נחשב כל דבר היכול להביא את הקדרה לחום שהיד סולדת בו כגון גפת של זיתים או קדרה שעל האש וכד', דבר המוליד הבל נחשב כל דבר היכול להוסיף מעט בחום התבשיל, כמו כלי שבתוכו תבשיל או מים חמים וכד'.
(59) אמנם בסי' שיה סק"ג (הובא לעיל) כתב רבינו להיתר בזה, וכן משמעות דבריו להתיר בקו"א ס"ק ג.
(60) עד"ז בסימן שכו סעיף ג: אמת המים של חמי טבריא אסור להמשיך לתוכה אפילו מבעוד יום סילון של צונן . . והרי זו כעין הטמנה בדבר המוסיף הבל.
- 49) ועד"ז בסוף הלכות שהיה והטמנה בקצרה שבסוף סימן רנ"ט: ואסור לכוין בשבת קדרה עם תבשיל (חם) בכרים ובכסתות או בשאר בגדים אם כולה טמונה בהם, ואם פינה התבשיל לקדרה אחרת מותר לכוונו שם.
(50) כן משמעות דברי רבינו, וכפסק ה"ט ס"ק ה, ומג"א ס"ק יד.
(51) קצות השלחן סי' עא בדי השלחן ס"ק לו, ובספר דרכי חיים ושלום ס' תכא בשם בעל שו"ת מנחת אלעזר "תה או קאוה רותח.. מותר ליתן לכתחילה לתוך הטערמאס פלאש לשמור חומו, ואין כאן בית מחוש, וכן בשו"ת אגרות משה ח"א סימן צה.
(52) אף שלענין בישול יש המחמירים בדבר 'גוש' חם להחשיב ככלי ראשון גם כשהעבירו לכלי שני. (שבת כהלכה פ"א הערה טז).
(53) כן דייק בפרי מגדים מש"ז סק"ה מהרמב"ם שנקט באותה הלשון, ובפרט על פי המבואר בקונטרס אחרון סק"א שחכמים לא גזרו בכלי שני, ונראה שהכוונה כלי שני היא לא לכלי שלא היה על האש, אלא פשוט לכלי אחר, שבכל מצב העברת התבשיל מכלי לכלי מצננת אותו במעט.
(54) וכן בסוף הלכות שהיה והטמנה בקצרה שבסוף סימן רנט נכתבה במוסגר המילה 'חם' (אסור לכוין בשבת קדרה עם

שולחן ערוך - הלכות קריאת שמע

1 יש אסורין לקרות כנגד מי רגלי חמור הבא מן הדרך וכנגד
2 צואת תרנגולים אדומים (שקורין ענגלי"שן הא"ן בל"א או
3 אינדי"ק) שתרגולין אלו צואתן מסרחת מאד (ולכן היא כצואת
4 אדם שאע"פ שזודמן שאין לה ריח רע אסור ואם יש לה ריח
5 צריך להרחיק ד' אמות ממקום שכלה הריח כמו בצואת אדם
6 ולא כצואת שאר עופות שיש להן ריח) אבל צואת שאר
7 תרנגולים ההולכים בבית דינו כדין צואת שאר עופות אבל הלול
8 שלהם יש בו סרחון לרוב ולכן דינו כצואת אדם:

9 י אסור לקרות קריאת שמע כנגד אשפה שריחה רע (אפילו אין
10 הריח מצואה מגולה שעליה אלא מהטמונה ומכוסה) או
11 מצואה שחלפה ועברה ונשאר ריחה שם (והוא שהריח מגיע
12 אליו):

13 יא ריח רע שאין לו עיקר כגון שיצא ממנו רוח מלמטה גזור
14 עליו חכמים משום ריח רע שיש לו עיקר ואסור בדברי
15 תורה עד שיכלה הריח ואין צריך להרחיק כלום ואם יצא
16 מחבירו מותר בדברי תורה מפני שהוא דבר שאי אפשר ליזהר
17 ממנו שהתלמידים שבבית המדרש קצתם גורסים בלילה וקצתם
18 ישנים ומפחים בתוך השניה לפיכך לא גזור על של חבירו
19 לדברי תורה ולכן אפילו אם לומד ביחיד ואפשר לו לצאת
20 למקום אחר אינו צריך לצאת כיון שלא גזור על זה כלל לדברי
21 תורה אבל לקרות קריאת שמע (או להתפלל) גזור אפילו על של
22 חבירו עד שיכלה הריח כיון שלעולם אפשר לו לילך למקום
23 אחר לקרות או להתפלל שם:

חלק א סימן עט, מי שנזדמן לו צואה בשעת קריאה סעיפים ט"א

24 א מי שמתילד לו רוח בבטנו ומוציא רוחות בבקר וברי לו
25 שאינו יכול לעמוד על עצמו מלהפיח עד שיגמור כל תפלת
26 י"ח מוטב שיעבור זמן התפלה ממה שיתפלל בלא גוף נקי
27 שהתפלה יש לה תשלומין שאם נאנס ולא התפלל שחרית

28 מתפלל מנחה שתיים וזה ג"כ אנוס הוא שאי אפשר לו להתפלל
29 י"ח בלא גוף נקי שגנאי גדול הוא להפיח כשעומד לפני המלך
30 ומדבר עמו וכדי בזיון וקצף שהרי הצריכו להרחיק ד' אמות
31 כשמבקש להפיח בתפלה ואי אפשר לו לעמוד על עצמו כמו
32 שיתבאר בסימן ק"ג:

33 ב וכיון שאינו מתפלל תפלת י"ח של שחרית לא יאמר ג"כ
34 פסוקי דזמרה אלא א"כ יאמר בלא ברכותיה כקורא בתורה
35 שהם נתקנו בברכה כדי לסדר שבחיו של הקב"ה קודם התפלה
36 כמ"ש בסימן נ"א נ"ב:

37 ג אבל קריאת שמע וברכותיה צריך לומר בזמן אפילו בלא
38 גוף נקי שאינו נקרא מדבר עם המלך אלא כשעומד לפניו
39 בתפלת י"ח כמ"ש בסימן ע"ד ואף שיקרא קריאת שמע בלא
40 תפילין שהתפילין צריכין גוף נקי לא ימתין ויעבור זמן קריאת
41 שמע כדי לקרותה בתפילין כמ"ש בסי"ו ואם יראה לו שיוכל
42 לעמוד על עצמו בשעת קריאת שמע יניח תפילין בין אהבה
43 לקריאת שמע ויברך עליהן ואח"כ יחלצם מיד אבל הטלית יכול
44 ללבוש ולברך קודם שיתחיל הברכות שא"צ גוף נקי לציצית:

חלק א סימן פ, מי שאינו יכול להשמר מהפיח וכו' ג' סעיפים

45 א קטן שיכול לאכול כזית דגן שהם ה' מיני תבואה שצואת
46 מינים אלו מסרחת אפילו אינו יכול לאכול אלא על ידי
47 בישול כגון דייסא וכיוצא בה אם אין צריך לשהות מתחלת כזית
48 זה עד סופו יותר ממה שגדול בינוני שוהה באכילת פרס ממאכל
49 זה צריך להרחיק מצואתו וממי רגליו כמו משל גדול אבל אם
50 צריך לשהות יותר מכאן הרי זה כאוכל עכשיו חצי זית ולמחר
51 חצי זית שכן הלכה למשה מסיני שאין אכילה מצטרפת לשהייה
52 ארוכה כזו ושיעור כזית יתבאר בסימן תפ"ו ושיעור פרס בסי'
53 תרי"ב:

חלק א סימן פא, דין צואת קטן סעיף א

לקוטי תורה

1 תוכן הפרק: ביאור דברי הזהר שמצהה היא "מיכלא
2 דמהימנותא"
3 [ועתה חוזר לבאר את התוכן הרוחני שבאכילת
4 מצה:]

5 וע"פ הקדמה הנ"ל יובן ג"כ בענין מצות אכילת
6 מצה בחג הפסח.

7 ע"פ משנת"ל, שהחיות שבמאכלים גשמיים (המחי'
8 את האדם) הוא כח אלקי עליון ביותר, ולפיכך המאכל
9 מוסיף כח ועוז בשכל האדם, ולא עוד אלא גם בעבודתו
10 הרוחנית של נפשו האלקית - יובן ג"כ ענין המעלה
11 הרוחנית שבמצה שנצטוונו לאכול בחג הפסח, שהכח
12 הרוחני שבה הוא למעלה יותר מסתם מאכלים ולחם.

13 דמבואר בזהר דכמו שבהשכלת גשמייות אין

14 התינוק יודע ומשכיל כלום עד שמועם לחם,
15 וכמבואר הטעם למעלה [פרק ב], כך בצאת ישראל
16 ממצרים לא ידעו להשכיל גדולת ה', כי "היו
17 מקושרים בעמקי הקליפות למאד . . . ההיפך לגמרי
18 מבחינת השגה והתפעלות באלקות", עד שאכלו
19 מצה, שהיא בחינת לחם היוצא מן ה"ארץ
20 העליונה".

21 לחם גשמי צומח מן האדמה ("ארץ התחתונה"), ואילו
22 המצה שהיא מצוה, "צומחת" מ"ארץ העליונה". פירוש:
23 כשם שיש שמים וארץ גשמיים, כך יש בעולמות עליונים
24 בחינת שמים וארץ, והמדריגה האחרונה שבכל עולם היא
25 בחינת ארץ שבו. ובפרטיות יותר מבואר, ש"ארץ
26 העליונה" היא ספירת המלכות, שהיא הספירה האחרונה
27 שבעולם האצילות.

1 ו"במצה נמשך מן הארץ העליונה שהיא מלכות
2 דאצילות ממש", כלומר, באשר מצה היא מצוה, מלוּבש
3 בה באופן גלוי כח אלקי מעולם האצילות (ש"הוא אלקות
4 ממש").

5 שלכן, "על מוצא פי ה'" הנמשך בלחם זה דמצה,
6 "יחיה האדם" והנפש אלקית (דעיקר תואר "אדם"
7 הוא על נפש האלקית שבאדם), לידע ולהכיר את מי
8 שאמר והיה העולם.

9 וכמו שנמשך חיות סתם לנפש השכלית האנושית
10 מלחם גשמי כנ"ל, כך נמשך מאכילת מצה בפסח
11 [שהוא "לחם היוצא מן הארץ העליונה"] חיות ללח
12 הדעת של הנפש האלקית.

13 [לסיכום: ע"י אכילת מצה ניתוסף כח וחיות בכח
14 הדעת של הנפש האלקית, שתהי' לה דעת והכרה
15 באלקות.

16 ומעתה יבאר שמעלה זו שב"מצה" על סתם לחם -
17 דלכאורה, מכיון שע"י טעם דגן אפילו חמץ יודע התינוק
18 לקרא אבא, מהו ענין אכילת מצה דוקא?

19 להלן יבואר שהאמונה והידיעה באלקות תלוי' בענין
20 הביטול דוקא, ובשביל זה זקוקים למצה שהיא מ"ארץ
21 העליונה", ולפיכך ענין הביטול מוטבע בתכונת המצה
22 הגשמית.

23 וזהו שממשיך:]

24 והענין, כי החמץ הוא בחינת הגבהה והתנשאות,
25 שתופח ועולה ומנביח את עצמו, משא"כ מצה
26 שאין בה שום הגבהה.

27 וכמו כן בעבודת ה', חמץ הוא בחינת התנשאות
28 ונסות הקליפה, משא"כ מצה בחינת שפלות
29 והכנעה, בבחינת "בטל רצונך".

30 פעולת המצה היא לא רק חיזוק שכל האדם (גם
31 השכל של הנפש האלקית), אלא המשכת ביטול ושפלות
32 באדם.

33 [להלן בפרק יבואר, דזה שאמרו בזהר שע"י אכילת
34 מצה ידעו ישראל בצאתם ממצרים "להשכיל גדולת ה'" -
35 אין הכוונה לידיעה שכלית, אלא לאמונה שלמעלה
36 מהדעת, שבה בא לידי ביטוי ענין הביטול לה' (כמו המצה
37 שענינה שפלות והכנעה), ואשר כח ה"ביטול" שבמצה
38 הוא מצד שרשו ב"עולם התהו" שלמעלה מן החכמה.

39 אלא שקודם לכן מבאר איך שפעולה זו של מצה,
40 להמשיך ביטול ושפלות באדם, קשורה עם כללות תוכן

41 החג, שכן, זהו התוכן הרוחני של יציאת מצרים, שבני
42 ישראל יבואו לבחינת "ביטול" אליו יתברך, "בטל רצונך
43 מפני רצוני".

44 וזהו שממשיך:]

45 והנה ידוע דכגלות מצרים היו ישראל מקושרים
46 מאד למטה, והיה שכלם ומדותם בבחינת "מצרים",
47 לשון "מיצר וגבול", כלומר בבחינת המיצרים
48 וגבולים גשמיות העולם הגורמים להיות יש ונפרד
49 כו'.

50 מציאות הגשמיות מכסה ומעלימה על הכח והחיות
51 האלקי המקיים אותה בכל רגע ורגע שהוא אמיתית
52 המציאות של הגשמיות. וזהו שעצם מציאות הגשמיות
53 הוי "ישות" ודבר נפרד מאלקות.

54 ואדם השקוע בדברים גשמיים אינו יכול להשתחרר
55 מהרגש של "ישות" ופירוד מאור ה', ובכך שכלו ומדותיו
56 הם ב"מצרים", מבלי יכולת להתקשר עם הקב"ה.

57 וזה הי' מצבם של בני' במצרים, שכוחות נפשם
58 (שכלם ומדותם) היו ב"גלות", ובמילא לא הי' אצלם
59 הביטול לאלקות.

60 ועיקר יציאת מצרים הוא על ידי שנגלה עליהם
61 מלך מלכי המלכים, שהוא בחינת אור אין סוף ב"ה
62 שלמעלה מסדר ההשתלשלות, שעל ידי זה נמשך
63 בהם בחינת הביטול.

64 תוכנה הרוחני של "יציאת מצרים" הוא - היציאה
65 ממצרים וגבולים של כל רגש של ישות ופירוד. וכיצד
66 ניתן לאדם להשתחרר כולו מכל שמץ של ישות? הרי זה
67 על ידי שמלך מלכי המלכים הקב"ה בכבודו ובעצמו נגלה
68 לישראל. בתורת הסוד נקרא זה "אור אין סוף שלמעלה
69 מסדר השתלשלות", כלומר, זוהי התגלותו ("אורו") של
70 הקב"ה בעצמו, שאין לו סוף, כפי שהוא יתברך מרומם
71 מכל העולמות העליונים שב"סדר השתלשלות" (לפי
72 שהתגלות אור ה' בתוך העולמות היא במדה וגבול, ולא
73 "אין סוף").

74 ובמאמר ובמורא גדול זו גילוי שכינה.
75 על ביטול זה הנוצר באדם על ידי גילוי "אור אין סוף
76 ב"ה" אומרים בהגדה "ובמורא גדול זה גילוי שכינה",
77 שגילוי שכינה פועל "מורא גדול" בבני ישראל,
78 שמתבטלים לגמרי מהתגלות עליונה זו.

79 ועל ידי ביטול ויראה עילאה זו יצאו מכל המיצרים
80 וגבולים, וכן יציאת מצרים בגשמיות כו'.

1 ביטול זה (מחמת גילוי שכינה) נקרא "יראה עילאה",
 2 כידוע שיש שתי בחינות (כלליות) ביראה, "יראה תתאה"
 3 ו"יראה עילאה", ונקודת ההבדל ביניהם:
 4 "יראה תתאה" היא היראה שהאדם מעורר בעצמו,
 5 ע"י שמקבל עליו עול מלכותו יתברך, וכמו אדם טרם
 6 שנכנס להיכל המלך הוא מתבונן בדעתו אודות רוממות
 7 המלך עד שמתבטל אל המלך מכח הכנת עצמו;
 8 ו"יראה עילאה" היא היראה והאימה הנופלות על
 9 אדם בעמדו לפני המלך, שאין יראתו פרי יגיעת מוחו
 10 והתבוננותו אלא מחמת "גילוי המלך", שבעמדו לפניו
 11 מתבטל ממציאותו בדרך ממילא.
 12 וכתוצאה מזה - יש הבדל ביניהן גם במדריגת היראה
 13 ורגש הביטול:
 14 ב"יראה תתאה", שהיא היראה הנוולדת על ידי יגיעת
 15 האדם, הרי האדם לא התבטל לגמרי אלא רק קיבל על
 16 עצמו עול מלכותו יתברך ושיצייט לרצונו. בחינה זו
 17 נקראת בשם "ביטול היש", פירוש, שגם לאחר הביטול
 18 נשאר "יש" ומציאות נפרדת מאלקות אלא שכופה את
 19 עצמו להתבטל אל הקב"ה;
 20 משא"כ ב"יראה עילאה", שהיא תוצאה מכך שאור אין
 21 סוף ב"ה הוא בהתגלות באדם, הרי האדם מתבטל כולו מכל
 22 וכל. בחינה זו נקראת "ביטול במציאות", שכל מציאותו
 23 מתבטלת מכל וכל מחמת ההתגלות האלקית שבו.
 24 ונמצא, שיציאת מצרים - היציאה מכל המיצרים
 25 וגבולים של "מציאות" - תלוי ב"יראה עילאה" דייקא.
 26 וכאשר יצאו בני ישראל מכל המיצרים וגבולים של
 27 ישות הגוף והנפש הבהמית, יצאו בדרך ממילא מארץ
 28 מצרים גם בגשמיות, כידוע שמצבו הגשמי של עם ישראל
 29 תלוי במצבו הרוחני.
 30 והנה, "גילוי שכינה" זה היה אחר חצות לילה. אמנם
 31 נצטוו תחלה באכילת מצה קודם חצות כמ"ש
 32 בערב תאכלו מצת, שהוא בחינת ביטול רצון
 33 והכנעה ושפלות הנמשך מבחינת יראה תתאה,
 34 שזה הוא ההכנה והכלי לבחינת הגילוי ויראה
 35 עילאה הנמשך ונתגלה להם אחר חצות כו'.
 36 אי אפשר להגיע ל"יראה עילאה" - היינו להרגיש גילוי
 37 אור אין סוף ב"ה בנפש ולהתבטל מפניו יתברך - מבלי
 38 להקדים לפני "יראה תתאה" (שהאדם יקבל על עצמו עול
 39 מלכות שמים פשוטה). והיות שבני ישראל במצרים היו
 40 "מקושרים מאד למטה", לא היו יכולים לצאת ממצרים

41 (שתלוי ביראה עילאה כנ"ל) מבלי שיגיעו תחילה למדריגת
 42 יראה תתאה.
 43 וזהו תוכן ציווי אכילת מצה, שהיא "בחינת שפלות
 44 והכנעה" (כנ"ל), שאכילת מצה זו (שקודם חצות) פעלה
 45 בבני ישראל שיתעוררו בבחינת "יראה תתאה" ויקבלו על
 46 עצמם עול מלכותו יתברך.
 47 וזו היתה הכנה ל"מורא גדול זה גילוי שכינה"
 48 שנתגלה לישראל אחרי חצות.
 49 [מכאן עד סוף הפרק יבאר (בהמשך למשנת"ל אודות
 50 כוחה הרוחני של מצה) את דברי הזהר שמצה היא "מיכלא
 51 דמהימנותא" (מאכל של אמונה), וכיצד זה עולה בקנה
 52 אחד עם משנת"ל שהמצה ענינה ביטול והכנעה]:
 53 וגם נק' המצה בזהר מיכלא דמהימנותא, שהאמונה
 54 הוא ג"כ בחינת ביטול, שמבטל שכלו ואינו מבקש
 55 מעם רק מאמין האמת באמונה הטהורה.
 56 ענין ביטול זה שנפעל בבני ישראל על ידי אכילת
 57 מצה, עולה בקנה אחד עם דברי הזהר שמצה היא "מיכלא
 58 דמהימנותא", שהיא מחזקת את האמונה. לפי שגם
 59 "אמונה" ענינה "ביטול", שהרי כל גדר האמונה הוא בדבר
 60 שאין שכל האדם יכול לתפוס שמכל מקום מאמין בדבר
 61 ההוא, דדבר שהאדם מבין בשכלו הרי ידיעתו מבוססת על
 62 כוחות עצמו, שהוא הבין ותפס את הדבר, משא"כ
 63 האמונה היא כאשר צריך להודות שהדבר ממנו והלאה,
 64 אלא שיש לו אמונה טהורה בדבר.
 65 ונמשך בחינה זו בנשמה ע"י מצות אכילת מצה.
 66 והוא ע"ד שנוכח לעיל ממשל שהלחם מחיה את
 67 האדם.
 68 אמונה זו וביטול זה נמשכו בבני ישראל ע"י אכילת
 69 מצה גשמית, ע"ד ובדוגמת לחם גשמי המח' את האדם.
 70 [ואולם לעיל הובא ענין זה, שבכח הלחם לחזק את כח
 71 השכל, וכן אפילו להוסיף בעבודת ה' של הנפש האלקית,
 72 בהתבוננות והתלהבות שלה - ואילו כאן מדגיש שמצה
 73 פועלת ביטול ומחזקת את האמונה.
 74 וזהו שממשך, שגם בסתם לחם גשמי מצינו כזאת,
 75 שמוליד באדם מעין ענין האמונה]:
 76 והוא ע"ד מ"ש רז"ל שאין התינוק יודע לקרות אבא
 77 עד שיטעום כו'.
 78 וכפי שהובא לעיל מהזהר, שפעולת אכילת מצה בעת
 79 יציאת מצרים היא כמו זו שאין התינוק יודע ומשכיל
 80 כלום עד שטועם דגן.

1 [והולך ומבאר כיצד ידיעה זו לקרות אבא אינה ידיעה
2 שכלית אלא התקשרות שלמעלה מן השכל:]
3 דהנה ידיעת התינוק להיות קורא אבא, שנמשך
4 ונתחדש בו ע"י שמעם מעם לחם, אין ידיעה זו
5 אצלו בבחינת הבנה ומעם ודעת גמור, שהרי אינו
6 יודע איך הוא אביו ולמה צריך לאהוב אותו, ועם
7 כל זה הוא קורא אביו.
8 ונמצא זו הקריאה הוא ההתקשרות שלו באביו
9 שלא על ידי מעם ודעת המושג אצלו, כי אם
10 בבחינת הכרה בלבד.
11 ידיעת התינוק את אביו אינה ידיעה שכלית אלא
12 התקשרות עמוקה מפנימיות נפשו, להיות הבן "עצם
13 אחד" עם אביו ואמו, שנולד מפרי בטנם ולפיכך נמשך
14 בטבעו למקור המולידו בלא טעם כלל.
15 והיא בחינת קטנות מאד למטה מן המעם ודעת,
16 ומ"מ ההתקשרות ההוא חזק מאד עד שנפשו
17 קשורה מאד בנפש אביו.
18 אלא ש"מדריגת" הקשר כפי שבאה לידי גילוי במוח
19 ולב התינוק היא למטה מן הדעת, בקריאה פשוטה "אבא"
20 שאין בה שכל והבנה כלל. בספרי קבלה נקראת ידיעה זו
21 בשם "קטנות אבא" [קטנות המוחין], מאחר שאין בה שום
22 הבנה;
23 אבל לאידך, שרשה ומקורה של ידיעה זו הוא מעומק
24 נפש הבן הקשורה בנפש אביו.
25 והיינו מפני שהדעת ההוא שנתחדש בתינוק על ידי
26 מעם לחם שרשו משרש הלחם שהוא מעולם התהו,
27 שהוא בחינה שלמעלה מהדעת המושג בנ"ל,
28 למעלה מהחכמה בו'.
29 ונמצא, שפעולה זו של לחם גשמי (להמשיך ההכרה
30 להיות "קורא אבא") היא למעלה מעלה מפעולת סתם
31 מאכלים, שהם מוסיפים כח ועוז רק בשכל ומדות האדם,
32 ואילו באכילת לחם נמשך בבן כח של התקשרות לאביו
33 שלא ע"פ שכל.
34 ועומק הסיבה לכך הוא, כי בלחם בא לידי ביטוי
35 באופן גלוי, שורש הלחם מ"עולם התהו", שהרי זהו ענינו
36 של עולם התהו שהוא למעלה מן החכמה (כנ"ל בארוכה);
37 כלומר, ה"ניצוצות" שבלחם מ"עולם התהו" מגלים את
38 עומק הנפש שלמעלה מן החכמה.
39 ולכן נמשך בבחינה שלמטה מהדעת המושג בו',
40 ועל כן ההתקשרות חזק מאד.

41 אלא שראשית התגלות עומק זה של הנפש היא
42 התקשרות פשוטה שלמטה מן הדעת, כקריאת התינוק
43 "אבא", שבתוך קריאה זו טמונה התקשרות חזקה מאד
44 שמצד עומק הנפש.
45 וכמו כן בענין אכילת מצוה דמצה, שנק' בזהר
46 מיכלא דמהימנותא, שהאמונה היא ההכרה והדעת
47 וההתקשרות בהקב"ה.
48 כשם שלחם ודגן גשמי פועלים בבן גילוי קשר הנפשי
49 עם אביו - שזהו קשר שלא על פי טעם ודעת - כך הוא
50 בענין הקשר שבין נשמת האדם עם הקב"ה, שאכילת מצה
51 פועלת גילוי הקשר הנפשי הזה, באופן של "אמונה
52 פשוטה" בה'.
53 וכל ישראל מאמינים שהוא לבדו הוא כמו שחיה
54 קודם שנברא העולם ממש כדכתיב אני הוי' לא
55 שניתי בו'.
56 עומק הטעם שהאמונה בה' היא למעלה מן השכל,
57 הוא לפי שאמונת בני ישראל בה' היא בהקב"ה בכבודו
58 ובעצמו כפי שהוא יתברך רם ונשא לגמרי מכל העולמות,
59 עד שבריות כל העולמות אינה פועלת שום שינוי בו
60 יתברך.
61 שזהו מה שאומרים "אתה הוא עד שלא נברא העולם
62 אתה הוא משנברא כו'" - "פירוש הוא ממש בלי שום
63 שינוי, כדכתיב אני ה' לא שניתי . . . שכמו שהי' הוא לבדו
64 הוא יחיד ומיוחד קודם הבראם, כן הוא לבדו הוא יחיד
65 ומיוחד אחר שבראם".
66 והיינו לפי שהוא יתברך אינו בגדר עלמין כלל ולפיכך
67 כולם קמ' "כלא ממש חשיבו וכאילו אין שם עולמות
68 כלל".
69 והמשכה זו הוא מבחינת דעת עליון, כי אין סוף
70 ב"ה הוא למעלה מהחכמה בו', ולכן נמשך
71 ומתלבש בבחינת אמונה.
72 לפיכך אמונה וידיעה זו בהקב"ה אינה ידיעה שכלית,
73 כי מהותו ועצמותו של "אין סוף ב"ה" הוא למעלה מן
74 החכמה לגמרי ואינו בגדר תפיסא ע"י חכמה - אמונה זו
75 נקראת בשם "דעת עליון" (שהיא למעלה מן החכמה).
76 [אבל לאידך, ידיעה זו היא בכל ישראל ממש, גם
77 בפשוט שבפשוטים, אלא שאצלם היא אמונה פשוטה
78 למטה מן הדעת, כמו קריאת התינוק "אבא" (שלמטה מן
79 השכל), "כמו שכל אחד מ ישראל אומר בדבור אביו מלכנו
80 כו' וכה"ג אע"פ שאין זה בהרחבת הטעם איך שהוא אביו

1 שהוא מקור כל תולדות הנשמות, מ"מ אומר אביו
2 כתינוק שקורא אבא"ל.

3 ולכך המצה היא מיכלא דמהימנותא, שהרי הלחם
4 שרשו מבחינה זו, כנ"ל מענין ידיעת התינוק להיות
5 קורא אבא ע"י הלחם כו'.

6 אלא שזהו בהשכלת ענין עוה"ז, שנמשך מהלחם
7 גשמי הנמשך מארץ הגשמיות.

8 בלחם גשמי בא ענין הידיעה וההכרה באביו (מצד
9 שורש הלחם בעולם התהו) לידי ביטוי רק בענין גשמי
10 ("השכלת ענין עולם הזה") - שידעה זו אינה דורשת ענין
11 של ביטול.

12 אמנם בלחם דמצה בפסח שיש בה תכונת הביטול
13 בגילוי, נמשך ומתלבש הכח מבחינת "ארץ
14 עליונה", היינו ארץ רוחנית, שהאורות העליונים שבה
15 הם בהתגלות ממש, שממנה יצא לחם, הממשך
16 בחינה זו באלקות ממש, שידע לקרות את "אבא
17 שבשמים" כו' בהתקשרות חזקה עד מיצוי הנפש

18 כו', אף שאינו משיג בשכל והשגה ממש.
19 וזהו בחינת ביטול.

20 יש הבדל בין ידיעת התינוק את אביו (אף שגם היא
21 קשר שלא ע"פ שכל) להאמונה באלקות, שהיא "בחינת
22 ביטול", מאחר שהקב"ה בכבודו ובעצמו "הוא למעלה
23 מהחכמה", ו"הוא לבדו הוא כמו שהי' קודם שנברא
24 העולם ממש" (כנ"ל) - ולפיכך האמונה באלקות נפעלת רק
25 ע"י מצה דוקא שיש בה תכונת הביטול (כנ"ל).

26 ומה נמשך ג"כ בעבודת האדם, בחינת "כמל רצונך"
27 ובחינת שפלות, ונפשי כעפר לכל תהיה, שזהו כח
28 בחינת "ארץ שממנה יצא לחם" הנ"ל.

29 "ארץ" שהכל דשין עלי' מורה על כח הביטול
30 והשפלות, ולפיכך ממנה "יצא לחם" הממשיך באדם כח
31 של ביטול ושפלות. אלא שלחם גשמי פועל "ביטול" בענין
32 גשמי (כקריאת תינוק אבא), והמצה פועלת ביטול
33 בעבודת השם, "בטל רצונך", ונפשי כעפר לכל תהי', היא
34 יראה תתאה הנ"ל:

ד"ה ששת ימים פרק ג

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

1 והנה עכ"פ מובן דרך כלל דבחי' התגלות המדה עדיין
2 אין בו בחי' הגבלת כלי להכילו ולהלבישו בדבר
3 מה (כגילוי החסד בלב ליתן צדקה בפועל שאע"פ שמוגבל
4 בלבו כמה יתן אבל עדיין אינו גבול בפועל עד הנהיגה
5 בפועל) רק שנגלה במציאות בלבד אבל באיזה ענין ודבר
6 מה שנתפס ומוגבל בו גילוי הוא הנק' כלי המגביל שנק'
7 יש מוגבל כו', וכמו גילוי השכל במוח שבא בענין מחשבת
8 שכל בדבר מה מוגבל בו גילוי נק' כלי, וכן החסד בלב
9 כשבא בהתלבשו' בענין נתינת צדקה בפ"מ הוא הכלי
10 שמגביל גילוי וזהו עיקר ענין ההפרש בין בחי' מל' לבחי'
11 כלי (ולפ"ז הגילוי בלתי מוגבל והכלי מוגבל והן ב' הפכי'
12 לכאורה ובאמת אנו רואי' שהכל א' שכאשר נגלה המדה
13 ממילא בא להגבלת ענין דבר מה כו', כמו בהגלות החסד
14 לדבר פרטי כנתינת צדקה מוגבל בפועל אח"כ כפי אופן
15 הגבול בגילוי בלב לא יוסיף ולא יגרע כלל, אלא צריך
16 לומר כמ"ש במ"א שיש ג' מדרגו' בכלל אור וכלי ולבוש
17 והיינו דמה שנתפס המדה בענין דבר מה הוא הנק' לבוש
18 והכלי הוא הגבול בכח בהיותו עדיין בלב או במוח
19 שמגביל לעצם האור להיו' באופן כך וכך ולא כדלעיל
20 דאל"כ האיך ימצא בחי' ההתכללו' בכלים מאחר שבא

21 בגבול בפועל כך ולא כך האיך ישונה מדבר להיפוכו
22 משא"כ בהיותו עדיין בכח ולא בפועל בלבד הענין
23 יוכללו כמשי"ת וד"ל).
24 ובכלל הנ"ל יובן בפסוק דלמרבה המשרה מהו ענין ריבוי
25 השררו' כו' ומהו ענין ריבוי השלום שא' אח"כ
26 ולשלום אין קץ כו'. אך יש להקדים תחלה ענין א' בכלל
27 והוא בבחי' התהו והתיקון והוא במ"ש דעד דלא היה
28 מתקלא לא הו' משגחין אפין באפין כו' שזהו מא' קו
29 המדה שנק' מתקלא ונק' משחתא שהוא מקור בחי' התיקון
30 כידוע. וביאור הענין הנה ידוע בענין ואלה המלכי' כו'
31 דמ"ש וימלוך וימת כו' לפי שע"ס דבחי' התהו הן זה
32 תחת זה כו' דהיינו מפני שאין להן חיבור וקשר זע"ז כלל
33 וכלל אלא כל א' וא' י"ש ודבר גדול בפ"ע דוקא כו', וע"כ
34 א' וימת פ' ואח"כ וימלוך פ' משום דבשעה שמלך זה לא
35 הי' באפשרי שימלוך השני לפי שעיקר בחי' המלוכה הוא
36 בחי' היש ודבר בפ"ע דוקא וע"כ אין מלכו' נוגע' בחברתה
37 אפי' כמלא נימא, וכנראה בטבע כנ"א החשובי' שכל א'
38 יש ודבר בפ"ע בגדולה וחשיבות ביותר לא יוכל לבא לידי
39 חיבור ואחדות עם זולתו הגדול וחשוב כמו ב' מלכי' או
40 ב' שרים גדולים וכה"ג כל שהמה גדולים בעצם ביותר

1 יותר לא יוכלו להתחבר ולהתאחד לפי שכל א' תופס מקום
2 ויש גדול בפ"ע עד שלא יוכל לסבול שום גדולה וחשיבות
3 זולתו משום דכלא ממש חשיבי כולא קמי' מצד עצם גדול
4 הרוממות שלו וע"כ לא יכיל התפשטו' וישות זולתו כלל
5 (ומה ששני מלכ' ושרי' יכולי' להתחבר היינו למלחמה או
6 עצה שיתכללו יחד להיות לעזר זה לזה וזה צריך לזה וכל
7 א' יש לו ביטול ישותו לגבי זולתו היפך הפירוד כשכל א'
8 על מקומו דוקא משום דכל אחדות וחיבור א"א כ"א מצד
9 שפלות כל א' וצמצום עצמותו לגבי זולתו דהיינו מה

10 שימצא כח ועזר לו בזולתו שאין בו כמשי"ת), אבל הנה
11 בנ"א הקטני' בערך כל שהמה קטני' בעצמם יותר יותר
12 יוכלו להתאחד ולהתחבר יחד לפי שכל א' אינו תופס
13 מקום ויש כלל בעצמו ובקל הוא נכנע ובטל להתכלל
14 בזולתו הגם שהוא היפכו (כמו ב' עניי' שפלים בטבעם
15 נמוכי רוח אע"פ שהן ב' הפכ' בטבעם יתאחדו ויאהבו
16 זא"ז ובטל כל א' מפני חבירו וכן ב' נרדפי' שאוהבי' זא"ז
17 כידוע (וכן במקבלי' כתלמידי' ונשים זונות שמפרכסות
18 זא"ז כו' משא"כ במשפיעי' כו').

קונטרס דמלכא משיחא אתא לאתבא צדיקא בתיובתא

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

1 (ג) ועכ"ז יובן מה שמשה ציוה בפ' תרומה לעשות כלים
2 ואח"כ היריעות ובצלאל עשה בהיפוך תחלה
3 היריעות ואח"כ הכלים וידוע מארז"ל בברכות נ"ה (ע"א)
4 על זה בשעה שציוה משה לעשות ארון וכלים ומשכן אמר
5 לו בצלאל משה רבינו מנהגו של עולם אדם בונה דירה
6 ואח"כ מכניס לתוכה כלים שמא כך אמר לך הקב"ה עשה
7 משכן ארון וכלים א"ל בצל אל היית וידעת, והענין כי
8 בצלאל אמר לו הרי ידוע בענין סדר ההשתלשלות מאא"ס
9 שמתחלה נמשכו הי"ס דעיגולי' שהם בחי' המקיפים
10 המתעגלים ואח"כ נמשכו לתוכן י"ס דיושר אורות בכלים
11 וא"כ גם המשכן צריך לעשותו דוגמא זו מתחלה היריעות
12 שהם המקיפים ואח"כ הכלים כנ"ל שהם מוקפים מן
13 עיגולים המקיפים, והודה לו משה. ובאמת צ"ל מעיקרא
14 מאי קסבר מרע"ה ובודאי תורת ה' תמימה גם מה שציוה
15 מרע"ה מה' הוא, אך הענין הוא כי הנה העיגולי' והיושר
16 שניהם נמשכים מן הקו שממנו מתעגלים העיגולי' ואח"כ
17 היושר ועל בחי' היושר הזה הנמשך מהקו הוא שאנו
18 אומרים שהעיגולי' קדמו לו אבל הרי יש בקו מקום
19 שלמעלה מהעיגולי' והוא ראשית המשכתו מאא"ס טרם
20 שנתעגלו ממנו עיגולים דא"ק ונמצא הקו יש בו מקום
21 שלמעלה מהעיגולים ומקום שלמטה מהם והוא כשנמשך
22 ממנו היושר כו' שהרי הקו נמשך עד סיום רגלי א"ק דיושר
23 המסתיימים בעשי' כידוע וביאור הדבר הוא עד"מ באדם
24 בהשפעת שכל מרב לתלמיד ששכל הרב עמוק הוא גם
25 מתלמידו הנעלה ביותר עד שמה שהרב משיג בפנימיותו
26 ומושג בשכלו ישאר על התלמיד בבחי' מקיף רק מעט
27 מזעיר יומשך בהשגתו בבחי' פנימי ואותו התלמיד הנעלה
28 כשישפיע ממה שקיבל לנמוך ממנו ישאר גם הוא עליו
29 בבחי' מקיף עד כמה מדריגות זה למטה מזה פנימי
30 שבעליון נעשה מקיף לתחתון וכמו משה מסר תורה

1 ליהושע ויהושע לזקנים כו' ועד"מ זה הקו הנמשך מאא"ס
2 לאחר הצמצום עם שלגבי אא"ס הוא צמצום עצום שלכן
3 נק' קו שהוא הארה מועטת ואין בו שטח לומר שכלא חשיב
4 לגבי הא"ס הנה הוא למעלה מעלה מכל הנמצאים עד
5 שכשיומשך ממנו לא"ק יומשך תחלה הארה בבחי' מקיף
6 ואח"כ מעט מזעיר בבחי' פנימי ועד"ז מא"ק ולמטה וכו'.
7 וטענת מרע"ה שציוה לעשות הארון תחלה מפני שבו
8 מונחים הלוחות שבהם י' הדברות אנכי ולא יהי' לך
9 ששרשן מאד נעלה באא"ס והוא בחי' ראשית המשכת הקו
10 מאא"ס טרם שנמשכו ממנו ציור עגולי' ויושר שה"ז מאד
11 נעלה משניהם, וביאור הדבר נת' במ"א בענין מה שנאמר
12 או יחזיק במעווי שלום יעשה לי יעשה שלום לי (ישעי' כ"ז
13 ה') וארז"ל כל העוסק בתורה משים שלום בפמליא של
14 מעלה ובפמליא של מטה (סנהדרין צ"ט ב'), ונת' שם ענין
15 השלום הוא כי מאחר שבכל נברא וכן בעולם בכללו יש ב'
16 מיני חיות מבחי' ממלא ומבחי' סובב כמ"ש כל אשר חפץ
17 ה' עשה (תלים קל"ה ו') וכתוב בדבר ה' שמים נעשו (תלים
18 ל"ג ו') שבכל נברא חיותו ע"י חפץ ה' בקיומו ז"ס סובב,
19 וע"י דברו הטוב שהוא שרש הנברא בע"מ כמ"ש בלק"א
20 (ח"ב פ"א) כי שניהם צ"ל דוקא כמ"ש במצות יחוד פ"ב
21 וא"כ צ"ל בחי' שלישי המחבר שניהם יחדיו והוא בחי'
22 שלמעלה מסובב וממלא תענוג העליון שלמעלה מרצון
23 וחכמה והוא המחבר אותם כי התענוג בהדבר הוא סיבת
24 הרצון והחכמה ור"ל השעשועים שלו ית' בביטול היש הוא
25 המחבר רצונו וחכמתו להוות העולם וזהו ענין שלום
26 בפשמ"ע ובל' הקבלה ידוע בחי' ע"י הוא המחבר א"א עם
27 החכמה ואח"כ שלום בפשמ"ט נבכראי' הנמשכי' מהם
28 שיש בהם מסובב וממלא וכן בכלל חיבור גשמי' ורוחני'
29 שהגשמי' עיקרו מסובב ורוחני' מממלא ובאדם מתחברים
30 יחד נפש וגוף והמשים שלום הוא התורה ששרשה מתענוג

8 בצלאל נכון לפי שזה אינו אלא מצד התורה ששרשה שם
9 אבל הכלים עצמן הם מבחי' היושר שלמטה מהקו ולכן
10 ראויים היריעות להקדימם אלא שאח"כ אנחנו יכולים
11 להמשיך התורה בתוך הכלים וליתן הלוחות בארון ואז יהיו
12 הם נעלים וכמ"כ ברוחני' יכול כל אדם ע"י עסק התורה
13 להמשיך בחי' אא"ס שלמעלה מעיגולים ויושר למטה מטה
14 עד שיתגלה לע"ל בעוה"ז דוקא וכמ"ש במ"א בענין ת"ת:
מצות בנין מקדש

1 עליון הנ"ל כמ"ש ואהי' אצלו כו' שעשועים (משלי ח' ל')
2 ולכן הי' תנאי להקב"ה במע"ב אם יקבלו ישראל את
3 התורה (ע"ז ג' א') כי אם לא בריתי יומם ולילה חקות
4 שמים וארץ (ירמי' ל"ג כ"ה) דמקיפים ופנימי' הנ"ל לא היו
5 מתחברים וע"כ ציוה משה לעשות הארון והכלים תחלה
6 וגם המה העיקר שהיריעות הם רק למכסה ולא להעל עליהם
7 שהרי שרשן מאד נעלה כנ"ל, ומ"מ למעשה הי' דעת

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל

26 **ובזה** יובן הגמרא בסוטה נידון קברו של משה, דמה
27 שארז"ל יו"ד דברים¹⁵ נבראו ערב שבת בין השמשות
28 נת"ל שכל היו"ד דברים הם יוצאים מדרכי הטבע כמו פי
29 הארץ ופי הברא כו', וי"א אף אילו של יצחק שזהו ג"כ
30 למעלה מהשגה, וכדי שיבואו לידי בריאה הוא ע"י ע"ס
31 דאצי' או ע"ס הגנוזות והוא ע"י גילוי האין, וי"א אף קברו
32 של משה הוא שער החמשים, כי בחייו לא השיג כ"א מ"ט
33 שערים, וקודם הסתלקותו השיג השער הנו"ן ג"כ עד רום
34 המעלות, והי"א אף משה בעצמו אינו יודע היכן קבור, הוא
35 כי לאחר הסתלקותו נתעלה למדריגת רישא דלא ידע ולא
36 אתיידע, והגם כי לא ידע ולא כו' מ"מ הרי הוא נק' בשם
37 רישא, וזהו מפני כי נתינת התורה הי' ע"י משה ונת"ל שיש
38 בתורה שני בחי' אור וטל, וע"י משה ניתן הב' מדריגות
39 דתורה, לכן זכה שנתעלה למדריגת רישא דלא ידע. אך האין
40 יש בכח הנברא להתעלות כ"כ, ע"ז אמרו משה מוטל בכנפי
41 השכינה כי מצד חוק הבורא אין שום מניעה. וי"א משה לא
42 מת היינו שנתעלה למדריגה גבוהה עד שא"א שם לומר מת.
43 אך האין יכול להיות שיתעלה הנברא כ"כ, ע"ז למדו מויהי
44 שם ארבעים יום והמ' יום הוא ד' יודי"ן דשם ע"ב הרי
45 דבחייו היה יכול להתעלות למעלה מעלה ממדריגתו, וכ"ש
46 לאחר הסתלקותו, אך זהו הכל מפני שהוא מוטל בכנפי
47 השכינה, וזכה משה לזה מפני שהי' מ"ת על ידו, שתורה הוא
48 תיקון ושבה"כ הי' בעולם התהו, ותכלית הכוונה ממתן תורה
49 הוא מה שע"י התורה דתיקון מתבררים ניצוצות דעולם
50 התהו, דבאמת תהו ותיקון שניהם נקראים בשם עולם.

וביום הביכורים

חג השבועות תרל"א.

1 **ובזה** יובן מה שבחג השבועות יוכל להתעלות גם
2 החמץ, כי חמץ קאי על יצה"ר כמ"ש מכף מעוול
3 וחומץ ונק' חמץ שיכול להתחמץ לגמרי, והקרבן הוא
4 שיהפכו אותו מן הקצה אל הקצה, וזהו כל שאור כו' לא
5 תקטירו כי ע"פ סדר השתלשלות אינו יכול להתעלות כ"א
6 צריך לדחות אותו בדרך לא, וזהו לא תקטירו, אך בחה"ש
7 מקריבין לחם חמץ שנתחמץ לגמרי דהיינו מחמת עוצם
8 הגילוי שבחג השבועות יוכל גם החמץ להתעלות. וזהו
9 והניף הכהן אותם על לחם הביכורים תנופה גו' על שני
10 כבשים, כי כבש מורה על סדר השתל' כי הכ"ף רומז על
11 הכתר והביי"ת הוא חכמה ושי"ן ג' מדות, אבל כשב הוא
12 למעלה מסדר השתל'¹² דשי"ן קודם לביי"ת מדות דא"א,
13 והניף הכהן אותם למעלה למעלה ממדריגת הנבראים
14 כ"א למדריגת כשב, ועי"ז יוכל להתעלות גם החמץ כי
15 בשבועות הי' מ"ת. והענין דהנה ארז"ל כל המשתמש
16 באור תורה אור תורה מחייהו, ובילקוט הגי' טל תורה¹³
17 מחייהו, כי אור הוא כמ"ש והי' אור הלבנה כאור החמה
18 ואור החמה יהי' שבעתיים כאור ז' הימים, ופי' רש"י
19 בפסחים ז' פעמים ז' הרי מ"ט וז' פעמים מ"ט הרי שמ"ג,
20 וזהו מדריגת גשם שבתו, וגשם הוא אתעדל"ת וזהו אור
21 תורה שהאור יכולים להמשיכו ע"י אתעדל"ת, אבל טל¹⁴
22 תורה הוא טלא דנטיף מעתיקא ואין יכולים להמשיכו ע"י
23 אתעדל"ת, וזהו כל המשתמש באור תורה הוא אתעדל"ת
24 טל תורה מחייהו שמאיליו נמשך אח"כ, ובשבועות הי'
25 הגילוי מטל תורה ועי"ז יוכל להתעלות גם החמץ.

(12) כבש. סדר השתל'. אבל כשב הוא למעלה מסדר השתל': ראה בארוכה לקו"ת אמור לו, ב ואילך. לה, סע"ד ואילך.

(13) והענין דהנה ארז"ל כל המשתמש באור תורה. טל תורה: ראה בארוכה סה"מ תרכ"ט ע' תז ואילך. [ובהנשמך שם בתחילת המאמר]. סה"מ תרל"ב ח"א ע' קעא. ח"ב ס"ע תרעד. ועוד.

(14) וגשם הוא אתעדל"ת. אבל טל: ראה לקו"ת האזינו עג, א ואילך. עד, ב. עה, ד. עטרת ראש מד, א. סה"מ תרכ"ז ע' תסב ואילך. וש"נ. תרכ"ט ע' תד ואילך. וש"נ.
(15) ובוה יובן הגמרא. דמה שארז"ל יו"ד דברים: בהבא לקמן ראה אוה"ת וירא וביאורה"ז להצ"צ שם.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס התפלה

י. **אמנם** מי שאין דעתו יפה כ"כ לקשר א"ע בעצם הענין
האלקי. מ"מ יכול לעבוד את ה' בתפלה
בהתבוננות בהענינים הידועים לו בהעמקת הדעת לקשר
א"ע בההשגה וההתבוננות היטב עד שיורגש הענין היטב
במוחו. וגם ירגיש בלבו את הטוב דאלקות עד שיתעורר
בלבו באהוי"ר (לפי ההתבוננות במה שמתבונן בו)
בהתגלות הלב. והנה פרטי עניני ההתבוננות בתפלה
ידועים המה. ובכללות ההתבוננות בפסוד"ז הוא בגדולת
אוא"ס ב"ה בענין ההתהוות שיש בזה גדולת והפלאות
אוא"ס ב"ה המבוארים בב"ש ובהמזמורים דפסוד"ז. וגם
ההתבוננות בהילול ושבח וביטול דחיצוניות העולמות
ובבכ"ש בשירת מלאכים העליונים שאומרים קו"ב ואין
שבטלים בתכלית באוא"ס ב"ה. ואח"כ בק"ש בפסוק שמע
ישראל (שהוא שירת הנשמות) בענין אחדות ה' מצד

העולמות, איך שהוא אחד בז' רקיעים וארץ וד' רוחות
העולם בבחינת יחיד ממש כו' כמ"ש במ"א באריכות.
ובבשכמל"ו איך שכל ההתהוות העולמות וחיותן הוא רק
מבחי' שם דכבוד מל' שהיא בחי' הארה דהארה דהארה
בלבד כו'. ובכ"ז יתבונן באריכות ההתבוננו' בפרטיות
דוקא להבין הדבר היטב ובהתקשרות והעמקת הדעת
שיוקלט ויונח הענין היטב במוחו ויתפעל בלבו מהטוב
וההפלאה דאוא"ס שיתעורר בבחי' אהבה ורצוא בחפיצה
וחשיקה לדבקה בו ית'. ולא ירצה בשום דבר זר ח"ו. כ"א
בבחי' רצון א' לה' ית' כו'. ובאהבה זו יהי' אצלו קיום
התומ"צ בבחי' חיות פנימי ועצמי כו' ויהי' בבחי' קירוב
לאלקות בכל עניניו כו'.
קיצור: יבאר שע"י העבודה בתפלה יש חיות בקיום
התומ"צ.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

מאמרים ה'תש"ד

ג. **אמנם** היראה היא מרחוק דוקא, והיגו מצד הפלאות
ורוממות גדלות המלך הנורא, וכמו היראה
והבטול מהמלך מצד גדלותו ורוממותו דוקא, וכשהוא סגור
בהיכלו מפלא ומבדל מהעם – יותר תהיה יראתו עליהם,
וכמו הבטול לפני חכם גדול, וכמו כן על ידי ההתבוננות
בגדלת ורוממות האין סוף איך שהוא מפלא ומרומם מן
העולמות, וכל העולמות אפלו העולמות העליונים ביותר
כלם פלא חשיבי ממש לגבי האור אין סוף, וכמאמר²⁵
"הכל ורוממוך סלה", שכלם מרוממים את האין סוף
שמבדל, ומזה נעשה בטולם בהעדר תפיסת מקום בעצמם,
ולכן מה שיותר קמיה^ט, הינו שהוא למעלה יותר במדרגה,
הרי הוא יותר פלא חשיבי, מפני שיודע יותר בהפלאות
ורוממות האין סוף, וכמו בהחכם גדול, כל מי שמבין יותר
גדלת חקמתו יותר יתבטל לפניו, וכן באדם למטה
כשמתבונן איך שפלאות הגלויים בעולמות מריש כל דרגין
עד סוף כל דרגין הם רק הארה בעלמא מאור אין סוף

שאנינו בערך עצמותו כלל, וכמו שאומרים²⁶ "משבח
ומפאך עדי עד שמו הגדול", שכל העליות דגן עדן ועולם
הפא עד נ' אלפים ויכלות הכל הוא בבחינת שמו לבד, "כי
נשגב²⁷ שמו לבדו", דגם שמו יתברך הוא נשגב ומרומם,
ורק "הודו" וזיוו של שמו "על ארץ ושמים", "אתה²⁸
קדוש ושמוך קדוש", דשמוך הוא גם כן קדוש, אלא שהארה
מבחינת שמוך נמשך בעולם, אבל בבחינת "אתה קדוש" הוא
שמבדל לגמרי עד שגם הארה מזה אינה מתגלה כלל, וכמו
שכתוב²⁹ "ישת חשן סתרו", שהוא בבחינת חשן והעלם
לגמרי מצד עצמו שאנינו בגדר גלוי, הנה כשיצמיק דעתו
בזה תפול עליו האיקמה מגדלתו יתברך ונעשה כוויץ ובטול
כל עצמותו בהעדר התפשטות, שלא ימלא לבו ללכת
בגדולות ונפלאות לגשת אל המלך מלפניו של עולם באהבה
וקרוב, כי אם מרחוק יצמוד כוויץ ובטול לקבל עליו על
מלכות שמים, לקבל כל צוויי המלך בעשיה בפעל ממש
בבטול עצום שאנינו מכין לעצמו ולהנאתו, הינו בהגלוי

27) תהלים קמח, יג.

28) תפילת העמידה.

29) תהלים יח, יב.

25) ברכת יוצר דשבת.

26) ברכת ברוך שאמר. ראה תורה אור ריש פרשת שמות. אור

התורה שם.

1 אור שִׁיאִיר בְּנִפְשׁוֹ עַל יְדֵי כָּל מַצּוּה וּמַצּוּה, כִּי אִם לְקִים רְצוֹן
2 הַעֲלִיּוֹן מִצַּד הַמַּצּוּה בְּקִבְלָתָהּ עַל מַלְכוּת שְׁמַיִם, וּבִפְרִט
3 כְּשֶׁמִּתְבּוֹנֵן שְׁעֲצָמוֹת אֹרֶךְ אֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא בְּהַפְלָאת גְּדֻלָּתוֹ
4 וְרוֹמְמוֹתוֹ הִרִי הוּא נִמְצָא לְמִטָּה כְּמוֹ לְמַעְלָה מִמֶּשׁ כְּמוֹ
5 שֶׁהוּא בְּעֲצָמוֹתוֹ דְּלִית אַתֵּר פְּנוּי מִגִּיהָ^א, וְאֵת הַשְּׁמַיִם וְאֵת
6 הָאָרֶץ אֵין מְלֵא מִמֶּשׁ, מִזֶּה עוֹד תִּגְדֹּל הִירָאָה בֵּיתָהּ שְׁאֵת
7 שְׁמִתְבַּטֵּל לְגַמְרִי, וְכָל מֶה שֶׁהִתְבּוֹנְנוֹת הִיא בְּהִרְחֹב יוֹתֵר,
8 וְנִתְפָּס וְנִקְלָט הֵיטֵב בְּמַחוּ, תְּבוּאָה הַתְּפַעֲלוֹת הַמְדוּת יוֹתֵר,
9 וּכְמוֹ בְּמִלִּי דְּעֻלְמָא^ב, שְׁלֵא יִתְפַּעֵל בְּלָבוֹ לְאַהֲבָא אֵיזָה דְּכֵר
10 מֶה כִּי אִם בְּאֶשֶׁר יִתְבּוֹנֵן בְּטוֹב הַהֲשָׁגָה אֵיךְ וּמֶה הוּא, עַד
11 שִׁיעָמֵד עַל אֲמִתּוֹת טוֹבוֹ וּמַעֲלָתוֹ בְּהַעֲמַקֵּת הַדַּעַת, אִזּוֹ יִתְפַּעֵל
12 לְבוֹ וְיִמְשֹׁף אַחֵר הַדְּכֵר הֵהוּא לְאַהֲבָא אוֹתוֹ, וְכֵן בִּירָאָה מִדְּכֵר
13 מֶה אֵינוֹ אֵלָּא כְּשִׁיתְבּוֹנֵן בּוֹ בְּהֲשָׁגָה וְהִכְנָה טוֹכָה, וְאִם לֹא
14 לֹא יִתְפַּעֵל כְּלוּם, שְׁהִירִי יָכוֹל לִהְיוֹת שִׁיעָמֵד אֲדָם אֲצֵל אוֹצֵר
15 נִחְמָד וְלֹא יִתְפַּעֵל לְחִמָּד אוֹתוֹ אִם לֹא יִשִּׁים לְבוֹ וְדַעַתוֹ
16 לְהִתְבּוֹנֵן בּוֹ בְּאִיכוֹת וּמַהוּת טוֹבוֹ כָּלָל, וְכֵן לֹא יִתְפַּעֵל בִּירָאָה
17 כְּמוֹ מְרוֹמְמוֹת שֶׁר וּמֶלֶךְ אוֹ מְדָכֵר הַמִּדְּיָק אִם לֹא יִתְבּוֹנֵן
18 בְּאִיכוֹת גְּדוּלָּה אוֹ בְּהִרְעָה שְׁבוֹ, וּכְמוֹ כֵּן בְּהַתְּפַעֲלוֹת הַלֵּב
19 בְּאַהֲבָה וִירָאָה לְאַלְקוֹת, שְׁתִּלּוּי בְּהִתְבּוֹנְנוֹת וּבִיגִיעָה רַבָּה
20 דּוֹקָא יוֹתֵר מִבְּמִלִּי דְּעֻלְמָא, דְּכְמִלִּי דְּעֻלְמָא הֵגֵם שְׁנִצְרָךְ גַּם
21 כֵּן לְהִתְבּוֹנֵן בְּטִיב הַדְּכֵר אֲכָל בָּא מִמִּילָא, דְּכִשְׁבָּא עַל אֵיזָה
22 דְּכֵר טוֹב וּמוֹעִיל מִיָּד עוֹלָה בְּמַחְשְׁבָתוֹ לְהִרְהֵר בְּנָה וּמִתְפַּעֵל
23 בְּמַחוּ וְנוֹגֵעַ מִיָּד הַתְּפַעֲלוֹת בְּלָבוֹ, שִׁיתְפַּעֵל בְּלָב בְּרִשְׁפִּי
24 אֵשׁ הַתְּשׁוּקָה לְדְּכֵר הֵהוּא, אוֹ הַהֲפֹךְ — לְהַבְדִּיל וּלְהַזְהִיר
25 מִדְּכֵר הָרַע וְשִׁנְאוֹי בְּמַחְשְׁבָהּ, אִם לֹא בְּשׁוּטָה וְחֹסֶר דַּעַת
26 שְׁאֵין לוֹ הִרְגֵּשׁ בְּדְּכֵר הַטוֹב אֵינוֹ עוֹלָה בְּמַחְשְׁבָתוֹ וּמַחוּ
27 לְהִרְהֵר בְּנָה, וְגַם אֵינוֹ מִתְפַּעֵל בְּלָבוֹ, אֵךְ עַל פִּי הָרֵב אֲנוּ
28 רוֹאִים כִּי בְּמִלִּי דְּעֻלְמָא הִרִי הוּא מִתְפַּעֵל בְּנָה בְּמַחוּ,
29 וְהַתְּפַעֲלוֹת הַמַּחְשָׁה פּוֹעֵל מִיָּד הַתְּפַעֲלוֹת הַלֵּב, אֲמָנָם בְּעֻבּוּדָת
30 הַיְוִי צִרְיָה יִגִּיעָה תַּחֲלָה בְּהִתְבּוֹנְנוֹת וְאַחֵר כֶּף יִגִּיעָה רַבָּה
31 שִׁיתְפַּעֵל לְבוֹ מִהַתְּפַעֲלוֹת הַמַּחְשָׁה, וְהוּא שֶׁהִשְׁגָּה בְּאַלְקוֹת
32 תִּהְיֶה בְּהִרְחֹבָה וְהַתְּפַשְּׁטוֹת דּוֹקָא, וְהִינוּ כְּשֶׁהַדְּכֵר שְׁמִשְׁגִּי
33 בְּגִדְלָת ה' וְנִפְלְאוֹתָיו בָּא בְּבִאֹר וּבְהִסְכֵּר בְּטַעַם הַדְּכֵרִים עַל
34 בְּרִינָה לְאֶרֶץ וְרֵחַב וְלֹא בְּדֶרֶךְ קָצוֹר לְבָד, שְׁאִם לֹא יִתְפָּס בְּמַחוּ
35 רַק הַקָּצוֹר בְּהַעֲבָרָה בְּעֻלְמָא לֹא יִתְפַּעֵל כְּלוּם, רַק כְּשֶׁמַּעֲמִיק
36 דַּעַתוֹ בְּהֲשָׁגָה זֹו בְּהִרְחֹבָה וְהַתְּפַשְּׁטוֹת וּבְטוֹב טַעַם עַד
37 שְׁמִשְׁגִּי אֵת הַעֲנִיָּן הֵיטֵב בְּמַחוּ וְיִתְפַּעֵל בְּטִיב הַדְּכֵר בְּמַחוּ,
38 וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב³⁰ "טַעֲמוֹ וְרֹאֵה כִּי טוֹב הַיְוִי", וְיִדּוּעַ דְּטַעַם הוּא
39 בְּמַח כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב³¹ "חֵף אֲכָל יִטַּעֵם", וְכִחֹף הַגִּשְׁמִי יִטַּעֵם
40 טַעַם גִּשְׁמִי כְּמוֹ כֵּן הַחֹף הַרְיוּחִי, כִּחַּ הַחֲכָמָה³² יִטַּעֵם טוֹב

41 טַעַם בְּאַלְקוֹת, וְהוּא בְּאֶשֶׁר יִתְבּוֹנֵן הֵיטֵב בְּגִדְלָת אֹרֶךְ אֵין סוֹף
42 כְּמוֹ שְׁמִפְלָא וּמְרוֹמָם מִהַעוֹלָמוֹת שְׁאֵינָם עֲרוּךְ אֵלָיו, אוֹ אֵיךְ
43 בְּרָא אֵת הָעוֹלָם מֵאֵין לֵישׁ, מִמִּילָא וְכֵין טוֹב הַאֲלָקוֹת שְׁאֵין
44 טוֹב כָּל הָעוֹלָם כְּדֹאֵי נֶגֶד הַטוֹב דְּאַלְקוֹת, וְהִתְבּוֹנְנוֹת צִרְיָה
45 לִהְיוֹת בְּהַעֲמַקֵּת הַדַּעַת דּוֹקָא, שְׁעֲנִין הַדַּעַת הוּא הַהִתְקַשְּׁרוֹת
46 וְהִתְהַרְגֵּשׁ וְהַתְּמַדָּת הַדְּכֵר שְׁכֵלָם תְּלוּיִים זֶה בְּנָה וְעַל יָדָם
47 נוֹלְדוּ הַמְדוּת, דִּהְיָה אֲנוּ רוֹאִים בְּחוּשׁ בְּאֲדָם לְמִטָּה, שְׁלִפִּי
48 שֶׁהוּא מְרַגִּישׁ אֵת עֲצָמוֹ וְחִיּוּתוֹ מֵאֵד אֲזִי מְדוּתָיו מִתְפַּעֲלוֹת
49 בְּתַכְלִית הַהַתְּפַעֲלוֹת לְאַהֲבָה בְּהַתְּפַעֲלוֹת מֶה שְׁאִינָהּ וְלִשְׁנֵא
50 בְּהַתְּפַעֲלוֹת מֶה שִׁישְׁנֵא יוֹתֵר מִמִּי שְׁאֵינוֹ מְרַגִּישׁ אֵת עֲצָמוֹ
51 כָּל כֶּף, אוֹ עַל אֲדָם אַחֵר אֲפִלּוֹ אוֹהֲבוֹ וְרַעוּ אֵין כָּל כֶּף מְרַגִּישׁ
52 תְּמִיד אֵת זוּלָתוֹ וּמִסְלַק דַּעַתוֹ מִמֶּנּוּ וְלִכֵּן לֹא יִתְפַּעֵל כָּל כֶּף
53 עַל עֲנִיָּנוֹ כְּמוֹ עַל עֲנִיָּי עֲצָמוֹ שְׁאֵינוֹ מִסְלַק דַּעַתוֹ מִעֲצָמוֹתוֹ,
54 וְלִכֵּן אֲנוּ רוֹאִים שְׁגָם בְּעִנְיָי עֲצָמוֹ אִם לְפַעְמִים מִסְלַק לְפִי
55 שְׁעָה הַהִתְהַרְגֵּשׁה מִעֲצָמוֹתוֹ כָּל כֶּף כְּמוֹ בְּאֶשֶׁר טְרוּד בְּאֵיזָה עֲנִיָּן
56 גְּדוֹל שְׁמִסְלַק אִזּוֹ מִעֲנִיָּי הַרְגֵּשׁת עֲצָמוֹתוֹ, לֹא יִתְפַּעֵל אִזּוֹ כָּל
57 כֶּף מִדְּכֵר שֶׁהוּא נֶגֶד רְצוֹנוֹ, וְכֵן לֹא יֵאָהֵב כָּל כֶּף דְּכֵר שֶׁהוּא
58 לְטוֹכָתוֹ, נִמְצָא עֶשֶׂר הַתְּפַעֲלוֹת הַמְדוּת תְּלוּי בְּדַעַת, שֶׁהוּא
59 הַהִתְהַרְגֵּשׁ, וְהִתְהַרְגֵּשׁ תְּלוּי בְּהַתְּקַשְּׁרוֹת, כְּשֶׁמִּשְׁקֵר נִפְשׁוֹ בְּנָה הִרִי
60 הוּא מְרַגִּישׁ זֹאת, וּכְמוֹ בְּאֶשֶׁר נִקְשְׁרָה נִפְשׁוֹ בְּעִנְיָן גְּדוֹל יוֹתֵר
61 מֵאַהֲבָת וְחִמָּדָת הַגִּשְׁמִיּוֹת בְּאַכִּילָה וּשְׁתִּיָּה, כִּי אִם מְקַשֵּׁר
62 בְּהַשְׁפָּלוֹת עֲמוּקוֹת וְכְדוּמָה, הִרִי הוּא מְרַגִּישׁ טִיב הַדְּכֵר
63 וְנִמְשֹׁף לְזֶה בְּכָל חֲפִץ נִפְשׁוֹ, מִמִּילָא אֵינוֹ רוֹצֶה כָּל כֶּף
64 בְּעִנְיָנִים הַגִּשְׁמִיִּים מִפְּנֵי שְׁמִסְלַק דַּעַתוֹ מֵהֶם, וּכְמוֹ כֵּן הוּא
65 בְּהִתְבּוֹנְנוֹת צִרְיָה לִהְיוֹת בְּהַעֲמַקֵּת הַדַּעַת, וְהוּא שִׁיתְקַע
66 דַּעַתוֹ בְּחֹזֶק בְּהִתְבּוֹנְנוֹת עַד שִׁירְגֵשׁ הַעֲנִיָּן הַאֲלָקִי בְּנִפְשׁוֹ
67 הֵיטֵב, כִּי יָכוֹל לִהְיוֹת שְׁאֵף שִׁיתְבּוֹנֵן וְיִכֵּין הַעֲנִיָּן שֶׁמִּתְבּוֹנֵן
68 בּוֹ, אֵךְ הוּא חוֹץ לְעֲצָמוֹת וְאֵינוֹ נוֹגֵעַ לוֹ, וְלֹא יִהְיֶה לוֹ מִזֶּה
69 שׁוּם הוֹלָדָה בְּאַהֲבָה וִירָאָה כִּי אִם דִּמְיוֹנוֹת שְׁנוֹא, וְעַל יְדֵי
70 הַדַּעַת וְהִתְקַשְּׁרוֹת שְׁנִירְגֵשׁ הַעֲנִיָּן הַאֲלָקִי בְּנִפְשׁוֹ הֵיטֵב וְאֵינוֹ
71 מְסִיחַ דַּעַתוֹ מִמֶּנּוּ, אִזּוֹ יִתְפַּעֵל בְּאַהֲבָה וִירָאָה אֲמִתִּית כְּפִי
72 הַהִתְבּוֹנְנוֹת שֶׁמִּתְבּוֹנֵן.

73 **קָצוֹר.** יִבְאֵר דִּירָאָה בָּאָה מִהֲרַחוּק בְּהַפְלָאת מַעֲלַת הַחֶסֶם
74 וּגְדֻלַּת הַמֶּלֶךְ. כֶּף כְּשֶׁמִּתְבּוֹנֵן בְּהַפְלָאת גְּדֻלַּת אֹרֶךְ אֵין
75 סוֹף, דֶּרֶךְ מֵהוֹדוּ שֶׁל שְׁמוֹ נִכְרָאוּ עוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים,
76 וּקְדֻשַּׁת שְׁמוֹ כְּקִדְשֵׁת עֲצָמוֹתוֹ, וְנִמְצָא לְמִטָּה כְּמוֹ לְמַעְלָה —
77 תִּגְדֹּל הִירָאָה לְקִים תּוֹרָה וּמַצּוּת בְּקִבְלָתָהּ עַל מַלְכוּת שְׁמַיִם.
78 הַהִתְבּוֹנְנוֹת מְגִדְלָת אֵת הַמִּדָּה וּמְרַחֲבִיתָהּ, וְיִסְבִּיר הַפְּרָשׁ
79 הַלְדָּת הַמְדוּת בְּמִלִּי דְּעֻלְמָא לְהַלְדָּת הַמְדוּת בְּמִלִּי דְּשְׁמִיָּא^ג,
80 וְשִׁהְעָר תְּלוּי בְּמַח הַדַּעַת שֶׁהוּא הַהִתְקַשְּׁרוֹת הַהִתְהַרְגֵּשׁ וְהַתְּמַדָּה.

חג הפסח, תש"ד

(32) ראה מאורי אור בערכו. תורה אור סוף פרשת ויחי. לקוטי
תורה במדבר ביאור על [מאמר דיבור המתחיל] וספרתם.

(30) תהלים לד, ט.
(31) איוב יב, יא.

הוספה א.

1 ב"ה. י"ג אלול, תש"א.
2 ברוקלין.
3 אל אחינו ואחיותינו בני ובנות ישראל
4 די בכל אתר ואתר, ה' עליהם יחיו!
5 לשלום אין קץ ולברכה אין סוף!
6 עת צרה היא ליעקב!

8 אחינו ואחיותינו שמעבר לים נמצאים במצב נורא
9 ואיום, מאות ואלפים, קבוצים וקהילות שלמות מאחינו
10 ואחיותינו מעונים ביסורי מות באופן מבהיל, והנשארים
11 בחיים נדונים ברעב, שבי וגלות, ואי אפשר להיות בטוח
12 אשר חו"ש וחו"ש לא יתפשטו הצרות גם במדינות
13 אחרות.
14 מצות עשה מן התורה לזעוק לפני ד' בכל עת צרה
15 גדולה שלא תבא על הצבור, ודבר זה מדרכי התשובה
16 הוא שבזמן שתבא צרה ויזעקו עלי' ויריעו ידעו הכל
17 שבגלל מעשיהם הרעים הורע להם וזה הוא שיגרום
18 להסיר הצרה מעליהם, אבל אם לא יזעקו, אלא יאמרו
19 דבר זה ממנהג העולם אירע לנו וצרה זו נקרה נקרית,
20 הרי זו דרך אכזריות, וגורמת להם להדבק במעשיהם
21 הרעים ותוסיף הצרה צרות אחרות, ומדברי סופרים
22 להתענות על כל צרה שתבא על הצבור עד שירוחמו מן
23 השמים (רמב"ם - הלכות תעניות).
24 ובימי הרחמים והסליחות הממששים ובאים, הנה
25 בהסכם כ"ק האדמו"רים וכבוד הרבנים הגאונים
26 שליט"א, הננו מכריזים תענית צבור עולמי לכל עם

ישראל על הצרות הנוראות.

27
28 ובהסכם כולנו קבענו תענית צבור ביום אחד בכל
29 תפוצות ישראל, הוא יום הראשון לסליחות, עשרים
30 ושנים לחודש זה, באמירת סליחות, קריאת ויחל,
31 ואמירת עננו (חולים), עוברות ומניקות אינם מחויבים
32 להתענות ויפדו עצמם באגרא דתעניתא).

הסכת ושמע ישראל!

33
34 עין בעין נראה אשר כל התלאות והצרות
35 המתרחשות ובאות הם חבלי משיח וד' אלקינו דורש
36 מאתנו לשוב אליו יתברך בתשובה שלמה, כל אחד ואחת
37 לפי מצבו בשמירת וקיום המצות ולא נעכב ביאת גואל
38 צדק משיח צדקנו.

39 ובכן, אחינו ואחיותינו, בני ובנות ישראל, הבה
40 נתעורר כולנו כאחד בהתעוררות תשובה אל ד' אלקינו
41 אל דתו ואל תורתו.

42 אנא אחינו ואחיותינו, חוסו על עצמכם, ורחמו על
43 בניכם ובנותיכם, מבלי לגוע חו"ש וחו"ש בצרות חבלי
44 משיח. עזבו דרכי חילול המצות, חלו פני אבינו שבשמים
45 סליחה ומחילה על העבר ובחרו בשמירת המצות
46 מעשיות.

47 ומובטחים אנחנו בהאמור אשר אל כביר לא ימאס,
48 והתעוררות התשובה, התפלות ותחנוני כל ישראל בכל
49 מקומות פזוריהם יבואו לפני אדון כל ויאמר לצרותינו
50 די, ויברך אותנו כולנו, אחינו ואחיותינו ובניהם ובנותיהם
51 בכל מקום שהם, בשנה טובה ומתוקה בגשם וברוח
52 ונזכה כולנו לגאולה שלמה בקרוב ממש, אמן ואמן.
יוסף יצחק

הוספה ב.

53 ב"ה. י"ח אלול, תש"א
54 ברוקלין.
55 אל כבוד הרבנים הגאונים
56 ואל כבוד הגבאים ומנהלי בתי הכנסיות
57 די בכל אתר ואתר,
58 ה' עליהם יחיו!
59 שלום וברכה!

60 הנני בזה להציע אשר בשני הלילות דר"ה קודם

61 תפלת ערבית, וביהכ"פ קודם כל נדרי וקודם תפלת
62 נעילה יאמרו - בצבור - שלשה מזמורי תהלים אלו: כ',
63 כ"ב, ס"ט, ואחרי כן לומר נוסח תפלה המוסגר בזה.
64 ויהי רצון אשר יעלו תפלותינו - עם תפלות כלל
65 ישראל - לרצון לפני אדון כל, ונכתב ונחתם בתוך כלל
66 ישראל לשנה טובה ומבורכת בגשמיות וברוחניות
67 ולגאולה שלמה, אמן כן יהי רצון.
68 בברכת התורה ואהבת ישראל,

יוסף יצחק

ח"י אלול, תש"א

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק ל"ז – הגט הכפוי

1 ר' טעוול שבע נחת מבנו ר' נחום, והחזיק אותו ואת רעייתו בכבוד רב. לעומתו ר' שמואל יוסף
2 לא היה שבע רצון כלל מן הזוג, ובמיוחד מהעובדה שלמרות שעברו שנים מספר מזמן נישואיהם לא
3 נפקדו עדיין בפרי בטן. ר' שמואל החל, אפוא, לדרוש מבתו שתתגרש מבעלה, אך זו סירבה לשמוע
4 על כך.

5 אף נפשו של ר' טעוול עגמה עליו מהעובדה שר' נחום היה חשוך בנים. משום כך השתדל להגביר
6 את מתן הצדקה שלו, מתוך תקווה שבזכות זו ייושע בנו. כך, כשפרץ רעב בליפלנד - שלח ר' טעוול
7 את נציגו לרכוש כמויות גדולות של תבואה ולהעבירן לאזורים הנגועים. שם חולקה התבואה בין
8 ההמונים, יהודים ולא-יהודים, כפי ההלכה האומרת שיש לפרנס עניי הגויים ברעבונם ביחד עם עניי
9 ישראל.

10 ההערצה כלפי ר' טעוול היתה גדולה מאד משום פשטותו ועניויותו. מעולם לא נראתה אצלו
11 הרגשת עליונות על מישהו. נדיבותו נבעה מתוך הרגשה תמימה של פירעון חוב, מילוי חובה לסייע
12 לנזקקים. מילדותו היתה לר' טעוול יראת-כבוד כלפי למדנים, ומידה זו התפתחה אצלו יותר ויותר עם
13 התבגרותו, אך הדבר לא מנע בעדו מלהתרועע עם אנשים פשוטים. הוא קירב מאד את ההמונים העניים
14 ועיטר את שמחותיהם בהשתתפותו, בכל ברית-מילה, חגיגת בר-מצווה ונישואין של משפחה פשוטה
15 - השתתף באופן אישי. דבר זה סייע להגברת החיבה אליו.

16 בהגיעו לגיל תשעים - שוב לא רצה ר' טעוול לנהל בעצמו את עסקיו המסועפים. הוא בחר ביהודי
17 בשם ר' צדוק משה, אותו מינה כנאמן וממונה על ניהול ענייניו. כעבור שנים מספר צירף ר' טעוול
18 לפי עצת ר' צדוק משה, את נכד אחותו, ר' זלמן אהרן, כעוזר ומנהל חשבונות.

19 כשנוסדה הקהילה בויטבסק הוטל על ידה מס, על כל יהודי תושב העיר, לטובת צרכי הציבור. ר'
20 טעוול תרם אז סכום גדול שבעזרתו הוחל לראשונה בהקמת מוסדות תורה וחסד בעיר. בשנת שצ"ד
21 קיבלו יהודי וויטבסק רשות לרכוש קרקעות ולבנות בתים. ר' טעוול רכש אז נחלות בחלקים שונים
22 של העיר והעבירם לקהילה. הקהילה השכירה את הקרקעות לבניית בתים, דבר שהגביר את הכנסות
23 הקהילה, ועל-ידי כך התאפשרה פעילות מסודרת של החיים הקהילתיים.

24 בין כך גדלה האוכלוסייה היהודית בויטבסק. יהודים החלו לבנות בתי כנסת ובתי מדרש בשכונות
25 של העיר. היו בהם גם חדרי-לימוד לתינוקות-של-בית-רכן. ברם, וויטבסק נשארה עדיין עיר של בעלי
26 מלאכה וסוחרים. מספר תלמידי-החכמים שבה היה קטן עדיין.

27 בשנת ת"א נפטר ר' טעוול בהיותו בן 97 שנה. כבוד רב חולק לו כמותו. בהלווייתו השתתפו לא
28 רק היהודים כי אם גם לא-יהודים, ובכללם נציגים בכירים של הממשלה. פטירתו עוררה צער רב בכל
29 הסביבה.

30 לפי צוואתו נועד רבע מנכסיו לצדקה כראות עיני פרנסי הקהילה. מותר נכסיו עבר לבנו ר' נחום.
31 ר' צדוק משה ור' זלמן אהרן המשיכו להיות מנהלי העסקים.

32 בעזרת העיזבון הגדול שקיבלה קהילת וויטבסק שופר לא רק מצבה הגשמי כי אם גם מצבה
33 הרוחני: ראשית, קבעו ראשי הקהילה "עשרה בטלנים", תלמידי חכמים שישבו ועסקו בתורה. כן

1 נפתחה אז ישיבה, הראשונה בוויטבסק. וויטבסק היתה מורכבת משני חלקים, בשתי גדות הנהר.
2 הישיבה הוקמה ב"גדה הקטנה" של העיר, כיוון שה"גדה הגדולה" היתה תפוסה למסחר.

3 ר' נחום לא שינה את התנהגותו, גם בהיותו יורשו של עיזבון כה גדול, והמשיך בשתיקתו
4 ופרישותו. עסקיו נוהלו, כאמור, על-ידי אחרים, והוא עצמו לא דאג לשום דבר. הוא ורעייתו עדיין
5 נשארו חשוכי בנים.

6 בינתיים עברו עשרים שנה לנישואין. ור' שמואל יוסף חזר ודרש פעמים מספר מבתו להתגרש
7 מבעלה, והיא עמדה בסירובה למרות שהאב טען שהיא חייבת לעשות זאת על-פי התורה. אך כשעברו
8 עשרים וארבע שנים מן הנישואים, ואשתו של ר' נחום היתה בת שלושים ושמונה - גבר לחצו של ר'
9 שמואל יוסף על בתו בדרשו ממנה במפגיע להתגרש מיד. ר' נחום העריץ את אשתו ולא רצה להיפרד
10 ממנה, אך בקראו את מכתבי חותנו, ובהרגישו כי הוא חייב לשחרר את אשתו ממצבה - הזמין ר'
11 נחום שלושה מנכבדי העיר, והתייעץ איתם בשאלה כיצד לפצות אותה עם גירושיה. הללו פסקו שעליו
12 לשלם לה שש מאות רובל עבור כל שנה שחיו כבעל ואשה. ר' נחום הוסיף על כך כמה אלפי רובל,
13 והגירושין התקיימו.

14 עסקיו של ר' נחום שגשו והתפתחו בהצלחה גדולה בניהולם של ר' צדוק משה ור' זלמן אהרן.
15 בין השאר הרחיבו את המסחר בפשתן ובצמר. לעסק זה הכניסו כשותף את ר' מאיר שלמה, סוחר
16 ווילנאי מפורסם שהיה ידען גדול בדרכי מסחר זה, כולל יצוא נרחב לפרוסיה. תוך שלוש שנים הכניס
17 מסחר זה רווחים עצומים, ורכושו של ר' נחום הלך וגדל.

18 בשנת תכ"א ערך ר' צדוק משה נסיעה למינסק, בעסקי ר' נחום, ושהה שם ארבעה חדשים. ר'
19 צדוק משה היה חובב תורה מושבע למרות היותו שקוע במסחר. בצעירותו היה הוא עצמו יושב אהל
20 ולמד תורה בשקידה, ורק לאחר שנעשה חתנו של סוחר-עורות, שהיה אדם חולני, נאלץ לקבל על
21 עצמו את עול פרנסת חותנו וחנותתו ובני ביתם. בין השאר היה עליו לדאוג להשאת גיסותיו הצעירות,
22 שהיו אז רווקות, ואף ליתומי גיסו ר' אברהם זלמן "הבטלן". משום כך היה על ר' צדוק משה להסתפק
23 רק בשיעורים יום-יומיים קבועים בתורה, של שעה-שעתיים, אחרי תפלת שחרית ואחרי תפלת ערבית.
24 בליבו קינא תמיד באלה שיושבים ועוסקים בתורה ובמיוחד באלה שזכו להיות סמוכים לשולחן חותנם
25 בלי דאגות פרנסה.

26 העיר מינסק היתה אז בעלת צביון שונה לגמרי משל וויטבסק. היא היתה עיר של תורה במלוא
27 המובן. בשהייתו הממושכת של ר' צדוק משה במינסק הזדמן לו לתהות על קנקנה. הוא התוודע
28 למהותה הרוחנית של העיר, ועמד נפעם. בכל פינה שהיו פונים היו מוצאים יהודים יושבים ולומדים.
29 בכל בתי המדרש הרבים שהיו פזורים בעיר ישבו פרושים ובחורים ועסקו בתורה. ר' צדוק משה התרשם
30 גם מן העובדה שלכל הסוגים השונים של בעלי המלאכה בעיר - חייטים, סנדלרים, קצבים, נגרים
31 ואחרים - היו בתי-מדרש מיוחדים לבעלי המקצועות שלהם. בבתי מדרש אלה היו בעלי המלאכה לא
32 רק מתפללים תפילותיהם, אלא גם קובעים עתים לשמיעת שיעורי-תורה, ומקשיבים לדרשות לבביות
33 של מגידים ומוכחים.

34 חידוש גדול היווה בעיני ר' צדוק משה קיומן של חבורות-לימוד מיוחדות לנשים, שקבעו עתים
35 לשיעורי תורה שונים. בוויטבסק לא היה אפשר אף להעלות בדמיון דבר כזה, שם לא ידעו נשים קרוא.
36 מספר קטן של נשים ידע את התפילות בעל-פה, ואילו האחרות היו חוזרות מלה במלה אחרי "חזנית"
37 שהיתה אומרת בעזרת-נשים את התפילות בקול. לעומת זאת ידעו רוב נשי מינסק להתפלל בסידור,
38 ורבות מהן ידעו תנ"ך, או, לפחות, חומש עם ה"טייטש", ביאור המלים באידיש.

- 1 במינסק ידע כל תושב, אף הפשוט ביותר, לפתוח ספר ולעיין בו. היחס לבני-תורה היה יחס מיוחד
- 2 של דרך-ארץ, וכל אדם שָׁאף והתאמץ לגדל ילדיו לתורה, ולקחת חתנים בני תורה.
- 3 מבחינה גשמית היתה מינסק עיר דלה ביחס לוויטבסק. גם הבניינים שבה לא היו כה נאים כמו
- 4 בוויטבסק. אך המצב הרוחני שלה היה מזהיר.
- 5 ר' צדוק משה התארח בביתו של ר' שמואל נחום, שהיה מפורסם לתלמיד-חכם גדול וגם לבקי
- 6 בהוויות העולם ובענייני מסחר. הוא עצמו לא עסק מעולם במסחר, ופרנסתו היתה מכך שהיה משמש
- 7 בורר ומתווך בסכסוכים בין סוחרים ובין שותפים ויועץ בענייני מסחר.
- 8 לר' שמואל נחום היתה בת יחידה בשם דבורה. היא נותרה לבדה מכמה בנים ובנות שמתו עליו,
- 9 לא עלינו, בילדותם. מובן שדבורה היתה בבת-עיניהם של הוריה. שורה של סגולות נקטו על ידם
- 10 לאריכות ימיה: בכל שנה, ביום הולדתה, תרמו 24 קורות, שתי קורות לכל חודש. - ובשנה מעוברת
- 11 - 26 קורות - לגדר בית העלמין. הם "מכרו" אותה לזוג מבוגר, בגיל של למעלה משישים, ששני בני
- 12 הזוג היו בכורים, והיו להם לא פחות משלושה ילדים חיים.
- 13 דבורה גדלה, לשמחת הוריה, והיתה לנערה מוצלחת. היא היתה בעלת כשרונות, וטובת לב
- 14 ועדינה. ר' שמואל נחום עצמו התמסר לחינוכה. בהיותה בת חמש שנים החל ללמדה תורה, והיא
- 15 הצטיינה מאד בלימודיה. בגיל שמונה שנים ידעה היטב חומש ונביאים. בגיל עשר היתה בקיאה בכל
- 16 התנ"ך, והחלה ללמוד משנה ושולחן-ערוך. ר' שמואל נחום אף לימדה קרוא וכתוב בפולנית וחשבון.
- 17 בגיל 15 שנה, למדה גמרא ופירוש רש"י.
- 18 בהיותה בת שמונה-עשרה שידך אותה ר' שמואל נחום לבנו של אחד מנכבדי מינסק. עשר שנים
- 19 חייתה עם בעלה באושר. בעלה היה עוסק במסחר, ודבורה היתה אם מאושרת לשתי ילדות וילד. לפתע
- 20 פרצה מגיפה, רחמנא לצלן, בין ילדים. שניים מילדיה של דבורה מתו, במשך השנה אף חלה בעלה
- 21 ולאחרי שלושה חדשים שהיה רתוק למיטה - הלך לעולמו. דבורה שבה לבית אביה עם בתה היחידה
- 22 שנותרה לה. כעבור שלוש שנים חלתה גם הבת ומתה.
- 23 נקל לשער את גודל כאבה וצער של דבורה. ברם, היה עליה לדכא את צערה, כדי לא לגרום
- 24 עגמת-נפש להוריה שחרדו למצבה. לפיכך היתה אוזרת גבורה ומתאמצת להראות פנים שוחקות. היא
- 25 מצאה נחמה בלימודי התורה שבכתב ושבעל-פה. אף עיינה בספרים אחרים, ושעה מסוימת ביום קבעה
- 26 ללימוד ההיסטוריה העולמית והיהודית.
- 27 היו לה לדבורה שתי חברות מילדות, שאף הן היו ידעניות, אם כי לא באותה מידה כשל דבורה.
- 28 שלוש אלו היו מתאספות תכופות ומשוחחות בדברי תורה. עוד בעבר, בחיי בעלה של דבורה, יסדו
- 29 שלוש הנשים חבורות של נשים צעירות שהיו מתכנסות בבתים פרטיים ומשוחחות על תפקידיהן של
- 30 נשי ישראל על-פי התורה.
- 31 מכינוסים אלה התפתחו חבורות רבות של נשים, שתועלתן היתה גדולה להעלאת רמתן הרוחנית
- 32 של נשי מינסק. עתה, כשדבורה נותרה שְׂפּוּלָה, התמסרה עוד יותר לפעילות במפגשי הנשים, והשתדלה
- 33 להכניס בהם תוכן רב יותר ועמוק יותר. לרוב היתה זו דבורה מי שהרצתה בפני הנשים, שכן היא
- 34 היתה מסוגלת, יותר מאחרות, לשוחח על רוח היהדות על יסוד ידע רב וסמכות מתאימה.
- 35 כך נעשתה דבורה ל"דרשנית". בנאומיה השקיעה את כל ליבה ונפשה, והם היו נהדרים בצורתם
- 36 ועשירים בתוכנם. בדרך זו השקיטה מעט את כאב בדידותה ומצבה הטרגי. ברם, כשחזרה הביתה

1 היתה מסתגרת בחדרה ובוכה מרות על גורלה העצוב. זמן רב היתה מתפללת ומבקשת מהקב"ה שאם
2 לא נועד לה גורל של אם לילדים ואשה לבעל - תצליח נא, לפחות, בעבודתה בין נשי ישראל. לאחר
3 ששפכה את לבה הקדישה זמן מסוים ללימוד ועיון, וכאשר חשה את עצמה מעודדת קמעה היתה
4 יוצאת מחדרה אל הוריה. בין שיעוריה הקבועים - שלוש פעמים בשבוע - היו ספרי איוב, קהלת
5 ומשלי. מאיוב למדה על הקב"ה ומשפט הצדק שלו, מקהלת למדה על היות העולם ותענוגותיו הבל
6 הבלים, וממשלי למדה דרכי חיים של צדק ויושר ורוממות רוח. את שלושת הספרים הללו ידעה דבורה
7 עם כל פירושיהם.

8 כבר מתחילת שהותו בבית הבחין ר' צדוק משה במיוחד שבדבורה, והוא נוכח לדעת שהיא צדקנית
9 ומשכלת. זמן מה לפני שעמד לעזוב את מינסק גולל שיחה עם ר' שמואל נחום שבמהלכה הציע לפניו
10 את הרעיון שדבורה תינשא למעבידו ר' נחום. ר' צדוק משה הניח שר' נחום יקבל ברצון את הצעת
11 השידוך, ולכן הרשה לעצמו כבר עתה לדבר על כך עם ר' שמואל נחום. ר' שמואל נחום אמר שאין
12 לו כל התנגדות לרעיון אלא שיש לדבר תחילה על כך עם דבורה. דבורה השיבה שאינה יכולה להביע
13 דעה בטרם תתראה עם ר' נחום. היא ציינה את מאמר חכמינו ז"ל: "אסור לאדם שיקדש את האשה
14 עד שיראנה". היא הוכיחה שהלכה זו איננה קיימת רק לגבי הגבר, כי אם גם לגבי האשה, שהרי הנימוק
15 להלכה מבוסס על מצוות "ואהבת לרעך כמוך" ("...שמא יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו, ורחמנא
16 אמר: ואהבת לרעך כמוך"), ומצוה זו אינה מן המצוות שהזמן גרמן, שנשים פטורות מהן, כי אם מן
17 המצוות שמוטלות גם על הנשים, הרי שאין מקום לדבר על השידוך בטרם יתראו.

אגרות קודש

בי"ה א' כ"א שבט תרפ"ח

ריגא

כ"ק חותני הרה"ק שליט"א

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי,

אלו, דשניהם מתאימים כאחד, דהעיקר הוא עבודה בפועל, וכמאמר לא המדרש עיקר כ"א המעשה אשר יעשון, אשר זהו כל עיקר ענין לימוד התורה למען לידע אופן וסדר קיום המצות עפ"י התורה, וכבר איפסקא גדול תלמוד שמביא לידי מעשה, הרי המעשה עיקר.

אמנם בעומק הענין הוא דר"נ אומר דבזמן שח"ו המעשה בפועל היא חלושה ורפויי מאיזה טעם שיהי, הנה אל יאמר האומר כי הוא עוסק בתורה, ומה יוכל הוא לעשות לחיזוק המעשה בקיום המצות, כלומר דתורתו אומנתו, וחס הוא על זמנו לבטלה, בשביל להתעסק בחיזוק המצות, ע"ז אומר ר"נ דמשום עת לעשות לדי הפרו תורתך, וכהא דר' חייא דעביד דלא תשתכח ח"ו תורה מישראל, שבודאי הי' מבטל זמן לימודו בשביל המעשה, אבל בזה פעל ועשה כי נתרבו לומדי ויודעי תורה ומקיימי מצות ד'.

והנה הרשב"י מפרש עוד בעומק יותר, ויובן זה עפ"י משארז"ל ב"מ דפ"ה ע"ב א"ר יהודה אמר רב שלא ברכו בתורה תחלה, כשהיו עוסקין בתורה לא היו מברכין לפני כו' וכיון דלא מברכי גלי דעתיהו שאינה מתנה חשובה להם, רש"י, וידוע דברכה הוא ענין ההמשכה והגילוי מההעלם,

נכון הגיעני מכתב כ"ק מט"ו לחד"ז, ומ"ש כ"ק המאמר דאד"ר דקכ"ח ע"א פתח ר"ש ואמר עת לעשות לדי, אמאי עת לעשות משום דהפרו תורתך, מאי הפרו תורתך תורה דלעילא דאיהי מתבטלא אי לא יתעביד בתיקונא דא, ולעתיק יומין אתמר, ובמשנה א[ניתא] ר[בין] נ[תן] א[ומר] הפרו תורתך משום כי עת לעשות לדי, וכותב כ"ק אשר בטח יש ביאורים על מאמר זה בדירושי כ"ק אבותינו רבותינו הק' וצוקללה"ה נבג"מ ז"ע, ומבקש כ"ק לשלוח העתקתן.

והנה בביאורי מאמרי הזהר הנמצאים בכ"ק של כ"ק אבותינו רבותינו הק' כן בההעלקות אין שום ביאור במאמר זה ביחוד, ואם יוקשה לכאורה בהשקפה ראשונה מהו ההפרש שבין פירש ר' נתן שמפרש דהפרו תורתך משום עת לעשות לפירש רשב"י דמשום דהפרו תורתך לזאת עת לעשות, האמת הוא כי בכללות הענין הרי אין הפרש כלל בין שני פירושים

27 וכמאמר תלת קשרין מתקשראן דא בדא ישראל באורייתא
28 ואורייתא בקוב"ה, וכולהו דרגין על דרגין סתים וגליא, והם
29 ב' מדריגות שהם ב' ענינים הא' דגליא דנשי" קשורה בגליא
30 דתורה, וגליא דתורה בגליא דקוב"ה, והב' דסתים דנשי"י
31 קשורה בסתים דתורה וסתים דתורה בסתים דקוב"ה, דלפי
32 שני הפירושים התחברות נשי"י בקוב"ה וגילוי קוב"ה בנשי"י
33 הוא ע"י התורה, דתורה היא הממוצע המחברם.
34 והנה הב' מדריגות שבתורה, גליא וסתים, הם תורה
35 שלמטה ותורה של מעלה, דתכלית שניהם הוא שיהי הגילוי
36 אור למטה דוקא בקיום המצות במעשה בפוי"מ, ר' נתן אומר
37 שלפעמים צריכים להפר את לימוד ועסק התורה משום דעת
38 לעשות להוי' בחיזוק ענין קיום המצות, ורשב"י אמר דכל ענין
39 קיום התורה שלמטה הוא דוקא כאשר ישנו העבודה בפוי"מ,
40 וזהו אומרו דאי לא יתעביד בתיקונא דא (בעבודה בפועל)
41 תורה דלעילא איהי מתבטלא ח"ו.
42 ועוד זאת כי ענין העבודה דפועל הרי גדלה מעלתה במאד
43 מאד דלעתיק יומין אתמר, וכמאמר עשי לעילא, וכתוב
44 וצדקה תרומם, דע"י העבודה בפועל הנה ע"י נעשה רוממות
45 בכללות ציור מהותו כנודע. ומסיים אשריך כו' נושע בהוי' כו'
46 מי כמוך באלים הוי' דנשי"י יש להם כח זה (במתנה) להמשיך
47 הגילוי דבחי' עתיק שהו"ע שם הוי' להיות יחוד הוי' ואלקים,
48 וזהו באל"ם שהוא שם אלקים יהי גילוי הוי', וזהו תשועת
49 עולמים, דבעולם שהוא העלם שם אלקים יהי גילוי שם הוי',
50 והיינו דבטבע יהי גילוי למעלה מן הטבע.
51 והנני חתנו דו"ש ומוקירו.

[אג"ק מוהרי"צ כרך ב' עמ' כז]

1 והיינו להמשיך את אשר כבר ישנו במקורו ושרשו, אבל הוא
2 כמוס ונעלם, וצריכים להמשיכו מן ההעלם אל הגילוי.
3 וזהו ההפרש בין ברכה ותפלה, דתפלה הוא יהי רצון,
4 להמשיך רצון חדש לרפאות החולים ולברך את השנים ברוב
5 טוב, אבל ברכה הוא שבשרשו ומקורו הוא כבר ישנו, אלא
6 שצריכים להמשיכו מן ההעלם אל הגילוי, והיינו שלא יהי
7 מניעות ועיכובים בהמשכתם למטה ממש, וכמ"ש קחם נא
8 אלי ואברכם, שאין בזה חידוש דבר בגוף ועצם הענין, וכמ"ש
9 ידעתי בני ידעתי (כי זה הבכר) ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו,
10 מפני כי כן הוא בשרשו, וכתוב איש אשר כבדתו ברכך אותם
11 ורק שעי' הברכה בא מן ההעלם אל הגילוי.
12 ובהו יובן כללות ענין הברכות אשר אנו מברכין, הכוונה
13 הוא לעורר את השרש ומקור שיתגלה בגילוי למטה, וכמו
14 בברכת המזון, ברכת הפירות, וברכת הנהנין, והענין בזה הוא
15 דבכל דבר מאכל וכו' הרי יש בו ניצוץ דקדושה, והוא מה
16 שנפל בשבה"כ דתהו, אשר שרשו גבוה מאד נעלה,
17 ולעוצם מעלת האורות הללו הרי לא היו אפשר להתיישב
18 בהכלים, כידוע, הנה ע"י נשמת האדם שהיא מבחי' התיקון
19 (דהשרש שרשו העצמי למעל' מבחי' תהו) יכול להתברר
20 ולהתגלות בגילוי למטה.
21 והנה טופס נוסח הברכות הם כולן, בעיקרן, אשר קדשנו
22 במצותיו וצונו, דקדשנו במצותיו הוא גילוי המקיף ורצון
23 העליון אשר בחר בנו, עם ישראל, להיות עם סגולה, וצונו,
24 שנתן לנו הכח והעוז לעורר את השרש ומקור שיתגלה בגילוי
25 למטה.
26 וזהו ענין ברכת התורה, להמשיך בחי' אוא"ס שבתורה

ב"ה

שלום וברכה!

הנני חפץ להגיד לך דברים אחדים, ידוע תדע כי בשעה
אחת שלך תלוי גורל חיי אחיך הלומדים שי, לא גורל חייהם
הגשמיים בלבד כי אם גורל חייהם הרוחניים בזה ובבא.
הדברים האלה יהא תמיד לנגד עיניך כי בידך נתנו חיי
אנשים ולא חיים גשמיים כ"א חיים רוחניים, ההשגחה
העליונה גזרה עליך כי אתה תהי' לראש, על כן עליך לדעת כי
בך הדבר תלוי.

האיש אשר הוא מחנך או מנחה או מורה או ריש דוכנא כל תנועה
קלה שלו בידו להחיות ולהמית, אם יעמוד חזק על משמרתו

[אג"ק מוהרי"צ כרך ב' עמ' קיז]

א ויקרא למשה ומליל יי עמה
ממשפן זמנא למימר: ב מליל
עם בני ישראל ותימר להון אנש
ארי יקרב מנכון קרבנא קדם יי
מן בעירא מן תורי ומן ענא

א ויקרא אל־משה וידבר יהוה אליו
מאהל מועד לאמר כס"י: ב דבר אל־בני ישראל
ואמרת אליהם אדם פי־יקריב מכס קרבן
ליהוה מן־הבהמה מן־הבקר ומן־הצאן

רש"י

ה' בפתח, קול ה' בְּהֶדֶר, קול ה' שֶׁבַר אֲרָזִים".
אם־כן, למה נֶאֱמַר "מֵאֵהָל מוֹעֵד"? מִלְּמַד שֶׁהִיא
הַקּוֹל נִפְסָק. פִּיּוּצָא בּוּ: "וְקוֹל כְּנָפֵי הַכְּרוּבִים נִשְׁמַע
עַד הַחֹצֵר הַחִיצוֹנָה". יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹל נִמּוּד?
תְּלִמּוּד לומר: "קֹלֹל אֶל־שְׂדֵי בְּדָבָרוֹ". אם־כן,
למה נֶאֱמַר: "עַד־הַחֹצֵר הַחִיצוֹנָה"? שֶׁפִּיּוֹן שֶׁמִּגִּיעַ
שָׁם, הִיא נִפְסָק: מֵאֵהָל מוֹעֵד לֵאמֹר. יָכוֹל מִכָּל
הַבֵּית? תְּלִמּוּד לומר: "מֵעַל הַפֶּתַח". יָכוֹל מֵעַל
הַפֶּתַח כֻּלָּה? תְּלִמּוּד לומר: "מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרוּבִים":
לֵאמֹר. צֵא וְאָמַר לָהֶם דְּבָרֵי כְבוֹשִׁין: 'בְּשִׁכְלֵכֶם
הוּא נִדְּבָר עִמִּי, שָׁכֵן מְצִינוּ, שָׁכֵל ל"ח שָׁנָה שֶׁהָיוּ
יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר כְּמַנְדִּים, מִן הַמְּרָגְלִים וְאֵילָף, לֹא
נִתְיַחַד הַדְּבָר עִם מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־תָּמוּ
כָּל־אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה לָמוּת... וַיִּדְבֹּר ה' אֵלַי לֵאמֹר"
אֵלֵי הִיא הַדְּבָר. דְּבָר אַחֵר: צֵא וְאָמַר לָהֶן דְּבָרֵי,
וְהַשִּׁיבֵנִי אִם יִקְבְּלוּם, כִּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה
אֶת־דְּבָרֵי הָעָם וְגו'": (ב) אָדָם פִּי־יִקְרִיב מִכָּס.
כְּשִׁינְקִרִיב, בְּקִרְבָּנוֹת נִדְּבָה דְּבָר הָעֵנִין: אָדָם. לָמָּה
נֶאֱמַר? מָה אָדָם הָרָאוֹן לֹא הִקְרִיב מִן הַגִּזְלָה,
שֶׁהִכָּל הִיא שָׁלוֹ, אִף אֶתָּם לֹא תִקְרִיבוּ מִן הַגִּזְלָה:
הַבְּהֵמָה. יָכוֹל אִף חִיָּה בְּכָלֵל? תְּלִמּוּד לומר: "בְּקָר
וְצֹאן": מִן הַבְּהֵמָה. וְלֹא כֻלָּה, לְהוֹצִיא אֶת הַרוֹבֵעַ
וְאֶת הַנֶּרְפֵּעַ: מִן־הַבְּקָר. לְהוֹצִיא אֶת הַנֶּעְעָבֵד:
מִן־הַצֹּאן. לְהוֹצִיא אֶת הַמִּקְצָה: וּמִן־הַצֹּאן.
לְהוֹצִיא אֶת הַנוֹגֵחַ שֶׁהִמִּית. כִּשְׁהוּא אוֹמֵר לְמִטָּה
מִן הָעֵנִין "מִן־הַבְּקָר", שֶׁאֵין תְּלִמּוּד לומר, לְהוֹצִיא
אֶת הַטְּרָפָה: תִּקְרִיבוּ. מִלְּמַד שֶׁשְּׁנַיִם מִתְּנִידִים
עוֹלָה בְּשִׁתְּפוּת: קִרְבָּנָם. מִלְּמַד שֶׁהִיא בָּאָה נִדְּבָת
צָבוּר, הִיא עוֹלָת קִיץ הַמִּזְבֵּחַ, הַבָּאָה מִן הַמּוֹתְרוֹת:

(א) ויקרא אל משה. לְכָל דְּבָרוֹת וּלְכָל אֲמִירוֹת
וּלְכָל צְוִיִּים, קְדָמָה קְרִיאָה. לְשׁוֹן חֶפְזָה, לְשׁוֹן
שְׂמֵלֶאכִי הַשָּׂרֵת מִשְׁתַּמְשִׁין בּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקָרָא זֶה
אֶל־זֶה", אֲכָל לְנִבְיָאֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם נִגְלָה עֲלֵיהֶן
בְּלִשׁוֹן עֲרָאִי וְטַמָּאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקְרַ אֱלֹהִים אֶל־
בְּלָעַם": וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה. הַקּוֹל הוֹלֵךְ וּמִגִּיעַ
לְאָזְנוֹ וְכָל יִשְׂרָאֵל לֹא שׁוֹמְעִין. יָכוֹל אִף לְהִפְסָקוֹת
הֵיטָה קְרִיאָה? תְּלִמּוּד לומר: "וַיִּדְבֹּר", לְדָבוּר
הֵיטָה קְרִיאָה וְלֹא לְהִפְסָקוֹת. וּמָה הָיוּ הַפְּסָקוֹת
מִשְׁמָשׁוֹת? לְתֵן רוּחַ לְמֹשֶׁה לְהִתְבּוֹנֵן בֵּין פֶּרֶשָׁה
לְפֶרֶשָׁה וּבֵין עֵנִין לְעֵנִין, קֹל וְחֶמֶר לְהִדְיוּט הַלּוּמֵד
מִן הַהִדְיוּט: אֵלָיו. לְמַעַט אֶת אֶהֱרֹן. רַבִּי יְהוּדָה
אוֹמֵר: י"ג דְּבָרוֹת נֶאֱמָרוּ בַּתּוֹרָה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן.
וּכְנֻגָּדָם נֶאֱמָרוּ י"ג מַעֲוִיטִין, לְלַמֶּדֶךָ, שֶׁלֹּא לְאַהֲרֹן
נֶאֱמָרוּ, אֲלֵא לְמֹשֶׁה שִׁיאֵמַר לְאַהֲרֹן; וְאֵלוֹ הֵן י"ג
מַעֲוִיטִין: "לְדָבָר אֹתוֹ", "מִדְּבָר אֵלָיו", "וַיִּדְבֹּר
אֵלָיו", "וְנוֹעַדְתִּי לָךְ" - כֻּלָּן בַּתּוֹרָה כְּהִנֵּים. יָכוֹל
שֶׁמַּעַז אֶת קוֹל הַקְּרִיאָה? תְּלִמּוּד לומר: "קוֹל לוֹ",
"קוֹל אֵלָיו". מֹשֶׁה שֶׁמַּעַז וְכָל יִשְׂרָאֵל לֹא שֶׁמַּעַז.
(מ"כ בְּשֵׁם הַר"ן שְׁדִיּוֹקוֹ דְּרִש"י מִמָּה שֶׁהִתְבָּה
הַמִּיחָדָת הַדְּבָר מְרַגֶּשֶׁת בְּמִכְטָא יוֹתֵר מֵאֵלוֹ הִיא
כְּתוּב 'לוֹ' שְׁגִם־כֵּן תּוֹרָה עַל יַחֲוֹד הַדְּבָר, אֲכָל
אֵינָה מְרַגֶּשֶׁת. וְכֵתֵב 'אֵלָיו' שְׁגִם־כֵּן הִיא תְּבָה
הַמִּיחָדָת הַדְּבָר, וְאִמְנָם מְרַגֶּשֶׁת בְּמִכְטָא, לְהוֹרוֹת
יַחֲוֹד יוֹתֵר, וְהוּא, שֶׁמֹּשֶׁה שֶׁמַּעַז וְכָל יִשְׂרָאֵל לֹא
שֶׁמַּעַז, וְדו"ק. מִצָּאֵתִי: מֵאֵהָל מוֹעֵד. מִלְּמַד
שֶׁהִיא הַקּוֹל נִפְסָק וְלֹא הִיא יוֹצֵא חוּץ לְאֵהָל. יָכוֹל
מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹל נִמּוּד? תְּלִמּוּד לומר: "אֶת הַקּוֹל".
מִהוּ הַ"קוֹל"? הוּא הַקּוֹל הַמִּתְפָּרֵשׁ בַּתְּהִלִּים: "קוֹל

תִּקְרִיבוּ ית קרִבְכוֹן: ג אם
עֲלֵתָא קרִבְנָה מִן תּוֹרֵי דְכֵר שְׁלִים
יִקְרִבְנָה לְתִרַע מִשְׁפֵּן זִמְנָא יִקְרֵב
יְתָה לְרַעְוָא לֵה קָדָם יי:
ד וְיִסְמוּךְ יִדָּה עַל רִישׁ עֲלֵתָא
וְיִתְרַעֲי לֵה לְכַפֵּרָא עֲלוּהִי:
ה וְיָכֹס ית בֵּר תּוֹרֵי קָדָם יי
וְיִקְרִיבוּ בְנֵי אֱהֶרֶן כְּהֻנָּא ית דְּמָא
וְיִזְרְקוּן ית דְּמָא עַל מִדְּבָחָא
סְחֹר סְחֹר סְחֹר דִּי בְתִרַע מִשְׁפֵּן
זִמְנָא: ו וְיִשְׁלַח ית עֲלֵתָא וְיַפְלֵג
יְתָה לְאַבְרָהָא: ז וְיִתְנֹן בְּנֵי
אֱהֶרֶן כְּהֻנָּא אֲשֶׁתָּא עַל מִדְּבָחָא
וְיִסְדְּרוּן אַעֲיָא עַל אֲשֶׁתָּא:

תִּקְרִיבוּ אֶת־קִרְבָּנְכֶם כִּסִּי: ג אִם־עֹלָה קִרְבָּנוֹ
מִן־הַבֶּקָר זָכָר תָּמִים יִקְרִיבוּ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד יִקְרִיב אֹתוֹ לְרַצְנוֹ לִפְנֵי יְהוָה כִּסִּי:
ד וְיִסְמֹךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֹלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר
עָלָיו כִּסִּי: ה וְיִשָּׁחֻט אֶת־בֶּן הַבֶּקָר לִפְנֵי יְהוָה
וְהִקְרִיבוּ בְנֵי אֱהֶרֶן הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם וְזָרְקוּ
אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד כִּסִּי: ו וְהִפְשִׁיט אֶת־הָעֹלָה וְנִתַּח אֹתָהּ
לְנִתְחִיָּה כִסִּי: ז וְנִתְּנוּ בְנֵי אֱהֶרֶן הַכֹּהֲנִים אֵשׁ
עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְעָרְכוּ עֵצִים עַל־הָאֵשׁ כִּסִּי:

רע"י

הִרְאִשׁוּנָה, וּמִשְׁמַעָה לְשׁוֹן "הוֹלֵכָה". לְמַדְנֹה,
שְׁתִּיחָן [סְפָרִים אַחֲרִים: שְׁשִׁיתִיחָן] בְּכַנֵּי אֱהֶרֶן: בְּנֵי
אֱהֶרֶן. יָכוֹל חֲלָלִים? תְּלִמּוּד לומר: "הַכֹּהֲנִים":
אֶת־הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת־הַדָּם. מָה תְּלִמּוּד לומר:
"דָּם", "דָּם" שְׁתֵּי פְעָמִים? לְהֵבִיא אֶת שְׁנֵתָעֲרֵב
בְּמִינוֹ אוּ בְּשִׂאֲנוֹ מִינוֹ. יָכוֹל אֵף בְּפִסּוּלִים, אוּ
בְּחִטָּאוֹת הַפְּנִימִיּוֹת, אוּ בְּחִטָּאוֹת הַחִיצוֹנִיּוֹת, שְׂאֵלוֹ
לְמַעַלָּה וְהִיא לְמִטָּה? תְּלִמּוּד לומר בְּמָקוֹם אַחֵר:
"אֶת־דָּמוֹ": וְזָרְקוּ. עוֹמֵד לְמִטָּה וְזָרַק מִן הַפְּלִי
לְכַתֵּל הַמִּזְבֵּחַ לְמִטָּה מַחוּט הַסִּקְרָא כְּנֶגֶד הַזְּרוֹיּוֹת,
לְכַן נֶאֱמַר: "סָבִיב", שִׁיחָה הַדָּם נִתֵּן בְּד' רוּחוֹת
הַמִּזְבֵּחַ. אוּ יָכוֹל יִקְיָפוּ כַחוּט? תְּלִמּוּד לומר:
"וְזָרְקוּ", וְאִי אֶפְשָׁר לְהִסְקִיף בְּזִרְיָקָה. אִי "וְזָרְקוּ",
יָכוֹל בְּזִרְיָקָה אַחַת? תְּלִמּוּד לומר: "סָבִיב", הָא
פִּיצֵד? נוֹתֵן שְׁתֵּי מִתְּנוֹת שֶׁהֵן אֲרָבַע: אֲשֶׁר־פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד. וְלֹא בְּזִמְנָן שֶׁהוּא מִפְּדָק: (ו) וְהִפְשִׁיט
אֶת־הָעֹלָה. מָה תְּלִמּוּד לומר: "הָעֹלָה"? לְרִבּוֹת
אֶת כָּל הָעוֹלוֹת לְהִפְשִׁיט וְנִתּוּחַ: אֹתָהּ לְנִתְחִיָּה.
וְלֹא נִתְחִיָּה לְנִתְחִיָּים: (ז) וְנִתְּנוּ אֵשׁ. אֵף־עַל־פִּי
שֶׁהָאֵשׁ יוֹרֶדֶת מִן הַשָּׁמַיִם, מִצּוּה לְהֵבִיא מִן
הַהִדְיוֹט: בְּנֵי אֱהֶרֶן הַכֹּהֲנִים. כִּשְׁהוּא בְּכַהוֹנוֹ, הָא אִם

(ג) זָכָר. וְלֹא נִקְבָּה. כִּשְׁהוּא אוֹמֵר "זָכָר" לְמִטָּה,
שְׂאִין תְּלִמּוּד לומר "זָכָר", וְלֹא טְמִטוּס
וְאִנְדְּרוּגִינוּס: תָּמִים. בְּלֹא מוּם: אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד. מְטַפֵּל בְּהִבָּאָתוֹ עַד הָעֲזָרָה, מָהוּ אוֹמֵר:
יִקְרִיב יִקְרִיב? אֶפְלוּ נִתְעַרְבָה עוֹלֹת רֵאוּבֵן בְּעוֹלֹת
שִׁמְעוֹן יִקְרִיב כָּל אֶחָד לְשֵׁם מִי שֶׁהוּא. וְכֵן עוֹלָה
בְּחֲלִין יִמְכְּרוּ הַחֲלִין לְצָרְכֵי עוֹלוֹת וְהָרִי הֵן כָּלֵן
עוֹלוֹת וְתִקְרֵב כָּל אַחַת לְשֵׁם מִי שֶׁהוּא. יָכוֹל אֶפְלוּ
נִתְעַרְבָה בְּפִסּוּלִין אוּ בְּשִׂאֲנוֹ מִינוֹ? תְּלִמּוּד לומר:
"יִקְרִיבוּ": יִקְרִיב אֹתוֹ. מְלַמֵּד, שְׁכּוּפִין אוֹתוֹ. יָכוֹל
בְּעַל־כְּרָחוּ? תְּלִמּוּד לומר: "לְרַצְנוֹ". הָא פִּיצֵד?
כּוּפִין אוֹתוֹ עַד שִׂיאֵמֵר 'רֹצֵחַ אֲנִי': לִפְנֵי ה' וְיִסְמֹךְ.
אִין סְמִיכָה בְּכִמָּה: (ד) עַל רֹאשׁ הָעֹלָה. לְהֵבִיא
עוֹלֹת חוּבָה לְסְמִיכָה, וְלְהֵבִיא עוֹלֹת הַצֶּאֱן: הָעֹלָה.
פֶּרֶט לְעוֹלֹת הָעוֹף: וְנִרְצָה לוֹ. עַל מָה הוּא מְרַצָּה
לוֹ? אִם תֹּאמַר עַל כְּרִתּוֹת וּמִיתּוֹת בֵּית־דִּין, אוּ
מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, אוּ מְלָקוֹת – הָרִי עֲנִשָּׁן אָמור.
הָא אִינוּ מְרַצָּה אֲלֵא עַל 'עֲשֵׂה' וְעַל 'לֹא' שֶׁנִּתְּקַ
לְעֲשֵׂה: (ה) וְיִשָּׁחֻט וְהִקְרִיבוּ הַכֹּהֲנִים. מְקַבְּלָה
וְאִילָף מִצְוֹת כְּהֻנָּה. לְמַד עַל הַשְׁחִיטָה, שֶׁכְּשֶׁרָה
בְּזֵר: לִפְנֵי ה'. בְּעֲזָרָה: וְהִקְרִיבוּ. זֹו קַבְּלָה שֶׁהִיא

ח ויסדרון בני אהרן כהנאי ית
אברהי ית רישא וית תרפא על
אעיא די על אשתא די על
מדבחה: ט וגוה וכרעוהי יחלל
במיא ונסק כהנא ית פלא
למדבחה עלתא קרבן דמתקבל
ברעוא קדם יי: י ואם מן ענא
קרבה מן אמריא או מן בני
עזיא לעלתא דבר שלים וקרבה:
יא ויפוס יתה על צדא דמדבחה
צפונא קדם יי ויזרקון בני אהרן
כהנאי ית דמה על מדבחה סחור
סחור: יב ויפלג יתה לאברהי
וית רישה וית תרפה ויסדר כהנא
יתהון על אעיא די על אשתא די
על מדבחה: יג וגוה וכרעיא
יחלל במיא ויקרב כהנא ית פלא
ויסק למדבחה עלתא הוא קרבן
דמתקבל ברעוא קדם יי: יד ואם
מן עופא עלתא קרבה קדם יי

ליהוה: פ ע"ב בחול שני יד ואם מן העוף עלה קרבנו ליהוה והקריב

ח וערכו בני אהרן הכהנים את הנתחים
את הראש ואת הפדר על העצים אשר על-
האש אשר על המזבח כס"י: ט וקרבו וכרעו
ירחץ במים והקטיר הכהן את הכל המזבחה
עלה אשה ריח ניחוח ליהוה כס"י: ס ישראל
וואם מן הצאן קרבנו מן הכשבים או מן
העזים לעלה זכר תמים וקריבנו כס"י: יא ושחט
אתו על ירך המזבח צפנה לפני יהוה וזרקו
בני אהרן הכהנים את דמו על המזבח
סביב כס"י: יב ונתח אתו לנתחיו ואת ראשו
ואת פדרו וערך הכהן אתם על העצים
אשר על האש אשר על המזבח: יג והקרב
והכרעים ירחץ במים והקריב הכהן את הכל
והקטיר המזבחה עלה הוא אשה ריח ניחוח
ליהוה: פ ע"ב בחול שני יד ואם מן העוף עלה קרבנו ליהוה והקריב

רש"י

מוסיף על ענין ראשון. ולמה הפסיק? לתן רוח
למשה להתבונן בין פרשה לפרשה: מן-הצאן
מן-הכשבים או מן-העזים. הרי אלו ג' מעוטין,
פרט לזקן, לחולה ולמזהם: (יא) על ירך
המזבח. על צד המזבח: צפנה לפני ה'. ואין
צפון בבמה: (יד) מן-העוף. ולא כל העוף, לפי
שנאמר: "תמים זכר בבקר בכשבים ובעזים",
תמות וזכרות בבמה ואין תמות וזכרות בעופות;
יכול אף מחסר אבר? תלמוד לומר: "מן העוף":
תרים. גדולים ולא קטנים: בני יונה. קטנים ולא
גדולים: מן-התרים או מן-בני היונה. פרט
לתחלת הצהוב שבוה ושבוה, שהוא פסול, שגדול
הוא אצל בני יונה וקטן אצל תורים:

עבד בכגדי כהן הדיוט, עבודתו פסולה: (ח) בני
אהרן הכהנים. פשהם בכהונם. הא כהן הדיוט
שעבד בשמונה בגדים, עבודתו פסולה: את
הנתחים את-הראש. לפי שאין הראש בכלל
הפשט, שכבר התו בשחיטה, לפיכך הוצרך למנותו
לעצמו: ואת-הפדר. למה נאמר? ללמד,
שמעלהו עם הראש ומכסה בו את בית השחיטה.
וזהו דרך כבוד של מעלה: אשר על-המזבח.
שלא יהיו הגזירין יוצאין חוץ למערכה:
(ט) עלה. לשם עולה וקטירנו: אשה.
כשישחטנו, יהא שוחטו לשם האש. וכל "אשה",
לשון אש פושיי"ר בלע"ז: ניחוח. נחת רוח לפני,
שאמרתי ונעשה רצוני: (י) ואם מן הצאן. ו"ו

ויקרב מן שפניניא או מן בני יונה ית קרבנה: טו ויקרבנה כהנא למדבחה וימלוך ית רישה ויסק למדבחה ויתמצי דמה על בתל מדבחה: טז ויעדי ית זפקה באכלה וירמי יתה לסטר מדבחה קדומא לאתר דמושדין קטמא: יז ויפרק יתה בגדפוהי לא יפרש ויסק יתה כהנא למדבחה על אציא די על אשתא עלתא הוא קרבן דמתקבל ברעוא קדם יי: א ואנש ארי יקרב קרבן מנחתא קדם יי סלתא יהי קרבנה ויריק

מן־התורים או מן־בני היונה את־קרבנו כס"י: טו והקריבו הכהן אל־המזבח ומלך את־ראשו והקטיר המזבחה ונמצה דמו על קיר המזבח כס"י: טז והסיר את־מראתו בנצתה והשליך אתה אצל המזבח קדמה אל־מקום הדשן כס"י: יז ושפע אתו בכנפיו לא יבדיל והקטיר אתו הכהן המזבחה על־העצים אשר על־האש עלה הוא אשה ריח ניחח ליהוה כס"י: ס ב א ונפש כי־תקריב קרבן

רש"י

הפנימי והמנורה, וכלם נבלעים שם במקומן: (יז) ושפע. אין שסוע אלא ביד; וכן הוא אומר בשמשון: "וישפעהו כשפע הגדי": בכנפיו. עם כנפיו; אינו צריך למרט כנפי נוצתו: בכנפיו. נוצה ממש. והלא אין לה הדיוט שמריח ריח רע של כנפים נשרפים ואין נפשו קצה עליו. ולמה אמר הכתוב: "והקטיר"? כדי שיהא המזבח שבע ומהדר בקרבנו של עני: לא יבדיל. אינו מפרקו לגמרי לשתי חתיכות, אלא קורעו מגבו. נאמר בעוף: "ריח ניחח", ונאמר בבהמה: "ריח ניחח". לומר לה: 'אחד המרבה ואחד הממעט, ובלבד שיכונן את לבו לשמים': (א) ונפש כי תקריב. לא נאמר "נפש" בכל קרבנות נדבה, אלא במנחה; מי דרכו להתנדב מנחה? עני. אמר הקדוש־ברוך־הוא, מעלה אני עליו כאלו הקריב נפשו: סלת יהיה קרבנו. האומר: "הרי עלי מנחה", סתם, מביא מנחת סלת, שהיא הראשונה שבמנחות ונקמצת כשהיא סלת, כמו שמפרש בענין. לפי שנאמרו פאן חמשה מיני מנחות, וכלן באות אפויית קדם קמיצה חוץ מזו, לכך קרינה "מנחת סלת": סלת. אין "סלת" אלא מן החטין, שנאמר: "סלת חטין", ואין מנחה פחותה מעשרון, שנאמר: "ועשרון סלת". למנחה, עשרון לכל מנחה:

(טו) והקריבו. אפלו פרידה אחת יביא: הכהן ומלך. אין מליקה בכלי, אלא בעצמו של כהן; קוצץ בצפרנו ממול הערף וחותרה מפרקת עד שמגיע לסמינין וקוצצן: ונמצה דמו. לשון "מיץ אפים", (משלי ל) "כִּי־אֶפֶס הַמִּיץ" (ישעיה טז). כובש בית השחיטה על קיר המזבח והדם מתמצה ויורד: ומלך והקטיר ונמצה. אפשר לומר כן? מאחר שהוא מקטיר, הוא מוצה? אלא, מה הקטרה הראש בעצמו והגוף בעצמו וכו', אף מליקה כן. ופשוטו של מקרא מסרס הוא: ומלך והקטיר, וקדם הקטרה, "ונמצה דמו" כבר: (טז) מראתו. מקום הרעי, וזה הזפק: בנצתה. עם בני מעיה. ו"נוצה" לשון דבר המאוס, כמו: "כי נצו גם־נעו", וזהו שתרגם אונקלוס: "באוכליה", וזהו מדרשו של אבא יוסי בן חנן, שאמר: 'נוטל את הקרקבן עמו', ורבותינו זכרונם לברכה אמרו: קודר סביב הזפק בספין כמו ארבה ונוטלה עם הנוצה שעל העור. בעולת בהמה, שאינה אוכלת אלא באבוס בעליה, נאמר: "והקרב והכרעים ירחץ במים והקטיר", בעוף, שנוזן מן הגזל, נאמר: "והשליך את המעים, שאכלו מן הגזל: אצל המזבח קדמה. במזרחו של כבש: אל־מקום הדשן. מקום שנותנין שם תרומת הדשן בכל בקר, ודשון מזבח

עלה משחא ויתן עלה לבנתא:
 ב וייתנה לות בני אהרן כהניא
 ויקמוץ מתמן מלי קמצה מסלתה
 וממשחה על כל לבנתה ויסק
 כהנא ית אדפרתה למדבחא קרבן
 דמתקבל ברעוא קדם יי:
 ג ודאשתאר מן מנחתא לאהרן
 ולבנוהי קדש קודשין מקרבניא
 דיי: ד וארי תקרב קרבן מנחתא
 מאפה תנורא סלתא גריצן פטירן
 דפילן במשח ואספוגין פטירין
 דמשיחין במשח: ה ואם מנחתא
 מצת בלולת בשמן ורקיקי מצות משחים בשמן: ו: ח ואם מנחתא

מנחה ליהוה סלת יהיה קרבנו ויצק עליה
 שמן ונתן עליה לבנה כס"י: ז והביאה אל-בני
 אהרן הכהנים וקמץ משם מלא קמצו
 מסלתה ומשמנה על כל-לבנתה והקטיר
 הכהן את-אזכרתה המזבחה אשה ריח ניחח
 ליהוה כס"י: ח והנותרת מן-המנחה לאהרן
 ולבניו קדש קדשים מאשי יהוה כס"י: ט וכי
 תקרב קרבן מנחה מאפה תנור סלת חלות
 מצת בלולת בשמן ורקיקי מצות משחים בשמן

רש"י

אזכרתה. הקמץ העולה לגבה הוא זכרון המנחה,
 שבו נזכר בעליה לטובה ולנחת רוח: (ג) לאהרן
 ולבניו. כהן גדול נוטל חלק בראש שלא
 במחלקת, וההדיוט במחלקת: קדש קדשים. היא
 להם: מאשי ה'. אין להם חלק בה, אלא לאחר
 מתנות האשים: (ד) וכי תקריב וגו'. שאמר:
 "הרי עלי מנחת מאפה תנור"; ולמד הכתוב,
 שייביא או חלות, או רקיקין. החלות בלולות
 והרקיקין משיחין. ונחלקו רבותינו במשיחתן: יש
 אומרים: 'מושחן וחזור ומושחן עד שיכלה כל
 השמן שבלג, שכל המנחות טעונות לג שמן', ויש
 אומרים: 'מושחן כמין כ"ף יונית ושאר השמן
 נאכל בפני עצמו לכהנים'. ומה תלמוד לומר
 "בשמן", "בשמן", שתי פעמים? להכשיר שמן
 שני ושלישי היוצא מן הזיתים, ואין צריך שמן
 ראשון אלא למנורה, שנאמר בו: "זך". ושנינו
 במנחות: כל המנחות האפויות לפני קמיצתן
 ונקמצות על ידי פתיחה, כלן באות עשר עשר
 חלות, והאמור בה: "רקיקין", באה עשר רקיקין:
 (ה) ואם מנחה עלי-המחבת. שאמר: "הרי עלי
 מנחת מחבת", וכלי הוא שהיה במקדש שאופין
 בו מנחה על האור בשמן, והפלי אינו עמק אלא
 צף, ומעשה המנחה שבתוכו קשין, שמתוף שהיא

ויצק עליה שמן. על כלה: ונתן עליה לבנה. על
 מקצתה; מניח קמץ לבונה עליה לצד אחד. ומה
 ראיית לומר כן? שאין רבוי אחר רבוי בתורה, אלא
 למעט. דבר אחר: שמן על כלה, מפני שהוא נכלל
 עמה ונקמץ עמה, כמו שנאמר: "מסלתה
 ומשמנה", ולבונה על מקצתה שאינה נכללת עמה
 ולא נקמצת עמה, שנאמר: "על כל לבנתה",
 שלאחר שקמץ, מלקט את הלבונה כלה ומעליה
 ומקטירה: ויצק... ונתן... והביאה. מלמד
 שיציקה וכלילה פשרים בור: (ב) הכהנים וקמץ.
 מקמיצה ואילך מצות כהנה: וקמץ משם. מקום
 שרגלי הזר עומדות, ללמדך, שהקמיצה כשרה
 בכל מקום בעזרה, אף באחת עשרה אמה של
 מקום דריסת רגלי ישראל: מלא קמצו. יכול
 מברץ, ומבצבץ ויוצא לכל צד? תלמוד לומר
 במקום אחר: "והרים ממנו בקמצו", לא יהא כשר
 אלא מה שבתוף הקמץ. אי "בקמצו", יכול חסר?
 תלמוד לומר: "מלא". הא כיצד? חופה שלש
 אצבעותיו על פס ידו, וזהו "קמץ" במשמע לשון
 העברית: על כל-לבנתה. לבד כל הלבונה יהא
 הקמץ מלא: לבנתה והקטיר. אף הלבונה
 בהקטרה: מלא קמצו מסלתה ומשמנה. הא, אם
 קמץ ועלה בידו גרגר מלח או קרט לבונה, פסולה:

על מסרתא קרבנך סלתא דפילא
במשח פטיר תהי: ו בצע יתה
בצועעין ותריק עלה משחא
מנחתא היא: ו ואם מנחת רדתא
קרבנך סלתא במשח תתעבד:
ח ותיתי ית מנחתא די יתעבד
מאלין קדם יי ויקרינה לות
פהנא ויקרינה למדבחא:
ט וירים פהנא מן מנחתא ית
אדפרתה ויסק למדבחא קרבן
דמתקבל ברעוא קדם יי:
י ודאשתאר מן מנחתא לאהרן
ולבנוהי קדש קודשין מקרבנא
דיי: יא כל מנחתא די תקרבון
קדם יי לא תתעבד חמיע ארי כל
חמיר וכל דבש לא תסקון מנה
קרבנא קדם יי: יב קרבן קדמי
תקרבון יתהון קדם יי ולמדבחא
לא יתסקון לאתקבלא ברעוא:
יג וכל קרבן מנחתך במלחא
תמלח ולא תבשל מלח קדם

על־המִנְחָה קִרְבֶּנְךָ סֶלֶת בְּלִילָה בַשֶּׁמֶן מִצָּה
תִּהְיֶה כִסִּי: ו פִּתּוֹת אֹתָהּ פִּתִּים וַיִּצְקֶת עָלֶיהָ
שֶׁמֶן מִנְחָה הוּא כִסִּי: ס שְׁלִישִׁי וְאִם־מִנְחַת
מִרְחֶשֶׁת קִרְבֶּנְךָ סֶלֶת בַּשֶּׁמֶן תַּעֲשֶׂה כִסִּי:
ח וְהִבֵּאתָ אֶת־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מֵאֲלֵה
לַיהוָה וְהַקְרִיבָה אֶל־הַכֹּהֵן וְהַגִּישָׁה אֶל־
הַמִּזְבֵּחַ כִסִּי: ט וְהִירִם הַכֹּהֵן מִן־הַמִּנְחָה אֶת־
אֲזֵרֹתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַה אִשָּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ
לַיהוָה כִסִּי: י וְהִנּוֹתָרְתָּ מִן־הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן
וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קֳדָשִׁים מֵאֲשֵׁי יְהוָה: יא כָּל־
הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תִּקְרִיבוּ לַיהוָה לֹא תַעֲשֶׂה חֲמֵץ
כִּי כָל־שֹׂאֵר וְכָל־דְּבַשׁ לֹא־תִקְטְרוּ מִמֶּנּוּ
אִשָּׁה לַיהוָה כִסִּי: יב קֶרֶבֶן רֵאשִׁית תִּקְרִיבוּ
אֹתָם לַיהוָה וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא־יַעֲלוּ לְרֵיחַ
נִיחֹחַ כִסִּי: יג וְכָל־קֶרֶבֶן מִנְחָתְךָ בַּמֶּלַח תִּמְלַח
וְלֹא תִשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ מֵעַל מִנְחָתְךָ עַל כָּל־קִרְבֶּנְךָ תִּקְרִיב

רש"י

משקה נראה פרוחש ומנענע: (ח) אשר יעשה
מאלה. מאחד מן המינים הללו: והקריבה. בעליה
אל הכהן: והגישוה. הכהן: אל־המזבח. מגישה
לקרן דרומית מערבית של מזבח: (ט) את־
אזברתה. הוא הקמץ: (יא) וְכָל־דְּבַשׁ. כל
מתיקת פרי קרוי "דבש": (יב) קרבן ראשית
תקריבו. מה יש לך להביא מן השאור ומן
הדבש? קרבן ראשית, שתי הלחם של עצרת,
הבאים מן השאור, שנאמר: "חמץ תאפינה",
ובכורים מן הדבש, כמו בכורי תאנים ותמרים:
(יג) מלח ברית. שהברית פרוטה למלח מששת
ימי בראשית, שהבטחו המים התחתונים לקרב

צפה, האור שורף את השמן. וכלן טעונות שלש
מתנות שמן: יציקה וכלילה ומתן שמן בכלי קדם
לעשייתן: סלת בלילה בשמן. מלמד שכוללן
בעודן סלת: (ו) פתות אתה פתים. לרבות כל
המנחות הנאפות קדם קמיצה לפתיחה: ויצקת
עליה שמן מנחה הוא. לרבות כל המנחות
ליציקה. יכול אף מנחת מאפה תנור כן? תלמוד
לומר: "עליה". אוציא את החלות ולא אוציא את
הרקיקין? תלמוד לומר: הוא: (ז) מרחשת. כלי
הוא שהיה במקדש, צמק, ומתוף שהיא צמקה,
שמנה צבור ואין האור שורפו, לפיכך מעשה
מנחה העשויין לתוכה רוחשין. כל דבר רך, על־ידי

אלהך מעל מנחתך על כל קרבןך
תקרב מלחא: יד ואם תקרב
מנחת בפורין קדם יי אביב קלי
בנור פרוכן ופיכן תקרב ית
מנחת בפורך: טו ותתן עלה
משחא ותשוי עלה לבנתא
מנחתא היא: טז ויסק כהנא ית
אדפתה מגרסה וממשחה על
כל לבנתה קרבנא קדם יי:
א ואם נכסת קודשאיא קרבנה אם
מן תורי הוא מקריב אם דכר אם
נקבא שלים יקריבנה קדם יי:
ב ויסמוך ידה על ריש קרבנה
ויסבנה בתרע משכן זמנא
ויזרקון בני אהרן כהנאי ית דמא
על מדבחא סחור סחור:
ג ויקרב מנכסת קודשאיא קרבנא
קדם יי ית תרפא דחפי ית גוא
וית כל תרפא די על גוא: ד וית
תרתין כלין וית תרפא די עליהן

אשר עלהן אשר עלהכסלים ואתהיתרת עלהכבד עלהפליות

רש"י

במזבח במלח ונסוף המים כחג: על כל קרבנה.
על עולות בהמה ועוף ואמורי כל הקדשים כלן:
(יד) ואם-תקריב. הרי "אם" משמש בלשון 'כי',
שהרי אין זה רשות, שהרי במנחת העמר הכתוב
מדבר, שהיא חובה. וכן "ואם יהיה היובל וגו':"
מנחת בפורים. במנחת העמר הכתוב מדבר,
שהיא באה אביב בשעת בשול התבואה, ומן
השעורים היא באה. נאמר כאן: "אביב" ונאמר
להלן: "כי השערה אביב": קלוי באש. שמעבשין
אותו על האור באבוב של קליות. [פרש רש"י
במנחות, שם הפלי של מוכרי קליות], שאולי פן
אינה נטחנת בריחים, לפי שהיא לחה: גרש
ברמל. גרושה בעודה לחה: גרש. לשון שבירה
וטחינה, גורסה בריחים של גרוסות, כמו: "ויגרס

בחצץ". וכן: "גרסה נפשי": ברמל. בעוד הכר
מלא, שהתבואה לחה ומלאה בקשין שלה, ועל-פן
נקראים המלילות: "ברמל", וכן: "וכרמל
בצקלנו": (א) שלמים. שמטילים שלום בעולם.
דבר אחר: "שלמים", שיש בהם שלום למזבח,
ולכהנים ולבועלים: (ג) ואת כל-החלב וגו'.
'להביא חלב שעל הקבה', דברי רבי ישמעאל. רבי
עקיבא אומר: 'להביא חלב שעל הדקין':
(ד) הכסלים. [פלוגיין בלע"ז] שהחלב שעל
הפליות כשהבהמה חיה, הוא בגבה הכסלים, והם
מלמטה, וזהו החלב שפתחת המתנים, שקורין
בלע"ז לונבילוש, לכן הנראה למעלה בגבה
הכסלים, ובתחתיתו, הפשר חופהו: היתרת. הוא
דפן המסך, שקורין איברי"ש, ובלשון ארמי:

די על גססניא וית חצרא דעל
כבדא על כליתא יעדנה:
ה ויסקון יתה בני אהרן
למדבחה על עלתא די על אעניא
די על אשתא קרבן דמתקבל
ברעוא קדם יי: ו ואם מן ענא
קרבנה לנכסת קודשניא קדם יי
דכר או נקבא שלים יקרבנה:
ז אם אמר הוא מקרב ית קרבנה
ויקרב יתה קדם יי: ח ויסמוך ית
ידה על ריש קרבנה ויכוס יתה
קדם משפן זמנא ויזרקון בני
אהרן ית דמה על מדבחה סחור
סחור: ט ויקרב מנכסת קודשניא
קרבנא קדם יי תרבה אליתא
שלמתא לקבל שזרתא יעדנה וית
תרבא דחפי ית גוא וית כל תרבא
די על גוא: י וית תרתין כלן
וית תרבא די עליהן די על גססניא
וית חצרא דעל כבדא על כליתא
יעדנה: יא ויסקנה כהנא
למדבחה לחם קרבנא קדם יי:
יב ואם מן בני עזיא קרבנה
ויקרבנה קדם יי: יג ויסמוך ית
ידה על רישה ויכוס יתה קדם
משפן זמנא ויזרקון בני אהרן ית
דמה על מדבחה סחור סחור:

יִסְרְנָה כס"ו: ה וְהִקְטִירוּ אֹתוֹ בְּנֵי־אֶהֱרֹן
הַמִּזְבֵּחַה עַל־הָעֹלָה אֲשֶׁר עַל־הַעֲצִים אֲשֶׁר
עַל־הָאֵשׁ אִשָּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה כס"ז: פ
וְאִם־מִן־הַצֹּאֵן קָרְבָּנוֹ לְזִבַּח שְׁלָמִים לַיהוָה
זָכַר אוֹ נִקְבָּה תָּמִים יִקְרִיבוּ: וְאִם־כֶּשֶׁב
הוּא־מִקְרִיב אֶת־קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיב אֹתוֹ לִפְנֵי
יְהוָה כס"ח: ח וְסִמָּךְ אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ
וְשַׁחַט אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְנֵי אֶהֱרֹן
אֶת־דָּמּוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב כס"ט: ט וְהִקְרִיב
מִזִּבַּח הַשְּׁלָמִים אִשָּׁה לַיהוָה חֲלָבֹהּ הָאֵלִיָּה
תְּמִימָה לַעֲמַת הָעֶצֶה יִסְרְנָה וְאֶת־הַחֲלָל
הַמִּכְסָּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֲלָב אֲשֶׁר
עַל־הַקֶּרֶב כס"י: י וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֲלָל
אֲשֶׁר עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכֶּסֶלִים וְאֶת־הִיתָרֹת
עַל־הַכֶּבֶד עַל־הַכְּלָיֹת יִסְרְנָה: יא וְהִקְטִירוּ
הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחַה לָחֶם אִשָּׁה לַיהוָה כס"י: פ
יב וְאִם־עֹז קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיבוּ לִפְנֵי יְהוָה: יג וְסִמָּךְ
אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁוֹ וְשַׁחַט אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל
מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְנֵי אֶהֱרֹן אֶת־דָּמּוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ

רע"י

אליהו קרבה, לכך נחלקו לשתי פרשיות:
(ח) וזרקו. שתי מתנות שהן ארבע, ועל־ידי
הפלי הוא זרק, ואינו נותן באצבע אלא בכתשאת:
(ט) חלבו. המבחר שבו, ומהו? זה האליה
תמימה: לעמַת העצה. למעלה מן הפליות
היועצות: (יא) לחם אשה לה. לחמו של אש
לשם גבה: לחם. לשון מאכל, וכן: "נשחיתה עץ

"חצרא דכבדא": על הכבד. שיטל מן הכבד עמה
מעט, ובמקום אחר הוא אומר: "ואת־היתרת
מן־הכבד": על־הכבד על־הפליות. לבד מן הכבד
ולבד מן הפליות, יסרנה לזו: (ה) על־העלה.
מלבד העולה. למדנו, שתקדים עולת תמיד לכל
קרבן על המערכה: (ז) אם־כֶּשֶׁב. לפי שיש
באמורי הכֶּשֶׁב מה שאין באמורי העז, שהכֶּשֶׁב

סָבִיב: י' וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ קֹרְבָנוּ אִשָּׁה לַיהוָה
 אֶת־הַחֶלֶב הַמִּכֶּסֶה אֶת־הַקֹּרֶב וְאֵת כָּל־
 הַחֶלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֹּרֶב: טו' וְאֵת שְׁתֵּי הַכִּלִּיֹּת
 וְאֶת־הַחֶלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהן אֲשֶׁר עַל־הַכֶּסֶלִים
 וְאֶת־הֵיתֶרֶת עַל־הַכֶּבֶד עַל־הַכִּלִּיֹּת יִסִּירָנָה:
 טז' וְהִקְטִירָם הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחַ לַחֵם אִשָּׁה לַרִיחַ
 נִיחֹחַ כָּל־חֶלֶב לַיהוָה: יז' חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם
 בְּכָל מוֹשְׁבֵיכֶם כָּל־חֶלֶב וְכָל־דָּם לֹא
 תֹאכְלוּ: כס"י: פ' חמישי ד' א' וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־
 מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב' דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
 זָפֹשׁ בִּי־תַחֲטֹא בְשִׁגָּגָה מְכֹל מִצֹּת יְהוָה
 אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָה וְעָשָׂה מֵאֲחַת מֵהֵנָּה: כס"י:
 ג' אִם הַכֹּהֵן הַמְּשִׁיחַ יַחֲטִא לְאַשְׁמַת הָעָם
 וְהִקְרִיב עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא פֶּר בֶּן־בֶּקָר
 תָּמִים לַיהוָה לַחֲטָאת: כס"י: ד' וְהֵבִיא אֶת־הַפֶּר
 אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה וְסָמַךְ אֶת־
 יָדוֹ עַל־רֹאשׁ הַפֶּר וְשַׁחַט אֶת־הַפֶּר לִפְנֵי
 יְהוָה: ה' וְלָקַח הַכֹּהֵן הַמְּשִׁיחַ מִדָּם הַפֶּר וְהֵבִיא אֹתוֹ אֶל־אֹהֶל
 מוֹעֵד: כס"י: ו' וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת־אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם וְהִזָּה מִן־הַדָּם שִׁבְעַת פְּעָמִים

רש"י

דָּבָר עִם שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "לְאַשְׁמַת
 הָעָם... וְנִעְלַם דְּבָר מֵעֵינֵי הַקֹּהֵל וְעָשׂוּ". וּפְשׁוּטוֹ
 לִפִּי אֲגָדָה: כְּשֶׁהַכֹּהֵן גָּדוֹל חוֹטֵא, אֲשַׁמַּת הָעָם הוּא
 זֶה, שֶׁהֵן תְּלוּיִין בּוֹ לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם וּלְהַתְּפִיל בְּעַדָם
 וְנַעֲשֶׂה מְקַלְקֵל: פֶּר. יָכוֹל זֶקֶן? תִּלְמוּד לומר:
 "בֶּן". אִי "בֶּן", יָכוֹל קֶטָן? תִּלְמוּד לומר: "פֶּר".
 הָא פִּיצַד? זֶה פֶּר בֶּן שְׁלֹשׁ: (ה) אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד.
 לְמַשְׁכָּן, וּבְבֵית עוֹלָמִים – לְהִיכָל: (ו) אֶת־פְּנֵי

בְּלַחֲמוֹ, "עֶבֶד לַחֵם רַב", "לְשִׁחוּק עֲשִׂים לַחֵם":
 (יז) חֻקַּת עוֹלָם. יָפָה מִפְּדֹשׁ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים כָּל
 הַפְּסוּק הַזֶּה: (ב) מְכֹל מִצֹּת ה'. פֶּרְשׁוֹ רַבּוֹתֵינוּ:
 אֵין חַטָּאת בָּאָה, אֲלָא עַל דְּבָר שֶׁזָּדוֹנוֹ לֹאוּ וְכִרְת
 וְשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת: מֵאֲחַת מֵהֵנָּה. מִמִּקְצַת אֲחַת מֵהֵן,
 כְּגוֹן: הַכּוֹתֵב בְּשִׁבְת "שֵׁם" מִשְׁמַעוֹן, "נִח" מִנְחוֹר,
 "דִּין" מִדְּנִיָּאל: (ג) אִם הַכֹּהֵן הַמְּשִׁיחַ יַחֲטִא
 לְאַשְׁמַת הָעָם. מִדְּרָשׁוֹ: אֵינוֹ חָזַב אֲלָא בְּהָעֵלִם

דְּמָא שְׁבַע זְמַנִּין קָדָם יי קָדָם
פְּרָכְתָּא דְּקוּדְשָׁא: ז וַיִּתֵּן כֹּהֵנָא
מִן דְּמָא עַל קֶרֶנְת מְדַבְּחָא
דְּקִטּוּרַת בּוֹסְמִין לְקָדָם יי דִּי
בְּמִשְׁפַּח זִמְנָא וַיֵּת כָּל דְּמָא דְּתוֹרָא
יִשׁוּד לִיסוּדָא דְּמְדַבְּחָא דְּעֵלְתָא
דִּי בְּתַרְע מִשְׁפַּח זִמְנָא: ח וַיֵּת כָּל
תֵּרֵב תוֹרָא דְּחִטָּא תֵּרֵב יִפְרֹשׁ מִנָּה
יֵת תֵּרֵבָא דְּחִפִּי עַל גִּזָּא וַיֵּת כָּל
תֵּרֵבָא דִּי עַל גִּזָּא: ט וַיֵּת תֵּרֵבִין
כָּלִין וַיֵּת תֵּרֵבָא דִּי עֲלִיָּהּ דִּי עַל
גִּסְסִיָּא וַיֵּת חֲצָרָא דְּעַל כְּבֹדָא עַל
כָּלִיתָא יְעֻדָּנָה: י כְּמָא דִּי
מִתְפָּרֵשׁ מִתּוֹר נִכְסֵת קוּדְשִׁיא
וַיִּסְקִנּוּ כֹהֵנָא עַל מְדַבְּחָא
דְּעֵלְתָא: יא וַיֵּת מִשְׁחָה תוֹרָא וַיֵּת
כָּל בְּסִרָה עַל רִישָׁה וְעַל כְּרַעֲוֵהּ
וַגִּוָּה וְאֶקְלָה: יב וַיִּפֶּק יֵת כָּל
תוֹרָא מִבְּרָא לְמִשְׁרִיתָא לְאַתֵּר
דְּכִי לְאַתֵּר בֵּית מִיִּשְׁד קִטְמָא
וַיּוֹקִיד יֵתָה עַל אַעֲיָא בְּאַשְׁתָּא עַל
אַתֵּר בֵּית מִיִּשְׁד קִטְמָא יִתּוֹקֵד:

לִפְנֵי יְהוָה אֶת־פָּנָי פָּרַכְתָּ הַקֹּדֶשׁ כִּסִּי: ז וַיִּתֵּן
הַכֹּהֵן מִן־הַדָּם עַל־קֶרְנוֹת מִזְבֵּחַ קִטּוּרַת
הַסַּמִּים לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר בְּאַהֲל מוֹעֵד וְאֵת |
כָּל־דָּם הַפֹּר יִשְׁפֹךְ אֶל־יְסוּד מִזְבֵּחַ הָעֹלָה
אֲשֶׁר־פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד כִּסִּי: ח וְאֵת־כָּל־חֶלֶב
פֶּר הַחֲטָאֹת יָרִים מִמֶּנּוּ אֶת־הַחֶלֶב הַמְכַסֶּה
עַל־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֶלֶב אֲשֶׁר עַל־
הַקֶּרֶב כִּסִּי: ט וְאֵת שְׁתֵּי הַכָּלִיֹּת וְאֶת־הַחֶלֶב
אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכֹּסֶלִים וְאֶת־הִיתָרַת
עַל־הַכֹּבֵד עַל־הַכָּלִיֹּת יִסִּירָנָה: י כַּאֲשֶׁר יוֹרֵם
מִשׁוֹר זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְהַקִּטּוּר הַכֹּהֵן עַל
מִזְבֵּחַ הָעֹלָה כִּסִּי: יא וְאֶת־עוֹר הַפֹּר וְאֶת־כָּל־
בָּשָׂרוֹ עַל־רֹאשׁוֹ וְעַל־כְּרַעָיו וְקֶרְבּוֹ וּפְרָשׁוֹ:
יב וְהוֹצִיא אֶת־כָּל־הַפֹּר אֶל־מַחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל־
מָקוֹם טָהוֹר אֶל־שַׁפֹּךְ הַדָּשָׁן וְשָׂרַף אֹתוֹ

רש"י

מְצָרִיכוֹ לְלַמֵּד הֵימָנוּ: שְׂאִין לְמַדִּין לְמַד מִן הַלָּמֵד
בְּקֹדְשִׁים. בְּפֶרֶק 'אִיזָהוּ מְקוֹמָן': עַל־הַכֹּבֵד עַל־
הַכָּלִיֹּת עַל־רֹאשׁוֹ וְעַל־כְּרַעָיו. כָּלִין לְשׁוֹן תּוֹסֶפֶת
הֵן, כְּמוֹ 'מְלֻכָּד': (יב) אֶל־מָקוֹם טָהוֹר. לְפִי
שֵׁישׁ מַחוּץ לְעִיר מָקוֹם מוֹכֵן לְטַמְּאָה, לְהַשְׁלִיךְ
אֲבָנִים מְנַעֲוֹת וּלְבֵית הַקְּבֻרֹת, הַצֶּרֶף לֹאמַר:
"מַחוּץ לַמַּחֲנֶה", זֶה שֶׁהוּא חוּץ לְעִיר, שֶׁיִּהְיֶה
הַמָּקוֹם טָהוֹר: מַחוּץ לַמַּחֲנֶה. חוּץ לְשֵׁלֶשׁ מַחֲנוֹת;
וּבְבֵית עוֹלָמִים, חוּץ לְעִיר, כְּמוֹ שֶׁפָּרֻשׁוֹהוּ רַבּוֹתֵינוּ
כְּמִסְכַּת יוֹמָא וּבִסְנֵה־דְרִין: אֶל־שַׁפֹּךְ הַדָּשָׁן. מָקוֹם
שֶׁשׁוֹפְכִין בּוֹ הַדָּשָׁן הַמְסֻלָּק מִן הַמִּזְבֵּחַ, כְּמוֹ
שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוֹצִיא אֶת־הַדָּשָׁן אֶל־מַחוּץ לַמַּחֲנֶה":
עַל־שַׁפֹּךְ הַדָּשָׁן יִשְׂרָף. שְׂאִין תִּלְמוּד לֹאמַר, אֶלָּא

פְּרָכְתָּ הַקֹּדֶשׁ. כְּגִיד מָקוֹם קֹדְשָׁהּ - מְכוֹן כְּגִיד
בֵּין הַבָּדִים, וְלֹא הָיוּ נוֹגְעִים דָּמִים בְּפָרְכָתָּ, וְאִם
נִגְעוּ, נִגְעוּ: (ז) וְאֵת כָּל־דָּם. שְׂגִירֵי הַדָּם:
(ח) וְאֶת־כָּל־חֶלֶב פֹּר. 'חֶלֶב' הִנָּה לוֹ לֹאמַר. מֵה
תִּלְמוּד לֹאמַר "פֹּר"? לְרִבּוֹת פֹּר שֶׁל יוֹם־הַכַּפּוּרִים
לְכָלִיֹּת וּלְחֻלְבִּים וּלְיִתְרָת: הַחֲטָאֹת. לְהַבִּיא שְׂעִירֵי
עֲבוּדָה זָרָה לְכָלִיֹּת, וּלְחֻלְבִּים וּלְיִתְרָת: יָרִים
מִמֶּנּוּ. מִן הַמַּחֲבֵר, שֶׁלֹּא יִנְתַּחֲנוּ קֹדֶם הַסֵּרֵת חֶלְבּוֹ
(ת"כ): (י) כַּאֲשֶׁר יוֹרֵם. מֵאוֹתָן אֲמוּרִין הַמִּפְרָשִׁין
בְּשׁוֹר זֶבַח הַשְּׁלָמִים. וְכִי מֵה פֶּרֶשׁ בְּזֶבַח הַשְּׁלָמִים
שֶׁלֹּא פֶּרֶשׁ כָּאֵן? אֶלָּא לְהַקִּישׁוֹ לְשֵׁלָמִים: מֵה
שְׁלָמִים לְשָׁמֶן, אֵף זֶה לְשָׁמוֹ; וּמֵה שְׁלָמִים שְׁלוֹם
לְעוֹלָם, אֵף זֶה שְׁלוֹם לְעוֹלָם. וּבִשְׁחִיטַת קֹדְשִׁים

יג ואם כל כְּנִשְׁתָּא דִּישְׂרָאֵל
יִשְׁתַּלּוּן ויהי מְכַסָּא פְתֻגְמָא
מַעֲיָנִי קְהֵלָא וְיַעֲבֹדוּן חַד מִכָּל
פְּקוּדֵיָא דִּי לֹא כְּשָׂרִין
לְאַתְּעִבְדָּא וְיַחֲבֹבִין: יד וְתַתִּידַע
חֻבְתָּא דִּי חֲבֹבֵי עֲלֵה וְיִקְרְבֹן
קְהֵלָא תוֹר בֵּר תוֹרֵי לְחֻטָּאתָא
וְיִיתוּן יְתָה לְקִדְּם מִשְׁכָּן זִמְנָא:
טו וְיִסְמְכוּן סְבִי כְּנִשְׁתָּא יֵת
יְדִיהוֹן עַל רִישׁ תוֹרָא קֳדָם יְיָ
וְיִכּוּס יֵת תוֹרָא קֳדָם יְיָ: טז וְיַעֲלֵ
כְּהֵנָּא רַבָּא מִן דְּמָא דְּתוֹרָא
לְמִשְׁכָּן זִמְנָא: יז וְיִטְבּוּל כְּהֵנָּא
אַצְבָּעָה מִן דְּמָא וְיָדֵי שִׁבְעָה זִמְנִין
קֳדָם יְיָ (יֵת) קֳדָם פְּרֻכְתָּא:
יח וּמִן דְּמָא יִתָּן עַל קִרְנֵת
מִדְּבַחָא דִּי קֳדָם יְיָ דִּי בְּמִשְׁכָּן
זִמְנָא וְיֵת כָּל דְּמָא יִשׁוּד לִיסוּדָא
דְּמִדְּבַחָא דְּעֻלְתָּא דִּי בְּתֹרַע מִשְׁכָּן
זִמְנָא: יט וְיֵת כָּל תְּרֻבָּה יִפְרֹשׁ
מִנָּה וְיִסַּק לְמִדְּבַחָא: כ וְיַעֲבֹד
לְתוֹרָא כְּמָא דִּי עֲבַד לְתוֹרָא
דְּחֻטָּאתָא בֵּן יַעֲבֹד לָהּ וְיִכְפֹּר

עַל-עֲצִים בָּאֵשׁ עַל-שֹׁפָךְ הַדִּשָּׁן יִשְׂרָף כס"י: פ
וְאִם כָּל-עֵדֶת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ וְנַעֲלָם דְּבָר
מַעֲיָנִי הַקֹּהֵל וְעָשׂוּ אֶחָת מִכָּל-מִצְוֹת יְהוָה
אֲשֶׁר לֹא-תַעֲשִׂינָהּ וְאָשְׁמוּ כס"י: יד וְנוֹדַעַה
הַחֻטָּאת אֲשֶׁר חָטְאוּ עָלֶיהָ וְהִקְרִיבוּ הַקֹּהֵל
פֶּר בֶּן-בָּקָר לְחֻטָּאת וְהֵבִיאוּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל
מוֹעֵד: טו וְסִמְכוּ זִקְנֵי הָעֵדָה אֶת-יְדֵיהֶם עַל-
רֹאשׁ הַפֶּר לִפְנֵי יְהוָה וְשָׁחַט אֶת-הַפֶּר לִפְנֵי
יְהוָה: טז וְהֵבִיִּא הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ מִדָּם הַפֶּר
אֶל-אֹהֶל מוֹעֵד: יז וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶצְבָּעוֹ מִן
הַדָּם וְהִזָּה שִׁבְעַת פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה אֵת פְּנֵי
הַפְּרֻכֶּת כס"י: יח וּמִן-הַדָּם יִתָּן | עַל-קִרְנֵת
הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד
וְאֵת כָּל-הַדָּם יִשְׁפֹךְ אֶל-יִסּוּד מִזְבֵּחַ הָעֹלָה
אֲשֶׁר-פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד כס"י: יט וְאֵת כָּל-חֲלָבֹ
יָרִים מִמֶּנּוּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַהּ כס"י: כ וְעָשָׂה לְפָר

בָּאֲשֶׁר עָשָׂה לְפָר הַחֻטָּאת בֵּן יַעֲשֶׂה-לּוֹ וְכִפֹּר עֲלֵהֶם הַכֹּהֵן וְנִסְלַח

רע"י

שֶׁהוּא כְּנֻגַּד הַפֶּתַח: (יט) וְאֵת כָּל-חֲלָבֹ יָרִים.
וְאֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא פִּרְשׁ כֵּאֵן יוֹתֵרֶת וּשְׁתֵּי כְלִיּוֹת,
לְמִדִּין הֵם מ"וְעָשָׂה לְפָר בָּאֲשֶׁר עָשָׂה וְגו'". וּמִפְּנֵי-
מָה לֹא נִתְפָּרְשׁוּ בּוֹ? תֵּנָּה דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל: מִשָּׁל
לְמִלְךָ שְׁזַעֵם עַל אוֹהֲבֹו וּמַעֲט בְּסִרְחוּנוֹ מִפְּנֵי
חֲבָתוֹ: (כ) וְעָשָׂה לְפָר. זֶה: בָּאֲשֶׁר עָשָׂה לְפָר
הַחֻטָּאת. כְּמוֹ שֶׁמִּפְּרֹשׁ בְּפָר כֹּהֵן מְשִׁיחַ, לְהֵבִיִּא
יוֹתֵרֶת וּשְׁתֵּי כְלִיּוֹת, שֶׁפִּרְשׁ שֵׁם מָה שְׁלֹא פִּרְשׁ כֵּאֵן,
וְלִכְפֹּל בְּמִצְוֹת הָעֲבוּדוֹת, לְלַמֵּד שֶׁאִם חֹסֵר אֶחָת
מִכָּל הַמִּתְּנוּת - פָּסוּל, לְפִי שֶׁמַּעֲיָנוּ בְּנִתְּנוֹן עַל
הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן שֶׁנִּתְּנָה בְּמִתְּנָה אֶחָת - כֹּפֵר, הַצָּרִף

לְלַמֵּד שֶׁאִפְלוּ אֵין שֵׁם דִּשָּׁן: (יג) עֵדֶת יִשְׂרָאֵל.
אֵלוּ סִנְהֶדְרִין: וְנַעֲלָם דְּבָר. טַעֲמוֹ לְהוֹרוֹת בְּאֶחָת
מִכָּל כְּרִתוֹת שְׁכִתוּרָה, שֶׁהוּא מִתֵּר: הַקֹּהֵל וְעָשׂוּ.
שְׁעָשׂוּ צָבוּר עַל פִּיָּהֶם: (יז) אֵת פְּנֵי הַפְּרֻכֶּת.
וּלְמַעֲלָה הוּא אוֹמֵר: "אֵת פְּנֵי פְּרֻכֶּת הַקֹּדֶשׁ". מִשָּׁל
לְמִלְךָ שֶׁסִּרְחָה עָלָיו מִדִּינָה. אִם מַעוּטָה סִרְחוֹ,
פְּמִלְיָא שְׁלוֹ מִתְקַיֵּמַת, וְאִם כָּלָם סִרְחוֹ, אֵין פְּמִלְיָא
שְׁלו מִתְקַיֵּמַת. אֶף כֵּאֵן, כְּשֶׁחָטָא כֹהֵן מְשִׁיחַ, עֲדִין
שֵׁם קֹדֶשֶׁת הַמָּקוֹם עַל הַמִּקְדָּשׁ; מִשְׁחָטָאוּ כָּלָם, חֹס
וְשָׁלוֹם, נִסְתַּלְקָה הַקֹּדֶשׁה: (יח) יִסּוּד מִזְבֵּחַ
הָעֹלָה אֲשֶׁר-פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. זֶה יִסּוּד מַעֲרָבִי,

עליהון כהנא וישתבך להון:
 כא ויפק ית תורא למברא
 למשריתא ואוקיד יתה כמא די
 אוקיד ית תורא קדמא חטאת
 קהלא הוא: כב אם רבא יחוב
 ויעבד חד מפל פקודיא דיי
 אלהה די לא כשרין לאתעבדא
 בשלו ויחוב: כג או אתידע לה
 חובתה די חב בה וייתי ית
 קרבנה צפיר בר עזין דכר שלים:
 כד ויסמוך ידה על רישא
 דצפירא ויפוס יתה באתר דייכס
 ית עלתא לקדם יי חטאתא הוא:
 כה ויסב כהנא מדמא דחטאתא
 באצבעה ויתן על קרנת מדבחא
 דעלתא וית דמה ישוד ליסודא
 מדבחא דעלתא: כו וית פל
 תרבה יסק למדבחא כתרב נכסת
 קודשיא ויכפר עלוהי כהנא
 מחובתה וישתבך לה: כז ואם
 אנש חד יחוב בשלו מעמא
 דארעא במעבדה חד מפקודיא
 דיי די לא כשרין לאתעבדא
 ויחוב: כח או אתידע לה חובתה
 די חב וייתי קרבנה צפירת עזין
 שלמתא נקובתא על חובתה די
 חב: כט ויסמוך ית ידה על ריש
 חטאתא ויפוס ית חטאתא באתר
 כט ויסמוך את ידו על

להם כס"י: כא והוציא את־הפר אל־מחוץ
 למחנה ושרף אתו כאשר שרף את הפר
 הראשון חטאת הקהל הוא: פ כב אשר נשיא
 יחטא ועשה אחת מכל־מצות יהוה אלהיו
 אשר לא־תעשינה בשגגה ואשם כס"י: כג או־
 הודע אליו חטאתו אשר חטא בה והביא
 את־קרבתו שעיר עזים זכר תמים כס"י:
 כד וסמוך ידו על־ראש השעיר ושחט אתו
 במקום אשר־ישחט את־העלה לפני יהוה
 חטאת הוא כס"י: כה ולקח הכהן מדם החטאת
 באצבעו ונתן על־קרנת מזבח העלה ואת־
 דמו ישפך אל־יסוד מזבח העלה כס"י: כו ואת־
 כל־חלבו יקטיר המזבחה כחלב זבח
 השלמים וכפר עליו הכהן מחטאתו ונסלח
 לו כס"י: פ ששי כז ואם־נפש אחת תחטא בשגגה
 מעם הארץ בעשתה אחת ממצות יהוה
 אשר לא־תעשינה ואשם: כח או הודע אליו
 חטאתו אשר חטא והביא קרבנו שעירת
 עזים תמימה נקבה על־חטאתו אשר חטא:
 ראש החטאת ושחט את־החטאת במקום

רש"י

לומר כאן, שמתנה אחת מהן מעבכת: (כב) אשר
 נשיא יחטא. לשון 'אשרי'; אשרי הדור, שהנשיא
 שלו נותן לב להביא כפרה על שגגתו! קל וחמר
 שמתחרט על זדונותיו: (כג) או־הודע. כמו 'אם
 הודע הדבר'; הרבה 'או' יש שמשמשין בלשון
 'אם' ו'אם' במקום 'או'; וכן: 'או נודע פי שור
 נגח הוא': הודע אליו. כשחטא הנה סבור שהוא
 הטר, ולאחר מכאן נודע לו שאסור הנה:
 (כד) במקום אשר־ישחט את־העלה. בצפון,
 שהוא מפרש בעולה: חטאת הוא. לשמו - פשר,
 שלא לשמו - פסול: (כה) ואת דמו. שגרי הדם:
 (כו) כחלב זבח השלמים. כאותן אמורין

דעלֹתָ: ל ויסב פֿהנָא מִדְמָה
בִּאֲצִבְעָה ויתֵן על קרֶנֶת מִדְבָּחָא
דעלֹתָ ויתֵן כָּל דְּמָה יִשׁוּד
לִיסוּדָא דְּמִדְבָּחָא: לא ויתֵן כָּל
תִּרְבָּה יַעֲדִי כָמָא דִּי מִתְעַדָּא תִּרְבִּי
מִעַל נִכְסֵת קוּדְשִׁיא ויִסֵּק פֿהנָא
לְמִדְבָּחָא לֹאֲתִקְבֵּלָא בְּרִעּוּא קִדְם
יִי ויִכְפֹּר עֲלוּהִי פֿהנָא וישְׁתַּבֵּק
לָהּ: לב ואם אָמַר יִתִּי קִרְבָּנָה
לְחִטָּאתָא נִקְבָּא שְׁלֵמָתָא יִתְנָה:
לג ויִסְמוּךְ ית יְדָה על רִישָׁא
דְּחִטָּאתָא ויָכֹס יתָה לְחִטָּאתָא
בְּאֲתָרָא דִּי יָכֹס ית עֲלֹתָא:
לד ויסב פֿהנָא מִדְמָה דְּחִטָּאתָא
בִּאֲצִבְעָה ויתֵן על קרֶנֶת מִדְבָּחָא
דעלֹתָ ויתֵן כָּל דְּמָה יִשׁוּד
לִיסוּדָא דְּמִדְבָּחָא: לה ויתֵן כָּל
תִּרְבָּה יַעֲדִי כָמָא דִּי מִתְעַדָּא תִּרְבִּי
אִמְרָא מִנְכֶּסֶת קוּדְשִׁיא ויִסֵּק
פֿהנָא יתְהוֹן לְמִדְבָּחָא על קִרְבָּנָיָא
דִּי ויִכְפֹּר עֲלוּהִי פֿהנָא על
חֻבְתָּהּ דִּי חֵב וישְׁתַּבֵּק לָהּ:
א וְאָנֹשׁ אֲרִי יִחֹב וישְׁמַע קֹל
מוֹמִי וְהוּא סָהִיד אוֹ חָזָא אוֹ יָדַע
אם לֹא יִחֲוִי ויקְבֵּל חֻבָּה: ב או
אָנֹשׁ דִּי יִקְרַב בְּכָל מַדְעָם מְסָאב
או בְּנִבְלַת חִיתָא מְסָאבָא או
בְּנִבְלַת בְּעִירָא מְסָאבָא או בְּנִבְלַת

העֹלָה: ז וְלָקַח הִכֹּהֵן מִדְמָה בִּאֲצִבְעוֹ ונתֵן
עַל־קֶרֶנֶת מִזְבֵּחַ הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־דְּמָה יִשְׁפֹּךְ
אֶל־יִסּוּד הַמִּזְבֵּחַ: לא וְאֶת־כָּל־חֲלֶבֶת יִסִּיר
כַּאֲשֶׁר הוֹסִיר חֵלֶב מִעַל זֶבַח הַשְּׁלָמִים
וְהַקְטִיר הִכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחַה לְרִיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה
וְכִפֹּר עָלָיו הִכֹּהֵן וְנִסְלַח לוֹ כִּי פ לֹא וְאִם־
כֹּבֵשׁ יָבִיא קִרְבָּנוֹ לְחִטָּאת נִקְבָּה תְּמִימָה
יְבִיאָנָה: לג וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחִטָּאת
וְשָׁחַט אֹתָהּ לְחִטָּאת בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחֹט
אֶת־הָעֹלָה כִּי: לד וְלָקַח הִכֹּהֵן מִדְּמָה הַחִטָּאת
בִּאֲצִבְעוֹ ונתֵן עַל־קֶרֶנֶת מִזְבֵּחַ הָעֹלָה וְאֶת־
כָּל־דְּמָה יִשְׁפֹּךְ אֶל־יִסּוּד הַמִּזְבֵּחַ: לה וְאֶת־כָּל־
חֲלֶבֶת יִסִּיר כַּאֲשֶׁר יוֹסִיר חֵלֶב הַכֹּשֶׁב מִזְבֵּחַ
הַשְּׁלָמִים וְהַקְטִיר הִכֹּהֵן אֹתָם הַמִּזְבֵּחַה עַל
אֲשֵׁי יְהוָה וְכִפֹּר עָלָיו הִכֹּהֵן עַל־חִטָּאתוֹ
אֲשֶׁר־חָטָא וְנִסְלַח לוֹ כִּי פ ה וְנִפְשׁ כִּי־
תַחֲטָא וְשָׁמַעַה קוֹל אֱלֹהִים וְהוּא עֹד אוֹ רָאָה
אוֹ יָדַע אִם־לֹא יִגִּיד וְנִשְׁא עֲוֹנוֹ כִּי: ב או
נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל־דְּבַר טָמֵא אוֹ בְּנִבְלַת
חִיָּה טָמֵאָה או בְּנִבְלַת בְּהֵמָה טָמֵאָה או בְּנִבְלַת שָׂרִץ טָמֵא וְנִעְלָם

רש"י

עַל אֲשֵׁי ה'. עַל מְדוּרוֹת הָאֵשׁ הָעֲשׂוּיֹת לְשֵׁם.
פואיילי"ש פֿלע"ז: (א) וְשָׁמַעַה קוֹל אֱלֹהִים בְּדָבָר
שֶׁהוּא עֹד בּוֹ, שֶׁהִשְׁבִּיעוּהוּ שְׁבוּעָה, שָׁאם יִדְעַע לוֹ
עֲדוֹת שְׂעִיד לוֹ: (ב) אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע וְגו'.

וְלֹאֲחֹר הַטָּמֵאָה הַזֶּה יֵאָכַל קִדְשִׁים אוֹ יִכָּנס לְמִקְדָּשׁ,
שֶׁהוּא דָּבָר שְׂזוֹנוֹ נִכְרָת. בְּמִסְכַּת שְׁבוּעוֹת נִדְרָשׁ

הַמִּפְרָשִׁים בְּעִזּוֹ הָאִמּוֹר אֲצֵל שְׁלָמִים: (לא) כַּאֲשֶׁר
הוֹסִיר חֵלֶב מִעַל זֶבַח הַשְּׁלָמִים. כַּאֲמֹרִי עֲזוֹ
הָאִמּוֹרִים בְּשְׁלָמִים: (לג) וְשָׁחַט אֹתָהּ לְחִטָּאת.
שֶׁתִּהְיֶה שְׁחִיטָתָהּ לְשֵׁם חִטָּאת: (לה) כַּאֲשֶׁר יוֹסִיר
חֵלֶב הַכֹּשֶׁב. שֶׁנִּתְרַבּוּ אִמּוֹרִים בְּאַלְיָה, אִף חִטָּאת,
כִּשְׁהִיא בָּאָה בְּשָׁבָה, טְעוּנָה אֲלֶיהָ עִם הָאִמּוֹרִין:

וְחָשָׂא מִסָּאב וַיְהִי מִכְסָּא מִגָּה
וְהוּא מִסָּאב וְחָב: ג או אַרִי
יִקְרַב בְּסוֹאֲבַת אֲנָשָׁא לְכָל סוֹבְתָהּ
דִּי יִסְתָּאב בַּה וַיְהִי מִכְסָּא מִגָּה
וְהוּא יָדַע וְחָב: ד או אֲנָשׁ אַרִי
יִקְנִים לְפָרָשָׁא בְּסַפּוֹן לֹאֲבָאָשָׁא או
לְאוֹטְבָא לְכָל דִּי יִפְרֹשׁ אֲנָשָׁא
בְּקִיּוּם וַיְהִי מִכְסָּא מִגָּה וְהוּא יָדַע
וְחָב לְחָדָא מֵאֲלִין: ה וַיְהִי אַרִי
יִחֹב לְחָדָא מֵאֲלִין וַיּוֹדִי דִּי חָב
עָלָה: ו וַיִּנְיִי יְת אֲשָׁמָה קָדָם יְיָ
עַל חוֹבָתָהּ דִּי חָב נְקוּבָתָא מִן
עָנָא אֲמִרְתָּא או צְפִירַת עֵזִין
לְחֻטָּאתָא וַיִּכְפֹּר עָלוּהִי בַּהֲנָא
מִחוֹבָתָהּ: ז וְאִם לֹא תִמְטִי יָדָהּ
בְּמִסַּת שְׂיִתָּא וַיִּנְיִי יְת חוֹבָתָהּ דִּי
חָב תָּרִין שְׁפִינִין או תָּרִין בְּנִי
יוֹנָה קָדָם יְיָ חַד לְחֻטָּאתָא וְחַד
לְעֻלָּתָא: ח וַיִּנְיִי יְתָהוּן לְוֹת
בַּהֲנָא וַיִּקְרַב יְת דִּי לְחֻטָּאתָא
קִדְמִיתָא וַיִּמְלֹק יְת רִישָׁהּ
מִלְּקַבֵּל קִדְלָה וְלֹא יִפְרֹשׁ:
ט וַיְדִי מִדְּמָא דְחֻטָּאתָא עַל כְּתָל

מִדָּם הַחֻטָּאת עַל־קִיר

מִמֶּנּוּ וְהוּא טָמֵא וְאֲשָׁם כִּסְי: ג או כִּי יִנְעַל
בְּטָמֵאת אָדָם לְכָל טָמֵאתוֹ אֲשֶׁר יִטְמֵא בָּהּ
וַיִּנְעַל־לָם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאֲשָׁם כִּסְי: ד או נָפֶשׁ
כִּי תִשָּׁבַע לְבָטָא בְּשִׁפְתָיִם לְהִרְעֵ | או
לְהִיטִיב לְכָל אֲשֶׁר יִבְטָא הָאָדָם בְּשִׁבְעָה
וַיִּנְעַל־לָם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאֲשָׁם לְאַחַת
מֵאֵלֶּה כִּסְי: ה וְהִיָּה כִּי־יֵאֲשָׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה
וְהִתְוֹדָה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ: ו וְהִבִּיא אֶת־
אֲשָׁמוֹ לַיהוָה עַל חֻטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא נִקְבָּהּ
מִן־הַצֹּאֵן בְּשִׁבְעָה או־שְׁעִירַת עֵזִים לְחֻטָּאת
וַיִּכְפֹּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן מִחֻטָּאתָו: ז וְאִם־לֹא תִגִּיעַ
יָדוֹ דִּי שָׁה וְהִבִּיא אֶת־אֲשָׁמוֹ אֲשֶׁר חָטָא שְׁתֵּי
תָּרִים או־שְׁנֵי בְּנֵי־יוֹנָה לַיהוָה אֶחָד לְחֻטָּאת
וְאֶחָד לְעָלָה: ח וְהִבִּיא אֹתָם אֶל־הַכֹּהֵן
וְהִקְרִיב אֶת־אֲשֶׁר לְחֻטָּאת רִאשׁוֹנָה וּמִלֵּךְ
אֶת־רִאשׁוֹ מִמּוֹל עֶרְפוֹ וְלֹא יִבְדִּיל כִּסְי: ט וְהִיָּה
הַמִּזְבֵּחַ וְהַנֶּשֶׁאֶר בָּדָם יִמָּצֵה אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ

רש"י

בְּקָרְבָן עוֹלָה וַיּוֹרֵד בְּמִפְרָשׁ כָּאֵן, אֲכָל שְׂבֻעָה שִׁישׁ
בָּהּ כְּפִירַת מִמּוֹן, אֵינָה בְּקָרְבָן זֶה אֲלֹא בְּאֲשָׁם:
(ח) וְהִקְרִיב אֶת־אֲשֶׁר לְחֻטָּאת רִאשׁוֹנָה. חֻטָּאת
קוֹדֶמֶת לְעוֹלָה. (זכחים ז') לָמָּה הִדְּבַר דּוּמָה?
לְפָרְקֵלִיט שְׁנִכְנַס לְרָצוֹת, רָצָה פְּרָקֵלִיט, נִכְנַס דּוֹרוֹן
אֲחֵרִיו: וְלֹא יִבְדִּיל. אֵינּוּ מוֹלֵק אֲלֹא סִימָן אֶחָד:
עֶרְף. הוּא גִבָּה הָרֹאשׁ הַמְּשֻׁפָּע לְצַד הַצֹּאֵר. מוֹל
עֶרְף, מוֹל הָרֹאשׁ אֶת הָעֶרְף, וְהוּא אֶרֶץ כָּל אֲחֹרֵי
הַצֹּאֵר: (ט) וְהִנֵּה מִדָּם הַחֻטָּאת. בְּעוֹלָה, לֹא
הִטְעִין אֲלֹא מִצִּי, וּבְחֻטָּאת הִנֵּה מִצִּי וּמִצִּי: אוֹחֵז

כֵּן: וַיִּנְעַל־לָם מִמֶּנּוּ. הַטָּמֵא: וְאֲשָׁם. בְּאֲכִילַת קֹדֶשׁ
אוּ בְּבִיאַת מִקְדָּשׁ: (ג) בְּטָמֵאת אָדָם. זֶה טָמֵאת
מֵת: לְכָל טָמֵאתוֹ. לְרַבּוֹת טָמֵאת מִגַּע זָכִין וְנֹכַח:
אֲשֶׁר יִטְמֵא. לְרַבּוֹת הַנּוֹגַע בְּבוֹעֵל נָדָה: בָּהּ.
לְרַבּוֹת בּוֹלֵעַ נִכְלַת עוֹף טְהוֹר: וַיִּנְעַל־לָם... וְהוּא
יָדַע. שֶׁשָּׂכַח הַטָּמֵא: וְאֲשָׁם. בְּאֲכִילַת קֹדֶשׁ או
בְּבִיאַת מִקְדָּשׁ: (ד) בְּשִׁפְתָיִם. וְלֹא בֶּלֶב: לְהִרְעֵ.
לְעַצְמוֹ: אוּ לְהִיטִיב. לְעַצְמוֹ, כְּגוֹן: אֲכָל וְלֹא אֲכָל,
אִישׁ וְלֹא אִישׁ: לְכָל אֲשֶׁר יִבְטָא. לְרַבּוֹת
לְשַׁעֲבֵר: וַיִּנְעַל־לָם מִמֶּנּוּ. וַעֲבַר עַל שְׂבֻעָתוֹ, כָּל אֵלֶּה

חַטָּאת הוּא כִּסִּי: י וְאֶת־הַשְּׂנִי יַעֲשֶׂה עֹלָה
 בַּמִּשְׁפָּט וּכְפָר עָלָיו הַכֹּהֵן מִחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־
 חָטָא וְנִסְלַח לוֹ כִּסִּי: ס שְׂבִיעִי יֵא וְאִם־לֹא תִשָּׂג
 יָדוֹ לִשְׁתֵּי תֹרִים אוֹ לִשְׁנֵי בְּנֵי־יוֹנָה וְהִבִּיא
 אֶת־קָרְבָּנוֹ אֲשֶׁר חָטָא עֲשִׂירֵת הָאֵפֶה סֹלֶת
 לַחֲטָאת לֹא־יֵשִׁים עָלֶיהָ שָׁמֶן וְלֹא־יִתֵּן עָלֶיהָ
 לִבְנָה כִּי חַטָּאת הוּא כִּסִּי: יב וְהִבִּיֵּאָהּ אֶל־
 הַכֹּהֵן וְקִמֵּץ הַכֹּהֵן אֶמְּנָה מְלֹא קִמְצוֹ
 אֶת־אִזְכָּרְתָּהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַה עַל אֲשֵׁי יְהוָה
 חַטָּאת הוּא כִּסִּי: יג וּכְפָר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל־
 חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא מֵאֶחָת מֵאֵלֶּה וְנִסְלַח לוֹ
 וְהִיתָה לִכְהֵן כַּמִּנְחָה כִּסִּי: ס יד וַיְדַבֵּר יְהוָה
 אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: טו נָפֵשׁ כִּי־תִמְעַל מֵעַל

מִדְּבַחָא וּדְאִשְׁתָּאֵר בְּדָמָא יִתְמַצִּי
 לִיסוּדָא דְּמִדְּבַחָא חַטָּאתָא הוּא:
 י וְיֵת תְּנִינָא יַעֲבֵד עֲלֵתָא בְּדַחֲזִי
 וּכְפָר עֲלוּהִי כַּהֲנָא מִחוּכְתָּה דִּי
 חָב וַיִּשְׁתַּבֵּק לָהּ: יא וְאִם לֹא
 תִּדְבֵּק יָדָהּ לְתִרִין שְׂפָנִינִין אוֹ
 לְתִרִין בְּנֵי יוֹנָה וַיִּיתִי יֵת קָרְבָּנָה
 דִּי חָב חַד מִן עֶסְרָא בְּתֵלֶת סָאִין
 סֹלֶתָא לַחֲטָאתָא לֹא יִשְׁוִי עֲלָהּ
 מִשְׁחָא וְלֹא יִתֵּן עֲלָהּ לִבְנָתָא אֲרִי
 חַטָּאתָא הִיא: יב וַיִּתְּנָהּ לוֹת
 כַּהֲנָא וַיִּקְמֹץ כַּהֲנָא מִנָּה מְלִי
 קִמְצָה יֵת אֲדַרְבַּתָּה וַיִּסַּק
 לְמִדְּבַחָא עַל קָרְבָּנָא דִּי חַטָּאתָא
 הִיא: יג וּכְפָר עֲלוּהִי כַּהֲנָא עַל
 חוּכְתָּה דִּי חָב מִחַדָּא מֵאֵלִין
 וַיִּשְׁתַּבֵּק לָהּ וְתִהִי לִכְהֲנָא
 כַּמִּנְחָתָא: יד וּמִלִּיל יֵי עִם מִשְׁחָה
 לְמִימָר: טו אָנֹשׁ אֲרִי יִשְׁקֹר שְׁקֹר

רע"י

מִשְׁלֵשׁ כַּפֹּרוֹת הָאֲמֹרוֹת בְּעִנְיָן: או בַּעֲשִׂירוֹת, או
 בְּדִלּוֹת, או בְּדִלֵי דִלּוֹת (ת"כ); ומה תלמוד לומר?
 שִׁיכּוֹל, הַחֲמוּרִים שִׁבְהֵם יִהְיוּ בְּכַשְׁבָּה או שְׁעִירָה,
 וְהַקְלִין יִהְיוּ בְּעוֹף, וְהַקְלִין שִׁבְקִלִין יִהְיוּ בַּעֲשִׂירֵית
 הָאִיפָה? תלמוד לומר: "מֵאֶחָת מֵאֵלֶּה", לְהַשְׁוֹת
 קִלִין לַחֲמוּרִין לְכַשְׁבָּה וּשְׁעִירָה, אִם הַשְׁגִּיגָה יָדוֹ,
 וְאֵת הַחֲמוּרִים לְקִלִין לַעֲשִׂירֵית הָאִיפָה בְּדִלֵי דִלּוֹת:
 וְהִיתָה לִכְהֵן כַּמִּנְחָה. לְלַמֵּד עַל מִנְחַת חוּטָא
 שִׁיִּהְיוּ שְׁרִיָּה נֶאֱכָלִין; זֶהוּ לִפִּי פְּשׁוּטוֹ. וְרַבּוּתֵינוּ
 דְּרָשׁוּ (ת"כ): "וְהִיתָה לִכְהֵן", וְאִם חוּטָא זֶה כֹּהֵן
 הוּא, תָּהֵא לוֹ כְּשֹׂאֵר מִנְחַת נִדְבַת כֹּהֵן, שֶׁהִיא
 בְּ"כִלִּיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל" (לקמן ו טז): (טו) כִּי־
 תִמְעַל מֵעַל. (ת"כ) אֵין "מֵעִילָה" בְּכָל מָקוֹם אֵלָא
 שְׁנוּי, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברי הימים א ה כה): "וַיִּמְעְלוּ
 בְּאַלְהֵי אֲבֹתֵיהֶם וַיִּזְנוּ אַחֲרֵי אֱלֹהֵי עַמִּי־הָאֲרָץ"; וְכֵן
 הוּא אוֹמֵר בְּסוּטָה (במדבר ה): "וַיִּמְעְלָה בּוֹ מֵעַל":

בַּעֲרָף וּמִתִּיז, וְהֵדֵם נִפְזוּ וְהוֹלֵךְ לְמִזְבֵּחַ: חַטָּאת
 הוּא. לְשִׁמָּה - כְּשֶׁרָה, שְׁלֹא לְשִׁמָּה - פְּסוּלָה:
 (י) בַּמִּשְׁפָּט. כֶּדֶת הָאֲמֹר בַּעֲוֹלַת הָעוֹף שֶׁל נִדְבָה
 בְּרֹאשׁ הַפָּרָשָׁה: (יא) כִּי חַטָּאת הוּא. וְאֵין בְּדִין
 שִׁיִּהֵא קָרְבָּנָה מִהֲדָר: (יב) חַטָּאת הוּא. נִקְמָצָת
 וְנִקְטָרֶת לְשִׁמָּה - כְּשֶׁרָה, שְׁלֹא לְשִׁמָּה - פְּסוּלָה:
 (יג) עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא. כָּאֵן שְׁנֵה הַכְּתוּב,
 שֶׁהָרִי בַּעֲשִׂירוֹת וּבְדִלּוֹת נֹאֵמֵר: "מִחַטָּאתוֹ", וְכָאֵן
 בְּדִלֵי דִלּוֹת, נֹאֵמֵר: "עַל־חַטָּאתוֹ", דִּקְדָּקוּ רַבּוּתֵינוּ
 (כריתות כז) מִכָּאֵן, שֶׁאִם חָטָא כְּשֶׁהוּא עֲשִׂיר,
 וְהִפְרִישׁ מַעוֹת לְכַשְׁבָּה, או שְׁעִירָה, וְהִעֲנִי, יָבִיא
 מִמִּקְצֵתָן שְׁתֵּי תוֹרִים. הִפְרִישׁ מַעוֹת לְשְׁתֵּי תוֹרִים
 וְהִעֲנִי, יָבִיא מִמִּקְצֵתָן עֲשִׂירֵית הָאִיפָה [לְכֹף נֹאֵמֵר:
 "מִחַטָּאתוֹ"]; הִפְרִישׁ מַעוֹת לַעֲשִׂירֵית הָאִיפָה
 וְהִעֲשִׂיר, יוֹסִיף עֲלֵיהֶן וְיָבִיא קָרְבֵּן עֲשִׂיר, לְכֹף
 נֹאֵמֵר כָּאֵן: "עַל־חַטָּאתוֹ": מֵאֶחָת מֵאֵלֶּה. מֵאֶחָת

וְחִטָּאָה בְּשַׁגָּה מִקֹּדֶשִׁי יִהְיֶה וְהֵבִיא אֶת־
 אֲשָׁמוֹ לַיהוָה אֵיל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכָּךְ
 בְּסֶף־שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל־הַקֹּדֶשׁ לְאִשָּׁם כִּסִּי: טז וְאֵת
 אֲשֶׁר חִטָּא מִן־הַקֹּדֶשׁ יִשְׁלַם וְאֶת־חֲמִישְׁתּוֹ
 יוֹסֵף עָלָיו וְנָתַן אוֹתוֹ לִכְהֵן וְהִכְהֵן יִכְפֹּר עָלָיו
 בְּאֵיל הָאֲשָׁם וְנִסְלַח לוֹ כִּסִּי: פ וְאִם־נִפְשׁ כִּי
 תִּחְטָא וַעֲשֵׂתָהּ אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת יִהְיֶה אֲשֶׁר
 לֹא תַעֲשִׂינָהּ וְלֹא־יָדַע וְאִשָּׁם וְנִשָּׂא עֹנּוֹ כִּסִּי:
 יח וְהֵבִיא אֵיל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכָּךְ לְאִשָּׁם

רס"י

נצטוה אלא על מצות "לא תעשה" ועבר עליה,
 ראה כמה מיתות נקנסו עליו ולדורותיו! וכי איזו
 מדה מרבה: של טובה, או של פרענות? הרי
 אומר: מדה טובה. אם מדת פרענות המעוטה,
 ראה כמה מיתות נקנסו לו ולדורותיו, מדה טובה
 המרבה, היושב לו מן הפגולין והנותרות והמתענה
 ביום-הפפורים, על אחת כמה וכמה שיזכה לו
 ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות.
 רבי עקיבא אומר: הרי הוא אומר (דברים יז ו):
 "על-פי שנים עדים או שלשה עדים וגו'". אם
 מתקיימת העדות בשנים, למה פרט לך הכתוב
 בשלשה? אלא להביא שלישי להחמיר עליו,
 ולעשות דינו פיוצא באלו לענין ענש והזמה. אם
 כך ענש הכתוב לנטפל לעוברי עברה פעוברי
 עברה, על אחת כמה וכמה שישלם שכר טוב
 לנטפל לעושי מצוה פעושי מצוה. רבי אלעזר בן
 עזריה אומר: (דברים כד יט) "כי תקצר קצירך בשדה
 ושכחת עמר בשדה". הרי הוא אומר (שם כד):
 "למען יברכך וגו'" - קבע הכתוב ברכה למי
 שבאת על-ידו מצוה בלא ידע. אומר מעתה: היתה
 סלע צרורה בכנפיו ונפלה הימנו, ומצאה העני
 ונתפרנס בה, הרי הקדוש-ברוך-הוא קובע לו
 ברכה: (יח) בערךך לאשם. בערךך האומר

ויחוב בשלו מקודשאי דיי וייתי
 ית אשמה קדם יי דבר שלים מן
 ענא בפרסנה פסף סלעין בסלעי
 קודשא לאשמא: טז וית די חב
 מן קודשא ישלם וית חמשה
 יוסף עלוהי ויתן יתה לכהנא
 וכהנא יכפר עלוהי בדכרא
 דאשמא וישתבק לה: יז ואם
 אנש ארי יחוב ויעבר חדא מכל
 פקודיא דיי די לא כשרין
 לאתעבדא ולא ידע ויחוב ויקבל
 חובה: יח וייתי דבר שלים מן
 ענא בפרסנה לאשמא לות כהנא

וחטאה בשגגה מקדשי ה'. שנהנה מן ההקדש.
 והיכן הזהר? נאמר כאן: "חטא" ונאמר להלן:
 "חטא" בתרומה (לקמן כב): "ולא-ישאו עליו
 חטא". מה להלן הזהיר, אף כאן הזהיר. אי, מה
 להלן לא הזהיר על האוכל, אף כאן לא הזהיר
 אלא על האוכל? תלמוד לומר: "תמעל מעל",
 רבה: מקדשי ה'. המיוחדים לשם, יצאו קדשים
 קלים: איל. לשון קשה, כמו (יחזקאל יז יג):
 "ואת-אילי הארץ לקח", אף כאן קשה בן שתי
 שנים: בערךך כסף-שקלים. שיהא שנה שתי
 סלעים: (טז) ואת אשר חטא מן-הקדש ישלם.
 (כריתות, כו) קרן וחמש להקדש: (יז) ולא-ידע
 ואשם... והביא. הענין הזה מדבר במי שבא ספק
 פרת לידו ולא ידע אם עבר עליו אם לאו, כגון:
 חלב ושמן לפניו, וכסבור ששפיתו התר, ואכל את
 האחת. אמרו לו: אחת של חלב היתה, ולא ידע
 אם זו של חלב אכל, הרי זה מביא אשם תלוי ומגן
 עליו כל זמן שלא נודע לו שודאי חטא, ואם יודע
 לו לאחר זמן, הביא חטאת: ולא-ידע ואשם ונשא
 עונו. (ת"כ) רבי יוסי הגלילי אומר: הרי הכתוב
 ענש את מי שלא ידע, על אחת כמה וכמה שיעניש
 את שידע. רבי יוסי אומר: אם נפשך לידע מתן
 שכרן של צדיקים, צא ולמד מאדם הראשון שלא

ויכפר עלוהי כהנא על שלוהה
 דאשתלי והוא לא ידע וישתבך
 לה: יט אשמא הוא על חובתה
 דהוא חב אשמא יקרב קדם יי:
 כ ומליל יי עם משה למימר:
 כא אנש ארי יחוב וישקר שקר
 קדם יי ויכרב בחברה בפקדונא
 או בשתפות ידא או בגזלא או
 אנס ית חברה: כב או אשפח
 אבדתא ויכרב בה ואשתבע על
 שקרא על חדא מכל די יעבד
 אנשא למיחב בהן: כג ויהי ארי
 יחסי ויחוב ויחב ית גזלא די גזל
 או ית עשקא די עשק או ית
 פקדונא די אתפקד לותה או ית
 אבדתא די אשפח: כד או מכל
 די ישתבע עלוהי לשקרא וישלם
 יתה ברישה וחמשה יוסף עלוהי
 לדי הוא דילה יתנגה ביומא

ושלם אתו בראשו וחמשתיו יסף עליו לאשר הוא לו יתגנו ביום

אלההכהן וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר
 שגג והוא לא ידע ונסלח לו רש"י: יט אשם הוא
 אשם אשם ליהוה רש"י: פ כ וידבר יהוה
 אל משה לאמר: כא נפש כי תחטא ומעלה
 מעל ביהוה וכחש בעמיתו בפקדון או
 בתשומת יד או בגזל או עשק את
 עמיתו רש"י: כב או מצא אברה וכחש בה
 ונשבע על שקר על אחת מכל אשר יעשה
 האדם לחטא בהנה רש"י: כג והיה כייחטא
 ואשם והשיב את הגזלה אשר גזל או את
 העשק אשר עשק או את הפקדון אשר
 הפקד אתו או את האברה אשר מצא רש"י:
 מפסיר כד או מכל אשר ישבע עליו לשקר

רש"י

ובשטר, אכל המפקיד אצל חברו, ואינו רוצה
 שתדע בו נשמה אלא שלישי שביניהם, לפיכך,
 בזמן שהוא מכחש, מכחש בשלישי שביניהם:
 בתשומת יד. ששם בידו ממון להתעסק, או
 במלוג: או בגזל. שגזל מידו כלום: או עשק.
 הוא שכר שכיר: (כב) וכחש בה. שכפר על אחת
 מכל אלה אשר יעשה האדם לחטא ולהשבע על
 שקר לכפירת ממון: (כג) כייחטא ואשם.
 (שבועות כד) כשיפיר בעצמו לשוב בתשובה ולדעת
 ולהתודות כי יחטא (גירסת ספרים אחרים:
 ובדעתו להתודות כי חטא) ואשם: (כד) בראשו.
 הוא הקרן, ראש הממון: וחמשתיו. (כ"ק קח א)
 רבתי תורה חמשות הרבה לקרן אחת, שאם פפר
 בחמש ונשבע והודה, חוזר ומביא חמש על אותו
 חמש. וכן מוסיף והולך, עד שיתמעט הקרן

למעלה: אשר שגג והוא לא ידע, (ת"כ) הא אם
 ידע לאחר זמן, לא נתכפר לו באשם זה, עד שיביא
 חטאת. הא למה זה דומה? לעגלה צרופה
 שנתערפה ואחר כך נמצא ההורג, הרי זה יתרג:
 (יט) אשם הוא אשם אשם. הראשון כלו קמץ,
 שהוא שם דבר. והאחרון חציו קמץ וחציו פתח,
 שהוא לשון פעל. ואם תאמר: מקרא שלא לצורך
 הוא, כבר נדרש הוא בתורת כהנים: אשם אשם.
 להביא אשם שפחה חרופה, שיהא איל. (בן שתי
 שנים) יכול שאני מרבה אשם נזיר ואשם מצרע?
 תלמוד לומר: "הוא": (כא) נפש כי תחטא,
 (ת"כ פכ"ב) אמר רבי עקיבא: מה תלמוד לומר:
 "ומעלה מעל בה"? לפי שכל המלוג והלווה
 והנושא והנותן, אינו עושה אלא בעדים ובשטר.
 לפיכך, בזמן שהוא מכחש - מכחש בעדים

אֲשַׁמְתוּ כִּי: כֹּה וְאֶת־אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַיהוָה אֵיל
תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכָּךְ לְאִשָּׁם אֶל־הַכֹּהֵן:
כֹּה וְכִפֹּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה וְנִסְלַח לוֹ
עַל־אֶחָת מִכָּל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לְאִשָּׁמָה כֹּה:

דחובתה: כה וית אשמה ייתי
לקדם יי דבר שלים מן ענא
בפרסנה לאשמה לות פהנא:
כו וכפר עלוהי כהנא קדם יי
וישתיב ליה על חדא מכל די
יעבד למיחב בה:

פכפ ק"א פסוקים, דעוא"ל סימן. צי"ה סימן

רש"י

שנשבע עליו פחות משנה פרוטה: לאשר הוא לו. [לאפוקי בנו ושלוחו. ת"כ] למי שהמזון שלו (ב"ק
קג): חסלת פרשת ויקרא

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי
שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט
ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא
מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׁם מִשָּׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

עין־חיים היא למחזיקים בה, וְתִמְכֶּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרַבִּינָעִם, וְכָל־נְתִיבֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְבֵּי יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׁמְאֻלָּהּ
עֵשֶׂר וְכַבֹּד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוק. * האבנט חוגרים בתחילת
שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה
היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנָבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם
הַנֶּאֱמָרִים בְּאַמַּת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמֶּשֶׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ
וּבְנָבִיאֵי הָאָמֶת וְצִדִּיק:**

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות
אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות
מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך, בעל התניא והשולחן ערוך סימן רפד סעיף יא.

הפטרה לפרשת ויקרא בישעיה פרק מג

א עס־זו יצרת לי תהלת יספרו: כב ולא־אתי קראת יעקב כִּי־יָגַעַתָּ בִּי יִשְׂרָאֵל:
כג לא־הביאת לי שֶׁה עֲלִיתִי וּבְחִיךְ לא כבדתני לא העבדתני בְּמַנְחָה ולא הוֹגַעְתִּיךְ
בְּלִבְנוֹה: כד לא־קִנִּיתָ לִּי בַכֶּסֶף קִנְיָה וְחָלַב וּבְחִיךְ לא הִרִיתִנִּי אִךְ הֵעֲבַדְתִּנִּי בַחֲטָאִיתִיךְ
הוֹגַעְתִּנִּי בַעֲוֹנֹתֶיךָ: כה אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מִחָה פִשְׁעֶיךָ לְמַעַן וְחֲטָאִיתִיךְ לא אֶזְכֹּר: כו הִזְכִּירְנִי

נִשְׁפָּטָה יְחִיד סֵפֶר אֶתָּה לְמַעַן תִּצְדָּק: כו אֲבִיךָ הָרֹאשׁוֹן חָטָא וּמִלִּיצִיךָ פָּשְׁעוּ בִּי: כח וְאַחֲלֵל
 שְׂרֵי קֹדֶשׁ וְאַתָּנָה לְחֹרֶם יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְגִדּוּפִים: מד א וְעַתָּה שָׁמַע יַעֲקֹב עַבְדִּי וְיִשְׂרָאֵל
 בְּחֻרְתִּי בּוֹ: נ כֹּה־אָמַר יְהוָה עֹשֶׂה וַיִּצְרֹךְ מִבְּטֶן יַעֲרֹךְ אֶל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵן
 בְּחֻרְתִּי בּוֹ: ג כי אֶצְק־מַיִם עַל־צִמָּא וְנוֹזְלִים עַל־יְבֹשָׁה אֶצְק רֹחִי עַל־זֶרְעֶךָ וּבִרְכָתִי
 עַל־צֶאֱצָאִיךָ: ד וְצִמְחוּ בִּבְיֹן חֲצִיר בְּעֶרְבִים עַל־יְבֵל־מַיִם: ה זֶה יֹאמַר לַיהוָה אֲנִי וְזֶה יִקְרָא
 בְּשֵׁם־יַעֲקֹב וְזֶה יִכְתֹּב יְדּוֹ לַיהוָה וּבְשֵׁם יִשְׂרָאֵל יִכְנֶה: ו כֹּה־אָמַר יְהוָה מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל וְגִאֲלוֹ
 יְהוָה צְבָאוֹת אֲנִי רֹאשׁוֹן וְאֲנִי אַחֲרוֹן וּמִבְּלָעַדִּי אֵין אֱלֹהִים: ז וּמִי־כְמוֹנִי יִקְרָא וַיִּגִּידָהּ
 וַיַּעֲרֹכָהּ לִי מִשׁוּמֵי עַם־עוֹלָם וְאַתִּיּוֹת וְאֲשֶׁר תִּבְאֲנָה יִגִּידוּ לָמוֹ: ח אֶל־תִּפְחָדוּ וְאֶל־תִּרְהוּ
 הֲלֹא מֵאֵז הִשְׁמַעְתִּיךָ וְהִגַּדְתִּי וְאַתֶּם עַדִּי הִיֵּשׁ אֱלֹהִה מִבְּלָעַדִּי וְאֵין צוֹר בְּלִידְעָתִי:
 ט וַיִּצְרִי־פֶסֶל כָּלָם תְּהוּ וּחְמוּדֵיהֶם בְּלִי־וַעֲלוֹ וְעַדִּיהֶם הִמָּה בְּלִי־רֹאוֹ וּבְלִידְעוֹ לְמַעַן יִבְשׁוּ:
 י מִי־יִצֹר אֵל וּפֶסֶל נִסְךְ לְבַלְתִּי הוֹעִיל: יא הֵן כָּל־חֲבֵרָיו יִבְשׁוּ וְחֲרָשִׁים הִמָּה מֵאֲדָם
 יִתְקַבְּצוּ כָלָם יַעֲמֻדוּ יִפְחָדוּ יִבְשׁוּ יַחַד: יב חֲרָשׁ בְּרוֹל מַעֲצָד וּפַעַל בְּפֶחָם וּבִמְקַבּוֹת יִצְרָהוּ
 וַיַּפְעִלָהוּ בְּזֹרֹעַ כָּחוֹ גַּם־רַעַב וְאֵין כֹּחַ לֹא־שָׁתָה מַיִם וַיַּעַף: יג חֲרָשׁ עֲצִים נָטָה קוֹ יִתְאַרְהוּ
 בְּשֹׁרֵד יַעֲשֶׂהוּ בְּמִקְצָעוֹת וּבִמְחוּגָה יִתְאַרְהוּ וַיַּעֲשֶׂהוּ בְּתַבְנִית אִישׁ בְּתַפְאֶרֶת אָדָם לְשִׁבְת
 בֵּית: יד לְכַרְתָּלּוֹ אֲרָזִים וַיִּקַּח תְּרוּזָה וְאֵלּוֹן וַיֹּאמְצִי־לּוֹ בַּעֲצֵי יַעַר נָטַע אֲרֹן וְגִשְׁם יִגְדֵּל:
 טו וְהָיָה לְאָדָם לְבָעַר וַיִּקַּח מֵהֶם וַיַּחֵם אֶף־יִשְׁכִּי וְאֶפֶה לֶחֶם אֶף־יַפְעֵל־אֵל וַיִּשְׁתַּחֲוּ עֲשֶׂהוּ
 פֶסֶל וַיִּסְגַּד־לָמוֹ: טז חֲצִיז שָׂרָף בְּמוֹ־אֵשׁ עַל־חֲצִיז בָּשָׂר יֹאכֵל יִצְלָה צִלִּי וַיִּשְׁבַּע אֶף־יַחֵם
 וַיֹּאמַר הֵאֱחָ חֲמוּתִי רֹאִיתִי אוֹר: יז וּשְׂאֲרִיתוֹ לֹאֵל עֲשֶׂה לְפֶסֶלוֹ יִסְגַּד־לּוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוּ וַיִּתְפַּלֵּל
 אֵלָיו וַיֹּאמַר הֲצִילָנִי כִּי אֵלִי אַתָּה: יח לֹא יִדְעוּ וְלֹא יִכְּנוּ כִּי טַח מִרְאוֹת עֵינֵיהֶם מִהַשְׁכִּיל
 לַבְּתָם: יט וְלֹא־יִשְׁיב אֶל־לְבָבוֹ וְלֹא דַעַת וְלֹא־תְבוּנָה לֵאמֹר חֲצִיז שָׂרָפְתִּי בְּמוֹ־אֵשׁ וְאֶף
 אֶפִּיתִי עַל־גִּחְלִיו לֶחֶם אֶצְלָה בָּשָׂר וְאֹכַל וַיִּתְּרוּ לְתוֹעֵבָה אַעֲשֶׂה לְבֹיֹל עֵץ אֶסְגֹּד: כ רַעְיָה
 אֶפֶר לֵב הוֹתֵל הִטָּהוּ וְלֹא־יִצִּיל אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא יֹאמַר הֲלוֹא שָׂקַר בִּימִינִי: כא זְכַר־אֱלֹה
 יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל כִּי עַבְדֵי־אֲתָה יִצְרָתִיךָ עַבְד־לִי אַתָּה יִשְׂרָאֵל לֹא תִשְׁנִי: כב מַחֲתִיתִי כַּעֲבֹ
 פֶשְׁעֶיךָ וְכַעֲנֹן חֲטָאֲתֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי כִּי גֹאֲלָתֶיךָ: כג רָצוּ שְׂמִימִם כִּי־עֲשֶׂה יְהוָה הֲרִיעוּ
 תַּחְתִּיּוֹת אֶרֶץ פָּצְחוּ הָרִים רָנָה יַעַר וְכָל־עֵץ בּוֹ כִּי־גֹאֵל יְהוָה יַעֲקֹב וּבִי־יִשְׂרָאֵל יִתְפָּאֵר:

לאחר שמסיים ההפסדה יאמר המפסיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוֹר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
 הָאֵל הַנּוֹאֲמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכֵּל דִּבְרָיו אֱמֶת

וְצִדְקָה: נֶאֱמַן, אֵתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ
אֲחֹרָיִם לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמַן וְרַחֲמָן אֵתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל
הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֵיהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כְּסֹאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד
אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי כֹשֶׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּפֶה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ
יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וְלִתְפָּאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ
אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם
וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג אדר"ר, תשי"ז
ברוקלין.

שלום וברכה!

...ובמ"ש אודות מצב הפרנסה שאינו כדבעי, בודאי לכוונתי למותר לבאר שאל יתרשם מזה כללו
כלל, וכידוע דיוק הכתוב וברכך ה"א בכל אשר תעשה, שצריכה להיות העשי' בפועל - (למען תהי' אחיזה
לפרנסה בדרכי הטבע, ולא יתמהו הבריות בראותם מעשי נסים), אבל לא ח"ו דאגה, וגם אין להשקיע כח
המחשבה והתבוננות, וכלשון הכתוב יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך, ולא יגיעת הראש והמוח, ויעוין
ג"כ בספר תניא ריש פרק מ"א, ענין מצות תפילין שהוא שלא להשתמש בחכמתו ובינתו שבנפשו בלתי לה'
לבדו, והוקשה כל התורה לתפילין, כי עד"ז הוא ענין ומטרת כל התורה כולה.

בבקשתו בעת מצוא, אעורר את אנ"ש שי' מתאים לכתבו, אף כי בטח אין זקוקים לכגון דא, כיון
שיודעים ומכירים אותו, ובכ"ז לעשות רצונו חפצתי גם בזה, ויה"ר שבקרוב ממנה יבשר טוב מהרחבת
הפרנסה, ויזכה לקיים הוראת רבנו הזקן, אשר השי"ת נותן ליהודים גשמיות והם עושים מהגשמיות
רוחניות.

בברכה.

לוח זמנים לשבוע פרשת ויקרא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	05:32	05:39	08:05	08:09	08:37	08:42	09:40	09:44	17:57	18:01	18:20	18:24	17:42	18:34
חיפה (ח)	05:30	05:38	08:03	08:08	08:36	08:41	09:39	09:43	17:56	18:01	18:20	18:25	17:30	18:34
ירושלים (ח)	05:28	05:36	08:03	08:07	08:34	08:39	09:38	09:41	17:57	18:01	18:21	18:25	17:20	18:32
תל אביב (ח)	05:32	05:40	08:05	08:09	08:37	08:42	09:40	09:44	17:56	18:00	18:20	18:24	17:42	18:34
אוסטריה וינה (ח)	05:37	05:50	08:15	08:22	08:47	08:54	09:51	09:56	18:14	18:23	18:43	18:52	17:53	18:55
אוסטרליה מלבורן (ח)	06:27	06:21	08:50	08:52	09:24	09:22	10:24	10:24	18:32	18:23	18:58	18:48	18:05	18:59
אוקראינה אודסה (ח)	05:42	05:54	08:18	08:25	08:50	08:57	09:54	10:00	18:15	18:23	18:43	18:52	18:04	18:56
אוק. דנייפרופטרובסק (ח)	05:25	05:38	08:01	08:08	08:34	08:41	09:38	09:43	17:57	18:06	18:26	18:35	17:48	18:41
אוק. ז'יטומיר (ח)	05:49	06:02	08:32	08:25	09:05	08:58	10:08	10:02	18:24	18:33	18:54	19:04	18:14	19:08
אוקראינה קייב (ח)	05:40	05:53	08:25	08:18	08:57	08:50	10:00	09:54	18:18	18:27	18:48	18:58	18:08	19:02
אוקראינה דונייצק (ח)	05:12	05:24	07:49	07:56	08:21	08:28	09:31	09:26	17:48	17:57	18:17	18:26	17:37	18:30
איטליה מילאנו (ח)	06:08	06:20	08:51	08:44	09:23	09:16	10:26	10:21	18:41	18:49	19:09	19:17	18:30	19:31
אקוואדור קיטו (ח)	06:08	06:10	08:43	08:41	09:13	09:12	10:16	10:14	18:32	18:30	18:52	18:50	18:12	18:54
ארגנטינה ב. איירס (ח)	07:01	06:56	09:23	09:25	09:56	09:58	10:57	10:58	19:04	18:56	19:28	19:20	18:39	19:31
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	07:51	07:44	10:15	10:17	10:46	10:48	11:48	11:49	19:58	19:48	20:25	20:15	19:09	20:19
ארה"ב בולטימור (ח)	05:55	06:04	08:34	08:29	09:07	09:01	10:09	10:05	18:23	18:29	18:49	18:55	18:10	18:59
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ח)	05:42	05:52	08:24	08:18	08:56	08:50	09:58	09:54	18:14	18:21	18:40	18:47	18:01	18:58
ארה"ב ג'רסי (ח)	05:43	05:53	08:24	08:18	08:56	08:50	09:59	09:54	18:14	18:20	18:40	18:46	18:01	18:58
ארה"ב דטרויט (ח)	06:18	06:28	09:00	08:54	09:32	09:26	10:34	10:30	18:51	18:58	19:18	19:25	18:39	19:36
ארה"ב היוסטן (ח)	06:12	06:20	08:50	08:45	09:22	09:18	10:24	10:21	18:37	18:41	19:00	19:04	18:22	19:13
ארה"ב לוס אנג'לס (ח)	05:42	05:50	08:21	08:16	08:53	08:48	09:55	09:51	18:10	18:15	18:35	18:39	17:56	18:48
ארה"ב מיאמי (ח)	06:14	06:20	08:49	08:45	09:22	09:18	10:24	10:21	18:36	18:38	18:58	19:01	18:20	19:10
ארה"ב ניו הייבן (ח)	05:39	05:49	08:19	08:13	08:52	08:46	09:54	09:50	18:08	18:15	18:35	18:41	17:56	18:54
ארה"ב שיקאגו (ח)	05:35	05:45	08:18	08:12	08:50	08:43	09:52	09:48	18:10	18:17	18:37	18:43	17:58	18:54
בוליביה לה פאס (ח)	06:28	06:28	09:02	09:02	09:32	09:31	10:34	10:33	18:52	18:47	19:13	19:09	18:29	19:12
בלגיה אנטוורפן (ח)	06:25	06:38	09:09	09:02	09:42	09:34	10:45	10:39	19:01	19:11	19:32	19:42	18:51	19:59
בלגיה בריסל (ח)	06:24	06:37	09:10	09:02	09:42	09:34	10:44	10:39	19:02	19:12	19:33	19:43	18:53	19:58
בלרוס ליובאוויטש (ח)	05:35	05:50	08:23	08:14	08:55	08:46	09:58	09:51	18:17	18:29	18:50	19:02	18:09	19:06
ברזיל ס. פאולו (ח)	06:09	06:06	08:36	08:36	09:08	09:08	10:10	10:09	18:20	18:14	18:42	18:36	17:57	18:43
ברזיל ריו דה ז'נרו (ח)	05:55	05:52	08:23	08:23	08:54	08:54	09:56	09:55	18:06	18:01	18:29	18:23	17:44	18:29
בריטניה לונדון (ח)	05:41	05:55	08:20	08:27	08:59	08:51	10:02	09:56	18:21	18:31	18:52	19:02	18:11	19:18
בריטניה מנצ'סטר (ח)	05:49	06:03	08:36	08:27	09:08	09:00	10:11	10:05	18:30	18:41	19:02	19:13	18:21	19:30
גרמניה ברלין (ח)	05:47	06:01	08:33	08:25	09:06	08:58	10:08	10:02	18:26	18:37	18:58	19:09	18:17	19:13
גרמניה פרנקפורט (ח)	06:06	06:20	08:52	08:45	09:24	09:17	10:27	10:21	18:46	18:55	19:16	19:26	18:36	19:30
הודו בומביי (ח)	06:34	06:39	09:08	09:04	09:40	09:37	10:42	10:39	18:52	18:54	19:14	19:15	18:35	19:19
הודו פונה (ח)	06:29	06:34	09:04	09:00	09:36	09:32	10:38	10:35	18:50	18:51	19:11	19:13	18:33	19:17
הונגריה בודפשט (ח)	05:28	05:40	08:11	08:04	08:43	08:37	09:46	09:41	18:02	18:11	18:31	18:40	17:51	18:44
טורקיה אינסטמבול (ח)	05:52	06:02	08:32	08:26	09:05	08:59	10:07	10:02	18:21	18:28	18:47	18:54	18:08	18:58
יוון אתונה (ח)	06:14	06:23	08:48	08:53	09:26	09:20	10:28	10:24	18:42	18:47	19:07	19:13	18:28	19:17
מולדובה קישינב (ח)	05:50	06:02	08:32	08:25	09:05	08:58	10:07	10:02	18:22	18:30	18:51	18:59	18:11	19:03

לוח זמנים לשבוע פרשת ויקרא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
			ש	א	ש	א								
מקסיקו מ. סיטי (ח)	06:26	06:31	09:02	09:05	09:32	09:35	10:35	10:38	18:56	18:57	19:17	19:19	18:39	19:23
ניו-זינלנד קריסטצ'רץ' (ח)	06:39	06:32	09:02	08:59	09:32	09:35	10:35	10:33	18:40	18:29	19:07	18:56	18:13	19:00
נפאל קטמנדו (ח)	05:53	06:00	08:28	08:32	09:03	08:59	10:06	10:02	18:22	18:25	18:45	18:48	18:07	18:52
סינגפור סינגפור (ח)	07:03	07:05	09:32	09:34	10:07	10:05	11:08	11:06	19:18	19:16	19:38	19:37	18:58	19:41
פולין ורשא (ח)	05:16	05:30	07:55	08:03	08:35	08:27	09:38	09:32	17:57	18:07	18:28	18:39	17:48	18:43
פרו לימה (ח)	06:10	06:10	08:37	08:38	09:11	09:10	10:12	10:11	18:20	18:16	18:41	18:37	17:58	18:41
צרפת ליאון (ח)	06:25	06:36	09:01	09:08	09:40	09:33	10:43	10:38	19:00	19:08	19:28	19:36	18:48	19:48
צרפת פריז (ח)	06:33	06:46	09:11	09:18	09:50	09:43	10:53	10:47	19:10	19:19	19:40	19:49	19:00	20:03
קולומביה בוגוטה (ח)	05:50	05:52	08:23	08:26	08:56	08:54	09:58	09:56	18:14	18:13	18:35	18:34	17:55	18:38
קנדה טורונטו (ח)	06:02	06:13	08:39	08:45	09:17	09:11	10:19	10:15	18:36	18:44	19:04	19:11	18:24	19:23
קנדה מונטריאול (ח)	05:38	05:50	08:15	08:21	08:54	08:47	09:56	09:51	18:13	18:21	18:41	18:49	18:02	19:02
קפריסין לרנקה (ח)	05:37	05:45	08:09	08:14	08:47	08:42	09:49	09:45	18:00	18:05	18:24	18:29	17:46	18:33
רוסיה מוסקבה (ח)	06:06	06:22	08:47	08:56	09:27	09:19	10:31	10:24	18:52	19:05	19:26	19:39	18:45	19:55
רוסיה רוסטוב(נא-דון) (ח)	06:06	06:18	08:42	08:49	09:21	09:14	10:24	10:18	18:39	18:48	19:08	19:16	18:28	19:20
שווייץ ציריך (ח)	06:08	06:20	08:46	08:53	09:25	09:18	10:28	10:22	18:46	18:55	19:15	19:24	18:35	19:36
תאילנד בנקוק (ח)	06:14	06:18	08:44	08:47	09:20	09:17	10:21	10:19	18:32	18:32	18:53	18:53	18:14	18:57

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהג הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קָדֵשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכל פלאויב ואורב ולסמים וחיות רעות בדרך ומכל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606761

ת.ד. 2 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00157
22/03/2009